МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Інститут управління та права
Кафедра конституційного, адміністративного та трудового права
Кафедра кримінального, цивільного та міжнародного права

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю Інституту управління та права (Запоріжжя, 20 травня 2017 р.) Том 1

УДК 342 (477)
ББК Х 9 (4 Укр) 300.1
А 43

Рекомендовано до видання Вченою радою
Запорізького національного технічного університету
(протокол № 10 від «09» червня 2017 р.)

Редакційна колегія:
Бостан С.К., доктор юридичних наук, професор
Максакова Р.М., доктор юридичних наук, професор
Леоненко Т.Є. доктор юридичних наук, доцент

А 43 Актуальні проблеми державно-правового розвитку України в контексті інтеграційних процесів : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю Інституту управління та права ЗНТУ, м. Запоріжжя, 20 травня 2017 р. : в 2 т. / Редкол.: С.К. Бостан, Р.М. Максакова, Т.Є. Леоненко. – Т.1. – Запоріжжя : «Просвіта», 2017. – 408 с.

ISBN 978-966-653-436-4

У збірці представлені матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми державно-правового розвитку України в контексті інтеграційних процесів», яка проводилася кафедрою конституційного, адміністративного та трудового права та кафедрою кримінального, цивільного та міжнародного права юридичного факультету Інституту управління та права напередодні 10-річного ювілею інституту – 20 травня 2017 року. В першому томі відображені філософські, історичні та теоретичні засади регіональної державно-правової інтеграції; актуальні проблеми конституційної реформи; прав, свобод та обов'язків людини і громадянина: державної влади та державного управління, адміністративного та трудового права в умовах інтеграційних процесів.

Для наукових, науково-педагогічних та практичних працівників, аспірантів і студентів юридичних, держуправлінських та політологічних спеціальностей.

Редакційна колегія
не несе відповідальності за матеріали, опубліковані у збірці.
Всі вони надані в авторській редакції та виражають
персональну позицію учасників конференції.

УДК 342 (477)
ББК Х 9 (4 Укр) 300.1

ISBN 978-966-653-436-4

© Запорізький національний технічний університет, 2017
© «Просвіта», 2017
© Автори матеріалів, 2017

ВСТУП

Вельмишановні учасники Міжнародної науково-практичної конференції!

Сердечно вітаємо вас із початком роботи Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми державно-правового розвитку України в контексті інтеграційних процесів», яка проводиться з нагоди професійного свята працівників науки – Дня науки, що відзначається сьогодні, 20 травня 2017 року, та з нагоди святкування 10-річчя Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету.

Чудова нагода відсвяткувати ці дві події у дружньому колі науковців, практиків та студентів, небайдужих до проблем державно-правового розвитку України, що постали перед нею в умовах сучасних інтеграційних процесів, які представляють міста України (Запоріжжя, Дніпро, Дрогобич, Енергодар, Івано-Франківськ, Ірпінь, Київ, Кропивницький, Львів, Миколаїв, Одеса, Полтава, Сєвєродонецьк, Харків, Херсон, Чернігів), Грузії (Тбілісі), Республіки Білорусь (Гродно, Мінськ, Могильов) та Словацької Республіки. Серед 280 учасників нашого заходу: 22 доктори наук (17 – юридичних наук; 2 – політичних наук; 1 – філософських наук, 1 – психологічних наук; 1 – педагогічних наук); 80 кандидатів наук (юридичних – 70; політичних – 1; історичних – 3; філософських – 1; економічних – 4; та психологічних – 1); 27 аспірантів та здобувачів; 132 студентів, магістрів та колегіантів; 17 викладачів без наукового ступеня та 14 практичних працівників. Всіх нас об'єднав спільний інтерес до обговорення питань філософських та теоретичних засад регіональної державно-правової інтеграції; історичного досвіду державно-правової інтеграції; стану постсоціалістичних країн в умовах інтеграційних процесів; конституційної реформи в контексті євроінтеграційних завдань державно-правового розвитку України; прав, свобод та обов’язків людини і громадянина в контексті європейських стандартів; держави, державної влади та державного управління в умовах інтеграційних процесів; актуальних проблем реформування цивільного, господарського та трудового права в умовах інтеграційних процесів; актуальних проблем реформування адміністративного, фінансового та інформаційного права в умовах інтеграційних процесів; актуальних проблем реформування кримінального та кримінального процесуального права в умовах інтеграційних процесів; сучасних тенденцій розвитку міжнародного права та права Європейського Союзу.

Приємно відзначити величезний громадський інтерес до нашого наукового заходу, свідченням чого є широке представництво навчальних закладів та установ, що приєдналися до обговорення заявленої проблематики, серед яких:

1. Академія державної пенітенціарної служби;
2. Вінницький національний технічний університет;
3. ВНЗ «Національна академія управління»;
4. Генеральна прокуратура України.

5. Головне управління ДФС у Кіровоградській області;
6. Гродненський державний університет ім. Янки Купали (м. Гродно, Республіка Білорусь);
7. Грузінський технічний університет (м. Тбілісі, Грузія);
8. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ;
9. Дрогобицький міськрайонний суд Львівської області;
10. Енергодарський інститут державного та муніципального управління імені Р.Г. Хеноха «КПУ»;
11. Запорізька державна інженерна академія;
12. Запорізький державний медичний університет;
13. Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій;
14. Запорізький національний технічний університет;
15. Запорізький національний університет;
16. Івано-Франківський юридичний інститут Національного університету «Одеська юридична академія»;
17. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України;
18. Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету України імені Ярослава Мудрого;
19. КВНЗ «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР;
20. Київська місцева прокуратура № 2;
21. Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана;
22. Київський національний лінгвістичний університет;
23. Київський національний торговельно-економічний університет;
24. Київський університет імені Бориса Грінченка;
25. Київський університет права Національної академії наук України;
26. Київський університет туризму, економіки і права;
27. Кіровоградський державний педагогічний університет ім. В. Винниченка;
28. Класичний приватний університет;
29. Комітет Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя;
30. Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка;
31. Львівський державний університет внутрішніх справ;
32. Львівський торговельно-економічний університет;
33. Миколаївський національний університет імені В.А. Сухомлинського;
34. Міжнародний гуманітарний університет;
35. Міжрегіональна Академія управління персоналом;
36. Мінський інноваційний університет (м. Мінськ, Республіка Білорусь);
37. Могильовський державний університет продовольства (м. Могильов, Республіка Білорусь);
38. Могильовський інститут МВС Республіки Білорусь;
39. Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій Чернігівського національного технологічного університету;
40. Науково-дослідний інститут публічного права;

41. Національна академія прокуратури;
42. Національний авіаційний університет;
43. Національний університет «Одеська юридична академія»;
44. Національний університет «Києво-Могилянська академія»;
45. Національний університет «Львівська політехніка»;
46. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого;
47. Полтавська державна аграрна академія;
48. Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка;
49. Приватна установа освіти «БІП - Інститут правознавства» (м. Гродно, Республіка Білорусь);
50. Прокуратура Чернігівської області;
51. Університет державної фіскальної служби України;
52. Університет митної справи та фінансів;
53. Управління фінансових розслідувань ГУ ДФС у Запорізькій області;
54. Харківський автомобільно-дорожній технікум;
55. Харківський національний університет внутрішніх справ;
56. Херсонський державний університет;
57. Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка;
58. Центральноукраїнський національний технічний університет;
59. Чернівецький юридичний інститут НУ «ОЮА»;
60. Чорноморський національний університет імені Петра Могили.

Шановні учасники конференції, бажаємо вам натхнення та наснаги в науково-дослідницькій, педагогічній та практичній діяльності. Нехай ваші думки та міркування з приводу вирішення проблем державно-правового розвитку України в умовах сучасних інтеграційних процесів спонукають вас до нових досягнень і висот, стануть поштовхом та дороговказом для якісного розвитку нашої держави.

З глибокою повагою,
члени оргкомітету.

РОЗДІЛ 1
ФІЛОСОФСЬКІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Гамбург Л.С., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

ДЕРЖАВНИЙ ЗМІСТ КОНФЕДЕРАТИВНОЇ ФОРМИ У ПОРІВНЯЛЬНІЙ ХАРАКТЕРИСТИЦІ МОДЕЛЕЙ СКЛАДНОГОПОЛІТИКО–ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ

Процеси глобалізації спричиняють протиріччя між інтересами транснаціональних корпорацій щодо отримання прибутку та інтересами народів і держав щодо збереження національного господарства, природного середовища та культури. Їх розв'язання може здійснитися установленням відповідного балансу шляхом міждержавної політичної інтеграції у межах міжнародних організацій, а також утворення спільного політико–територіального простору складнотериторіальних держав і міждержавних об'єднань. Оскільки найефективнішим суб'єктом забезпечення національних інтересів є держава, то доцільно уточнити природу складного територіального устрою конфедерації, зважаючи на різнобій у її визначеннях в якості міжнародної організації, міждержавного об'єднання чи союзної держави [2]. Останнє можна з'ясувати порівняльним аналізом федерації та конфедерації.

Найпоширенішою серед складних форм державно–територіального устрою є федеративна держава, що функціонує у просторі, структурованому регіональними/місцевими державними утвореннями, які на засадах інтеграції один з одним і з федеральним центром створюють і здійснюють інтегративний суверенітет федерації. Федеративні держави найчастіше утворюються шляхом об'єднання суверенних держав на основі укладання союзного договору та прийняття федеральної конституції, що передбачають передачу верховних владних повноважень федеральному центру та збереження за суб'єктами політико–правового статусу автономного державного утворення на засадах балансу (симетрії) чи дисбалансу (асиметрії). Останнє також притаманне федераціям, які розширюються включенням до свого складу нових держав або здійснюють подальше політико–територіальне розмежування. Відома і трансформація унітарної держави у федерацію (Бельгія).

Утворення конфедерацій відбувається схожим шляхом укладання союзного установчого договору між державами, зацікавленими в політичній інтеграції для вирішення спільними зусиллями власних проблем у сферах економіки, громадського порядку, внутрішньої та зовнішньої військової безпеки. Відмінність полягає у збереженні суб'єктами–засновниками конфедерації певних верховних владних повноважень при делегуванні союзному центру визначеного кола повноважень у зовнішній політиці,

військовій безпеці, формуванні загального господарського простору та законодавчій діяльності тощо. Суб'єкти федерації безповоротно передають найвищі владні повноваження федеральному центру, а суб'єкти–засновники конфедерації делегують їх союзним центральним органам за принципом координації. Таке самообмеження внутрішньої суверенності суб'єктів зумовлює баланс доцентрових і відцентрових тенденцій у конфедеративній моделі, тоді як у федераціях переважає доцентровість. Але в обох цих формах присутній інтегрований суверенітет.

Суб'єкти федерацій мають суверенність, яка полягає в народному суверенітеті, що реалізується їх громадянами із використанням інститутів демократії та в здатності в якості державних утворень здійснювати державну владу на своїй території задля забезпечення регіональних/місцевих корпоративних потреб при законодавчому розмежуванні повноважень і предметів ведення із федеральним центром. Останній здійснює загальнодержавні публічні інтереси, тому є носієм цілісної, єдиної, неподільної та верховної державної влади, що охоплює усіх суб'єктів, і він же виступає єдиним учасником міжнародних відносин. Водночас конституції багатьох федеративних держав містять повноваження суб'єктів на здійснення зовнішньої економічної та культурної діяльності. В останні десятиліття спостерігається тенденція до активізації міжнародної діяльності суб'єктів федерацій не тільки спільно з федеральними органами, а й окремо, хоча і не в супереч загальнодержавній зовнішній політиці. Це пояснюється прагненням суб'єктів до ефективнішого функціонування з урахуванням специфіки їх внутрішнього стану [1, с. 4–9]. Наведені положення свідчать про суверенність суб'єктів федерації, які мають ряд ознак держави – апарат органів державної влади, нагляду та контролю, що здійснює внутрішні та зовнішні функції; адміністративно–територіальний поділ, регіональні/місцеві податки та законодавство. Тобто поняття «суверенітет» і «суверенність» співвідносяться так само, як і «держава» та «державність».

Політико–правовий статус засновників конфедерації, як зазначалось, відрізняється від статусу суб'єктів федерації більшим обсягом збереженої за ними компетенції та здатністю до повернення делегованих союзним органам повноважень. Така відмінність є лише кількісною, несуттєвою, що дає підстави розглядати засновників конфедерації в якості суб'єктів союзної держави. При цьому основні зовнішньополітичні повноваження передаються до компетенції союзного центру, звідси в міжнародних відносинах конфедерація виступає єдиною державою–суб'єктом.

Федеральне конституційне законодавство, зазвичай, не передбачає права сецесії суб'єктів, за винятком, наприклад, конституцій СРСР 1924 р., 1936 р. та 1977 р., діючої Конституції Ефіопії 21 серпня 1995 р. (ст. 62, п. 35) і навіть Конституції Узбекистану щодо можливості виходу Республіки Каракалпакстан з його складу за результатами загальнонародного референдуму (хоча Узбекистан є унітарно–регіональною державою, а не федерацією). Однак історична практика свідчить про те, що відсутність права сецесії виявляється номінальним у разі настання глибокої політичної кризи федерального устрою.

Підтвердженнями є спроба сецесії південних рабовласницьких штатів США з утворенням ними власної конфедерації у 1861 р., що спричинило Громадянську війну 1861–1865 рр.; вихід Сенегалу зі складу Малі у серпні–вересні 1960 р., примусова сецесія Сінгапуру зі складу Малайзії рішенням її федерального парламенту 9 серпня 1965 р., вихід Бангладеш (Східної Бенгалії, Східного Пакистану) зі складу Пакистану в грудні 1971 р. тощо.

Що ж до конфедерацій, то обов'язкове право сецесії суб'єктів–засновників може не реалізуватись, якщо така реалізація йде всупереч суттєвим інтересам інших засновників. Наприклад, у липні–листопаді 1847 р. Швейцарська Конфедерація припинила спробу 7 католицьких кантонів об'єднання Зондербунд вийти з її складу, застосувавши для цього об'єднані збройні сили конфедерації, підпорядковані єдиному командуванню. Така ж ситуація у 1848 р. відбулась в Австрійській імперії в ході придушення буржуазно–демократичної революції 1848 р. в Угорщині. Тому наявність або відсутність права сецесії суб'єктів не є, насправді, суттєвою відмінною ознакою між федеративним і конфедеративним устроями.

Ще однією відмінністю між статусами федеративних і конфедеративних суб'єктів є відсутність права нуліфікації актів федеральної/союзної правотворчості у перших і наявність його в останніх, що залежить від об'єму збережених ними повноважень. Однак, зважаючи на бікамеральну структуру федеральних/союзних представницьких органів, представники суб'єктів у відповідній палаті спільно із депутатами від свого регіону залучені до законодавчого процесу, що мінімізує можливу неузгодженість позицій федерального центру та регіональних державницьких утворень. Така ж мінімізація в умовах конфедеративного устрою забезпечується можливостями узгодження законотворчих позицій між суб'єктами–засновниками та між ними і союзним центром завдяки його координуючій компетенції. Тому відсутність або наявність права нуліфікації у зазначених суб'єктів також не створює суттєвої відмінності між федерацією та конфедерацією.

Суб'єкти федерації іноді мають власні територіальні збройні та поліцейські формування і надзвичайні органи, які залучені до системи федеральних збройних сил, органів внутрішніх справ тощо. Збройні сили конфедерації складаються з об'єднаних військових формувань суб'єктів–засновників, які у мирний час перебувають у подвійному підпорядкуванні відповідним суб'єктам і союзному органу оборони, а в разі військових дій керівництво ними концентрується в руках єдиного союзного командування.

Інститут громадянства у федерації має дворівневу наскрізну вертикальну структуру, оскільки громадянин суб'єкту федерації є водночас громадянином федеративної держави. У конфедерації єдиний інститут громадянства може формально не передбачатись установчим договором, обмежуючись громадянством суб'єктів–засновників, але їхні громадяни правомочні вільно пересуватись у союзному просторі, проживати та здійснювати певну діяльність на територіях один одного.

На території федерації утворюється єдина ринкова фінансово–економічна система із товарно–грошовим обігом. В умовах конфедерації поступово

складається спільний ринок із обігом товарів і грошових одиниць суб'єктів–засновників на усій союзній території, запроваджується універсальна валюта, скасовуються митні кордони й виникає об'єднаний економічний простір.

Твердження про нестійкість і нетривалість існування конфедеративних союзних держав спростовуються хронологічними рамками Швейцарської Конфедерації 1291–1798 рр. і 1815–1848 рр. (540 років), Республіки Сполучених провінцій/Батавської республіки (Нідерландів) 1579–1795 рр. (216 років), Німеччини 1815–1871 рр. (56 років), Австро–Угорщини 1868–1918 рр. (50 років).

Наприкінці доречно згадати думку відомого американського науковця Д. Дж. Елейзера про те, що федерація та конфедерація є «підвидами» родового поняття федералізму [3, с. 107].

Наведене порівняння федеративної та конфедеративної моделей веде до висновку про те, що конфедерація є не тимчасовим союзом суверенних держав задля досягнення спільних політичних, економічних та військових цілей, а інтегровано–суверенною консолідованою вторинною державою зі складною формою децентралізованого державно–територіального устрою.

Література

1. Гамбург Л.С. Проблема суверенності суб'єктів федерації в зовнішньому суверенітеті федеративних держав: теоретичні аспекти / Л.С. Гамбург // Держава та регіони: Науково–виробничий журнал. Серія: Право. – 2013. – № 3. – С. 5–8.

2. Марусяк О.В. Проблема аналізу конфедерації в сучасній юридичній науці [Електронний ресурс] / О.В. Марусяк // Часопис з юридичних наук – 2014. – Режим доступу : http://www.periodicals.karazin.ua/

3. Элейзер Д. Дж. Сравнительный федерализм / Д. Дж. Элейзер // Полис. – 1995. – № 5. – С. 106–115.

Ганжуров Ю.С., д.політ.н., проф. (Київ, Україна)

СУБ'ЄКТНЕ ПРАВО ЗАКОНОТВОРЕННЯ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Особливості законодавчого процесу сучасної України мають продукувати нормативно-правові акти, які органічно пов'язані зі змістом процесів глобалізації у часі і просторі, врахувавши трагічний досвід України на шляху подолання політичної кризи, що має серйозні джерела несумісності соціальних потреб і рудиментарних провладних пропозицій. Тому набуває актуальності питання адаптації комплексної проблеми законотворення в контексті реалізації політичної волі та проекцій почуття права на ті соціально–політичні виклики, що органічно пов'язані із концептами моделювання фреймів національної

політики – явища, котре доцільно розглядати в широкому розумінні як категорію суспільного права.

Реалізуючи своє прагнення до цивілізаційної глобалізації, Україна, перебуваючи в моніторинговому режимі Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ), долучається до процесу адаптації та синхронізації нормативно–правових норм у європейському вимірі. Нині Україна вже приєдналася до понад 200 договорів, «які сприяють формуванню широкого загальноєвропейського правового простору» [1, с. 9].

Консолідована позиція народу щодо інтеграції формується в результаті змагальності численних інтересів і елементів українського суспільства. Правові норми завжди вимагають визнання їх суспільством. Саме тому комунікативні канали демократичних держав виконують функції артикуляції традиційного суспільного ставлення до системи норм права, апеляції до ідеї правової рівності, що має бути покладена в основу законотворення. У такий спосіб правова держава скорочує до мінімуму можливість звести в ранг закону свавілля законодавців, які нехтують усталеними нормами суспільної моралі [2, с. 138].

Проте зміст такої запобіжної функції полягає у концентрації законотворчих ініціатив на рівні осмислення втілених у таких ініціативах потреб складових суспільства. Складовими суспільства у даному разі виступають суб’єкти політичної комунікації. При цьому можливості щодо артикуляції ініціатив різні, проте кожна з них становить елементи загальної потреби суспільства у формуванні системи правових норм, що наближаються до спільного знаменника. Вочевидь наближення як процес пошуку суспільної злагоди не матиме завершальних форм, оскільки він неминуче наражається на одвічну проблему пошуку соціальної справедливості. Це поняття обмежує право, що логічно є базою соціально–правової держави, а також загрожує зруйнувати ту концепцію права, котра робить його гарантом індивідуальної свободи, оскільки те, що буцімто справедливо для одного індивіда, може бути

несправедливим для іншого [3, с. 133]. Без усвідомлення цього процесу механізм з’ясування сутності артикуляції соціальних інтересів у комунікативній моделі законотворення позбавляється чітких орієнтирів, здійснюється стихійно, методом проб і помилок, непродуктивно витрачаються інтелектуальні, психологічні зусилля багатьох політиків, фахівців, науковців.

Очевидно, що державу до здійснення законотворчої діяльності спонукає соціальна потреба у виробленні необхідного для правового регулювання суспільних відносин законодавчого акта. Відтак стійке спільне існування різних суб’єктів законотворення зумовлюється їх відношенням до одного й того самого процесу вироблення певного законодавчого акта, що опосередковується організуючим рішенням верховної влади. Усвідомлення владою названої потреби диктує загальну спрямованість діяльності цієї влади на задоволення вказаної потреби. Отже, та сила, яка має вплив на дії влади, є вирішальним чинником у виробленні певного законодавчого акта. Однак у цьому діянні верховної влади виявляє себе також протилежна сила – сила

незаінтересованості окремих представників суспільства у виробленні відповідного закону. Саме тоді має спрацювати політична воля можновладців.

Функціонування правових регуляторів у суспільстві доводить: найчастіше в авторитарних переважно формаціях до рівня закону підносилася воля не народних мас, а бюрократичної верхівки держави, яка шляхом узурпування влади здобувала можливість нав'язувати суспільству свою модель соціальної регуляції. Саме така модель влади панувала у політичній системі України за режиму В.Януковича. Сприйняття політичної волі народом не передбачає зворотного зв'язку. Формування механізму апробації можливе за умов персоніфікації індивідуальних потреб у загальному, консолідованому законотворенні, коли соціальний суб'єкт стає зацікавленим у відповідному захисті своїх уявлень, досвіду, цінностей.

Вочевидь, знеособлений контроль не є життєздатним, оскільки прагнення державної влади до вироблення певного законодавчого акта, її мотивація в результаті різновекторних впливів визначаються як результат зіткнення різних особливих інтересів усередині суспільства, а також безпосередньо в середовищі

даної влади. Теоретичне пізнання умов законодавчої діяльності здійснюється відносно державної влади до тих умов, що об'єктивно склалися в суспільстві. Але оскільки пізнання будь–якого об'єкта відбувається завжди через індивідуальне пізнання його окремими індивідами, то і в даному разі уявлення влади про умови законотворчої діяльності безпосередньо існує у чисельності самостійних уявлень індивідів. Таким чином, виникає потреба інтегрувати ці окремі уявлення, привести їх до деякого одного уявлення. Та оскільки кожний з цих індивідів є одночасно носієм як загального інтересу (як представник влади), так і особливого індивідуального інтересу (як індивід взагалі), то пізнання умов законотворчої діяльності владою являє собою складний суперечливий процес.

«Чорні діри» в законодавстві, порушення законів і правових норм підсилювали соціальну апатію і перетворювали населення в об'єкт маніпуляції елітних груп [4, с. 39]. Отже, чим більше розвинена вихідна суперечність, гостріша і ближча вона до свого вирішення, тим необхіднішими виявляються дедалі радикальніші перетворення суспільних, державних і правових інститутів, загальнішою стає об'єктивна зацікавленість влади у змінах законів держави, а

отже, у здійсненні того чи іншого законотворчого процесу з урахуванням соціальної потреби. Це передбачає появу в кожному законотворчому процесі суб'єктивних особливостей. Законотворчість має виконувати завдання закріплення в законі нових реалій, прийнятних для соціуму моделей суспільних стосунків, що мають бути втілені в загальній системі поведінки усіх членів суспільства. Отже, артикуляція суспільних інтересів актуалізує проблему суб'єктивізації законотворчих ініціатив.

Процеси демократизації усіх сфер життя суспільства, які мають неоднозначний характер вимагають комплексного розв'язання питання трансформації народних ініціатив як комунікаційного джерела законотворення до статусу офіційно врегульованого суб'єкта законодавчих ініціатив. Варто перейти від декларацій актуальності залучення громадян до реальних процесів

законотворення, до визначення механізмів такого волевиявлення. На такому тлі неоднозначним видається прийняття Верховною Радою України у листопаді 2012 р. Закону про Всеукраїнський референдум. У зв'язку з цим постає питання про межі і доцільність визначення предмета референдумів порівняно з компетенцією парламентської практики законотворення. Як відомо, предмети всеукраїнського референдуму мають на меті затвердження окремих положень Конституції та внесення до Основного закону змін і доповнень; прийняття, зміну чи скасування законів України та їхніх окремих положень; прийняття рішень, які визначають основний зміст Конституції України, законів України та інших правових актів; реалізацію права українського народу на самовизначення та входження України до державних федеративних і конфедеративних утворень, а також зміну території України. По суті, доволі представницький масив референдумної компетенції може бути індикатором визначення демократичності держави так само, як і пропорційним віддзеркаленням зворотного результату – адже дорога до пекла, як відомо, викладена доброчинними справами. При цьому важливо усвідомлювати, що результативність референдуму багато в чому залежатиме від дуже важливої електоральної складової, яка міститься на об'єктивних засадах багатокультурності українського народу [5, с. 35].

Література

1. Збірка договорів Ради Європи (україномовна версія). – К.: Парламентське вид–во, 2000. – 652 с.

2. Кириченко С.О. Правовий вимір соціальної держави і законодавчий процес // Парламентська реформа: теорія та практика / С.О. Кириченко. – К.: Ін–т законодавства Верховної Ради України, 2001. – С. 138–149.

3. Дашутін Г. Український експеримент на терезах гуманізму / Г. Дашутін, М. Михальченко. – К.: Парламентське вид–во, 2001. – 428 с.

4. Левенець Ю. Еволюція політичної влади в Україні / Ю. Левенець // Український парламентаризм: проблеми історії та сучасної політичної практики (до 145–річчя від дня народження Михайла Грушевського). Наук. конференція 29 вересня 2011 р. – К.: Український ін–т національної пам'яті, 2012. – С. 37–53.

5. Кривошея В.В. Моделі пам'яті і державна політика пам'яті // Державотворчі здобутки українського народу / В.В.Кривошея. – К.: УІНП, 2011. – 324 с.

Данькова Л.И., доцент (Гродно, Беларусь)

РОЛЬ СУДЕБНОГО ПРЕЦЕДЕНТА В УСЛОВИЯХ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ПРАВОВЫХ СЕМЕЙ В РАМКАХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Процессы интеграции и глобализации, происходящие в мире,

способствуют тому, что в настоящий период в государствах широкое распространение получает практика правовой рецепции, заимствования лучших образцов и достижений в правовой сфере. В связи с этим «вопросы оснований, форм, стадий и тем более создания цельного механизма правового заимствования представляются наиболее актуальными в сегодняшней интегративной ситуации» [1, с. 84]. С.В. Поленина по этому поводу отмечает, что данное «понятие охватывает… сближение источников и форм права, стирание различий между структурой отраслей и институтов права, методы формирования и формы проявления индивидуального и коллективного правосознания граждан», и что отрицательным моментом в данном случае выступает «установление единых стандартов правопорядка…, которые оказывают прямое воздействие не только на национальное право, но и на правоприменительную практику в целом» [2, с. 39–41].

Интеграция правовых систем – реально существующий процесс в условиях глобализации, позволяющий сблизить и унифицировать национальные законодательства для более качественного урегулирования спорных правовых вопросов, возникающих на практике.

Под интеграцией (от лат. *intengratio* восстановление, восполнение или *integer* целый) – понимают: 1) объединение в целое каких–либо частей, элементов; 2) экономический процесс взаимного приспособления и объединения национальных хозяйств двух и более государств с однотипным общественным строем [3, с. 196].

Правовая интеграция является объективным проявлением функционирования правовой системы, представленной в виде трех правовых компонентов: нормативного, теоретического и юридико–технического.

Право частично может способствовать усовершенствованию и развитию определенных интеграционных объединений, но само по себе оно не порождает ни политической, ни какой–либо другой интеграции. Следует согласиться, что понятие правовая интеграция включает в себя, во–первых, правовую сферу и нормативный объем интеграции, во–вторых, субъектов интеграции, в–третьих, юридический инструментарий интегрирования [1, с. 78; 4, с. 219].

Протекающие глобализационные процессы на современном этапе перестали касаться только экономической сферы человеческой деятельности; в настоящее время происходит унификация социальных связей; так называемая массовая культура, ставшая достоянием всех обществ в равной степени благодаря новейшим информационным технологиям массовой коммуникации, привела к стандартизации и унификации общественных отношений. Стало очевидно, что в этих условиях свойственные конкретной правовой системе особенности перестают сохранять свой уникальный статус.

Национальные правовые системы оказывают влияние друг на друга, перенимают правовые стандарты, прежде всего на общеевропейском пространстве; все сложнее выделить государства, в «чистом виде» относящиеся к той или иной правовой семье.

Каждая система права стремится к стабильности законодательства и его эффективности. Однако включение стран с различными системами права в

общемировое хозяйство приводит к сближению, а затем и к выработке общих правовых стандартов. «…Англосаксонская правовая семья всегда обозначалась как система прецедентного права… В то же время в странах романо–германской правовой семьи все большее значение приобретают решения и правовые позиции высших судебных инстанций» [5].

Глобализирующийся мир требует унифицированного права без учета национальных особенностей, что в конечном итоге приводит к выхолащиванию не только собственных правовых традиций, но и культуры отдельных народов в целом. Создание мета–юриспруденции и мета–юридического языка апологетам глобализации необходимо для формирования единой наднациональной системы права, действующей на базе единых правовых принципов и методов регулирующего воздействия, опирающееся на единообразные юридические нормы, на основе которых будут развиваться отношения не только между странами, но и между физическими и юридическими лицами разных государств.

Важной задачей для любого государства в условиях взаимозависимости правовых систем разных стран мира, интеграции государств выступает сохранение стабильности национальной правовой системы, национальной и конституционно–правовой идентичности, о чем говорят ведущие ученые [6, с. 32–38]. Сохранение и укрепление суверенитета государства и эффективной деятельности его институтов не может происходить при постоянном реформировании, заимствовании и имплементации юридических конструкций без учета последствий их внедрения в национальное законодательство.

В условиях глобализации и интеграции правового регулирования происходит процесс сближения англосаксонской и романо–германской правовых семей, касающийся не только источников права, но и всей правовой системы в целом, «включая нормативные правовые акты, судебные прецеденты, обычаи, международно–правовые договоры, общие принципы права и правовые доктрины» [7]. Данный процесс в полной мере становится очевидным на европейском континенте; что приводит к своего рода нормативной общности – «нормативной общности, представляющую собой объективную потребность во взаимообогащении правовых систем» [8].

Сравнительно–правовой анализ общих характеристик и особенностей, свойственных каждой из правовых семей, сформированных в процессе их функционирования как системных образований в целом, показывает, что предпосылками их сближения выступают экономические факторы; экономическая интеграция ведет к политической и социальной интеграции.

Проблема соотношения закона и судебного прецедента в Англии и других странах, в которых воспринято прецедентное право, носит специфический характер. Согласно доктринальным подходам общепризнанным теоретическим принципом является принцип, согласно которому закон может отменить прецедент, а при коллизии закона и прецедента приоритет отдается закону. Однако на практике правоприменительный орган связан не только самим текстом закона, но и тем толкованием, которое дано ему в судебных решениях, именуемых

«прецедентом толкования».

«Судьи, используя доктрину толкования, проверяют законодательные акты на предмет их соответствия устоявшимся, реально существующим, подтвержденным прецедентами правоотношениям. Функция судебного толкования в известной степени является судебным контролем над законодательной деятельностью субъектов публичной власти», – отмечает Е.Н. Тонков. По его мнению, именно в ходе судебного толкования определяется существо нового правила, содержащегося в тексте законодателя, который решил произвести изменения в устоявшемся ходе жизни [9].

Существенным отличием английского судебного нормотворчества от континентального является признанная компетенция судьи для составления казуального текста, отражающего судейское видение права, правового регулирования в положениях закона, в прецеденте, обычае применительно к конкретным правоотношениям. У судьи имеются полномочия, а также обязанность и способность дать оценку фактам и действиям субъекта не только с точки зрения применяемого статута, но в совокупности естественно–правовых и формально–юридических взаимодействий [9].

Во многом противоположными характеристиками по сравнению с англосаксонской правовой семьей выступает романо–германская, ранний период становления которой приходится на древнеримскую эпоху. В классический период развития римского права судья обладал большой свободой действий в вопросах оценки доказательств, не будучи связанным какими–либо представленными в законе правилами оценки доказательств, и давал такую оценку по каждому отдельному доказательству исходя из собственного суждения [10, с. 83].

В настоящее время в системе романо–германского права наметилась тенденция фактически признания за прецедентом определенных свойств, присущих источнику права, чему способствует в том числе право Европейского союза, *acquis communautaire*. Примером здесь выступает деятельность Суда Европейского Союза (Европейского суда справедливости – *European Court of Justice*), занимающегося, в том числе и судебным правотворчеством, ведущим к формулированию правоположений, использующихся в качестве судебного прецедента [7].

Судебный прецедент при определенных условиях получает обязательное значение, хотя за ним и не признается сила закона. Об этом свидетельствует возрастающее количество публикуемых сборников и справочников судебной практики в современной Германии, Швейцарии и других странах. Р. Давид подчеркивал: «Абсолютный суверенитет закона в странах романо–германской правовой семьи является фикцией», поскольку «наряду с законом существуют и иные значительные источники права» [11, с. 104].

При этом учеными, отстаивающими судебный прецедент как форму права, не выдвигаются идеи параллельного правотворчества или главенствующей роли судебного правотворчества перед законодательным, а подчеркивается субсидиарное значение последнего по отношению к нормативным правовым актам.

В качестве существенного недостатка современного законодательного процесса указывается чрезмерная поспешность подготовки и принятия законопроектов, а также отсутствие тщательности при принятии важных государственных решений, в результате чего нередко возникает необходимость оперативно вносить в них изменения и дополнения.

Можно согласиться с мнением С.Б. Полякова, считающим, что «анализ правовой действительности заставляет признать, что не только в нормативно–правовых, но и в судебных актах устанавливаются правила поведения для неопределенного круга лиц для неоднократного применения, обеспеченные силой государства, то есть нормы права. Субъекты права вынуждены ориентироваться не только и даже не столько на то, что они сами читают в законах, а на то, как суды истолковывают закон… Судья будет читать в первую очередь не закон, а толкование закона вышестоящей инстанцией в апелляционных и кассационных постановлениях» [12]. Анализ данного подхода свидетельствует о наличии элементов судебного прецедента, активно используемых в российской практике.

Особым случаем, требующим прецедента, В.В. Лазарев называет противоречия норм, которые правоприменителю приходится преодолевать. Эта работа не является толкованием норм, поскольку воля законодателя выявлена и она противоречива. В то же время отсутствует пробел, скорее, наоборот – имеет место множественность регулирования [13].

Ведя речь о статутном (основанном на законе) характере романо–германского права и прецедентном характере англосаксонского права, не следует противопоставлять данные правовые семьи, так как в системе источников права в обеих правовых системах фигурируют и закон, и прецедент.

Таким образом, процесс интеграции правовых систем обусловлен развитием политических и экономических связей, который требует унификации права и создания единого непротиворечивого правового пространства в целях оптимального развития государства и социума. Процессы правовой интеграции и конвергенции оказывают также определенное влияние на источники права, как в англосаксонской, так и в романо–германской правовой системе. В настоящее время, как свидетельствует практика, наиболее сильному и заметному воздействию со стороны англосаксонского права подвергаются традиционные источники права, как на национальном, так и региональном (общеевропейском) уровне.

Литература

1. Егоров А.В. Правовая интеграция и ее содержание / А.В. Егоров // Государство и право. – 2004. – № 6. – С. 74–84.

2. Поленина С.В. Глобализация и гендерные проблемы конвергенции правовых систем современности / С.В. Поленина // Евраз. юрид. журн. – 2010. – № 3. – С. 39–41.

3. Словарь иностранных слов. – 13–изд., стереотип. – М. : Рус. яз., 1986. – 608 с.

4. Марченко М.Н. Правовые системы современного мира: учеб. пособие / М.Н. Марченко. – М. : Зерцало–М, 2001. – 394 с.

5. Перевалов В.Д. Взаимодействие правовых систем: теоретические аспекты [Электронный ресурс] / В.Д. Перевалов. – Режим доступа: http://отрасли–права.рф/article/858

6. Чигринов С.П. Конституционная идентичность и конституционное развитие в XXI веке / С.П. Чигринов // Журнал зарубеж. зак–ва и сравнит. правоведения. – 2016. – № 3. – С. 32–38.

7. Марченко М.Н. Правовая система Европейского Союза: монография / М.Н. Марченко, Е.М. Дерябина. – М.: Норма, Инфра–М, 2012. – 704 с.

8. Егорова А.Г Иностранное право в практике национального нормотворчества [Электронный ресурс] / А.Г. Егорова. – Режим доступа: /http://lib.vsu.by/xmlui/bitstream/handle/123456789/6359/%D0%95%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%90.%D0%93..pdf?sequence=1&isAllowed=y.

9. Тонков Е.Н. Толкование закона в Англии [Электронный ресурс] / Е.Н. Тонков. – Режим доступа: http://www.twirpx.com/file/1855166/

10. Аннерс Э. История европейского права / Э. Аннерс ; пер. со швед. Р.Л. Валинского и др.; Рос. акад. наук, Ин–т Европы. – М. : Наука, 1994. – 395 с.

11. Давид Р. Основные правовые системы современности: пер. с фр. / Р. Давид, К. Жоффре–Спинози. – М. : Междунар. отношения, 2003. – 398 с.

12. Поляков С.Б. Судебный прецедент в России: форма права или произвола? [Электронный ресурс] / С.Б. Поляков. – Режим доступа: http://отрасли–права.рф/article/10249

13. Лазарев В.В. Нормативная природа судебного прецедента [Электронный ресурс] / В.В. Лазарев. – Режим доступа: http://www.center–bereg.ru/828.html

Демидова И.А., к.ю.н., доц. (Могилев, Беларусь)

ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИЕ ЦЕННОСТИ КАК ОСНОВА ПРАВОВОЙ ИНТЕГРАЦИИ

В условиях глобализации правовая интеграция в той или иной степени охватывает все общества и все стороны социальной жизни, повышая удельный вес внешнего фактора в формировании правовой культуры современного общества. Признание того, что правовая интеграция основана, в том числе, на существовании общечеловеческих ценностей определяет теоретическую значимость изучения интеграционных процессов с позиций ценностных оснований развития современных государств. В этой связи актуально понимание общих положений философии ценностей, а также установление сущности и значения общечеловеческих ценностей.

В признании большинства авторов философское понимание ценности восходит к Э. Канту, в трактовке которого *ценность* – это то, что имеет значение долженствования и свободы. Нормативное и регулятивное значение

ценностей определяется им тем, что они представляют собой априорные императивы разума – цели, требования, формулы и максимы должного. Считается, что с нравственно должным связаны категорические императивы, сформулированные Э. Кантом применительно к морали и праву. При этом в философской традиции отмечаются и иные подходы к пониманию ценностей. Так, последователем Э. Канта В. Виндельбантом ценности трактуются как нормы культуры, в качестве ценности–блага которой определяется, в том числе, и право. В свою очередь, представителями объективно–идеалистической философии, в частности Платоном, Ф. Гегелем и другие ценности понимаются как истинное бытие – бытие в модусе долженствования и ценностной значимости (объективный разум, идея, смысл бытия) [1, с. 53]. Считается, что в своем развитии философская аксиология проходит ряд периодов: *предклассический*, обусловленный обращением к проблеме ценностей (Э. Кант), а также требованием переоценки всех ценностей (Ф. Ницше); *классический*, представленный разными направлениями – «формальной» аксиологией, изучающей предельно общие законы ценностных отношений (М. Шелер), «материальной» аксиологией, обосновывающей структуру и иерархию ценностей (М. Шелер), аксиологической «онтологией», исследующей природу ценностей (Э. Гуссерль, М. Шелер, В. Виндельбанд); *постклассический,* связанный с критикой философии ценностей (М. Хайдаггер, Б. Рассел, Л. Виттенштейн) [2, с. 20–21]. Можно констатировать, что сущностное понимание ценностей определяется как философской традицией, так и многомерностью данного явления. Во всех трактовках признается их социальная роль, регулятивные функции и вневременной характер, что позволяет говорить о наличии общечеловеческих ценностей – того, что значимо для всех людей и для разных эпох.

В современной трактовке общечеловеческие ценности определяются как априорные принципы человеческой деятельности – специфической формы активного отношения к окружающему миру, содержание которой составляет целесообразное изменение и преобразование этого мира. При этом само понятие деятельности также имеет глубокий философский смысл в силу того что принадлежит к разряду универсальных, предельных абстракций. По мнению одного из основателей научной школы «Философия и методология системных исследований» Э.Г. Юдина, «такие абстракции воплощают в себе некий «сквозной» смысл: они дают содержательное выражение и самым элементарным актам бытия и его глубочайшим основаниям, проникновение в которые делает умопостигаемой подлинную целостность мира» [3, с. 65]. Данное положение имеет не только философское, но и методологическое значение в силу признания объективности общечеловеческих ценностей как основания любого вида деятельности, в том числе, в правовой сфере.

В политико–правовой традиции обоснование общечеловеческих ценностей обусловлено осмыслением их как самых общих принципов, сформулированных на уровне высокой степени обобщения. В силу их абстрактности, иногда декларативности, они рассматриваются в качестве своеобразных идеологем, общепринятый реестр которых отсутствует. В общем плане установление

базовых ценностей связано с осознанием принципа общезначимости: «общезначимо то, что признано взаимодействующими субъектами, способствует стабильности их отношений и образа жизни, взаимоприемлемому развитию» [4, с. 93]. Понимание общечеловеческих ценностей как общественно значимых связано, с одной стороны, с трактовкой их как противостоящих классовым [5], с другой, как основы межчеловеческого, межнационального, межцивилизационного общения и сближения [6, с. 27]. При этом отмечается, что одна и та же ценность (например, «равенство», «справедливость, «свобода») может иметь различный смысл в обществах, отличающихся историческими путями развития и социокультурными программами, в том числе, особенностями формирования и уровнем правовой культуры.

Принято считать, что по вкладу в политико–правовую сферу следует различать *западную правовую культуру*, в рамках которой сформировалась современная демократия со всеми ее компонентами или атрибутами – парламентаризмом, многопартийностью, правами и свободами человека, правовым государством; *правовую культуру мировой системы социализма*, основанную на идеях социальной справедливости; *правовую культуру, опирающуюся на религиозные ценности*. Можно констатировать, что конкуренция западной политико–правовой культуры и правовой культуры мировой системы социализма завершилась распадом системы социализма. Как следствие, в международном опыте, в том, что воспринимается как общечеловеческие ценности, в современном мире преобладает западная культура. В рамках данной культуры сформировалась идея правового социального государства, которое признается инструментом служения общему благу.

В общем плане способами восприятия иноземной культуры или ее элементов являются насильственное насаждение, добровольное восприятие и всевозможные формы давления, влияния. Как правило, принудительное насаждение, слепая вера в совершенство заимствованных институтов не дают ожидаемого результата. В свою очередь, добровольное восприятие западной правовой культуры означает принятие установленных ею ценностей, при этом важными факторами правового развития общества выступают национальные правовые традиции, правовой опыт, особенности правового менталитета, то, что Ш.–Л. Монтескье называл «духом народа». Данный подход позволяет на основе общепризнанных стандартов правового развития выделять в правовой культуре каждого общества два аспекта – ее уровень (количественный показатель) и специфику, своеобразие (качественные различия).

По мнению большинства ученых и политиков, Европейский Союз является сообществом европейских ценностей, которые отождествляются с западной правовой культурой. В соответствии со ст. 2 Договора о Европейском Союзе он основан на ценностях уважения человеческого достоинства, свободы, демократии, равенства, правового государства и соблюдения прав человека, включая права лиц, принадлежащих к меньшинствам. В качестве принципов, которые руководили созданием, развитием и расширением Европейского Союза, и которые он стремится продвигать в остальном мире нормативно

определяются демократия, правовое государство, всеобщность и неделимость прав человека и основных свобод, уважение человеческого достоинства, принципы равенства и солидарности, соблюдение принципов Устава Организации Объединенных Наций и международного права. В числе европейских ценностей, основанных на общности исторической судьбы народов Европы (Запада), в том числе, называются верховенство права и правовая культура, приоритет личности над государством, социальная справедливость и ряд других. Следует отметить, что в современных политико–правовых реалиях проблема глобализации европейских ценностей, т.е. признание их общечеловеческими ценностями, выходит за рамки правового поля и приобретает, в большей степени, политический оттенок.

Исследование правовой культуры белорусского общества актуализирует обозначение значимых для данного этапа развития нашего общества ценностей, соотнесение их с общечеловеческими, а также с западными ценностями, преобладающими в правовом развитии современных европейских государств, что позволяет оценить степень интеграции Республики Беларусь в мировое правовое пространство. Так, в преамбуле Конституции Республики Беларусь подтверждается приверженность общечеловеческим ценностям, а в части 1 статьи 1 Конституции белорусское государство характеризуется как демократическое социальное правовое, что, по сути, свидетельствует о восприятии западной правовой культуры и намерениях к межчеловеческому и межцивилизационному правовому общению и сближению.

Литература

1. Нерсесянц В.С. Философия права : учебник для вузов / В.С. Нерсесянц. – М. : Издат. группа ИНФРА–М – НОРМА, 1997. – 652 с.

2. Жуков, В.Н. Введение в юридическую аксиологию (вопросы методологии) / В.Н. Жуков // Государство и право. – 2009. – № 6. – С. 20–31.

3. Юдин Э.Г. Деятельность как объяснительный принцип и как предмет научного изучения / Э.Г. Юдин // Вопросы философии. – 1976. – № 5. – С.65–78.

4. Бабенко А.Н. Проблемы обоснования ценностных критериев в праве / А.Н. Бабенко // Государство и право. – 2002. – № 12. – С. 93–97.

5. Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности : пер. с анг. и франц. / сост. С.И. Василенко, В.И. Ермолаевой, вводн. ст. Ю.А. Шрейдера. – М. : Прогресс, 1990. – 495 с.

6. Жуков В.Н. Введение в юридическую аксиологию (вопросы методологии) / В.Н. Жуков // Государство и право. – 2009. – № 6. – С. 20–31.

Доній Н.Є., д.філос.н., доц. (Чернігів, Україна)

Б.О. КІСТЯКІВСЬКИЙ: ФІЛОСОФУВАННЯ В ПРОСТОРІ «МІЖ»

Доволі часто в наукових і науково–публіцистичних працях, презентованих у вітчизняній періодиці останніх років, присутня теза, що

Україна – це територія, яка перебуває на межі між Заходом і Сходом, між двома різними аксіосферами, між прогресом і регресом. Найбільш часто подібне «між» представляється як негативність, як перепона, як стан невизначеності «куди рухатися?», «що обрати для майбутнього?». Однак, вказаний стан «між» несе не тільки загрози, але й детермінує вітально важливі переваги, адже розумне та виважене синтезування кращих здобутків сторін, які виставляють кордони «між», й вміння підлаштовуватися під різні вимоги включає до себе моменти, які допомагають у презентації світу цікавих і креативних ідей при вирішенні питань, що виникають у соціальному просторі. Тому не дивно, що Україна дала світові багато видатних вчених і цікавих ідей, поштовхом для яких і стало перебування у просторі «між».

Одним з таких вчених, який чітко ідентифікував себе українцем й якому випало жити на межі епох і культур і вдалося дуже вдало пропустити кращі ідеї західного світу крізь призму української ментальності, був Богдан (Федір) Олександрович Кістяківський (1868–1920). Усе життя цього українця, уся творчість – це перебування в просторі «між»: між навчальними закладами, між арештами, між ментальностями, між країнами, між містами, на межі наук.

Пік творчості Богдана Олександровича припадає на межу XIX–XX ст., коли трендом у наукових пошуках і філософських рефлексіях стає ідея щодо змін народного життя через зміни в пріоритетах держави. Буття в просторі «між» дозволило Кістяківському в рамках філософії права виділити одну з важливих ідей: будь–яка держава, будь–який народ має чимось «склеюватися» й утримуватися в певному нормативному просторі. На рівні індивіда таким утримуючим моментом має бути сильна правова свідомість, а на рівні держави ним є конституція. На думку Кістяківського саме конституція є умовою вітальності держави й забезпечує гарантування захисту особі, її недоторканість і свободу.

Дотримуючись правил плюралістичного підходу Кістяківський розкрив право як духовне явище, що відбиває культуру суспільства. Як духовний феномен право для вченого вимагає всебічного розгляду. Саме тому дослідник у статті «Реальність об'єктивного права» аналізує різні підходи до права й шляхом синтезу найбільш передового в роботах сучасників (Е. Бірлінга, Л. Петражицького, І. Ільїна) зазначає, що право – це соціально–обумовлене явище, що входить до різних сфер людського життя і діяльності. Кістяківський був переконаний, що дати єдино вірне визначення право – це утопія, адже визначення цього феномена має як мінімум чотири площини: державно–організаційну, соціально–наукову, психічну і нормативну [3, с.313–315]. Усі ці площини вловлюють різні прояви права, його багатоманітної сутності, а тому підлягають самостійному вивченню та розробленню.

Зберігає позицію «між» Богдан Олександрович й коли з'ясовує методологічну природу правознавства. Він наполягає, що наука про право відноситься до царини гуманітарних наук, але якщо орієнтуватися на ці дисципліни, то дістанемо тільки еклектичний результат, а не синтетичний. Такий результат дасть можливість поєднати непоєднуване, але гармонічної

картини цілого він не дасть. Відтак, Кістяківський підкреслює, що обґрунтування, орієнтація та реалізація правознавства можливе за допомогою інтегруючого аналітичного і синтетичного знання, що дає філософія загалом і філософія культури зокрема. Розвиваючи думку далі, він також вказує, що для розвитку науки про право велике значення має темп та інтенсивність філософського мислення. Водночас, Б. Кістяківський критикує той підхід щодо пізнання права за яким науку про право зводять до філософії, адже останній, на думку вченого, бракує таких моментів як технічність і практичність, що дуже важливі при розгляді права. Кістяківський бачить перевага філософії в тому, що вона дозволяє існувати множинності ідей, думок, концепцій й їй чужа сталість та жорстка догматичність. Так, Кістяківський, досліджуючи філософські системи Канта і Гегеля, відзначає, що філософія існує у вигляді окремих систем в яких вона себе проявляє. Через множинність таких систем виявляється плюралізм підходів, які розкриваються філософією.

Вчений акцентує увагу на тому, що філософія права розкриває цікаві співвідношення між ідеями, але не дає наукового пізнання права. Для наукового пізнання змісту права, необхідно відкривати та встановлювати зв'язки із такими гуманітарними науками як соціологія, психологія, юридична деонтологія. Однак, юридична наука не може бути повною без використання великої кількості емпіричних знань, які потребують перевірки їх методологічних засад.

Отже, підсумовуючи, вкажімо таке. По–перше, Б.О. Кістяківському, завдяки життєвій та науковій наполегливості, спразі до рефлексування, поталанило випередити час, продукуючи нові ідеї в розвитку юриспруденції та філософії права. По–друге, будучи людиною межі/перехрестя (в позитивному розумінні цього терміну), йому не тільки вдалося синтезувати кращі здобутки представників інших країн, але й самому стати авторитетним радником для західних науковців і наукових шкіл.

Література

1. Альчук М.П. Богдан Кістяківський. На захист права / М.П. Альчук // Проблеми філософії права. – 2006–2007. – Том IV–V. – С.207–211.

2. Василенко Н.П. Академик Богдан Александрович Кистяковский / Николай Прокофьевич Василенко // Социологические исследования. – 1994. – № 2. – С.139–154.

3. Кистяковский Б.А. Реальность объективного права / Б.А. Кистяковский // Б.А. Кистяковский. – Избранное : в 2–х ч. [сост., автор вступит ст. и коммент А.Н. Медушевский]. – М. : РОССПЭН, 2010. – Ч.1. – С. 255–326.

Макаренков О.Л., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ОСНОВ ПІДХОДІВ ДО ВИВЧЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В УМОВАХ ПОДАЛЬШОГО НАСИЧЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ПРАВОВОГО ПРОСТОРУ ЦІННОСТЯМИ ЗАХІДНОЇ ТРАДИЦІЇ ПРАВА

В умовах активізації професійної комунікації юристів, залучення науковців до атестації практикуючих юристів і для надання наукових висновків, а також повсюдного запозичення низки юридичних термінів (наприклад, краудсорсинг – crowdsoursing, вігілантизм – vigilantizm, комітоложі – comitology та ін.) з інших, зокрема англомовних правових систем в процесі об'єднання держав у політико–економічні союзи (наприклад, на підставі Угоди про асоціацію, підписаної 21.03.2014 р. і 27.06.2014 р. Україною з Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами–членами), фінансових ринків, уніфікації правил правоохоронної діяльності і національної безпеки, торгівельних відносин й інших сфер міжкультурного спілкування, обумовлених глобалізаційними процесами, постають проблеми розуміння особливостей формування юридичної термінології в сучасній англійській мові та механізму адекватної передачі змісту понять таких термінів на українську мову.

Першими кроками у створенні цього механізму стає осмислення загальних засад генезису вказаної термінології, зокрема теорії права. Встановлення особливостей семантичної структури юридичних термінів та їхніх граматико–синтаксичних взаємозв'язків у текстах (основне і периферійне смислове навантаження; спільні та відмінні риси у лексичних засобах відображення понять права тощо) сприятиме успішному осмисленню і застосуванню їх носіями української та англійської мов. Термінологічна лексика посідає помітне місце у словниковому складі (виступає підсистемою) зазначених мов як таких, що мають високорозвинену і складу літературну мову. На рівні доктрини порушене питання було досліджено вченими–правниками С. Бігуном, С. Гусарєвим, А. Колодієм, О. Тихомировим та ін.; вченими–філологами – Н. Артикуцею, Ю. Жлуктенком, Т. Кияк, Т. Козловою, І. Корунцем, Д. Лотте, Л. Симоненко, Й. Стерніном, О. Тараненком та ін. Враховуючи таку практичну актуальність, а також наявність відповідних наукових розробок правників–лінгвістів, в межах нашої роботи доцільним стало концептуальне осмислення сучасних лінгвістичних і теоретико–правових досліджень підходів до вивчення юридичної термінології.

У сучасних умовах, коли швидко розвивається законодавча діяльність, у тому числі юридична термінологія, один із найважливіших напрямів впливу юридичної теорії на практику, точність і ясність юридичних формулювань, чітке їх мовне втілення, правильне вживання правничої термінології визначає ефективність дії законодавства, сприяє зміцненню законності й дисципліни, охорони й забезпечення прав особистості. Особливо в умовах, коли

законодавець підтримує тенденцію до розширення судового розсуду, використовуючи висловлювання, які характерні для принципів, соціальних цілей і стандартів [1, с. 351]. Огляд наявних на сьогоднішній день підходів до визначення та вивчення термінів уможливив виділення наступних підходів до вивчення юридичної термінології.

Відповідно до правил нормативного підходу, формування нових, трансформації і осмислення наявних юридичних термінів відбувається через визначення терміну як слова чи словосполучення, що має спеціальне значення, виражає та формулює професійне поняття та використовується в процесі пізнання та освоєння наукових та професійно–технічних об'єктів та відношень між ними. Д. Лотте (є засновником зазначеного підходу) розробив цілу низку вимог до термінологічної лексики, а саме: однозначність, точність, системність, вмотивованість [2, с. 22]. Послідовники нормативного підходу розглядають термін не як динамічний елемент мови, а як статичний, внаслідок чого з часом ця теорія критикувалася, оскільки, термін не завжди є однозначним, позначає декілька понять і може входити до різних терміносистем.

Вирішити ці спірні питання покликаний функціональний / дескриптивний підхід до обрання терміну для позначення поняття. За його змістом, юридична термінологічна лексика – це слова зі спеціальними функціями (номінативною; сигніфікативною чи семасіологічною; комунікативною; когнітивною – власне притаманними лексичним одиницям загальновживаної мови), що постійно змінюються у складі мовної системи. Як і будь–який інший елемент мовної системи, термін модифікується, може втратити свою однозначність, отримати ряд синонімів, перейти в розряд загальновживаної лексики тощо.

І нарешті системний підхід до визначення та вивчення термінологічної лексики права основну увагу акцентує на існуванні терміну у складі певної впорядкованої системи і його пов'язаності з іншими елементами терміносистеми певними відношеннями.

Найбільш поширеною тенденцією є об'єднання двох аспектів, а саме – функціонального та системного – для повного висвітлення особливостей тієї чи іншої терміносистеми. Серед основних завдань, які вирішуються у цих дослідженнях, відзначимо, зокрема, розробку комплексної моделі аналізу термінів для застосування в лексикографічній практиці юристів; вивчення структурних, семантичних та словотвірних особливостей юридичних термінів; аналіз системних відношень всередині терміносистеми права; систематизацію окремих груп правничих термінів за семантичною ознакою; встановлення способів виникнення, мотивації й періодизації виникнення термінологічної лексики права, а також вивчення функціональних характеристик цих одиниць; виявлення зв'язку змістовних та функціональних параметрів юридичних термінів; характеристику процесів детермінологізації всередині системи мови права; розробку тезауруса термінології юридичної сфери [3, с. 151–152].

На рубежі XX–XXI ст. антропоцентрична парадигма обумовила активізацію досліджень галузевих термінологій з когнітивно–лінгвістичних позицій. Когнітивна лінгвістика як напрям, скерований на дослідження способів концептуалізації й категоризації певною мовою інтеріоризованої

дійсності та внутрішнього рефлексивного досвіду [4, с. 213]. Сучасна когнітивна лінгвістика, розглядаючи мовну творчість у нерозривному зв'язку з процесами пізнання, мислення і свідомості, переходить на глибинний, концептуальний рівень її осмислення. Такий підхід до вивчення природи людського пізнання «уможливлює встановлення тісних взаємозв'язків між мовною і концептуальною картинами світу» [5, с. 239].

Застосування методів когнітивного аналізу до вивчення терміносистем дає змогу в новому ракурсі розглядати проблеми традиційного термінознавства. Зокрема, при розгляді терміносистеми права з позицій когнітивного підходу вихідним є положення про те, що на відміну від слова, яке є носієм повсякденного знання, термін слугує засобом мовного вираження наукового або професійного знання юриста, а терміносистема виконує функцію маніфестації його наукової, професійної і/або пересічної картини світу. У межах когнітивної парадигми юридична термінологія розглядається як результат когнітивної діяльності спеціаліста, що полягає в концептуалізації та вербалізації професійних знань у галузі юриспруденції. Рівень концептуалізації залежить від професійної компетенції спеціаліста, а також від рівня розвитку тієї або іншої галузі права. Лінгвісти права почали усвідомлювати, що в терміні відбиваються і факти, що спостерігаються дослідником, і їхнє теоретичне осмислення. Когнітивний підхід спирається, зокрема, на енциклопедичну семантику, яка не протиставляє лінгвістичні та екстралінгвістичні знання і розглядає значення як таке, що нагадує радше енциклопедію, ніж словник. Отже, значення сприймається не як сукупність певних рис, а як динамічний розумовий процес, який відбувається під час дискурсивної діяльності. Лексична одиниця у праві не є чимось, що містить у собі сталу, обмежену і лише мовну семантичну репрезентацію. Навпаки, вона відкриває доступ до невизначено великої кількості концепцій, концептуальних систем, структур знань, відбір яких здійснюється в гнучкий спосіб залежно від контексту [6]. Когнітивний підхід передбачає розуміння терміна як концепту.

Отже, на основі численних поглядів науковців виокремлюємо чотири підходи **до вивчення юридичної термінології**: 1) нормативний підхід, за яким терміни права сприймають як штучно створений знак; 2) функціональний підхід – юридичні терміни як слова з низкою функцій, ототожнюють значення терміна із поняттям, яке він виражає, а тому поняття марковані термінами «семантика терміна», «значення терміна», «понятійний зміст терміна» постають синонімами; 3) системний – як частину впорядкованої системи мови права, що перебуває у стійких та необхідних зв'язках з іншими елементами терміносистеми; 4) когнітивний підхід – як концепт. Останній підхід зараховуємо до інноваційних підходів вивчення юридичної термінології, водночас перші три зазначені підходи традиційні.

Література

1. Барак А. Судейское усмотрение / Аарон Барак ; [пер. с иврита Я. Кауфмана ; вступ. ст. М.В. Баглая]. – М. : Изд–во НОРМА, 1999. – 376 с.

2. Лотте Д.С. Основы построения научно–технического словаря терминологии / Дмитрий Семенович Лотте. – М. : Наука, 1968. – 157 с.

3. Прима В.В. Функціонування англомовної туристичної термінології у путівниках по Україні / В.В. Прима // Записки з романо–германської філології. – 2014. – Вип. 1 (32). – С. 150–154.

4. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика : [термінологічна енциклопедія] / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля–К, 2006. – 716 с.

5. Гаращенко Л. Б. Аналітичні номінації науково–технічної галузі в когнітивно–ономасіологічному аспекті / Л.Б. Гаращенко // Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. – 2013. – Вип. 35. – С. 239–244.

6. Міщенко В.Я. Когнітивний підхід до вивчення термінології: наукове поняття і науковий концепт / В.Я. Міщенко // Сучасна англістика: до 85–річчя кафедри англійської філології : тези доп. 6–й міжнар. наук. форум. – Харків, 2015. – С. 82–83.

Риндюк В.І., к.ю.н., доц. (Київ, Україна)

РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Статтею 11 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. (з наступними змінами) до основних засад зовнішньої політики нашої держави віднесено забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі. Однією із складових цього інтеграційного процесу є адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Відповідно до ст. 114 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами–членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. (далі – Угода про асоціацію) сторони визнають важливість адаптації чинного законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Разом з тим, у вітчизняному законодавстві відсутнє чітке визначення самого поняття «адаптація законодавства». Так, в тексті Угоди про асоціацію використовуються наступні терміни: «адаптація законодавства» та «сумісність з acquis ЄС» (ч. 1 ст. 114 Угоди), «нормативно–правове наближення» (додаток XVII до Угоди). Поняття «адаптація законодавства» визначено в Законі України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 р. (з наступними змінами) як процес приведення законів України та інших нормативно–правових актів у відповідність з acquis communautaire, де acquis communautaire (acquis) – правова система Європейського Союзу , що включає в себе акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними),

прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ.

У науковій юридичній літературі поняття «адаптація» розглядається у співвідношенні з іншими суміжними поняттями, зокрема, такими як апроксимація (або наближення), імплементація, трансформація, транспозиція, координація, гармонізація, уніфікація тощо. Зокрема, С.В. Грищак розглядає вище перераховані поняття як різні форми адаптації законодавства України [1, с. 273–277]. Л. Грицаєнко робить висновок, що вітчизняні науковці для позначення одного і того самого процесу використовують різноманітну термінологію: адаптація законодавства, гармонізація, транспозиція acquis. Однак всі вище перелічені процеси: адаптація, гармонізація, транспозиція разом із уніфікацією тощо є засобами юридичної (правової) інтеграції. Відрізняються вони інструментами та рівнем ідентичності змісту правових норм [2, с. 26].

В перекладі з англійського адаптація «adaptation» – пристосування. Адаптація чинного законодавства України до законодавства Європейського Союзу є одностороннім процесом пристосування (відповідності, наближення, сумісності) вітчизняного законодавства до acquis communautaire (acquis). Відповідно, природно, з практичного боку організації процесу адаптації, відразу постає два питання: 1) які джерела права включає в себе правова система Європейського Союзу (acquis communautaire (acquis)), тобто до чого необхідно наблизити вітчизняне законодавство? 2) який ступінь відповідності (наближення, сумісності) законодавства України з законодавством Європейського Союзу у певній сфері необхідно досягнути у результаті процесу адаптації?

Щодо першого питання, то І. Яковюк зазначає, що джерелами права Європейського Союзу вважаються усі форми зовнішнього вираження норм права, що прямо або опосередковано породжують юридичні зобов'язання та впливають на поведінку суб'єктів права ЄС. Складна правова природа Євросоюзу обумовлює гнучкість і різноманітність способів формування правових норм, а також засобів їх вираження та фіксації у формі джерел права. На сьогодні в Європейському Союзі не існує остаточно сформованого переліку джерел права. Найбільш поширеною є класифікація джерел права ЄС на первинні й вторинні (зокрема, саме ця класифікація закріплена в Законі України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»). До первинних джерел відносяться акти, укладені безпосередньо державами–членами та Європейським Союзом як установчою владою (установчі договори ЄС, договори, що вносять зміни до них, Хартія про основоположні права ЄС, договори про приєднання нових держав тощо), а до вторинних джерел – акти (регламенти, директиви, рішення, висновки, рекомендації тощо), що приймаються інститутами ЄС на підставі первинних і, відповідно, повинні їм відповідати [3, с. 212–220].

Відповідно до ст. 288 Договору про функціонування Європейського Союзу, правовими актами ЄС є регламенти, директиви, рішення, рекомендації та висновки. Регламент має загальне застосування, є обов'язковим у повному обсязі та повинен прямо застосовуватися в усіх державах–членах. Директива є

обов'язковою щодо результату, якого необхідно досягти, для кожної держави–члена, якій її адресовано, проте залишає національним органам влади вибір форми та засобів. Рішення є обов'язковим у повному обсязі для тих, кому воно адресовано. Рекомендації та висновки не є зобов'язальними.

Отже, алгоритм адаптації законодавства у певній сфері, перш за все, повинен передбачати визначення актів acquis communautaire, які регулюють правовідносини у відповідній сфері та переклад визначених актів на українську мову. А потім вже проведення порівняльного аналізу правового регулювання певної сфери суспільних відносин; підготовка відповідних пропозицій щодо внесення змін в чинне законодавство; прогнозування наслідків прийняття цих пропозицій; і нарешті підготовка та прийняття проектів законів України та інших нормативно–правових актів. Елементом адаптації законодавства є також перевірка проектів законів України та інших нормативно–правових актів на їх відповідність acquis communautaire. Відповідно до Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» нормативно–правові акти, які суперечать acquis communautaire, можуть прийматися лише за наявності достатнього обґрунтування необхідності прийняття такого акта і на чітко визначений у самому акті строк. При цьому, слід зазначити, що зазначене завдання, а саме визначення актів acquis communautaire, які регулюють правовідносини у відповідній сфері, ускладнюється особливостями права ЄС як системи, що перебуває в постійному русі, є динамічною та невпинно змінюється [3, с. 217].

Щодо другого питання, то відповідь на нього міститься безпосередньо в Угоді про асоціацію. Так, відповідно до ст. 114 Угоди про асоціацію сторони визнають важливість адаптації чинного законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Україна забезпечує, щоб існуючі закони та майбутнє законодавство поступово досягли сумісності з acquis ЄС. Ця адаптація розпочнеться з дати підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і поступово поширяться на всі елементи acquis ЄС, зазначені у Додатку XVII «Нормативно–правове наближення» до цієї Угоди. Додаток XVII передбачає нормативно–правове наближення у таких секторах послуг: фінансові послуги, телекомунікаційні послуги, поштові та кур'єрські послуги, послуги з міжнародних морських перевезень.

Ст. 2 додатку XVII «Нормативно–правове наближення» до Угоди про асоціацію визначає загальні принципи щодо нормативно–правового наближення законодавства. Так, 1) якщо правовий акт є Регламентом або Рішенням ЄС, то він повинен стати, як такий, частиною національного законодавства України; 2) якщо правовий акт є Директивою ЄС, то за компетентними органами України залишається право вибору форми та способу його імплементації.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що адаптація законодавства є суттєвим чинником розвитку законодавства України на сучасному етапі. Разом з тим актуальними залишаються питання оновлення нормативно–правових актів, що регулюють питання адаптації законодавства України до законодавства ЄС, уточнення переліку правових актів ЄС, до яких

має бути приведене у відповідність національне законодавство у певній сфері; уточнення поняття «адаптація законодавства» в контексті ступеня наближення, який має бути досягнутий тощо. Зокрема, чинний Закон України "Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу" розроблений ще на основі Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами–членами (ратифікована Законом України від 10.11.1994 р.), що втратила чинність після ратифікації Угоди про асоціацію Законом України від 16.09.2014 року.

Література

1. Грищак С.В. Теоретичні основи адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу // Форум права. – 2012. – № 4. – С. 273–277.

2. Грицаєнко Л. Зближення законодавства України з правовою системою Європейського Союзу: питання термінології // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2013. – № 4. – С. 26–29.

3. Яковюк І. Система джерел права Європейського Союзу: загальна характеристика // Філософія права і загальна теорія права. – 2013. – № 1. – С. 209–220.

Слабко С.М., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

ПІДХОДИ ДО ТЛУМАЧЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ У ТЕОРЕТИКО–ПРАВОВІЙ НАУЦІ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ

Діалектичний взаємозв'язок держави та права вимагає чіткої підпорядкованості як державних інституцій, так і звичайних громадян діючим правовим нормам, а розвиток будь–якого суспільства породжує не лише реформацію уже існуючих суспільно–правових явищ, але й проблеми у їх розумінні. Так, одним із спірних питань у наукових колах вітчизняної та європейської юриспруденції постає дискусія щодо характеру співвідношення верховенства права та правової держави.

Із загальнонаукових позицій, майже всі сходяться до того, що верховенство права та правова держава – ціннісні категорії, гуманістичні ідеали розвитку суспільства.

Підхід національної теоретико–правової науки до сутності та співвідношення цих категорій відображений у Конституції України. Так, верховенство права зафіксовано в ст. 8 Конституції України як принцип поряд з визначенням вищої юридичної сили норм Конституції України, а правова держава (разом з демократичною і соціальною) – як зразок держави, до якої

повинен прагнути народ України (ст. 1 Конституції України) [1]. Тобто це різні по суті поняття.

Аналізуючи погляди вітчизняних та зарубіжних вчених минулого та сьогодення, доходимо до висновку, що одні вчені вважають поняття принципу верховенства права більш широким, ніж правова держава, пропонують висловлювати його таким еквівалентом, як правовладдя; інші, навпаки, звужують його до принципу правової держави, треті – не бачать принципової різниці між поняттями «верховенство права» і «правова держава», мотивуючи тим, що англійському варіанту «rule of law» (верховенство / правління права) відповідає німецьке «rechtsstaat» (правова держава)

Дійсно, підходи до тлумачення верховенства права та правової держави дещо відрізнялися в Великобританії і Німеччині. Англійська доктрина верховенства права (А. Дайсі, кінець XIX століття) акцентувала увагу на функціонуванні верховенства права в тих сферах, які держава не регулює нормами. Ґрунтуючись на ідеях природного права, ця доктрина складалася з вимог: обмежити довільні дії державної влади щодо людини; встановити рівність всіх членів суспільства (в тому числі посадових осіб) перед законом; оцінювати права і свободи людини як джерело конституції, а не навпаки. У другій половині XX століття доктрина верховенства права стала принципом конституції Великобританії, а потім Канади, США [2] .

Німецька теорія правової держави (формальної) зародилася на початку XIX століття і ґрунтувалася на ідеях юридичного позитивізму, для якого кожна держава (демократична і недемократична) є правовою. Інший характер мала концепція правової держави (матеріальної), що була покладена в основу Конституції Німеччини 1949 року. Вона була розроблена за часів відродження в Німеччині ідей природного права, тому поряд з вимогами верховенства конституції, відповідності позитивного права конституції, поділу влади, незалежності суду та інших, в ній містяться положення про обов’язок держави захищати «природні основи життя в рамках конституційного ладу» і визнавати нечинними положення самої Конституції, якщо вони порушують «основоположні принципи справедливості» [3].

Категорії «верховенство права» та «правова держава» об’єднує їх зв’язок з вимогою конституційного правління, демократичного розвитку. В наші дні німецький підхід наблизився до англійського, а англійська доктрина верховенства права, ставши принципом, увібрала різнобічні вимоги, придбавши інтегрального характеру – стала європейським і міжнародним принципом. Переведений у сферу дії міжнародного права, цей принцип поступово (за допомогою судової практики у сфері захисту прав людини) отримав автономне значення. Він діє в контексті норм міжнародного права, що стосуються прав людини. У прийнятій у 1948 році Загальній декларації прав людини є безпосереднє посилання на принцип верховенства права. Він також міститься в Статуті Ради Європи (1949 р.), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), в установчих та інших договорах ЄС, Хартії

основних прав Європейського Союзу (2000 р.) [4–6]. Він застосовується в практиці Європейського Суду з прав людини, який, завдяки нормативному тлумаченню змісту цього принципу, розвинув його основні вимоги відповідно до умов сучасності, наповнив їх новим змістом.

Реальність прав людини, гарантування її безпеки стали вищими принципами як європейського, так і внутрішньодержавного права. Всі країни (серед них і Україна), підписали Європейську конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), визнали пріоритет її положень над своїми національними правовими нормами і підсудність Європейського Суду з прав людини.

Щодо змісту верховенства права та правової держави, то сучасне їх якісне наповнення, на наш погляд, є майже однаковим. Адже принцип верховенства права в країні практично не може бути реалізований без державних органів, певних способів організації їх діяльності, взаємодії з іншими суб'єктами. Однак, якщо у поняття «правова держава» закладена якісна характеристика держави як нормативного ідеалу, що стосується територіальної цілісності держави, яка сформована та функціонує за допомогою права, то поняття «верховенство права» відноситься до нормативного ідеалу, який характеризує саме право.

Література

1. Конституція України, прийнята на 5 сесії Верховної Ради від 28 червня 1996 р. № 254к/96–ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Дайси А.В. Основы государственного права Англии. Введение в изучение английской конституции / А.В. Дайси. – 2–е изд. – СПб.: Тип. тов–ва И.Д. Сытина, 1907. – 707 с.

3. Конституція Великобританії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mirznanii.com/a/25072/konstitutsiya–velikobritanii

4. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi–bin/laws/main.cgi?nreg=995_015; Статут Ради Європи. Рада Європи; Статут, Міжнародний документ від 05.05.1949 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_001;

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Міжнародний документ від 14 листопада 1950 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004;

6. Хартія основних прав Європейського Союзу Європейський Союз; Хартія, Міжнародний документ від 07.12.2000 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_524

Ющик О.О., аспірант (Київ, Україна)
Наук. кер.: Риндюк В. І.., к.ю.н., доц. (Київ, Україна)

ДО ВИЗНАЧЕННЯ СПОРТИВНОГО ПРАВА В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Поняття спортивного права в сучасних умовах неможливо правильно сформувати без урахування його інтеграційної природи. У формулюваннях цього поняття переважає погляд на спортивне право як на комплексну галузь права в системі інших галузей національної правової системи. При цьому зазначена галузь не обмежується національними рамками, а виходить на міжнародний рівень.

Так, у літературі розглядається таке поняття як «Європейське спортивне право» [1]. Усі інститути Євросоюзу, відзначає О. Іглін, давно виявляють інтерес щодо спорту, що ілюструють постанови Європейського Суду, рішення Єврокомісії, резолюції Європарламенту і політичні декларації країн–учасниць Європейського Союзу. Після того як уперше в його історії в договір було включено статтю про спорт, інтерес у цій сфері лише зростатиме.

Рада Європи зацікавлена в розвитку спорту і його регулюванні спільно з державами–членами, визначивши в Рекомендаціях щодо принципів гарного управління в спорті 2005 р. основні поняття і принципи, які мають включатися у комплексну політику в сфері спорту і гарного управління [1, с. 98]. Гарне управління в спорті являє собою складний комплекс політичних заходів і неофіційних правил, що сприяють чесності в управлінні демократичною, етичною, ефективною і підзвітною спортивною діяльністю і що ці заходи однаково застосовуються як до сфери державного управління в спорті, так і до неурядової сфери спорту. У свою чергу, спортивні організації прагнуть зафіксувати за спортом право на його специфічну природу та зміцнити структуру європейської моделі спорту, яка базується на спортивних федераціях. Найбільш актуальні питання, які має регулювати європейське спортивне право, пов’язані із захистом неповнолітніх, фінансовим «фейр–плей», грою на тоталізаторі та мовленням [1, с. 97].

Сама природа спорту, що ґрунтується на принципах чесної гри та рівної боротьби, вимагає, щоб будь–якій неетичній практиці й поведінці у спорті була надана потужна та ефективна протидія. Послідовне застосування принципів гарного управління у спорті стане значним фактором, який сприятиме викоріненню корупції та інших зловживань у спорті, зростанню популярності спорту та зміцненню становища неурядових спортивних організацій у суспільстві, розвитку спорту, як засобу, що сприяє зростанню суспільної та національної інтеграції. Застосування ефективної політики гарного управління зміцнить їх самоуправління і незалежність у питаннях спорту та посилюватиме надалі їх становище по відношенню до органів державної влади, засноване на взаємній повазі й довірі [1, с. 98].

У зв’язку з поєднанням в управлінні спортом діяльності органів державної влади і неурядових організацій постає питання про їх співвідношення, зокрема, в частині правового регулювання відносин у сфері спорту.

В сучасному світі, відзначає К. Фостер, регулювання спорту здійснюється спортивними федераціями, які виробили власні закони, кодекси і конституції. За словами президента Міжнародної асоціації легкоатлетичних федерацій (IAAF), національні суди створюють чимало проблем для антидопінгової роботи, проте його більшою мірою думка суду не цікавить, оскільки «у нас є свої правила, що мають першочергове значення» [2, с. 92].

Ще в 1981 році, пише Т. Шаханов, ставши президентом Міжнародного олімпійського комітету, Хуан А. Самаранч висунув ідею створення незалежної спортивної юстиції, а через два роки МОК затвердив Статут Міжнародного спортивного арбітражу, розташованого в Лозанні (Швейцарія), що в даний час є основним органом, який формує прецедентну систему автономного спортивного права [2, с. 92].

З факту існування такої автономії спортивного права К. Фостер робить висновок про існування міжнародного спортивного права, яке він розуміє як принципи міжнародного права, застосовувані до спорту, і глобальне спортивне право, що розуміється ним як транснаціональний глобальний правопорядок, створений міжнародними структурами, які здійснюють управління спортом. Основною характеристикою глобального права К. Фостер вважає те, що воно побудоване насамперед на контрактних зобов’язаннях, що підпорядковують сторони юрисдикції міжнародних спортивних федерацій, а також те, що воно не встановлюється якоюсь однією державою. На його думку, ми тут маємо справу з глобальним правом поза державою [2, с. 98].

За словами Т. Шаханова, автономне спортивне право – lex sportiva – переконує, що автономне регулювання може бути цілком ефективним там, де не могла б упоратися держава. Держави не можуть належним чином здійснювати регулювання якихось вузьких, таких, що потребують спеціальних знань, сфер, тому не залишається іншого, як визнати дійсність автономного права, а також приватноправових механізмів з вирішення спорів. Можна передбачити, вважає автор, що ті процеси, які відбуваються в трансграничній торгівлі та у спорті, відбуватимуться також в інших сферах [2, с. 98].

У зв’язку з цим важливого значення набуває питання про критерії, за якими відбувається на практиці розмежування державного і автономного правового регулювання у сфері спорту, державних і недержавних юрисдикцій, а разом з цим – теоретико–правове обрунтування вказаних критеріїв.

Як зазначає Т. Шаханов, усі норми, що застосовуються в спорті, можна розділити на чотири групи:

– правила гри, що являють собою основу будь–якого виду спорту (за практикою Міжнародного спортивного арбітражу, ці норми не можуть бути предметом арбітражного розгляду). Найбільш яскравий приклад – Закони гри ФІФА, затверджені в новій редакції в липні 2008 року [2, с. 92];

– етичні принципи спорту, що також іноді називають «духом гри». Саме сюди можна віднести принципи Fair Play (справедливої гри);

– міжнародне спортивне право. Тут мова йде про загальні принципи права, застосовувані в спорті, як, наприклад, право на справедливий і ефективний розгляд;

– глобальне спортивне право. Виділяють п'ять ознак, яким повинна норма відповідати, аби належати до глобального спортивного права: вона має бути пов'язана з тією чи іншою міжнародною спортивною федерацією; необхідна міжнародна юрисдикція, яка могла б застосовувати вказану норму; вона повинна засновуватися на практиці та звичаях міжнародних спортивних федерацій; вона не повинна бути загальним принципом права, виявленим компаративістським аналізом; вона має відповідати вимозі, що глобальне спортивне право створює незалежну систему, яка визнається національними судами [2, с. 92].

Даний поділ норм, що застосовуються в спорті, на мій погляд, потребує критичної оцінки. Насамперед, тут немає єдиного критерію, за яким поділені ці норми. Крім того, уже перша група норм – «правила гри, що являють собою основу будь–якого виду спорту» виділена помилково, з порушенням логіки. Адже «правила гри» існують лише для *ігрових* видів спорту, а не є «основою будь–якого виду спорту».

З моєї точки зору, зазначені критерії повинні визначатися з точки зору *предмета правового регулювання*, тобто з урахуванням визначення особливостей тих відносин у сфері спорту, які підлягають нормативному регулюванню. А вказане визначення залежить від загальної характеристики спорту як об'єкта. Однак це питання виходить за межі теми даної публікації.

Література

1. Иглин А. В. Понятие и принципы Европейского спортивного права / А.В. Иглин; Вестник Волжского университета им. В.Н. Татищева, 2011. – № 75. – С. 97–100.

2. Шаханов Т.В. О возможности автономного правового регулирования на примере современного спортивного права / Т.В.Шаханов; Современное право, 2010. – № 10. – С. 91–93.

РОЗДІЛ 2
ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Денисенко В.В., к.і.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

МІЖНАРОДНІ УГОДИ ЯК ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА У ВІДНОСИНАХ ПЛЕМІННИХ НАРОДІВ З АНТИЧНИМИ ДЕРЖАВАМИ

Міжнародне право як сукупність принципів і норм, що регулюють міжнародні відносини, зародилося водночас із виникненням перших держав. Особливий науковий інтерес становить період формування окремих міжнародно–правових звичаїв, що співпадає з розкладом первіснообщинного ладу і формуванням елементів державності, коли спостерігається ускладнення суспільних відносин, а відповідно ускладнення системи звичаєвого права. Водночас, відбувається виокремлення норм, що регламентують відносини з іншими народами. Сама поява союзів племен, що є типовою рисою цього періоду, є результатом укладення міжплемінних домовленостей. З іншого боку, етап розкладу племінного суспільства відзначається пожвавленням відносин цих народів з сусідніми державами. Найяскравіше це проявилося в епоху античності, особливо починаючи з III ст. до н.е., коли варвари вступають в контакт з античною цивілізацією і виходять на історичну арену, що обумовили їх знайомство з принципами античного міжнародного права.

В цьому дослідженні увага буде зосереджена на племінних народах Балканського півострову. В античну добу вони були представлені трьома етнічними групами: іллірійські народи (північно–західна частина Балканського прівострову) – ардіеї, дардани тощо; фракійські народи (північно–східна частина півострову) – одриси, гети тощо; кельти (або галли, галати – східна частина Балкан та Мала Азія).

Сучасне міжнародне право дає таке визначення: міжнародний договір – міжнародна угода, укладена державами та іншими суб’єктами міжнародного права у письмовій формі, незалежно від того, міститься вона в одному чи декількох документах, а також незалежно від її конкретного найменування [1, с. 196]. Міжнародні договори за участю племінних народів можна розділити на два типи: союзні і мирні.

Союзні договори – найбільш поширений тип договорів. Така практика мала місце і серед варварських народів ще з класичного періоду. Проте текстуально угоди в більшості не збереглися. Винятком є договір галатів з правителем Віфінії Нікомедом у 278 р. до н.е. під час війни останнього з претендентами на його престол. Текст угоди наводить Мемнон: «Нікомеду і його нащадкам завжди бути дружньо налаштованими до варварів, а без волі Нікомеда ніхто з них не повинен вступати в союз із будь–ким, хто пошле до них послів; але бути друзями його друзям і ворогами його недругам... За цих

умов Нікомед переводить в Азію масу галатів» [Memn., XIX, 2–3; 2, с. 73]. В обмін на надання території для поселення у Малій Азії та частини військової здобичі кельти гарантували Нікомеду військову допомогу.

Писемні джерела багато говорять про союзні домовленості елліністичних правителів і Риму з варварами. За характером і метою ці домовленості досить різноманітні. Деякі мали суто воєнну спрямованість, призначалися для вирішення конкретних воєнно–політичних завдань. Такою була угода правителя Малої Азії Антігона Монофтальма з одрисами у війні проти Лісімаха у 313 р. до н. е. [Diod., XIX, 73, 2–9]. Або союз ардіеїв і Македонії у 231 р. до н.е. проти Етолії [Polyb., II, 2–4]. Сюди ж можна віднести союзні домовленості сирійських правителів Антіоха II (середина III ст. до н. е.) та Антіоха III (196–194 рр. до н.е.) з племінними народами під час воєнних кампаній у Фракії [App., Syr., 6]. Специфіка таких союзів полягає в тому, що вони були нетривалими і вичерпували себе з вирішенням поставлених завдань.

До союзних договорів можна віднести угоди з «піратами», прикладом чого були союзи іллірійців з етолійцями і ахейцями під час Союзницької війни у 220 р. до н. е. [Polyb., IV, 16; IV, 19]. Такі домовленості обмежувалися бажанням отримати частину здобичі й відразу після цього припиняли своє існування.

Ще одним типом союзних договорів були «вимушені союзи», коли після воєнного конфлікту переможена сторона була змушена обіцяти колишньому противнику свою підтримку і військову допомогу на майбутнє. Прикладом є союзна угода Епіра з ардіеями після захоплення останніми епірського міста Феніки у 230 р. до н. е. [Polyb., II, 6, 9–10; II, 10, 1].

З початком активної політики Риму на Балканах характер союзних домовленостей з варварами змінився. Вони стали більш тривалими, формувалися «стратегічні союзи», що підтримувалися і у міжвоєнний період. Таким був союз Риму з іллірійськими племенами партинами і атинтанами. Він був укладений ще у 229 р. до н.е. і з деякими перервами проіснував до 168 р. до н.е. [Polyb., II, 11, 11; App., Syr., 7; Liv., XLIII, 21, 3; 5, XLIV, 30, 13]. Або союз Риму з Ардіейським царством, вперше зафіксований у 216 р. до н.е., проіснував до 197 р. до н.е. [Polyb., V, 110, 8–9; Liv., XXVI, 24, 9; Liv., XXXI, 28, 1–2; XXXI, 38, 7]. Схожа картина союзних відносин з Римом зафіксована і у відношенні іншого іллірійського політичного об'єднання – дардан [Liv., XXXI, 28, 1–2; XXXI, 38, 7].

З III ст. до н.е. спостерігається поява ще одного типу союзних угод із варварами, метою яких було забезпечення надійних тилів. Ці союзники не використовувалися у військових операціях, їх призначенням було зберігати вірність і мир. Як приклад можна навести домовленості римлян з іллірійськими народами пенестами і дассаретами у III Македонській війні [Liv., XLIII, 21, 2–3; XLII, 36, 9; 3, p.423] або союз Македонії з її північно–східним сусідом, фракійським племенем дентелетів у 80–і роки II ст. до н. е. [Liv., XL, 22, 10]

Іншим типом угод були мирні договори, які підводили підсумки війн. Серед античних держав така практика була поширена ще з класичного періоду. Про участь варварів у підписанні мирних договорів можна говорити лише в

елліністичну добу. Не всі воєнні конфлікти з ними закінчувалися укладенням миру. Проте окремі повідомлення про це з'являються, що стало знаковим моментом. Факт укладення союзу з варварами ще не свідчить про те, що їх розглядали як рівних собі. Підписання мирних угод з ними фактично означало визнання їх як самостійних і рівноправних суб'єктів міжнародної політики.

Серед відомих угод можна назвати мирний договір 310 р. до н.е. між македонським царем Кассандром і автаріатами. За його умовами Кассандр надав автаріатам територію для поселення, а ті, у свою чергу, мали захищати македонські кордони від нападів фракійців і поставляти військові контингенти у випадку ведення Македонією воєнних дій [Just., XV, 2, 1; 4, s.88–90]. У вигляді мирної угоди були також підведені підсумки війни між Лісімахом і гетами на початку III ст. до н.е. В ній вирішувалися територіальні суперечки.

Найбільше відомостей джерела містять про мирні договори за участю ардіеїв. Укладенням миру закінчилася у 230 р. до н. е. війна між ними і Епіром [Polyb., II, 6, 9–10]. Результатами I та II Іллірійських війн (229–228 та 219 рр. до н.е.) було підписання римсько–ардіейських договорів. Перший передбачав виплату ардіеями контрибуції, військові обмеження і зменшення території Ардіейського царства [Polyb., II, 12, 3]. Зміст другого залишився невідомим [App., Ill., 7–8].

На особливу увагу заслуговує участь ардіейського царя Плеврата в укладенні римсько–македонського мирного договору після I–ої Македонської війни у 205 р. до н.е. Крім ворогуючих сторін, його підписали також їхні союзники [Liv., XXIX, 12, 14]. Вперше в історії засвідчена участь варварського правителя в укладенні багатосторонньої угоди.

Під час підписання мирних і союзних угод поширеною була практика обміну заручниками. У першому випадку заручників видавала переможена сторона. Так, у 360 р. до н. е. македонський цар Аміна після поразки, завданої іллірійцями, передав їм у заручники сина, майбутнього Філіпа II [Diod., XVI, 2, 2]. Під час підписання союзних домовленостей обмін заручниками практикували як гарантію виконання взятих на себе зобов'язань. Можна навести такі приклади: у 277 р. до н.е. македонський воєначальник Антігон Гонат під час укладення угоди з найманцями–галатами як забезпечення виплати обіцяних грошей передав їм заручників; результатом урегулювання взаємовідносин між Македонією і фракійським царем Котісом II була видача фракійцями заручників [Polyb., XXX, 18, 3; 5, с. 49]; заручниками обмінялися Македонія і ардіеї під час укладання союзної угоди проти Риму [Polyb., XXIX, 4, 4–6]; заручників передали римлянам їх союзники у III Македонській війні – іллірійські племена пенести і партини [Liv., XLIII, 21, 2–3]. Єдиними, хто ніколи не давав своїх заручників, були римляни.

Таким чином, договори за участю племінних народів укладалися як в усній, так і в письмовій формі. Виокремлюються союзі і мирні договори. Факт наявності останніх особливо важливий і свідчить про ставлення до племінних народів як до суб'єктів міжнародних відносин з боку античних держав. Крім двосторонніх угод, джерела фіксують факти участі племінних народів у підписанні багатосторонніх договорів. Використання такого інституту, як

договори, у міжнародних взаєминах було усталеною і поширеною практикою для народів, що перебували на стадії розкладу первіснообщинного ладу.

Література

1. Баймуратов М.А. Международное публичное право / М.А. Баймуратов. – Х. : Одиссей, 2003. – 740 с.

2. Моисеева Т.А. Переселение кельтов в Малую Азию и договор Никомеда Вифинского з галатами / Т.А. Моисеева // Норция. – Воронеж : ВГУ, 1978. – Вып. 2. – С. 71–82.

3. Gruen E.S. The Hellenistic world and coming of Rome / E.S. Gruen. – London : Berkeley etc. Univ. of California press, 1984. – V. 2. – 359–862 pp.

4. Papazoglu F. Srednjobalkanska plemena u predrimsko doba / F. Papazoglu. – Sarajevo : Akademia nauka i umetnost Bosne i Hercegovine, 1969. – 466 s.

5. Тодоров И. Неизвестните тракийски владетели / И. Тодоров. – В.Търново : Argot, 1998. – 140 с.

Бостан Л.М., к.і.н, доц. (Запоріжжя, Україна
Маєцька З.С., колегіантка (Запоріжжя, Україна)

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ФОРМА ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ ДЕРЖАВОЮ І СУСПІЛЬСТВОМ: З ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Проблема взаємовідносин держави і суспільства в Україні значною мірою активізувалася зі здобуттям незалежності в 1991 році, і особливо, в умовах Революції Гідності та зовнішньої загрози територіальній цілісності держави на сході країни. Обрання ж європейського спрямування розвитку країни поставило перед українцями завдання впровадження європейського досвіду взаємодії держави та суспільства, і передусім, країн Європейського Союзу. Тому цілком зрозумілою є увага науковців до зазначеної проблеми в цілому, і, зокрема, такого її аспекту як волонтерство.

Вивчення та аналіз існуючих досліджень дає підстави для висновку про те, що найбільший інтерес ця сфера суспільних відносин викликає у істориків, політологів, фахівців з держуправління, в працях яких знайшли відображення питання волонтерства в контексті проблеми становлення громадянського суспільства, історії його виникнення в світі та Україні, нормативно–правового закріплення в законодавстві розвинутих зарубіжних країн. Водночас юридичні аспекти зазначеної проблеми досліджувалися переважно в контексті теорії взаємовідносин держави і суспільства, створення та діяльності благодійних та волонтерських організацій, як юридичних осіб. Отже, зазначене дає підстави для подальшої роботи щодо визначення передусім теоретико–правових основ волонтерства як прояву взаємовідносин між державою та суспільством, що

неможливо без знань витоків цього явища, основних тенденцій його розвитку в історичному вимірі.

В науковій літературі поширеною є думка про те, що початок волонтерському руху було покладено в середині XIX ст. в Західній Європі і пов'язано це зі створенням в Женеві в 1863 р. «Міжнародного комітету допомоги пораненим», який в 1876 р. перетворився на «Міжнародний комітет Червоного Хреста». Проте цілком справедливо вважати, що своїми витоками волонтерство сягає в часи стародавніх цивілізацій. Підставами для цього слугують базові принципи волонтерської діяльності у будь–які часи: альтруїзм як безкорисне надання допомоги тим, хто її потребує, жертовність як здатність поступатися чимось заради інших, милосердя як діяльне прагнення допомогти кожному, хто має в тому потребу, людинолюбство, рівність тощо.

Обмеженість письмових джерел не дає змогу повною мірою висвітлити найдавніші часи. Проте вже в працях філософів–мислителів найдавніших часів ми зустрічаємо обґрунтування благодійності, милосердя, гуманності як ознак людяності, які мали бути притаманні правителям, державним людям. Реалізація їх в контексті взаємодії держави і суспільства знаходила свій прояв в благодійних акціях правителів та їх підданих.

Заслуговує на увагу в історичній ретроспективі посилання дослідників на «Притчу про доброго самаритянина», яка згадується в Євангелії від Луки, «Нагорну Проповідь» – в Євангелії від Матвея як таких, що містять духовні основи волонтерської діяльності, яка в середньовіччя набула релігійного забарвлення. Відіграючи важливу роль в історії державотворення вона виступала стабілізуючим фактором його суспільно–політичного розвитку. Так, у Візантії в день Свята Входу Господня в Єрусалим, в інші церковні свята імператор виходив на вулиці і роздавав милостиню жебракам. Його прикладу слідували заможні люди імперії. Саме тут з'явилися і перші богадільні, які надавали притулок старим і немічним людям. З появою монастирів ця справа стає державною. Виданий Василем Кесарійським в 370 р. перший в історії монастирський «Устав», який передбачав, окрім створення лікарень, обладнання при монастирях богаділень и ксенодохів, є свідченням визнання і підтримки державою благодійницької, доброчинної діяльності [1, с. 16].

Заснована на релігійних засадах ідеологія добровільного служіння має давню традицію і в більшості західноєвропейських країн. Вже в XI столітті, згідно джерел, в Нідерландах, Німеччині почали створюватися жіночі громади для догляду за хворими, що поклало початок інституту сестер милосердя. У XIII столітті графиня в Німеччині Єлизавета Тюрінгська на свої кошти побудувала шпиталь, організувала притулок для підкидьків і сиріт, в яких сама багато працювала. У мирний час сестри громади доглядали тільки за хворими жінками, а у воєнний – і за чоловіками, які потребували медичної допомоги. Подібною діяльністю займалася і громада «іоаніток», члени якої виявили особливу самовідданість в Парижі під час епідемії чуми 1348 року. У веденні сестер «шпитальєрок» перебували великі шпиталі – Святого Людовика в Парижі, а також в інших містах Франції [1, с.20–22] У Польщі найстарішими з відомих установ були дім притулку в Любліні (1342 р.), дім

Св. Духа і Діви Марії у Варшаві (1388 р.), у Радомі (1435 р.), Скерневицях (1530 р.) [2, с. 141–142]

Проте вже в XV–XVI століттях держава активізується у створенні умов для подолання злиднів і зменшення кількості жебраків. В Англії указами короля Генріха VIII у 1531–1534 рр. на церковні парафії було покладено обов'язок утримувати своїх бідних прихожан, щоб не допускати їх до жебрацтва; з цією метою парафіям було надані права збирати з прихожан «добровільні» пожертви, накладати пеню в разі відмови. А з іншого боку, бідним, здатним до роботи, парафія мала таку представити. Ця міра була доповнена указами короля Едуарда VI (1551 р.), королеви Єлизавети I від (1601 р.), за якими мирові судді уповноважувалися влаштовувати робочі будинки, призначати в кожній парафії з найвпливовіших жителів 3–4 людини в якості «піклувальників або доглядачів над бідними» і покладати на них всі обов'язки по утриманню і забезпеченню роботою [3].

В країнах, де релігійні інститути не були домінуючими в утвердженні ідеалів благодійництва, ця місія покладалась на світські установи, громади, які мали підтримку держави. Наприклад, у Франції, для громад, які не могли забезпечити своїх нужденних членів, за рішенням королівської ради створювалися такі інституції з залученням для цього коштів громади. Водночас розвивався і рух участі добровольців в допомозі тим, хто страждав від війн і хвороб. У 1617 р. у Франції (м. Шатільон) було створено світську благодійну організацію нового типу, до якої входили жінки, що брали на себе догляд за пораненими, хворими і каліками. Серед них було чимало представниць аристократії. Її діяльність набула суспільного й державного визнання, а сама організація у подальшому була взята Людовиком XIV під особливе заступництво. В сучасних джерелах її появу розглядають як першу в історії організовану спробу залучити громадськість для надання допомоги нужденним [3].

В XVII–XVIII століттях розвиток волонтерського руху пов'язують із участю добровольців у військових операціях. В більшості європейських країн інститут волонтерів оформився у повноцінні системи вербування або термінової мобілізації (на випадок війни) добровольців для створення допоміжних військових підрозділів з обмеженим державним утриманням. Більш за те, в окремих країнах, наприклад, в Англії, такий принцип став основним у комплектуванні власної армії. Проте добровільна діяльність не обмежувалася тільки військовими інтересами держави. Просвітницькі ідеї XVIII століття закладали основи нового підходу до благодійництва в інтересах людей, які потребували уваги суспільства і держави, провідною ідеєю якого була взаємодія приватних осіб і держави. Такою формою ставали піклувальні установи, які створювалися приватними особами за підтримки держави. Перший досвід такої установи мав місце в німецькому місті Гамбург, де в 1788 р. було створено «Зразкове загальне піклування про бідних», ефективна діяльність якого зумовлювалася поєднанням таких напрямів в роботі як індивідуальна допомога нужденним та створення умов для роботи тим, хто не мав постійного заробітку. В подальшому вона привернула увагу Наполеона

Бонапарта у Франції, імператора Франца Іосифа в Австрії [3]. Отже, в такий спосіб закладалися основи принципу субсидіарності у взаємовідносинах держави і суспільства стосовно волонтерства, поширеного в сучасних західноєвропейських країнах.

Зазначимо, що саме в цей час майже повсюдно в європейських країнах з'являється і поширюється термін «волонтер»: французьке *volontaire*, італійське *volontario*, німецьке *Volontair*, англійське *volonteere*.

XIX століття дослідники називають особливим періодом в історії світового волонтерського руху, і причиною цього було: несприятлива воєнно–політична ситуація, подальша демократизація західноєвропейського суспільства, початок інституалізації волонтерського руху в Європі та світі.

Загострення соціальних проблем у Європі спричинило широке поширення суспільної благодійності об'єднаними між собою на волонтерських засадах невеликими групами, а пізніше – добровільними об'єднаннями. Прикладом того є сетльментський рух, що виник у 1880–х рр. в Англії [4, с. 165]. Його метою було забезпечення гармонійного співіснування заможних і бідних співгромадян шляхом заснування сетльмент–центрів у бідних міських районах, де одні на волонтерських засадах допомагали іншим полегшити злидарське існування, отримати роботу, надати медичні послуги, організувати дозвілля та впровадити різні форми неформальної освіти серед членів громади. Завдяки діяльності сетльмент–центрів громада перетворювалася на дієвий суб'єкт державотворення, адже через їх функціонування ухвалювалось законодавство про дитячу працю, громадське здоров'я, дитячі садочки, були засновані служби тимчасових нянь, створені ігрові майданчики для дітей, різноманітні гуртки для самоосвіти дорослих тощо. Все це сприяло подальшому розвитку взаємовідносин держави і суспільства в процесі становлення західноєвропейської демократії.

Сьогодні волонтерський рух в західноєвропейських країнах виступає потужною силою розвитку громадянського суспільства. У тих країнах, де існують міцні традиції волонтерства – у Великій Британії та Німеччині – добровільну діяльність й самих волонтерів захищено законом. Країни Центральної і Східної Європи, у тому числі і Україна, теж зробили крок від офіційного визнання волонтерства до створення правового поля, що сприяє розвиткові волонтерської діяльності. Проте в контексті історичного досвіду і тенденцій сучасного етапу взаємовідносин держави і суспільства в сфері волонтерства, передусім країн ЄС, українській державі, при розбудові власної національної системи взаємодії з громадськістю насамперед волонтерами, слід виходити з таких, перевірених історією, принципів як от: децентралізація, демократизація, діалогізація.

Література

1. Лопатина Н.Л.Культорологические аспекты в развитии сестринского дела. – Кемерово : КемГУКИ. – 2012. – 176 с.

2. Богадельня [Електронний ресурс] // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона (1890–1907). – Т. IV. – С.141–143. – Режим доступу: https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%AD%D0%A1%D0%91%D0%95/%D0%91%D0%BE%D0%B3%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%8F

3. Герье В.И.Исторический взгляд на благотворительность [Електронний ресурс] // Детская помощь. – 189. – № 19, октябрь. – Режим доступу: https://www.miloserdie.ru/article/otnoshenie–k–nishhim–tri–epohi/

4. Безпалько О.В. Організація–соціально педагогічної роботи з дітьми та молодью в територіальній громаді: теоретико–методологічні основи / О.В. Безпалько. – К. : Наук. світ, 2006. – 363 с.

Мисаревич Н.В., к.ю.н., доц. (Гродно, Республика Беларусь)

МАГДЕБУРГСКОЕ ПРАВО КАК ПРИМЕР ОБЩЕЕВРОПЕЙСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННО–ПРАВОВОЙ ИНТЕГРАЦИИ

В современную эпоху в связи с возросшим значением международных связей и межкультурной коммуникации четко обозначилась тенденция сближения, взаимоприспособления правовых систем государств на универсальном и региональном уровнях. На интеграционные процессы на данном этапе межгосударственных отношений оказывают влияние не только такие факторы, как интернационализация общественных связей, унификация и гармонизация законодательства. Как представляется, не последняя роль в данном контексте отводится и историческим аспектам функционирования государственно-правовых институтов на территории конкретного государства.

Интересным в этом плане является феномен магдебургского права и особенности его функционирования на белорусских землях. Общеизвестным является тот факт, что городское право оформилось в уникальную систему правовых предписаний на территории Германии, а на белорусские земли пришла только общая идея данного явления – идея на самоуправление (право жителей городов создавать свою собственную систему органов управления и суда с возможностью и, одновременно, обязанностью решать вопросы местного значения).

Данный факт можно рассматривать как проявление интеграционных тенденций, которые выразились в сближении правовых систем государств Западной Европы и Великого княжества Литовского (XV – XVI вв.) в плане определения правового статуса городов, как центров ремесла и торговли, и правового положения жителей таких городов.

Следует отметить, что невозможно насильственным путем вовлечь государство в объединительные процессы. Для этого необходим определенный уровень и экономического развития страны, региона, и способность воспринимать новые подходы к решению тех или иных вопросов, и желание руководства страны.

Потребность в магдебургском праве в период ВКЛ возникла только тогда, когда новые экономические отношения в городах не могли найти себе эффективную систему законодательства. Каждый город шел к решению данного вопроса своим собственным путем. Этим и объясняются различные даты получения привилеев на самоуправление. Если бы это был действительно «приказ» правительства, то почему такая разбежка во времени? В 1390 г. привилей на магдебургское право получает Брест, в 1391 г. – Гродно, в 1498 г. – Полоцк, в 1499 г. – Минск, в 1577 г. – Могилев и т.д. [2, с. 41].

На свободный и осознанный выбор горожан указывает количество привилеев, которые имели города. За время пользования правом на самоуправление города имели первоначальный привилей и несколько подтвердительных. Причем на белорусских землях действовало правило: при смене в государстве правителя жители «…били … чолом … и клали перед нами (государем) привилей …в котором же привилеи выписано ижъ дал тому месту… право немецкое майдеборское… и просили абыхмо им прежние привилеи подтвердити…»[1, с. 135]. Варианты данного правила встречаются в каждом подтвердительном документе. Это говорит, в первую очередь, о том, что получение права на самоуправление имело добровольный характер. Например, г. Гродно получал привилеи, которыми вводилось, дополнялось и уточнялось право на самоуправление в 1496 г., 1502 г., 1506 г., 1516 г., 1540 г., 1541 г., 1561 г., 1562 г., 1576 г., 1588 г., 1589 г., 1718 г., 1744 г. [1, с. 46 – 47].

В современных условиях термин «интеграция» чаще всего используют в смысле именно экономической интеграции. А в основе наделения города магдебургским правом лежали, в первую очередь, экономические интересы. Иначе как можно объяснить факт получения привилеев на самоуправление не только государственными, но и частнособственническими городами. Конечно, окончательное решение вопроса оставалось за собственником города, но первоначальная инициатива шла «снизу». Ведь «несогласие» горожан могло выразиться в недовольстве, бунтах, вооруженных восстаниях, а это было не выгодно ни государству, ни частным лицам – собственникам городов.

К. Петкевич пишет, что «только в XVI в. вместе с ростом доминирующей роли шляхты города начали должным образом оценивать достоинства этого права и значение самоуправления» [3, с. 320]. Однако приведенные выше данные свидетельствуют лишь о том, что уже в XVI–XVIII в. идея магдебургского права – право на самоуправление – на белорусских землях прошла свою «апробацию» и была признана достаточно приемлемой.

Анализ норм привилеев на магдебургское право позволяет говорить о достаточно позитивном его влиянии на дальнейшее развитие государственно–правовых институтов на белорусских землях. Можно выделить несколько аспектов.

Наделение городов магдебургским правом потребовало определить отношение руководства страны к этому явлению. И когда был накоплен значительный опыт в урегулировании данной группы общественных отношений, соответствующие положения появились в общегосударственных актах. В Статутах ВКЛ 1566 и 1588 гг. говорилось о подтверждении ранее

выданных привилегий. Вполне логично, что данное положение распространялось и на льготы и привилегии, дарованные государем жителям городов с магдебургским правом.

Привилеи на самоуправление, которые выдавались за подписью великого князя, не противоречили традиционному местному праву, а также общегосударственным актам, и тем более не отменяли их. Они только расширяли и обогащали обычное право. Магдебургское право стало своеобразной частью законодательства ВКЛ. Имевшиеся заимствования из немецкого (магдебургского) права касались в основном административных отношений и частично уголовно–процессуальных норм, которые были приспособлены к местным условиям. Современный подход: международные документы, которые направлены на расширение сфер межгосударственного интеграционного сотрудничества (особенно на региональном уровне), либо включаются в соответствии с установленной процедурой в право страны, либо выступают фактором совершенствования национального законодательства.

Таким образом, нормы магдебургского права не только стимулировали дальнейшее развитие самоуправления в белорусских городах, но и оказали влияние на дальнейшее развитие и совершенствование общегосударственного законодательства ВКЛ в контексте общеевропейских интеграционных процессов периода Средневековья.

Литература

1. Королевская подтвердительная грамота мещанамъ Минским на право Магдебургское и на другія преимушества, 28.12.1552 г. // Акты, относящиеся къ истории Южной и Западной Россіи, собранные и изданные Археографическою комиссіею. – СПб., 1863. – Т.1. – С. 135–137.

2. Місарэвіч Н. В. Магдэбургскае права на Беларусі / Н.В. Місарэвіч. – Гродна: ГрДУ, 2003. – 107 с.

3. Петкевич К. Великое княжество Литовское / К. Петкевич // Раннее государство, его альтернативы и аналоги: Сборник статей / под ред. Л.Е. Гринина, Д.М. Бондаренко, Н.Н. Крадина, А.В. Коротаева. – Волгоград: Учитель, 2006. – С.304–334.

Панкевич О.З., к.ю.н., доц. (Львів, Україна)
Яцик Т.Р., студент (Львів, Україна)

УГОДА ПРО ПАРТНЕРСТВО І СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕТАП ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Угода про партнерство і співробітництво належить до достатньо типового виду угоди, що широко використовується у договірно–правовій практиці Європейського Союзу з третіми країнами. Типовий характер угоди про

партнерство і співробітництво виражався в однаковій структурі, однорідності змісту положень цього договору [1, с.23–24], що перетворювало його в універсальну угоду, яка визначала специфіку взаємодії ЄС із країнами колишнього Радянського Союзу. Саме цей особливий тип угоди використовувався ЄС для забезпечення формалізації відносин із новими незалежними державами, що виникли внаслідок розпаду колишнього Радянського Союзу.

З формального погляду процес проведення організаційно–підготовчих дій щодо розробки нового типу угоди для країн СНД розпочався 9 січня 1992 р., коли Європейська комісія внесла подання із такою пропозицією до Ради ЄС. Початок переговорного процесу між ЄС і новими незалежними державами щодо нової угоди був зумовлений імперативними умовами, виконання яких мало прямий вплив на ухвалення ЄС позитивного рішення з цього приводу. З цією метою Європейська комісія у заяві від 27 лютого 1992 р. зазначила, що важливими політичними умовами для підготовки майбутніх угод будуть повага прав людини, демократичних свобод, гарантії національних меншин.

Вже у березні 1992 р. Рада ЄС підтримала пропозицію Європейської комісії, вважаючи за можливе, з врахуванням усіх обставин, розпочати переговорний процес з приводу підписання угоди про партнерство і співробітництво окремо із кожною країною СНД, за винятком держав Балтії. У зв’язку з цим Комісія ЄС прийняла 6 квітня 1992 р. директиву, яка стосувалась започаткування переговорів з Білоруссю, Росією, Україною та Казахстаном щодо угоди про партнерство і співробітництво.

Подальша реалізація досягнутої домовленості відображена у спільному комюніке, підписаному у вересні 1992 р. між Президентом України і Головою комісії ЄС. У березні 1993 р. розпочались офіційні переговори з Україною, які завершилися 14 червня 1994 р. підписанням в Люксембурзі угоди про партнерство і співробітництво Президентом України та Президентом Європейської Комісії і представниками держав–членів ЄС.

Розробка підходу до нових незалежних держав, що виражалась у підписанні угод про партнерство і співробітництво, виключала принцип диференціації стосовно таких держав. За таких умов застосування єдиного уніфікованого підходу до пострадянських країн залишало поза увагою їхні індивідуальні прагнення щодо європейської інтеграції, політичні, економічні, соціальні та інші особливості державного устрою, що могли як збігатись, так і різнитись між собою [2, с.98]. Яскравим підтвердженням цього є спільна основа усіх угод про партнерство і співробітництво, що в цілому представляла собою «компромісний» варіант угоди. Однією із причин слугував той факт, що країни СНД, як і РФ, розглядались ЄС як єдиний політичний простір, а тому отримали в ієрархії пріоритетів спільної східної політики статус третіх країн, що передбачав можливість укладення з ними угоди про партнерство і співробітництво.

Незважаючи на те, що Україна була першою державою на пострадянському просторі, яка підписала угоду про партнерство і співробітництво з ЄС, договір через тривалість затвердження не набув чинності

першим. Таким договором стала угода про партнерство і співробітництво між РФ та ЄС, яка набула чинності 1 грудня 1997 р., в той час як для України Угода про партнерство і співробітництво набула чинності лише 1 березня 1998 року.

За загальним правилом, угода про партнерство і співробітництво укладались терміном на 10 років, що не виключало автоматичної щорічної пролонгації угоди, якщо не буде намірів сторін щодо денонсації угоди. У 2008 р., наприклад, закінчився 10-річний термін дії угоди, після чого відбувалась автоматична її пролонгація на один рік та Угода про партнерство і співробітництво зберігала юридичну силу впритул до моменту початку переговорів [3, с.71–73] і укладення нової базової угоди.

Будучи міжнародним договором, угода про партнерство і співробітництво володіє специфічними юридичними властивостями, які визначають її правову природу. Внутрішня будова угода складається із статей (109 статей), додатків, протоколів (протокол про взаємодопомогу щодо торговельних мит, протокол про загальні принципи участі України у програмах ЄС, який набув чинності 01.11.2011 р. та забезпечив для України можливість для участі у 23 галузевих програмах у сфері енергетики, комунікації, споживчої політики, освіти і науки, спільних декларацій.

У рамках двостороннього співробітництва України і ЄС угода про партнерство і співробітництво стала базовим документом основоположного характеру, яка визначав зміст і структуру, правові засади механізму співпраці. Співпраця в рамках угоди про партнерство і співробітництво як різновиду широкомасштабного договору ЄС із третіми країнами є достатньо диверсифікованою та стосується широкого спектра питань. Її положення поширюються на підтримання двостороннього співробітництва в економічній, фінансовій, соціальній, культурній сферах, розвитку політичного діалогу. Зокрема, угода про партнерство і співробітництво не лише започаткувала розвиток відносин в означених сферах, але й заклала основи для їх подальшого вдосконалення і розширення, відкрила реальні можливості для цього та знаменувала новий етап інтенсифікації відносин. Натомість інші галузі співробітництва сторін, зокрема у сфері зовнішньої політики та політики безпеки, залишаються поза межами дії положень цього договору, оскільки рамки співпраці є чітко визначеними положеннями цієї угоди.

Економічне співробітництво розглядається, з–поміж іншого, через призму принципів і норм, які є невід'ємною частиною правової системи СОТ. Зокрема, в галузі торгівлі товарами, відповідно до положень угоди, передбачалось регулювання торговельних відносин згідно з принципами Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (режим найбільшого сприяння, свобода транзиту товарів, заборона кількісних обмежень щодо імпорту товарів України на територію ЄС).

Одне із важливих положень, що іноді відносять взагалі до революційних, у сфері економічного співробітництва стосується створення зони вільної торгівлі (ст. 4). Насамперед мається на увазі лише віддалена перспектива утворення зони вільної торгівлі, що презюмується через призму успішності проведення економічних реформ в Україні, яка може відкрити шлях до початку переговорів між сторонами з приводу створення зони вільної

торгівлі [4, с. 202]. Імплементація положень цієї статті означала б створення передумов та їх підтримка з боку ЄС для трансформації угоди про партнерство і співробітництво до рівня преференційної угоди, включаючи зону вільної торгівлі як її невід'ємну складову.

Незважаючи на те, що реалізація положення статті не є безумовною, адже запровадження зони вільної торгівлі розглядається у прив'язці до виконання низки умов (проведення ринкових реформ в Україні, набуття членства в СОТ, виконання інших положень угоди), вони створювали додаткові можливості для України щодо більш глибокої економічної інтеграції, аніж це передбачено базовими положеннями угоди про партнерство і співробітництво.

Натомість політичне співробітництво засноване на понятті політичного діалогу, що відображають положення ІІ розділу угоди. Запровадження політичного діалогу, на противагу економічному співробітництву, можна віднести до новацій договору, а також вважати основним його надбанням. Політичний діалог разом із категорією «спільні цінності» вперше закріплено у положеннях угоди такого рівня, що регулювала двосторонні відносини між Україною і ЄС, а згодом сприйняті як законодавством України, так і актами Європейського Союзу [5, с. 95].

Політичний діалог містить як прямі, так і додаткові можливості для забезпечення більш тісного співробітництва між Україною та ЄС. Потенціал політичного діалогу зводиться до того, що на його основі можуть бути сформовані нові форми співробітництва.

Загалом у структурі органів співробітництва в рамках угоди про партнерство і співробітництво можна виокремити три основних види органів, на які покладається функція забезпечення реалізації її положень: Рада з питань співробітництва, Комітет з питань співробітництва, Комітет з парламентської співпраці.

Підписання Угоди про партнерство і співробітництво, на нашу думку, мало стабілізуючий ефект на договірно–правове оформлення відносин між Україною і ЄС з погляду нових геополітичних реалій. У будь–якому разі, як видається, не буде хибним стверджувати, що угода про партнерство і співробітництво передбачала так званий підготовчий етап перед початком інтеграційного періоду у частині встановлення договірно–правових відносин з ЄС асоціативного типу.

Література

1. Сидорук Т.В. Європейська інтеграція України : навч. посіб. / Т. Сидорук, В. Павлюк, В. Малькін. – Львів : ПАІС, 2011. – 269 с.

2. Бабін Б. Правове програмне регулювання взаємодії України та Європейського Союзу / Б. Бабін // Український часопис міжнародного права. – 2013. – № 1. – С.97–101.

3. Сучасні міжнародні відносини і перспективи інтеграції України в євроатлантичну спільноту: підручник / за ред. В.В. Балабіна. – Київ : Інфодрук, 2007. – 300 с.

4. Баштанник В.В. Трансформація державного управління в контексті європейських інтеграційних процесів : монографія / В.В. Баштанник. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2010. – 389 с.

5. Посельський В. Конституційний устрій Європейського Союзу : навч. посібник / В. Посельський. – К. : Таксон, 2005. – 280 с.

Поляк Ю.В., студентка (Кропивницький, Україна)
Наук. кер.: Кондратенко В. М., к.ю.н., доц. (Кропивницький, Україна)

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОЇ ЕТНОПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Особливо важливим для кожної держави є належний розвиток національних аспектів, які створюють відповідні умови для збереження власної традицій та історії. Це є одним із пріоритетних завдань державної політики, яка реалізує стратегії щодо етнополітичної сфери.

Закон України «Про національні меншини» [1] регламентує аспекти розвитку різних напрямків необхідних для здійснення регулювання взаємовідносин між націями й етнічними групами. Але сьогодні виникають міжетнічні конфлікти, які потребують розв'язання, бо це є одним із важливих критеріїв рівня демократичності держав. Як зазначає Е.А. Попок, головним завданням етнополітики будь–якої держави є узгодження інтересів всіх етносів, які проживають на її території, забезпечення правової та матеріальної основи для їх існування та розвитку при збереженні традицій і способу життя титульної нації [2, с. 1].

На думку В.П. Трощинського, історичний досвід співіснування представників різних етносів на території України тривалий час визначальним у формуванні етнонаціональної ситуації був фактор підлеглості й обмеження можливостей розвитку української етнічної спільноти. Ця обставина сприяла формуванню міжетнічної солідарності представників різних етнічних спільнот у спротиві асиміляції. Певне пожвавлення етнічної самобутності на тій частині території України, яка входила до складу Радянського Союзу, викликала політика створення адміністративно–територіальних одиниць у 1920–х – на початку 1930–х рр. для таких меншин, як: болгарська, єврейська, німецька, польська, а також політика українізації. Що ж до територій України, які входили до складу інших країн, то там упродовж усього часу мало місце пригнічення українців і, безумовно, надання переваг для розвитку на цих територіях представникам титульної нації.

Після об'єднання всіх українських земель в єдиний етносоціальний організм (1945 р.) у складі Радянського Союзу відбувалися певні статусні зміни елементів його етнонаціональної структури: румуни, угорці, чехи знову перетворилися в меншині етнічні групи; українці стали ще більш численною етнічною спільнотою. Така ситуація об'єктивно зумовлювала посилення тенденції до міжетнічної солідарності «підлеглих», що в майбутньому

позитивно вплинуло на формування безконфліктного типу розвитку етнонаціональних процесів [3, с. 21].

Коли Україна стала незалежною, було прийнято низку законодавчих актів, які надали етнічним спільнотам можливість розвитку своєї самобутності. Це Декларація про державний суверенітет України (16 липня 1990 р.); Акт проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.); Декларація прав національностей України (1 листопада 1991 р.). Тому українці перетворюються у домінуючу етнічну спільноту.

В свою чергу О.А. Майборода вважає, що правові механізми реалізації етнонаціональної політики потребують першочергового наповнення державної етнонаціональної політики, ревізії та оновлення на її основі чинного законодавства, яким регулюється етнополітична сфера, прийняття нових законів, покликаних забезпечити розв'язання найневідкладніших етнополітинчих проблем. Критерієм ефективності правових механізмів мають бути їх спроможність забезпечити на практиці паритетність індивідуальних і групових прав, фактичну рівність можливостей суб'єктів міжетнічних відносин [4, с. 24–25]. Важливим є розроблення таких стратегій, які могли задовольнити суспільство, але політичні інтереси обумовлюють тенденції, які впливають на розвитку міжетнічних відносин.

Виходячи з вищевикладеного, український досвід реалізації державної етнополітики свідчить про міжнаціональну злагоду в умовах етнічної розмаїтості. Разом із тим, в Україні для повного забезпечення погодження між етнічними спільнотами необхідно враховувати інтереси кожного з них для подальшого розроблення методів, спрямованих на усунення суперечностей. Необхідно створювати сприятливі умови для розвитку української нації, корінних народів та національних меншин, які б гарантували їх національно–культурні напрямки.

Література

1. Про національні меншини в Україні : Закон України від 12.12.2012 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show.

2. Державна політика в соціогуманітарній сфері : навч. посіб. за заг. ред. О.Ю. Оболенського. – К. : Вид–во НАДУ, 2007. – 96 с.

3. Державне управління в Україні: історія державотворення, виклики та перспективи: матеріали II Міжнар. наук. конф. аспірантів та докторантів з державного управління (3 червня 2011 р.). – О. : ОРІДУ НАДУ, 2011 – 272 с.

4. Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України : матеріали 13–ої регіон. наук.– практ. конф. 19 трав 2016 р., м. Дніпро. за заг. ред. Л.Л. Прокопенка.– Д.: ДРІДУ НАДУ, 2016. – 264 с.

Пророченко В.В., студент (Чернігів, Україна)
Наук. кер.: Козинець О.Г., к.і.н., доц. (Чернігів, Україна)

ВАРШАВСЬКИЙ ДОГОВІР 1920 Р. ТА ЙОГО ПОЛІТИКО–ПРАВОВІ НАСЛІДКИ

Україна знаходиться в стані інтеграції в європейський простір, але це не новий вибір України. Однією із спроб обрати західний вектор зовнішньої політики стала політика С. Петлюри під час визвольних змагань початку XX ст., а її наслідком підписання в 1920 році Варшавського договору з Ю. Пілсудським, який з часу підписання був предметом суперечок істориків та політиків, а також аргументом критиків діяльності С. Петлюри. Хоча питанням українсько–польських відносин того часу присвячена достатньо велика кількість наукових праць, зокрема праці І. Дацківа [1], Р. Тимченка [2] та ін., в контексті тематики конференції звернення до цієї вважаємо доцільною. Метою дослідження є визначення політико–правових наслідків підписаного 21 квітня 1920 року Варшавського договору між Польщею та Україною.

Перед його підписанням ситуація була такою: Наддніпрянська Україна була окупована більшовиками, Східна Галичина захоплена поляками, Галицька армія фактично потрапила під контроль Червоної армії, а дієва перейшла до партизанських методів боротьби. За цих обставин залишалося не багато варіантів подальшого розвитку подій: С. Петлюра продовжував вести переговори з Польщею, розпочаті ще в жовтні 1919 р. і в 1920 р. він був «готовий» на укладення українсько–польської угоди «хоч би й ціною значних територіальних поступок».

Переговори С Петлюра і Ю. Пілсудський вели таємно, про них не мав достатньої інформації навіть голова уряду УНР І. Мазепа. Існує думка, що Варшавський договір не зводився лише до польсько–українських відносин, а мав глибокий міжнародний контекст. Це пояснюється тим, що в той час Захід шукав військово–політичні сили, які були б здатні активно боротися проти більшовизму.

21 квітня 1920 р. міністр закордонних справ Директорії, голова дипломатичної місії УНР на території Польщі А. Лівицький та міністр закордонних справ Польщі Я.Домбський підписали Варшавську угоду. Відповідно до умов останньої Польський уряд визнавав право УНР на незалежне існування в межах на північ, схід і південь, які будуть визначені домовленостями зі сусідніми державами. Одночасно Польща визнавала Директорію суверенною Українською Народною Республікою на чолі з Головним отаманом Петлюрою як верховну владу в УНР. Кордони УНР встановлювали таким чином, що Польща, в обмін на визнання незалежності України, отримувала Східну Галичину, Західну Волинь, Холмщину, Підляшшя, Полісся. Польща визнавала за УНР територію до кордонів 1772 р. (тобто першого поділу Польщі. – В.П.).

Сам С. Пелюра називав свою відмову від Галичини тактичним ходом, який на його думку мав посприяти встановленню зв'язку з Європою. Але Україна заплатила високу ціну за допомогу Польщі у боротьбі з більшовизмом. Голова УНР намагався ціною відмови від території Східної Галичини зберегти залишки української державності та визволити УНР від більшовиків. На його думку Польща мала стати тим союзником, що допоможе втілити в життя його плани [2, с.80].

Обидві сторони взаємно зобов'язувалися не укладати міжнародних угод, небезпечних для будь–якої з них. Національно–культурні права мали забезпечуватися громадянам української та польської національностей на територіях обох держав. Аграрна реформа в Україні мала здійснюватись конституантою (установчими зборами, які скликаються з метою розроблення конституції. – В.П.). А до її скликання юридично забезпечувалися права землевласників польської національності в Україні. Укладалася військова конвенція, що становила невід'ємну частину цього договору.

Угода залишалася таємною, і без згоди обох сторін не могла бути опублікована, за винятком параграфа 1, який оголошувався відразу ж після підписання угоди. Угода набувала чинності негайно по її підписанню. Оскільки договір був таємний, то він не підлягав ратифікації [3, с.75–77].

Сучасник С. Петлюри – видатний знавець міжнародного права С. Шелухін негативно характеризував Варшавський договір. На його думку цей договір був злочином, оскільки був укладений без уповноваження та проти інтересів українського народу. Певно він мав рацію, оскільки в договорі не було жодного застереження, що він втратить силу, якщо допомога польської сторони не буде мати позитивних наслідків для України або у випадку порушення умов договору. Крім того Варшавський договір накладав на Україну лише обов'язки, а полякам надавав усі права та привілеї [5,с.333].

Наступ союзників який було розпочато 25 квітня 1920 р., незважаючи на початковий успіх та оволодіння Києвом, був приречений на невдачу. Хоча їм вдалося очистити значну частину Правобережної України від більшовиків, але на більше сил не вистачило. В кінці травня 1920 року Червона армія перейшла в контрнаступ. Впродовж всього літа і включно до початку жовтня продовжувалися кровопролитні бої між більшовиками та польсько–українською армією. Червоній армії вдалося вийти до Львова і Варшави. Виникла реальна загроза знищення не тільки УНР, але і Польської держави. Але більшість військ було відкинуто назад і таким чином загрози вдалося запобігти. При цьому українцям довелося воювати не стільки за свою державу, скільки за Польщу. За цих умов польська сторона вирішила відмовитися від Варшавського договору і 12 жовтня 1920 року в Ризі уклала перемир'я з більшовицькою Росією. 18 березня 1921 р. сторони уклали Ризький мир, який поклав край українсько–польській війні і санкціонував розподіл українських земель між Польщею та Радянською Росією [4, с.110–111].

Таким чином, Варшавський договір зберіг на деякий час УНР. Українська армія ще майже рік боролася з більшовиками і довела, що український національний рух є силою з якою необхідно рахуватися. Проте підписавши

Варшавський договір УНР остаточно відмовилася від Східної Галичини, спільний похід УНР і Польщі виявився короткочасним і невдалим, Україна була розділена між Польщею та більшовиками, було ліквідовано залишки УГА.

Література

1. Дацків І. Варшавська угода 1920 р. [Електронний ресурс] / І. Дацків. – Режим доступу: http://shron.chtyvo.org.ua/Datskiv_Ihor/Varshavska_uhoda_1920_r.pdf

2. Тимченко Р. Варшавська угода 1920 р.: доля Східної Галичини / Тимченко Роман // Український історичний збірник. – 2011. – №14. – С. 80–88.

3. Чекаленко Л.Д. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів) : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За заг. ред. Л.Д. Чекаленко. – К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. – 464 с.

4. Історія держави і права України : у 2–х т. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина, В.Д. Гончаренка. – К.: Концерн «Видавничий Дім «ІнЮре», 2003. – Т. 2. – 580 с.

5. Нагаєвський І. Історія української держави двадцятого століття. – К. : Укр. письменник,1993. – 413 с.

Рекеть Н.Н., ст. преп., магистр. юр. наук (Гродно, Беларусь)

ИСТОРИКО–ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ РЕЗУЛЬТАТОВ ЗЕМЕЛЬНЫХ РЕФОРМ XIX– НАЧ. XXI ВВ. В УКРАИНЕ И БЕЛАРУСИ

Народы Беларуси и Украины с древнейших времен являются непосредственными соседями. Волей судьбы земли современных Беларуси и Украины в различные периоды входили в состав одних и тех же государственных образований: Киевская Русь, Великое княжество Литовское, Русское и Жамойтское, Речь Посполитая, Российская империя, СССР. Данный аспект позволяет говорить о схожести государственно–правовой истории двух соседних народов. Однако последние 25 лет Беларусь и Украина развиваются как самостоятельные государства, двигаясь в разных направлениях государственно–политического строительства. Это позволяет анализировать исторический и современный опыт земельных реформ (преобразований) в белорусских и украинских землях, сравнивать их результаты (последствия) и, следовательно, взаимно учитывать соседский опыт в перспективе развития землеустройства и земельно–правового регулирования. Особый интерес в истории формирования земельно–правовых традиций Беларуси и Украины представляют последние два столетия – XIX–XX веков.

Волей исторических обстоятельств к началу XIX в. белорусские и украинские земли оказываются включенными в состав Российской империи. Именно в этот период суждено было свершиться крестьянской реформе 1861 г., декларативная цель которой – отмена крепостного права. Царское правительство, напуганное обострением ситуации в стране поспешно проводит

формальное раскрепощение крестьян. Известный белорусский исследователь профессор И.А. Юхо, подводя итог рассмотрению данной реформы, с сожалением резюмирует, что «… так званае вызваленне сялян не прынесла ім ні свабоды, ні дабрабыту» [5, с. 326].

Достаточно похожие характеристики и результаты в западных (Беларусь) и юго–западных (Украина) губерниях Российской империи имели так называемые «столыпинские реформы», спровоцированные революцией 1905 года. Как положительный результат данной реформы можно обозначить появление обособленных крестьянских хозяйств на хуторах и «отрубах». До 1916 г. в украинских губерниях было образовано 440 тыс. хуторов, или 14% от всех крестьянских дворов [2, с. 20]. За 9 лет столыпинской аграрной политики на Беларуси было образовано свыше 129 тыс. хуторов и отрубов, что составляло 12% крестьянских хозяйств [1, с. 442].

Хуторское хозяйство широко пропагандировалось в печати. Создавались показательные хутора, которые обеспечивались сортовыми семенами, саженцами плодовых деревьев, породистым скотом, минеральными удобрениями, усовершенствованным инвентарем, сельскохозяйственными машинами и др. То есть эти преобразования, хоть и были вынужденными, но проводились в интересах и государства, и тружеников села. Однако реформы небыли завершены. Главного реформатора (П.А. Столыпина) убили, а начатые преобразования прервала Первая мировая войнá и последовавшая цепочка революционных событий 1917 года.

Трудно переоценить последствия земельных и аграрных преобразований советского периода для белорусов и украинцев. Вначале (в 1917 г.) новая власть, пообещав «землю крестьянам», организовала жестокую политику «военного коммунизма» при управленческой диктатуре далекого от земли пролетариата. К началу 20–х годов эта политика поставила власть большевиков на грань краха, что заставило советское правительство вспомнить обещание, данное в Декрете о земле. По предложению В.И. Ленина на 10–м съезде РКП(б) в марте 1921 г. принимается новая стратегия развития страны – новая экономическая политика (НЭП).

НЭП представляется первой существенной реформой советского государства, направленной на личную заинтересованность тружеников села в результатах своей деятельности. Многие исследователи этого исторического периода единодушны в положительной оценке методов и результатов НЭП как в белорусских, так и в украинских областях. Продразвёрстка была заменена продналогом, который сначала составил 20% от чистого продукта крестьянского труда, затем был снижен до 10 % от урожая, а с 1 января 1924 г. собирался только червонцами в размере 5 % дохода с одного двора. Крестьянам разрешалось самостоятельно выбирать формы землепользования. Одновременно им было предоставлено право получать хуторские наделы, вести свое, индивидуальное хозяйство, проводить аренду земли, использовать наемный труд. Эти шаги весьма напоминает идеи реформ П.А. Столыпина. Однако период НЭП сменился безрассудной коллективизацией 30–х годов со всеми известными последствиями, такими как раскулачивание, ГУЛАГ и т.п.

Дальнейшие интересы государства противоречили политике НЭП. Многие из успешных крестьян были подвержены репрессиям.

Можно вскользь упомянуть послевоенную Хрущёвскую оттепель и развитие личных крестьянских хозяйств–подворий. Однако 70 лет советской земельной политики, построенной на принципах абсолютной государственной собственности на землю, закончились сокращением крестьянства, отрывом человека от земли. Известный лозунг «земля крестьянам», обещанный в 1917 г., так и не был реализован. К концу 80–х сельские традиции славянского, деревенского землевладения и ведения хозяйства во многих (особенно восточных) районах Беларуси и Украины были утрачены. В среднем на один крестьянский двор приходилось 0,3 га земли. Сохранить некую самостоятельность в такой ситуации жители села не могли и все больше становились наемными рабочими в агропромышленном секторе.

После развала СССР и «парада суверенитетов» Беларусь и Украина в сфере земельного и аграрного устройства развиваются отличными друг от друга путями.

В Беларуси сохранились и поддерживаются правительством крупные сельскохозяйственные предприятия модернизированного «совхозно–колхозного» типа – СХПК – сельскохозяйственные производственные кооперативы. Сохраняются и достаточно стабильно развиваются сельские населенные пункты, которым посчастливилось трансформироваться в агрогородки по Государственной программе возрождения и развития села 2005–2010 гг. Остальные деревни и деревушки медленно, но уверенно вымирают. Соотношение городского и сельского населения в 2015 г. составило 78,3% и 21,7% соответственно.

В Украине земельно–аграрные преобразования за последние 25 лет существенно отличаются от белорусских имея на выходе примерно тот же результат. Советская колхозная система была разрушена. А общую тенденцию развития земельно–правового регулирования обозначил авторитетный украинский исследователь А.М. Малиенко следующим тезисом: произошёл «переход земельных ресурсов страны в собственность крупной буржуазии, формирование мощных и сверхмощных аграрных латифундий, быстрое отмирание украинского села как производственной и социокультурной структуры»[4]. Соотношение городского и сельского населения на 2015 г. составило 68,9% и 31,1 % соответственно.

Таким образом в результате более чем двухсот лет истории земельный вопрос так и не получил оптимального разрешения с учетом баланса интересов государства и индивида.

При проведении каждой из рассмотренных реформ, как правило, преследовались государственно значимые цели: найти дополнительные ресурсы и источники финансирования потребностей государства (фиск), снять социальную напряженность, не допустить бунта или революции, доведенного до крайности населения. При проведении реформ главные реформаторы редко вспоминали о простых «мужиках», судьбы которых клались на алтарь государственных интересов элиты. В тех случаях, когда реформирование

проводилось с учетом заинтересованности крестьян, наблюдались реальные изменения и положительные тенденции.

Анализ современной ситуации вокруг национальной системы земельных отношений показывает, что вопрос о земле для человека по–прежнему не решен ни в Украине, ни в Беларуси. Предпринимаемые правительствами реформы, направлены на удовлетворение фискальных потребностей государства или местной элиты. Количество и площади личных крестьянских подворий постоянно уменьшается. Традиционная славянская деревня вымирает. За долгие годы реформ произошел явный дисбаланс прав на землю в пользу государства, что нарушает основу конституционализма и гегелевскую формулу абстрактного равенства государства и личности.

В качестве своеобразного заключения используем озабоченность тенденцией уничтожения традиционной деревни как культуры и образа жизни, которую высказал профессор Гродненского университета Ч.С. Кирвель. По его мнению, будущее восточнославянской цивилизации и человечества в целом зависит от «возрождения космоцентризма деревенской культуры» [3, с. 118]. Следовательно, сохранить своеобразие белорусской и украинской деревни наша святая обязанность, наш долг, о котором самое время вспомнить.

Литература

1. Беларусь у перыяд капіталізму (1861 – 1917 гг.) / Гісторыя Беларускай ССР у пяці тамах. – Т.2. – Мн., «Навука і тэхніка», 1972. – 688 с.

2. Большаков А.В. Столыпинская реформа на Украине и ее последствия / А.В. Большаков // Культура народов Причерноморья. – 2011. – № 204. – С. 17–21.

3. Кирвель, Ч.С. Драма противостояния / Ч.С. Кирвель // Беларуская думка. – 2011. – № 3. – С. 111–118.

4. Малиенко А. Аграрная реформа: почему так происходит? / А. Малиенко // ZN,UA [Электронный ресурс] Режим доступа: http://gazeta.zn.ua/ECONOMICS/agrarnaya_reforma_pochemu_tak_proishodit.html. – Дата доступа: 22.08.2016.

5. Юхо, Я.А. Гісторыя дзяржавы і права Беларусі: Вуч. дапам. – У 2 ч. – Ч. 1. / Я.А. Юхо. – Минск: РІВШ БДУ, 2000. – 352 с.

Середа А.М., к.і.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (1918 Р.)

На початку XX ст. в Україні склалися умови створення українською нацією власної держави. Українська Народна Республіка доби Центральної Ради та Директорії, Українська Держава доби гетьманату займають помітне місце в історії української державності. В процесі їх становлення

в 1917–1920 рр. формувався державний апарат, судова система та законодавство.

Саме Українська Держава Павла Скоропадського і сьогодні викликає великий інтерес та неоднозначні оцінки. У бурхливому вирі, в якому опинилась Україна після Лютневої революції 1917 р., однією з найбільш занедбаних інституцій виявився суд. На початковому етапі становлення гетьманату функціонувала змішана судова система, тобто одночасно діяли суди Російської імперії, судові установи створені Тимчасовим урядом і суди засновані Центральною Радою. Спроба сформувати національний судовий орган УЦР спостерігається ще в Декларації Генерального Секретаріату від 27 червня 1917 р., в якій визначалися основні завдання секретарства юстиції – підготовка судових інституцій, розробка проектів законів, які відповідали б автономному статусу України. Але Тимчасовий уряд відхилив Статут Генерального Секретаріату і замінив його власною інструкцією. І хоча перша спроба формування національних судових органів виявилася невдалою, ідея створити свою судову інституцію залишилась. Так, 29 квітня 1918 р. Українською Центральною Радою була ухвалена Конституція УНР, в якій зазначалось «найвищим Судом Республіки являється Генеральний Суд УНР, зложений з колегії, вибраної Всенародніми Зборами» [1]. Але основні положення Конституції не були реалізовані, адже саме в цей день Центральна Рада припинила свою діяльність.

З приходом до влади гетьмана П. Скоропадського (квітень 1918 р.) розпочався новий етап в галузі судового будівництва, який мав ряд особливостей.

Початком усієї законотворчої діяльності стало підписання гетьманом «Законів про тимчасовий державний устрій України» 29 квітня 1918 р. Документ складався з низки розділів. У розділі «Про Генеральний Суд» зазначено, що «Генеральний Суд уявляє собою Вищий Суд в справах судових та адміністративних». Голова Генерального Суду і члени Суду призначаються гетьманом (ст. 42–44) [2].

2 червня 1918 р. гетьманський уряд прийняв закон про структуру і функції Генерального Суду. Цей закон окреслював перспективи судової реформи і уточнював функції Генерального Суду. Отож, згідно з законом, Генеральний Суд мав складатися з трьох департаментів: цивільного, карного й адміністративного і виконувати на всій території України функції, що належали за царизму Урядовому Сенату, крім того касаційні функції Головного Військового Суду.

Так, Генеральний суд Української Держави діяв з 29 квітня по 23 серпня 1918 року. За нетривалий період функціонування генеральними суддями було розглянуто значну кількість справ. Однак, мали місце випадки втручання гетьмана в сферу компетенції Генерального суду.

З 1 вересня 1918 р. вищим судовим органом став Державний Сенат. Закон «Про утворення Державного Сенату» був затверджений ще 8 липня 1918 року [3]. Саме ця нова установа мала віднині бути вищою судовою інституцією держави у судових та адміністративних справах. До складу Державного Сенату

увійшли Адміністративний Генеральний суд, Цивільний Генеральний суд, Карний Генеральний суд і Загальні Зібрання Сенату.

Закон встановив постійність посад сенаторів. На відміну від Центральної Ради гетьманом були встановлені суворі вимоги до кандидатів на посади сенаторів (вища юридична освіта і не менш як 15 років стажу роботи у судових відомствах та ін.).

До 8 липня 1918 р. в Україні діяла система загальних судів – Київський апеляційний суд, Одеська і Харківська судові палати, окружні суди. Саме цього дня було ухвалено закон «Про судові палати і апеляційні суди». Цим законом зберігалися колишні Київська, Харківська, Одеська судові палити, які діяли і раніше. Проте відбулися певні зміни стосовно штатів та вимог до кандидатів на посади суддів.

Поряд з налагодженням діяльності судових палат, були відновлені ті суди, які протягом 1917–1918 рр. призупинили свою діяльність. Всього в Україні станом на 16 серпня 1918 р. діяли 19 окружних судів. До їх компетенції належали адміністративні, цивільні, карні справи.

Система місцевих судів Української держави майже не змінилася з часів УНР. Функціонувало на період серпня 1918 р. 112 міських і повітових з'їздів мирових суддів. Юрисдикцію мирових судів було обмежено лише мировою дільницею. До компетенції мирових суддів належали дрібні адміністративні, кримінальні і цивільні справи [4].

За часи гетьманату продовжував діяти й Одеський комерційний суд, діяльність якого була врегульована імперським Статутом торгового судочинства.

Окрім зазначених судів в Українській Державі діяла система військових судів, які розглядали злочини, вчинені військовослужбовцями. Найбільший розмах їх діяльності припав на квітень–грудень 1918 р. Вже 30 травня почав діяти закон «Про військову підсудність», згідно з яким військовим судам були підсудні військові та цивільні особи. 21 червня 1918 р. Рада Міністрів ухвалила закон «Про організацію військово–судових інституцій та їх компетенцію», який більшою частиною положень продублював відповідний закон Центральної Ради. Цим законом усі військові суди було поділено на вищі і штабні.

Треба звернути увагу, що як і в період Центральної Ради німецькі та австро–угорські військово–польові суди розглядали значну кількість кримінальних справ щодо цивільних осіб, які проживали на території України. Гетьман намагався якось обмежити їх повноваження. Про це свідчить створення у травні 1918 р. спеціальної комісії, головним завданням якої було розмежування підсудності справ українських та німецько–австрійських судів. Однак, представники німецької військової влади продовжували втручатись в діяльність українських судових установ.

Взагалі, за досить незначний час існування гетьманату все ж таки була створена власна українська судова система і велася робота по забезпеченню її повноцінного функціонування та виробленню законодавчої бази для утвердження судової влади як однієї з рівноправних гілок державної влади. Суд фактично став складовою державної влади, що було підкріплено не лише

практичними кроками, а й відповідною правовою доктриною, яка ґрунтувалася на досвіді світової практики та вітчизняній традиції. Крім того, на відміну від періоду УЦР, судова система Української Держави П. Скоропадського характеризувалася чіткішою структуризованістю та правовим підтвердженням, однак повернення до норм права Російської імперії та німецького окупаційного права не характеризувало її демократизм та ліберальний характер.

Література

1. Конституція Української Народньої Республіки (Статут про державний устрій, права і вільності УНР) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002300–18

2. Закони про тимчасовий державний устрій України: Закон від 29 квітня 1918 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua

3. Про утворення Державного Сенату: Закон від 08 липня 1918 р. Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lawbook.online/.../zakon–pro–utvorennya–derjavnogo–6614.

4. Рум'янцев В.О. Судова система в Україні в період «Української революції» 1917–1921 рр. [Електронний ресурс] / В.О. Рум'янцев // Загальнотеоретичні й історичні проблеми правової науки. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Pz/2009_100/100_5.pdf.

Скользнєва В.В.,. студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Половинкіна Р.Ю. к.ю.н., викл. (Запоріжжя, Україна)

ПРАВА І СВОБОДИ В КОНТЕКСТІ ЮРИДИЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЛЮДИНИ ЕПОХИ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Кожному етапу історичного розвитку прав і свобод притаманна юридична концепція людини як суб'єкта права і відповідні уявлення про її права й обов'язки, свободи і несвободи. А отже, історія прав людини, з одного боку, це історія прогресуючого розширення правового визнання як людини тих чи інших людей для того чи іншого кола відносин [1, с. 144], а з іншого – історія розвитку людства – це історія все більшого правового визнання в якості людей представників різних верств населення, розширення кола їх прав.

В античності (Стародавня Греція, Стародавній Рим) суб'єктами прав вважалися тільки громадяни. Чужоземці і раби в категорію громадян не входили. Давньогрецькі філософи пояснювали здатність громадян, як вільних людей (тобто не рабів і не варварів), мати права полісною (політичною) природою людини. Аристотель у трактаті «Політика» зазначав, що людина за своєю природою є істота політична ... тільки людина здатна до сприйняття таких понять, як добро і зло, справедливість і несправедливість. Поняття справедливості пов'язане з уявленням про державу, так як право, що служить

мірилом справедливості, є регульованою нормою політичного суспільства. Свобода мислення сприймалась як колективна (полісна) свобода, а права людини виводились з її громадянства.

На відміну від античного розуміння людини, згідно з яким особа була органічною частиною космосу і посідала найвище місце серед природних істот, середньовіччя вивело її поза межі космічного природного життя, звеличивши її, з одного боку, невидимим зв'язком із трансцендентним Богом, а з іншого — принизивши повною залежністю, спричиненою її гріхопадінням від Божественної ласки. Середньовіччю належить відкриття «внутрішньої людини», якій у космосі нічого не відповідає і пізнати глибини якої можна лише за допомогою надприродного світла благодаті [2, с. 250].

Самопізнання, як і пізнання Бога, середньовічна філософська думка підпорядкувала релігійному завданню спасіння душі і центр ваги етики перенесла зі сфери знання у сферу віри, надавши пріоритет волі, а не розуму. Це призвело до утвердження людини як активного суб'єкта дії на противагу об'єктивно–споглядальній настанові античності. Така активність суб'єкта, незважаючи на її суто релігійну спрямованість, згодом відіграла важливу роль у становленні самосвідомості ренесансного індивіда [2, с. 250].

Власне сама ж ідея загальної рівності людей, яка виникла в стародавні часи, зовсім не зникла. Вона продовжувала розвиватись далі з різних позицій, у нових формах і напрямах у творчості світських і релігійних авторів середньовіччя. Так, представники юридичних шкіл, що виникли того часу (X–XI ст.) в Римі, Павії, Равенні та інших містах орієнтувалися на ідею правової справедливості і пов'язані з нею природно–правові уявлення і концепції. Середньовічні мислителі (Марсилій Падуанський, Генрі Бректон, Філіп де Бомануар і ін.) захищали ідею свободи, рівності всіх людей перед законом.

Нового звучання і сенсу античні ідеї природно–правової рівності і свободи всіх людей отримали в християнстві і основані на визнанні всіх людей рівними як «дітей Божих». Окремі конкретизації принципу рівності містяться в Новому Завіті: «Не судіть, і не судимі будете. Бо яким судом судите, таким будете судимі, і якою мірою міряєте, такою і вам будуть міряти».

Проте в Європі розширення обсягів свободи залежало від місця людини на феодальній сенйоріально–васальній сходинці: чим вище людина на ній, тим більшим набором прав, а отже, більшим обсягом свободи вона володіла і навпаки: чим нижче людина в суспільно–ієрархічній структурі, тим менше вона мала свободи, а отже, і підстав бути повноцінним суб'єктом права. Отже, Середньовіччя не знало просто людини в якості суб'єкта права. Воно знало станову людину, тобто представника конкретного стану. Ця доба ще не вміла цінувати людину як таку, цінувалося її становище і місце в ієрархічній структурі феодального суспільства. Тому в контексті історії права людини потрібно відзначити певний змістовий зв'язок, логіку послідовності і момент їх розвитку в ланцюгу багатьох актів конкретного періоду. Серед них в епоху середніх віків особливе значення мають події в Англії, де у 1215 р. було прийнято Велику хартію вольностей. В ній проголошувалися як права і свободи окремих станів і інститутів (графів, баронів, лицарства, міського населення,

церкви та ін.), так і ті, які стосувалися широкого кола людей. Особливої популярності здобула ст. 39, яка забороняла арешт, ув'язнення, позбавлення володінь, оголошення поза законом, вигнання або знедолення якимось чином вільних людей інакше, як за законним вироком рівних і за законом країни. Ця стаття гарантувала недоторканність вільної особи.

Велика хартія вольностей традиційно вважається першим правовим документом, в якому закладено основи концепції прав людини, створено передумови для подальшого утвердження свободи і панування закону в житті суспільства. Але повною мірою ідея рівності в силу об'єктивних причин не могла бути втілена. Отже, то все була ситуація привілейованої, більше чи менше, обмеженої людини.

Визнання того, що людина – це не «частковий» індивід, а загалом ціннісний продукт світу, безвідносно до її расових, релігійних, політичних, професійних, станових, вікових тощо відмінностей стало можливим тільки в XX ст., коли на основі філософсько–правової думки попередніх історичних епох було закріплено на рівні уже не окремих країн, а всього світового співтовариства ідею людини як суб'єкта права, абсолютної цінності, що наділена однаковим обсягом необхідної свободи, тобто має однаковий обсяг невідчужуваних прав.

Література

1. Нерсесянц В.С. Філософия права: учебник для вузов / В.С. Нерсесянц. – М. : Изд–во НОРМА, 2008. – 647 с.

2. Крегул Ю.І. Права і свободи людини / Ю.І. Крегул, В.В. Ладиченко. – Київ : Книга, 2004. – 288 с.

Чепець О.С., аспірантка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Пальченкова В. М., д.ю.н., проф. (Запоріжжя, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ НОТАРІАЛЬНИХ КОНТОР РОБОТИ З КАДРАМИ В УКРАЇНІ В 1923–1940 РР. (ІСТОРИКО–ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Питання про місце нотаріату у правовій системі завжди було значущим та актуальним. Останніми роками інститут нотаріату в Україні швидкими темпом набуває обертів у сфері реалізації прав та захисті законних інтересів громадян. Створення міцної і стабільної системи реалізації прав та захисту законних інтересів громадян з боку нотаріату є одним із пріоритетних напрямків в сучасній Україні. Тому прискіпливе ставлення з боку держави до осіб, які мають право займатися нотаріальною діяльністю є обґрунтованою. Проте, для створення міцної фундаментальної основи правильного, зрілого та стійкого підбору осіб, які хочуть бути нотаріусами, необхідно зануритися в історію, адже, саме минулий досвід є проекцією майбутнього нотаріату.

20 квітня 1923 р. було затверджено постановою Ради народних комісарів (далі – РНК) УСРР Положення про державний нотаріат, відповідно до якого визначалось що на чолі нотаріальних контор були нотарі, які призначалися Головою Губернського суду (далі – Губсуд) за поданням Завідувача Цивільним Відділом, з числа осіб, які користувалися правом вибирати й бути вибраними до Рад Робітничих і Селянських Депутатів та які успішно складали відповідний іспит в Комісії в складі: Голови Губсуду або його заступника, трьох членів Помгубпрокурора, одного з місцевих нарсуддів і одного з місцевих нотарів, згідно з виробленим Народнім Комісаріатом Юстиції (далі – НКЮ) програм. При цьому нотарі не мали права служити по персональному найму, в радянських, громадських ті приватних установах та підприємствах, а також брати участь в торговельно–промислових підприємствах.

У жовтні 1925 р. відбуваються незначні зміни. 23 жовтня 1925 р. було затверджено поставною Всеукраїнського центрального виконавчого комітету (далі – ВЦВК) Положення про судоустрій УСРР, де на чолі нотаріальних контор також стояли нотарі, проте призначалися, переміщувалися чи звільнялися з посади вже округовим виконком, за поданням голови округового суду (далі – окрсуд). Нотарем могли бути особи, що мали право бути обраними за народних суддів, та складали відповідний іспит за програмою, яка встановлювалася НКЮ. Іспити проводився при окрсуді іспитовою комісією, порядок утворення якої визначався інструкцією НКЮ. Критерії невідповідності нотарів, залишилися незмінними. Штати нотаріальних контор встановлював окрсуд і затверджував НКЮ, за згодою з Народного комісаріату фінансів (далі – НКФ).

У грудні 1925 року знов відбулися зміни в нотаріальному законодавстві 16 грудня 1925 р. прийнято постанову ВЦВК й РНК УСРР «Про надання чинності Нотаріальному Положенню». Особливістю цього нормативного акту було те, що на законодавчому рівні встановлювалося заборона щодо вчинення нотарем нотаріальної дії на своє ім'я або від імені його самого, своєї дружини, своїх родичів прямої лінії, братів і сестер, а також співробітників нотаріальної контори.

27 січня 1926 р. була затверджена постановою НКЮ УСРР Інструкцію по нотаріату, відповідно до якої, на чолі нотаріальної контори залишалися нотарі, проте, у кожній округовій нотконторі при нотареві обов'язково повинен був бути помічник, який виконав функції нотаря у разі відсутності останнього з поважної причини. Критеріями відбору нотарів та помічників були аналогічними критеріям закріпленими в Положенні про судоустрій 1925 р. Крім того, питання штату нотаріальних контор, також дублювало Положення про судоустрій 1925 р., проте, новою Інструкцією було встановлено, що нотар був зобов'язаний про кожну зміну особового складу нотконтори негайно повідомляти окрсуд. Інструкцією 1926 р. були встановлені особливості щодо складання іспиту, зокрема, іспити кандидатам на посади нотарів та їхніх помічників провадилися спеціально утвореною при окрсуді комісією, до складу якої входили: голова окрсуда або заступник його, що керує цивільним відділом, помічник прокурора по окрсуду та один з нотарів або інструктор по нотаріяту, а

в тих окрсудах, де утворено посади старших нотарів – старший нотар. Після вдалого складання іспиту видавалося посвідчення. Інструкцією встановлювалася наступна програма іспиту:

а) знання української та російської мови;

б) державний устрій СРСР і УСРР (конституції);

в) положення про судоустрій, нотаріальне положення, інструкція і чинні обіжники та накази НКЮ по нотаріату;

г) цивільний та цивільно–процесуальний кодекси УСРР, положення про векселі, а також загальне зазнайомлення з іншими кодексами;

д) гербовий статут, положення про місцеві фінанси та інші узаконення й накази й загально–союзні, і українські, що торкалися податків і оплат;

є) чинне законодавство про державні та громадські підприємства;

ж) положення про ради (підряди) та постачання й спеціальне законодавство Союзу та України про те, як складати й засвідчувати деякі види договорів;

з) уміння складати акти, договори, зобов'язання і т.д.;

и) знання діловодства нотаріальних контор.

Призначає та звільняє співробітників у межах, що їх встановлено штатами, нотар на свою відповідальність та зобов'язаний про кожну зміну особового складу нотконтори негайно повідомляти окрсуд.

25 липня 1928 року постановою ВУЦВК і РНК № 20 прийнято нове нотаріальне Положення «Нотаріальна Устава», відповідно до якої вчинення нотаріальних дій покладалося на нотарів, а у разі відсутності в районі нотаріальних контор – судій, а у разі відсутності в районі нотаріальних контро та народних суддів – на районні виконкоми. Слід зазначити, що народні судді та районові виконавчі комітети були наділені меншими повноваженнями, ніж нотарі.

В 1930 р. відбувається різке скорочення роботи в нотаріальних конторах, яке призводить до зменшення вчинення нотаріальних дій, та як наслідок, скорочення нотаріальних контор. У зв’язку з чим, 20 червня 1933 року була прийнята постанова ВУЦВК і РНК УРСР «Про реорганізацію державного апарату». Виконання всіх нотаріальних дій, за винятком реєстрації арештів, покладалось на народних суддів Такий порядок проіснував не тривалий час, адже, виконання з боку судів одночасно функцій приманних судовій гілки влади та нотаріату реально себе не виправдав. Суди були не спроможні належним чином виконувати всі необхідні обов’язки у зв’язку з великою кількістю роботи. Тому, 20 жовтня 1937 р. ЦВК і РНК УРСР приймають постанову про створення на Україні нової розширеної мережі нотаріальних контор, та як наслідок, в обласних центрах і містах утворилися обласні і міські нотаріальні контори, в свою чергу припиняють нотаріальні відділи обласних судів. У тих містах і районних центрах, у котрих за об’ємом роботи існування нотаріальних контор було недоцільним, створювалися нотаріальні столи. Обласні нотаріальні контори очолювали старші нотаріуси, які призначались на посаду президією відповідного облвиконкому за поданням голови обласного суду, узгодженим із НКЮ; нотаріуси міських нотаріальних контор і

нотаріальних столів – президією відповідної міської чи районної Ради за поданням старшого нотаріуса узгодженим із головою обласного суду.

У зв'язку з прийняттям у серпні 1938 р. нового Закону про судоустрій СРСР та з метою приведення організації державного нотаріату відповідно до вищезазначеного Закону була затверджена постанова РНК УРСР від 27 грудня 1940 року «Про поліпшення організації державного нотаріату УРСР», відповідно до якої були організовані: в містах – міські державні нотаріальні контори, в селах і селищах міського типу, що були райцентрами, – районні державні нотаріальні контори. Обласні нотаріальні контори реорганізовували у міські, а нотаріальні столи – в районні нотаріальні контори. Нотаріуси призначались, переміщувались і звільнялись з посади начальниками управлінь НКЮ УРСР. Обласним управлінням юстиції були передані всі функції керівництва, нагляду, інструктування, матеріального забезпечення, фінансування, підбору кадрів, складення підсумкових звітів про роботу нотаріальних органів області, що до цього здійснювались старшими нотаріусами безпосередньо і головами обласних судів загалом.

Слід зауважити, що за радянських часів, нотаріат був виключно державним. На сьогоднішній в Україні є дуже велика кількість нотаріусів, зокрема приватних, які мають низький рівень підготовки у сфері своєї діяльності, що, в свою чергу, призводить до значної кількості правопорушень. У зв'язку з цим постає питання про якість підготовки нотаріусів, створення ефективної моделі сучасного нотаріату. Цьому може сприяти, зокрема, і історичний досвід вітчизняного державного нотаріату.

РОЗДІЛ 3
ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНІ КРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Борщевская А.Э., к.ю.н. (Могилев, Республика Беларусь)

СУБЪЕКТЫ ПРАВА НА КАССАЦИОННОЕ ОБЖАЛОВАНИЕ (ОПРОТЕСТОВАНИЕ) В ГРАЖДАНСКОМ ПРОЦЕССЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Важное место в кассационном производстве занимают вопросы предпосылок реализации права на кассационное обжалование. В законодательстве эти предпосылки прямо не выделяются, но они могут быть выявлены в результате научного анализа соответствующих правовых норм. К таким предпосылкам, при наличии которых реализуется право на кассационное обжалование, в юридической науке, как правило, относят субъект и объект кассационного обжалования. Иногда третьей предпосылкой называют срок кассационного обжалования. Соответствие этих трех элементов требованиям процессуального судопроизводства обеспечивает возбуждение кассационного производства.

Признание лица субъектом кассационного обжалования имеет чрезвычайно важное значение, поскольку лишь в результате совершения ими соответствующих процессуальных действий может быть возбуждено кассационное производство.

Определяющими в установлении круга субъектов кассационного обжалования являются положения ст. 399 Гражданского процессуального кодекса Республики Беларусь (делее – ГПК), в соответствии с которой «стороны и другие юридически заинтересованные в исходе дела лица, а также иные лица, если суд вынес решение об их правах и обязанностях по делу имеют право подать кассационную жалобу, а прокурор или заместитель прокурора – кассационный протест на не вступившее в законную силу решение суда. Помощники прокуроров, прокуроры структурных подразделений органов прокуратуры могут приносить протесты на решение только по делам, в рассмотрении которых они участвовали» [1].

На первый взгляд, толкование ст. 399 ПК в части субъектного состава лиц, имеющих право на кассационную жалобу (кассационный протест) не может вызывать особенных трудностей.

Анализ ст. 54 ГПК, а также нормы, которые регулируют исковое, приказное, особое производства, а также производство по делам, возникающим из административно–правовых отношений, позволяет уточнить круг лиц, которые имеют право на кассационное обжалование (кассационный протест) решений суда, не набравших законной силы. К ним относятся: стороны, независимо от того, принимали ли они участие лично во время разбирательства дела в суде первой инстанции; третьи лица, как заявляющие самостоятельные

требования относительно предмета спора, так и те, которые не заявляли самостоятельных требований относительно предмета спора; правопреемники сторон, третьих лиц, заявителей по делам особого, приказного производства, а также по делам, возникающим из административно–правовых отношений, если данные правоотношения допускают правопреемство; представители сторон и третьих лиц при условии, что право кассационного обжалования не ограничивается правовой природой осуществляемого ими представительства (например, содержанием доверенности, сроком действия договора поручения); заявители, другие заинтересованные лица, их представители по делам особого и приказного производства; заявители, а также государственные органы, организации и должностные лица, действие или бездействие которых обжалуются; прокурор, государственные органы, юридические лица и граждане, от собственного имени защищающие права других лиц; лица, которые не принимали участия в деле, но решение суда касается их прав и обязанностей.

К субъектам, имеющим право кассационного обжалования (кассационного протеста), в первую очередь, относятся стороны – истец и ответчик. Поскольку в кассационном производстве решается вопрос о правильности решения суда первой инстанции, то в этом производстве также будут принимать участие две противоположные стороны, отстаивающие свои интересы. Следует отметить, что в кассационном производстве стороны должны быть те же, что и в суде первой инстанции. Истец не может в суде второй инстанции выдвигать требования к другому лицу, не участвовавшему как ответчик в суде первой инстанции, так и ответчик не вправе подавать кассационную жалобу против лица, не участвовавшего при рассмотрении дела в суде первой инстанции.

Лица, которые не принимали участия в деле при его рассмотрении в суде первой инстанции, но решение суда затрагивает их права и интересы, в соответствии с ч. 1 ст. 56 ГПК имеют право подавать любые заявления в суд, знакомиться и снимать копии с материалов дела, представлять доказательства и совершать другие процессуальные действия, которые закон предоставляет всем участникам процесса, а также право на кассационное обжалование решения суда первой инстанции [2].

К субъектам кассационного обжалования можно отнести правопреемников сторон и третьих лиц в исковом производстве, заявителей, заинтересованных лиц в особом и приказном производствам, по делам, возникающим из административно–правовых отношений, если данные правоотношения допускают правопреемство. В соответствии со ст. 64 ГПК в случае выбытия стороны из дела суд допускает замену этой стороны ее правопреемником. Такая замена возможна на любой стадии гражданского процесса.

Правом кассационного протеста наделен также и прокурор. Согласно законодательству прокуратура осуществляет надзор за законностью и

обоснованностью судебных постановлений, а также за соблюдением законодательства при их исполнении. Прокурор, принимающий участие в рассмотрении гражданского дела, является юридически заинтересованным в исходе дела лицом и имеет государственный процессуальный интерес к исходу дела при отсутствии материально–правового.

В соответствии с Законом Республики Беларусь «О прокуратуре Республики Беларусь» [3] выделяют следующие задачи участия прокурора в гражданском процессе: защита прав и законных интересов граждан, юридических лиц, государства и т. д.; надзор за соответствием закону судебных постановлений; надзор за исполнением судебных постановлений.

С целью реализации возложенных функций в гражданском процессе можно выделить три формы участия прокурора: возбуждение гражданского дела, вступление в процесс для изложения суду мнения по делу; надзор за итоговым постановлением суда. Участвуя в гражданском процессе, прокурор осуществляет надзор за исполнением всеми участниками процесса, включая суд, закона. В случае установления факта нарушения закона прокурор обязан заявить об этом суду, а затем, используя этот факт, в случае, если нарушение повлекло за собою принятие судом незаконного и необоснованного определения, приносит протест в порядке надзора.

Деятельность прокурора в суде на этапе кассационного пересмотра судебного решения завершается составлением отчета (заключения), который содержит: содержание решения суда, повод к рассмотрению дела в кассационной инстанции, мотивы опротестования или обжалования решения и результаты рассмотрения дела. Руководителем органа прокуратуры утверждается отчет прокурора, которой после этого становится процессуальным документом.

Следует отметить, что прокурор осуществляет функцию представительства в пределах компетенции, определенной действующим законодательством. Это значит, что у него не может быть общих интересов со сторонами и другими участниками процесса, самостоятельных требований. Поэтому прокурор не имеет права присоединиться к кассационной жалобе, поданной одним из участников.

Таким образом, проанализировав действующее законодательство и судебную практику, можно утверждать, что субъектами права кассационного обжалования (опротестования) являются стороны, заявители, их правопреемники, третьи лица, заинтересованные лица, прокурор, а также лица, которые не принимали участия в деле при его рассмотрении в суде первой инстанции, однако решение суда затронуло их права и интересы. Также считаем, что для более четкого определения круга лиц, имеющих право на

кассационное обжалование (опротестование), ст. 399 ГПК Республики Беларусь следует дополнить частью, в которой уточнить право правопреемников сторон подавать кассационную жалобу следующего содержания: «В случае выбытия одной из сторон не вступившее в законную силу решение суда может быть обжаловано в кассационном порядке ее правопреемником».

Литература

1. Гражданский процессуальный кодекс Республики Беларусь: Закон Республики Беларусь, 11 января 1999 г., № 238–З (с изм. от 09.01.2017 г. // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2017.

2. О применении судами норм Гражданского процессуального кодекса, регулирующих производство дел в кассационном порядке: постановление Пленума Верховного Суда Республики Беларусь от 28 июня 2002 г. №4 (с изм. от 24.09.2009 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.court.gov.by/jurisprudence/Post_plen/civ_proc/ii_iii_inst/bb0e97b242f19e68.html.

3. О прокуратуре Республики Беларусь [Электронный ресурс] : Закон Респ. Беларусь, 8 мая 2007 г., № 220–З (с изм. и доп. от 18 июля 2016 г.) // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2017.

Гудаліна О.С., студентка (Кропивницький, Україна)
Наук. кер.: Кондратенко В. М., к.ю.н., доц. (Кропивницький, Україна)

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Важливим завданням в умовах євроінтеграційних процесів є приведення вітчизняного законодавства у відповідність до права Європейського Союзу (далі ЄС), що зумовлює реформування правової системи країни в цілому. Шлях до європейської інтеграції передбачає реальне забезпечення та захист основних прав та свобод людини, створення правової, соціальної та демократичної держави, яка посяде гідне місце у світовому співтоваристві. Цей процес, серед іншого, передбачає реформування правової системи України на основі вироблених міжнародними та європейськими регіональними організаціями міжнародних і європейських принципів та стандартів.

Питанням європейської інтеграції приділили такі фахівці з міжнародного публічного права, як А. Батаренко [1], Г. Касіч [3], Т. Пасова [4],

О. Федоришина [5] та ін., але науково–теоретичне осмислення окресленої проблематики потребує подальшої розробки.

Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Довгі роки плідної роботи дали змогу Верховній Раді України та Європейському парламенту 16 вересня 2014 р. ратифікувати Угоду про асоціацію між ЄС та Україною, що дало можливість розпочати тимчасове застосування відповідних положень Угоди про асоціацію з 1 листопада 2014 року [3, с. 5].

Станом на 22 квітня 2015 р. уряд ухвалив 33 розпорядження про схвалення 129 планів імплементації 179 актів законодавства ЄС. Зокрема, Кабінет Міністрів затвердив вісім планів імплементації 13 актів законодавства ЄС у сфері охорони здоров'я, 43 плани імплементації 45 законів ЄС у сфері інфраструктури, два плани імплементації двох законів ЄС у сфері юстиції, три плани імплементації трьох законів в агросфері, 10 планів імплементації 38 актів у сфері економічного розвитку та шість планів імплементації дев'яти актів у сфері фінансів, а також 14 планів імплементації 14 законів ЄС у соціальній сфері, 20 планів імплементації 20 актів у сфері екології та природних ресурсів та один план імплементації одного акта законодавства ЄС у сфері освіти. Всього до кінця 2017 року передбачається затвердити плани імплементації 180 актів законодавства [2, с. 5].

На жаль, в Україні, як наголошують європейські та українські експерти, нова влада не демонструє швидких реформ, у країні вибухають корупційні скандали – усе це відбувається на фоні агресії на Донбасі та тиску Росії з метою дестабілізації ситуації в Україні. Покращити ситуацію могло б призначення профільного віце–прем'єра з євроінтеграції та створення профільного міністерства чи «фаціального» агентства, проте, попри заяви вищого керівництва, протягом останнього року цього так і не сталося.

Слід виділити недоліки при вступі до ЄС [5, с.159]: політичні недоліки несуть із собою часткову втрату суверенітету та підпорядкування територій органам ЄС, невизначеність стратегії розвитку, що також не дуже добре вплине на економічний стан, оскільки між країнами ЄС існує в деякій мірі висока конкуренція в деяких галузях, а також негативним чинником буде погіршення взаємин із країнами СНД; 2) економічні недоліки – передбачають втрату конкурентоспроможності певних галузей, складність переходу на європейський рівень цін, квотування певних видів товарів; 3) соціальні недоліки – це ускладнення візового режиму із східними країнами.

З приводу загроз від вступу України до ЄС їх виділяють – політичні, економічні та соціальні. Політичні загрози – це небезпека втягнення України в конфлікт цивілізацій між Заходом і мусульманським світом. Економічні загрози – передбачають можливе переміщення до України шкідливих виробництв. Соціальні загрози несуть поглиблення демографічного спаду, незаконна міграція та відплив кадрів с країни [1, с. 36].

На нашу думку, однією з проблем інтеграції України до ЄС є не підготовлене до європейських стандартів українське законодавство. Для цього повинна здійснитись адаптація українського законодавства із європейським, за рахунок реформування української правової системи та поступове приведення її у відповідність із європейськими стандартами. Ця адаптація повинна охопити усі сфери права, зокрема митне, трудове, фінансове законодавство. У той же час можна виокремити наступні перспективи інтеграції України до ЄС.

1. Політичні перспективи – передбачають стабільність політичної системи, сприйняття України як важливого суб'єкта політичних відносин. Ці переваги пов'язані зі створенням надійних механізмів політичної стабільності, демократії та безпеки. Зближення з ЄС є гарантією, а виконання його вимог – інструментом розбудови демократичних інституцій в Україні. Крім того, членство у ЄС відкриє шлях до колективних структур спільної безпеки Євросоюзу, забезпечить ефективнішу координацію дій з європейськими державами у сфері контролю за експортом і нерозповсюдження зброї масового знищення, дасть змогу активізувати співробітництво в боротьбі з тероризмом, організованою злочинністю, контрабандою, нелегальною міграцією, наркобізнесом тощо.

2. Економічні перспективи – передбачають забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу, а також впровадження стандартів ЄС у виробництві.

3. Соціальні перспективи – мають на меті формування середнього класу та проведення реформування освіти, охорони здоров'я, соціального захисту.

Таким чином, для нашої держави європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки. Необхідно враховувати, що перспектива інтеграції у ЄС України залежить значною мірою від вирішення ряду політичних, правових та економічних проблем.

Література

1. Батаренко А.О. Проблеми та перспективи європейської інтеграції України / А.О. Батаренко // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. – 2014. – № 1. – С. 34–37.

2. Дем'яненко М. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: стан та перспективи / М. Дем'яненко // Резонанс. – 2017. – № 7. – С. 4–9.

3. Касіч Г.Ф. Європейський апгрейд: що Київ отримає від вступу в дію Угоди про Асоціацію з ЄС / Г. Ф. Касіч // Хрещатик. – 2014. – №163. – С. 5–10.

4. Пасова Т.О. Угода про асоціацію: плюси і мінуси / Т.О. Пасова // Голос України. – 2014. – № 182. – С. 8.

5. Федоришина О.О. Проблеми інтеграції України до Європейського Союзу / О.О. Федоришина // Ефективна економіка. – 2014. – № 4. – С. 158–162.

Заярнюк О.В., к.е.н., доц. (Кропивницький, Україна)

ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Необхідність піднесення конкурентоспроможності української економіки, що обумовлена її досить глибокою інтеграцією у світовий економічний простір та невпинні процеси глобалізації, вимагають переорієнтації на інноваційний шлях розвитку. Найбільш значущою перевагою глобалізації потрібно вважати створення нової людиноцентричної та інноваційно орієнтованої економіки і загальне підвищення ролі людського капіталу в сучасних господарських системах як особливого стратегічного ресурсу конкурентоспроможності.

Під цим впливом відбувається помітна трансформація людських чинників виробництва. Людський капітал з його внутрішньою здатністю до креативності та створення інновацій стає все більш потрібним в сучасному суспільстві.

Наявність висококваліфікованих людських ресурсів в умовах сьогодення є вирішальним фактором на макро–, мезо– та мікроекономічному рівні, оскільки тільки людина, з огляду на свої особисті якості, може управляти засобами виробництва. На сучасному етапі розвитку науки все більше уваги приділяється дослідженню економіки, що ґрунтується на новітніх інформаційно–комунікаційних технологіях, системі безперервного навчання та визначає розвиток країни серед інших держав світу. Саме знання набувають вирішального значення та стають джерелом багатства, а здатність їх накопичувати та застосовувати виступає головним чинником інноваційного розвитку та конкурентоспроможності країни.

Людський капітал виступає необхідною умовою становлення економіки знань, а продукування знань та ідей є основою економічного розвитку. Освіта, виховання, здоров’я, розвиток творчих здібностей виступають чинниками формування якісного людського капіталу, що забезпечить у майбутньому високий рівень особистого та суспільного доходу, мультиплікативний макроекономічний ефект.

Аналіз людського капіталу України свідчить про те, що об’єктивна картина його стану загалом є тривожною. За рейтингами міжнародних економічних організацій Україна за рівнем конкурентоздатності посідає одне з останніх місць. Так, у 2017 році Україна посіла 85 позицію (у 2016 р. – перебувала на 79) за індексом глобальної конкуренції, оприлюдненою Всесвітнім економічним форумом (World Economic Forum) [1].

У цьому зв’язку слід підкреслити, що показник тривалості життя в Україні є низьким і станом на 2015 р. становить 71 рік, що на 8–10 років менше, ніж у розвинених країнах. Основною проблемою є розширення зони деградації людського капіталу. Демографічна ситуація в Україні, на тлі війни на Сході держави залишається вельми гострою, якщо не катастрофічною. Згідно з даними Держстату, протягом останніх 25–ти років кількість населення України постійно знижується. Так, з січня 1991 по січень 2016 рр. українців стало

менше на 9 млн осіб. Якщо в 1991 році в державі проживало майже 52 млн осіб, то на початок 2016 року – близько 43 млн.

Отже, населення скорочується, народжуваність знаходиться значно нижче рівня, необхідного для простого відтворення населення. Значна трудова міграція також вносить свій внесок до скорочення населення, причому ті, що виїжджають, є носіями кращого людського капіталу, ніж ті, що натомість прибувають в Україну. До того ж населення старіє, частка працездатного населення зменшується. Значне зниження якості освіти призводить до нестачі кваліфікованих кадрів у всіх галузях економіки. Україна найшвидше з усіх пострадянських країн (виключаючи Середню Азію) втратила надбання радянської системи освіти, незважаючи на значні темпи економічного зростання протягом багатьох років. Про охорону здоров'я годі й говорити. Зменшення пропозиції робочої сили призводить до її здороження. Відповідно, Україна починає втрачати конкурентоспроможність за показником низької вартості робочої сили.

Знецінення людського капіталу, яке торкнулося як загального (знань, навичок, розумових звичок, які люди отримують у системі формальної освіти), так і специфічного людського капіталу (знань і умінь, які працівники здобувають у процесі своєї виробничої діяльності безпосередньо на робочих місцях). Масове знецінення освітнього потенціалу стало одним з головних чинників різкого зниження продуктивності праці в Україні.

Це загрожує ситуацією, коли Україна, через низький людський капітал (нечисленність населення, його низький інтелектуальний, освітній, культурний рівень, стан здоров'я, низьку частку населення працездатного віку тощо, а також вузький світогляд, невідповідну сучасній економіці систему цінностей) не зможе ефективно розпорядитися, ефективно використовувати той природний та основний капітал, яким володіє.

Для зламу негативних тенденцій у розвитку людського потенціалу сучасна соціально–економічна політика України та її регіонів повинна мати антикризовий характер, формуватися на власній ресурсно–економічній, соціальній та духовно–ментальній основі, найбільшою мірою відповідати сформованому соціально–культурному середовищу. Вона має бути спрямована на збереження та розвиток людського потенціалу, формування людського і соціального капіталів та забезпечення їх ефективного використання в економіці інноваційного типу, суспільну консолідацію та суспільну самоорганізацію населення.

Забезпечення всебічного розвитку людського капіталу вимагає вироблення системи заходів для їхнього розвитку. Серед цих заходів, з нашої точки зору, мають бути удосконалення порядку розроблення соціальних програм, спрямованих на вирішення найгостріших проблем країни:

– забезпечення зайнятості населення, створення нових робочих місць на основі підвищення рівня інноваційності українських підприємств;

– формування державного та місцевих бюджетів у галузях освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та культури на основі загальнодержавних соціальних стандартів;

– формування та реалізація державної політики у сфері регулювання внутрішньорегіональної та міжрегіональної трудової міграції;

– завершення врегулювання відносин власності щодо об’єктів соціальної інфраструктури та житла;

– запровадження нових механізмів розвитку регіональної соціальної інфраструктури на основі залучення коштів держави, регіонів і бізнесу;

– подолання бідності, запобігання розвиткові хронічної та успадкованої бідності на основі зростання доходів та рівня життя всього населення;

– розвиток системи надання житлових і споживчих кредитів молодим сім’ям тощо.

Окрім того, особливо важливим є розробка механізму впровадження науково–освітніх кластерів для підготовки висококваліфікованих кадрів регіонів. Слід підкреслити, що під впливом глобалізації світової економіки нині швидше, ніж будь–коли раніше застарівають не тільки технології, але й ідеї, кваліфікація фахівців, тому для підтримки інноваційності людського капіталу особливої ролі набуває проблема вибору засобів і методів підготовки кадрів.

З нашої точки зору, в якості одного з ефективних заходів в цьому напрямку можна запропонувати використання кластерного підходу. Саме кластерні об’єднання є однією з найефективніших форм організації інноваційних процесів в регіоні.

Сучасний науково–освітній кластер являє собою системне утворення або сукупність освітніх установ, науково–дослідних організацій, необхідної інфраструктури, об’єднаних спільною ідеєю «інтелектуального виробництва» фахівців для створення інноваційної продукції. Так, за визначенням Ю. Ковальової, кластер представляє собою територіально–виробничу форму інтеграції локалізованих суб’єктів, об’єктів інфраструктури і яка характеризується виробництвом конкурентоспроможних товарів або послуг, наявністю погодженої стратегії розвитку, спрямованої на гармонізацію інтересів кожного з учасників і має істотну соціально–економічну значущість для регіону [2].

Концепція створення науково–освітніх кластерів в Україні має спиратися на ключові положення стратегічного соціально–економічного розвитку країни і передбачати посилення курсу на модернізацію науки і освіти в країні.

Реалізуючи кластерний підхід, соціальні партнери зможуть, за умов сприяння на рівні органів державної влади та органів місцевого самоврядування створенню й розвитку інтеграційних форм просторової організації кластера, створювати різні комерційні та некомерційні науково–виробничі навчальні структури (інноваційні комплекси, експериментальні центри, технополіси, технопарки, венчурні фонди, інкубатори, центри передачі та впровадження технологій). Базою для цього може бути майно, використовуване на пайовій основі або у формі концесій, довірчого управління, оренди. Формування таких структур розвиватиме підприємницькі здібності учнів, полегшуватиме їх адаптацію до умов виробництва. Таким чином, кластерний підхід (поєднання навчальної діяльності різнорівневих освітніх установ, дій муніципальних органів освіти та бізнес–структур) може розглядатися сьогодні як основа

формування високоякісного людського капіталу.

Література

1. Україна опустилася в рейтингу глобальної конкурентоспроможності [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://konkurent.in.ua/news/ukrayina/11238/ukrayina–opustilasya–v–rejtingu–globalnoyi–konkurentospromozhnosti–.html

2. Управління розвитком регіональної економіки на основі формування кластерів : автореф. дис... канд. економ. наук : 08.00.03 / Ю. М. Ковальова. – Донецьк, 2009. – 20 с.

Коса А.В., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Бостан С.К., д.ю.н., проф. (Запоріжжя, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО–ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИХ УНІТАРНИХ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Так історично склалось, що людям властиво об’єднуватись в певні спільноти. Першими такими спільнотами людей–розумних (homo sampiens) були сім’я, рід, плем’я, організація яких базувалася на принципі кровного споріднення. Для роду і племені принципової ролі не відіграла територія, адже всі члени цих спільнот були постійно у «зоні видимості» і вирішували у межах цього простору безпосередньо всі управлінські питання. Коли ці простори, із–за кількості людей, вийшли за межі цієї зони «видимості», виникла потреба у територіальної організації цих вже великих об’єднань людей: союзів племен протодержав (ранніх держав), а потім і держав зі своїм змістом та формою. Одним з головних елементів останньої є форма державно–територіального устрою – яка характеризує територіальну організацію держави, її співвідношення як єдиного цілого з її складовими територіальним частинами, міру централізації та децентралізації і ній державної влади.

Історія знає такі форми державно–територіального устрою як імперія, унітарна держава, конфедерація, федерація. Більшість держав, які існували в минулому й існують сьогодні, є унітарними. Унітарна форма домінує в Азії, Африці та Європі. Така ж ситуація і в Європейському Союзі, де з 28 держав лише три – Австрія, Бельгія та Німеччина є федераціями. І це не випадково, адже унітарна держава (на відміну від федерації, «батьківщина» якої є Америка, насамперед США), виникла у Європі за часів абсолютизму, коли королівська влада, що зміцнилася за допомогою економічних можливостей нового буржуазного класу, стала боротися проти феодальної роздробленості та партикуляризму. Саме в той час унітарна держава набула своїх основних ознак: наявність єдиної території, поділеної на адміністративно–територіальні

одиниці, котрі не мають якої–небудь самостійності; єдиної структури державного апарату, ланки котрого пов'язані між собою жорсткою вертикальною ієрархією; єдиного підданства та державної символіки; єдиних правової та судової систем; одноканальної системи оподаткування [1, с.88].

Однією з ключових ознак унітарної держави, як зазначалося, є наявність єдиної території, поділеної на адміністративно–територіальні одиниці, котрі мають самостійність лише в адміністративній сфері.

Адміністративно–територіальний устрій є територіальною та адміністративною організацією держави, основою надання публічних послуг населенню та здійснення управління публічними справами на центральному, регіональному та місцевому рівнях. Головною його функцією – бути територіальною основою організації місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, політичних партій, громадських і релігійних організацій тощо. Він сприяє також організації самого населення в територіальних колективах сіл, селищ і міст, у виборчих округах на президентських, парламентських і муніципальних виборах, загальнонаціональних та місцевих референдумах. Також адміністративно–територіальний устрій має важливе значення для реалізації конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, вибору ними місця проживання, свободи пересування тощо, а отже, повинен бути пристосований до потреб людини і відображати її уявлення про розумну організацію місцевої влади (2, с. 24–25)

Залежно від площі території держави, інших факторів (історичних, національних, географічних, політичних, економічних, соціальних тощо) адміністративно–територіальний устрій складається з різного рівня адміністративно–територіальних одиниць – способів публічно–правової (іноді – політичної) організації населення.

Спеціальна правосуб'єктність адміністративних одиниць, як правило, є різною, адже за своїми географічними ознаками вони не є однорідними. Вони поділяються на регіони (області) і райони та населені пункти (села, селища, міста). Не є однорідними адміністративно–територіальні одиниці також з огляду на те значення й місце, яке вони посідають у системі адміністративно–територіального устрою тієї чи іншої країни. Не є винятком з цього правила й Україна, адміністративно–територіальний устрій якої потребує реформування. У цьому плані нам особливо цікавий досвід наших «колег» по соціалістичному табору, які пройшли вже цей шлях та стали членами Європейського Союзу.

Серед них насамперед Польща та країни Прибалтики. Польща в другій половині 1990–х років досить успішно проводила адміністративно–територіальну реформу. Введений з 1 січня 1999 року адміністративний поділ складається з 16 воєводств, останні, в свою чергу, поділяються на 308 повітів, повіти – на 2489 гмін, включно з 65 містами, що мають статус міських повітів. Естонія – унітарна республіка, яка за чисельністю населенням, що налічує понад 1,3 млн. осіб, є однією із найменших країн Європейського Союзу, Єврозони та НАТО. Вона поділяється на 15 адміністративних одиниць першого порядку – повіти. Латвія історично, культурно й конституційно поділяється на

чотири регіони: Латгалія, Семигалія, Курляндія, Ліфляндія, регіони – на 110 країв і 9 республіканських міст, краї, в свою чергу, поділяються на 494 волості. Литовська Республіка – ще одна з трьох унітарних країн Балтії, розташованих на східному узбережжі Балтійського моря. Її територія розділена на 10 повітів, повіти утворюють території самоврядувань 9 міст і 43 районів, а також 8 зновуутворених самоврядувань. Самоврядування діляться на староства.

В Центральній Європі унітарними постсоціалістичними країнами є Чехія, Словаччина та Угорщина.

Чехія – унітарна країна, яка в адміністративно–територіальному плані поділяється на 14 областей, у тому числі Прага як столичне місто. Області, у свою чергу, мають 77 районів, райони діляться на 205 громад з розширеними повноваженнями (III рівня). В них знаходяться 393 громади II рівня. На найнижчому рівні знаходиться 6250 громад I рівня. Державне управління здійснюється у всіх вищевказаних адміністративних одиницях, самоврядування також здійснюється у всіх адміністративних одиницях за винятком районів.

Територія Словаччини поділяється на адміністративні одиниці: 8 країв та 79 округів (районів). Округи діляться на громади: міські та сільські. Місцеве самоврядування на рівні регіонів, у містах та сільських громадах реалізується через органи місцевого самоврядування, пріматорів (мерів) і старост. З першого січня 2002 р. почала діяти нова система територіального державного устрою, яка передбачала існування низової ланки самоврядування – муніципалітетів, і другої ланки – адміністративних країв (областей). Відповідні поправки були внесені і до Конституції, в якій адміністративний край став називатися «Територіальною одиницею більш високого рівня». При цьому в рамках самоврядування не існує підлеглості населених пунктів на крайовому рівні. Обидва рівні самоврядування в Словаччині – край і населений пункт – є самостійними самоврядними й адміністративними одиницями, юридичними особами з власним майном і фінансовими коштами.

Угорщини ділиться на 7 регіонів, які, в свою чергу, поділяються на медье (області). До першого січня 2013 року медьє ділилися на райони або кіштершегі. Сьогодні Угорщина поділена на 7 регіонів, які мають в своєму складі 19 медье, а останні поділяються на 175 ярашей (районів), яраші, в свою чергу – на громади («кёзшег»). Крім того, великі міста Угорщини (Будапешт, Дебрецен, Мішкольц, Сегед, Печ і Дьйор) знаходяться в республіканському підпорядкуванні. Місцеві органи самоврядування представляють мери і громадські збори, які формуються шляхом виборів.

Серед постсоціалістичних країн південного регіону: Румунія, Болгарія, Словенія та Хорватія.

Румунія, унітарна республіка, територія якої поділяється на 8 регіонів розвитку (населення кожного – близько 2,8 млн. осіб), 41 жудець та одну муніципію (столиця Бухарест), 256 міст та 2 686 комун. Болгарія – унітарна країна у Південно–Східній Європі, розташована в східній частині Балканського півострова, займає 22 % його території. В адміністративному відношенні Болгарію поділяють на 6 регіонів, які в свою чергу поділяють на 28 областей.

Адміністративно–територіальний устрій Словенії є досить специфічним – одноланковим. Зокрема згідно статей 138, 144 Конституції Республіки Словенія уся її територія розділена на общини – їх на сьогодні 212, які, однак, з метою підтримки національної статистики об'єднані в 12 статистичниі регіони

Територія унітарної Хорватії поділяється на 20 жупаній (округів), 127 міст і 429 громад. Хорватські жупанії об'єднані в два регіони: Континентальний регіон Хорватії, який охоплює 13 жупаній і м. Загреб та Адріатичний регіон із семи прибережних жупаній. Влада в територіальних одиницях є децентралізованою. У жупаніях організоване регіональне, а в містах і громадах – місцеве самоврядування.

Таким чином, система адміністративно–територіального устрою постсоціалістичних країн Європейського Союзу враховує специфіку адміністративно–територіальних одиниць: історичні, економічні, екологічні, географічні і демографічні особливості, етнічні, релігійні, культурні, національні та інші традиції. В більшості цих країн відбувалися або сьогодні відбиваються зміни в організації системи управління державою від центральної влади до влади на місцях. Ці тенденції полягають в формуванні від двох до чотирьохланкової системи управління, яка в свою чергу підвищує ефективність роботи місцевих органів влади та сприяє розумній децентралізації державної влади.

Література

1. Теорія держави і права : навч. посібник. / С.К. Бостан, С.Д. Гусарєв, Н.М. Пархоменко та ін. – К. : ВЦ «Академія, 2013. – 348 с.

2. Адміністративно–територіальний устрій країн Європейського Союзу : навч. посіб. / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, М. К. Орлатого. – К. : НАДУ, 2015. – 628 с.

Крупа Д.В., студент (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Бостан С.К., д.ю.н., проф. (Запоріжжя, Україна)

КОНСТИТУЦІЙНО–ПРАВОВИЙ СТАТУС УРЯДУ ПОЛЬЩІ

Питання конституційно–правового статусу уряду має важливе політичне та наукове значення, адже уряд є тим самим інститутом який більше усього з вищих органів державної влади володіє реальною владою. Ця проблема завжди була в центрі уваги дослідників, але сьогодні, коли український уряд намагається вивести Україну з кризової ситуації, вона набуває особливої актуальності. У цьому плані корисним є досвід організації урядової влади в країнах Європейського Союзу, особливо тих країн, що мають з українським схоже соціалістичне минуле. Серед них наша сусідка – Польща, яка в межах

Євросоюзу досягнула найбільших успіхів, особливо в економці – сфері, що входить до прямої компетенції уряду.

Конституційно–правовий статус уряду, особливо такого його елементу, як порядок його формування, залежить від форми державного правління. Стосовно Польщі, то її форму правління можна визначити, як змішану республіку парламентсько–президентського типу. Останню ще називають дуалістичною, оскільки вплив на уряд здійснюється з двох боків: і глави держави і парламенту. Це наочно проявляється в процедурі формування уряду і Польща не є виключенням з цього правила. Зокрема, Президент, виходячи зі співвідношення партійно–політичних сил в парламенті, призначає Голову Ради Міністрів і за його пропозицією призначає уряд – Раду Міністрів у складі, запропонованому Головою Ради Міністрів протягом 14 днів з часу першого засідання Сейму або прийняття відставки Ради Міністрів. Призначення Президентом Голови Ради Міністрів відбувається одночасно з формуванням Ради Міністрів.

Голова Ради Міністрів, не пізніше як протягом 14 днів з дня призначення його на посаду, подає Сеймові програму діяльності Ради Міністрів разом з пропозицією виразити вотум довіри (процедура інвеститури уряду). Сейм виражає вотум довіри абсолютною більшістю голосів. У разі непризначення Ради Міністрів, Сейм протягом 21 дня абсолютною більшістю голосів обирає Голову Ради Міністрів, а також запропонований ним склад Ради Міністрів. Президент зобов'язаний затвердити обраного нижньою палатою голову уряду. Якщо передбачена Конституцією процедура формування уряду виявиться безрезультатною, Президент, заслухавши думку голів обох палат парламенту, може «припинити термін повноважень Сейму і призначити вибори» (ст. 154 Конституції).

Хоча у ст. 10 Конституції Республіки Польща закріплений принцип розподілу влади, згідно якого законодавчу владу здійснюють Сейм (нижня палата парламенту) та Сенат (верхня палата парламенту судову – суди та трибунали, а виконавчу – Президент та Рада Міністрів, реальна виконавча влада зосереджена в уряді. Рада Міністрів приймає рішення з усіх питань державної політики, які за законодавством не входять до сфери компетенції Президента, іншого органу державної виконавчої влади чи органу самоврядування. З питань «особливого значення» Президент може скликати так звану раду кабінету. Радою кабінету є, по суті, Рада Міністрів, яка засідає під головуванням Президента. Проте, як застережено в Конституції, раді кабінету не належить компетенція уряду.

Рада Міністрів Польщі:

– забезпечує виконання законів;

– видає нормативні акти. Зокрема, на виконання законів та відповідно до наданих ними повноважень, Рада Міністрів видає розпорядження, а також приймає постанови у межах своїх конституційних прав;

– координує та контролює роботу державних органів;

– захищає інтереси скарбниці, готує проект державного бюджету;

– контролює виконання державного бюджету;

– стверджує закриття рахунків держави та доповідає про виконання бюджету;

– забезпечує державну безпеку країни та громадський порядок;

– забезпечує зовнішню безпеку держави;

– здійснює загальне керівництво у сфері відносин з іншими країнами та міжнародними організаціями, укладення міжнародних угод, що потребують ратифікації, а також інших міжнародних угод;

– здійснює загальний контроль у галузі забезпечення оборони країни та щорічно визначає кількість громадян для призову на дійсну військову службу;

– веде інші питання, не віднесені до компетенції інших органів державного та місцевого самоврядування (стаття 146 п. 2 Конституції).

Особливу роль в уряді відіграє прем'єр–міністр – Голова Ради Міністрів. Останній керує роботою Ради Міністрів, а також координує та контролює роботу окремих міністрів. Він є службовим керівником усіх працівників урядової адміністрації, від нього залежить підбір кандидатів до складу уряду. Важливим повноваженням глави уряду є право здійснювати нагляд за місцевим самоврядуванням у межах і формах, визначених у Конституції.

Член уряду – міністр керує певною ділянкою роботи державної виконавчої влади, користуючись допомогою державних секретарів та заступників міністра, призначуваних на посаду Головою Ради Міністрів за пропозицією міністра. Сфера діяльності міністра визначається законом. На виконання останнього та відповідно до наданих ними повноважень міністр видає розпорядження та накази. Рада Міністрів за пропозицією Голови Ради Міністрів може скасувати розпорядження чи наказ міністра.

Особливим елементом конституційно–правового статусу будь–якого уряду є відповідальність. Відповідальність уряду залежить від того, вчинені членами уряду правопорушення під час виконання ними службових обов'язків або в стану приватної особи. В останньому випадку вони зазвичай несуть відповідальність нарівні з іншими громадянами, але в деяких країнах передбачено міністерський імунітет і особлива процедура притягнення до відповідальності. Хоча відповідальність уряду може бути політичною, кримінальною, цивільною та дисциплінарною, вона переважно є політичною і не має ні матеріального, ні репресивного характеру. Настання зазначеної відповідальності не обов'язково пов'язано із наявністю вини.

Серед форм політичної відповідальності уряду головною є парламентська відповідальність. Інститут парламентської відповідальності – найважливіший елемент у механізмі забезпечення легітимності влади у всіх змішаних та парламентських республіках. Він забезпечує конструктивну взаємодію між парламентом і кабінетом у підготовці та прийнятті необхідних для здійснення ефективного управління країною нормативних актів. Політична відповідальність уряду значною мірою суб'єктивна. Необхідність застосування такої форми відповідальності визначається не критеріями законності, а потребами конкретної політики, відображеними у волевиявленні депутатів парламенту.

Суть парламентської відповідальності полягає у тому, що уряд здійснює свої функції доти, доки його діяльність задовольняє парламент. У конституційній теорії і практиці відомо два різновиди політичної відповідальності уряду – колективна (солідарна) та індивідуальна. Оскільки питання про їх взаємозв'язок у праві майже не регламентується, то воно відноситься насамперед до сфери реальної політики.

Для одних країн характерна тільки колективна відповідальність урядів. Це означає, що оскільки дії окремих міністрів звичайно пов'язані з загальною політикою уряду, ці дії мають наслідком колективну відповідальність останнього. Така відповідальність уряду перед парламентом передбачена основними законами таких країн Євросоюзу, як Іспанія,Франція та Чехія. Водночас в інших країнах ЄС, зокрема, Італії, Німеччині, Словаччині, Словенії принцип колективної відповідальності уряду не суперечить індивідуальній відповідальності його членів. Серед останніх і Польща, стаття 157 Конституції якої закріплює, що члени Ради Міністрів несуть солідарну відповідальність перед Сеймом за діяльність Ради Міністрів, а також індивідуальну відповідальність за діяльність, що відноситься до їх компетенції або доручень їм Головою Ради Міністрів.

Сейм виражає Раді Міністрів недовіру більшістю законного числа депутатів за пропозицією, внесеною не менш ніж 46 депутатами, із зазначенням кандидата на посаду Голови Ради Міністрів (тобто у цьому випадку використовується так званий «конструктивний вотум» характерний для таких країн Євросоюзу як Німеччина та Словенія. – Д.К.). Якщо постанову ухвалено Сеймом, Президент Республіки приймає відставку Ради Міністрів і призначає обраного Сеймом нового Голову Ради Міністрів і за його пропозицією – інших членів Ради Міністрів, а також приймає їх присягу

Сейм, може виразити недовіру й окремому міністру, якщо пропозицію про висловлення недовіри було внесено не менш ніж 69 депутатами. Якщо таке рішення прийнято більшістю голосів законного числа депутатів, то Президент Республіки відкликає міністра, якому Сейм висловив недовіру (ст. 159 Конституції). Якщо члени Ради Міністрів порушили Конституцію або закони, або ж скоїли злочини у зв'язку з займаною посадою, то вони несуть відповідальність перед Державним Трибуналом – спеціальним органом правосуддя для вищих посадовців. Для того, щоб постати перед Державним Трибуналом Сейм має приймати за пропозицією Президента Республіки або не менше 115 депутатів постанову про притягнення члена Ради Міністрів до відповідальності більшістю 3/5 законного числа депутатів (ст.156 Конституції).

Таким чином, інститут парламентської відповідальність уряду – це типовий атрибут парламентаризму, особлива форма відповідальності, яка має подвійну природу – політичну і конституційно–правову. Цей інститут є важливим засобом забезпечення взаємного контролю й узгодженості дій органів законодавчої і виконавчої влади, створення збалансованої системи стримань та противаг в парламентських та змішаних республіках. Оскільки до останніх відноситься Україна, то накопчений насамперед в подібних за формою правління державах серед яких і Польща досвід унормування парламентської

відповідальності уряду зокрема та унормування конституційно–правового статусу уряду взагалі може бути для нас корисним.

Література

1. Конституция Республики Польша от 02 апреля 1997 года // Конституции государств Европы : в 3 т. / Общ. ред. и вступ. статья Л.А. Окуньков. – М. : НОРМА, 2001. – Т.2. – С.687–732.

Кулагін Д.О., студент (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Бостан С.К., д.ю.н., проф. (Запоріжжя, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇМІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ДЕЯКИХ ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИХ КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Концепція місцевого самоврядування, розроблена розвинутими державами світу, передусім, європейськими, ґрунтується на тому, що територіальні громади являють собою один з основних елементів будь–якого демократичного режиму, а право громадян на участь в управлінні місцевими справами є складовою частиною побудови більшості сучасних демократичних держав світу. Україна, наразі, прагне досягти мети даної концепції і тому для нас є корисним досвід постсоціалістичних країн, які є членами Європейського Союзу, адже ці країни колись мали систему місцевого самоврядування, аналогічну до нашої. Для прикладу розглянемо Чехію, Польщу, Угорщину та Румунію, які географічно є найближчими сусідами нашої держави з поміж країн Європейського Союзу.

Чеська Республіка ділиться на громади, які є основними територіальними самоврядними одиницями. Територіальними самоврядними одиницями більш високого рівня є землі або області. Громада в Чехії здійснює самоврядування на місцевому рівні. Територіальні самоврядні одиниці є публічно–правовими корпораціями, які можуть мати власне майно і господарювати на основі власного бюджету. Держава може втручатися в діяльність територіальних самоврядних одиниць, тільки якщо це необхідно в цілях охорони закону і лише в порядку, встановленому законом. В Чеській Республіці представництво громади приймає рішення з питань самоврядування, якщо законом на це не уповноважене представництво територіальної самоврядної одиниці більш високого рівня. Представництва в межах своєї компетенції можуть приймати загальнообов'язкові постанови. Члени представництв обираються таємним голосуванням на основі загального, рівного і прямого виборчого права. Термін повноважень представництва становить чотири роки. Законом можуть бути встановлені умови, за наявності яких призначаються нові вибори представництва до закінчення терміну його повноважень. Компетенція представництва може бути визначена тільки законом. Представництво громади

приймає рішення з питань самоврядування, якщо законом на це не уповноважене представництво територіальної самоврядної одиниці більш високого рівня. Представництва в межах своєї компетенції можуть приймати загальнообов'язкові постанови.

Польща поділяється на 16 воєводств. Воєводства, в свою чергу, поділяються на 380 повітів, включаючи 66 міст, що мають статус міських повітів, а повіти – на 2479 гмін. Ці одиниці територіального самоврядування виконують свої завдання за посередництвом інших органів влади. Принципи та порядок висунення кандидатів і проведення виборів, а також умови дійсності виборів визначаються законом. Внутрішній устрій одиниць територіального самоврядування визначається в межах законів їх постановляє органами. Територіальний устрій Республіки Польща забезпечує децентралізацію публічної влади, він враховує соціальні, економічні та культурні зв'язки і забезпечує територіальним одиницям здатність виконувати публічні завдання. Сукупність жителів одиниць основного територіального поділу утворює самоврядні спільноти. Територіальне самоврядування бере участь у здійсненні публічної влади. Приналежну йому в рамках законів істотну частину публічних завдань самоврядування виконує від власного імені і під власну відповідальність. Громада в Польщі може шляхом референдуму вирішувати справи, що стосуються цієї громади, в тому числі про відкликання органів територіального самоврядування, обраних шляхом голосування. Принципи та порядок проведення місцевого референдуму визначаються законом. Одиницям територіального самоврядування Польщі забезпечується участь у публічних доходи відповідно до покладених на них завдань. Доходами одиниць територіального самоврядування є їх власні доходи, а також загальні субвенції та цільові дотації з бюджету держави. Джерела доходів одиниць територіального самоврядування визначаються в законі. Зміни в обсязі завдань та компетенції одиниць територіального самоврядування проводяться одночасно з відповідними змінами в розподілі публічних доходів.

Територія Угорщини поділяється на регіони, які, в свою чергу, поділяються на медьє (області), а медьє – на райони або кіштершеги. Наразі Угорщина поділена на 7 регіонів, які поділені на 20 адміністративних одиниць (19 медьє та місто Будапешт), а медьє – усього на 173 райони, одним із яких є Будапешт. Місцеві органи влади функціонують в Угорщині для того, щоб управляти державними справами і здійснювати громадські повноваження. Фундаментальні правила, що мають відношення до місцевих органів влади, будуть сформульовані в законі. В Угорщині для того, щоб виконувати свої неодмінні обов'язки і повноваження, місцевий орган влади може мати право на відповідну бюджетну та іншу матеріальну підтримку. З метою збереження збалансованого бюджету закон може встановити, затвердження муніципального або окружного уряду з питань місцевого самоврядування, щоб узяти кредит, розмір якого буде визначений в законі, або робити які–небудь інші зобов'язання.

В Угорщині місцевий орган влади і держава співпрацюють в інтересах досягнення цілей спільноти. Закон може встановити неодмінні обов'язки та

повноваження для місцевого органу влади. Уряд країни здійснює правовий контроль над органами місцевого самоврядування за допомогою Урядових або Муніципальних окружних установ. Обов'язки місцевого органу влади і повноваження в Угорщині здійснюються представницьким органом. Місцевий представницький орган очолюється мером. Президент представницького органу округу обирається з числа учасників на період його мандата. Представницький орган, відповідно до положень закону кваліфікованої більшості, може вибрати комітет і заснувати службу. Місцеві органи влади з метою управління місцевими громадськими справами в межах структур, визначених у законі повинні: видавати декрети, ухвалювати рішення, здійснювати індивідуальне управління, визначати свою власну організацію і правила для процедур тощо.

Румунія адміністративно поділена на 41 жудець (повіт) та один окремий національний муніципалітет Бухарест 211 міст, 103 муніципалітети та 2827 комун (у сільській місцевості). Уряд країни призначає по одному префекту в кожен повіт і в муніципію Бухарест. Префект є представником Уряду на місцевому рівні і керує децентралізованими публічними службами міністерств та інших центральних органів в адміністративно–територіальних одиницях. Повноваження префекта встановлюються відповідно до закону. Префект може опротестувати перед інстанцією адміністративної юстиції акт повітової ради, місцевої ради або примари, якщо вважає його незаконним. Дію опротестованого акта припиняється по праву. В Румунії Повітова рада є владою публічної адміністрації для координації діяльності комунальних та міських рад з метою здійснення публічних послуг повітового значення, вона обирається і функціонує за умов, встановлених законом. Публічна адміністрація в адміністративно–територіальних одиницях ґрунтується на принципах місцевої автономії і децентралізації публічних послуг. Місцева публічна влада, через яку здійснюється місцева автономія в комунах і в містах – це виборні місцеві ради і виборні примари. Місцеві ради та примари функціонують за умов, встановлених законом, як автономні адміністративні органи і дозволяють публічні справи комун і міст. Передбачені частиною 1 владі можуть засновуватися і в адміністративно–територіальних підрозділах муніципій.

Отже, загальним для європейських держав є чітке розмежування території дії системи місцевого самоврядування. На місцях завжди функціонують представницькі органи влади, що переважно є виборними. Органи публічної влади на місцевому рівні наділені відповідною компетенцією, для виконання поставлених перед ними завдань та вирішення місцевих питань. Загальним для європейських органів публічної влади місцевого рівня є право органів місцевої влади мати відповідні кошти, достатні для ефективного виконання своїх функцій та розпоряджатися власними фінансовими засобами, для виконання своїх обов’язків, що є важливою передумовою розвитку місцевого самоврядування. Також, для місцевого самоврядування характерним є

здійснення адміністративного нагляду за діяльністю публічних органів влади на місцях, як фактор взаємовідносин рівнів публічної влади.

Моісеєнко Д.М., аспірант (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Бостан С.К., д.ю.н., проф. (Запоріжжя, Україна)

ЗАГАЛЬНІ РИСИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМИ ДЕРЖАВИ ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИХ КРАЇН ЄВРОСОЮЗУ

Після подій кінця 2013 – початку 2014 років не викликає сумніву геополітичне спрямування України у бік Євросоюзу. Пріоритетним завданням для неї є «повернення» в європейську сім'ю, де вже є 11 постсоціалістичних країн (Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Хорватія, Чехія). Однак, на цей час, виконання цього завдання стикається із певними перешкодами. Не останньою з них є недосконаліть політичного режиму, державно–територіального устрою та форми державного правління, іншими словами, елементів форми української держави, яка потребує реформування. Ця обставина і робить актуальним дослідження форми держави постсоціалістичних країн, що вже пройшли цей шлях та посідають своє місце в євроспільноті.

Під формою держави ми розуміємо соціально–владну систему, яка відображає істотні ознаки держави як політичної, структурної й територіальної організації суспільства [1, с. 168], що складається з трьох елементів: форми державного правління, форми державно–територіального устрою та форми політичного режиму. Історичними типами форми держави є монократичний та полікратичний, на шляху між якими, через певні проміжні форми та етапи, і знаходиться форма держави України разом із іншими постсоціалістичними державами.

Якщо поелементно проаналізувати форми держави постсоціалістичних країн Євросоюзу, то стосовно форми державного правління Болгарії, Литви, Польщі, Румунії, Словаччини, Словенії, Хорватії, Чехії можна казати, що вони є парламентсько–президентськими. Основною ознакою, що відрізняє їх від парламентських республік є порядок обрання президента шляхом загальних виборів. Естонія, Латвія, Угорщина обрали для себе парламентську форму правління. Президент у цих країнах обирається у стінах національного законодавчого представницького органу. Характерною рисою форми державного правління постсоціалістичних держав Євросоюзу є достатньо «парламентаризованість» її змісту. Тобто, президент значною мірою усунений від формування національного уряду, законодавчих процесів, формування судової гілки влади та, здебільшого, виконує представницькі функції, декларативно (після наради із лідерами фракцій парламенту, або, за пропозицією парламентської більшості) пропонує кандидатуру на посаду голови уряду, яка все одно затверджується парламентом, виступає певним

регулятором, у випадку, якщо парламент не може дійти згоди щодо призначення голови уряду, розпускаючи його.

Державно–територіальний устрій всіх постсоціалістичних держав Євросоюзу є унітарним. Однак, поряд з тим, на адміністративно–територіальному рівні одиниці користуються значною автономією. Досліджувані держави пройшли через реформу «децентралізації знизу», тобто, появи первинної ланки самоврядних утворень, забезпечення їх фінансової спроможності та незалежності від центрального фінансування, дієвого законодавчого захисту від втручань збоку центральної влади. На цей час, в залежності від кількості рівнів адміністративно–територіального устрою (однорівневий – Словенія, Латвія, Естонія; дворівневий – Хорватія, Литва, Чехія, Угорщина; трирівневий – Польща, Словаччина, Румунія, Болгарія), в більшості держав сформована система діючих незалежних в прийнятті рішень та в фінансуванні самоврядних утворень.

В якості «зразково проведеної реформи децентралізації» в науковій літературі часто наводять досвід Республіки Польща [1; 2, с. 28]. В межах спеціальних законів органи самоврядування наділені дуже широким спектром функцій, що забезпечують їх автономію від центральної влади. Відповідно до ст. 171 Конституції Республіки Польща, контроль за діяльністю органів самоврядування, виключно з питання додержання ними чинного законодавства, здійснює Голова Ради Міністрів та призначені ним воєводи. Приблизно така ж сама ситуація існує в інших досліджуваних країнах. Єдиною країною, що викликає певне занепокоєння в плані надлишкової централізації влади є Угорщина. Стаття 32 розділу «Держава» Конституції Угорщини закріплює, що місцеві органи самоуправління зобов'язані невідкладно відправляти всі свої рішення до Будапештського столичного та обласного урядового відомства для контролю. Конгрес місцевих та регіональних рад Ради Європи зазначає, що станом на 2013 рік принцип місцевого самоврядування не закріплений в національному законодавстві Угорщини, існує надмірний рівень централізації повноважень, не дотримано принцип фінансової незалежності органів самоврядування, на обласному рівні повноваження дрібних муніципалітетів (до 2000 мешканців) здійснюються державним відомством, не існує ефективної системи правового захисту місцевого самоврядування [4]. Про надмірну централізацію державного управління, що негативно впливає на незалежність органів місцевого самоврядування також у 2016 вказує Freedom House [5].

Щодо політичного режиму, слід зазначити, що «місце» останнього на лінійній шкалі від тоталітаризму до демократії визначається не лише формальними (писаним правом), а й, мабуть, в першу чергу, фактичними проявами (стан свободи ЗМІ, стан додержання прав людини, рівень корупції тощо). Тут у нагоді теоретичній науці стають практичні дослідження, моніторинги міжнародних правозахисних та моніторингових організацій.

Так, з «формального боку», у всіх досліджуваних державах політичний режим є демократичним, що прямо закріплено в більшості національних конституцій. І це частково співпадає із практичним станом. Однак, під час практичних спостережень, які роблять «Human rights watch», «Freedom house»,

«Amnesty International», «Transparency International, виданням «The Economist» та ін., виявлені певні вади політичних режимів. Так, в усіх країнах, що стикнулися з напливом мігрантів з близького сходу, існують проблеми, пов'язані із порушенням їх прав. Існують численні випадки дискримінації за національною та мовною ознаками. Серед таких, дискримінація ромів, випадки якої зафіксовані у більшості досліджуваних країн, обмеження користування кирилицею у Хорватії, дискримінація російськомовного населення у країнах Балтії тощо. Вказується на випадки дискримінації ВІЛ–інфікованих, представників ЛГБТ та інших соціальних категорій. У переважній більшості досліджуваних країн зафіксовані випадки обмеження свободи ЗМІ, що полягають у політичному впливі на них, «олігархізації», тиску (аж до нападів) на журналістів, пов'язаному з виконанням професійних завдань, зловживанням з боку посадовців правом на позови про дифамацію тощо. Також, значною проблемою є корупція, рівень якої у досліджуваних країнах, безперечно, є нижчим, ніж в інших постсоціалістичних країнах, однак залишається високим, порівняно із більш розвинутими європейськими країнами (Нідерландами, Австрією, Швейцарією, Францією, Німеччиною, країнами Скандинавії тощо). Заради справедливості, слід зазначити, що вказані вище проблеми, хоча й мають системний характер, однак, проявлені значно менше, ніж в інших постсоціалістичних державах.

На підставі викладеного, можна стверджувати, що форма постсоціалістичних держав Євросоюзу наближається за своїм змістом до полікратичного історичного типу та складається з наступних елементів: форма державного правління – парламентсько–президентська, або парламентська республіка; державно–територіальний устрій – унітарний, відносно децентралізований; політичний режим – недосконалий демократичний. Така побудова форми держави є більш прогресивною, порівняно із тією, що на цей час існує в Україні.

Таким чином, узагальнюючи наведене вище, постсоціалістичні держави Євросоюзу мають певну схожість у своїй формі, що свідчать про спільність та однотипність соціально–політичних та державно–правових процесів, які відбуваються у цих країнах. Встановлення цього факту дає можливість спрогнозувати, що й Україна у своєму процесі державного будівництва рано чи пізно стикатиметься із тими самими питаннями, що зараз виникають у досліджуваних країнах. З огляду на це, значущим як з точки зору теорії й методології, так і конституційної та державно–управлінської практики, є питання щодо вивчення досвіду постсоціалістичних країн, які вже стали членами Європейського Союзу.

Література

1. Актуальні проблеми теорії держави і права : навч. посіб. Ч. 1. Актуальні проблеми теорії держави / С.М. Тимченко, С.К. Бостан та ін. – К., 2008. – 285 с.

2. Віліжинський В.М. Реформування системи місцевого самоврядування в Польщі : досвід для України. / В.М. Віліжинський // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2014. – № 2 (21). – С. 265–277.

3. Адміністративно–територіальний устрій країн Європейського Союзу : навч. посіб. / За заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, М.К. Орлатого. – К. : НАДУ, 2015. – 628 с.

4. Рекомендация 341 (2013) о местной и региональной демократии в Венгрии [Електронний ресурс] / Портал міжнародної організації Council of Europe : Congress of local and regional authorities. – 2013. – Страсбург. – Режим доступу: https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=2181011&Site=COE&direct=true.

5. Freedom house: Reports : Nations in transit 2016. [Електронний ресурс] / Портал міжнародної правозахисної організації. – Режим доступу: https://freedomhouse.org/report/nations–transit/2016/hungary.

Ніколюк А.А., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Бостан С.К., д.ю.н., проф. (Запоріжжя, Україна)

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ДОСВІД СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ: ТРУДНОЩІ ТА ДОСЯГНЕННЯ

За останні десятиліття у світі активізувались інтеграційні процеси, які відбуваються в різних регіонах світу, і охоплюють різні сфери відносин між державами. Важливе значення для розвитку таких процесів належить міждержавним союзам, які в свою чергу спонукають держави до співробітництва у сфері виконання ними суверенних прав. Одним з таких регіональних союзом є Європейський Союз.

Європейська інтеграція є доволі складним соціально–політичним явищем, яка передбачає реструктуризацію всіх європейських країн, що обрали європейський простір, перебудову їх державно–управлінських структур та адаптацію політичного буття до норм і стандартів Європейського Союзу [1, с. 497].

Серед колишніх соціалістичних країн Словаччина є прикладом країни, чий досвід може бути особливо цікавим для України. Словаччина – молода країна, що з'явилася нещодавно (Словацька Республіка стала незалежною у 1993 році після розпаду об'єднаної Чехословацької держави. – А.Н.) та йшла зигзагоподібним шляхом до свого членства у ЄС. Оскільки таким же шляхом до Євросоюзу рухається й Україна, то вивчення євроінтеграційного досвіду цієї колишньої соціалістичної країни набуває значної актуальності.

Слід нагадати, що зміни, які відбулися на початку 90–х років XX ст. в Центрально–Східної Європі, і розпад біполярної політичної карти світу, призвели до падіння комуністичного режиму і виходу на міжнародну арену нових демократичних держав. Правильним буде зазначити, що відбулися зміни міжнародно–політичного характеру як на Європейському континенті, так і в усьому світі. Представники правлячих політичних кіл Чехословацької

республіки, під впливом інтеграційних процесів, вирішили пройти спочатку шлях внутрішньої дезінтеграції, тобто, розподіл єдиної держави на окремі: Словацьку Республіку і Чеську Республіку, віддаючи перевагу національним інтересам, а не державним. Ці дві країни декларували однакові пріоритети своєї зовнішньої політики, проте вирішили приймати участь в інтеграційному процесі окремо одна від одної. Це був крок до усвідомлення своєї ідентичності, адже в процесі подальшого формування єдиної Європи, кожна з країн відстоювала інтереси своєї держави.

«Бархатна революція», так називають розподіл Чехословаччини на дві суверенних держави, відбулася без будь–якого насилля, і у 1993 р. Словацька Республіка стала суверенною державою. Одним з основних зовнішньополітичних напрямків уряд вважав саме інтеграцію до Європейського Союзу [2, с.317].

Євроінтеграційний шлях Словаччини був не завжди легким, адже для того, щоб стати членом ЄС мало прийняти політичне рішення стосовно цього питання, країна повинна пройти через справжню правову, економічну, культурну і навіть, до певної міри, цивілізаційну революцію [1, с.498].

Зрозуміло, що основними плюсами вступу до ЄС є розширення зони стабільності на її територію, посилення міжнародних політичних та економічних позицій, в першу чергу в рамках регіону. Будучи членом ЄС, країна отримає можливість приймати участь в процесі прийняття рішень в ЄС і тим самим матиме вплив на його розвиток зсередини. В економічному плані сформується простір як для нових інвестицій, так і для сучасних технологій в окремі галузі промисловості, що в перспективі може призвести до підвищення конкурентоспроможності економіки країни, і як наслідок, позиції їх на світовому ринку посиляться. Важливим було і те, що приєднавшись до ЄС, країна матиме можливість отримувати фінансові дотації із структурних фондів Євросоюзу.

З іншої точки зору, необхідно звернути увагу і на негативні наслідки після вступу до ЄС. Так, з членством в ЄС пов’язана часткова втрата суверенітету. Це стосується митної, торгової, сільськогосподарської політики, технічних, екологічних норм тощо. Вирішення відповідних питань перейде від національних органів до відповідних органів ЄС, звузиться простір для просування національних інтересів окремих держав в деяких областях. Ризиком

для Словаччини було також підвищення конкурентного тиску на їх, поки що, слабку економіку. І ще одним з негативних наслідків був той факт, що після вступу до ЄС, кордони Словаччини стануть зовнішніми кордонами ЄС, що в свою чергу призведе до посиленої нелегальної міграції в прикордонні райони [2, с. 317–318].

Проаналізувавши всі «за» і «проти» керівництво Словацької Республіки вирішило впевнено йти у напрямку євроінтеграції [1, с.499]. Цей шлях можна розділити на три періоди.

Перший період припадає на 1993–1997 рр. Офіційним початком процесу інтеграції Словаччини до ЄС поклало підписання 4 жовтня 1993 р. у Люксембурзі Угоди про асоціацію між ЄС та Словацькою

Республікою [3, с. 171]. В цей період у Словаччині була відсутня будь–яка цілеспрямована зовнішня політика щодо підготовки вступу країн до ЄС. Доклад, який опублікувала Комісія у вересні 1998 р. відносно Словаччини, не можна назвати позитивним. І хоча з початку 1990–х рр. наближення і повноправне членство Словацької Республіки до ЄС стало стратегічною метою країни, однак таке прагнення мало суто формальний характер. У цей період реформний процес у словацькій економіці загальмувався, правляча еліта не виконувала принципи та вимоги загальноєвропейських інституцій з підготовки до вступу в ЄС.

Після парламентських виборів 1998 р. євроінтеграція стала пріоритетом державної політики. Словацька Республіка за кілька років провела комплексне реформування різних ділянок державно–правової та інституційної сфер, за що отримала високі оцінки в ході щорічних моніторингів Єврокомісії про стан готовності країни до вступу в ЄС. Завдяки змінам, які відбулися в Словацькій Республіці в період з вересня 1998 р., покращилася ситуація практично в усіх галузях. Проблеми економічного зростання Словаччини вирішувалося в основному за рахунок досить вдалого масового залучення іноземних інвестицій. Було реформовано з елементами переводу на платну основу систему охорони здоров'я, розгорнуто пенсійну реформу і введено банківську систему. Така економічна політика словацької влади повністю схвалювалася керівними органами ЄС і міжнародними фінансовими інституціями, які вважали Словаччину найбільш пореформованою країною серед нових членів ЄС.

Третій період характеризується успішним проведенням реформ, необхідних для вступу Словаччини до Європейського Союзу. Словацька Республіка спромоглася виконати практично всі поставлені задачі перед країною і її керівництвом. Словакам вдалося підвищити рівень середньої заробітної плати, зменшити кількість безробітних та імплементувати своє законодавство відповідно до європейських норм. Було схвалено низку законів, спрямованих на реформування та зміцнення інститутів громадянського суспільства. Словацькому суспільству через схвалення «антидискримінаційного закону» з боку законодавця було запропоноване нове розуміння прав людини – відповідне до стандартів, що існують у державах Європейського Союзу. Було змінене також законодавство про політичні партії та вищу освіту [1, с.499–500].

Процес інтеграції Словацької Республіки мав свої особливості, порівняно з іншими країнами–кандидатами, що потребувало від країни більш значних зусиль для його успішного завершення. Зокрема, це були відсутність досвіду проведення довготривалої зовнішньої політики, дефіцит кваліфікованих кадрів, наявність менталітету провінційності, який був наслідком тривалої політичної та економічної ізоляції. Наслідком цього стало поява в політичній сфері країни великої кількості дилетантів, які не мали досвіду подібної роботи, відповідної освіти, не володіли іноземними мовами та дипломатичним етикетом, що негативним чином відбивалося на іміджі молодої Словацької республіки [3, с.171].

«Чорна діра» – так п'ять років тому назвала Словаччину держсекретар США Мадлен Олбрайт. Рівень життя в країні на той час був набагато нижчим,

аніж у сусідів. Але з тих пір Братислава змогла довести, що достойна бути прийнятою в європейську сім'ю і мати свою «зірочку» на прапорі Європейського Союзу.

Таким чином, процес інтеграції Словацької Республіки до ЄС мав свої особливості, які змусили країну докласти значні зусилля для його успішного завершення. На сьогоднішній день Словацька Республіка входить до п'ятірки самих розвинених з колишніх соціалістичних країн, яка провела величезну трансформаційну роботу на шляху європейської інтеграції і з 1 травня 2004 року є повноправним членом Європейського Союзу. Цим вона знаменувала перехід до нового етапу існування своєї країни уже в рамках розширеної Європи і єдиного внутрішнього ринку та політико–безпекового простору Євросоюзу.

Література

1. Галаган М.О. Досвід Словацької Республіки щодо реалізації Європейської інтеграції / М.О. Галаган // Теорія та практика державного управління. – Вип. 4(39). – 2012. – С. 497–504.

2. Янчук Л. Європейська інтеграція Словацької Республіки / Л. Янчук // Український історичний збірник. – 2008. – Вип. 11. – С. 317–324.

3. Мухін Є.О. Перебіг та особливості інтеграції Словацької Республіки до ЄС (1993–2004 рр.) / Є.О. Мухін // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Вип. 41. – 2014. – С. 170–175.

Сторожук О.В., к.е.н., доц. (м. Кропивницький, Україна)

МОТИВАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРАЦІ ВИКЛАДАЧІВ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Основний напрямок модернізації освіти в Україні визначається необхідністю приведення її у відповідність до потреб глобальної економіки, заснованої на знаннях. Глобалізація, яка сьогодні розглядається як процес всесвітньої, економічної, політичної та крос–культурної взаємодії, перетворює інтеграцію національної освіти до європейського та інноваційного світового освітнього просторів на безальтернативний шлях її розвитку.

Інтеграційний поступ освіти України передбачає якісне оновлення та інноваційний розвиток кожного окремого вищого навчального закладу (ВНЗ), що є об'єктивно обумовленим, цілеспрямованим і незворотним процесом.

В цьому зв'язку особливої актуальності набуває питання посилення мотивації інноваційної праці науково–педагогічних працівників, як специфічної форми трудової діяльності творчого змісту. В цьому контексті мотивація розглядається як вплив на науково–педагогічний колектив з метою зміни його ціннісних орієнтацій та інтересів, формування відповідного мотиваційного ядра

й розвитку на цій основі інноваційного потенціалу кадрів вищої школи.

На сьогоднішній день низька заробітна плата суттєво гальмує розвиток інноваційного потенціалу ВНЗ. Так, через порушення закону «Про освіту» середній розмір посадових окладів науково–педагогічних працівників становить 33,4% від законодавчо гарантованого і станом на початок 2017 р. склав 4053 гривні. З дотриманням законодавчих гарантій середній розмір посадових окладів науково–педагогічних працівників мав би становити ще в липні 2016 року 12128 гривень, тобто на рівні подвійної зарплати в промисловості.

Відсутність матеріальних стимулів створює перешкоди на шляху залучення у сферу вищої освіти молодих, творчих людей, здатних до генерування нових ідей та інновацій, тому вони часто змушені залишати науково–викладацьку кар'єру і шукати роботу в інших сферах економічної діяльності.

Практика підтверджує, що в багатьох випадках успішному завершенню аспірантури та захисту кандидатської дисертації стає на заваді поширене розчарування молодих науковців у державній та регіональній підтримці наукової творчості. Адже не є секретом, що витрати на публікації результатів наукових досліджень, на наукові відрядження, конференції, придбання наукової літератури, оплату послуг Internet тощо майже повністю покладені на самого науковця. В таких умовах молоді вчені змушені займатися пошуками додаткових заробітків, що в свою чергу відволікає від наукової творчості і порушує строки, відведені на підготовку кандидатської дисертації.

Проведене нами дослідження серед працівників навчальних закладів Кіровоградської області дозволило виділити 20 факторів, що впливають на мотивацію праці науково–педагогічних працівників (рис. 1).

Аналіз основних чинників задоволеності працею працівників навчального закладу свідчить про те, що соціальні гарантії, престижність професії, гарантії зайнятості є стимулами лише для третини працюючих в навчальному закладі працівників. Так, серед основних чинників задоволеності викладачів своєю працею у вищому навчальному закладі найчастіше називають можливість реалізації інтелектуальних здібностей – 58%, професійне зростання і розвиток – 56%; можливість підвищення кваліфікації й навчання – 55% опитаних.

Це дозволяє зробити висновок, що серед провідних мотивів трудової діяльності викладачів ВНЗ мотиви готовності до інноваційної праці займають вагоме місце. Так, опитані викладачі найчастіше називали самореалізацію, можливість кар'єрного зростання; пізнавальний процес, пошук істини, інтерес до обраної спеціальності, бажання займатись науково–дослідною діяльністю, творчий характер і зміст роботи.

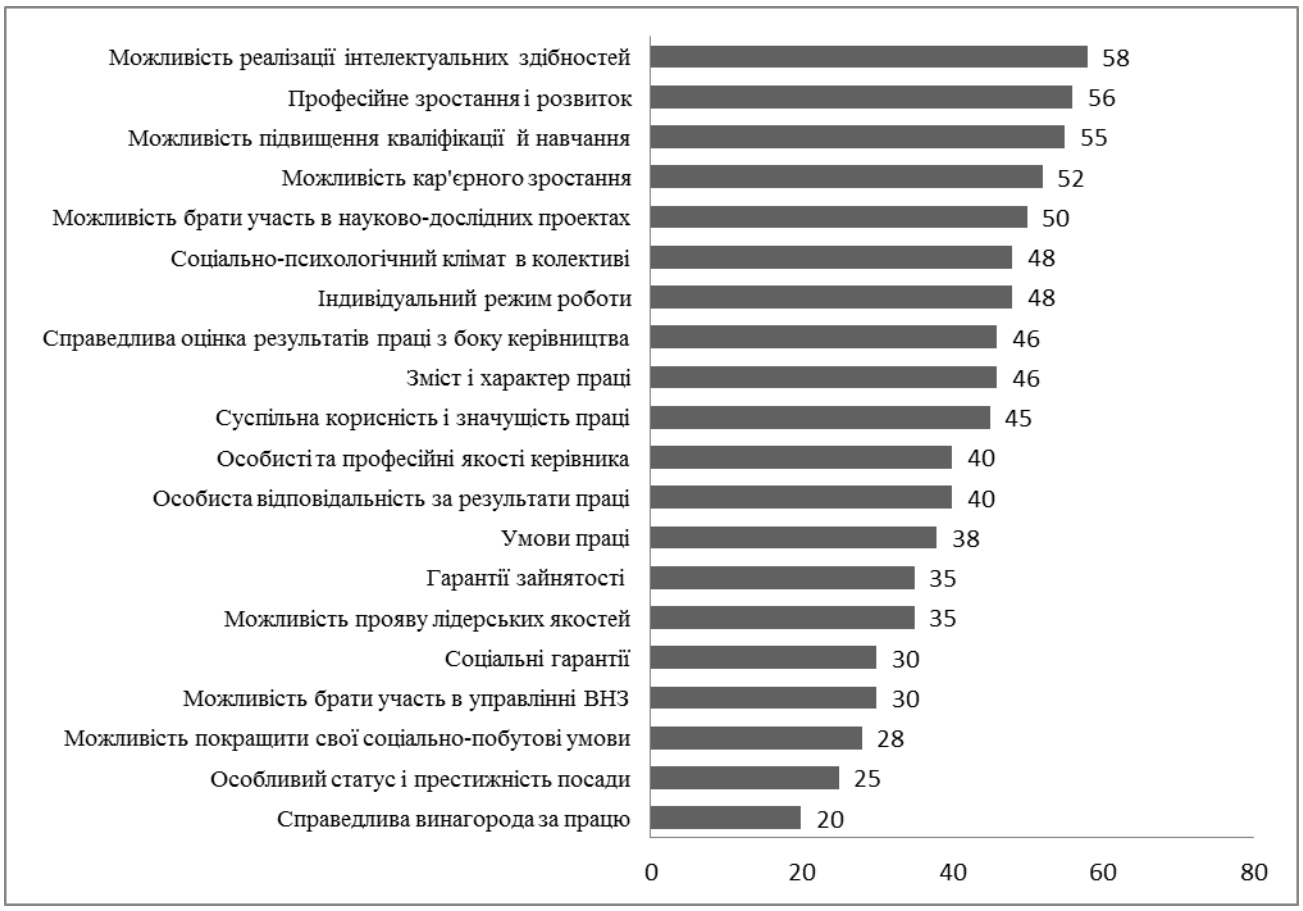

Рис. 1. Чинники задоволеності працівників своєю працею у вищому навчальному закладі (відповіді, у %)

У той же час значно перешкоджають активній інноваційний праці викладачів ВНЗ проблеми економічного характеру (застарілість матеріальної бази, неефективне використання і розвиток трудового потенціалу, низький рівень заробітної плати у сфері освіти, падіння престижу професії).

Отже, на сучасному етапі інтеграції національної освіти до європейського та інноваційного світового освітнього просторів пріоритетним напрямком управління мотивацією інноваційної праці викладачів ВНЗ має стати орієнтація на її покращення відповідно до вимог сьогодення.

Покращення умов, в яких знаходиться викладач, має проводитись у рамках програм удосконалення мотивації інноваційної праці персоналу освітнього закладу.

В той же час необхідно звернути увагу, що впровадження ефективної мотивації інноваційної праці у ВНЗ не можливе без державної підтримки розвитку сфери освіти та науки.

Зокрема, на сучасному етапі доцільно ввести мораторій на підвищення цін і тарифів на житлово–комунальні послуги до відповідного підвищення розмірів заробітних плат, «розморозити» єдину тарифну сітку та запровадити дієвий механізм індексації грошових доходів населення. Доцільним є підвищення рівня пенсійного забезпечення працівників освіти, зняття

обмеження на виплату пенсії працюючим пенсіонерам. Необхідним є забезпечення гнучкості та обґрунтованої диференціації стимулів шляхом вдосконалення тарифної сітки і зростання ролі компенсаційного пакету викладача (на основі домінування змінної частини оплати праці – премій, надбавок, бонусів), що залежатиме від результатів індивідуальної оцінки інноваційної праці науково–педагогічного працівника.

Стосовно удосконалення системи мотивації інноваційної праці викладача в межах окремого ВНЗ можна запропонувати такі заходи:

– розробка і реалізація системи оплати праці, яка враховує індивідуальні результати інноваційної праці кожного викладача;

– застосування системи матеріального заохочення працівників, що враховує результати інноваційної праці у сфері педагогічної, методичної та дослідницької діяльності;

– активне залучення викладачів до участі в науково–дослідних проектах, конкурсах і грантах;

– застосування сучасних і ефективних методів навчання та підвищення кваліфікації (наставництво, менторський підхід, участь у спеціалізованих проектних групах);

– організація стажувань у провідних освітніх, наукових, інноваційних вітчизняних і зарубіжних центрах;

– побудова індивідуальних програм професійного і кар'єрного зростання.

Узагальнюючи, слід підкреслити, що перехід на інноваційний тип розвитку економіки України неможливий без формування конкурентоспроможної національної інноваційної системи, ключовим фактором успішного функціонування якої є ефективна система відтворення конкурентоспроможних на світовому рівні кадрів наукової та науково–освітньої сфери, яка в свою чергу неможлива без ефективної мотивації інноваційної праці.

Тарасова А.О., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Бостан С.К., д.ю.н., проф. (Запоріжжя, Україна)

ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ

Україна сьогодні знаходиться в стані глибокої кризи, яка знаходить свій прояв в різних проблемах. Оскільки однією з найгострішою є проблема державності, то цілком закономірним є підвищений інтересу з боку багатьох наук, зокрема й юриспруденції до різних аспектів держави, зокрема її форми. Хоча анексія Криму Росією, події на Сході країни та наміри влади децентралізувати себе по «вертикалі» значно підвищили практичну потребу в науковому осмисленні такого елементу форми держави, як форма державно–

територіального устрою, науковий «попит» на інший елемент форми держави – форму державного правління – теж залишається надзвичайно високим [1, с. 27]. Це питання актуалізується також прагненням України інтегруватись в європейську спільноту, впроваджувати європейські стандарти в різних сферах суспільного життя зокрема й державного будівництва. В цьому плані корисним є досвід країн Євросоюзу, особливо наших сусідів – постсоціалістичних країн, які досягли певних успіхів у цьому. Серед них країни так званої «Вишеградської четвірки», форми державного правління яких визначено як предмет нашого дослідження.

«Вишеградська четвірка» або ж «Вишеградська група» – це угрупування спочатку трьох центральноєвропейських країн: Польщі, Чехословаччини, Угорщини, яке сформувалося 15 лютого 1991 року унаслідок зустрічі президентів Польщі Леха Валенси і на той час ще єдиної Чехословаччини Вацлава Гавела та Прем'єр–міністра Угорщини Йожефа Антала в угорському місті Вишеград. Після розпаду Чехословаччини в 1992 році, з 1993 року «Вишеградська трійка» перетворилася на «Вишеградську четвірку» у складі: Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини, які досі активно співпрацюють с іншими країнами Євросоюзу, а також з Україною. З останньою три з цих країн – Польща, Словаччина та Угорщина мають спільні кордони та схожий історичний досвід. Така географічна близькість сприяє євроінтеграційним прагненням України, встановленню європейських стандартів в різних сферах соціально–економічного, політичного та правового життя.

Відносно форми правління можемо констатувати, що у всіх цих державах була конституціоналізована одна з характерних для Євросоюзу форм правління: або парламентська або змішана республіка.

Парламентська республіка – це вид парламентської форми правління, де у системі структурно–інституціональних та функціональних зв’язків державних органів, що її створюють – президент, уряд, парламент – провідну роль відіграє сформована та відповідальна перед парламентом виконавча (урядова) влада. Це проявляється у тому, що парламент формує уряд, підтримує його, а у разі необхідності відправляє у відставку, оскільки уряд несе політичну відповідальність лише перед законодавчим органом.

Змішана республіка – це вид республіканської форми правління, який характеризується закріпленим у відповідних юридичних нормах порядком формування інститутів президентської та законодавчої влади прямим виборчим шляхом; спільною участю парламенту та глави держави в утворенні органу виконавчої влади (уряду); його відповідальністю перед президентом та парламентом; наявністю системи стримувань і противаг, що поєднує елементи системи розподілу влад, притаманних як для президентської, так і для парламентської республік.

На сьогоднішній день одна з цих чотирьох країн – Угорщина – має парламентську форму правління, а три: Польща, Чехія та Словаччина – змішану республіканську форму правління, хоча, слід зазначити, на момент створення Вишеградської групи ситуація була іншою: лише Польща мала змішану, але ще не конституційно закріплену (Конституція Польщі була прийнята в 1997 р., а до

того діяла так звана «мала конституція». – А.Т.) форму правління, а Чехія, Словаччина та Угорщина – парламентську.

Для Угорщини «парламентська республіка» є традиційною формою правління. Про це свідчить той факт, що представницький законодавчий органом Угорщини – однопалатні Державні збори, що обираються на 4 роки, посідають центральне місце в системі вищих органів державної влади. Державні збори обирають Президента Угорщини, членів та голову Конституційного суду, Голову Курії (вищого судового органу), Генерального прокурора, комісара по основним правам та його заступників, Голову Державної рахункової палати тощо. Відповідно до ст. 15 розділу «Держава» Конституції Угорщини, органом виконавчої влади, вищім органом адміністративного управління є Уряд, який підзвітний Державним зборам. Членами Уряду є Прем'єр–міністр та міністри. Пропозицію щодо кандидатури Прем'єр–міністра вносить Президент, але з урахуванням співвідношення партійно–політичних сил в парламенті. Якщо Прем'єр–міністр обраний простою більшістю парламенту, то він пропонує кандидатури міністрів. Затверджений Державними зборами Уряд, згідно ст. 21 розділу «Держава» Конституції Угорщини, несе відповідальність тільки перед парламентом, який може оголосити йому недовіру. Наведене свідчить, що форма правління Угорщини відповідає класичним ознакам парламентської форми правління.

Змішана республіканська форма правління в Польщі закріплена в Конституції 1997 року. Аналіз цього нормативно–правового акту, свідчить, що структурно–інституціональна система вищих органів державної влади містить елементи як президентської, так і парламентської форм правління. Зокрема, президент обирається позапарламентським шляхом (п.1, ст. 127), висуває кандидатуру і призначає Голови Ради Міністрів (п.11, ст. 144; ст. 154), приймає відставку Ради Міністрів (п.12, ст. 144), призначає особи на вищі судові та інші посади (п.п.20–23,25–26, ст. 144), за порушення Конституції, чи закону, здійснення злочину може бути притягнутий до відповідальності перед Державним Трибуналом (п.1, ст. 145).

Однак перераховані вище елементи, характерні для президентської республіки, мають сильну противагу. У порівнянні з формою правління закріпленої в попередніх конституційних актах (Конституція 1952 року з наступними змінами і доповненнями, і Конституційний закон від 19 жовтня 1992 року про взаємні відносини між законодавчою і виконавчою владою Польської Республіки, а також про територіальне самоврядування в редакції 1995 р. із змінами 1996 р.) значно підсилився її парламентський елемент. Це виражається в тім, що, по–перше, польський законодавець відмовився від положення Конституційного Закону 1992 р. («Мала Конституція»), що закріплювало Президента і Раду Міністрів як органи виконавчої влади. По–друге, польська Конституція при формуванні уряду передбачила процедуру, іменовану в парламентських країнах як інвеститура уряду, тобто призначена Президентом згідно п. 1, ст. 154 Конституції Рада Міністрів, в особі його Голови зобов'язана протягом 14 днів із дня призначення представити Сейму програму діяльності уряду з проханням про надання вотуму довіри. У–третіх,

якщо уряд не призначений Президентом, чи ж він не одержав вотуму довіри, то уже Сейм протягом 14 днів формує уряд, який Президент зобов'язаний призначити. Ці процедури (з боку Президента і Сейму) з деякими нюансами можуть повторитися ще раз і, якщо уряд, і цього разу не буде сформований, Президент «припиняє термін повноважень Сейму і призначає вибори». По–четверте, у п.п. 2–3, ст. 144 польської Конституції закріплюється, правда частково, ще один інститут парламентської форми правління. Мова йде про контрасигнатуру, що передбачає для встановленого Конституцією переліку президентських актів підпис Голови Ради Міністрів, за що останній при необхідності несе відповідальність перед Сеймом.

Наступною після Польщі, що конституціоналізувала змішану форму республіканського правління, в 1999 році стала Словаччина, яка до цього була парламентською державою. Такі зміни були зумовлені політичною кризою 1998 року, коли парламент майже протягом року не зміг обрати президента. Поправкою від 14 січня 1999 року порядок обрання Президента Словаччини був змінений: він мав обиратися вже не парламентом, а шляхом всенародного, прямого, таємного голосування строком на 5 років за системою двох турів, коли для перемоги необхідно отримати більше 50 % голосів (розділ 1 глави 6 Конституції Словаччини).

Саме зміна порядку формування інституту глави держави перетворила парламентську республіку в Словаччині на змішану. Серед інших елементів президентської форми правління цієї держави, те що Президент призначає на посаду та звільняє Прем'єр–міністра, за його поданням призначає та звільняє членів Уряду, призначає та звільняє керівників центральних органів виконавчої влади, інших посадовців, зокрема ректорів ВНЗ, має право вето щодо законів, прийнятих Народним зібранням тощо. З аналізу норм Конституції Словаччини випливає, що влада Президента є достатньо сильною, однак так вважати було б неправильно, оскільки в її структурі є сильні парламентські «противажелі». Зокрема Уряд зобов'язаний отримати вотум довіри Народних зборів, якщо такої довіри немає – Президент призначити його не може. Також існує механізм дострокового припинення повноважень Президента: згідно статті 106 Конституції Словацької Республіки це питання, яке ініціюється голосами 3/5 членів Народних зборів, виноситься на загальнонародному голосуванні. Але в Словаччині більш ніж в будь–який іншій постсоціалістичній країні Євросоюзу спостерігається певний розрив між «політичними» та «юридичними» нормами. Цим пояснюється зокрема те, що при доволі «сильних» юридичних повноваженнях, реальні повноваження Президента Словаччини, за твердженням міжнародної організації Freedom House, є «незначними, номінальними, формальними» [2].

Подібні з формою правління Словаччини зміни відбулися і в Чехії, але дещо пізніше. До 2012 року форма правління Чехії також була парламентською, однак впроваджені цього року законом № 71/2012 Coll зміни до Конституції, призвели до її перетворенню в змішану. Відповідно до статей 54–66 Конституції Чеської Республіки, Глава держави – Президент, який до 2013 року обирався парламентом, став обиратися таємним голосуванням на засадах

загального, рівного та прямого виборчого права на строк 5 років. Слід однак зазначити, що повноваження Президента у зв'язку з цим майже не змінилися. Він, в межах своїх повноважень, призначає та звільняє Прем'єр–міністра, членів уряду, інших посадовців, у певних, передбачених ст. 35 Конституції ЧР випадках (невиражені довіри новопризначеному уряду; неприйняття палатою постанови щодо урядового законопроекту, якщо з його обговоренням уряд пов'язує питання про довіру тощо), має право розпустити Палату депутатів (нижню палату парламенту). Уряд підзвітний парламенту, зокрема, після призначення він протягом 30 днів повинен отримати вотум довіри законодавчої влади. Як і в Словаччині, парламентські елементи форми правління проявляються більше у практичній політичній площині.

Таким чином, аналіз форм державного правління країн Вишеградської четвірки свідчить, що вони знаходяться в «стандартне поле» Євросоюзу, де абсолютна більшість держав мають парламентську (монархічну або ж республіканську) і змішану республіканську форму правління. Але характерною особливістю для цієї групи країн виявилося те, що дві з них: Словаччина та Чехія, зробили «крок» назад, змінивши парламентську республіканську форму правління на змішану. В цілому це був правильний крок, оскільки саме така форма правління, в структурно–інституціональній структурі якої існує певний баланс між обраними безпосередньо народом президента, з одного боку, а з іншого – парламенту, характерна для перехідних постсоціалістичних держав. Враховуючи, що форма державного правління України за змістом близька до форм правління Чехії, Словаччини й особливо Польщі, то сподіваємось, що наша країни досягне таких же результатів суспільного розвитку.

Література

1. Бостан С.К. Форма державного правління: закономірності, тенденції, особливості розвитку/ С.К. Бостан // Право України. – 2014. – №8. – С. 27–38.

2. Freedom house: Reports : Nations in transit 2015 [Електронний ресурс] / Портал міжнародної правозахисної організації. – Режим доступу: https://freedomhouse.org/report/nations–transit/2016/slovakia.

Лисенко К.С., студентка (Кропивницький, Україна)
Наук. кер.: Кондратенко В.М., к.ю.н., доц. (Кропивницький, Україна)

РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЗА ДОТРИМАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Визначення європейського вектора розвитку нашої держави в моделі міжнародного співробітництва як пріоритетного передбачає використання загальноєвропейських стандартів у галузі права. Таке використання неможливе

без проведення кропіткої адаптаційної роботи щодо приведення вітчизняної правової системи у відповідність до тієї системи, яка існує в країнах Європейського Союзу (далі – ЄС).

Основними причинами прагнення України до інтеграції з ЄС є: гарантія територіальної цілісності; гарантія прав людини та основних свобод; модернізація економіки; підвищення рівня життя та добробуту населення; залучення іноземних інвестицій; залучення новітніх технологій; подолання технічної відсталості; створення нових робочих місць; вихід на світові ринки; можливість вільного переміщення товарів, послуг, робочої сили, капіталу в межах ЄС; гармонізація національного законодавства до європейських стандартів [3, с. 108].

Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації національної економіки, залучення іноземних інвестицій та новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, можливість виходу на внутрішній ринок ЄС. Як невід'ємна частина Європи Україна орієнтується на діючу в провідних європейських країнах модель соціально–економічного розвитку. Політичні переваги інтеграції України у ЄС пов'язані зі створенням надійних механізмів політичної стабільності, демократії та безпеки. Зближення з ЄС є гарантією, а виконання його вимог – інструментом розбудови демократичних інституцій в Україні. Крім того, членство у ЄС відкриє шлях до колективних структур спільної безпеки Євросоюзу, забезпечить ефективнішу координацію дій з європейськими державами у сфері контролю за експортом і нерозповсюдження зброї масового знищення, тощо [1].

Першим документом, який заклав правові засади гармонізації українського законодавства з правом Євросоюзу ще до набуття чинності Угоди про партнерство та співробітництво з Європейськими співтовариствами та їхніми державами–членами (далі – УПС), стала Тимчасова угода між Україною та ЄС про торгівлю та торговельне співробітництво, підписана 1 червня 1995 року у Брюсселі. Вона набула чинності 1 лютого 1996 року і лише в травні 1998–го замінена УПС. Тимчасова угода передбачала різні способи гармонізації законодавства України з правом ЄС у галузях конкуренції (ст. 17) та захисту права на інтелектуальну власність (ст. 18, Додаток ІІІ). Після набуття чинності УПС процес гармонізації українського законодавства з правом Євросоюзу набув не тільки чітких правових засад, а й різноманітніших форм.

Окрім приєднання до міжнародних угод, УПС визначила правові засади для здійснення гармонізації шляхом ухвалення внутрішніх правил, приведених у відповідність до норм права Євросоюзу (статті 50, 51, 60, 61, 63, 68, 71, 75, 76, 77). Сферами гармонізації українського законодавства з правом ЄС визначалися захист прав на інтелектуальну власність, митна справа, право компаній, банківська справа, податки, охорона праці, фінансові послуги, правила конкуренції, державні закупівлі, охорона здоров'я та життя людей, тварин і рослин, навколишнє середовище, захист прав споживачів, технічні правила і стандарти, ядерна енергія, транспорт, промисловість, сільське господарство, енергетика, відмивання грошей, соціальна сфера, діяльність малих та середніх підприємств, статистика тощо [2, с. 12–13].

Прийнята Україною та Європейським Союзом Угода про асоціацію (далі – УА) повинна стати значним кроком у процесі поглиблення співпраці сторін, адже документ відводить першорядну роль адаптації законодавства України з правом ЄС. Зокрема, згідно з текстом Преамбули зближення законодавства пов'язується із процесом реформ в Україні, чим, відповідно, заохочуються економічна інтеграція та поглиблення політичної асоціації сторін. А загалом гармонізація законодавства охоплює практично всі сфери співпраці України з ЄС. Вона має ширшу мету, ніж здійснення економічної інтеграції, адже передбачає реформування економіки та правової системи нашої держави [1].

У Законі України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» процес адаптації законодавства передбачає декілька етапів: визначення актів acquis communautaire, що регулюють правовідносини у відповідній сфері; переклад визначених актів європейського законодавства українською мовою; розроблення рекомендацій стосовно гармонізації законодавства України з acquis communautaire; проведення політичного, економічного та соціального аналізу наслідків реалізації рекомендацій; визначення переліку законопроектних робіт; підготовка проектів законів та ін. [4].

З першого листопада 2014 року розпочалася імплементація тих частин УА, що стосуються політичної (визначені статті розділів I, II та III), економічної (визначені статті розділів V–VI), а також інституційної (розділ VII) складових УА. Важливим кроком до практичної реалізації положень Угоди стало ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2014 р. № 346 «Про Урядовий офіс з питань європейської інтеграції». На її виконання було утворено Урядовий офіс з питань європейської інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України, який є його окремим структурним підрозділом. Основними завданнями офісу є забезпечення діяльності у сфері європейської інтеграції, зокрема, щодо координації діяльності органів виконавчої влади з розроблення та здійснення заходів, спрямованих на виконання УА, інших міжнародних договорів України з питань європейської інтеграції і домовленостей між Україною та ЄС, а також планування, проведення моніторингу та оцінки ефективності та результативності виконання завдань у сфері європейської інтеграції, у тому числі з виконання УА [5].

Отже, створюючи національну державну правову систему відповідно до норм ЄС, необхідно одночасно з адаптацією вже наявних законів приймати нові, узгоджені з правовим полем ЄС, законодавчі акти. Важливо зважити на те, що процес адаптації законодавства України вимагає злагодженої співпраці всіх державних структур.

Література

1. Беззуб І. Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції [Електронний ресурс] / І. Беззуб. – Режим доступу : http://nbuviap.gov.ua

2. Муравйов В. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / В. Муравйов, Н. Мушак //Віче. – 2013. – № 8. – С. 12–18.

3. Євроекономічна інтеграція: навчальний посібник / Л.І. Михайлова, Н.В. Волченко, Т.О. Зінчук, С.М. Кваша. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 136 с.

4. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629–IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1629–15.

5. Про Урядовий офіс з питань європейської інтеграції. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2014 р. № 346 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show.

Попова О.Я., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Удовика Л.Г., д.ю.н., проф. (Запоріжжя, Україна)

УКРАЇНА КРІЗЬ ПРИЗМУ ІНДЕКСУ НЕДІЄЗДАТНОСТІ ДЕРЖАВ

Розташування і розміри території України, чисельність її населення, природні ресурси в поєднанні з потенційними можливостями в науковій, економічній та інших сферах суспільного життя дають їй змогу і право мати статус великої європейської держави з відповідною геополітичною поведінкою та геостратегічною орієнтацією.

Серед вчених, які зробили свій внесок у розробку правових, економічних та геополітичних питань варто назвати О. Шаблія, В. Яценка, В. Колосова, М. Мироненка, Р. Сливку, Х. Бехруза, С. Погребняка, М. Цвіка, О. Петришина та інших.

Для досягнення в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі в нашій державі діє Указ Президента «Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [3], яка складається з 4 векторів руху (сталий розвиток країни; безпека держави, бізнесу та громадян; відповідальність і соціальна справедливість; гордість за Україну в Європі та світі). Стратегія спирається на велику кількість загальносвітових міжнародних індексів, один з яких найавторитетнішим є рейтинг стабільності держав – Індекс недієздатності держав, що складається за даними організації The Fund for Peace. Оскільки у своїй структурі він має спільні зі Стратегією маркери, то вважаємо доцільним визначити місце і, відповідно, стан стабільності України в цьому рейтингу за останні декілька років.

The Fund for Peace є незалежною, безпартійною, некомерційною та освітньою організацією, яка працює для запобігання насильницьким конфліктам у світі і сприяння стійкої безпеки. Ця організація проводить дослідження, займається освітньою діяльністю, залученням громадянського

суспільства, розробкою інноваційних технологій і інструментів для осіб, що формують політику світових держав.

The Fund for Peace проводить дослідження 177 країн за багатьма критеріями та розділяє всіх учасників рейтингу на країни з небезпечною ситуацією, поганою, прийнятною та зразковою стабільністю. Організація здійснює дослідження шляхом співпраці з урядами, міжнародними організаціями, військовими, неурядовими організаціями, вченими, журналістами [1].

Рейтинг недієздатних держав (англ. Fragile States Index) розроблений The Fund for Peace у 2005 році. З того часу щорічно на офіційному сайті організації публікується відповідний рейтинг. Метою його складання є аналіз здатності держав контролювати цілісність своєї території, політичну, демографічну, економічну та соціальну ситуацію в країні.Цей комплексний показник дає змогу оцінити здатність держави протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам за допомогою 12 індикаторів, які об'єднані в три групи: соціальні, економічні і політичні.

За рейтингом, «найнедієздатніші» країни набирають більше очок і посідають вищі місця в переліку; натомість, найуспішніші держави набирають найменше очок і посідають у рейтингу останні місця.

Оскільки індекс існує вже 12 років, тож оцінка є достатньо об'єктивною та обґрунтованою, виробляється за такими критеріями: демографічний тиск (визначається густотою населення та наявністю протиборчих етнічних груп); рівень еміграції; рівень економічної нерівності; економічне становище; криміналізація держави; роздрібненість у силових структурах й еліті; переміщення біженців усередині країни; зростання реваншистських настроїв; кількість послуг держави; дотримання законів і прав людини; зовнішнє втручання (ризики іноземного втручання в політичні й військові суперечки, а також залежність від зовнішнього фінансування) [1].

Рейтинг спрямований на визначення у світі неспроможних держав. Тобто таких держав, які не можуть підтримувати своє існування як життєздатні політичні та економічні одиниці. Це також держава, яка стає некерованою й недостатньо легітимною в очах міжнародного співтовариства у зв'язку з розпадом державної влади.

Найбільш недієздатними (неспроможними) країнами впродовж усього часу дослідження були Південний Судан, Сомалі, Судан, Конго, Чад, Ємен, Сирія, Афганістан, Гвінея, Гаїті, Ірак.

Держава починає розпадатися та стає неспроможною при усуненні однієї з ознак держави як суб'єкта міжнародних відносин (території, народу та влади). Ознаками неспроможної держави є втрата контролю над своєю територією, або монополією на законне використання фізичної сили в ньому; неможливість надання суспільних послуг; неможливість взаємодії з іншими державами як повноправного члена міжнародного співтовариства.

Серед найпопулярніших факторів, що сприяють перетворенню звичайної держави на неспроможну називають: перехід від автократії й тиранії до демократії (утворення вакууму влади); погане управління й корупцію,

принесені глобальною капіталістичною системою, коли надміру заборговані слабкі держави деградують і втрачають здатність до розвитку; внутрішні кризи; порушення суверенітету держави. Тобто всі чинники, які тягнуть за собою розпад державної влади [5].

З початку існування рейтингу Україна займала діаметрально різні позиції (з найгіршого 39 місця у 2005 році по найкраще 117 у 2013 році). Нами було здійснено дослідження положення України в рейтингу за останні 3 роки та країн–сусідів (Росії, Польщі, Білорусі) для порівняння.

Показники 2014–2016 років такі:

2014 рік – Україна – 113, Росія –85, Білорусь – 90, Польща –152;

2015 рік – Україна – 84, Росія – 65, Білорусь – 87, Польща – 153;

2016 рік – Україна – 85, Росія – 65, Білорусь – 92, Польща – 152.

Таким чином, ми бачимо, що за останні 12 років постійно змінюється становище України у світі під впливом багатьох економічних, політичних, правових та соціальних чинників. Те саме відбувається з Російською Федерацією. А от близькі наші сусіди Білорусь та Польща протягом років показують відносно стабільні результати. Це, звичайно, не свідчить про відсутність проблем всередині держави, але показує, що країна здатна тримати свої позиції на світовій карті, зберігаючи певний статус.

Геополітичне положення України вигідне й водночас складне. Вона розташована приблизно на однакових відстанях від позаєвропейських центрів світової політики й економіки – Вашингтона й Токіо, відносно близько до столиць найбільших європейських держав – Берліна, Лондона, Парижа, Рима, а також Брюсселя та Страсбурга, так званих «столиць Європи», і досить близько до столиць сусідніх з нею держав [2, с. 34].

Проте Україна перебуває на перетині Центральної і Східної Європи, одночасно в обох регіонах. Кордони з Росією, Молдовою та Білоруссю є вразливими щодо проникнення нелегальних мігрантів, злочинних угруповань, наркотиків, контрабандних товарів. Крім того, Україна має спільний кордон із Придністровською Молдавською Республікою – самопроголошеною державою на сході Молдови, яка не визнана жодною країною світу і є потенційним осередком політичної і воєнної напруженості. Не так далеко й від кордонів України до неспокійного Кавказького регіону.

Найбільшою за політичним та економічним впливом країною–сусідкою України є Російська Федерація. Сучасні відносини між державами дуже складні і потребують розгляду в окремих роботах.

Бачимо, що за останні 3 роки Індекс недієздатності як України, так і Росії дуже сильно виріс. Звичайно, це пов’язано перш за все з політичною та економічною кризами, анексією Криму, Антитерористичною операцією на Сході України. Ці чинники є зовнішніми, а до внутрішніх відносимо корупцію, недосконаліть законодавства та соціального забезпечення [4].

Для боротьби з несприятливими факторами зараз законодавець запроваджує і планує здійснювати далі ряд змін. Мова йде про, наприклад, Закон України «Про запобігання корупції», Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей подання службовими

особами декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру у 2016 році», створення нового для України органу – Національного Антикорупційного Бюро, відкриття конкурсу на посади суддів Верховного суду, а найближчим часом планується створення Вищого антикорупційного суду України.

Подальший загальнополітичний перебіг подій в Україні, економічна стабілізація, боротьба з корупцією, оптимізація законодавчої бази в народногосподарській сфері, пробудження інтересу зарубіжних інвесторів до українського ринку і створення відповідних гарантій та, зрештою, остаточне завершення творення української політичної нації залишатимуться ключовими елементами національної безпеки нашої держави. Від розв'язання цих проблем залежить стабільність української державності та суспільного розвитку.

Література

1. The Fund for Peace. Fragile States Index 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fsi.fundforpeace.org/rankings–2016

2. Геополітичне середовище та геополітична орієнтація країн СНД : навч. посіб. / М.С. Дорошко, Н.В. Шпакова. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 204 с.

3. Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 р. №5/2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015

4. Україна у глобальних рейтингах: підсумки 2015 року. Українська правда. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/rating/index.html

5. Сливка Р.Р. Застосування індексу недієздатності держав у дослідженні конфліктної ситуації в регіонах Чорного, Червоного морів та Східного Середземномор'я / Р. Р. Сливка // Географія і туризм: наук. зб. / Ред. кол.: Я.Б. Олійник (відп. ред.) та ін. – К. : Альтерпрес, 2010. – Вип. 10. – С. 90–97

***Шавырина О.В., ст.преподаватель (Могилев, Республика Беларусь*)**

ВАЖНЕЙШИЙ ПРИОРИТЕТ СОЦИАЛЬНО–ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ БЕЛОРУССКОГО ГОСУДАРСТВА – СТРОИТЕЛЬСТВО ЖИЛЬЯ

Жилищная проблема в настоящее время в Республике Беларусь стоит достаточно остро. Ее решение – одна из основных задач государства. Обеспечение человека доступным и комфортным жильем было и остается одним из важнейших приоритетов социально–экономической политики белорусского государства. В Республике Беларусь основным способом удовлетворения жилищной потребности граждан является строительство жилья, которое регулируется некоторыми нормативно–правовыми актами.

Так, соответствующее решение закреплено Постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 29 декабря 2016 г. № 1113 «О мерах по выполнению заданий на 2017 год по строительству жилых домов, объемах ввода в эксплуатацию и финансирования строительства жилья и объектов инженерной и транспортной инфраструктуры в 2018 году»[1]. В соответствии с данным постановлением почти наполовину должны увеличиваться объемы жилья для многодетных семей: с 191,2 тыс. кв.м в 2016 году до 259,7 тыс. кв.м в 2017 году. Если в прошлом году новые квартиры было запланировано построить для 2194 многодетных семей, то в текущем году – для 4329 семей. В Минске новые жилые помещения планируется построить для 754 многодетных семей (в прошлом году–для 566 семей). Также, следует отметить, что больше квартир построят и для отселения. В текущем году для отселения граждан, проживающих в ветхих и аварийных жилых домах, новые квартиры планируется построить для 145 семей (26–в Минске). В прошлом году планировалось отселить 110 семей. Относительно же заданий на 2018 год, то в 2018 году в Беларуси запланировано построить также 3500 тыс. кв.м жилья, из них в Брестской обл. – 472 тыс. кв.м, Витебской – 251 тыс. кв.м, Гомельской – 391 тыс. кв.м, Гродненской – 490 тыс. кв.м, Минской – 972 тыс. кв.м, в Могилевской обл. – 280 тыс. кв.м. В 2018 году в Минске, как и в текущем, запланировано ввести в эксплуатацию 644 тыс. кв.м жилья.

Еще одним важнейшим нормативным правовым актом по строительству жилья является Постановление Совета Министров Республики Беларусь 21.04.2016 г. № 325 Государственная программа «Строительство жилья на 2016 – 2020 годы»[2]. Если мы рассмотрим характеристику предыдущего периода жилищного строительства, то реализация государственной политики в области жилищного строительства позволила в 2011– 2015 годах ввести в эксплуатацию 25,8 млн. кв. метров жилья, благодаря чему свои жилищные условия улучшили более 310 тыс. семей (свыше 1 млн. человек). При этом около 53 процентов жилья (13,7 млн. кв. метров) построено гражданами, состоящими на учете нуждающихся в улучшении жилищных условий (196,7 тыс. семей). Уровень обеспеченности населения жильем вырос с 25 кв. метров на человека в 2011 году до 26,36 кв. метра на человека в 2015 году. Существенно увеличилась за этот период доля собственных средств организаций и населения в общем объеме финансирования жилищного строительства, по итогам 2015 года она превысила 60 процентов. Государственная программа «Строительство жилья на 2016–2020 годы» направлена на создание условий для удовлетворения гражданами потребности в доступном и комфортном жилье согласно их индивидуальным запросам и финансовым возможностям. Также, следует отметить, что развитие жилищного строительства в Республике Беларусь в 2016–2020 годах будет проходить в соответствии с общей концепцией развития экономики страны, предусматривающей сокращение доли бюджетного финансирования и расширение использования внебюджетных источников. Государственной программой предусмотрено увеличение уровня обеспеченности населения жильем с 26,36 кв. метра на человека (в 2015 году) до 27,3 кв. метра (в 2020 году). При этом в общем объеме ввода в эксплуатацию

жилых домов к 2020 году не менее 40 процентов будет приходиться на долю индивидуальных жилых домов, а все многоквартирные жилые дома планируется строить в энергоэффективном исполнении, позволяющем снизить эксплуатационные затраты. Также в соответствии с данной программой выработано ряд мероприятий:

– строительство жилья для граждан, имеющих право на государственную поддержку в виде льготных кредитов и субсидий, будет осуществляться по экономичным проектам и контролируемым ценам;

– продолжится повышение уровня благоустройства жилищного фонда, развитие социальной, инженерной и транспортной инфраструктуры населенных пунктов, особенно в сельской местности и малых городских поселениях и т.д.

Целью Государственной программы является повышение уровня обеспеченности населения Республики Беларусь доступным и качественным жильем. Сводным целевым показателем Государственной программы является уровень обеспеченности населения жильем, который вырастет с 26,5 кв. метра на человека (в 2016 году) до 27,3 кв. метра (в 2020 году). Задача подпрограммы – обеспечение строительства запланированных объемов общей площади жилья: 4000 тыс. кв. метров в 2016 году и по 3500 тыс. кв. метров в год с 2017 по 2020 год. Объем ввода в эксплуатацию жилья за счет всех источников финансирования в 2016–2020 годах – 18 млн. кв. метров.

Строительство жилья для граждан, состоящих на учете нуждающихся в улучшении жилищных условий и осуществляющих строительство (реконструкцию) жилья с государственной поддержкой, будет осуществляться за счет планируемых на эти цели объемов льготных кредитов банков с преимущественным использованием экономичных проектов жилых домов в крупнопанельном исполнении. Доля индивидуального жилищного строительства в общем объеме жилищного строительства в 2020 году – 40 процентов. В целом за 2016–2020 годы планируется ввести в эксплуатацию 6481 тыс. кв. метров общей площади индивидуальных жилых домов, в том числе: в 2017 году – 1250 тыс. кв. метров; в 2018 году – 1300 тыс. кв. метров; в 2019 году – 1350 тыс. кв. метров; в 2020 году – 1400 тыс. кв. метров. Доля внебюджетных источников финансирования в общем объеме финансирования строительства жилья – ежегодно не менее 80 процентов.

Ограничение объемов льготного кредитования, оптимизация перечня категорий граждан, имеющих право на государственную поддержку при улучшении жилищных условий, будет стимулировать граждан инвестировать собственные средства в строительство жилья. Оценка объемов внебюджетных инвестиций (за счет собственных средств граждан и организаций) в жилищное строительство как в целом по республике, так и по регионам будет проводиться на основе научно– обоснованной экономико–математической модели. Граждане, желающие улучшить свои жилищные условия, смогут осуществлять строительство жилья, в том числе реконструкцию, с использованием банковского кредита, жилищных облигаций, долевым способом, а также приобретать жилье на первичном и вторичном рынках.

К 2020 году будут созданы соответствующие условия для развития ипотеки и системы жилищных строительных сбережений. Продолжится работа по строительству жилых помещений коммерческого использования как за счет средств республиканского и местных бюджетов, так и с привлечением частных инвестиций на условиях государственно–частного партнерства. Планируется осуществлять строительство жилья за счет льготных кредитных ресурсов на условиях, определяемых банками, по ставкам, уменьшенным на 50 процентов ставки рефинансирования Национального банка. При этом в 2016 – 2020 годах планируется ввести в эксплуатацию 8675,6 тыс. кв. метров энергоэффективного жилья: в 2017 году – 1462,5 тыс. кв. метров; в 2018 году – 1760 тыс. кв. метров; в 2019 году – 1935 тыс. кв. метров; в 2020 году – 2100 тыс. кв. метров. К 2020 году все многоквартирное жилье будет строиться в энергоэффективном исполнении.

Таким образом, в Республике Беларусь обеспечение человека доступным и комфортным жильем было и остается одним из важнейших приоритетов социально–экономической политики белорусского государства. В настоящее время созданы соответствующие условия и имеется достаточно благоприятная нормативная правовая база по развитию жилищного строительства. И в настоящее время основной задачей государства в области жилищного строительства является создание долговечного, экономичного по содержанию и обслуживанию жилищного фонда, способного удовлетворять жилищные потребности нынешнего и будущих поколений граждан и обеспечивать доступность в приобретении жилья всех слоев населения, повышение уровня обеспеченности граждан жильем, развитие жилищного строительства с преимущественным использованием средств внебюджетных источников финансирования и долгосрочных форм кредитования граждан на приобретение жилья, дальнейшее развитие рынка жилья и жилищных услуг.

Литература

1. Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 29 дек. 2016 года №1113 «О мерах по выполнению заданий на 2017 год по строительству жилых домов, объемах ввода в эксплуатацию и финансирования строительства жилья и объектов инженерной и транспортной инфраструктуры в 2018 году» [Электронный ресурс] // Законодательство стран СНГ/ ООО «СоюзПравоИнформ». – Режим доступа: http://base.spinform.ru /show_ doc.fwx?rgn=8687.

2. Постановление Совета Министров Республики Беларусь 21.04.2016г. № 325 «Строительство жилья на 2016 – 2020 годы» [Электронный ресурс] // Законодательство стран СНГ/ ООО «СоюзПравоИнформ».–Режим доступа: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=8687.

РОЗДІЛ 4
КОНСТИТУЦІЙНА РЕФОРМА В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗАВДАНЬ ДЕРЖАВНО–ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Аніщенко М. А., к. ю. н. (Запоріжжя, Україна)

ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНО–ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ ЯК ОСНОВНИЙ ПРИНЦИП РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Відповідно до ст. 1 Конституції України, Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною та правовою державою.

Відповідно до положень теорії держави і права, правова держава – це новий етап розвитку державності. Її не можна проголосити, вона повинна скластися як результат реформи економічних, політичних і правових інститутів, реальної зміни характеру відносин між суспільством, державою й особою.

Однією з основних ознак правової держави є панування права в усіх сферах суспільних відносин, що підлягають державному врегулюванню, що унеможливлює прийняття і реалізацію свавільних рішень, які виходять з якихось приватних інтересів і не враховують потреби інших членів суспільства.

Законодавство правової держави має відповідати загальновизнаним принципам права, а також міжнародно–правовим актам, що і закріплено ст. 9 Конституції України.

Під час реформування галузі охорони здоров'я, актуальним є питання відповідності актів національного законодавства нормам міжнародного права в цій сфері.

До основних міжнародно–правових актів у сфері охорони здоров'я, належать: Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року, Міжнародний кодекс медичної етики, прийнятий 3–ою Генеральною асамблеєю Всесвітньої медичної асоціації в жовтні 1949 року, Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення, прийнята генеральною конференцією Міжнародної організації праці 28 червня 1952 року, Європейська конвенція про соціальну та медичну допомогу та Протокол до неї від 11 грудня 1953 року, Дванадцять принципів організації охорони здоров'я для будь–якої національної системи охорони здоров'я, що прийнята 17–ою Всесвітньою медичною асамблеєю в жовтні 1963 року, Конвенція про медичну допомогу та допомоги у випадку хвороби, прийнята генеральною конференцією Міжнародної організації праці від 25 червня 1969 року, Лісабонська декларація стосовно прав пацієнта, прийнята 34–ою Всесвітньою медичною асамблеєю у вересні–жовтні 1981 року, Європейська соціальна хартія від 03 травня 1996 року та інші міжнародні документи.

Виходячи з аналізу вищенаведених міжнародних документів, можна викласти такі їх основні положення, що мають бути враховані під час реформування законодавства у сфері охорони здоров'я:

1) недопустимість дискримінації при наданні медичної допомоги за будь–якими ознаками;

2) доступність лікування хвороб на належному рівні для широких верств населення, в тому числі малозабезпечених, а також іноземців та осіб без громадянства, які знаходяться в Україні на законних підставах;

3) забезпечення можливості для пацієнтів вибору лікаря, лікувального закладу, методів лікування, а для лікарів можливості вибору пацієнтів та методів лікування в межах діючих стандартів;

4) забезпечення нерозголошення відомостей, що становлять лікарську таємницю;

5) дотримання етичних стандартів поведінки між лікарем та пацієнтом (недопустимість самореклами, реклами будь–якого виробника чи постачальника лікарських засобів або просування лікарських засобів на ринку і т. д.);

6) дотримання принципів демократизму при управлінні закладами охорони здоров'я, в тому числі врахування думки громадських організацій пацієнтів та медичних працівників;

7) відсутність примусової праці в системі охорони здоров'я та наявність моральних та матеріальних стимулів праці медичних працівників.

Крім того, відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», рішення Європейського суду з прав людини є обов'язковим для виконання Україною. Тому потрібно відстежувати такі рішення, зокрема з медичних питань, та користуватись ними на території України.

Отже, на нашу думку основним принципом реформування законодавства України в сфері охорони здоров'я є дотримання міжнародно–правових стандартів в цій галузі.

Література

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96–ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254 к/96–ВР.

2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3477–15.

3. Теорія держави і права : підручник / С.Л. Лисенков, А. М. Колодій, О.Д. Тихомиров, В.С. Ковальський [за ред. С.Л. Лисенкова]. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 448 с.

Баєва Л.В., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

РОЛЬ ТА ФОРМИ БЕСПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ ТА УЧАСТІ ГРОМАДЯН У ЗДІЙСНЕННІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА РІВНІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Поява місцевого самоврядування обумовлюється цілеспрямованим процесом людської діяльності, у результаті якої визначаються пріоритети місцевого розвитку та здійснюється узгодження інтересів локальних із загальнодержавними інтересами.

У світовій практиці конституціоналізму апробовано різноманітні моделі функціонування місцевого самоврядування як права територіальної громади вирішувати справи місцевого значення під відповідальність її органів влади та посадових осіб.

Починаючи з 1990 року. коли у вітчизняній науці почалося формування сучасних поглядів на місцеве самоврядування, окремі проблеми щодо форм безпосередньої участі громадян у здійсненні місцевого самоврядування досліджували у наукових працях такі вчені, як М.О. Баймуратов, О.В. Батанов, Т.М. Буряк, В.В. Кравченко, В.М. Кампо та інші які зазначили, що саме пріоритетною формою (видом) демократії є безпосередня демократія. Це є цілком логічно, закономірно, реально, адже безпосередня демократія – це природне право народу. Саме шляхом безпосередньої демократії, приймаються, насамперед, найважливіші нормативно–правові акти: конституції, закони щодо внесення до них змін та інші правові акти. Які безпосередньо висловлюють волю народу як акти і норми прямої дії.

Місцеве самоврядування кожної країни, як і організація та здійснення в країні державної влади, всебічно відображає традиції народу, його ментальність, рівень розвитку суспільства та умови його існування. Це стосується і місцевого самоврядування України, яке існувало з найдавніших часів і характеризувалось, зазвичай, реальним демократизмом.

Становлення і розвиток форм діяльності територіальних громад в Україні є надзвичайно актуальними проблемами у становленні демократії в цілому, безпосередньої демократії зокрема та насамперед, а також функціонуванні самого інституту місцевого самоврядування, оскільки ці форми засновані на розкріпаченні громадянської ініціативи місцевих співтовариств, зростанні соціальної активності кожного жителя, залученні населення до самоврядного процесу.

У вітчизняній та зарубіжній літературі немає єдності думки щодо оптимального визначення системи форм безпосередньої участі громадян у місцевому самоврядуванні або щодо визначення переліку форм діяльності територіальних громад.

Слід зазначити, що безпосереднє волевиявлення членів територіальної громади, пов’язане з їхнім залученням до сфери громадсько–політичного життя, має кілька основних видів. По–перше, це само заява членами територіальної громади своїх запитів (на загальних зборах жителів за місцем

їхнього проживання, за допомогою місцевих ініціатив). По–друге, це самореалізація членами територіальної громади власних запитів, у тому числі самостійне прийняття ними публічно–владних рішень: а) нормативних; б) індивідуальних; в) кадрових (на місцевих виборах і референдумах). По–третє, це участь жителів – членів територіальної громади у відправленні органами місцевого самоврядування владно–управлінських функцій: а) участь у обговоренні проектів місцевих планів і програм, проектів нормативних актів, прийняття рішень про їх реалізацію; б) участь у здійсненні вже прийнятих планів, програм, актів; в) оцінка результатів діяльності органів і посадових осіб місцевого самоврядування, загального стану справ у рамках своєї громади, в окремих сферах місцевого життя (місцеві референдуми, загальні збори громадян за місцем проживання, місцеві ініціативи, громадські слухання). По–четверте, контроль з боку членів територіальної громади, їх об'єднань за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування і депутатів (місцеві вибори, громадські слухання, відкликання депутатів та посадових осіб місцевого самоврядування).

Отже, щоб з'ясувати та забезпечити належну реалізацію прав членів територіальної громади на участь у здійсненні місцевого самоврядування розглянемо основні форми безпосередньої демократії за участю громадян у місцевому самоврядуванні.

Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» надає територіальним громадам право брати участь у процесі прийняття рішень та висловлювати позицію громадян. Це стає можливим завдяки запровадженню таких форм участі громадян у здійсненні місцевого самоврядування, як місцеві ініціативи, громадські слухання, участь у проведенні громадської експертизи (ст.ст. 3, 9, 13 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»).

Місцеві ініціативи можуть проявлятися у трьох формах: місцевій правотворчій ініціативі, громадських роботах та самооподаткуванні жителями територіальної громади. Стаття 9 Закону про місцеве самоврядування встановлює, що члени територіальної громади мають право ініціювати розгляд у раді (в порядку місцевої ініціативи) будь–якого питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування .

Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 9) надає членам територіальної громади право ініціювати в порядку місцевої ініціативи розгляд у місцевій раді будь–якого питання, що віднесене до відання органів місцевого самоврядування. Однак згаданий закон не визначає порядок внесення місцевої ініціативи на розгляд ради, делегуючи це повноваження представницьким органам місцевого самоврядування, тобто самій же раді, яка повинна визначити механізм внесення ініціативи, а також подальший її розгляд своїм актом, а саме: рішенням відповідної ради.

Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» також надає територіальним громадам право проводити громадські слухання ст. 13, зустрічатися з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, причому під час цих заходів члени територіальної громади можуть заслуховувати депутатів та посадовців, порушувати питання місцевого

значення, що належать до відання місцевого самоврядування, та вносити пропозиції щодо них.

Але Закон не визначає порядку проведення громадських слухань і делегує це право представницьким органам місцевого самоврядування.

Ще одна форма участі громадян у здійсненні місцевого самоврядування – збори громадян – на відміну від громадських слухань не лише на рівні законодавства, але й у сфері наукових досліджень зазнала більшої уваги та врегулювання. Збори громадян дають змогу територіальним колективам обговорювати питання місцевого значення та ухвалювати владні рішення. На відміну від референдуму та виборів тут поєднується спільне обговорення, пошук рішення та подальше його прийняття. Вони служать важливим засобом участі громадян у здійсненні різноманітних самоврядних функцій, виступають методом підвищення рівня відповідальності у здійсненні місцевого самоврядування, вираження ініціативи, підвищення політичної культури. Одночасно збори громадян служать засобом громадського контролю за діяльністю органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Як зазначає О.В. Батанов, збори громадян можна розглядати в ролі засобу народовладдя та форми здійснення місцевого самоврядування; організаційної форми діяльності громадських організацій та структурного елементу інших форм народовладдя; форми реалізації конституційних прав і свобод – засіб волевиявлення; комплекс природних прав; засіб зворотного зв'язку між громадянами та публічною владою.

Зазначені вище інститути безпосередньої демократії забезпечують широку участь населення у місцевому самоврядуванні, сприяють розширенню громадської ініціативи, зростанню соціальної активності жителів територіальних спільнот. Серед інститутів безпосередньої демократії у місцевому самоврядуванні посідають специфічне положення інститути громадського самоврядування жителів територіальних громад, оскільки вони стимулюють участь громадян у місцевому самоврядуванні. Їх реалізація насамперед пов'язана із забезпеченням суб'єктивних публічних прав, що свідчить про рівень заінтересованості жителів територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення.

Вельможко І.І. студент (Запоріжжя, Україна)
Наук.кер.: Баєва Л.В., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

ПОНЯТТЯ ПУБЛІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ НА ДОСВІДІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Тема відповідальності представницьких органів місцевого самоврядування є актуальною у світлі реформ, анонсованих Президентом та урядом України. Йдеться насамперед про реформу місцевого самоврядування та реформу децентралізації влади, які передбачають передачу більшості

повноважень та ресурсів на їх виконання на рівень територіальних громад, чітке розмежування повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

На сучасному етапі становлення України як демократичної, соціальної і правової держави одним з пріоритетних напрямів державної політики є розвиток ефективного місцевого самоврядування шляхом належного забезпечення відповідальності його органів, насамперед представницьких, які формуються первинним суб'єктом місцевого самоврядування – територіальними громадами, є максимально до них наближеними, відображають їх волю, приймають від їх імені рішення, здійснюють діяльність в інтересах громад, не порушуючи загальнодержавних.

Відсутність відповідальності у носіїв публічно–владних повноважень знижує їх авторитет, породжує недовіру з боку територіальних громад до місцевої влади, негативно позначається на процесах розвитку місцевої та регіональної демократії, залишаючи її осторонь євроінтеграційних процесів. Ідея локальної демократії неможлива без ідеї відповідальної муніципальної влади.

Відповідальність – це один їз визначальних принципів статусу органів місцевого самоврядування та елемент, на основі якого має здійснюватись їх діяльність.

Відповідальність влади в цілому та окремі її аспекти часто стають об'єктом досліджень зарубіжних авторів, серед яких варто згадати: С. Авакьяна, І. Алєксєєва, С. Алєксєєва, К. Амірбекова, С. Братуся, Д. Бернштейна, К. Заболотскіх, Т. Зражевську, В. Кашо, Н. Колосову, С. Князєва, М. Краснова, О. Кутафіна, О. Лейста, О. Плахотного, М. Черногора, К. Шугріну, які досліджували відповідальність в системі управління.

Проблема відповідальності органів місцевого самоврядування як об'єктивне суспільне явище завжди існувала й існує в усіх країнах і має різні шляхи вирішення, оскільки кожна країна, спираючись на свій багатий історичний досвід та давні традиції місцевого самоврядування свого народу, будує таку модель місцевого управління, яка є найбільш прийнятною для неї та котра найкраще допомагає вирішувати питання місцевого значення, контролювати діяльність органів місцевого самоврядування, а за необхідності, притягати до відповідальності винних.

Важливим джерелом для вивчення питань відповідальності представницьких органів місцевого самоврядування зарубіжних країн є нормативно–правові акти, прийняті міжнародними організаціями, національні конституції, внутрішнє законодавство країн, акти, прийняті територіальними громадами.

Ми розглянемо досвід країн з базовими системами місцевого управління – англосаксонською та континентальною, оскільки обидві вони мають глибокі історичні корені, пройшли складний шлях трансформації,

довівши свою життєздатність та можливість забезпечити ефективне управління на місцевому рівні. Країни, охоплені порівняльним аналізом, будуть максимально відмінними за національним та етнокультурним середовищем, під

впливом яких розвивається місцеве самоврядування та його інститути, що дасть можливість краще дослідити питання відповідальності представницьких органів місцевого самоврядування у зарубіжних країнах.

Особливістю континентальної системи здійснення публічної влади на місцях є те, що вона заснована на сполученні безпосереднього державного управління (префекти, державні адміністрації) на місцях та місцевого самоврядування. Представники держави здійснюють нагляд за діяльністю представницьких органів місцевого самоврядування. У Франції – це Міністерство внутрішніх справ та підрозділи Міністерства фінансів, в Італії – Міністерство внутрішніх справ та Міністерство у зв'язках з областями та місцевими автономіями, у Республіці Польща – прем'єр – міністр та фінансові регіональні палати.

Законодавство країн з континентальною системою здійснення публічної влади на місцях передбачає відповідальність представницьких органів місцевого самоврядування перед фізичними і юридичними особами.

Згідно статті 4 розділу I та статті 47 розділу IV Закону Франції «Про права і свободи комун, департаментів і регіонів» фізичні та юридичні особи мають право на пряме клопотання до суду про відміну акта, прийнятого радою, та який порушує їх інтереси. Окрім цього, упродовж двох місяців з моменту, коли згаданий акт повинен вступити в силу, вони можуть звернутися до представника держави з проханням про застосування процедури відміни акта згідно статей 3, 46 відповідних розділів.

Особливістю країн з англосаксонською системою здійснення публічної влади на місцях є відсутність прямого підпорядкування органів місцевого самоврядування центру, їх значна автономія, відсутність уповноважених осіб центрального уряду на місцях та ін.

Незважаючи на ці відмінності, країнам з англосаксонською системою теж властивий контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування з боку держави, який здійснюється переважно через центральні міністерства та суд.

У Великобританії основна роль з питань контролю належить функціональному підрозділу Міністерства охорони навколишнього середовища (об'єднує відділи планування і місцевого розвитку), який розробляє закони про місцеве управління, готує реформи місцевих органів, контролює умови служби та інше.

У США контроль за місцевим самоврядуванням здійснюється органами виконавчої влади штатів, а також спеціалізованими департаментами з питань місцевого самоврядування. В Канаді цими питаннями на державному рівні опікуються департаменти муніципальних справ, що діють у кожній провінції. У більшості зарубіжних країнах місцеве самоврядування має конституційні гарантії щодо автономії від держави у вирішенні питань місцевого значення, однак, з боку держави передбачені механізми адміністративного, фінансового та судового контролю за його діяльністю. У країнах з континентальною системою управління до представницьких органів місцевого самоврядування можуть застосовуватися санкції: дострокове припинення повноважень ради, перехід повноважень представницьких органів місцевого самоврядування до

інших органів публічної влади, скасування актів, призупинення діяльності ради.

Досвід зарубіжних країн може і повинен бути використаний в Україні, однак, з урахуванням сучасних українських реалій.

Впровадження досвіду зарубіжних країн щодо регламентації відповідальності представницьких органів місцевого самоврядування необхідно здійснювати з урахуванням національних особливостей розвитку місцевого самоврядування та його інститутів в Україні.

Вільховська С.Ю., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Гороховська О.В., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ ДО МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ УКРАЇНИ

У Віденській конвенції «Про право міжнародних договорів» 1969 р. інституту застереження присвячено окремий розділ 2 частини III (статті з 19 по 23 включно). Між тим, Закону України «Про міжнародні договори України» від 22.12.1993 р. ані зазначений інститут, ані навіть термін «застереження» не відомі.

Зрозуміло, що за таких умов прогалини законодавчого регулювання заповнюються практикою застосування певних положень права міжнародних договорів. Проте, практика робить це так, як здатна. Але питання про застереження до міжнародних договорів України, саме внаслідок поширеності застосування нашою державою застережень при відсутності будь–яких вказівок щодо порядку їх формулювання, інколи постає гостро.

Процес ратифікації Верховною Радою України Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод, що завершився прийняттям Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2,4,7 і 11 до Конвенції від 17 липня 1997 р.» проходив складно.

Відповідно до вимог статті 57 Конвенції, будь–яка держава при підписанні цієї конвенції або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти може заявити застереження стосовно будь–якого окремого положення Конвенції з огляду на те, що той чи інший закон, чинний у цей час на її території, не відповідає цьому положенню. При чому застереження загального характеру згідно з цією статтею не дозволяються.

Коли Російська Федерація, наприклад, використала своє право на застереження стосовно даного положення Конвенції за Законом від 30.03.1998 р., то вона обмежила його дію відповідно до чинних Кримінального та Кримінально–процесуального кодексів, зазначивши, що зроблене застереження буде діяти до прийняття нових кодексів. І подібне рішення не викликає жодних заперечень.

Що ж стосується нашої держави, то вона у своєму застереженні (п. 4 Закону від 17.07.1997 р.) урочисто проголосила наступне: Україна повністю

визнає на своїй території дію підпункту «d» пункту 3 статті 6 Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року "щодо права підсудного на виклик і допит свідків (статті 263 і 303 Кримінально–процесуального кодексу України), а щодо права підозрюваного і обвинуваченого – лише в частині права заявляти клопотання про виклик і допит свідків та проведення з ними очної ставки відповідно до статей 43,43–1 і 142 зазначеного Кодексу.

Подібне формулювання застереження викликає цілу низку складних питань. По–перше, Конвенцією дозволяється лише тимчасове застереження з огляду на чинність у цей час на території відповідної держави–члена національного закону, який не відповідає її положенням. По–друге, зазначена редакція застереження вкрай просто уникає використаного у тексті Конвенції терміну «щонайменше», який не дозволяє будь–якого обмеження сформульованих у статті 6 прав кожного, кого обвинувачено у вчиненні злочину. По–третє, Конвенція веде мову саме про обвинуваченого, а не про підсудного, внаслідок чого застереження України є звужувальним використанням тексту домовленостей держав, тобто – одностороннім перегляд цього тексту. Нарешті, по–четверте, право допитувати та право вимагати виклику і допиту свідків, це зовсім не те ж саме, що право заявляти клопотання про виклик і допит свідків та проведення з ними очної ставки, особливо з урахуванням особливостей провадження у кримінальних справах правоохоронними органами України.

Денисов К.В., к.е.н. (Запоріжжя, Україна)

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНІ ТА БЮДЖЕТНІ АСПЕКТИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

На даний час питання децентралізації влади є серед найбільш обговорюваним і згадуваним в науково–експертному товаристві та органах влади, як центральної так і місцевої. Основний акцент робиться на змінах до Конституції та Бюджетного кодексу, головним очікуваним результатом яких має стати передача повноважень від центральних органів виконавчої влади (ЦОВВ) до органів місцевого самоврядування. Проект реформи передбачає зміцнення місцевих бюджетів за рахунок збільшення їх дохідної бази та розширення фіскальної автономії. Це дійсно є нагальним та необхідним для подальшого забезпечення умов сталого розвитку України в цілому та кожного з її регіонів – від маленького села до міст обласного значення.

Мета нашої роботи – дослідити результативність перших етапів реалізації реформи децентралізації влади та органів місцевого самоврядування в Україні. Потребують оцінки зміни конституційного та бюджетного законодавства в контексті їхнього впливу на потенціал соціально–економічного розвитку країни в цілому та окремих регіонів.

Першим законодавчим кроком реформи децентралізації влади в Україні стало ухвалення парламентом Закону «Про добровільне об’єднання

територіальних громад» від 05.02.2015р. за № 157–VIII. Законом передбачено створення фактично нової адміністративно–територіальної одиниці – «об'єднана територіальна громада», правовий статус якої жодним чином не визначається положеннями ст.133 «Територіальний устрій України» діючої Конституції, яка чітко визначає, що "систему адміністративно–територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села". Жодного слова про якісь "об'єднані громади".

Переконані – це ставить під сумнів правомочність існування об'єднаних територіальних громад. У регіонах, на сесіях обласних рад ухвалювалися т.зв. «перспективні плани добровільного об'єднання громад», які формувалися без урахування соціально–економічних і природо–ресурсних потенціалів територій. Мова вже навіть не йде про наукове прогнозування результатів діяльності таких громад. Громади створюються шляхом примусу до цього сільських і селищних голів в обмін на разові дотації з бюджету. Обласні ради ухвалюють «Перспективні плани добровільного об'єднання громад», де створюється центральний населений пункт, а всі інші визнаються периферійними. Центральні населенні пункти отримають усе фінансування та розвинуту інфраструктуру, а решта залишиться ні з чим.

За схожими принципами адміністративно–територіальна реформа в Україні була проведена у 1964–1965 роках після того, як ЦК Компартії та Рада міністрів УРСР 19 грудня 1964 р. ухвалили спільну постанову «Про заходи по здійсненню планомірного переустрою сіл в УРСР». У подальшому постановою грудневого (1964 р.) пленуму ЦК КПУ було прийнято рішення визначити в Україні показові села для відповідної забудови. 28 червня 1965 р. Президія Верховної Ради УРСР затвердила «Положення про порядок перетворення, обліку, найменування та реєстрації населених пунктів, а також розв'язання деяких інших адміністративно–територіальних питань в Українській РСР».

Реформа децентралізації передбачає передачу владних повноважень на місця, однак у цьому питанні вже мають місце прецеденти вибірковості. Мається на увазі Закон України № 1680–VII від 16 вересня 2014 року «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей», згадка про який міститься в проекті змін до Конституції України. Цим законом тамтешня влада наділяється правом самостійно обирати суддів, прокурорів і керівників міліції. Указані території будуть отримувати спеціальне фінансування з державного бюджету (тобто за рахунок інших областей) на свій соціально–економічний розвиток, а також самостійно провадити економічні відносини з Російською Федерацією. Для інших регіонів такого права не передбачено.

Крім того, ст.3 Закону гарантує амністію терористам і вбивцям, ст.7 зобов'язує Україну фінансувати відновлення Донбасу, ст.8 забороняє Україні втручатися у відносини Донбасу з Російською Федерацією. У зв'язку з цим слід нагадати, що від рук покидьків, яким гарантується амністія Законом «Про особливий статус Донбасу» (тобто № 1680–VII), загинуло сотні українських

добровольців і військовослужбовців легальних воєнізованих формувань. Зокрема більше сотні жителів Запорізької області.

Особливий статус Донбасу закріпили в змінах до Конституції, прикривши його нібито «реформою децентралізації» голосуванням 31.08.2015 за проект Закону №2217а. Наша тверда позиція – внесення особливого статусу Донбасу до Конституції України є злочином. Увагу суспільства від цього злочину відвернули відомими подіями під стінами парламенту.

Аналіз норм законопроекту №2217а «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» показує, що ніякої передачі владних повноважень немає! Навпаки, закладаються умови для концентрації влади та зменшення можливостей громадян для захисту їхніх прав на місцях.

Стаття 106 Законопроекту №2217а передбачає надання Президенту права тимчасово зупиняти повноваження голови громади, районної та обласної ради. Справжня децентралізація такі повноваження має передати жителям громади, району та області, що вони мали інструмент впливу на владу.

Стаття 118 Законопроекту №2217а зазначає, що префект (представник президента) підзвітний Президенту та уряду. Нічого не сказано про його підзвітність місцевій громаді.

Діюча Конституція передбачає звільнення Президентом голови ОДА, якому висловили недовіру 75% депутатів обласної ради. Законопроект №2217а таку можливість виключає, тобто – обласні депутати втрачають вплив на префекта. Порушується баланс владних повноважень.

Стаття 121 Законопроекту №2217а позбавляє прокуратуру повноважень нагляду за дотриманням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів органами влади. Виходить, що українців позбавляють права на захист своїх законних інтересів?

Децентралізація жодним чином не торкнулася таких сфер як національна поліція, прокуратура, судова адміністрація, встановлення тарифів на житлово–комунальні послуги.

Стаття 15 Закону України «Про національну поліцію», а саме п.5 чітко говорить – керівник територіального органу поліції призначається в Києві за погодженням міністра МВС. Місцеві жителі не мають жодного впливу на кадрову політику органів МВС. Зміни до Конституції (2217а) цього також не передбачають. Єдина можливість впливу – резолюції місцевих рад.

Статті 15–16 Закону України «Про прокуратуру» визначають, що призначення на посади прокурорів здійснюється виключно безпосереднім керівником. Закон не дає громаді повноважень висловлення недовіри працівникам чи керівникам прокуратури.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» також не передбачає жодних повноважень громади з висловлення недовіри судді чи керівнику суду.

Житлово–комунальні тарифи (газ, е/енергія, холодна та гаряча вода, централізоване опалення) встановлюються відповідними постановами НКРЕКП – Національної комісії з регулювання ринків енергетики та комунальних послуг. Керівника НКРЕКП призначає Президент, встановлені Комісією тарифи не підлягають громадській експертизі, зокрема на тій території, де вони будуть

запроваджуватися. Місцеві громади не мають жодних можливостей впливу на тарифну політику монополій. Практика показує, що НКРЕКП переважно лише затверджує подані ліцензіатами проекти тарифів, до того ж інколи з перевищенням своїх повноважень. Тарифна децентралізація повинна передати на місця повноваження зі встановлення вартості житлово–комунальних послуг.

Саме такими ми бачимо напрямки справжньої децентралізації – надання повноважень громаді прямо впливати на кадрову політику, висловлювати недовіру керівникам поліції, суддям, прокурорам, право формувати та затверджувати житлово–комунальні тарифи. Люди, а не чиновники мають отримати владні повноваження в рамках децентралізації.

Література

1. Про добровільне об’єднання територіальних громад Закон України №157–VIII від 05.02.2015. – Відомості Верховної Ради України від 27.03.2015. – 2015 р., № 13, стор. 734, стаття 91.

2. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року / Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996 — 1996 р., № 30, стаття 141.

3. Історія українського селянства: нариси в 2–х томах / гол. редактор Литвин В. М. – Т.2. / Інститут історії НАН України. – К, 2006. – 657 с. – С.450.

4. Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) Проект Закону України №2217а від 01.07.2015 [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812

5. Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей Закон України № 1680–VII від 16 вересня 2014 року / Відомості Верховної Ради України від 07.11.2014 — 2014 р., № 45, стор. 2996, стаття 2043.

6. Програма ВО «Свобода» – Програма захисту українців [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://svoboda.org.ua/party/program/

Кісловський А.В., аспірант (Одеса, Україна)
Наук.кер.: Мішина Н.В., д.ю.н., проф. (Одеса, Україна)

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗРОБКИ ТА ПРИЙНЯТТЯ СТАТУТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД МІСТ В УКРАЇНІ

Слід погодитись з М.О. Баймуратовим, який зазначив, що «у сучасному світі місцеве самоврядування є найважливішим елементом конституційного ладу демократичних держав. Його соціальна та правова цінність полягає в тому, що воно фактично являє собою той специфічний рівень представницької і виконавчої публічної (самоврядної) муніципальної влади, що, з одного боку, бере участь у реалізації завдань і функцій держави на локальному рівні управління, а з іншого боку – реалізує систему специфічних різнорівневих та

багатооб'єктних інтересів жителів певних територіальних одиниць, що пов'язані з необхідністю побудови стабільної життєдіяльності на локальному рівні соціуму та відрізняються від інтересів держави, але, в той же час, їм не суперечать» [1, с. 173]. «На стиці» інтересів органів місцевого самоврядування як органів публічної влади та інтересів жителів як членів територіальної громади як раз і знаходяться такі нормативні акти, як статути територіальних громад.

Розробка та прийняття статутів територіальних громад міст в Україні є одним з проявів процесу нормотворчості. Традиційно наука конституційного права в Україні (така тенденція має місце з радянських часів, що можна простежити в юридичній літературі) не займається дослідженнями теоретичних основ нормотворчості. У працях конституційно-правового спрямування розглядаються лише ті особливості нормотворчості, які притаманні конкретному органу публічної влади та аналізуються у контексті інших конституційно-правових проблем.

В.В. Сухнос пише: «правотворчість може існувати як правотворчість компетентних державних органів, безпосередня правотворчість народу і санкціонування норм, при якому процес їх створення проходить поза державою» [2; с. 447]. Розглянемо це твердження більш детально по відношенню до статутів територіальних громад міст.

По-перше, В.В. Сухонос пропонує виокремлювати правотворчість компетентних державних органів. Це у будь-якому разі не може бути застосовано до процесу розробки та прийняття статутів територіальних громад міст, принаймні наразі. Конституція України чітко відмежовує органи державної влади від органів місцевого самоврядування [3]. Так само послідовним та недвозначним у цьому є й Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» [4].

З теоретичної точки зору, держава все-ж таки впливає на процес розробки та прийняття статутів територіальних громад міст – їх зміст не може входити у протиріччя з законодавством України. Але, це виключення встановлюється для всіх актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування, рішень місцевих референдумів – маючи підзаконний характер, вони не можуть вступати у протиріччя з законами.

Ймовірною для України та такою, що доволі часто зустрічається у практиці зарубіжних країн, є практика затвердження органами державної влади (частіше урядом, менш часто – парламентом) модельних статутів територіальних громад. Це можна уважати правотворчістю компетентних державних органів, що здійснює вплив на статутний процес. Але ще раз підкреслимо, що в Україні таких модельних статутів територіальних громад органи державної влади не затверджували. Існуючі наразі модельні статути територіальних громад, у т.ч. територіальних громад міст, є результатом роботи або громадських організацій, або окремих вчених – фахівців з конституційного та муніципального права.

Наступним видом правотворчості В.В. Сухонос називає безпосередню правотворчість народу. Маються на увазі нормативні акти, прийняті на

референдумах. Щодо статутів територіальних громад слід зробити кілька зауважень. По-перше, у випадку прийняття статуту територіальної громади міста на референдумі буде мати місце не правотворчість народу як усього народу України (громадян України усіх національностей), а правотворчість членів територіальної громади міста. По-друге, на момент написання статті в Україні не існує закону, який би регламентував підготовку, організацію проведення та підрахунок голосів на місцевих, у т.ч. на міських, референдумах. А тому рекомендації вчених щодо затвердження статутів територіальних громад на референдумах поки що не є актуальними.

Література

1. Баймуратов М. Місцеве самоврядування як феномен сучасного українського конституціоналізму: основні параметри / М. Баймуратов // Проблеми сучасного українського конституціоналізму : Збірка наукових праць. На пошану першого Голови Конституційного Суду України, проф. Леоніда Юзькова / Конституц. Суд України, Акад. прав. Наук України. – К.: Логос, 2008. – С. 172-177.

2. Сухонос В. В. Теорія держави і права: Навчальний посібник / В. В. Сухонос. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2012. - 536 с.

3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к / 96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 142.

4. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

Кириченко А.А., д.ю.н., проф. (Николаев, Украина)

НОВАЯ ДОКТРИНА РЕФОРМИРОВАНИЯ КОНСТИТУЦИОННОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Сущность разработанной автором, Ю.А. Ланцедовой и А.С. Тунтулой новой доктрины реформирования конституционного законодательства в контексте евроинтеграционных задач государственно–правового развития Украины сводится к следующему:

1. Вместо Конституции Украины и всей существующей системы так называемых «конституционных законов» должен появиться Конституционный кодекс Украины, в то время как Кодекс административного судопроизводства Украины, Закон Украины «О Конституционном Суде Украины» и алогично принятый не парламентом, а самим Конституционным Судом Украины Регламент Конституционного Суда Украины следует заменить на Кодекс конституционного судопроизводства Украины.

2. Конституционный кодекс Украины следует построить на новой доктрине правового статуса социосубъектов, которую более правильно отразить в ряде его статей в такой редакции:

2.1. «Социосубъектами в контексте реализации их правового статуса являются: 1. Физические лица. 2. Юридические лица. 3. Государство как суммативное образование физических и юридических лиц. 4. Межгосударственные учреждения как суммативные образования физических и юридических лиц различных государств».

2.2. «Правовой статус социосубъектов состоит из таких базисных категорий, как:

Право – возможность воспользоваться определенным положительным результатом общественного развития, а отрицательным результатом общественного развития – только при наличии Национальной программы по его искоренению либо, если этого достичь нельзя, максимально возможной его минимизации.

Свобода – такая же возможность, но с дополнительным акцентом внимания на ее альтернативности и беспрепятственности.

Обязанность – установленное государством правило поведения, полнота и точность исполнения которого поддерживается государственным принуждением.

Интерес – возможность использовать право, свободу и/или обязанность иного социосубъекта в своих целях».

2.3. «Сбалансированность правового статуса социосубъектов проявляется в том, что физические лица по правовому статусу равны от рождения, т.е. имеют равный природный правовой статус.

Внутренний баланс правового статуса социосубъекта обеспечивается тем, что определенный объем его прав, свобод и интересов должен обусловливать появление соответствующего объема его обязанностей.

Внешний баланс правового статуса социосубъектов проявляется в соотношении правового статуса одного социосубъекта относительно правового статуса иного социосубъекта, что определяется возрастом и состоянием здоровья лица, а также тем, какое именно направление общественной деятельности и с какими собственно полномочиями осуществляют эти социосубъекты»

2.4. «Правомерность реализации правового статуса определенного социосубьекта заканчивается там, где начинается нарушение любой из базисных составляющих категорий (права, свободы, обязанности, интереса) правового статуса другого социосубьекта, когда правотворческие государственные органы обязаны избегать и искоренять конкуренцию правовых статусов различных социосубьектов, а там где это невозможно, допускать только кратковременную конкуренцию их правовых статусов, в которой должен уступать тот социосубъект, который, исходя из общечеловеческих ценностей и принципа справедливости, имеет более низкий уровень мотивации к такой реализации, а при равенстве этих уровней – тот социосубъект, реализация правового статуса которого в условиях конкуренции начинается либо должна начаться позже».

2.5. «Является правонарушением использование прав, свобод, обязанностей и/или интересов одного социосубъекта за счет ущемления любой

из базисных категорий правового статуса иного социосубъекта, за исключением случаев конкуренции их правовых статусов, должным образом компенсационно урегулированных законом».

2.6. «Базисную обязанность государства и основную направленность деятельности государственных органов составляют:

– познание природного (основанного на общечеловеческих ценностях и принципе справедливости) правового статуса (прав, свобод, обязанностей, интересов) социосубъектов (физических или юридических лиц либо государства или межгосударственного образования);

– правовое признание этого правового статуса социосубъектов (преобразование природных прав, свобод, обязанностей и интересов социосубъектов в субъективный правовой статус физических, юридических лиц, государства, межгосударственного образования);

– обеспечение реализации названного правового статуса указанных социосубъектов;

– наиболее полное восстановление права, свободы, обязанности и/или интереса потерпевшего социосубъекта посредством:

– возмещения физического, материального и/или первичного и вторичного морального ущерба;

– иного восстановления нарушенного правового статуса социосубъекта».

2.7. «Ухудшением правового статуса социосубъектов является:

– сужение существующего содержания и объема прав, свобод и/либо интересов физических и/или юридических лиц либо несбалансированное расширение содержания и объема их обязанностей;

– расширение существующего содержания и объема прав, свобод и/либо интересов государства и/или межгосударственных образований либо несбалансированное сужение содержания и объема их обязанностей.

Не является ухудшением или улучшением правового статуса физических и/или юридических лиц расширение существующего содержания и объема обязанностей физических и/или юридических лиц либо сужение содержания или объема обязанностей государства и/или межгосударственных образований, которое сбалансировано соответствующим расширением содержания и объема прав, свобод и/либо интересов физических и/или юридических лиц».

2.8. «Первая ступень абсолютной недопустимости ухудшения правового статуса социосубъектов проявляется в том, что общественное развитие и, как следствие, его правовое регулирование, может осуществляться только в направлении улучшения правового статуса физических и/или юридических лиц, а потому не может приниматься новый правовой акт или вноситься изменения в действующий правовой акт, которые ухудшают содержание и объем правового статуса указанных разновидностей социосубъектов».

2.9. «Сущность второй ступени относительной недопустимости ухудшения правового статуса социосубъектов состоит в том, что новые правовые акты и внесенные изменения в существующие правовые акты не имеют обратной силы, то есть не распространяются на те правоотношения, которые начались до вступления данного правового акта в силу, кроме

правовых актов, улучшающих правовой статус физического и/или юридического лица».

2.10. «Предусмотренные Общей частью Антикриминального, Административного, Трудового, Де–факто имущественно–договорного или Де–юре имущественно–договорного кодекса Украины деяния теряют свою общественную опасность или вредность и превращаются в правомерные общественно полезные деяния при наличии следующих обстоятельств: 1) добросовестного незнания соответствующей нормы правового акта; 2) конкуренции норм права; 3) кратковременной конкуренции правовых статусов различных социосубъектов; 4) необходимой обороны; 5) мнимой обороны; 6) крайней необходимости; 7) деяния в ситуации оправданного риска; 8) задержания лица, совершившего правонарушение; 9) совершения правонарушения вследствие психического или физического воздействия; 10) совершение правонарушения в результате выполнения законного приказа или распоряжения; 11) совершения правонарушения вследствие выполнения специального задания по предупреждению, выявлению, пресечению и раскрытию организованной группы правонарушителей».

Указанный Административный кодекс Украины должен появиться вместе с Кодексом административного судопроизводства Украины посредством развития Кодекса Украины об административных правонарушениях, Трудовой кодекс Украины вместе с Кодексом трудового судопроизводства Украины – развития Кодекса законов о труде Украины и ряда других процедурных трудовых законов.

3. Конституционный кодекс Украины призван также восстановить общий надзор органов прокуратуры, который как показала практика, являлся наиболее эффективным, рациональным и качественным механизмом действенного оперативного наиболее полного восстановления правового статуса различных социосубъектов, что не в силах заменить так называемые «горячие линии» губернаторов и др., которые, будучи укомплектованные неюристами, чаще всего отсылают граждан, потерпевших от административного произвола, к другим и к весьма волокитным способам разрешения их проблем: написания заявления нарушителю или вышестоящей инстанции, обращение в суд и др.

Книш Р.Ю., студент (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Баєва Л.В., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

РОЛЬ СТАТУТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У НОРМОТВОРЧОМУ ПРОЦЕСІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ З УРАХУВАННЯМ ІНОЗЕМНОГО ДОСВІДУ

Нині Україна йде шляхом демократичних перетворень, які впливають на всі сфери суспільного життя. Не є винятком і місцеве самоврядування. Муніципальна реформа триває майже з часів проголошення незалежності держави, але з початку 1990 –х рр. по теперішній час значна частина проблем

місцевого самоврядування залишається невирішеною. Значна частина цих проблем може бути вирішена шляхом інтенсифікації процесів прийняття статутів територіальних громад у тих містах, де вони поки що відсутні (наразі більшість територіальних громад українських міст не має статутів). Водночас доцільним є подальше удосконалення муніципального законодавства у цій сфері, для того щоб статути перетворились на «міські конституції», концепція яких ґрунтується на громадській теорії місцевого самоврядування.

Статути територіальних громад, тобто акти, що регулювали статус окремих сіл, містечок і міст та їх внутрішнє самоврядування в Європі, включаючи Україну є важливими джерелами права, які дозволяють чітко встановити рівень, зміст, форми розвитку самоврядування територіальних громад у тих чи інших історичних умовах.

Статут є однією з найважливіших правових конституцій. Раніше нього в історії джерел права, які ще проходили стадію формування, були тільки звичаї.

Більшу частину підзаконних джерел муніципального права в зарубіжних країнах складають акти місцевого самоврядування: статути громад, регламенти органів місцевого самоврядування, типові правила забудови територій, плани соціально–економічного розвитку, рішення про ухвалення бюджетів відповідних адміністративно–територіальних одиниць.

Класичним, найбільш розповсюдженим та значущим у системі локальних нормативно–правових актів джерелом муніципального права в зарубіжних країнах постають статути громад або так звані муніципальні хартії. Даним документам, враховуючи великий інтерес до зарубіжної практики муніципального статутного права в сучасній Україні, доцільно приділити більше уваги.

Оцінюючи роль таких хартій, слід зазначити, що вони дають територіальним громадам можливість самостійно обирати структуру свого управління, забезпечуючи своєрідний «плюралізм форм місцевої демократії».

Статути «відтворюють та адаптують до місцевих умов численні законоположення, впорядковують їх у логічному викладенні, супроводжують необхідними коментарями, сприяють виникненню в населення правильних і досить повних уявлень про структуру й роботу механізму місцевого самоврядування», створюють легальні умови для формування і впровадження додаткових прав та свобод членів територіальних громад, виходячи з того, що конституційні права не є вичерпними.

Сьогодні статути громад досить поширені в країнах Європи та Америки. При цьому для сучасної муніципальної практики характерними є велике різноманіття статутів, які відрізняються формою, змістом, порядком прийняття, юридичною силою. Так, у США право муніципалітетів на «гомруль», тобто «право розробляти, приймати та змінювати хартії свого управління», може встановлюватись як конституцією, так і законами, які приймаються легіслатурою штату. Вперше право муніципалітетів приймати власні хартії було закріплено в Конституції штату Міссурі в 1875 р. у даний час лише шість штатів з 50 не передбачають для муніципалітетів на своїй території хартій самоврядування.

Однією із особливостей муніципального статутного права України є те, що воно у значній мірі формується за рахунок локальних правових норм, що видаються органами місцевого самоврядування. На відміну від деяких галузей та підгалузей вітчизняного права локальні норми у муніципальному статутному праві мають не сервісну, а допоміжну функцію, тому що визначальною місією статутного права є створення юридичних передумов для формування та функціонування саме системи локальних приписів у формі статутів територіальних громад та інших актів органів місцевого самоврядування. Однак як частина права Української держави муніципальне статутне право не може не спиратися на законодавство України.

Певні «відправні точки» для муніципального статутного права закладені у Законі про самоврядування. Ключовою тут слід вважати ст.19 даного Закону, яка, власне, й легітимізує муніципальне статутне право в Україні. Згідно з цією статтею з метою врахування історичних, національно–культурних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування представницький орган місцевого самоврядування на основі Конституції України та в межах цього Закону може прийняти статут територіальної громади села, селища, міста.

Законодавство України на сьогодні лише частково окреслює поле статутного регулювання, і юридична практика на сьогодні навряд чи дозволяє сказати, наскільки це окреслення є повним чи неповним. Володіючи певною нормотворчою свободою, місцеві ради можуть закладати до статутів територіальних громад норми, що містять принципові позиції з будь–яких питань місцевого значення (очевидно, тут все залежить від особливостей конкретної територіальної громади).

І у кожному конкретному випадку норми статуту територіальної громади повинні узгоджуватися з нормами певних законодавчих актів України (норми щодо бюджетних відносин – з Бюджетним кодексом України, норми щодо місцевих референдумів – із законодавством про місцеві референдуми тощо). Тобто коло питань, охоплюваних статутом територіальної громади у кожному конкретному випадку визначається змістом законодавчої бази з того чи іншого питання.

Традиційно локальні нормативно–правові акти вважаються головними джерелами муніципального статутного права України. Але це не завжди відповідає дійсності, тому що практична діяльність органів місцевого самоврядування з питань муніципального статутного права нерідко заснована на інших регуляторах: звичаєвому, договірному і прецедентному статутному праві, нормах ділових стосунків тощо. Інше питання, якими є ці нетрадиційні джерела муніципального статутного права за юридичним змістом, за наслідками їх дії тощо?

Сьогодні існує досить широка практика впровадження статутів, що є свідченням актуальності та доцільності розробки проблем муніципального права.

Статут територіальної громади займає провідне місце у системі джерел муніципального права. Неважко помітити, що статути приймають сільські, селищні та міські ради у тих територіальних громадах, які освоюють переважно

інноваційну або класичну європейську модель місцевого самоврядування, тобто реально здійснюють державницький курс європейського вибору України. Тому питання про статути територіальних громад – це ще й своєрідний текст для органів самоврядування щодо їх вибору між застарілою традиційною, номенклатурно–адміністративною, з одного боку, та прогресивною інноваційною, конституційно–демократичною моделями місцевого самоврядування – з іншого.

Муніципальне статутне право стало явищем суспільно–політичного життя територіальних громад, насамперед, українських міст у результаті прийняття та впровадження ними своїх нормативно–правових актів – статутів цих громад. Його становлення – це шлях раціоналізації місцевого самоврядування, подолання протилежності між його традиційними та інноваційними формами.

Кукса О.О., студентка (Дніпро, Україна)
Наук. кер.: Наливайко Л.Р., д.ю.н., проф. (Дніпро, Україна)

ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНСТВА

У даний період в Україні на інститут президенства покладена велика відповідальність. У Президента є чимало прав і обов'язків, які мають бути виконані і дотримані. Наразі, ніхто не звертає уваги саме на проблеми становлення інституту президенства.

Проблема становлення інституту президенства є актуальна тому, що президент займає особливе місце, як державний інститут, він охоплює велике коло питань саме державного значення.

Необхідно зазначити, що питанням дослідження інститутів державної влади, в тому числі і інституту президентства, займається багато науковців, однак, переважно, це політологи, економісти, правознавці, а тому в їхніх дослідженнях відчуваються відповідні акценти, зумовлені специфічними науковими методами. Серед широкого кола науковців слід виділити праці В.Б. Авер'янова, В.Ф. Годованця, В.С. Журавського, В.В. Кравченка, О.М. Лисенко, В.Я. Малиновського, В.М. Савчина, І.С. Сало, С.Г. Серьогіної, С.О. Телешуна, Ю.Н. Тодики, В.Ф. Погорілка, тощо.

Інститут президентства – це державна організація установ та індивідів, що володіють певними засобами, ресурсами, виконують конкретні правові, соціальні та політичні функції. В Україні даний інститут включає в себе Президента України, Адміністрацію Президента, Представників Президента України, Раду національної безпеки та оборони України, Національну академію державного управління при Президентові України та ін. [1, с. 332].

Інститут Президента в Україні було запроваджено згідно з прийнятим у липні 1991 р. Законом «Про заснування посади Президента УРСР і внесення змін і доповнень до Конституції Української РСР», відповідно до якого Президент став главою держави і виконавчої влади. Відтоді він відігравав і

продовжує відігравати важливу роль у становленні та розвитку української держави [2, с. 2].

Після проголошення Україною 24 серпня 1991 р. незалежності одразу постало питання про створення ефективної системи державного управління, адже саме демократичні та правові стандарти стали умовою для здійснення ряду економічних та соціальних перетворень. І, власне, саме інститут президентства мав стати тим основним стрижнем в процесі змін [3, с. 332]. Можна сказати, що закріпленню інституту президенства посприяло суспільно–політичні зміни в СРСР і УРСР. Потрібно було створити міцний центр державної влади, який міг би усунути всі проблеми і узгодити всі протиріччя. І саме таким центром мав стати інститут президента. Так, як цей процес утворення припав на період проголошення незалежності України то можна вважати, що він був виконаний не досконало.

Запровадження інституту президентства в Україні відбувалося під переважаючим впливом суто політичних розрахунків у відсутності сталих традицій здійснення державної влади в умовах демократичного режиму та браку досвіду правового врегулювання статусу одноособового глави держави. Закріплені в українському законодавстві норми значною мірою створювали основу для еволюції форми правління як в бік парламентарної республіки, так і президентської, знову ж таки під переважаючим впливом суто політичних чинників та розрахунків. Вже на початку 90–х років ХХ століття окреслилося прагнення значної частини української політико–адміністративної еліти використати одноособове здійснення повноважень глави держави як засіб протидії розширенню впливу представницьких інституцій на формування та функціонування державного управління [4, с. 393]. Так як досвіду у запровадженні інституту президентства не було. Можна сказати, що становлення в системі державної влади одноосібного глави держави привернула значну увагу суспільства до інституту президента України.

Отже, зважаючи на все вищесказане, можна зробити висновок, що інститут президенства України започатковувався не стабільно і під впливом різних факторів. Важливо те, що цей інститут потрібно вдосконалювати для подальшого розвитку держави.

Література

1. Чернишевич О.В. Передумови становлення інституту президентства в Україні: історичний аспект / О.В. Чернишевич // Інтелігенція і влада. Серія : Історія. – 2015. – Вип. 32. – С. 329–342.

2. Гриневич В.В. Інститут президентства та органи місцевого самоврядування в Україні: досвід і перспективи взаємодії / В.В. Гриневич // Актуальні проблеми державного управління. – 2014. – № 1. — С. 178–186.

3. Чернишевич О.В. Передумови становлення інституту президентства в Україні: історичний аспект / О.В. Чернишевич // Інтелігенція і влада. Серія : Історія. – 2015. – Вип. 32. – С. 329–342.

4. Актуальні проблеми конституційного права України: Підручник / За заг. ред. професора Олійника А.Ю. – К.: Видавничий дім «Скіф», 2012. – 552 с.

Мішина Н.В., д.ю.н., проф. (Одеса, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Наразі в Україні вельми активно відбувається муніципальна реформа, черговий етап якої побудовано навколо децентралізації публічної влади та практичної реалізації принципу субсидіарності. Однак поза увагою, як і раніше, залишаються інші проблеми національного місцевого самоврядування, які могли б бути вирішені у ході цієї реформи.

Однією з таких проблем є необхідність диференціації організаційних форм місцевого самоврядування у населених пунктах.

Питання організаційних форм місцевого самоврядування у населених пунктах по відношенню до України, як правило, привертає увагу дослідників у контексті міста Київ та міста Севастополь. Більш активно до нього звертаються ті вчені, які досліджують місцеве самоврядування в зарубіжних країнах – адже у Сполучених Штатах Америки, Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії, у Федеративній Республіці Німеччина та інших державах місцеве самоврядування на рівні населених пунктів може здійснюватися у різних організаційних формах. Інколи питання вибору організаційної форми місцевого самоврядування вирішується відповідно до територіальних особливостей (місцезнаходження) населеного пункту – як у ФРН, інколи – членами територіальних колективів – як у США, Сполученому Королівстві. Однак в обох випадках привертає увагу наявність диверсифікації місцевого самоврядування з урахуванням або виду населеного пункту, або волевиявлення більшості членів відповідного територіального колективу. Такий досвід вартий аналізу з метою його запозичення в Україні.

По–перше, це значно сприятиме успіхам національної муніципальної реформи. П. М. Любченко, розмірковуючи над конституційними основами реформування місцевого самоврядування в Україні, ще у 2011 р. відмічав «недоліки інституційно–функціональної організації влади на місцевому рівні» [1, с. 59]. Ці недоліки нікуди не зникли та потребують коригування.

По–друге, це недоцільність застосування однакової організаційної форми місцевого самоврядування для населених пунктів як міського, так і сільського типу. З цього приводу І.О. Зайцева влучно зазначила: «великий простір держави з багатонаціональним складом населення вимагає особливого підходу якщо не до кожної територіальної громади конкретно, то до конкретного регіону напевно. Зокрема, у великих містах з їх складною інфраструктурою непридатні та неефективні підходи до вирішення завдань місцевого значення, які ідеально підходять для невеликих містечок, селищ та сіл. Цим територіальним громадам сіл, селищ, містечок необхідне більш спрощене управління та самоврядування,

основні напрями якого були б закріплені в статутах відповідних територіальних громад» [2, с. 70–71]. Слід зазначити, що запровадження інституту старости ознаменувало певні позитивні зміни у цій сфері.

По–третє, в юридичній літературі була висловлена цікава думка про те, що деякі організаційні форми місцевого самоврядування наближаються до авторитарних, а деякі – тяжіють до демократичних. М.В. Колесніков, досліджуючи досвід Російської Федерації, зауважив, що, «хоча федеральне законодавство представляє регіонам і територіям свободу вибору між авторитарною (сильний мер – слабкі представницькі збори) і демократичною (слабкий мер – сильні представницькі збори) моделями організації місцевого самоврядування, аналіз відповідного регіонального законодавства і статутів місцевого самоврядування приводить до висновку, що авторитарний ухил в них переважає» [3, с. 13]. Автор продовжує: «слід обмовитися, що терміни «авторитарний» і «демократичний» по відношенню до указаних моделей організації місцевого самоврядування застосовуються нами з певною долею умовності так як повноваження виконавчих органів місцевого самоврядування в першій з вказаних моделей мають своїм джерелом пряме народне волевиявлення. Тому, строго кажучи, ці обидві моделі організації місцевого самоврядування є різновидами демократичної форми правління» [3, с. 14]. Думається, що саме члени територіального колективу мають оцінити рівень демократичності організаційної форми місцевого самоврядування за допомогою соціальної реклами та обрати форму, яку вбачають прийнятною для свого населеного пункту.

По–четверте, це буде відповідати муніципальній практиці зарубіжних, у т.ч. європейських країн, ефективність якої вже доведено.

Отже, основною перспективою удосконалення організаційних форм місцевого самоврядування у населених пунктах України вбачається необхідність їх диференціації.

Література

1. Любченко П.М. Конституційні основи реформування місцевого самоврядування в Україні / П. М. Любченко // Юридич. вісник. – 2011. – № 3. – С. 59–64.

2. Зайцева І.О. Конституційно–правове забезпечення статутної нормотворчостіу місцевому самоврядуванні в Україні: дис… кандидата юрид. наук: 12.00.02 / Ірина Олександрівна Зайцева. – Маріуполь, 2013. – 236 с.

3. Колесников Н.В. Правовые вопросы функционирования муниципальной службы в субъектах Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук: 12. 00. 02 / Николай Владимирович Колесников. – Саратов, 2000. – 171 с.

Нестерович В.Ф. д.ю.н, доц., (Сєвєродонецьк, Україна)

КОНСТИТУЦІЙНО–ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВОЇ ПРАВОТВОРЧОЇ ІНІЦІАТИВИ В УКРАЇНІ

Сучасне місцеве самоврядування неможливо уявити без безпосереднього залучення членів територіальних громад до вирішення місцевих справ. На сьогодні однією з найбільш поширених та дієвих конституційно–правових форм локальної демократії є місцева правотворча ініціатива. Більше того, місцева правотворча ініціатива є історично першим видом народної правотворчої ініціативи, який знайшов свою конституційно–правову реалізацію в Україні. Однак, досвід направлення членами територіальних громад місцевих правотворчих ініціатив в Україні наочно засвідчив, що потенціал цієї форми безпосереднього народовладдя на місцевому рівні є не повністю реалізованим та потребує свого суттєвого конституційно–правового вдосконалення та доопрацювання.

Зміст місцевої правотворчої ініціативи, відповідно до статті 9 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. № 28097–ВР, полягає у тому, що члени територіальної громади, мають право ініціювати розгляд у раді (в порядку місцевої ініціативи) будь–якого питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування. Порядок внесення місцевої ініціативи на розгляд ради визначається представницьким органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади з урахуванням вимог Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Місцева ініціатива, внесена на розгляд ради у встановленому порядку, підлягає обов'язковому розгляду на відкритому засіданні ради за участю членів ініціативної групи з питань місцевої ініціативи. Рішення ради, прийняте з питання, внесеного на її розгляд шляхом місцевої ініціативи, обнародується в порядку, встановленому представницьким органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади [1].

Однак наразі в Україні існують суттєві інституційні перепони у сфері реалізації народної правотворчої ініціативи на місцевому рівні. За результатами дослідження регулювання механізмів місцевої демократії, яке було проведене Українським незалежним центром політичних досліджень, порядок реалізації місцевої ініціативи урегульовано у 23 обласних центрах. Відсутнє регулювання у Житомирі та Ужгороді. Зокрема, статут територіальної громади міста Ужгород не згадує місцевої ініціативи в переліку механізмів участі членів територіальної громади у місцевому самоврядуванні. Ужгородською міською радою також не ухвалено окремого положення. Тільки 3 міста (Вінниця, Суми та Харків) мають окремі положення про місцеві ініціативи. Окремі норми щодо розгляду місцевої ініціативи наявні в регламентах Миколаївської та Чернівецької міських рад [2, с. 12].

Відсутність регулювання місцевої правотворчої ініціативи на рівні статутного права негативно позначається на практиці механізму її реалізації, що, в свою чергу, навіть гіпотетично обмежує можливості громадськості

впливати на рішення місцевих рад правовим шляхом. Наслідком цьому є те, що інститут місцевої правотворчої ініціативи на сьогодні не набув широкого поширення у системі української місцевої демократії [3, с. 239]. Це у свою чергу призводить до численних конфліктів між громадськістю та місцевими органів публічної влади щодо вирішення тих чи інших проблем територіальних громад.

Положення про місцеву правотворчу ініціативу має вирішувати забезпечення нормативного регулювання усіх етапів її реалізації: недопущення використання цього права на шкоду громаді; визначення дійових осіб процесу; встановлення послідовності процедури; захист дійових осіб від диктату інших осіб через певні процедурні ускладнення та розтягнутість процесу в часі. Варто погодитися з думкою В. Толкованова, що Положення про реалізацію права громади висувати місцеві ініціативи має передбачати: можливий предмет ініціативи; порядок формування ініціативної групи (груп); порядок легалізації груп; форми протоколів зборів цих груп, форми кінцевого документу, що подається раді; регламент роботи ініціативної групи (груп); процедуру переговорів міської влади з ініціативною групою; процедуру прийняття або відхилення ініціативи; порядок фінансування [4, с. 29].

Отже, наразі багато питань щодо конституційно–правового регулювання реалізації місцевої правотворчої ініціативи віднесено до сфери статутного права. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. у частині 2 статті 9 чітко вимагає врегулювання статутом територіальної громади питання порядку внесення місцевої ініціативи на розгляд місцевої ради. Водночас норма про ухвалення територіальними громадами власних статутів має рекомендаційний характер [1], тому багато органів місцевого самоврядування в Україні, передусім невеликих громад, утримується від їх ухвалення. За цього, за даними українського вченого П. Манжоли, тільки 11% територіальних громад мають затверджені статути, де врегульовані форми взаємодії населення із владою [5, с. 17].

Перепоною до конституційно–правового утвердження місцевої правотворчої ініціативи є прагнення місцевих еліт за допомогою статутного права ускладнити реалізацію громадянами свого конституційного права на участь у місцевому самоврядуванні. Положення значної частини статутів територіальних громад в Україні спрямовані на обмеження права місцевої ініціативи та інших засобів впливу територіальних громад на прийняття рішень. Одним з найбільш поширених способів є обмеження кола суб’єктів ініціювання демократичних процедур. Такими визнаються органи місцевого самоврядування, утім громадськість фактично позбавлена відповідного права. У деяких статутах, навіть окремих територіальних громад обласних центрів, питання місцевої правотворчої ініціативи взагалі ігноруються [6, с. 203].

Наприклад, положеннями про місцеву ініціативу передбачено велику кількість членів ініціативної групи (Рівне – 1000 осіб, Чернівці і Херсон – 500, Запоріжжя – 250). Встановлено нереально великі вимоги щодо кількості необхідних підписів для внесення ініціативи на розгляд ради (Чернігів – 23 тисячі, Кіровоград – 19 тисяч, Івано–Франківськ – 18 тисяч, Львів – 10 тисяч,

Одеса – 5 тисяч підписів). У 13 містах для внесення місцевої ініціативи від громади вимагають підготовку проекту рішення ради, додаткових фінансових документів, бюджетного обґрунтування. У більшості міст у регламентах роботи міської ради не прописано чітких процедур розгляду місцевої ініціативи, що призводить до значної затримки і конфліктів. У Вінниці, Сумах та Миколаєві місцева влада може проігнорувати вимоги громади і визнати недоцільним розгляд поданих пропозицій [2, с. 12].

Тому цілком закономірним є те, що особливістю вітчизняної моделі місцевого самоврядування є те, що вона поки не знає практики прямого прояву. Закріплена в Україні модель місцевої правотворчої ініціативи наразі є лише формою волевиявлення членів територіальної громади шляхом ініціювання розгляду відповідною радою будь–якого питання місцевого значення. Стримує реалізацію місцевої правотворчої ініціативи проблемний характер її конституційно–правового регулювання, який полягає в ускладненій процедурі внесення місцевої ініціативи до органу місцевого самоврядування. Наслідком цьому є невисока результативність внесення та розгляду місцевих ініціатив. До цього слід також додати незначний досвід застосування такого роду прояву демократії на місцевому рівні.

З метою посилення ролі місцевої правотворчої ініціативи у місцевому самоврядуванні, ще у 2013 році було запропоновано визнати предметом місцевої ініціативи лише готового проекту рішення (або нормативно–правового акта). За цього, передбачається впровадження двоетапної процедури розгляду місцевої ініціативи. На першому етапі проводяться консультації між ініціативною групою та місцевою радою щодо доцільності розгляду даного питання. На другому (в разі недосягнення консенсусу щодо ініціативи) проводиться збір підписів громадян та обов’язковий розгляд ініціативи місцевою радою за результатами підписної кампанії. Водночас у висловлених пропозиціях не вказано рівень конституційно–правового регулювання. Якщо вона знайде своє відображення у законі про місцеве самоврядування чи іншому законі, то це безумовно покращить практику застосування місцевої правотворчої ініціативи. Наявність законодавчого механізму реалізації місцевої правотворчої ініціативи мінімізує ризики створення нормативно–правових бар’єрів для її використання громадськістю на рівні статутного права, ключовим суб’єктом формування якого в Україні де–факто є органи місцевого самоврядування, а не територіальні громади. Останнім лише відводиться роль легітимації напрацьованих органами місцевого самоврядування нормативно–правових рішень.

Таким чином, право членів територіальної громади на місцеву правотворчу ініціативу, яке передбачене законодавством України, допускає різні варіанти порядку її внесення на розгляд місцевої ради за рахунок більш детального регулювання на рівні статутного права. Це з одного боку дає можливість найбільш оптимально врахувати історичні, національно–культурні, соціально–економічні та інші особливості здійснення місцевого самоврядування у різних регіонах України. З іншого ж боку, вітчизняний досвід свідчить про негативну практику статутного регулювання місцевої

правотворчої ініціативи, оскільки порядок її внесення на розгляд місцевої ради визначається локальним нормативно–правовим актом, як правило, у положенні, що затверджується рішенням місцевої ради або у статуті територіальної громади. Це дозволяє органам місцевого самоврядування у такий спосіб суттєво обмежити її реалізацію. Відтак законодавство України потребує суттєвого удосконалення за рахунок більш детальної законодавчої регламентації місцевої правотворчої ініціативи.

Література

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 28097–ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

2. Місцева демократія в Україні: нові стандарти / Укр. незалеж. центр політ. дослідж.: М.В. Лациба, І.М. Лукеря, О.Л. Ващук–Огданська. – К.: Агентство «Україна», 2013. – 236 с.

3. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2012. – 256 с.

4. Посібник з питань партисипативної демократії (демократії участі) на місцевому рівні / Під редакцією Толкованова В.В. – Київ: Крамар, 2011. – 199 с.

5. Манжола П. Форми участі громадськості у діяльності органів публічної влади та прийнятті політичних рішень / П. Манжола // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 4. – С. 13–18.

Овчаренко К.О., студентка (Запоріжжя, Україна)

КОНСТИТУЦІЙНО – ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Президент України є главою держави і виступає від її імені. Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина [1].

Питання поняття та значення інституту Президента України з часу здобуття Україною незалежності було об’єктом дослідження багатьох видатних вчених–конституціоналістів, що зробили вагомий внесок у дослідженні даного питання. Серед широкого кола науковців слід виділити праці Авер’янова В.Б., Годованця В.Ф., Журавського В.С., Кравченка В.В., Лисенко О.М., Малиновського В.Я, Савчина В.М., Сало І.С., Серьогіної С.Г., Телешуна С.О., Тодики Ю.Н., Погорілка В.Ф., Шаповала В.М., тощо.

Проблему конституційно-правового статусу Президента України вже широко висвітлено в юридичній літературі, зокрема вченими-конституціоналістами Національної академії правових наук України,

Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, Інституту законодавства Верховної Ради України, Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного університету «Одеська юридична академія» та деяких інших вищих навчальних закладів. Ними видано монографії, підручники, навчальні посібники, захищено дисертації, опубліковано матеріали конференцій, низку статей у наукових збірниках і юридичних журналах, зокрема й у журналі «Віче», в яких досліджуються особливості інституту президентства, місце та роль Президента України в системі державної влади, еволюція його конституційно-правового статусу, висловлюються міркування щодо їх здійснення на різних етапах історії незалежної України [3].

На поточний момент проблема визначення конституційно–правового статусу президента зберігає граничну актуальність у більшості пострадянських республік. Згадана проблема перебуває у площині осмислення функціональної природи інституту президента, як теоретичної передумови визначення змісту та обсягу повноважень глави держави, його адекватного функціонального дистанціювання від виконавчої гілки влади [4].

На думку відомого вченого–конституціоналіста Ю.М. Тодики: «Водночас високий статус Президента України не означає відсутності його політичної та юридичної відповідальності перед народом. Реалізуючи свою політичну волю, Президент України може вживати тільки закріплені за ним Конституцією і законами України повноваження, тобто діяти виключно в межах її приписів. У тексті офіційної присяги Президента України є такі слова: «Зобов'язуюсь... додержуватися Конституції України і законів України, виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників, підносити авторитет України у світі». Президент України — гарант додержання Конституції України. Відповідно він суттєво впливає на режим стабільності закріпленого в Україні конституційного ладу і законності, забезпечення прав людини і громадянина, утвердження конституціоналізму в цілому [5].

Дослідник Годованець В.Ф стверджує : «Конституційне закріплення статусу Президента України як гаранта державного суверенітету означає, що глава держави повинен використовувати всі свої повноваження для забезпечення існування України як незалежної, самостійної держави. І для того щоб Президент України мав реальні можливості для гарантування державного суверенітету й територіальної цілісності України, його конституційний статус як глави держави підкріплений значними повноваженнями в зовнішньополітичній сфері України і як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України» [6].

Ми вважаємо, що президент наділяється широкими повноваженнями у сфері взаємовідносин із законодавчою, виконавчою та судовою владою, забезпечує функціонування державних структур, спрямовує зусилля різних гілок влади на розв'язання актуальних проблем країни, а також несе персональну відповідальність за узгоджену безперервну роботу механізмів

захисту Конституції України, прав і свобод людини, вжиття заходів щодо ефективного функціонування всіх владних державних структур.

Тому, Президент України повинен забезпечувати стійкість системи державного управління та всього суспільства, оперативно виводити свою країну із складних, безвихідних ситуацій, гарантувати її громадянам динамізм та єдність державної влади в умовах її підйому.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96–ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua
2. Рудик П. Конституційно–правовий статус Президента України в умовах парламентсько–президентської республіки / П. Рудик // Віче. – 2014. – № 20. – С. 7–15.
3. Мартинюк Р.С. Актуальні проблеми реалізації конституційно-правового статусу Президента України /Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». –2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14mrsspu.pdf.
4. Конституційне право України: Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ За ред. академіка АПрН України, доктора юридичних наук, професора Ю.М. Тодики, доктора юридичних і політичних наук, професора В. С. Журавського. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. – 396 с.
5. Годованець В.Ф. Конституційне право України: навч. посіб. / В.Ф. Годованець. – К.: МАУП, 2005. – 360 с.

Поглєдова К.В., студентка (Дніпро, Україна)
Наук. кер.: Наливайко Л.Р., д.ю.н., проф. (Дніпро, Україна)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ІНСТИТУТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТІВ

В умовах Євроінтеграції України та в рамках програми «Сприяння правової реформи в країнах Східного партнерства» групою представників Європейського Союзу та Ради Європи у травні 2012 р. було підготовлено доповідь «Професія адвоката», у якій йдеться про важливість професійної підготовки як основної складової для успішного виконання адвокатських обов’язків [1]. Мова йде про те, що країнам слід вживати всіх необхідних заходів, щоб забезпечити високі стандарти початкової та безперервної професійної підготовки адвокатів, яка є ключем до надання ефективної юридичної допомоги. Також слід зазначити, що особливої актуальності в умовах триваючої судово–правової реформи набувають окремі аспекти інституту відповідальності адвоката оскільки цей інститут виконує подвійне завдання: покарання недобросовісних адвокатів та попередження вчинення

правопорушень. Разом з тим, багато питань функціонування цього правозахисного інституту залишається невирішеними.

Дана тема хоч є актуальною, але юристами–науковцями досліджується мало. Серед вчених, які досліджували окремі аспекти проблеми, доцільно виокремити праці Т. Варфоломєєва, С. Гончаренко, А. Бірюкова, також тією чи іншою мірою розглядалася дана тематика у роботах М. Антоновича, М. Барщевського, Є. Бова, О. Бойкова, Є. Васьковського, М. Видрі, О. Воронова, Є. Тарло, П. Хотенець, Д. Фіолевський, І. Яртих, О. Яновської та ін.

Створення високопрофесійної та кваліфікованої адвокатури є пріоритетним завданням та конституційним обов'язком нашої держави. Адвокатура в демократичному суспільстві функціонує як незалежна інституція, тобто не підпорядкована державі, забезпечена від будь–якого стороннього втручання та є особливим правозахисним інститутом в Україні. Адвокатура вимагає до себе не меньше уваги, ніж державні органи і хоча це незалежний орган, держава бере участь у її діяльності за допомогою законодавства. Регулятором в рамках Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» є кваліфікаційно–дисциплінарні комісії адвокатури (далі – КДКА), яка реалізує завдання щодо формування професійної адвокатури, а також підтримання їх високого професійного рівня [2].

Законодавцем був передбачений особливий порядок притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, також законом був визначений виключний перелік санкцій та порядок їх накладення. Основна особливість дисциплінарної відповідальності адвокатів полягає у її законодавчому регулюванні як спеціального виду професійної відповідальності, правова природа якої обумовлена особливим статусом адвоката в демократичному суспільстві. Дисциплінарне провадження стосовно адвоката – це процедура розгляду письмової скарги, яка містить відомості про наявність у діях адвоката ознак дисциплінарного проступку. Але тут же спостерігаємо прогалину в частині законодавства де немає визначення поняття «дисциплінарний проступок», але є перелічені підстави для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, а отже будь–яке діяння, пов'язане з порушенням адвокатом встановлених законом обов'язків, за певних умов може бути кваліфіковане членами КДКА як дисциплінарний проступок. Варто зазначити, що дисциплінарну справу щодо адвоката не може бути порушено за заявою (скаргою), що не містить відомостей про наявність ознак дисциплінарного проступку адвоката, а також за анонімною заявою (скаргою) [3].

З вищезазначеного можемо зробити висновок, що додержання норм професійної етики щодо діяльності адвокатів є актуальним. На сьогодні та законодавча база, яка існує в Україні, не регулює діяльність адвокатів так, щоб уникнути можливих суперечностей між етичними і юридичними нормами, та потребує вдосконалення. Потрібен і реальний механізм контролю за дотриманням адвокатами норм професійної етики та відповідальності за їх порушення, що забезпечило б гідний рівень правової допомоги, яку надають

адвокати. Водночас з тим варто подбати і про те, аби нові механізми притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності не стали гарним інструментом для черезмірного втручання і перешкод з боку держави, будь–яких державних та недержавних органів або третіх осіб у виконання функцій адвоката.

Необхідно дотримуватись балансу між забезпеченням виконання стандартів адвокатської діяльності з однієї сторони та забезпеченням уникнення будь–яких прямих або опосередкованих неправомірних обмежень, впливу тощо на адвоката з боку будь–яких інстанцій.

Література

1. Реформування інституту адвокатури як одна з умов виконання зобов'язань перед Радою Європи; Мін'юст України; Роз'яснення від 17.07.2013 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до документу:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0014323–13.

2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України [Електронний ресурс]. / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до документу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5076–17.

3. Адвокатура в Україні. Міжнародно–правові стандарти адвокатської діяльності. Організація адвокатури / Академія адвокатури України; авт.–упоряд. Варфоломеєва Т.В., Гончаренко С.В. – К. : Юрінком Інтер, 2010 – 400 с.

Рябовол Л. Т., д. пед. н., доц. (Кропивницький, Україна)

ДОСЛІДЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ: НЕОБХІДНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ

У конституційно–правовій науці проблематика конституційного ладу України досліджена достатньо глибоко. Її розробляли Ф. Веніславський, О. Кушніренко, Л. Наливайко, М. Орзіх, В. Погорілко, О. Прієшкіна, Є. Реньов, М. Савчин, О. Скрипнюк, Ю. Тодика, О. Фрицький та ін. Разом з тим, у цих та інших працях, на наш погляд, не повною мірою реалізовано системний підхід.

Системний підхід – це такий методологічний підхід, який передбачає комплексне дослідження об'єкта як цілісної сукупності взаємопов'язаних і взаємообумовлених складників. Показниками системи, які вимагають аналізу, є: морфологічний, структурний, функціональний, генетичний.

Вже на цьому етапі дослідження можемо зауважити, що у доступних нам працях з окресленої проблематики функціональний показник конституційного ладу як системи, його функції як напрямки впливу на суспільні відносини, залишилися поза увагою дослідників. Наразі функціональне призначення конституційного ладу як спеціально організованого об'єкту (механізму) полягає в загальному управлінні суспільством, процесами, які відбуваються у ньому.

Щодо морфологічного і структурного показників. Передусім зупинимось на визначенні самого поняття «конституційний лад». Одразу зауважимо, що на нормативному рівні воно відсутнє. Не розтлумачив його і Конституційний Суд України, хоча, пояснення цього органу могли б забезпечити однакове розуміння цієї категорії всіма суб'єктами її застосування, доцільне її використання у науковому обігу та у процесі реалізації конституційних положень.

Незважаючи на те, що ця категорія є відносно новою у конституційно–правовій науці, запропоновано чимало її наукових визначень. Переважна більшість фахівців починають їх словами: «система» (В. Погорілко), «цілісна система» (В. Букач, Ф. Веніславський, В. Кравченко, О. Кушніренко, А. Олійник, О. Фрицький), «інституційна система» (Л. Наливайко). Однак, на цьому реалізація системного підходу закінчується. Самі ж визначення не дають розуміння ні про складники цієї системи, ні, тим більше, про їхні взаємозв'язки.

Маємо, наприклад, таке абстрактне визначення: конституційний лад – це вся система суспільних відносин як предмет конституційного регулювання, а також система конституційних норм і принципів, що регулюють окремі види суспільних відносин існуючого, реального ладу (В. Кабишев).

Є визначення через базові цінності, принципи або вимоги до суб'єктів права, наприклад, конституційний лад – цілісна система соціально–правових відносин та інститутів, які підпорядковані безумовним моральним і конституційним вимогам, що має ґрунтуватися на сукупності найважливіших регуляторів, які допомагають закріпленню в суспільній практиці і правосвідомості фізичних і юридичних осіб стабільних правових, гуманних, справедливих зв'язків між людиною, суспільством, державою (О. Кушніренко).

Найбільш повним, хоч і лаконічним, є визначення конституційного ладу як цілісної системи основних політико–правових, економічних та суспільних відносин, які виникають у суспільстві (О. Фрицький). Воно дає розуміння того, які саме відносини ґрунтуються на принципах конституційного ладу або підлягають конституційному регулюванню, однак, не допомагають зрозуміти ні морфологію, ні структуру самого конституційного ладу. Науковці суголосні у тому, що конституційний лад – це певні суспільні відносини, проте, з приводу змісту й обсягу цих відносин єдиного погляду поки що не вироблено. Наукові дискусії навколо цього конструкту продовжуються.

Конституційний лад – складноструктуроване поняття, яке опосередковує відповідне складне явище конституційно–правової дійсності. При цьому, розуміння його як сукупності державного та суспільного ладу, або державного ладу та правової держави і громадянського суспільства, значно спрощує його структуру. Вона є значно складнішою і охоплює, як і в будь–якого системного поняття, такі складники: елементи, компоненти, підсистеми. Органічно взаємопов'язані, вони забезпечують цілісність системи, разом з тим, постулюється їх підпорядкованість, певна ієрархія.

Системоутворювальним компонентом конституційного ладу є Конституція України, яка безпосередньо закріплює цей лад, у зв'язку з чим він і називається конституційним. І це не лише Розділ І «Загальні засади», а весь

текст Основного Закону. Дана підсистема досліджуваної системи містить також конституційні закони, рішення КСУ.

Складниками системи конституційного ладу є державний лад та суспільний лад. У свою чергу, компонентами першої підсистеми (державний лад) є: форма правління, форма політичного режиму, форма державно–територіального устрою, функції держави як напрямки її впливу на суспільство та рівень ефективності виконання їх державою, а також відносини особи і держави, що опосередковуються у конкретному правовому статусі першої. При цьому, кожна з форм держави зумовлює тип та характер цих відносин і ступінь участі особи у вирішенні питань загальнодержавного та місцевого значення.

Суспільний лад як підсистема конституційного ладу в якості компонентів охоплює економічні, соціальні, екологічні, культурні відносини, які виникають, змінюються і припиняються у процесі та у результаті реалізації особою конституційних особистих, соціальних, економічних, екологічних та культурних (духовних) прав.

Інваріантним складником досліджуваної системи є засади конституційного ладу. Водночас, і їх необхідно вивчати як системне утворення – сукупність таких компонентів: базові цінності, принципи конституційного ладу і норми, в яких вони знайшли своє формальне вираження.

Підсистемою конституційного ладу є механізм його гарантування, який, у свою чергу, також вимагає комплексного дослідження. Систему гарантій наразі слід розглядати як таку, що охоплює мету її функціонування (зокрема забезпечення стабільності конституційного ладу), суб’єктів, засоби, заходи, форми гарантування, а також результат, який має засвідчити ступінь ефективності функціонування відповідного механізму, встановити, чи забезпечує він надійний захист конституційного ладу. Зауважимо, що така система гарантування функціонує на усіх етапах розвитку конституційного ладу. За умови встановлення її недостатньої ефективності, доцільною є її перебудова, зміна змістового наповнення компонентів та їх елементів до тих пір, поки її результат не буде близьким до ідеального, тобто, до мети.

Очевидно, що всі перелічені вище підсистеми взаємопов’язані й у сукупності, взаємодії та взаємовпливах забезпечують цілісність, повноту і функціональність конституційного ладу. Так, підґрунтям його принципів є загальнолюдські та загальноцивілізаційні цінності, які, у свою чергу, тісно пов’язані з метою цього конституційно–правового інституту. Принципи є основою для моделювання відповідного типу державного та суспільного ладу, характеру суспільних відносин. Водночас, навряд чи можна говорити про втілення приписів Конституції в частині засад конституційного ладу в життя, якщо не буде ефективним механізм їх захисту, гарантування.

Слід також зазначити, що за законами функціонування системи її результат має бути інтегрованим. Її має позначати загальнорезультативність (неаддитивність, емерджентність) – властивість системи, яка виникає внаслідок реалізації між її елементами зв’язків, що забезпечують більший загальний ефект її функціонування, ніж сума ефектів дій окремих компонентів.

Реалізація системного підходу передбачає не лише осмислення внутрішньої структуру складного об'єкта дослідження, але й проведення аналізу його зовнішнього середовища, встановлення відповідних чинників та з'ясування сутності їх впливу на досліджувану систему. При цьому, слід виходити з положення теорії систем, згідно з яким, кожна система є підсистемою системи вищого рівня. Очевидно, що конституційний лад як конституційно–правовий інститут є підсистемою конституційного права як галузі права, яке, у свою чергу, є підсистемою системи права і законодавства та загалом правової системи країни. Таким чином, конституційний лад України відчуває всі процеси, зміни, які відбуваються у цих системах і які по відношенню до неї є її зовнішнім середовищем.

Особливої уваги науковців потребує сьогодні інтеграційний чинник, адже вплив процесу інтеграції України в європейське та світове співтовариство на вітчизняну систему права очевидний. Відповідний вплив на конституційний лад України опосередковується через підсилення таких його ознак / цінностей / принципів, як: демократизм, гуманізм, правова держава, громадянське суспільство тощо.

Системний підхід вимагає також дослідження конституційного ладу, з одного боку, як науково–теоретичного поняття, що опосередковує конкретне суспільне і державно–правове явище, а з іншого, як практику реалізації відповідних відносин. При цьому, теорія і практика у даному контексті взаємодіють та впливають одне на одного, взаємозбагачуються. Так, наука обґрунтовує перспективи розвитку демократичного конституційного ладу, окреслює напрямки удосконалення держави як правової та соціальної, а практика вносить корективи, висуває нові перспективні завдання перед наукою.

Отже, конституційний лад України – це функціонально диференційована система, спеціально утворена для цілеспрямованого впливу на державу, суспільство, різноманітні колективи, які можуть утворюватися як елементи громадянського суспільства, особу з метою формування і розвитку у них визначених якостей, встановлення типу і характеру відносин, що зумовлені особливостями відповідного етапу розвитку цієї держави і суспільства, права і законодавства, юридичної наукової думки. Основними формами організації цієї системи є державний лад та суспільний лад. Однак, крім цих складників, її структуру ще доповнюють сама Конституція та конституційне законодавство, яке закріплює загальні засади її функціонування, безпосередньо засади як сукупність цінностей, принципів та конституційно–правових норм, механізм гарантування конституційного ладу та його зовнішнє середовище, яке задає зовнішні чинники і, таким чином, детермінує розвиток відповідної системи.

Сапоговська І.О., студентка (Дніпро, Україна)
Наук. кер.: Грицай І.О., к.ю.н., доцент (Дніпро, Україна)

ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ У СФЕРІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ УКРАЇНИ

Працевлаштування в аспекті гендерної рівності є нагальною в сучасному суспільстві. При дослідженні цієї проблематики, жінка становиться центральним об'єктом обговорення. Сфера праці передбачає залучення до роботи як жінок, так і чоловіків, Конституція України закріплює їх рівність у всіх сферах життя. Проте проводжуючи дослідження, ми помічаємо, що деякі сфери життя, не надають рівноправності обом статям. Через фізичні, психологічні, моральні чинники жінка, в наслідок стереотипів, вважається слабкішою ніж чоловік. В наслідок цього спостерігається значний рівень безробіття, низька заробітна плата у жіночої статі.

Проблемі гендерної рівності в різних сферах життя присвятили свої праці такі вчені: Н. Аніщук, Н. Болотіна, М. Бурменський, О. Дашковська, Л. Кормич, К. Левченко, О. Матвієнко, Т. Мельник, В. Никифоренко, Н. Оніщенко, М. Томашевська та багато інших [4, с. 82]. Але зазначена проблема потребує уваги, оскільки рівноправність у демократичній державі є одним з найголовніших прав людини, основоположним принципом для України.

Інтерес до становища жінки у суспільстві виникла давно. «Жіночі» проблеми традиційно обумовлювалися біологічною особливістю жіночої популяції, а також історично обумовленими стереотипами соціальної політики (культурою, релігією, мораллю). Ідеї про захист прав жінок виникали і в епоху Відродження та були розвинуті пізніше жіночими рухами та партіями, включаючи робочий і демократичний жіночі рухи та фемінізм. Численні дослідження жіночої проблематики довели необхідність дослідження також і проблем чоловіків, що є умовою нормального розвитку суспільства [1, с. 114]. Хоча проблема гендерної рівності сягає багато вічної історії, нажаль вона простягається та є не вирішеною до сьогодні.

Сьогодні стан ринку праці України потребує вирішення таких питань, як зниження рівня безробіття, підвищення конкурентоспроможності ринку праці, покращення умов праці. Особливо гостро це питання стоїть у гендерному аспекті [2, с. 723].

Ринок праці України характеризується високим ступенем залучення жінок і має відносно гендерно нейтральне регулювання, за винятком захисту робітниць у шахтах та інших галузях важкої промисловості. Участь жінок на ринку праці швидко зростала під час та після світових війн. Жінки, як правило, більшою мірою страждають від дискримінації та експлуатації на ринку праці, аніж чоловіки. Бракує ініціатив, спрямованих на зменшення гендерної різниці в оплаті праці або підтримки кар'єрного розвитку жінок, а ініціативи, спрямовані на поєднання роботи і сімейного життя, залишаються поодинокими [3, с. 99].

Статті 3, 21, 23, 24 Конституції, закріплюють, рівність чоловіків та жінок в усіх сферах життя. Шляхи досягнення гендерної рівності втілюються передусім на державному рівні і в законодавчих документах. Одним з основоположних нормативно–правових актів, що має на меті досягнення рівного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства, є Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Ліквідації дискримінації жінок, лежить в основі нашої держави. Її закріплення на законодавчому рівні, окремими статтями та частинами законів України, надає можливість реалізувати жінкам своїх прав у сфері праці, які їй надані державою.

Цінності гендерної рівності втілюються передусім на державному рівні і в законодавчих документах. Так, Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» має на меті досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України. Але дійсність свідчить про протилежне [2, с. 723].

Серед найманих працівників показником дискримінації є рівень заробітної плати. В цілому, рівень жіночої заробітної плати складає 2/3 чоловічої. Гендерна нерівність в оплаті праці є прямим порушенням принципу рівної оплати за рівну працю. Майже в усіх галузях народного господарства жінки займають низькооплачувані посади. Всі ці роки на ринку праці простежується ще одна закономірність: чоловіки витісняють жінок з перспективних і добре оплачуваних посад [5, с. 210].

Підтвердженням гендерної дискримінації в Україні є наступна картина: жіноче населення складає 54 % населення країни, разом з цим кількість жіночих організацій росте, проте кількість жінок в органах влади зменшується. Для прикладу, у нинішньому парламенті жінки складають лише 11 % у порівнянні з країнами цивілізованої Європи де ця цифра, не суттєво, але все ж таки відрізняється та становить у середньому 26 % [6].

Українські дослідники виділяють кілька видів гендерної дискримінації на ринку праці: 1) дискримінація під час працевлаштування, яка виявляється, коли осіб певної статі за інших рівних умов беруть в останню чергу на роботу та першими звільняють; 2) дискримінація в доступі до певних професійних посад, коли забороняють або обмежують доступ до певних видів діяльності, професій, посад, незважаючи на здатність особи до виконання робіт; 3) дискримінація під час оплати праці, коли значно меншою є оплата одних працівників порівняно з іншими за виконання однакової роботи; 4) дискримінація під час кар’єрного просування; 5) дискримінація під час професійної підготовки й отримання певних видів освіти [2, с. 723].

Безробіття у однаковій мірі є проблемою як для жінок, так і для чоловіків, але досвід засвідчує, що жінкам важче знайти роботу ніж чоловікам. Рівень

зареєстрованого безробіття жінок є вищим від рівня безробіття чоловіків на 2,5 % і на 1,3 % – від загального зареєстрованого безробіття в Україні [3, с. 100].

Важливим критерієм працевлаштування є врахування психологічних особливостей, які властиві чоловікам і жінкам [2, с. 723]. Сучасний стан економіки України, недостатню підтримку з боку держави, можна стверджувати, що жінка у нашій країні практично не має права вибору: працювати чи не працювати. Згідно із даними соціологічних досліджень, лише одна із 100 жінок відчуває себе нині абсолютно впевненою, 8–9 із 10 перебувають у постійній тривозі за завтрашній день, а частка тих, хто остаточно зневірився знайти будь–яку роботу, становить у структурі економічно неактивного жіночого населення 6,4 % [3, с. 100–101].

Прикладом для України та для багатьох інших країн на шляху забезпечення рівності між чоловіками та жінками може стати така країна загального добробуту, як Швеція, яка належить до держав із найвищими показниками забезпечення рівності між чоловіками та жінками. Згідно з даними Звіту з глобального гендерного розриву (Global Gender Gap Report) 2009 року, Швеція посідає четверте місце в світі щодо забезпечення гендерної рівності після Ісландії, Норвегії та Фінляндії. Також, згідно з даними Звіту з людського розвитку 2009 року (Human Development Report), Швеція на першому місці за показником залучення жінок до сфери прийняття рішень [6]. Для досягнення рівності обох статей, підвищення показників однакових можливостей у сфері праці, України орієнтуючись на Швецію, має створювати програми для їх урегулювання, створення місць праці де могли б в однакових умовах працювати як чоловіки так і жінки. Регулювання рівності на законодавчому рівні та утвердження законів, за змістом наближені до цієї країни та схиляти роботодавців до зменшення обмеження та дискримінації прав жінок.

Отже, в сучасних умовах працевлаштування, жінка має менше можливостей у порівнянні з чоловіком. Рівність чоловіка та жінки закріплюється на законодавчому рівні у Конституції України та спеціальному законі «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Проте, на основі досліджень, прослідковується дискримінація жінок на ринку праці: у рівні заробітної плати, доступу до певних професійних посад, під час кар’єрного просування. Для досягнення дійсної рівності між чоловіком і жінкою, Україна як демократична держава повинна, орієнтуватися на досвіді більш розвинутих країн, де показник гендерної рівності є вищим; та проводити заходи вдосконалення не лише на теоретичному (законодавчому) рівні, а й реалізувати це у реальному житті.

Література

1. Близнюк В.В. Гендерна характеристика ринку праці України / В.В. Близнюк // Економіка і прогнозування. – 2003. – № 2. – С. 114–126.

2. Онищенко О.В., Кисєльова А.О., Майлатова О.О. Гендерні особливості працевлаштування в Україні / О.В. Онищенко, А.О. Кисєльова, А.О. Майлатова

// Миколаївський університет імені В.О. Сухомлинського. – 2016. – № 14. – С. 722–725.

3. Куліков Д.Ю. Гендерний аспект ринку праці України / Д.Ю. Куліков // Економіко–правовий розвиток сучасної України : матер. III Всеукр. наук. конф. студ., аспір. та молодих вчених (22–23 листопада 2013 р., м. Одеса) / за ред. д.е.н., проф. О.М. Кібік, д.ю.н., проф. О.П. Подцерковного ; Національн. ун–т «Одеська юридична академія» – Одеса : Фенікс, 2013. – С. 99–101.

4. Дорофеєва В.І. Законодавче забезпечення рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків в Україні / В.І. Дорофеєва // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – 2015. – № 35. – ч. 2 Том 1. – С. 81–84.

5. Розумей Т.М. Гендерна нерівність та її вплив на ринок праці в Україні / Т.М. Розумей, А.О. Арсеєва // Вісник ЖНАЕУ. – 2011. – № 1, т. 2. – С. 208–214.

6. Черба В.М., Ромашко І.Ю. Гендерна нерівність на ринку праці України / В.М. Черба, І.Ю. Ромашко// Ефективна економіка. – 2016. – № 5.

Свелеба Г.І., студентка (Львів, Україна)
Наук. кер.: Буряк Я.Я., к.юр.н. (Львів, Україна)

МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Невід'ємне та непорушне право кожної людини – це право на охорону здоров'я. Суспільство і держава відповідальні перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду народу України.

Конституція України гарантує кожному громадянину право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (стаття 49 Конституції України). Ці конституційні засади створюють відповідний правовий режим реалізації різноманітних елементів права на здоров'я у межах правової системи України [2].

Медичне страхування – це страхування на випадок утрати здоров'я з будь–якої причини, зокрема через хворобу та нещасний випадок [1, с. 109].

При виникненні страхового випадку страховик гарантує оплату медичної допомоги, за рахунок накопичених страхувальниками коштів. Медичне страхування дозволяє гарантувати громадянину безкоштовне надання певного обсягу медичних послуг, при виникненні страхового випадку (порушення здоров'я), за наявності договору зі страховою медичною організацією (страховиком). Остання несе витрати з оплати випадку надання медичної допомоги (ризику), з моменту сплати громадянином першого внеску до відповідного фонду. Забезпечує право громадян які працюють, і членів їхніх сімей на кваліфіковане медичне обслуговування та матеріальне забезпечення, у випадку захворювання та в інших випадках [3].

Медичне страхування є формою соціального захисту населення щодо охорони здоров'я, воно пов'язане з компенсацією витрат громадян на медичне

обслуговування. Це система організаційних і фінансових заходів щодо забезпечення діяльності страхової медицини.

Основними завданнями медичного страхування є :

1) посередницька діяльність в організації та фінансуванні страхових програм через надання медичної допомоги населенню;

2) контроль за обсягом та якістю виконання страхових медичних програм лікувально–профілактичними, соціальними закладами і окремими приватними лікарями;

3) розрахунок з медичними, соціальними установами та приватними лікарями за виконану роботу згідно з угодою через страхові фонди, які формуються за рахунок грошових внесків підприємств, закладів, організацій, громадян [7, с. 132].

На сьогоднішній день, механізм медичного страхування в Україні перебуває лише на стадії формування. Медична галузь, яка фінансується з державного бюджету, не забезпечується належним чином навіть на половину її потреб. Наразі не існує чіткого уявлення про систему медичного страхування, яка має бути прозорою і зрозумілою для громадськості.

Соціально–політична криза в Україні призвела до кризи в системі охорони здоров'я та погіршення якості медичного обслуговування населення. Так, для прикладу, у складеному в 2016 році агентством Bloomberg рейтингу ефективності національних систем охорони здоров'я, Україну взагалі не включили в цей рейтинг. Рейтинг складається з 55 країн. Лідером серед них виявився Гонконг, а на останньому місці – Росія. Головним показником (60 відсотків ваги) при розрахунку займаного тією чи іншою державою місця експерти Bloomberg вважають очікувану тривалість життя середньостатистичного громадянина [4].

Однією з найбільших проблем здійснення реформування системи охорони здоров'я, на нашу думку, є відсутність законодавчої бази, яка б чітко регулювала загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування та його функціонування із обов'язковим та добровільним медичним страхуванням, яке здійснюється комерційними страховими компаніями.

Так, в Україні існує лише в стані Проекту Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування в Україні» № 4981–2 від 02.08.2016 року (надалі – «Проект») [5], яким передбачено створення Фонду загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування, який згідно з цим Проектом, є організацією публічного права – юридичною особою, що створюється з метою захисту прав і законних інтересів застрахованих осіб та закладів охорони здоров'я шляхом накопичення коштів Фонду та здійснення за їх рахунок виплат за договорами загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування у випадках та в порядку, визначеному цим Законом, положенням про обіг коштів у системі загальнообов'язкового соціального медичного страхування, іншими нормативно–правовими актами (надалі – «Фонд») [5].

Однак, на сьогоднішній день, цей Проект викликає багато занепокоєнь та невдоволень, оскільки більшість медиків та страховиків переконані, що

створення Фонду, який забезпечує гарантоване і беззаперечне надходження коштів до Фонду, і є основною ідеєю створення цього Проекту, що по своїй суті не змінює існуючу систему охорони здоров'я в Україні, яка потребує термінових реформ.

Необхідно звернути увагу також і на добровільне медичне страхування (надалі – «ДМС»), яке є одним із сегментів вітчизняного страхового ринку, який досить активно розвивається в Україні.

Особливостями ДМС в Україні є:

– ДМС є частиною особистого страхування;

– ДМС є важливим ринковим компонентом та ефективним доповненням до системи соціального забезпечення, в тому числі Обов'язкового загальнодержавного медичного страхування;

– у ДМС застосовується принцип страхової солідарності, який визначається тим, що застрахована особа отримує ті види медичної допомоги та у тих розмірах, за які було сплачено страховий платіж;

– програми ДМС можуть обиратися за бажанням страхувальника, та реалізують потреби кожного окремого громадянина [6].

Таким чином, для покращення української системи охорони здоров'я необхідний час та значні інвестиції. Так як система державного медичного соціального страхування є важливою і для суспільства, і для держави, то необхідно погодитись, що до її впровадження необхідно підійти обдумано та зважено: розробити і у встановленому порядку затвердити закони та підзаконні акти про медичне страхування громадян; розробити положення про національний і територіальні фонди медичного страхування та їх сформувати, а також захистити права пацієнта на отримання своєчасної і якісної медичної допомоги.

Більше того, на нашу думку, враховуючи тенденцій розвитку ДМС в Україні та досвіду фінансування медицини в іноземних країнах, для прискорення процесу переходу фінансового забезпечення закладів охорони здоров'я на основу медичного страхування, доцільним було б:

– забезпечення конкурентного середовища на ринку медичних послуг у разі прийняття законодавчих актів з питань обов'язкового соціального медичного страхування;

– підвищення надійності страхових організацій, що працюватимуть у системі ДМС, шляхом встановлення вимог до їхнього ліцензування відповідно до чітко встановлених критеріїв;

– переведення функціонування закладів охорони здоров'я на комерційні засади;

– забезпечення контролю за використанням єдиних стандартів усіма медичними установами, що працюють у системі ДМС, незалежно від їхньої відомчої підпорядкованості та організаційно–правової форми.

Література

1. Говорушко Т. А. Страхові послуги: навч. посіб. / Т. А. Говорушко. –

К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 400 с.

2. Конституція України (із змінами). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96–%D0%B2%D1%80.

3. Медичне страхування. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B5_%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%85%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.

4. Перші позиції займають азіатські країни. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua.korrespondent.net/world/3751430–ukraina–ne–vviishla–do–reitynhu–efektyvnosti–okhorony–zdorovia.

5. Проект Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування в Україні» № 4981–2 від 02.08.2016 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59862.

6. РОКЛДЦ ім. В.Поліщука: Страхова медицина. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://rcmdc.com.ua/patsientam/strahova–meditsina.html.

7. Чорномаз О.Б. Проблеми і перспективи розвитку медичного страхування в Україні / О.Б. Чорномаз // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2015. – № 824. – С. 131–134.

Степаненко К.В., к.ю.н., доц. (Дніпро, Україна)

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНОГО СТАНУ У СФЕРІ ПІЗНАННЯ І ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У юридичній літературі правову систему сучасного періоду розвитку пострадянських країн зазвичай позначають як правову систему перехідного типу [1; 2]. Інакше кажучи, головна особливість такого типу права полягає в тому, що воно знаходиться в стані переходу від одного формаційного типу до іншого. Зазвичай перехід від однієї формації до іншої супроводжується системною зміною суспільних відносин: економічних, політичних, соціальних, правових, психологічних, моральних та ін. Пізнання цієї особливості дозволяє зрозуміти специфічний характер змін, що відбуваються в перехідний період, сформувати нові концептуальні погляди на правову систему. Така закономірність як ніколи характерна для України, яка сьогодні перебуває у стані визначеності свого історичного шляху, інтеграції з європейськими співтовариствами, але водночас перебуває і у стані невизначеності стосовно своєї правової системи, складнощі формування якої обумовлені багатьма внутрішніми та зовнішніми факторами.

Теоретико–методологічний аналіз правової системи як фактора сталого розвитку суспільства дозволяє більш повно і точно зрозуміти її стабілізуючу роль в сучасному українському суспільстві. Нині особливо актуально нове бачення стійкості правової системи – розгляд її не тільки з позиції

самозбереження і стабільності як національної правової системи, але і як динамічного процесу, що включає в себе інтернаціональні зв'язки і відносини. Процес створення Україною власної правової системи обумовлений глобальним характером інтеграційних тенденцій правових систем країн Європи. Це пояснюється об'єктивними закономірностями глобалізації, формуванням в умовах глобалізації нових рис і властивостей правової системи України, наповненням права новим гуманістичним потенціалом, адже основою правової системи є людина, її життя та громадянські права.

Ступінь розвитку реальних прав і свобод знаходиться в прямій залежності від ступеня становлення і розвитку стійкості правової системи та її взаємодії з правовими системами цивілізації. Справедливість як найважливіший принцип права і стійкості соціальних спільнот отримує новий розвиток, детермінований процесами інтернаціоналізації. Факторами сталого розвитку виступають визнання норм міжнародного права в якості джерел внутрішньонаціонального права, створення інститутів міжнародного права і механізмів їх реалізації для вирішення глобальних проблем людства.

Не менш важливим фактором у пізнанні і формуванні правової системи перехідного періоду в Україні є вміле використання загальнотеоретичних методів пізнання правової дійсності. В системі методів загальної теорії права особливо значуще місце займають методи правової детермінації. Методи правової детермінації дозволяють пояснити складний і неоднозначний механізм взаємозв'язків сучасної правової системи, її об'єктивних і суб'єктивних факторів і умов. Використання цих методів в системній, цілісній єдності правових явищ і процесів допомагає досліджувати внутрішню організацію правової системи України, її специфічні закономірності розвитку основних елементів, визначити зміст і межі дії кожного з цих елементів, джерело їх походження.

Отже, підсумовуючи викладені розсуди, можна виділити такі особливості сучасного теоретико–методологічного стану у сфері пізнання і формування правової системи України:

а) актуальність обґрунтування категорії «правова система» як фундаментальної категорії загальної теорії права, здатної охопити комплекс усіх взаємопов'язаних правових явищ і процесів, що становлять правову сферу суспільства, і представити їх як органічно єдине ціле. Ця категорія дозволяє дати найбільш точну теоретико–методологічну характеристику держави Україна та її національного права на фоні сучасних інтеграційних процесів;

б) наявність передумов для переходу від одного формаційного типу права до іншого, приведення його у відповідність з європейською доктриною права ЄС. Процес створення Україною власної правової системи обумовлений реальними потребами розвитку суспільства та спирається на історичні традиції українського права. Оскільки Україна знаходиться на європейському континенті, а також беручи до уваги глобальний характер інтеграційних тенденцій правових систем країн Європи, становлення вітчизняної правової системи не може відбуватися ізольовано. Зважаючи на це, доцільним і надзвичайно важливим є вивчення відповідного досвіду провідних держав світу;

в) посилення ролі методів правової науки, виникнення нових прийомів для пізнання правової дійсності, що робить можливим проведення поглибленого теоретичного аналізу сучасних політико–правових явищ в Україні, пізнання дійсних закономірностей, їх функціонування і розвитку, а також підготовки науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення політико–правової практики.

Література

1. Степаненко К.В. Концептуальні основи правової системи України перехідного періоду / К. В. Степаненко // Юридичний науковий електронний журнал. – 2016. – № 6. – С. 30–33. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lsej.org.ua/6_2016/7.pdf

2. Сорокин В.В. Концепция эволюционного развития правовой системы в переходный период : дис... д–ра юрид. наук: 12.00.01 / Виталий Викторович Сорокин. – Екатеринбург, 2003. – 337 с.

Тульчевська М.М., студентка (Миколаїв, Україна)
Наук. кер.: Коваль А.А., к.ю.н.,доц.. (Миколаїв, Україна)

ПРОБЛЕМА ПОДВІЙНОГО ГРОМАДЯНСТВА: МІЖНАРОДНЕ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Згідно із нормами міжнародного законодавства, право на громадянство є невід'ємним правом кожної людини. Стаття 15 Загальної декларації прав людини гарантує кожній людині право на громадянство і ніхто не може бути безпідставно позбавлений громадянства або права змінити своє громадянство.

З розвитком міждержавних відносин, з поширенням міграції населення підвищується вплив міжнародного права на регулювання питань громадянства [1]. Міжнародне право встановлює правила, яких держави у разі їх участі у спеціальних міжнародних угодах повинні дотримуватись, здійснюючи національне регулювання права на громадянство. Норми міжнародного права з питань громадянства безпосередньо не регулюють ці відносини, а лише встановлюють правові межі для регулювання кожною державою питань громадянства, не порушуючи суверенітет іншої держави.Крім того право держав самостійно регулювати власне громадянство не може, звичайно, забезпечити повну узгодженість законів про громадянство різних держав одне з одним. У ряді випадків між ними неминуче виникають колізії [2]. Колізій між законодавством про громадянство різних держав уникнути неможливо. Їх виникнення викликає спори між державами, а для їх вирішення укладаються міжнародні договори. Слід зауважити, що результатом такої колізії є подвійне громадянство (біпатризм).

Подвійне (множинне) громадянство – це правове явище, врегульоване як внутрішнім законодавством різних держав, так і міжнародними договорами

громадянством двох і більше держав. Серед таких документів можна виділити Конвенцію, що регулює деякі питання, пов'язані з колізією законів про громадянство 1930 року та Конвенцію про скорочення випадків множинного громадянства і військовий обов'язок у випадках множинного громадянства 1963 року – міжнародно–правовий документ, прийнятий державами – членами Ради Європи. Конвенція спрямована на скорочення випадків множинного громадянства та врегулювання питань виконання особами з множинним громадянством військового обов'язку [3, с.231].

Боярс Ю.Р. у своїй монографії зазначає, що «біпатризм являє собою досить розповсюджене в міжнародній практиці явище, яке існує об'єктивно незалежно від ставлення до нього тієї чи іншої держави» [4, с.17].

В Західній Європі спостерігаються три різні підходи до подвійного громадянства:

1) деякі країни застосовують принцип єдиного громадянства; подвійне громадянство не допускається; відсутність винятків (наприклад, Німеччина);

2) деякі країни застосовують загальний принцип єдиного громадянства, але допускають винятки (більшість західноєвропейських країн);

3) деякі країни дозволяють мати подвійнегромадянство чи громадянство більше ніж однієї країни (Франція, Великобританія, Іспанія та ін.)

У міжнародній практиці з питань подвійного громадянства значний інтерес викликає законодавство Іспанії, оскільки воно кваліфікується дослідниками як найбільш ліберальне відносно до подвійного громадянства. Так, Іспанія уклала 11 двосторонніх угод про подвійне громадянство з країнами Латинської Америки. Одна з норм іспанського законодавства передбачає, що у випадку, коли громадяни Іспанії, які не є іспанцями за походженням, набувають іноземне громадянство не на підставі відповідних міждержавних договорів Іспанії і не з причин еміграції в інші країни, то Іспанія позбавляє їх свого громадянства. Отже, іспанський досвід щодо подвійного громадянства вельми цінний, адже згадані угоди і національне законодавство чітко регламентують це явище з тим, щоб стримувати його неконтрольоване виникнення, нейтралізувати його шкідливі прояви. Схоже, що саме в цьому і полягає оптимальний підхід до розв'язання проблем, пов'язаних із подвійним громадянством.

В Україні, як і в більшості держав світу встановлено єдине громадянство – адже саме цей принцип забезпечує однаковий правовий зв'язок кожного громадянина зі своєю державою. Досить часто положення статті 4 Конституції України, що "в Україні існує єдине громадянство" тлумачиться як відсутність можливості мати подвійне громадянство. Насправді, зміст вказаної статті розкривається у статті 2 Закону України "Про громадянство України" у формі принципу єдиного громадянства, який усього лише "виключає можливість існування громадянства адміністративно–територіальних одиниць України". І це логічно, оскільки Україна є унітарною державою. Крім того, якщо громадянин України набув громадянство (підданство) іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України. Іншими словами, перебування одночасно у

громадянстві іншої державі жодним чином не звільняє громадянина України від обов'язків, які покладають на нього конституція та закони України [5].

Серед аргументів, які наводяться на користь запровадження подвійного громадянства, найбільш поширеними є: біпатризм надасть можливість об'єднати українців усього світу; сприятиме посиленню впливу України в країнах другого громадянства та успішності процесу євроінтеграції; позитивно вплине на приток до України трудових ресурсів та залучення економічних можливостей країн другого громадянства українців; сприятиме спрощенню ведення бізнесу; покращить правовий та соціальний захист українців за кордоном, дозволить безвізовий в'їзд в країну [6].

На нашу думку, подвійне громадянство пригальмовую процес формування спільних цінностей, пріоритетів розвитку нації, єдності народу; нівелює міцність стійкого юридичного зв'язку, який існує між громадянином і державою. Не секрет, що в свою чергу біпатризм може використовуватися для ухилення від військової служби, сплати податків, для уникнення кримінальної відповідальності, судового переслідування або ув'язнення, що, в свою чергу, негативно відображається на розвитку інституту громадянства і суспільства в цілому.

Україні необхідно забезпечити єдиний правовий статус для всіх громадян України та однаковий правовий зв'язок кожного громадянина з державою, а також запобігти реалізації можливих загроз національній безпеці у випадку застосування принципу подвійного громадянства.

Література

1. Журавка О.В. Міжнародно–правова характеристика інституту громадянства: Автореф. дис... канд. юрид. наук. – Х. – 1999. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.libs.com.ua/

2. Янковський Н.А. Громадянство ЄС: інститут міжнародного права чи інститут внутрішнього права держав Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http//irbis–nbuv.gov.ua/cgi–bin/irbis.../cgiirbis_64.exe?

3. Подвійне (множинне) громадянство: світова практика / М.І. Суржинський // Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр. – 2004. – Вип. 27. – С. 229– 235.

4. Боярс Ю. Р. Вопросы гражданства в международном праве [Текст] : монография / Ю. Р. Боярс. — М. : Международные отношения, 1986. — 160 с.

5. Ткаля О. Теоретичні і практичні проблеми множинного громадянства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3241/Tkalya%20O.B.%20Teoretuchni%20ta%20praktuchni%20problemu....pdf?sequence=1&isAllowed=y

6. Тарасюк Г. Проблема реалізації принципу єдиного громадянства в Україні / Економіка, фінанси, право. – №8. – 2009

РОЗДІЛ 5
ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Батанов О. В., д.ю.н., проф. (Київ, Україна)

ЛЮДСЬКИЙ ВИМІР СУЧАСНОГО МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА: ПРАВОЗАХИСНИЙ АСПЕКТ

Визнання наприкінці XX – початку XXI ст. ст. на міжнародному рівні місцевого самоврядування як основи будь–якого демократичного ладу, з одного боку, значною мірою посилило тенденцію глобалізації доктрини місцевого самоврядування та муніципального права, яка особливо рельєфно спостерігається у сучасних євроінтеграційних процесах, та, з іншого боку, вкотре засвідчило той факт, що більшість прав людини реалізується та, переважною мірою, захищається на локальному рівні.

Так, наприклад, у Рекомендації Конгресу місцевих і регіональних влад Європи 280(2010) про роль місцевих і регіональних органів влади в дотриманні прав людини від 19 жовтня 2011 р. зазначається, що демократія і права людини є взаємозалежними, причому демократія, в тому числі на місцевому та регіональному рівні, не може існувати без безумовного дотримання прав людини. У цьому ж документі закріплено, що, по–перше, місцеві і регіональні органи влади повинні виконувати ті обов'язки, пов'язані з правами людини, які випливають з міжнародних зобов'язань держав–членів, при цьому тільки в рамках своїх місцевих/регіональних повноважень; по–друге, місцеві та регіональні органи влади є не тільки представниками центрального уряду – вони забезпечують права людини одночасно з тим, як вони здійснюють місцеве самоврядування; по–третє, ефективне управління є таким управлінням, яке засноване на дотриманні прав, при цьому виконання обов'язків, пов'язаних з правами людини, є тим викликом, подолання якого може зміцнити демократію на місцевому рівні; по–четверте, необхідно забезпечувати, щоб місцевим і регіональним органам влади виділялися такі фінансові ресурси, рівень яких дозволить цим органам влади належним чином дотримуватися прав людини і при цьому розглядати і розвивати свою власну діяльність для дотримання цих прав; по–п'яте, необхідно залучати представників місцевих і регіональних органів влади до підготовки національних стратегій, політики та індикаторів в галузі прав людини для того, щоб використовувати їх внесок і прагнути усвідомлення ними відповідальності щодо дотримання прав людини; по–шосте, необхідно заохочувати місцеві і регіональні органи влади до того, щоб сприяти дотриманню прав людини через ініціативи просвітницького характеру, а також завдяки здійсненню місцевих і регіональних планів дій; по–сьоме, необхідно сприяти створенню незалежних механізмів розгляду скарг на місцевому та

регіональному рівні, і, зокрема, створювати незалежні органи, такі як місцеві чи регіональні омбудсмени або уповноважені, здатні знайти відповіді в тих випадках, коли права людини повною мірою не дотримуються, зокрема, при наданні публічних послуг на місцевому рівні тощо.

Доволі рельєфно ілюструє проблему реалізації права на участь у місцевому самоврядуванні в умовах глобалізації екстраполяція на локальний рівень загальновизнаного у сучасному світі принципу рівності чоловіка та жінки. Так, країни–учасники Декларації про міста та інші населені пункти в новому тисячолітті (ГА ООН, 9 червня 2001 р.), вважаючи за необхідне за допомогою відповідних механізмів забезпечити щоб жінки відігравали ефективну роль у прийнятті рішень місцевими органами влади (п. 39), заявили про свою дотриманість меті забезпечення гендерної рівності у розвитку населених пунктів та сповнені рішучості підтримувати гендерну рівність та розширення можливостей жінок у якості ефективних способів боротьби з бідністю та стимулювання розвитку населених пунктів, які будуть по справжньому стійкими. «Ми далі беремо на себе зобов'язання формулювати та зміцнювати політику та практику забезпечення повної та рівноправної участі жінок у плануванні населених пунктів та прийнятті рішень», – зазначалося у Декларації.

У гендерному вимірі існування та перспективного розвитку місцевого самоврядування з позиції міжнародних муніципальних стандартів колосальне значення набувають положення Всесвітньої декларації Міжнародного союзу місцевих органів влади про роль жінки у місцевому самоврядуванні (Зімбабве. 1998 р.). Так, у частині 10 цього документу закріплено, що система місцевого управління займає унікальне положення з точки зору сприяння боротьбі за гендерну рівність на глобальному рівні та може зробити серйозний вплив на положення жінок та ситуація в галузі гендерної рівності в усьому світі; представляє собою рівень керівництва, найбільш близький до громадян, діючи у якості надання послуг та працедавця. У частині 12 документу вказується й наступний мотив розробки цього документу: «з метою утворення стійких, заснованих на принципах рівноправ'я та демократії місцевих органів управління, де б жінки і чоловіки мали рівний доступ до процесу прийняття рішень, рівний доступ до послуг і рівний статус в процесі надання цих послуг, гендерна проблематика має бути включеною у всі сфери директивної й управлінської діяльності місцевих органів управління».

Важливою є роль місцевого самоврядування у реалізації та захисті прав осіб з особливими потребами. Так, одними з мотивів прийняття Конвенції про права осіб з інвалідністю (ГА ООН, 13 грудня 2006 р.), стало розуміння того, що інвалідність – це поняття, яке еволюціонує, і що інвалідність є результатом взаємодії, яка відбувається між людьми, які мають порушення здоров'я, і відносницькими та середовищними бар'єрами і яка заважає їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими, а також визнання цінного нинішнього і потенційного внеску осіб з інвалідністю у загальний добробут і багатоманітність їхніх місцевих товариств і ту обставину, що сприяння повному здійсненню особами з інвалідністю своїх прав людини та

основоположних свобод, а також повноцінній участі осіб з інвалідністю дасть змогу зміцнити в них почуття причетності й досягти значних успіхів у людському, соціальному та економічному розвитку суспільства та викоріненні бідності (Преамбула).

Відповідно до ст. 19 цього документу, яка має назву «Самостійний спосіб життя й залучення до місцевої спільноти», держави–учасниці цієї Конвенції визнають рівне право всіх осіб з інвалідністю жити у звичайних місцях проживання, коли варіанти вибору є рівними з іншими людьми, і вживають ефективних і належних заходів для того, щоб сприяти повній реалізації особами з інвалідністю цього права та повному включенню й залученню їх до місцевої спільноти, зокрема забезпечуючи, щоб: a) особи з інвалідністю мали можливість вибирати нарівні з іншими людьми своє місце проживання й те, де й з ким проживати, і не були зобов'язані проживати в якихось визначених житлових умовах; b) особи з інвалідністю мали доступ до різного роду послуг, що надаються вдома, за місцем проживання, та інших допоміжних послуг на базі місцевої спільноти, зокрема персональної допомоги, необхідної для підтримки життя в місцевій спільноті й уключення до неї, та з метою недопущення ізоляції або сегрегації від місцевої спільноти; c) послуги та об'єкти колективного користування, призначені для населення в цілому, були рівною мірою доступні для осіб з інвалідністю і відповідали їхнім потребам.

Правозахисний вимір у сфері місцевого самоврядування доволі рельєфно ілюструє стан реалізації прав сексуальних меншин. Ця проблема є однією з найбільш складних, суперечливих та таких, які вкрай неоднозначно сприймаються та вирішуються у сучасному світі. Попри те, що майже усе XX ст. пройшло під прапором боротьби сексуальних меншин за свої права, й сьогодні залишається чимало проблем у даній сфері. Враховуючи, що права людини за ознаками сексуальної ідентичності переважною мірою порушуються саме на локальному рівні: адже життєвим простором існування цієї категорії людей є, насамперед, територіальна громада, – питання прав сексуальних меншин об'єктивно може розглядатися і в аспекті формування та реалізації муніципальних прав людини. Свідченням тому є, зокрема, позиція Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи, який звернув увагу на необхідність подолання проблеми дискримінації сексуальних меншин. Відповідно до позиції даної установи, гомофобні інциденти у ряді держав–членів свідчать не тільки про систематичні порушення основних прав ЛГБТ, а і показують, що в багатьох випадках органи влади, на які покладено позитивний обов'язок захисту громадян від дискримінації, фактично заохочують несправедливість та сприяють неправомірному обмеженню прав. Досвід організації та проведення Маршів рівності у Києві та Одесі у 2016 році є тому підтвердженням.

На запобігання та протидію дискримінації у державах–членах Ради Європи Конгресом було прийнято Рекомендацію 211 (2007) «Про свободу зборів і висловлювання думок для лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерних осіб». Враховуючи, що свобода вираження думки і свобода зборів є ядром демократичного суспільства і що роль влади у захисті цих прав є фундаментальною, Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи

запропонував модель імплементації цих прав на місцевому рівні держав–членів без дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Як зазначається у даних Рекомендаціях, право висловлювати думку та виражати свою ідентичність з іншими людьми є невід'ємною частиною толерантності – принципу захисту різноманітності суспільства шляхом вільного обміну ідеями, які можуть привести до збагачення на рівні індивіда та суспільства. Ці свободи, природно, несуть з собою певні обов'язки і відповідальність і, тому, як держава, так і регіональні або місцеві органи можуть встановлювати обмеження тільки там, де вони передбачені законом. Беручи до уваги, що свобода слова і зібрань лежить в основі демократичного суспільства, а також те, що роль місцевої влади в підтримці цих прав має основоположне значення, Конгрес місцевих і регіональних влад здійснив огляд реалізації цих прав на місцевому рівні по всій Європі та рекомендував країнам–членам Ради Європи забезпечити, щоб вони публічно виступали проти дискримінації за ознакою належності до сексуальних меншин; здійснювали заходи щодо боротьби з пропагандою ненависті на даному ґрунті, з усією строгістю розслідували усі випадки насильства або розпалювання ненависті щодо ЛГБТ, визначали, чи є ці дії дискримінацією або гомофобією, можливо, зіграли певну роль у вчиненні злочину, забезпечували судове переслідування винних; в разі необхідності здійснювали позитивні заходи відповідно до вимог Європейського суду з прав людини; щоб гарантувати реалізацію свободи зібрань і висловлювання як на державному, так і місцевому та регіональному рівнях; забезпечували можливості ЛГБТ–груп проводити консультації при реформуванні будь–якого з вищевказаних заходів з точки зору взаємної вигоди всіх зацікавлених сторін і розвивали дух співпраці, а не конфронтації. Конгрес звернув увагу на те, щоб усі місцеві влади були в курсі всіх нових законодавчих норм і відповідного прецедентного права, що стосується свободи зібрань і висловлення думок і антидискримінаційних заходів. На думку Конгресу, надання фінансової або іншої підтримки з боку місцевої влади організаторам заходів ЛГБТ–спільноти має бути забезпечене в рівній мірі щодо всіх подібних груп, при цьому не повинно бути ніяких законодавчих заборон місцевим органам влади, які надають допомогу або рекламують події ЛГБТ–спільноти тощо.

Зазначені приклади значною мірою вказують на місце та роль місцевого самоврядування у процесах глобалізації, міжнародної міждержавної інтеграції та формування сучасного конституційного гуманітарного права. Муніципальні права людини та дієздатне місцеве самоврядування є одним з тих атрибутів сучасного конституціоналізму та соціально–правової демократичної державності, що, у контексті європейського вектору розвитку української держави, вимагає свого усебічного конституювання та інституціоналізації на принципах гуманізму, людського виміру публічної влади та верховенства права.

Гайворонська Т.О., к.філос.н., доц..(Запоріжжя, Україна)

УКРАЇНСЬКИЙ МЕНТАЛІТЕТ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ

Зміни, які відбуваються в сучасному світі, обумовлені процесом глобалізації, головним змістом якої є потужні інтегративні процеси. Інтеграція України до європейського простору є наріжним каменем зовнішньої політики нашої держави і мрією багатьох громадян. Мета стає все більш реальною, однак на цьому шляху виявилося багато проблем, без вирішення яких Україна може втратити можливість приєднання до союзу європейських країн. Входження України в єдиний європейський простір є проблемою не стільки політичною, скільки проблемою загальнокультурною, яка включає проблему становлення правової держави, реального формування і розвитку громадянського суспільства, наближення до європейських стандартів правового і суспільного життя. «Європеїзація» України можлива лише за умови реформування всіх сфер буття нашої країни з метою наближення до тих принципів і цінностей, які є фундаментом існування сучасних демократичних держав Європи і світу. Єдиний політичний і економічний європейський простір, формою існування якого є Європейський союз, об’єднав держави не за територіальним принципом, а за принципом єдності систем цінностей, до яких належать цінності демократії, свободи, верховенства права, гідності людини і відповідальності.

Прагнення України до входження в єдиний європейський простір визначається її історичним минулим і географічним положенням. Однак чи готове українське суспільство до європейського способу життя? Чи стане Україна демократичною, правовою державою після формального приєднання до Європейського союзу? Чи можливе таке приєднання без проведення корінних реформ в Україні? Щоб відповісти на ці питання, слід зрозуміти, що європейське майбутнє країни можливе не тільки за умови проголошення європейських цінностей головними принципами державної політики, а й за умови реального втілення цих принципів в діяльність держави.

Найважливішою проблемою сьогодення для України є реалізація принципу верховенства права в її розбудові як правової держави, тому що цей принцип є однією з фундаментальних засад функціонування сучасних демократичних держав. В основі цього принципу лежить верховенство права над законом, пріоритет права особи перед правом держави, гарантування державою реалізації громадянами своїх прав і свобод. Саме людина з її невід'ємними правами на свободу, власність, гідне життя має стати головною цінністю для суспільства і держави.

Безумовно, головна роль в розбудові правової держави, реалізації демократичних цінностей належить самій державі, законодавчим та виконавчим органам влади. Однак становлення демократії європейського зразка в Україні неможливе без запровадження світоглядно–ідеологічних

цінностей демократії в суспільну свідомість українського народу, що є необхідною передумово інтеграції України в європейську спільноту. Не тільки держава, але і сам народ відповідальний за долю країни. Народ завжди причетний до вибору своєї історичної долі незалежно від того, сам він створює умови свого життя, які відповідають його потребам і інтересам, або віддає це право державі, обмежуючи тим самим свою свободу і можливість вибору. Між тим, це теж вибір, і народ відповідальний за нього.

Український народ сьогодні (не вперше!) відстоює незалежність своєї країни, своє право на кращу долю і європейський вибір. На початку XX століття Україна не реалізувала можливості створення власної суверенної держави, тому сьогодні актуальним є розв'язання проблем, які знову можуть завадити «європейському майбутньому» країни. Розв'язання цих проблем можливо лише шляхом критичного аналізу не зовнішніх чинників, що відірвали Україну від європейського шляху розвитку і втягнули в процес реалізації ідеї радикального соціалізму, а аналізу сутнісних рис національного українського характеру, усвідомлення тих властивостей «національної душі», що обумовили трагічну історію країни. Щодо природи української ментальності, то їй притаманний певний індивідуалізм, якому відповідає індивідуальна цілеспрямованість і особиста відповідальність за наслідки своєї діяльності. Однак слід зазначити, що індивідуалістична основа української ментальності має тенденцію в умовах кризових ситуацій трансформуватись у вузькогруповий егоїзм і соціальну апатію. Десятиліття існування нації в умовах тоталітарного радянського режиму залишили свій відбиток у свідомості народу. Тоталітаризм знищив природні зв'язки окремої людини з суспільним організмом, що призвело до конформізму і підкорення владі, визнанню пріоритету державних інтересів над особистими, сприйняття свого трагічного буття як неминучого.

Нинішній стан суспільної свідомості українського народу характеризується суперечливістю, що виявляється в співіснуванні, з одного боку, патерналістських настроїв, покладання сподівань в покращенні свого життя на державу, з іншого, тенденції відмови від цінностей тоталітарної системи й прийняття таких цінностей, як свобода, гуманізм, гідність людини, відповідальність. Розв'язати це протиріччя можливо лише за умови подолання старих стереотипів мислення і формування нових, гуманістичних.

Раціоналізм і здоровий глузд, індивідуалізм, а також прагнення до Волі і недовіра до насильницької влади, які були властиві українському народу протягом його трагічної історії, можуть стати основою ствердження в Україні ідеалів демократії і гуманізму, визнання свободи як найвищої цінності і невід'ємного права кожної людини. Саме ментальність української нації, яка є близькою за характером європейській правосвідомості, повинна стати фундаментом створення правової держави і демократичного суспільства, головною цінністю якого є вільна людина з її природними правами на свободу, гідність і щастя. Основою справжньої свободи людини має стати економічна незалежність та повага суспільства й держави до її права на власність. Саме сьогодні це є проблемою, тому що недоторканість приватної власності на практиці не реалізується, а порушується перш за все самою державою.

Зрозуміти природність цього права людини є умовою становлення правової держави.

Держава повинна взяти на себе зобов'язання створення нової ціннісної системи, турботу про впровадження нових цінностей в життя суспільства, засвоєння народом нових ціннісних орієнтирів, головне місце серед яких буде належати таким цінностям, як свобода, демократія, принцип гідності людини, принцип верховенства права. Реальним змістом принцип верховенства права можна наповнити лише за умови, що право буде трактуватись як духовно культурний феномен, витоки якого не в правотворчості, а в ментальності народу. Найважливішим невід'ємним правом людини є право на свободу. Видатний німецький філософ І.Кант стверджував: «Свобода (незалежність від примусового свавілля іншого), оскільки вона сумісна зі свободою кожного іншого, відповідною до загального закону, і є те єдине первісне право, що притаманне кожній людині внаслідок її приналежності до людського роду» [2, с.45]. Реалізувати своє право на свободу людина може лише в суспільстві, в якому існують принципи поваги до гідності кожної особистості, визнання пріоритету природних прав окремої людини по відношенню до соціальних груп та суспільства в цілому, принцип гармонійної єдності одиничного й загального – свободи кожного і всіх.

Умовою створення такого життєвого простору є правова свідомість індивідів, соціальних груп, суспільства, які відображають рівень розвитку правової культури. Під правовою культурою в цьому контексті слід розуміти засвоєння окремою людиною і суспільством поняття права як духовного феномена, нерозривно пов'язаного з моральністю, породженого усвідомленням людиною своїх природних прав. Без правової культури створення громадянського суспільства і правової держави неможливе. В основі правосвідомості сучасних демократичних суспільств лежить усвідомлення свободи як найвищої цінності, яку розуміють не тільки як власне право на свободу, а й визнання такого права за всіма іншими. Головною цінністю в європейській системі права є право в його абсолютному значенні – право людини на свободу і самореалізацію, тому що людина, як стверджував І.Кант, є ціллю сама по собі і не може бути засобом для чогось іншого, навіть, для загального блага [2, с.44].

Культура, в тому числі і правова, пов'язана з діяльністю людини, яка має бути спрямована на перебудову й удосконалення існуючої системи цінностей, на самоствердження особистості і досягнення більш високого ступеня свободи, побудованої на моральних засадах. Розвиток правової культури, її поступове зрощення з моральністю можливе лише на шляху гуманізації суспільства. Наскільки здатне українське суспільство осягнути істинну сутність природного права, залежить від того, яким чином воно буде реалізоване, тому що без втілення в суспільне життя це поняття залишиться лише ідеальним конструктом або перетвориться на формальне право, яким є закон. Безумовно, право в його позитивному значенні як сукупність законів і норм повинно бути гарантією реалізації прав людини, однак істинною сутністю природного права є свобода, про що в «Філософії права» писав німецький мислитель Г. Гегель:

«Ідея права є свобода, і істинне її розуміння досягається лише тоді, коли вона пізнається в її понятті і в наявному бутті цього поняття» [1, с.320]. Позитивне право як основа правової системи суспільства відображає рівень досягнутих в ньому свобод людини, а також рівень суспільної правосвідомості, від якого залежить розвиток правової культури. Розвинута правосвідомість, правова активність громадян є найважливішим чинником громадянського суспільства, фундаментом правової держави, а відтак і гідних умов життя людини.

Правова культура є перш за все духовним феноменом, вона пов'язана з рівнем освіченості кожної особистості і суспільства в цілому. Правова культура не є вродженою, її слід виховувати в людині. Засобами виховання повинні бути освіта, розповсюдження правових знань засобами масової інформації, самовиховання також. Щодо освіти, зокрема, юридичної, необхідно зауважити, що вона потребує реформування з метою засвоєння гуманістичної філософсько–правової традиції, наближення до сучасної правової думки, яка є теоретичною основою втілення в життя демократичних країн світу принципів верховенства права, свободи особистості, дотримання критеріїв справедливості і рівності у правовідносинах.

Підсумовуючи сказане, підкреслимо, що реальне приєднання України до європейської спільноти можливе лише тоді, коли ми побудуємо демократичну державу, яка забезпечить своїм громадянам рівні права і умови для самореалізації. Це не станеться само по собі. Це потребує важкої праці всіх громадян України і гілок влади. Одним з головних завдань держави в цьому процесі є розробка цілісної національної доктрини інтеграції України в європейський простір на основі вивчення зарубіжного досвіду становлення правових держав, утвердження демократичних цінностей в суспільному житті і з урахуванням української культурно–правової традиції, у відповідності до ментальності нашого народу.

Ефективна реалізація національної доктрини «європеїзації» України можлива за умови узгодження цілеспрямованої діяльності держави щодо приєднання країни до Європейського союзу з життєвими цілями українських громадян при визначальному праві останніх, а також за умови утвердження європейських стандартів свободи і демократії в суспільному житті країни. Це нелегкий шлях, який передбачає наполегливу роботу суспільства і держави над створенням гідних умов життя кожного громадянина країни. Цей шлях передбачає виховання відповідальності влади і кожного громадянина за свою долю і долю країни. Для цього потрібне єднання нації, мобілізація її духовних ресурсів, поєднання особистісних інтересів з суспільними. Українське суспільство повинно пережити докорінну духовно–інтелектуальну еволюцію, змінити систему цінностей, виробити нові життєві орієнтири, безумовно визнати пріоритет особистого, а не колективного буття, тому що орієнтація на утвердження права особистості на свободу, власність і вільний вибір умов своєї життєдіяльності відповідає екзистенціальній природі української ментальності. Визнання і реальне впровадження цих цінностей в життя українського народу стане початком його європейського буття.

Література

1. Гегель Г.В.Ф. Философия права //Кант И., Гегель Г.В.Ф., Шеллинг Ф.В.Й. Немецкая классическая философия. Т.1. – М.: ЗАО Изд–во ЭКСМО–Пресс; Харьков: Изд–во Фолио, 2000. – 784 с.

2. Кант И. Метафизика нравов. В двух частях. 1797 //Кант И., Гегель Г.В.Ф., Шеллинг Ф.В.Й. Немецкая классическая философия. Т.1. – М.: ЗАО Изд–во ЭКСМО–Пресс; Харьков: Изд–во Фолио, 2000. – 784 с.

Діденко Т.І., к.ю.н., доц.(Запоріжжя, Україна)

ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ НА СПІЛЬНЕ МАЙНО БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ

Підписавши та ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами–членами, з іншої сторони, Україна взяла курс на формування основ своєї внутрішньої політики з дотриманням всіх демократичних принципів, прав людини та основоположних свобод, які визначено в першу чергу у Загальній декларації прав людини (далі – Декларація). Серед системи прав, які закріплені зазначеною Декларацією, і, які повинні бути дотримані в нашій державі, є право кожної людини володіти майном як одноособово, так і разом з іншими (ст. 17).

З урахуванням того, що сьогодні проходить трансформація майже всіх сфер суспільного життя, в тому числі і в житловому секторі, актуальним стає питання про правові підстави виникнення спільної сумісної власності на спільне майно в багатоквартирному будинку крізь призму права, яке закріплено в ст. 17 Декларації

У межах окресленої теми акцентуємо увагу на юридично визначених підставах набуття права спільної сумісної власності на спільне майно багатоквартирного будинку. Чіткого законодавчого визначення переліку таких підстав не закріплено. Тому спробуємо розібратися в цьому питанні.

Виходячи з того, що в даному випадку є специфічний об’єкт права власності – спільне майно багатоквартирного будинку, можна значити, що існує і особливий перелік тих, хто має відповідний правовий статус власника такого майна.

Згідно ч. 2 ст. 4 Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» (далі – Закону) власники квартир та нежитлових приміщень у багатоквартирному будинку є співвласниками на праві спільної сумісної власності спільного майна багатоквартирного будинку. До такого спільного майна багатоквартирного будинку законодавство відносить: приміщення загального користування (у тому числі допоміжні),

несучі, огороджувальні та несуче–огороджувальні конструкції будинку, механічне, електричне, сантехнічне та інше обладнання всередині або за межами будинку, яке обслуговує більше одного житлового або нежитлового приміщення, а також будівлі і споруди, які призначені для задоволення потреб усіх співвласників багатоквартирного будинку та розташовані на прибудинковій території, а також права на земельну ділянку, на якій розташований багатоквартирний будинок та його прибудинкова територія, у разі державної реєстрації таких прав.

Згідно п. 5 ч. 1 ст. 1 зазначеного Закону співвласником багатоквартирного будинку є власник квартири або нежитлового приміщення у багатоквартирному будинку. Оскільки загальні положення Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) про право власності на майно врегульовують всі відносини щодо права власності, в тому числі і відносини щодо права спільної сумісної власності на спільне майно багатоквартирного будинку, то вони стають правовими приписами й у врегульовані зазначеної специфічної групи відносин. Тому, враховуючи положення ст. 368 ЦКУ про те, що «суб'єктами права спільної сумісної власності можуть бути фізичні особи, юридичні особи, а також держава, територіальні громади, якщо інше не встановлено законом», слід визнати, що зазначені категорії суб'єктів можуть бути співвласниками спільної сумісної власності на спільне майно багатоквартирного будинку. Зазначені категорії суб'єктів набувають право спільної власності з підстав, не заборонених законом (ч. 3 ст. 355 ЦКУ). У ст. 328 ЦКУ передбачені загальні підстави набуття права власності. Ними є правочини. А якщо врахувати, що правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, які можуть бути односторонніми та дво– чи багатосторонніми (договори) (згідно ст. 202 ЦКУ), то підставами набуття права спільної сумісної власності на спільне майно багатоквартирного будинку можуть стати, зокрема: приватизація квартири чи нежитлового приміщення в багатоквартирному будинку, що належать державі чи громаді; викуп квартири членом житлово–будівельного (житлового) кооперативу; укладання різних договорів щодо квартири чи нежитлового приміщення в багатоквартирному будинку (купівлі–продажу, міни, дарування, ренти, довічного утримання, спадкування за заповітом чи законом, внесення у спільну діяльність учасника простого товариства вкладу у вигляді майна (в нашому випадку житлового чи нежитлового приміщення в багатоквартирному будинку), набуття права власності за рішенням суду та ін.

Дещо інший спосіб набуття права спільної сумісної власності на спільне майно багатоквартирного будинку передбачений спеціальними нормами ч. 3 ст. 6 та ч. 3. ст. 7 Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку», де зазначається, що «у разі відчуження квартири чи нежитлового приміщення новий власник набуває усіх прав та обов'язків попереднього власника як співвласника». Отже, спеціальним Законом передбачена підстава набуття права спільної сумісної власності на спільне майно багатоквартирного будинку – відчуження квартири чи нежитлового приміщення.

Визначення поняття відчуження на рівні законів не має, проте воно подається в деяких підзаконних актах. Так, зокрема в п. 1.3 «Порядку списання майна Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України», затвердженому Постановою правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України від 30 листопада 2010 р. № 49 «відчуження» визначається як передача майна у власність іншим юридичним чи фізичним особам шляхом його продажу або безоплатної передачі. У п. 1.2 «Порядку відчуження майна у системі МНС», затвердженому Наказом Міністра надзвичайних ситуацій України від 1 квітня 2011 р. № 331 «відчуження» розглядається як передача права власності на майно юридичним чи фізичним особам за процедурами та в спосіб, що передбачені чинним законодавством України. Отже, на підставі зазначених визначень за аналогією виходить, що відчуженням квартири чи нежитлового приміщення є продаж або безоплатна передача їх у власність фізичним чи юридичним особам за процедурами та в спосіб, що передбачені чинним законодавством України. Проте вважаємо, що таке розуміння відчуження виявляється занадто вузьким, адже в такому разі будуть обмежені у набутті права спільної сумісної власності на спільне майно багатоквартирного будинку інші суб'єкти, які перелічені в ст. 368 ЦКУ, зокрема: держава та територіальні громади. Більше того, за такої ситуації не зможуть набути правового статусу співвласника спільної сумісної власності на спільне майно багатоквартирного будинку ті власники житлових чи нежитлових приміщень, які набули права власності за такими підставами як, наприклад: укладання договору ренти, договору довічного утримання, спадкування та ін.

Отже, щоб не було неоднозначного тлумачення деяких норм чинного законодавства щодо підстав набуття права спільної сумісної власності на спільне майно багатоквартирного будинку вважаємо за потрібним внести зміни до чинного законодавства, зокрема: 1) у ЦКУ – надати визначення поняття відчуження майна взагалі; 2) у Законі України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» – подати конкретний перелік таких підстав.

Єльнікова А.М., студентка (Миколаїв, Україна)
Наук. кер.: Кравченко І.А., к.ю.н., ст.викладач (Миколаїв, Україна)

СВОБОДА СОВІСТІ ТА ВІРОСПОВІДАННЯ В СИСТЕМІ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Свободу совісті та віросповідання прийнято відносити до числа особистих прав і свобод людини, оскільки їх реалізація забезпечує особі можливість діяти у відповідності зі своїм вибором, межі якого повинні бути зумовлені нормами права і моралі; індивідуалізацію особистості, вільний прояв

її духовних інтересів. Вказані свободи відносяться до першого покоління прав людини. Важливість їх забезпечення обумовлена потребою у захисті індивідуальної свободи, обмеження якої неминуче позначається на якісному стані демократії в суспільстві.

Однак внаслідок недостатньої наукової розробленості, відсутності доктрини і чіткого понятійного апарату цього інституту практична реалізація цих принципів зіштовхується із серйозними проблемами, як в Україні, так і в інших державах світу. Проблеми, що стоять перед українським суспільством, які так чи інакше пов'язані зі сферою свободи совісті (розшарування людей по відношенню до світоглядних цінностей, порушення прав людини у сфері свободи совісті та свободи віросповідання, посилення ксенофобії), роблять актуальним дослідження змісту свободи совісті і свободи віросповідання як прав людини.

Свобода совісті та віросповідання є фундаментальною свободою для людини, але особливого значення її реалізація набуває в суспільствах, в яких існує державна релігія, а тому існує певний тиск на людину з метою примусити її прийняти цю релігію. У державах, де релігія має значний вплив на суспільну свідомість, вказана свобода сприяє захисту інтересів атеїстів, а в тоталітарних атеїстичних державах нею зазвичай виправдовують офіційну антирелігійну пропаганду і репресії проти релігійних організацій.

Питанням реалізації свободи совісті і свободи віросповідання та визначенню їх понятійного апарату були присвячені роботи багатьох вчених, які внесли вклад у справу теоретичного осмислення і правового забезпечення інституту свободи совісті і свободи віросповідання. Серед них слід відзначити роботи С. Авакьян, С. Алексєєва, М. Бабія, Л. Батуєва, Н. Бердяєва, В. Богданова, В. Забігайло, М. Кириченко, А. Ловінюкова, М. Лубської, Г. Лупарьова, С. Мозгового, Ф. Рудинського, П. Яроцького та ін.

Проблеми співвідношення свободи совісті і свободи віросповідання, визначення меж їх законодавчого регулювання набувають особливого значення у зв'язку з необхідністю побудови юридично чіткої та узгодженої системи прав і свобод людини, їх дієвого гарантування. Переважна більшість правознавців вважає, що свобода совісті співвідноситься зі свободою віросповідання (релігійною свободою) як родове і видове поняття: свобода віросповідання – це елемент свободи совісті, оскільки свобода совісті заснована на переконаннях, а переконання можуть бути не тільки релігійними.

Уперше свобода совісті набула правового визнання у Род–Айленді та інших британських колоніях у північній Америці, де було санкціоновано загальне право людини, підставою якого служила совість людини, що є головним орієнтиром у питаннях віри. Для релігійних людей совість пов'язана передусім з догмами віри, тоді як у атеїсті вона базується на моральних критеріях розмежування добра і зла, справедливого і несправедливого, гідного і ганебного. Таким чином, свобода совісті не відноситься виключно до сфери релігії, а тому у міжнародно–правових актах її викладено у більш загальному вигляді: «усі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах.

Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один одного в дусі братерства» [1].

Згідно Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1973 р. кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії. Це право включає свободу мати чи приймати релігію або переконання на свій вибір і свободу сповідувати свою релігію та переконання як одноосібно, так і спільно з іншими, публічно чи приватно, у відправленні культу, виконанні релігійних і ритуальних обрядів та вчень. Ніхто не повинен зазнавати примусу, що принижує його свободу мати чи приймати релігію або переконання на свій вибір [2].

О. Брянцева вважає, що свобода совісті та віросповідання є однією фундаментальною свободою, але розглянутою в двох різних аспектах, які діалектично пов'язані між собою і невіддільні один від одного, співвідносяться як загальне і приватне, утворюючи єдиний правовий інститут [3, с. 6–7].

Свобода совісті та віросповідання в демократичних країнах засновані, як правило, на світському характері держави, в якій жодна релігія не може набувати державного або обов'язкового характеру; релігійні об'єднання відокремлені від держави і рівні перед законом.

На сучасному етапі суспільного розвитку зміст свободи віросповідання (свободи релігії) передбачає не лише вільну діяльність релігійних об'єднань різних конфесій, але й право людини на вибір та зміну релігійного вчення, безперешкодне відправлення культів і обрядів відповідно до цього вчення, поширення релігійних переконань серед інших осіб, а також право не сповідувати жодної релігії, тобто мати атеїстичні переконання, і пропагувати їх. Надавати переваги або встановлювати будь–які обмеження чи інші форми дискримінації в залежності від ставлення до релігії в сучасних демократичних державах заборонено [4, с. 21].

Свобода совісті та віросповідання традиційно доволі детально регламентується національним законодавством і традиційно передбачає нормативне закріплення наступних положень:

– гарантування права віруючих на об'єднання в різні групи і організації. При цьому діяльність створеного об'єднання може як передбачати попередню офіційну реєстрацію, так здійснюватися без неї. Це, однак, не виключає законодавчого закріплення права держави на переслідування тих релігійних об'єднань, діяльність яких допускає завдання шкоди здоров'ю людини, супроводжується спонуканням до відмови від виконання громадських обов'язків або вчинення протиправних дій;

– право на проведення релігійних зустрічей як в спеціальних місцях, так і в житлових приміщеннях;

– право релігійних організацій на проведення богослужінь в лікарнях, дитячих будинках, будинках престарілих та місцях позбавлення волі;

– недопустимість, з одного боку, заборони людині брати участь у богослужіннях, а з іншого – примушення до цього;

– право релігійних організацій на виготовлення, поширення, продаж і купівлю релігійної літератури, аудіо та відео матеріали, а також предметів релігійного призначення;

– заборона запровадження обов'язку людини повідомляти про її віру;

– тайна сповіді передбачає недопустимість притягнення до юридичної відповідальності священнослужителів за відмову від дачі показань за фактами, які стали йому відомими під час сповіді;

– право людини на отримання релігійної освіти за своїм вибором індивідуально або спільно з іншими. На прохання батьків і за згодою дітей, які навчаються в державних і муніципальних освітніх установах, адміністрація останніх, за погодженням з відповідним органом місцевого самоврядування, надає релігійним організаціям можливість навчати дітей релігії поза рамками освітньої програми [5, с.60] .

Таким чином слід визнати, що сучасне законодавче регулювання, встановлюючи прийнятні способи і межі здійснення названих свобод, покликане в кінцевому підсумку забезпечити соціальний мир і стабільність при дотриманні розумного балансу інтересів громадян, їх об'єднань, суспільства і держави.

Література

1. Загальна Декларація прав людини // 1948 р. – стаття 1

2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права // 1973 р. – стаття 18

3. Брянцева О. Реализация конституционного права на свободу совести в Российской Федерации (на примере Волгоградской области) : автореф. дисс. канд. юрид. наук / О. Брянцева. – Волгоград, 2005. – 24 с.

4. Бурьянов С. Правовые основания, сущностное содержание и гарантии свободы совести / С. Бурьянов // Государство и право. – № 2. – 2001. – С. 21.

5. Алексеев С. Самое святое, что есть у Бога на земле. Иммануил Кант и проблемы права в современную эпоху / С. Алексеев. – М. : НОРМА, 1998. – С.60

Іванов І. М., студент (Кропивницький, Україна)
Наук. кер.: Кондратенко В. М., к.ю.н., доц. (Кропивницький, Україна)

АХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Реалізація людиною права на захист може здійснюватися через різні механізми захисту прав. У першу чергу їх поділяють на дві великі групи – національні та міжнародні механізми захисту прав. Останнім часом інтеграційні процеси зумовлюють розвиток та взаємодію національних та міжнародних елементів системи захисту прав людини і громадянина.

Відповідно до ч. ч. 1, 4 ст. 55 Конституції України, кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна [3].

Особливість дослідження даної сфери відносин полягає в тому, що питання прав і свобод людини і громадянина сьогодні є найбільш важливою проблемою внутрішньої та зовнішньої політики держав світової спільноти. Що стосується нашої держави, то сьогодні в Україні існує проблема виконання рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Україна знаходиться в п’ятірці країн, з яких надходить найбільше скарг до ЄСПЛ. Вражає й кількість винесених рішень проти України, якими визнаються порушення Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод.

Велику роль у процесі дослідження міжнародно–правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина відіграли наукові праці Бурменського М. В. [1], Андріанова К. В., Кучинського В. О., Погорілка В. Ф., Рабиновича П. М., Рагозіна М. П.

Сьогодні не можна недооцінювати вплив, який справляє Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція) та судова практика ЄСПЛ на національне законодавство великої кількості держав, зокрема України. Ратифікація 17 липня 1997 року Верховною Радою України Конвенції, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції створила передумови для практичної реалізації вищезазначеного права шляхом звернення до міжнародної судової установи європейської регіональної системі захисту прав і свобод.

Юридичний механізм захисту прав людини – це можливості здійснення громадянами певних вчинків щодо захисту власних прав і свобод, а також система органів, які захищають і забезпечують ці права та свободи. Задля того, щоб зрозуміти механізми захисту прав людини на міжнародному рівні треба не плутати різні міжнародні судові органи та їх компетенцію. Отже, ЄСПЛ (European Court of Human Rights) – судовий орган Ради Європи, створений для забезпечення дотримання державами-членами Ради Європи їхніх зобов’язань за ЄКПЛ та протоколами до неї. Основне завдання ЄСПЛ – тлумачення та застосування ЄКПЛ та протоколів до неї. Знаходиться в Страсбурзі.

Провідне місце у механізмі захисту прав людини в контексті інтеграційних процесів займає вказаній судовій інстанції, юрисдикція якої поширюється на всі питання тлумачення і застосування Конвенції та протоколів до неї, подані йому на розгляд відповідно до ст.ст. 33, 34, 46 і 47 [2]. Таким чином, під юрисдикцію ЄСПЛ підпадає юридична оцінка виконання державами своїх зобов’язань за Конвенцією і протоколами до неї у випадках, коли Суд розглядає заяви, визнані прийнятними у відповідності до Конвенції. Вона передбачає дві категорії заяв, які можуть бути подані: міждержавні справи; індивідуальні заяви. Отже, до суб’єктів звернення до ЄСПЛ відносяться

держави, фізичні особи або групи осіб, неурядові організації (юридичні особи) або їх групи. Право на подання індивідуальних скарг до ЄСПЛ стало найбільш ефективним засобом захисту прав людини.

При зверненні до ЄСПЛ необхідно дотримуватись таких правил: особа повинна бути потерпілою від порушення прав, передбачених Конвенцією та протоколами до неї; Суд розглядає тільки заяви про права, гарантовані Конвенцією та протоколами до неї; Суд розглядає лише заяви, спрямовані проти держав, що ратифікували Конвенцію та протоколи до неї; предметом заяв можуть бути лише факти, за які несе відповідальність публічна влада держави–відповідача (діяльність органів державної влади, їх посадових осіб); має бути вичерпано всі можливі внутрішньодержавні засоби захисту свого права; застосовується правило шести місяців, відповідно до якого Суд може прийняти скаргу до розгляду впродовж шести місяців від дати постановлення остаточного рішення на національному рівні.

В Україні процедура виконання рішень Європейського суду на національному рівні регулюється Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року та іншими нормативно-правовими актами з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом [4]. Україна була і залишається лідером зі звернення громадян до ЄСПЛ, проте більшість із них визнаються неприйнятними [5]. Особливо це стосується сучасного стану сходу нашої країни. В зоні АТО виникає багато порушень прав і свобод людини, проте існує велика кількість проблем з вирішенням цих питань на національному рівні. Це змушує людей звертатися до суду, але дуже рідко ці справи мають позитивний результат.

Із зазначеного можна дійти висновку, що Конституція України та інші закони передбачають використання поряд з внутрішньодержавними гарантіями і міжнародно–правові гарантії прав і свобод людини і громадянина. ЄСПЛ є однією із основних міжнародних правозахисних інституцій загальноєвропейської системи захисту прав людини. Сучасна діяльність суду свідчить про універсальність захисту прав людини та основних свобод, які передбачені в Конвенції та протоколах до неї. Збільшення останнім часом кількості звернень до цієї європейської судової інстанції, з одного боку, свідчить про довіру заявників до цієї судової інституції, а з іншого – про недовіру до національних судових установ та рішень, які вони ухвалюють.

Література

1. Буроменський М. В. Звернення до Європейського суду з прав людини: Практика суду і особливості українського законодавства. – Х., 2012. Інформаційний портал харківської правозахисної групи // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.khpg.org/index.php?id=1080677442.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950. База даних Законодавство України / ВР України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

3. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254. База даних Законодавство України / ВР України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96–%D0%B2%D1%80.

4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон від 23.02.2006 № 3477–IV. База даних Законодавство України / ВР України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3477–15.

5. Щорічний звіт про результати діяльності Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини у 2016 році. База даних Законодавство України / ВР України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.minjust.gov.ua/9329.

Коверзнєва Г.П., к.ю.н., доцент (м. Київ, Україна)

РЕАЛІЗАЦІЯ УРЯДОМ ПРАВ ГРОМАДЯН НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ

Реформа організаційних механізмів забезпечення доступу громадян до публічної інформації в органах державної влади характеризується загальною розбалансованістю та не виконує покладені на неї функції й тому викликає недовіру та невдоволення громадськості. Вважаємо необхідною умовою становлення ефективної демократії є налагодження системного діалогу між владою та суспільством, тобто такою формою діалогу є постійний зв'язок органів влади із громадянами задля вироблення й оцінки всіх суспільно значущих рішень.

Право на доступ до інформації є віддзеркаленням прямої співпраці, спілкування держави та конкретного громадянина, де держава (в особі уповноважених нею органів) виступає як активний учасник, що забезпечує всі умови для того, щоб людина скористалася своїм правом. Такий стан робить право на доступ до публічної інформації «процедурним» правом і зобов’язує державу розробляти ефективні нормативно–правові механізми щодо його реалізації.

Кабінет Міністрів України бере участь у формуванні нормативної бази з питань регулювання відносин у сфері забезпечення права на доступ до публічної інформації. Найбільш важливими актами, що прийняв уряд у зазначеному напрямі, є постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» від 04.01.2002 р. №3, «Про заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності органів виконавчої влади» від 29.08.2002 № 1302, «Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять конфіденційну інформацію, що є власністю держави» від 27.11.1998 № 1893, «Питання виконання Закону України «Про доступ до публічної інформації» в

Секретаріаті Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органах виконавчої влади» від 25.05.2011 № 583; розпорядження Кабінету Міністрів України «Про роботу центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення відкритості у своїй діяльності, зв'язків з громадськістю та взаємодії із засобами масової інформації» від 18.10.2004 р. №759–р та ін.

Окремими підсистемами щодо правового регулювання забезпечення права на доступ до публічної інформації є:

– акти органів судової влади (наприклад, розпорядження Голови Конституційного Суду України щодо забезпечення виконання законодавства України про інформацію від 18.05.2011 р. №30/2011);

– акти місцевих державних адміністрацій (наприклад, Інструкція щодо роботи із запитами на інформацію в Дніпропетровській облдержадміністрації від 02.06.2011 р.);

– акти органів місцевого самоврядування (наприклад, розпорядження Київської державної адміністрації «Про основні заходи щодо забезпечення виконання Закону України «Про доступ до публічної інформації» у виконавчому органі Київської міської ради (Київській міській державній адміністрації) від 20.07.2011 р. №1271.

Найбільш зручним та оперативним, а отже, дедалі більш задіяним нині каналом отримання будь–якої інформації є електронна мережа Інтернет.

На сьогодні у всесвітній мережі представлені всі центральні та абсолютна більшість місцевих органів виконавчої влади України. Саме веб–сайти поступово стають одними з найупізнаваніших елементів публічного «обличчя» установ та відомств і головним джерелом висвітлення їхньої діяльності. Отже, аналіз структури та змісту урядових інтернет–ресурсів дає змогу виявити основні тенденції та прорахунки у роботі з реалізації положень Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 року було схвалено Концепцію розвитку електронного урядування в Україні, метою якого є розвиток інформаційного суспільства, яке визначено як орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на формування інноваційної моделі розвитку високотехнологічне суспільство, в якому кожен громадянин має можливість створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися та обмінюватися ними, щоб дати змогу кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал для забезпечення особистого і суспільного розвитку та підвищення якості життя [1]. Головним надбанням впровадження даної концепції має стати розвиток системи електронного уряду. Електронний уряд (англ. e–Government) – це модель державного управління, яка заснована на використанні сучасних інформаційних та комунікаційних технологій з метою підвищення ефективності та прозорості влади, а також встановлення суспільного контролю над нею.

Проте впровадження даних нормативних актів відбувалось безсистемно, а відтак, відповідна правова сфера залишалася нецілісною та не уніфікованою. Крім того, як зазначає Концепція, ряд наступних проблем залишався невирішеним чи вирішеним лише частково, а саме:

відсутність національної системи параметрів оцінювання стану електронного урядування;

відсутність єдиних стандартів та регламентів функціонування системи електронного документообігу з використанням електронного цифрового підпису, а також ведення державних інформаційних ресурсів, адаптованих до міжнародних;

недосконаліть нормативно–правової і методологічної бази, що дає змогу органам державної влади та органам місцевого самоврядування, громадянам і суб'єктам господарювання функціонувати в умовах інформаційного суспільства;

неврегульованість на законодавчому рівні питання надання адміністративних послуг та звернення громадян до органів державної влади та органів місцевого самоврядування через Інтернет;

обмеженість доступу громадян та суб'єктів господарювання до інформаційних ресурсів органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

неуніфікованість форми веб–сайтів центральних органів влади, через що відомості про їхню діяльність потрібно шукати в рубриках, перелік яких на кожному з сайтів різниться;

на всіх сайтах органи влади розміщують зразки документів, необхідних для звернення громадян до органу, але лише подекуди можна знайти інформацію про роботу зі зверненнями громадян, що надійшли;

на більшості сайтів розміщено порядок прийому громадян, проте не подано чіткого переліку процедур, необхідних для прийому;

інтернет–ресурси не завжди постійно оновлюються.

Необхідно наголосити, що широке використання інтернет–технологій запобігатиме корупції, оскільки корупційне діяння за відсутності безпосереднього, «фізичного» контакту між зацікавленою особою і представником влади є майже неможливим».

На думку О. Баранова, необхідною умовою переходу до електронного уряду є широка інформатизація всіх процесів у звичайній діяльності міністерств, відомств, місцевих органів виконавчої влади, причому і внутрішніх, і зовнішніх [2].

Підсумовуючи все вище зазначене, можна сказати, що запровадження зазначених кроків є необхідною умовою для ефективного регулювання електронного урядування та важливим кроком, що наблизить Україну до демократичних стандартів права громадян на доступ до публічної інформації.

Література

1. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.12.2010 № 2250–р. – В редакції від 25.12.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2250–2010–%D1%80

2. Баранов О. Електронний уряд в Україні? Буде! Коли? / О. Баранов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dt.ua/3000/3050/ 33406/

Кондратенко В. М., к.ю.н., доц. (Кропивницький, Україна)

ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО–ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

На становлення глобальної системи забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина великий вплив здійснили прийняті міжнародні нормативні документи, що мають як обов'язковий, так і рекомендаційний характер. Спираючись на певні юридичні акти, європейська спільнота систематично звертає увагу України на необхідність належного забезпечення прав і свобод людей з інвалідністю, їх недискримінації та адаптування до суспільного середовища. У даному контексті важлива роль відводиться національним органам публічної влади, які належно взаємодіючи зі вказаною категорією осіб, сприятимуть ефективній реалізації всього потенціалу правозахисного механізму держави.

Загальна чисельність людей з інвалідністю в Україні становить майже три мільйони осіб. Усі вони мають різний спектр прав та обов'язків у силу свого віку, ступеня працездатності, характеру захворювання і причин виникнення захворювання. Незалежно від групи, до якої належить людина з інвалідністю, вона має відповідний адміністративно–правовий статус.

Поняття «правовий статус» відбиває зв'язок між особою і правом, державою, її органами й посадовими особами. Воно містить права, свободи, обов'язки, юридичну відповідальність, інтереси, гарантії й основоположні принципи, на яких ґрунтується загальна політика держави. Правовий статус – складна категорія, що характеризується системністю, універсальністю й комплексністю, яка відіграє важливу роль в організації суспільних відносин, оскільки шляхом установлення прав, обов'язків і гарантій їх реалізації визначає основні принципи взаємодії суб'єктів правовідносин і місце конкретного суб'єкта в соціумі. Правовий статус, будучи системним і стабільним, з одного боку, надає суб'єктам відносин певні гарантії реалізації своїх прав, а з другого, запобігає зловживанню цими наданими їм правами [1, с. 24–26].

Існує чимало думок серед науковців щодо змісту адміністративно–правового статусу індивідуального суб'єкта, більшість із яких збігаються в тому, що цей становить собою частину загального правового статусу, що складається з прав, свобод та обов'язків, покладених на громадянина. Ю. П. Битяк визначає адміністративно–правовий статус індивідуального суб'єкта як правове положення особи в її відносинах із суб'єктами публічної адміністративної влади, врегульоване нормами адміністративного права, і додає, що він є складником загального правового статусу громадянина [2, с. 61]. В. Б. Авер'янов вважає, що у змісті адміністративно–

правового статусу людини перевага має надаватися встановленню не тільки її обов'язків перед державою, а насамперед її прав, за реалізацію й захист яких держава несе відповідальність [3, с. 112–113].

У юридичних наукових джерелах поняття «адміністративно–правовий статус громадянина» охоплює комплекс конкретно визначених суб'єктивних прав та обов'язків, закріплених за відповідним суб'єктом нормами адміністративного права. Інше кажучи, необхідною ознакою набуття особою адміністративно–правового статусу є наявність у неї конкретних суб'єктивних прав та обов'язків, що реалізуються нею як в адміністративних правовідносинах, так і поза ними [4, с. 188].

Правові принципи на яких ґрунтується адміністративно–правовий статус інваліда базуються на основоположних засадах міжнародного й вітчизняного законодавства, на принципах названих у Загальній декларації прав людини (1948 р.) та принципах проголошених у Статуті ООН. Відповідним фундаментом служать принципи, визначені в Конвенції про права осіб з інвалідністю, Конституції України, де людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Як стверджує А. В. Панчишин, адміністративно–правовий статус людини базується на підставі таких принципів, як всеоб'ємність, повнота і пріоритетність прав та свобод, поєднання інтересів окремої особи з державними й суспільними, гласність і поінформованість, динамізм цих прав і свобод, неможливість їх скасування і звуження, рівність людей перед законом, право на захист і правову допомогу [5, с. 95]. На підставі вищевикладених принципів ґрунтується й адміністративно–правовий статус інваліда.

Підсумовуючи викладене, слід зробити висновок, що адміністративно–правовий статус інвалідів у широкому сенсі: це органічна частка загального правового статусу людини і громадянина в суспільстві, що становить собою комплекс відповідних правових можливостей, обумовлених специфікою адміністративно–правового регулювання й об'єктивно існуючими обмеженнями особи для повноцінної участі в суспільних відносинах в силу конкретних життєвих обставин, пов'язаних з певними розладами її фізичного або психічного здоров'я. Складниками цього статусу виступають загальні і спеціальні права, свободи, законні інтереси і юридичні обов'язки осіб з інвалідністю, що регламентуються нормами міжнародного та вітчизняного законодавства при взаємодії цих осіб з органами державної влади та її посадовими особами – формуються на підставі встановлених принципів і гарантуються державою.

Адміністративно–правовий статус інваліда відіграє важливу роль у забезпеченні прав таких людей, наближаючи правове поле до стандартів ЄС. Зв'язок між особою з інвалідністю і правом характеризується загальним правовим статусом та безпосередньо адміністративно–правовим. Саме адміністративно–правовий статус визначає роль і місце інваліда в державі й соціумі, безпосередньо регламентує його відносини з органами державного управління та іншими суб'єктами відповідно до чинних норм адміністративного права.

Література

1. Ляхович У.І. Організаційно–правове забезпечення реалізації адміністративно – правового статусу державного службовця : дис… канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / У.І. Ляхович. – К., 2008. – 203 с.

2. Адміністративне право України : підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.

3. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2–х томах: Том 1. Загальна частина / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К. : Юридична думка, 2004. – 584 с.

4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник / О.Ф. Скакун. – 2–ге вид. – К. : Алерта; ЦУЛ, 2011. – 520 с.

5. Панчишин А.В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус» / А.В. Панчишин // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 2. – С. 95–98.

Корнієнко-Зєнкова Н.М., головний консультант секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя, аспірантка (Київ, Україна)
Наук. кер.: Ющик О.І., д.ю.н., професор (Київ, Україна)

ПРАВО ЛЮДИНИ НА ПРАВОВУ ІНФОРМАЦІЮ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Одним із головних напрямів міжнародних зусиль, починаючи з 40–50–х років минулого століття, є утвердження і захист прав і свобод людини кожною державою. На це спрямовує свої зусилля Організація Об'єднаних Націй, яка, зокрема, 9 грудня 1998 року прийняла Декларацію про право та обов'язок окремих осіб, груп і органів суспільства заохочувати та захищати загальновизнані права людини і основні свободи [1]. У цій Декларації Генеральна Асамблея ООН наголосила, що основна відповідальність і обов'язок заохочувати та захищати права людини й основні свободи лежить на державі, а також визнала право і обов'язок окремих осіб, груп і асоціацій сприяти більш глибокому осмисленню прав людини на національному і міжнародному рівнях.

У статті 2 Декларації сказано, що кожна держава здійснює такі законодавчі, адміністративні та інші заходи, які можуть виявитися необхідними для забезпечення ефективних гарантій прав і свобод, згаданих в даній Декларації. З числа цих прав звернемо увагу на статтю 14 Декларації, згідно з якою держава несе відповідальність за прийняття законодавчих, судових, адміністративних або інших належних заходів з метою сприяння розумінню усіма особами, які перебувають під її юрисдикцією, своїх цивільних, політичних, економічних, соціальних і культурних прав. Такі заходи включають, зокрема, публікацію і широке розповсюдження національних

законів і положень, а також основних міжнародних договорів про права людини.

А стаття 15 Декларації встановлює, що держава несе відповідальність за заохочення і сприяння викладанню прав людини та основних свобод на всіх рівнях освіти і за забезпечення включення всіма особами, відповідальними за підготовку юристів, співробітників правоохоронних органів, державних службовців та військовослужбовців у свої навчальні програми відповідних елементів викладання прав людини.

У контексті цього законодавство зарубіжних країн приділяє значну увагу офіційному опублікуванню нормативних актів, яке вважається забезпечувальною мірою для доступу населення до правової інформації. Традиційно воно здійснюється шляхом випуску офіційного друкованого видання, що, як правило, повністю фінансується державою. Разом з тим, кожна країна реалізує свої власні традиції як класифікації нормативних актів, що публікуються, так і самих видань. Зокрема, у більшості країн СНД видаються і журнали, і певні періодичні газети, в яких друкуються офіційно нормативні акти. З розвитком інформаційних технологій чимало держав використовують додатковий спосіб опублікування у вигляді видання електронної версії офіційних друкованих видань. Існує також досвід виключно електронного опублікування актів. Так, у Франції діє Декрет «Про способи і наслідки публікації в електронній формі деяких адміністративних актів» від 29 червня 2004 року, що визначає види актів, яким для набрання чинності досить самої лише електронної публікації [2, с. 54–59].

З положеннями статті 14 Декларації, на нашу думку, безпосередньо пов’язане гарантоване статтею 57 Конституції України право кожного знати свої права та обов’язки. Саме ця стаття містить положення, згідно з якими закони та інші нормативно–правові акти, що визначають права і обов’язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, в протилежному випадку ці акти є нечинними.

Такий підхід узгоджується з практикою Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), який, зокрема, у своєму рішенні від 11 квітня 2013 року в справі «Вєренцов проти України», з посиланням на свої попередні рішення, вказав, що закон має бути доступним для зацікавлених осіб та сформульованим з достатньою точністю для того, щоб надати їм можливість регулювати свою поведінку аби бути здатними – за потреби, за відповідної консультації – передбачати тією мірою, що є розумною за відповідних обставин, наслідки, які може потягнути за собою його дія [3]. Даний підхід набуває особливого значення з огляду на загальний принцип, закріплений у частині другій статті 68 Конституції України.

Згідно з цим принципом незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності. Ця норма, вказується в літературі, не перетворюючи право, встановлене у статті 57 Конституції, на обов’язок, все ж зобов’язує людину зазнати юридичної відповідальності і «перетерпіти» певні обмеження в разі порушення нею законів – незалежно від того, чи був відомий громадянину їхній зміст, чи ні [4, с. 501].

Не менш важливим є право знати правову інформацію, зважаючи на ще одне право людини, передбачене частиною шостою статті 55 Конституції України, згідно з якою кожен має право будь–якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. Його здійснення вимагає від людини не тільки знання своїх прав і свобод, а ще й знання того, чи є певні діяння їх порушенням чи протиправним посяганням на них, а також того, які засоби захисту її прав і свобод не заборонені законом.

У зв'язку з цим у літературі до вказаних засобів відносять: 1) ті, які визначені в Конституції України (статті 29, 32, 34, 36, 39 42, 44, 55, 59, 60, 62, 63 та інші), що надають особі право: використовувати всі види оскарження; звернутися до суду, органів державної влади, місцевого самоврядування, до громадськості та ін.; використати засоби масової інформації, створити комітет на свій захист, поширювати інформацію; організувати громадську організацію, об'єднуватись у політичну партію для захисту своїх прав і задоволення інтересів; збиратись мирно на збори, мітинги, походи і демонстрації, брати участь у страйках, пікетуваннях та ін.; 2) ті, які визначені законодавством (кримінальне право визнає право необхідної оборони та право на крайню необхідність, інші закони передбачають право володіти зброєю і можливість її застосування для самооборони та захисту власності в межах необхідної оборони і самооборони (застосування зброї обмежується щодо жінок, неповнолітніх, осіб з явними ознаками інвалідності та ін.); 3) ті, які випливають з міжнародних стандартів поведінки особи по захисту своїх прав на основі міжнародних договорів, належним чином ратифікованих Верховною Радою України, та інші [4, с. 417].

На нашу думку, право на захист своїх прав, передбачене у частині шостій статті 55 Конституції, є окремим правом людини, яке реалізується нею без участі правозахисних органів держави і наглядових міжнародних інститутів, що випливає з логічного тлумачення змісту статті 55 Конституції України. Тому більш обґрунтованою є точка зору, що типовими прикладами самозахисту людиною її прав є звернення до засобів масової інформації, використання допомоги, яку можуть надати громадські правозахисні організації або інші громадські об'єднання (профспілки тощо), а також використання інституту необхідної оборони і крайньої необхідності [5, с. 138–139].

Разом з тим, знання своїх прав та обов'язків залишається в усіх випадках *необхідною умовою* належного захисту прав і свобод людини. Тому мало обмежитися *презумпцією* наявності такої умови, тобто припущенням, що усі громадяни знають закони або поінформовані про їх існування. Презумпція знання закону в міжнародно–правових документах знайшла відображення в згаданій вище Декларації.

З нашої точки зору, стаття 15 Декларації, згідно з якою держава несе відповідальність і повинна заохочувати та сприяти викладанню прав людини на всіх рівнях освіти, свідчить про те, що ООН розглядає право людини на правову інформацію не в якості декларації, а як право, що повинно бути гарантоване державою.

Тому для утвердження і забезпечення прав людини і громадянина в Україні актуальне значення має визначення комплексу гарантій передбаченого статтею 57 Конституції права людини знати свої права та обов'язки.

Література

1. Декларація про право та обов'язок окремих осіб, груп і органів суспільства заохочувати та захищати загальновизнані права людини і основні свободи [Електронний ресурс]: декларація від 09.12.1998р. / ООН. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/rada/show/995_349. – Назва з екрана.
2. Талапина Э.В. Электронное опубликование нормативных актов: зарубежный опыт // Государство и право. – 2009.– № 7.– с. 54–60.
3. Справа «Вєренцов проти України» (заява № 20372/11) [Електронний ресурс]: рішення від 11.04.2013р. / Європейський суд з прав людини. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_945. – Назва з екрана.
4. Конституція України. Науково–практичний коментар /редкол.: В.Я.Тацій (голова редкол.), О.В.Петришин (відп. секретар), Ю.Г.Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України: 2–ге вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2011. – 1128 с.
5. Коментар до Конституції України. – 2–е вид., випр. і доп. / Кол. авт., голова редкол. В.Ф. Опришко: Інститут законодавства Верховної Ради України. – К., 1998. – 410 с.

Костроміна О.Г., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Захищеність громадян є одним із важливих критеріїв розвитку демократії в Україні. Це закріплено в законодавчих актах і має певний механізм реалізації, що дозволяє зменшити вплив негативних наслідків на життя та здоров'я громадян.

Особливістю демографічної ситуації в Україні є кризовий стан здоров'я й життєздатності населення – високий рівень захворюваності дітей та дорослих, передчасна смертність у працездатному віці, перевищення більш як втричі чоловічої смертності над жіночою.

Кожної години населення України зменшується на 80 осіб. Україна – 2–а в світі за показником смерності на тисячу осіб, розташовуючись у цьому сумному антирейтингу в компанії африканських країн – ПАР, Лесото, Чаду, Гвінеї–Бісау.

Основною причиною смертності в Україні є серцево–судинні захворювання. Майже дві третіх українців (68%) помирає з цим діагнозом. Для порівняння, частка смертності від серцево–судинних хвороб у Білорусії – 48%,

у Польщі – 27%, у Німеччині – 20%. Друга за частотою причина смертності – рак. Від нього помирає в середньому кожен десятий українець.

З серпня 2012 року Організація Об'єднаних Націй проводить безпрецедентну серію національних консультацій з людьми усього світу щодо їх бачення нового Порядку денного розвитку. Цей глобальний діалог є відповіддю на заклик до активної участі у формуванні «Майбутнього, якого ми прагнемо». Наразі понад 200 тисяч людей зробили свій внесок і взяли участь у цій глобальній дискусії, національні консультації проходять у 83–х країнах усіх континентів. В Україні національні консультації щодо визначення пріоритетів розвитку після 2015 року відбулися на початку 2013 року. До участі у національних консультаціях в Україні було залучено представників органів державної влади, академічних кіл, неурядових організацій, профспілок, малого, середнього та великого бізнесу, безробітних, пенсіонерів, національних меншин, молоді, студентів, дітей–сиріт, осіб з особливими потребами, людей, які живуть з ВІЛ/СНІДом, тощо. Загальна кількість осіб, які особисто брали участь у консультаціях, складає понад 4,5 тис., а з урахуванням учасників електронного опитування та краудсорсінгової платформи – понад 25 тис. осіб. До глобального інтерактивного опитування «Мій світ» долучилося близько 11 тис. українців, які обрали найбільш важливі пріоритети розвитку. Переважна більшість учасників консультацій надала позитивну оцінку можливості долучитися до процесу формування пріоритетів розвитку. Основні питання, що обговорювалися під час національних консультацій, охоплювали: бачення напрямів розвитку після 2015 року; осмислення досягнень України за роки незалежності; рівень та якість життя населення; проблеми на шляху розвитку, їх причини та можливі шляхи розв'язання тощо. Понад 80% учасників не задоволені якістю життя в Україні.

На підставі аналізу результатів національних консультацій, підсумків широких громадських обговорень та з урахуванням експертної думки визначені основні пріоритети розвитку:

1. Рівність можливостей і соціальна справедливість: розбудова справедливого соціально інтегрованого суспільства, в якому неможливі відторгнення і маргіналізація.

2. Ефективна та прозора влада: необхідна умова досягнення визначених пріоритетів розвитку.

3. Ефективна система охорони здоров'я: зростання тривалості здорового життя.

4. Гідна праця: сприяння людському розвитку і реалізації людського потенціалу.

5. Модерна економіка: формування інноваційної моделі розвитку.

6. Здорове довкілля: збереження і розвиток екологічного потенціалу території.

7. Доступна та якісна освіта: духовний розвиток і конкурентність на ринку праці.

8. Розвинена інфраструктура: подолання територіальної нерівності.

Мілова Т.М., к.ю.н., доц. (Кропивницький, Україна)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ІНСТИТУТУ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЇХ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Необхідною ознакою демократичної, соціальної і правової держави є здійснення судової конституційної юрисдикції, соціальне призначення якої полягає в гарантуванні верховенства права і Конституції, захисті прав і свобод людини, вирішенні певних юридичних конфліктів. Особливе місце у процесі захисту прав і свобод людини й громадянина органом конституційної юрисдикції займає інститут конституційної скарги, який запроваджено в Україні за активної підтримки Європейської комісії за демократію через право. Дослідження різних аспектів регламентації та функціонування інституту конституційної скарги в Україні є актуальним напрямом сучасної науки конституційного права.

Інститут конституційної скарги може бути охарактеризований через його структуру, тобто елементи, групи норм, які цей інститут містить. За своїм змістом структура інституту конституційної скарги являє собою сукупність взаємопов’язаних, взаємозумовлених правових норм, які покликані забезпечити ефективне функціонування даного інституту та забезпечити захист прав та свобод людини і громадянина органом конституційного правосуддя.

Ключовими структурними елементами інституту конституційної скарги в Україні виступають матеріальні та процесуальні норми, що регулюють питання щодо: суб’єкта права на подання конституційної скарги; предмета конституційної скарги; підстави та умов прийнятності конституційної скарги; процедури провадження за конституційною скаргою. Означені елементи інституту конституційної скарги частково мають своє конституційне закріплення та найближчим часом потребують деталізованої законодавчої регламентації.

Популяризуючи даний правозахисний інститут Європейська Комісія за демократію через право (Венеціанська комісія) підкреслює такі його ознаки: конституційна скарга застосовується у випадку порушення основних прав і свобод людини; скарга є додатковим засобом правового захисту і може бути подана після вичерпання основних засобів захисту; предметом оскарження може бути закон, акт органу управління, судове рішення, а також бездіяльність органів влади; скарга може бути подана будь–якою особою, яка вважає себе потерпілою в результаті порушення її основних прав і свобод [1].

Конституційне закріплення права людини і громадянина на конституційну скаргу Законом України «Про внесення змін до Конституції України» (щодо правосуддя) від 02.06.2016 р. [2] актуалізувало ряд дискусійних питань щодо законодавчої регламентації механізму реалізації даного права.

Зауважимо, що ч. 3 ст. 55 Конституції України гарантує кожному право на звернення до Конституційного Суду України з конституційною скаргою з підстав, установлених Конституцією, та у порядку, визначеному законом.

Предметом конституційної скарги, згідно ст. 151–1 Основного Закону може бути лише закон України, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі [3].

На рівні вітчизняного наукового простору дискусійними є питання про доцільність наділення цим правом юридичних осіб та об'єднань громадян. Так, згідно із законодавством Австрії, Німеччини, Іспанії, Польщі, Швейцарії, Словаччини, Грузії конституційні скарги можуть подавати також і юридичні особи [4, с. 248].

У проекті Закону «Про внесення змін до Закону України «Про Конституційний Суд України» (щодо реалізації конституційного права громадян на конституційну скаргу) № 6426 від 04.05.2017 р., що внесений групою народних депутатів України робиться спроба деталізувати суб'єктів даного права. Так, ст. 43–2 Проекту називає суб'єктами права на конституційну скаргу фізичних осіб, юридичних осіб приватного права, органи місцевого самоврядування, які вважають, що застосований в остаточному судовому рішенні у їх справі закон України чи його окремі положення не відповідають Конституції України [5]. Проте, на нашу думку, це не є виправданим, оскільки це право належить в першу чергу до конституційних прав та свобод людини і громадянина, тобто фізичної особи. Крім того, як вказують окремі автори, юридичні особи та об'єднання громадян складаються з окремих членів, які є фізичними особами. А останні у свою чергу вже матимуть право на конституційну скаргу, тому слід уникнути такого дублювання.

Гостро дискусійним є питання щодо предмета конституційної скарги, тобто коло юридичних актів, конституційність яких оскаржується.

Конституція України чітко визначила, що предметом конституційної скарги особи може бути лише закон України, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі. Оскарження конституційності законів у порядку конституційної скарги є найбільш поширеним і передбачено законодавством більшості країн. Але в українських реаліях такий обмежений підхід не здатен суттєво покращити стан захисту прав та свобод людини і громадянина.

Таким чином, різноаспектність змісту інституту конституційної скарги, а також тривалий досвід його застосування у зарубіжних країнах обумовлюють необхідність подальшої розробки та вироблення науково обгрунтованих рекомендацій щодо механізму функціонування інституту конституційної скарги в Україні.

На нашу думку, вітчизняний інститут конституційної скарги має закріплювати такі особливості структурних елементів:

– суб'єктами конституційного права людини і громадянина на конституційну скаргу мають бути виключно фізичні особи (громадяни України, іноземці та особи без громадянства), що є цілком достатнім для уникнення дублювання проваджень з одних і тих же питань;

– обмеження предмета конституційної скарги виключно законами України не відповідає потребам та реаліям українського суспільства у частині гарантування прав та свобод людини і громадянина та з часом має бути розширено до системи нормативних актів органів державної влади;

– доцільним видається окреслення умови прийнятності конституційної скарги порушенням саме конституційних прав і свобод скаржника в результаті застосування нормативного акта, конституційність якого оскаржується;

– при розробці комплексного механізму функціонування інституту конституційної скарги взагалі, та процедури провадження за конституційною скаргою зокрема особливу увагу варто приділити питанням ефективності розгляду справ в розумні строки при уникненні надмірного перевантаження органу конституційної юрисдикції.

Література

1. Европейская Комиссия за демократию через право (Венецианская комиссия): Исследование о прямом доступе к конституционному правосудию [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.venice.coe.int/docs/2010/CDL–AD(2010)039rev–rus.pdf

2. Про внесення змін до Конституції України» (щодо правосуддя) : Проект Закону України від 25.11.2015 р. № 3524. В ред. від 26.01.2016 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57209.

3. Конституція України від 28.06.1996 р.; в ред. від 30.09.2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – №10. – Ст.68.

4. Головін А. Окремі питання, повязані з запровадженням інституту конституційної скарги у вітчизняному законодавстві / А. Головін // Право України. – 2013. – № 1/2. – С. 244–268.

5. Проект Закону України про внесення змін до Закону України «Про Конституційний Суд України» (щодо реалізації конституційного права громадян на конституційну скаргу) № 6426 від 04.05.2017 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61752

Попазова Н.С. студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук.кер.: Максакова Р.М.., д.ю.н., проф. (Запоріжжя, Україна)

ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА СВОБОДИ ПЕРЕСУВАННЯ ТА ВІЛЬНИЙ ВИБІР МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ЗА КОНСТИТУЦЄЮ УКРАЇНИ ТА КОНСТИТУЦІЯМИ КРАЇН ЄС

Система правових гарантій реалізації свободи пересування становить розгалужена структура нормативно–правових та організаційно–правових гарантій. Систему нормативно–правових гарантій реалізації свободи пересування та обмеження цих гарантій становлять юридично визначені положення, процесуальні норми, обов’язки і юридична відповідальність. Міжнародні гарантії свободи пересування поділяються на нормативно–правові та організаційно–правові. До системи організаційно–правових гарантій

відносяться органи державної влади та органи місцевого самоврядування, інші інститути держави.

Нормативно–правові гарантії прав на свободу пересування та вільний вибір місця проживання – це система правових норм, закріплених конституцією та законодавством відповідної країни, за допомогою яких забезпечується реалізація та охорона конституційних прав на свободу пересування та вільний вибір місця проживання.

В КУ, окрім ст. 33, яка безпосередньо гарантує кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, свободу пересування та вільний вибір місця проживання, слід відмітити і ряд інших положень, які гарантують права на свободу пересування та вільний вибір місця проживання. В цьому аспекті, насамперед, слід відзначити положення ст. 3 КУ про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Тобто це базисна стаття, яка характеризує самі підвалини того суспільного й державного ладу, що закріплюється КУ, вона є нормативно–юридичним фундаментом гуманістичного спрямування розвитку суспільного і державного життя в Україні.

Заслуговує на увагу аналіз окремих положень розділу ІІ «Права, свободи та обов’язки людини і громадянина» КУ, тобто розділу, який об’єднує в собі елементи загального (конституційно–правового) статусу, що поширюється на всіх громадян України і, значною мірою, на осіб, які не є її громадянами.

Слід відзначити положення ст. 64 КУ, яка передбачає, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених КУ, а в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Отже, гарантування прав на свободу пересування та вільний вибір місця проживання відбувається встановленням на конституційному рівні вимоги про можливість обмеження таких прав винятково у випадках, передбачених КУ та законами України.

Важливе значення для гарантування прав на свободу пересування та вільного вибору місця проживання мають положення ст. 55 та ст. 124 КУ. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, а ч. 1 ст. 124 визначає, що юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

Право на захист своїх прав в суді гарантується в положеннях конституцій країн ЄС. Приміром, ст. 92 Конституції Латвії передбачає, що кожен може захищати свої права та законні інтереси в справедливому суді, кожен має право на адвоката. Подібні положення містяться в конституціях інших країн ЄС (ст. 77 Конституції Польщі, ст. ст. 46–48 Конституції Словаччини, ст. 21 Конституції Фінляндії, ст. ст. 24–25 Конституції Італії, ст.

30 Конституції Литви тощо).

Відповідно до ст. 59 КУ, кожен має право на правову допомогу. Згідно зі ст. 1 ЗУ «Про безоплатну правову допомогу» визначає, що безоплатна правова допомога – правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел, а відповідно до ст. 3 право на безоплатну правову допомогу – гарантована КУ можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правову допомогу, а також можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторинну правову допомогу у випадках, передбачених Законом. У багатьох країнах ЄС підстави та порядок надання безкоштовної юридичної допомоги регламентуються спеціальними законами. Приміром, закон республіки Польща «Про безкоштовну юридичну допомогу та юридичну освіту», закон Литовської республіки «Про державну правову допомогу», Закон Словаччини «Про надання правової допомоги особам, які потребують матеріальної допомоги» тощо.

Важливим для гарантування права на свободу пересування громадян України є положення ст. 25 КУ про те, що громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі, а також те, що Україна гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами. Норма, що міститься в ч. 1 ст. 25, означає, громадянин України без його згоди не може бути переміщений за державний кордон України, тим більше виданий.

У конституціях країн–членів ЄС положення про можливість видачі своїх громадян регламентується по різному. Так, попередня редакція ст. 55 Конституції Польщі передбачала, що видача польського громадянина заборонена. Проте така редакція цієї статті суперечила ряду ратифікованих Польщею міжнародних угод, зокрема положенням Римського статуту міжнародного кримінального суду. У нинішній редакції така колізія вже відсутня, і наразі ст. 55 Конституції Польщі передбачає, що видача польських громадян заборонена, за винятком випадків, передбачених у Конституції. Так, видача польського громадянина може бути здійснена на прохання іншої держави або міжнародного судового органу, якщо така можливість передбачена в ратифікованих міжнародних договорах Республіки Польща, за умови, що діяння, на підставі якого надходить проханням про видачу, було: скоєно за межами території Польщі; становить собою правопорушення відповідно до законодавства Польщі. Забороняється також видача будь–якої особи, яка підозрюється у скоєнні злочину з політичних мотивів без застосування насилля.

Ст. 98 Конституції Латвії передбачає, що громадянин Латвії не може бути виданий іншій державі, крім випадків, передбачених міжнародними угодами, які затверджені Сеймом, за умови, що при видачі не відбувається порушення передбачених Конституцією основних прав людини. Ст. 9 Конституції Фінляндії передбачає, що громадянину Фінляндії не може бути відмовлено у в'їзді в країну, він не може бути висланий з країни, насильно виданий або переміщений в іншу країну. Проте законом може бути

передбачено, що у зв'язку з скоєнням злочину, або з метою судового розгляду, виконання рішення про опіку або догляд за дитиною, громадянин Фінляндії може бути виданий або переміщений в іншу країну, де його права і правовий захист будуть гарантовані.

Ст. 26 Конституції Італії встановлює, що видача громадян може відбуватися тільки у випадках, прямо передбачених у міжнародних угодах, а видача громадян за політичні злочини не допускається в жодному випадку. Подібне положення містить і ст. 36 Конституції Естонії. Питання про видачу вирішує Уряд Республіки. Кожен, хто підлягає видачі, має право опротестувати видачу в суд Естонії.

Отже, як бачимо, на відміну від України, конституції більшості країн–членів ЄС передбачають можливість видачі своїх громадян іноземній державі, проте виключно у випадках, передбачених чинними міжнародними угодами відповідної країни. Слід також додати, що Україна ратифікувала Європейську конвенцію про видачу правопорушників. Ст. 6 даної Конвенції, зокрема, передбачає, що Договірна Сторона має право відмовити у видачі своїх громадян та у заяві, зробленій під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти чи свого документа про приєднання, може визначити кого стосується, термін «громадянин» за змістом цієї Конвенції.

Згідно з ЗУ «Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників, 1957 рік, Додаткового протоколу 1975 року та Другого додаткового протоколу 1978 року до Конвенції», ВРУ ратифікувала дану Конвенцію із заявами та застереженнями. Зокрема, до підпунктів "a" і "b" пункту 1 ст. 6 зроблено застереження, що Україна не видаватиме іншій державі громадян України. Ч. 2 ст. 25 КУ, в свою чергу, гарантує захист прав громадян України за кордоном, в тому числі і прав на свободу пересування та вільний вибір місця проживання з боку держави.

Раєвська К.І., студентка (Харків, Україна)
Наук. кер.: Крайник Г.С., к.ю.н. (Харків, Україна)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА НЕДОТОРКАНІСТЬ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ (ПРАЙВЕСІ) В УКРАЇНІ

Забезпечення недоторканості приватного життя людини є однією з найбільш актуальних проблем юридичної науки і практики.

До сфери приватного життя відноситься будь–яка конфіденційна інформація про особу. Відповідно до частин першої та другої статті 32 Конституції України ніхто не може зазнавати втручання в особисте і сімейне життя особи, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [1].

У Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. визначено, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Недоторканість приватного життя може бути обмежена тільки відповідно до закону в інтересах державної безпеки, громадського порядку або економічного добробуту країни, з метою запобігання заворушенням злочинам, для охорони здоров'я чи захисту моральності або захисту прав і свобод інших осіб [2]. Також, однією з гарантій недоторканності приватного життя людини виступає стаття 182 Кримінального кодексу України, яка встановлює кримінальну відповідальність за порушення недоторканості приватного життя особи [3].

Сфера особистого життя («прайвесі» – англ. prіvacy) – це комплекс різних обставин існування людини й інформації про неї, якому вона сама надає статус конфіденційності, закриваючи його для стороннього нагляду та втручання, це така сфера, де людина сама визначає, що і в якому обсязі вона може оприлюднювати, а що ні.

У сфері приватного життя людини можна виділити кілька аспектів:

– конфіденційність самої сфери існування людини – недоторканність житла («мій дім – моя фортеця») чи іншого володіння особи, приватність робочого місця, приватність речей, які знаходяться поряд з людиною;

– конфіденційність творчого і духовного життя (включаючи недоторканність інтелектуальної власності, сімейних реліквій, родоводів, геральдичних знаків, антикварних речей та інших духовних, історичних і культурних цінностей, що мають пріоритетне значення для людини, таємницю віросповідання, конфіденційність політичних симпатій і інтересів);

– конфіденційність медико–біологічних обставин життєдіяльності людини – інформації щодо здоров'я і фізичного розвитку людини, наприклад, даних медичних аналізів та лікарських рецептів, відомостей про результати досліджень ДНК на предмет наявності спадкових хвороб, інформації щодо анатомічних чи фізіологічних особливостей людини (це так звана "тілесна приватність");

– конфіденційність інтимного і сімейного життя людини – сфери кохання, переживання, інтимних стосунків, інформації щоденників, листів (збережених чи навіть не відправлених), не призначених для оприлюднення, присвячених певній особі віршів, відомостей щодо статевого та іншого інтимного життя тощо;

– інформаційно–комунікаційна конфіденційність – недоторканність як безпосереднього особистого спілкування з іншими людьми (розмов віч–на–віч), так і спілкування шляхом використання поштово–телеграфних, телефонних, комп'ютерних та інших технічних комунікацій, неприпустимість протизаконного збирання, накопичення і використання будь–якої конфіденційної інформації про особу без її згоди.

Там, де є ознаки конфіденційності інформації про особисте життя, доступ до такої інформації може мати місце лише в двох випадках: з дозволу людини; в примусовому порядку, але лише у визначених законом випадках, за наявності для того передбачених підстав, лише в передбаченій законом формі.

Недоторканність особистого (приватного) життя – система гарантій захисту прав людини, яка включає охорону таємниці телефонних розмов, особистих письмових документів і листування, таємниці інтимного й сімейного життя та способу існування, заборону на збирання та поширення інформації про особисте життя людини без її згоди, протидію свавільному втручанню державних органів та сторонніх осіб у житло людини та її життя.

Гарантії недоторканності сфери особистого життя включають:

1) недопустимість свавільного втручання в особисте життя та збирання конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, обумовлених законом;

2) надання людині права на ознайомлення відповідно до закону з одержаною про неї інформацією;

3) надання людині права на витребування, знищення і спростування конфіденційної чи недостовірної інформації про неї;

4) встановлення принципу добропорядності людини та дієвого механізму юридичного захисту честі і гідності особи;

5) відшкодування моральної шкоди, заподіяної безпідставним втручанням у сферу особистого життя і використанням конфіденційної інформації;

6) судовий захист порушених прав [4].

Таким чином, забезпечення існування права на недоторканість приватного життя, що забезпечує людині особисту автономію, уособлює в собі належний рівень самостійності та особистої незалежності, відіграє велику роль у визнанні та реалізації цього права в Україні в контексті європейських стандартів.

Література

1. Конституція України // Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96–ВР. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96–%D0%B2%D1%80

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод // Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004

3. Кримінальний кодекс України // Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341–III. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341–14

4. Кримінальний процес України. Загальна частина / За ред. В.М. Тертишник // підручник. – Правова Єдність: Академічне видання. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1280052859218/pravo/zabezpechennya_nedotorkannosti_sferi_privatnogo_zhittya_zhitla_lyudini_tayemnitsi_spilkuvannya_listuvannya_telefonnih

Сибірцева Л.С., студентка (Кропивницький, Україна)
Наук. кер.: Соболь Є Ю. д.ю.н., доц. (Кропивницький, Україна)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОГО ДОСТУПУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ НА ОСВІТУ, ЯК ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ МОДЕЛІ ОСВІТИ

Одним з головних конституційних прав людини є право на освіту. Конституція України статтею 53 гарантує право кожного громадянина на доступність якісної освіти. Це в повній мірі стосується і дітей з особливими потребами, де право на освіту є одним з найважливіших умов їх соціальної інтеграції.

У сучасному світі освіта виступає одним із способів соціалізації дитини, оскільки основним завданням освіти є підготовка маленької людини до повноцінного життя у суспільстві [5, с. 75]. Однак, незважаючи на те, що всі є рівними у праві на освіту, певній категорії осіб держава не може повною мірою забезпечити реалізацію цього права. Стосується це в першу чергу суб'єктів з особливим правовим статусом – дітей з особливими потребами.

Слід зазначити, що нормативно–правову базу та зміст конституційного права на освіту у своїх роботах висвітлили такі вчені як: В. Копєйчиков, О. Малько, М. Вітрук; окремі аспекти суб'єктивного права на освіту – К. Волинка, В. Погорілко та М. Гуренко; проблемам інклюзивної освіти присвячені праці Т. Скорик, В. Бондар, А. Колупаєва та інші.

На сьогоднішній день надання рівного доступу до якісної освіти протягом життя кожному громадянину, а особливо дитини з особливими потребами, є актуальним для України.

Україна як член міжнародного співробітництва ратифікувала основні міжнародні документи у сфері забезпечення прав дітей, які відображають світові стандарти освіти, соціального захисту та охорони здоров'я [3].

Так, з ратифікацією у 2009 р. Конвенції про права інвалідів, зокрема в системі освіти, в Україні розпочато системну роботу щодо особливостей доступу до освіти дітей з особливими освітніми потребами, зокрема дітей–інвалідів. Постановою Кабінету Міністрів від 15 серпня 2011 року № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» визначено організаційно–правові засади впровадження інклюзивного навчання дітей з особливими потребами. Міністерством освіти і науки України розроблено понад 25 нормативних документів з питання впровадження інклюзивної освіти. Але цей процес гальмується відсутністю дієвих положень та норм про освіту осіб з особливими потребами в чинному законодавстві [1, с. 21]. Попри велику кількість змін у законодавчих та нормативно–правових актах щодо розвитку інклюзивної освіти, практичне впровадження їх все ще не стало основним для місцевих органів управління освітою та органів місцевого самоврядування. За статистичними даними, у 2015/2016 навчальному році лише 5, 8 % дітей з особливими освітніми

потребами (2720 осіб) навчалися в інклюзивних класах, більшість таких дітей (32, 6 тис. осіб) продовжують навчатися у спеціальних школах (школах–інтернатах) [3]. Але що це означає для дитини? Навіть найкращий інтернат з професійно підготовленими педагогами здійснював і продовжує здійснювати догляд за дитиною, а навчання при цьому стоїть на другому, якщо не на третьому місці. Діти виходячи зі шкіл–інтернатів, в яких провели більше 10 років, непристосованими, неготовими до реального життя.

Вважаємо, що освіта для дітей з особливими потребами має бути спрямована на використання можливого потенціалу такої дитини з урахуванням її унікальності.

Однією із перспективних форм навчання таких дітей є інклюзивна форма освіти, яка забезпечує безумовне право кожної дитини навчатися в загальноосвітньому закладі. Основною метою інклюзивної освіти є забезпечення отримання повноцінної освіти дітьми із вадами здоров'я у звичайних школах і дитячих садочках на рівні з повноцінно здоровими дітьми [5, с. 78].

Не викликає сумніву той факт, що запровадження системи інклюзивного навчання матиме більш ніж достатньо переваг у розвитку дітей з особливими потребами.

Важливим кроком у забезпечені рівного доступу до освіти дітей з особливими потребами став проект нового Закону України «Про освіту» № 3491–д від 04.04.2016 року [4].

Зазначений закон вводить поняття особи з особливими освітніми потребами, під яким розуміє особу, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою розвитку, навчання, поліпшення стану здоров'я та якості життя, підвищення рівня участі у житті суспільства [4]. Разом з тим, праву на освіту дітей з особливими потребами присвячено лише дві статті — 18 і 19.

Так, ч. 1 статті 18 закону зазначає, що держава створює умови для забезпечення прав і можливостей осіб з особливими освітніми потребами для здобуття ними освіти на усіх її рівнях з урахуванням їх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів. Ч.3 передбачає надання освіти особам з особливими освітніми потребами нарівні з іншими особами, у тому числі шляхом створення належного фінансового, кадрового, матеріально–технічного забезпечення та забезпечення розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби таких осіб.

Постановою Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2016 р. № 753 було внесено зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. № 585. Зазначені зміни передбачають, що з 1 вересня 2017 року буде припинено набір учнів до підготовчих та перших класів спеціальних шкіл (шкіл–інтернатів) та забезпечено умови для навчання цих дітей у спеціальних або інклюзивних класах загальноосвітніх навчальних закладів (далі – ЗНЗ). Перед тим, як перейти на навчання в загальноосвітні заклади, ці діти навчатимуться у спеціальних підготовчих класах, а вже потім перейдуть у спеціальні та інклюзивні класи ЗНЗ, де розвиватимуться поряд зі звичайними

дітьми. При цьому, організація їхнього навчання у ЗНЗ буде побудована на основі особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально–пізнавальної діяльності таких дітей [2].

Отже, існуючі нормативно–правові акти не дають змогу у повній мірі забезпечити реалізацію принципу рівного доступу на освіту дітям з особливими потребами. Саме тому вважаємо за необхідне прийняти проект нового Закону України «Про освіту», який забезпечить рівний доступ дітей з особливими потребами до освіти та надасть можливість реалізувати одну з головних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства. Це в свою чергу, сприятиме кращому навчанню дітей з особливими потребами та формуванню толерантного та відкритого ставлення суспільства до даної категорії осіб.

Література

1. Засенко В., Колупаєва А. Діти з особливими потребами: пріоритетні напрями державної політики України в галузі освіти, соціального захисту й охорони здоров'я/ В. Засенко, А. Колупаєва// «Особлива дитина: навчання і виховання». – 2014. – №3. – С. 20 – 29.

2. Міністерство освіти і науки України // Електронний ресурс. – Режим доступу: http://mon.gov.ua/usi–novivni/novini/2016/10/26/do–2020–roku–uchniv–iz–speczialnix–shkil/

3. Про доступність дітей з особливими потребами до опорних навчальних закладів: Лист Міністерства освіти і науки України// Електронний ресурс. – Режим доступу: http://old.mon.gov.ua/files/normative/2016–06–09/5629/lmon_293.pdf

4. Проект Закону України «Про освіту» // Електронний ресурс. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58639

5. Резнік Г. Право дітей з обмеженими можливостями здоров'я на освіту/ Г. Резнік // Юридична Україна. – 2012. – № 12. – С. 75 – 80.

Скуміна М.С., студентка (Чернігів, Україна)
Наук. кер.: Коломієць Н.В., к.ю.н., доц. (Чернігів, Україна)

БАЗОВІ ЦІННОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Україна ще з часів набуття незалежності послідовно здійснює кроки в напрямі євроінтеграції та налагодження взаємовигідних стосунків з Європейським Союзом (далі – ЄС). Про це свідчить наявна нормативно–правова база забезпечення руху до Європейської Спільноти [1].

Люди очікують позитивного впливу ЄС на розвиток прикордонних регіонів України, надходження до них іноземних та вітчизняних інвестицій, розбудови транспортної інфраструктури тощо. Але, насамперед, євроінтеграція

сприятиме активному запровадженню в нашій країні європейських норм і стандартів у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Саме тому, аналіз цінностей ЄС є актуальною темою на сьогодні, дослідження якої дозволить отримати відповіді щодо впливу євроінтеграційного курсу на стан справ в Україні. Адже варто не забувати, що наша країні орієнтується на систему цінностей ЄС, а саме на демократію, рівність, верховенство права, людську гідність, свободу, повагу до прав людини, осіб, що належать до національних меншин, релігійна і культурна толерантність.

«Цінність» не є категорією, яка має точну дефініцію. Досить часто принципи, що для окремої людини є цінністю, спонукають нас до роздумів щодо життєвих пріоритетів. У випадку європейських цінностей ми говоримо про базові речі, з яких випливають моделі нашої поведінки та розстановка особистих пріоритетів. Це досить вагома частина особистих переваг, які зумовлюють нашу поведінку, активну дію і ставлення до реальності.

В Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами–членами, з іншої сторони зазначено: визнаючи, що Україна як європейська країна поділяє спільну історію й спільні цінності з державами–членами ЄС і налаштована підтримувати ці цінності, визнаючи, що спільні цінності, на яких побудований ЄС, а саме: демократія, повага до прав людини і основоположних свобод та верховенство права, також є ключовими елементами даної Угоди домовилися про те, що однією з цілей асоціації буде сприяння поступовому зближенню сторін, яке ґрунтується на спільних цінностях і тісних привілейованих зв’язках, а також поглиблення зв’язку України з політикою ЄС та її участю у програмах та агентствах [2].

До європейських цінностей належить демократія, яка ґрунтується на визнанні суверенності, верховенства влади народу, який через своїх представників відстоює інтереси і цінності різних соціальних груп у владі. Демократичні цінності потребували розвитку парламентаризму, створення інституту відкритих всезагальних таємних виборів. Демократія – це цінність, яка втілюється у різних формах демократичного політичного устрою.

Відомий сучасний мислитель Ю. Габермас виокремлює такі моделі демократії: ліберальну та республіканську. Ліберальна модель представницької демократії ґрунтується на розумінні свободи як свободи від втручання держави в приватну сферу. Держава тут тільки забезпечує правові рамки реалізації передбачає вироблення консенсусу стосовно спільних цінностей шляхом публічного дискурсу (діалогу) представників різних культур. Ця модель демократії, за Ю. Габермасом, дозволяє уникнути недоліків як ліберальної моделі, що полягають в індивідуалізмі та ерозії громадянського життя, так і республіканської, яку неможливо застосувати в сучасному полікультурному суспільстві, оскільки вона ґрунтується на стратегії відродження традиційних цінностей і чеснот [3, с. 12]. До речі, «Хартія фундаментальних прав ЄС» з’явилася в процесі пошуку консенсусу стосовно базових цінностей всіх країн–членів ЄС.

Верховенство права як одна з цінностей ЄС – це, безумовно, прояв загальнолюдських цінностей, розвитку культури суспільства, в тому числі й правової, головний засіб і мета суспільного розвитку, своєрідна демонстрація етапів формування та еволюції правової системи. Цінність верховенства права в дії – це доказ велетенського шляху в історії, культурі, економіці, політиці, моралі тощо, який пройшли країни вільної Європи. Це праця багатьох верств суспільства, яке закономірно підійшло до цього етапу розвитку. Ця цінність у дії означає бажання, вольове прагнення, вміння людей жити в умовах свободи, вміння шанувати її, продуктивно, тобто творчо, використовувати [5]. Верховенства права в дії – це результат особистісних зусиль кожного.

Права індивіда в європейському просторі розглядаються одночасно як свободи. Свобода в європейському розумінні завжди означає одночасно рівність всіх перед законом і неможливість порушення прав і свобод інших індивідів. Так, право на свої переконання є свободою совісті, а право на власність є свободою розпоряджатися законно набутою власністю, право на працю одночасно передбачає вільний доступ до робочих місць, безкоштовних центрів зайнятості тощо, а право на збереження культурної самобутності передбачає вільний вибір мови навчання, культурної ідентичності та релігійних переконань. Це означає, що саме індивідуальна свобода цінується в ліберально–демократичних суспільствах як базова цінність. Європейське право надає пріоритет правам і свободам індивіда над державою. Свобода визначати цілі і цінності свого життя, свобода розпоряджатися своїм життям і власністю передбачає відповідальність індивіда за свій вибір [4, с. 20–21].

Виходячи з вищевикладеного, пропонуємо таке визначення свободи як однієї з цінностей ЄС – це умова людського існування, яка закріплюється вільною позицією кожного громадянина, безперешкодно виражати власну позицію, адже сутність будь–якої особи полягає саме в свободі, без якої неможливе існування суспільства і людини.

В той же час, важливим фактом є те, що свобода не означає абсолютної свободи самовираження будь–яким неправомірним, неправовим або неморальним шляхом.

Ч. Тейлор, відомий в світі канадський філософ, сьогодні занепокоєний ситуацією, коли людина в західноєвропейських суспільствах обирає неморальні цінності в якості цілей свого життя. Він намагається пояснити, що автентичним, тобто істинним, ідеалом ліберально–демократичного суспільства є не свобода самовираження ціною втрати моральних орієнтирів життя, а, насамперед, свобода в свій спосіб бути людиною. Бути людиною означає саме бути моральною, тобто враховувати в своїх вчинках інтереси та цінності інших людей і поважати їх гідність [3, с. 27].

Отже, людська гідність – це європейська цінність, яка означає повагу до кожного індивіда, визнання в ньому особистості. Визначена в якості цінності ЄС людська гідність в подальшому формулюється більш конкретно в нормах Конституції ЄС, а саме у розділі I «Гідність» Хартії Союзу про основні права.

Повага до прав людини є чи не найважливішою цінністю ЄС. Взагалі, права людини можуть бути визначені, як притаманні нам від народження і без

яких ми не зможемо існувати як особистості. Насамперед, чітке дотримання прав людини надають змогу повною мірою розвивати і використовувати такі характерні якості особи, як її розум, талант, свідомість і задовольняти духовні та інші потреби кожного індивіда. Вони ґрунтуються на зростаючому прагненні людства до такого життя, в якому вроджене почуття гідності й цінність кожної людської особистості користуватимуться повагою та захистом.

Отже, наразі, надамо визначення поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин: це одна з головних цінностей ЄС, яка складається з невід'ємних прав, якими володіє кожний однаковою мірою, і які є соціальними і політичними гарантіями особи, необхідними для захисту від посягань на людську гідність, зокрема права груп, які становлять меншість у суспільстві, і потребують додаткових механізмів для захисту своїх прав, гідності та рівного статусу в соціумі.

Підсумовуючи огляд основних європейських базових цінностей, слід сказати, що дослідження доводить їх взаємопов'язаність, яка показує, що одна цінність визначається та реалізується через решту інших. Таким чином, свобода визначається через рівність всіх перед законом, відповідальність і гідність. Демократія ж існує тільки в поєднанні з цінностями громадянства і правової держави. Але дані цінності є залежними від змісту базових цінностей та розкривають їх зміст. Тому ми акцентували увагу саме на таких базових цінностях. Головний висновок з аналізу базових європейських цінностей – вони не існують та не впроваджуються як окремі життєві орієнтації, а реалізуються як цілісна система, в якій кожна базова цінність визначає і конкретизує іншу базову цінність. Змістом базових європейських цінностей є свобода самореалізації особистості за умов демократичної рівності, соціальної справедливості та поваги до людської гідності.

Література

1. Філософія інтеграції: монографія / І.В. Артьомов, В.Д. Бондаренко, О.М. Ващук; за заг. ред. В.Д. Бондаренка та Ф.Г. Ващука. – Ужгород: ЗакДУ, 2011. – 544 с.

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та європейським союзом, європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами–членами, з іншої сторони. – Угода, Список, Міжнародний документ від 27.06.2014

3. Габермас Ю. Що таке деліберативна політика / Ю. Габермас. Залучення іншого / Студії з політичної теорії.– Львів, 2006.

4. Амельченко Н.А. Цінності об'єднаної Європи / Н.А. Амельченко. ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив», 2013. – 42 с.

5. Новикова О.В. Політична модернізація та розвиток демократичних процесів в сучасній Україні: монографія. – Луганськ: Вид–во СНУ ім. В. Даля, 2012.

Третяк А.І. (Чернігів, Україна)

ДОРТРИМАННЯ ПРАВ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Сьогодні жодна країна світу не може бути демократичною без міжнародно–визнаних прав і свобод людини і громадянина. Проголошені, законодавчо закріплені права, свободи людини і громадянина є необхідністю для створення відкритого, вільного суспільства, гідного життя людей. Тому основні права і свободи людини є справою всього міжнародного співтовариства та відображені у низці міжнародно–правових актів, що встановлюють стандарти загальнолюдських прав і свобод.

Права дітей потребують захисту ще більше, аніж права дорослих. Модель людського розвитку, в основі якої є пріоритет прав людини, передбачає дієву державну політику у сфері захисту дітей. Саме від того, якими вони народжуються, в яких умовах вони виховуються, які умови мають для освіти та розвитку залежить їх майбутнє, а значить і майбутнє держави.

Для сучасної України формування та реалізація державної політики щодо захисту прав дітей постає особливо гостро, що викликає увагу науковців, практиків і громадськості. «В Україні основні підходи до осмислення й реалізації прав дітей, визначених міжнародним та вітчизняним законодавством, протягом останнього часу істотно змінилися [1].

Діти – це особлива категорія, становище та благополуччя якої залежить не тільки від обсягів наявних ресурсів та інвестицій у їх розвиток, а й безпосередньо від дій та рішень сімей, суспільства, вибору пріоритетів політики держави щодо розподілу ресурсів. Тому усунення різних видів дитячої деривації, забезпечення повноцінних умов для розвитку кожної дитини можливо завдяки впровадженню ефективних і прозорих політичних інструментів та створенню повноцінного інституціонального середовища [2, с. 33].

Низка нормативно–правових актів, прийнятих та ратифікованих Україною засвідчує прагнення держави до пріоритетності питання захисту прав дитини. 25 років тому Україна, підписавши Конвенцію ООН про права дитини (ратифікована Верховною Радою України 27.02.1991), зобов’язалася захищати права дітей. У 2011 році відбувся звіт України про виконання Конвенції ООН в Комітеті ООН з прав дитини, затверджені Рекомендації щодо подальшої роботи з цих питань, та їх виконання відбулися частково. Сувора статистика свідчить, що в Україні щороку зростає дитяча злочинність, наркоманія, проституція, бродяжництво та безпритульність, насильство в сім’ях, жорстоке поводження та погіршення батьківського піклування про дитину.

У 2009 році було прийнято Закон України про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року», але фахівцями визнано, що реалізація програми була ускладнена через постійні запізнення із затвердженням щорічних планів заходів щодо її виконання. Наприклад, відповідний план

заходів на 2016 рік був прийнятий розпорядженням Кабінету Міністрів України 23 серпня 2016 року.

У 2015–2016 роках у межах проведення реформ у соціальній сфері України відбулось суттєве скорочення соціальних програм щодо підтримки дітей. Зокрема:

– припинено фінансування санаторно–курортнрого лікування, оздоровлення та відпочинку дітей, дитячо–юнацьких спортивних шкіл;

– багатодітні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу побавлені пільг на оплату житлово–комунальних послуг;

– діти–сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, втратили право на вступ поза конкурсом до вищих навчальних закладів;

– скасовано безкоштовне харчування учнів 1–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів;

– припинено фінансування фахівців із соціальної роботи, які працювали на попередження соціального сирітства;

– скасовано мінімальний розмір допомоги на дітей одиноким матерям та удовам [3].

Занепокоєння викликає забезпечення прав дітей на охорону здоров'я. Вкрай несистемно, на низькому рівні проводиться робота з профілактичного щеплення, має місце відсутність елементарного медичного забезпечення та медичної допомоги особливо дітей сільської місцевості.

Діти з обмеженими можливостями потребують особливої уваги держави. Проблеми дітей–інвалідів стосуються багатьох аспектів життя нашого суспільства – від законодавчих актів та соціальних організацій, які мають надавати допомогу цій категорії населення, до психологічної атмосфери, в якій живуть вони самі та члени їх родин [2, с. 277]. Та боротьбу з процесом повної соціальної ізоляції такої дитини найчастіше родина веде самостійно, долаючи перешкоди бюрократичних механізмів. Наразі таким родинам надається недостатній обсяг соціальних послуг.

Складні для України останні роки, викликані збройним конфліктом на південному сході України та окупацією частини території держави, оголили системні та масові порушення прав людей і дітей. В Україні не ведуться офіційні статистичні дані про дітей, які загинули, були поранені від наслідків збройного конфлікту або гостро потребують змістовної допомоги держави. У січні 2016 року законодавством закріплено поняття «дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів», та нормативно–правовими актами не визначено порядку надання такого статусу і державної підтримки таких дітей.

Політична криза, розквіт корупції та боротьба з нею, зростання бідності та соціальної нерівності стали ключовими факторами сьогоденної ситуації. Кількість скарг людей на порушення їхніх прав і свобод суттєво збільшилась.

За даними Національної дитячої гарячої лінії, створеної за ініціативи представників жіночого правозахисного центру «Ла Страда», за 2016 рік зателефонувало понад 45 тисяч дітей з усіх куточків країни, у 2017 році кількість звернень вже досягла 5 тисяч. Серед школярів набуло поширення таке

явище як «буллінг» – знущання та цькування дітей за допомогою образливих слів, фізичного залякування, неввічливих коментарів про зовнішній вигляд, етнічну приналежність, інвалідність. Х. Лейманн визначає буллінг як «соціальну взаємодію, через яку одна людина (іноді декілька) зазнають нападів іншої людини (іноді декількох, але, як правило не більше чотирьох) майже щодня впродовж тривалого періоду (декількох місяців), що викликає у жертви стан безпомічності і виключення з групи» [4, с.10]. Зареєстровані випадки підліткової участі у «смертельних квестах». Попередження таких явищ та недопущення їх розповсюдження має реалізовуватись кваліфікованими спеціалістами. Наразі укомплектованість компетентними спеціалістами державних та комунальних органів погіршується, що загрожує втратою їх дієздатності в питаннях забезпечення соціальним супроводом дітей, які опиняються в складних обставинах.

Фахівці, досліджуючи питання людського розвитку, довели, що сім'я є і залишається природним середовищем для фізичного, психічного, соціального і духовного розвитку дитини. Інститут сім'ї в суспільстві – основа, джерело передачі загальнолюдських та національно–культурних цінностей, матеріальної і емоційної підтримки, психологічного захисту дитини. Права дитини не можуть реалізовуватися в повній мірі, якщо дитина не виховується в нормальній сім'ї. Підтримка державними та суспільними інституціями батьків, або осіб, які їх заміняють в питаннях забезпечення відповідних умов для виховання, освіти, розвитку здорової дитини – це державницька підтримка і захист прав дитини.

Державна політика щодо захисту прав дітей в Україні та її реалізація мають відбуватись на нормативно–правовому, програмно–цільовому та організаційно–управлінському рівнях, її не можна «відкладати» до кращих часів, бо діти – найперспективніша частина суспільства і потребують щоденної уваги. Для європейсько орієнтованої держави сприяння розвитку молодого покоління, виконання обов'язків, передбачених Конвенцією ООН про права дитини – є одним із пріоритетних завдань.

Література

1. Трестер Ю.О. Міжнародні механізми захисту прав дітей [Електронний ресурс] / Ю.О. Трестер // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2013. – № 9. – Режим доступу: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=632

2. Бідність та нерівні можливості дітей в Україні/ [Л.М. Черенько, С.В. Полякова, А.Г. Реут та ін.] ; за ред. Е.М. Лібанової. К. : Ін–т демографії та соц. дослідж. НАН України Дитяч. Фонд ООН (ЮНІСЕФ), Укр. Центр соц. реформ, 2009. – 288 с.

3. А.Палатний. Доповідь голови парламентського Комітету з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму на парламентських слуханнях у Верховній Раді України. 12.10.2016. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://iportal.rada.gov.ua/news/Novyny/Parlamentski_slukhannya/135857.html

4. Randall P. Bullying in Adulthood: Assessing the Bullies and Their Victims / P. Randall. – Florence, KY, USA: Brunner–Routledge, 2001. Режим доступу: http:/site.ebrary.com/lib/bckharkiv/Doc?id=10053591

Хадієва Е. Р., студентка (Чернігів, Україна)
Наук. кер.: Нітченко А. Г., к.і.н., доц. (Чернігів, Україна)

ІНСТИТУТ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

На початку XXI ст. актуалізувалися проблеми вільного переміщення, подвійного і транснаціонального громадянства, формування громадянського суспільства, а також диференціації прав людини і громадянина усередині національних держав. Виходячи з цього, систематизація уявлень про інститут громадянства України, визначення поняття та його сутності уявляється важливим науково–практичним завданням.

Інституту громадянства в правовій науці приділялася велика увага. Зокрема, це питання досліджувалося у працях таких вчених, як: М. Н. Алескерова, О. О. Миронова, А. В. Міцкевича, В. Ф. Погорілко, П. М. Рабіновича, В. М. Сафронова, Г. І. Тункіна, В.С.Шевцова та ін.

Метою даної роботи є розкриття змісту інституту громадянства в національному праві.

Як відомо, інститут громадянства є головним конституційно–правовим інститутом, що складається з системи конституційно–правових норм.

Правове забезпечення інституту громадянства України, наразі відображається, у першу чергу, у Конституції України [1] та Законі України «Про громадянство України» [2]. Наведемо загальну правову характеристику інституту громадянства відповідно до зазначених джерел.

Відповідно до Конституції України в Законі України «Про громадянство України» під громадянством України визначено правовий зв’язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов’язках.

До ознак правового зв’язку, зокрема, відносять: правовий характер; необмеженість у просторі й часі; максимальний обсяг взаємних прав та обов’язків. Виявляється цей зв’язок в розповсюдженні на відповідну особу, незалежно від місця її проживання, суверенної влади держави.

Істотні риси відносин громадянства визначають принципи громадянства. Ст. 4 та ст. 25 Конституції України, а також ст. 2 Закону України «Про громадянство України» закріплюють такі принципи громадянства України: єдиного громадянства; запобігання виникненню випадків безгромадянства; неможливості позбавлення громадянина України громадянства України; визнання права громадянина України на зміну громадянства; неможливості автоматичного набуття громадянства України іноземцем чи особою без громадянства внаслідок укладення шлюбу з громадянином України або набуття громадянства України його дружиною (чоловіком) та автоматичного

припинення громадянства України одним з подружжя внаслідок припинення шлюбу або припинення громадянства України другим з подружжя; рівності перед законом громадян України незалежно від підстав, порядку і моменту набуття ними громадянства України; збереження громадянства України незалежно від місця проживання громадянина України.

Конституція України закріпила невід'ємне право людини на громадянство, згідно з яким в Україні існує єдине громадянство (ст. 4); громадянин України не може бути позбавлений громадянства і права змінити громадянство (ч. 1, ст. 25); громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі (ч. 2, ст. 25); Україна гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами (ч. 3,ст. 25). При чому, питання громадянства, правосуб'єктності громадян, статус іноземців та осіб без громадянства визначаються виключно законами України (ч. 2, ст. 92).

Підстави набуття і припинення громадянства України визначаються ст. 6 та ст. 17 закону «Про громадянство України». Так, громадянство України набувається: за народженням; за територіальним походженням; внаслідок прийняття до громадянства; внаслідок поновлення у громадянстві; внаслідок усиновлення; внаслідок встановлення над дитиною опіки чи піклування, влаштування дитини в дитячий заклад чи заклад охорони здоров'я, в дитячий будинок сімейного типу чи прийомну сім'ю або передачі на виховання в сім'ю патронатного вихователя; внаслідок встановлення над особою, визнаною судом недієздатною, опіки; у зв'язку з перебуванням у громадянстві України одного чи обох батьків дитини; внаслідок визнання батьківства чи материнства або встановлення факту батьківства чи материнства; за іншими підставами, передбаченими міжнародними договорами України.

Підстави припинення громадянства України наступні: внаслідок виходу з громадянства України; внаслідок втрати громадянства України; за підставами, передбаченими міжнародними договорами України.

Законом визначена категорія осіб, які не приймаються до громадянства України: це особи, що вчинили злочин проти людства чи здійснювали геноцид; засуджені в Україні до позбавлення волі за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину (до погашення або зняття судимості) з урахуванням рівня загрози для національної безпеки держави; вчинили на території іншої держави діяння, яке визнано законодавством України тяжким або особливо тяжким злочином.

Ухвалює рішення про прийняття до громадянства та припинення громадянства України Президент України.

На конституційному рівні закріплені права, свободи та комплекс гарантій прав та свобод людини і громадянина.

Слід зазначити, що сьогодні гарантованість громадянства кожній людині залишається однією з головних конституційно–правових проблем. Отже, у даному напрямку існують перспективи подальших наукових досліджень.

Література

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96–ВР. Документ 254к/96–вр. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.

2. Про громадянство України: Закон від 18.01.2001 № 2235–III. Документ 2235–14. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.

Юдин В.В. ст. преподаватель (Могилев, Республика Беларусь)

ВЗЯТКА В ВУЗЕ ГЛАЗАМИ СТУДЕНТОВ

В статье рассматривается отношение студентов к такому явлению жизни вуза как взятка. Уделяется внимание готовности студентов разрешить возникающие трудности на экзаменах и зачетах при помощи неофициальных выплат, подарков. Все данные, которые используются в статье, получены результаты исследования, проведенного в 2016 году по теме «Социальные факторы противодействия коррупции в современном белорусском обществе » ГЗ 16–19, выборочная совокупность составила 765 респондентов. Опрашивались студенты старших курсов нескольких белорусских вузов, расположенных в городах Могилев, Минск, Гродно, Брест, Витебск, Гомель.

Первое на что мы обратим внимание – считают ли студенты необходимым бороться с таким явлением в жизни вуза как взятка? Данные опроса показывают, что только четверо из десяти студентов (40,4%) однозначно считают, что с взятками бороться нужно. Затрудняются ответить на этот вопрос 37,8% опрошенных студентов. Среди студентов фиксируется небольшая группа индифферентных к проблеме борьбы со святками (3,9%) и 17,9% опрошенных студентов считают, что бороться не нужно. Однако, открытый вопрос анкеты о способах борьбы с неофициальными выплатами, подношениями, подарками (взяткой) в вузе, уже около 80% респондентов оставили попросту без ответа.

В этой связи нелишне будет посмотреть на то, готовы ли студенты сами противодействовать взяточничеству в вузе? Вопрос анкеты о действиях студентов в случае неофициальных подношений (взяток) предполагал несколько вариантов ответа. Самым приемлемым для студентов оказался вариант ответа – «Меня это не касается» – 46,7%. Незначительная часть проявила склонность к активной гражданской позиции по отношению нарушения законодательства о взяточничестве. Так 3,8% опрошенных студентов обязательно обратились бы в правоохранительные органы и 7,6% сообщили бы об инциденте в администрацию вуза, а 7,3% опрошенных студентов никуда не намерены обращаться и вообще ничего плохого не видят в неофициальных подношениях (взятках) в вузе. Отметим группу студентов, которая собирается действовать по ситуации (16,7%), иными словами можно сказать, что если преподаватель потребует слишком много по разумению студента, то и сообщат, проявят так сказать гражданскую позицию и воздержаться от действий, запрещенных законом. Каждый пятый опрошенный студент (21%) так и не высказал определенного мнения о своих действиях или бездействиях, в случае нарушения в вузе законодательства о взяточничестве, коему студент станет свидетелем.

Как мы видим, студенты с некоторым безразличием отнеслись к необходимости бороться с взятками в вузе. Посмотрим, считают ли студенты возможным делать какие–либо подношения преподавателям за благоприятный исход экзамена или зачета? Данные опроса показали, что для каждого второго студента делать подобного рода подношения преподавателю неприемлемо (52,5%). Каждый пятый из числа опрошенных студентов не смог ответить определенно на вопрос анкеты о подношениях за зачет или экзамен (20,5%). Значительная группа студентов считает возможным делать подношения преподавателям за благоприятный исход экзамена или зачета. При всяком случае – 2,9% опрошенных студентов, по ситуации – 22,2% студентов, принявших участие в исследовании.

Как показывает исследование 15,7% опрошенных студентов лично или вместе с группой одаривали преподавателя в связи с экзаменами или зачетами. Семь из десяти (70,7%) студентов не принимали участия в подобных действиях и 13,6 % опрошенных не захотели отвечать на этот вопрос анкеты.

Как часто студенты участвуют в задабривании преподавателей во время сессии? Большинство опрошенных (68,1%) утверждают, что никогда не одаривали преподавателей во время сессии. Опрос показал, что некоторым студентам приходится раскошеливаться на подарки преподавателям практически каждую сессию (1,8%), еще 2,2% опрошенных студентов заявили, что подарки делаются в половине случаев сдачи экзаменов и зачетов. Утверждают, что было подобное один или несколько раз 13,8% опрошенных студентов и 14% на вопрос не захотели отвечать, что уже можно считать ответом.

Как сами студенты относятся к тем преподавателям, которые принимают подарки в связи с экзаменами и зачетами? Мнение студентов в данном случае основательно разошлись. Четверо из десяти студентов (47,1%) относятся нейтрально и к преподавателям и к тому, что они берут, можно сказать, используя свое положение, подарки. Почти столько же среди опрошенных студентов (44,5%) отрицательно относятся к тем преподавателям, которые берут подарки за экзамены и зачеты. Положительное отношение к обозначенному явлению высказали только 7,6% опрошенных студентов.

Подводя итоги, скажем, что молодежь, реализуя свое право на получение высшего образования, как показывает исследование, иной раз забывает об обязанности соблюдать закон. По крайней мере, некоторые его нормы.

РОЗДІЛ 6
ДЕРЖАВА, ДЕРЖАВНА ВЛАДА ТА ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Арабаджи Н.Б., к.ю.н., доц. (Одеса, Україна)

ЩОДО ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ

Формування інститутів громадянського суспільства та будова правової держави вимагають окремої уваги до питань організації та функціонування системи правоохоронних органів України, чільне місце серед яких посідають органи охорони правопорядку. Ефективна діяльність цих державних організацій є необхідною умовою захисту конституційного ладу, забезпечення законності та правопорядку, дотримання прав і свобод людини та громадянина.

Щодо правоохоронних органів, вітчизняному законодавству притаманна невизначеність їх системи та функціонального призначення. Така ситуація, що склалася на рівні закону, не сприяє ні подальшому здійсненню реформування, ні узгодженій їх діяльності, насамперед у сфері забезпечення прав людини. Аналіз наявної законодавчої бази свідчить, що поняття «правоохоронні органи» є узагальнюючим: в широкому розумінні воно включає в себе практично всі державні органи, перш за все переважно органи виконавчої влади, які тим чи іншим чином займаються правоохоронною діяльністю.

Як зазначає В. Тацій, одну з перших спроб вирішення даного питання свого часу було здійснено Комісією Конституційної Асамблеї з питань правоохоронної діяльності, яка запропонувала здійснення поділу правоохоронних органів України на декілька видів, залежно від конкретних функцій та призначення у механізмі охорони права, а саме:

1) органи охорони правопорядку (органи внутрішніх справ, Служба безпеки України, органи військової служби правопорядку, органи митної служби, податкової служби України, пенітенціарна служба, прикордонна служба, управління державної охорони);

2) контрольні (юрисдикційні) органи виконавчої влади (органи державної контрольно–ревізійної служби, рибоохорони, лісової охорони та інші);

3) органи охорони Конституції України і державного контролю (Конституційний Суд України, прокуратура, Рахункова палата, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини).

В контексті глибокого реформування всієї системи правоохоронних органів України особливої уваги з боку як науковців, так і практиків набуває питання визначення переліку органів охорони правопорядку, оскільки саме їх діяльність безпосередньо пов’язана із обмеженням конституційних прав людини, втручанням у сферу її приватності, застосуванням заходів примусу.

Досліджувана проблематика набуває особливого звучання в контексті положень Коаліційної угоди, що укладена учасниками коаліції депутатських фракцій, до складу якої входить більшість народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради України восьмого скликання. Розділом V «Реформа системи органів правопорядку» цієї угоди передбачено проведення комплексної реформи органів правопорядку для ефективного, безкомпромісного захисту прав і свобод людини. Така назва цих органів – «органи охорони правопорядку» – досить широко використовується:

а) на міжнародному рівні (Резолюція 690 (1979) про прийняття Декларації про поліцію, прийнята Парламентською Асамблеєю Ради Європи 8.05.1979; Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку 17 грудня 1979 р. (Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН) та ін.);

б) у конституційному праві зарубіжних країн (поняття «правопорядок» використано у конституціях Республіки Білорусь, Молдови, Італії, Польщі, Словацької Республіки, Словенії, Румунії, Хорватії, Швейцарії та ін.);

в) у національному законодавстві, для якого вона не є новою: низка нормативно–правових актів містить чітку вказівку на те, що діяльність окремих правоохоронних органів спрямована на охорону, зміцнення, утвердження правопорядку (Кримінальний процесуальний та Митний кодекси України, закони України «Про прокуратуру», «Про поліцію», «Про Державну кримінально–виконавчу службу України», «Про основи національної безпеки України», «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави», «Про Військову службу правопорядку у Збройних силах України» тощо).

Окрім цього, Найсуттєвішим слід вважати те, що ще Верховна Рада УРСР у 1990 р. створила Комісію з питань правопорядку та боротьби зі злочинністю, яка 1994 р. була трансформована у постійну Комісію (а потім – у Комітет) Верховної Ради України з питань законності і правопорядку. Взагалі, в базі Верховної Ради України «Законодавство України» станом на сьогодні нараховується тільки 64 документи зі словом «правопорядок» у їхніх назвах.

Тому, підсумовуючи, зазначимо, що через подібну незначну практику використання в державних нормативно–правових актах терміна «правопорядок» не набуло й значного його поширення в сфері діяльності правоохоронних органів України. І якщо ми вже заговорили про нормативно–правову складову, то у тій же самій базі Верховної Ради України нараховується аж 217 документів, що містять слово «правоохоронний», і серед них – 177 документи зі словосполученням «правоохоронні органи» в їх назвах.

З урахуванням останніх змін у вітчизняному законодавстві, потребує коригування. Насамперед, до їх системи доцільно віднести й прокуратуру. Вказана теза обґрунтована аналізом положень Конституції, Закону «Про прокуратуру», інших законодавчих актів України. Останні засвідчують той факт, що цьому державному органу відводиться центральне місце в системі органів охорони правопорядку з огляду на такі його особливості: а) основна функція прокуратури – правоохоронна; б) прокуратура не належить до жодної з визначених Конституцією України гілок влади; в) прокуратура є органом

охорони правопорядку й, одночасно, органом, що здійснює функції нагляду (у ст.121 Основного Закону закріплено, що вона наглядає: за додержанням законів органами, які проводять оперативно–розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян; нагляд за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами).

Арабаджиєв Д.Ю., д.п.н., доц. (Запоріжжя, Україна)
Бабарикіна Н.А., ст. викл. (Запоріжжя, Україна)

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

Процес трансформації системи влади та управління на сьогодні належить до пріоритетів розвитку держави та суспільства в нашій країні, тобто удосконалення відносин на рівні законодавчої, виконавчої та судової влади і підвищення рівня ефективності управління політичними процесами.

Трансформація політичної системи передбачає зміни в центральних органах влади та активізує державотворчий потенціал народу, наповнення реальним змістом конституційного принципу народовладдя. Нагальною є необхідність створення механізмів та стимулів, які б сприяли активізації потенціалу громади та громадянського суспільства.

Модель політичної системи, що є нині в Україні, вичерпує свій інституційний ресурс і це обумовлює потребу її трансформації та формування ефективної сучасної європейської політичної системи. Процес трансформації політичної системи України слід розглядати з огляду на досвід європейських країн.

Практика європейських демократичних політичних систем характеризується прозорістю механізму обрання органів державної влади, відсутністю президентської вертикальної політичної моделі, наявністю впливового (часто двопалатного) парламенту, відносно широкою сферою компетенції органів місцевого самоврядування [3].

Результатом трансформації політичної системи України має стати поява стабільних, збалансованих і ефективних сучасних державних інститутів із чітко визначеною сферою компетенції та формалізованими політичними практиками. Основою трансформації політичної системи України є реформа децентралізації.

Децентралізація вважається належним підґрунтям для виховання нових політиків, адміністраторів та державних службовців, а також знижує витрати на управління. В більшості країн, де було здійснено процес децентралізації, він супроводжувався аргументацією на користь підвищення легітимності місцевої влади як умови досягнення якісного управління. Це пояснюється тим, що

участь громадян в управлінні на місцях підвищує легітимність місцевої влади та зміцнює її [1].

Реалізація багатьох завдань, пов'язаних із забезпеченням належного життєвого рівня громадян, соціокультурного розвитку окремих поселень та регіонів здійснюється не в державі загалом, а в конкретних місцях компактного проживання громадян – великих і малих містах, невеликих поселеннях, місцевих громадах. І саме тут повинні бути створені умови для реалізації гарантованих державою прав та свобод, забезпечена можливість упорядкованого проживання. Щодня тут необхідно дбати про безпеку людей, надавати медичну допомогу, забезпечувати можливість одержання освіти, створювати робочі місця, надавати транспортні, торгові, побутові і комунальні послуги. Все це має бути компетенцією самоврядних територіальних формувань держави, функцією її адміністративно–територіальних одиниць.

Децентралізація набуде успіху у разі спроможності органів місцевого самоврядування виконувати надані їм повноваження – організаційно, кадрово, фінансово, вони є прозорими та підзвітними громаді, а також коли держава має змогу ефективно здійснювати нагляд за законністю дій органів місцевого самоврядування та не допустити банкрутства громад через помилку виборців на виборах – обрання тих, хто не може управляти. Отже, ефективна організація влади в громадах, районах та областях можлива, коли ця влада є збалансованою: органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування мають чітко розведені повноваження, спроможні реалізувати ці повноваження, а у громадах досить розвинена самоорганізація громадян [1].

З 2014 року здійснюється децентралізація та реформа місцевого самоврядування, яка полягає, передусім, у зміні системи адміністративно–територіальних одиниць базового рівня через об’єднання територіальних громад. Протягом 2015–2016 рр. було утворено 366 об’єднаних територіальних громад, в яких об’єдналося 1738 сільських, селищних, міських територіальних громад, що складає близько 7,5% від загальної чисельності населення України [2].

Специфіка децентралізації як відчуження частини державної влади зумовлює необхідність поділу суспільно значущих потреб та інтересів на ті, задоволення яких є функцією виключно держави, і ті, практична реалізація яких може бути передана іншим суб’єктам. Тільки внаслідок такого чіткого поділу держава може передати іншим суб’єктам здійснення значної частини другорядних для себе, але суспільно необхідних функцій. Звільнення держави від здійснення цих функцій сприяє стабілізації державного управління, оскільки практична реалізація низки суспільно необхідних функцій наближається до споживача публічних послуг, а з держави знімається відповідальність за здійснення окремих функцій.

Перспективи подальшої роботи полягають у пошуках притаманних українству самоврядних рис й розбудови української державності на засадах

домінування місцевого самоврядування в політико–організаційному та інституційно–функціональному плані.

Література

1. Абетка децентралізації. Об'єднання громад. Практичний посібник. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ipo.org.ua/wp–content/uploads/2016/09/Абетка_Децентралізації_Web.pdf

2. Децентралізація. Місцеві бюджети 159 об'єднаних територіальних громад за 2016 рік. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.minregion.gov.ua/wp–content/uploads/2017/04/De–centr_297x210_April–2017.pdf

3. Ткачук А.Ф. Місцеве самоврядування та децентралізація. Законодавство / А.Ф. Ткачук. – К. : ІКЦ «Легальний статус», 2016. – 80 с.

Бостан С.К., д.ю.н., проф. (Запоріжжя, Україна)

ІНТЕГРАТИВНІ ОСНОВИ НАУКИ ПРО ДЕРЖАВУ

Стан глибокої, всеохоплюючої кризи, в якій опинилася наша держава, її дуже повільні кроки виходу з неї свідчать не тільки про небажання можновладців прискорити цей рух вперед, але й про відсутність так необхідного в цих умовах комплексу наукових знань про державу. Стверджувати, що в Україні в цьому плані нічого не зроблено, було б несправедливо, але мова йде не про тих державознавчих «фрагментах», що вироблені різними науками насамперед соціального і гуманітарного циклів, а про цілісну систему знань про державу. За логікою речей така наука мала б давно існувати, але змістовна багатогранність держави не сприяла цьому процесові. Склалася ситуація, коли знання про неї вироблялися різними науками, з якими «материнськими» на заході вважалася політологія, а на «сході», в соціалістичних країнах – «правознавство, юридична наука». Останнє було характерно й для радянської України, де історико-теоретичні знання про державу зосереджувалися в «історії держави і права» та в «теорії держави і права», а більш прикладні – насамперед «в конституційному (державному) праві», «адміністративному праві» та «міжнародному праві». Оскільки базовою для усіх вищеназваних наук була теорія держави і права, то «наука про державу» вважалася невід'ємною її складовою.

В роки незалежності така ситуація формально зберігалося, але фактично «правознавчі» аспекти в межах «двоєдиної» теорії держави і права науки стали абсолютно переважати над «державознавчими». В останні роки акценти дещо змінилися, зокрема спостерігається певний «підвищений» науковий інтерес до теоретичних та прикладних проблем держави як в межах правознавства, так і інших наук. І це не випадково, адже будь–яке нове знання не виникає на порожньому місці як раціональний плід абстрактної думки, а є, так чи інакше,

породженням соціальних і політичних умов свого часу, насамперед тих гострих проблем з якими стикаються суспільства, народи і держави в процесі свого розвитку. Часи вирішальних цивілізаційних викликів, перед якими сьогодні стоїть наша держава, вимагають відповідей на багатьох, пов'язаних з нею питань.

Але як тоді, на рубежі століть, так і сьогодні ситуація є такою, що наявні знання про державу «розпорошені» по інших, що вивчають ті чи інші аспекти держави, науках і говорити про науку про державу як цілісну систему знань досить не можна. На пострадянському просторі, принаймні на більшій частині цього простору (Україна та Росія), наявні три підходи щодо ідентифікації науки про державу. Перший передбачає «очищення» теоретико-правової науки від державознавчих аспектів та «передача» їх політології (М.І. Козубра та ін.)[1], інший – «державознавство» і «правознавство» є складовими «теоретичної юриспруденції» (Ю.М. Оборотов та ін.)[2]; третій – створення окремої науки та навчальної дисципліни – «державознавство» (В.Є. Чиркін) [3].

У цьому контексті, на нашу думку, більше мають рацію представники третього напрямку, які пропонують створення окремої науки про державу – «державознавство». Остання, на нашу думку, має бути не «віртуальним» комплексом знань про державу, «розпорошених» по багатьох науках, а самостійною, інтегративною за своїм змістом наукою, яка б акумулювала і узагальнювала знання «державознавчих» гуманітарних та суспільно–політичних наук в одне ціле. Її предметом має держава, як історично зумовлена форма спільного буття людей, що знаходить своє відображення в органічно побудованій, цілісній і водночас багатогранній соціальній підсистемі суспільства, в котрій проявляються притаманні їй духовно–культурні, соціальні, політичні, правові та економічні властивості.

Визначену цим предметом внутрішньо погоджену, логічно побудовану структуру взаємопов'язаних між собою рівнів наукових знань, одержаних в результаті цілеспрямованої діяльності вчених щодо дослідження усіх сторін буття держави, можна охарактеризувати як систему науки «державознастава», яка повинна мати свою структуру. Саме в цій структурі, зокрема в тій ієрархії рівнів знань про державу, що її складають, наочно відображаються інтегративні засади державознавства.

Вищим, вихідним таким рівнем має бути метарівень таких знань, який вироблятимуться «філософією держави» – системою знань, що потребує як і державознавство відповідного оформлення і інституціоналізації [4]. Першість цього блоку знань є цілком зрозумілою, адже для того, щоб проникнути у суть інших сторін держави потрібно мати уявлення про неї насамперед як про певне ціле в самому узагальненому, як-то кажуть, у граничному вигляді. Це, а також, визначити природу виникнення, сутнісні та ціннісно–смислові властивості держави можна досягнути за допомогою лише філософського осмислення усіх сторін її буття. Окрім цього філософія держави виконуватиме функції теоретико-світоглядного рівня у методології «державознавства».

Оскільки обсяг вироблених філософією держави знань носить самий узагальнений характер, то другим рівнем в структурі державознавства повинен

бути дещо нижче за рівнем узагальнення блок таких знань. Це буде макротеоретичний рівень знань, який має вироблятися «соціологією держави» (системи знань, яка теж потребує відповідного оформлення і інституціоналізації. – С.Б.). Соціологія держави має розкрити взаємозв'язок та взаємообумовленість людини, суспільства і держави, визначити сутність, зміст та форми існування суспільства, показати історичний процес його розвитку у зв'язку зі державою, визначити на цій основі закономірності їх взаєморуху.

Наступним рівнем таких знань має бути мезотеоретичний рівень – рівень загальнотеоретичних знань про державу. Він відрізняється від вищенаведених тим, що якщо філософський та соціологічний рівні в державознавстві виступають як філософські та соціологічні засади державознавства і представлені такими стиковими системами знань, як «філософія держави» і «соціологія держави», то він виступає вже не як засади, а як власне теоретичне ядро державознавства. Мезотеоретичний рівень – це найбільший за обсягом блок так званих «теоретико-історичних» знань, який раніше «належали» до теорії та історії держави і права. З останніх, комплекс знань про державу (теорія держави + загальна історія держави) має перейти до «державознавства», а про право (теорія права + загальна історія права) – до «правознавства». На цьому рівні вже буде можливість створити досить стрункy систему знань про формальні, змістовні та сутнісні властивості держави, визначити закономірності її виникнення і розвитку як в матеріальній, так і в доктринальній площині.

І, нарешті, мікротеоретичний рівень, який охоплює рівень спеціальної теорії тих галузевих державознавчих дисциплін, які відображають економічні (політична економія), політико-управлінські (державне управління) та правові (державне право; адміністративне право; міжнародне публічне право) грані держави.

Оскільки будь-яка соціальна функція вказує на сутнісні характеристики того чи іншого явища, то функції державознавства теж дають уявлення про інтегративний характер науки про державу. Серед таких функцій: *онтологічна,* яка характеризується тим, що державознавство пізнає державу як частину соціальної матеріальної реальності, необхідний компонент суспільного життя; *гносеологічна,* що спрямована на пізнання, вивчення і пояснення різноманітних концепцій, теорій, підходів тощо, щодо з'ясування природи, сутності, функцій, форм держави; *методологічна* – яка, виходячи з того, що державознавство має бути фундаментальною наукою для «циклу» державознавчих наук, вироблятиме для них відповідні теоретико-методологічні настанови, вдосконалюватиме відповідний методологічний інструментарій; *аксіологічна,* яка передбачає виділення ціннісних пріоритетів, що розглядаються в якості ідеальних цільових установок державно-правового розвитку; *ідеологічна*, котра полягає в розробці ідей, категорій та понять, котрі слугують важливим засобом формування фундаментальних концепцій державної політики та їх реалізації на практиці; *евристична*, яка базується на тому, що державознавство має не лише пізнавати і пояснювати основні закономірності виникнення, розвитку та функціонування держави, а, визначати нові тенденції її розвитку;

прогностична, що передбачає разом з поясненням сутності та змісту державних явищ, визначення перспектив розвитку держави; *практично-прикладна,* яка спрямована на застосування теоретичних знань про державу на практиці, осмислення державної дійсності в усій багатоманітності її проявів, мінімізації можливості державотворчих помилок, підвищення рівня підготовки фахівців–державознавців, покращення загального стану цієї науки.

Таким чином, державознавство має стати самостійною, інтегративною наукою, здатною розкривати закономірності структури, розвитку і діяльності держави, позитивні і негативні сторони її діяльності в суспільстві, формулювати висновки і пропозиції про найбільш раціональну державну організацію, методи роботи державних органів в конкретно–історичних і національно–специфічних умовах. Наукові здобутки державознавства мають методологічне значення для більше поглибленого вивчення різних сторін державності, її організації, діяльності держави у сфері економіки, політики, духовного життя суспільства, правового регулювання тощо. Його висновки і рекомендації можуть використовуватись для вдосконалення форми держави, системи органів держави, методів їх діяльності, встановлення їх зв'язків з населенням, різними соціальними групами суспільства, іншими колективами і громадськими об'єднаннями тощо.

Література

1. Козюбра М. Загальнотеоретичне правознавство: стан та перспективи // М. Козюбра // Право України. – 2010. – №1. – С.32–43.

2. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції : монографія /Ю.М.Оборотов, В.В.Завальнюк, В.В.Дудченко та ін. ; за ред. Ю.М. Оборотова. – Одеса : Фенікс, 2012. – 492 с.

3. Чиркин В.Е. Государствоведение : учебник / В.Е. Чиркин. – М. : МОДЭК, НОУ ВПО Московский психолого–социальный університет, 2012. – 480 с.

4. Бостан С.К. Філософія держави: проблеми наукової ідентифікації/ Історико-правовий часопис: науковий журнал. – 2016. – № 2. – С. 3–9.

Бульбах В.А., студентка (Полтава, Україна)
Наук. кер.: Чиркова М.Ю. (Полтава, Україна)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Зараз Україна проходить складний період свого розвитку, тісно пов’язаний з необхідністю подолання перешкоди, що постійно трансформується – корупції. Боротьба з цим ганебним явищем стала нагальною потребою для українського суспільства та ключовою вимогою міжнародних фінансових інституцій, іноземних інвесторів, Європейського Союзу (ЄС) та

громадян нашої держави. У світовому Індексі сприйняття корупції за 2016 р. Україна отримала 29 балів із 100 можливих і посіла 131 місце зі 176 країн. Це на 2 бали більше, ніж минулого року [1]. Покращенню нашої позиції у цьому рейтингу, який складає міжнародна організація Transparency International, сприяло просування антикорупційної реформи, проте відсутність дієвої судової системи та фактична безкарність корупціонерів не дозволяє Україні подолати 30–бальний бар'єр, що зветься «ганьбою для нації». Можливо, у боротьбі з корупцією нам допоможе досвід країн ЄС, особливо нових членів, що, як і Україна, належали до колишнього соціалістичного табору.

Політичний діалог між ЄС та Україною розпочався 14 червня 1994 р. з підписання Угоди про партнерство і співробітництво. В рамках інтеграційного процесу передбачалося приведення у відповідність до стандартів ЄС законодавства України щодо протидії й запобігання корупції. Необхідність такої гармонізації встановлена комплексом нормативно–правових актів України, зокрема, Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р. В Угоді про асоціацію між Україною і ЄС (стаття 6) відзначено: «Верховенство права, належне врядування, боротьба з корупцією, боротьба з різними формами транснаціональної організованої злочинності й тероризмом, сприяння сталому розвитку і ефективній багатосторонності є головними принципами для посилення відносин між Сторонами» [2].

Після підписання асоціації з ЄС в Україні активізувалася антикорупційна політика і були створені нові державні органи – Національне антикорупційне бюро (НАБУ), Національне агентство з питань запобігання корупції, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, прийняте нове антикорупційне законодавство, запроваджене електронне декларування доходів чиновників, але кардинально змінити ситуацію не вдалося. За інформацією голови НАБУ Артема Ситника збитки від використання тіньових схем, зокрема, у сфері державних закупівель, земельних відносин, будівництві, торгівлі, видобувній промисловості, паливно–енергетичному комплексі у 2016 р. сягають понад 80 млрд. [4]. Високопосадова корупція в Україні залишається високо прибутковим і мало ризикованим бізнесом і надалі продовжує процвітати. Створені інститути депутатського та суддівського імунітету не відповідають практиці розвинених країн, породжуючи вседозволеність, безкарність та кругову поруку можновладців і суддів. За результатами досліджень, що проводились в Україну протягом 2015–2016 рр., жоден із чиновників найвищого рівня не був покараний протягом цього періоду. З 952 осіб 312 відбулося штрафами (32,8%), 336– звільнені від покарання (36,8 %), 137 осіб – виправдані і звільнені від відповідальності (17%), 128 осіб отримали реальні тюремні терміни (13,4%), але набули сили поки що лише 33 вироки.

Досвід балканських країн, які є членами ЄС (Словенія, Хорватія, Румунія), офіційними кандидатами (Сербія, Чорногорія, Македонія, Албанія) або готуються ними стати (Боснія і Герцеговина), демонструє Україні важливість боротьби з корупцією як невід'ємної складової процесу європейської інтеграції та розвитку країни. У цих країнах, переважно за

наполяганням ЄС, створено державні органи протидії корупції, хоча їх ефективність не завжди є високою через відсутність політичної волі для дієвих заходів у боротьбі з нею. За даними організації «Transparency International» у всіх вказаних країнах, окрім Боснії і Герцеговини, протягом останніх п'яти років спостерігається покращення рейтингу індексів рівня корупції.

Таблиця 1

Рейтинг рівня корупції

Країна	**2012 рік**	**2016 рік**
Хорватія	62	57
Чорногорія	75	64
Боснія і Герцеговина	72	83
Сербія	80	72
Румунія	66	57

Ситуація у Боснії і Герцеговині пояснюється тим, що Агентство попередження корупції і координації боротьби з корупцією було створене тільки напередодні введення безвізового режиму з ЄС на виконання його вимог. Більш активну антикорупційну політику проводить Сербія, де Агентство боротьби з корупцією розпочало свою роботу за два роки до повної ратифікації угоди про стабілізацію та асоціацію у 2012 р., а політичне керівництво демонструє бажання побороти це явище. Водночас, прийняте антикорупційне законодавство не завжди виконується. Так, у Чорногорії Агентство перешкоджання корупції почало діяти лише з 1 січня 2016 р., але його створення передбачалося законом про протидію корупції ще у грудні 2014 р. Хоча ця країна у 2015 р. покращила свій антикорупційний рейтинг і зрівнялася з Італією, проте Єврокомісія відзначила низький рівень покарань за вчинені елітою корупційні дії та звернула увагу на необхідність посилення боротьби з відмиванням коштів.

Показовим є приклад Хорватії, країні–члені ЄС з 2013 р., де з кінця 2001 р. функціонує Офіс протидії корупції та організованій злочинності. Отже, Хорватія раніше за інших створила відповідний орган, а його повноваження вказують на те, що корупція в країні прирівнюється до тяжких злочинів. Крім цього, у липні 2015 р. була створена Рада протидії корупції хорватського уряду. Незважаючи на досягнення Хорватії у боротьбі з корупцією, проблемою все ще залишається адекватність покарань за корупційні дії. За оцінками представників неурядових організацій лише 25% судових рішень стали дійсними правовими покараннями за заподіяну шкоду в результаті вчинених корупційних дій [2].

Ще одним прикладом для України по боротьбі з корупцією є Румунія, яка ще не так давно вважалася найбільш корумпованою країною Європи. Позбутися корупції в Румунії дозволила перш за все активність громадянського суспільства. Люди виходили на вулиці і вимагали покарання високопосадовців.

Головний прокурор Національного управління по боротьбі з корупцією Лаура Кодруца Ковеси оприлюднила приголомшливі дані: у 2016 р. в Румунії було передано до суду 1,3 тисячі кримінальних справ щодо корупції, на лаві підсудних опинилися 3 міністри, 18 депутатів парламенту, 47 мерів і 21 директор великих комерційних компаній. Крім того, у рамках кримінальних справ за межами Румунії була конфіскована нерухомість вартістю близько 4 мільйонів євро. Сьогодні в Румунії довіра до Директорату (аналогу НАБУ) становить 68%, натомість Україні до такого, очевидно, ще дуже далеко.

Досвід балканських країн показує, що для ефективної і дієвої боротьби проти корупції недостатньо просто створення відповідних органів, які можуть формально функціонувати, але не давати результатів, як у Боснії і Герцеговині. Для подолання цього ганебного явища найважливішим чинником є політична воля та, найголовніше, створення дієвої системи протидії корупції і покарання за корупційні вчинки, що демонструє досвід Чорногорії, а також активність громадянського суспільства, як у Румунії.

Безпосередньою умовою успіху боротьби з корупцією є запровадження кримінальної відповідальності за неї та посилення покарання. Так, у Німеччині в основі боротьби з корупцією стало знищення матеріальної бази злочинних угруповань за допомогою конфіскації майна і створення належної правової бази для унеможливлення відмивання «брудних» грошей. А у Фінляндії діє чітка й ефективна система боротьби з корупцією, яка спирається на ефективну нормативно–правову базу й підтримку суспільства. Кримінальним кодексом цієї скандинавської країни за вчинення дій, що можуть кваліфікуватися як корупція, передбачено санкції від штрафу до ув’язнення строком до чотирьох років залежно від ступеня суспільної небезпеки злочину[3].

Отже, зменшення рівня корупції в Україні можливе за умови вивчення та втілення в життя закордонного досвіду боротьби з цим негативним явищем, насамперед, успішно діючих в інших країнах політичних, правових та організаційних механізмів подолання корупції. Практика роботи правоохоронних органів зарубіжних країн у цьому напрямі свідчить про те, що досконаліть нормативно–правового забезпечення та наявність ефективної системи протидії корупції на національному й міжнародному рівнях є однією з головних умов успішного подолання зазначеної проблеми. А з досвіду балканських країн можна зробити висновок, що чим більш успішно країна просувається шляхом європейської інтеграції, тим нижчим у неї є рівень корупції, і тим ефективнішими механізми протидії цьому негативному явищу.

Література

1. Офіційний сайт Transparency International Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ti–ukraine.org/research/indeks–koruptsiyi–cpi–2016/

2. Мартинюк В. Боротьба з корупцією в Балканських країнах. Висновки для України / В. Мартинюк / Український незалежний центр політичних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ucipr.org.ua

3. Порівняльний аналіз боротьби з корупцією в ЄС та в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://galagov.tv

4. Ситник назвав космічну суму збитків від злочинів, що розслідує НАБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: tsn.ua

Висоцька І.Б., к.е.н., доц. (Львів, Україна)

МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДТВОРЕННЯ

Реформування української держави неможливе без виваженої економічної політики. Важливе місце у регулюванні економічних процесів належить грошово-кредитній сфері. Гроші відіграють вирішальну роль у сучасній економіці. Саме гроші пов'язують різні сфери народного господарства, різні верстви населення в єдине ціле. Досягнення фінансової стабільності України неможливе без монетарної стабільності. Державне управління грошово-кредитної сфери здійснюється за допомогою монетарної (грошово-кредитної) політики (таблиця 1).

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «грошово-кредитна політика»

Автор	Визначення «грошово-кредитної політики»	Джерело
Як сукупність заходів держави		
Закон України «Про Національний банк України»	Грошово-кредитна політика – комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на забезпечення стабільності грошової одиниці України через використання визначених засобів та методів	[7]
Мисак О.О.	Грошово-кредитна політика – сукупність заходів законодавчої та виконавчої влади, спрямованих на досягнення стабілізації національної грошової одиниці, підвищення ліквідності та кредитоспроможності банківських інститутів через регулювання грошового ринку	[2,с. 36]
Нікіфоров П.О.	Грошово-кредитна політика – це сукупність заходів, спрямованих на забезпечення нормального функціонування грошового обігу, стійкості національної грошової одиниці, стабільності її купівельної спроможності, а також забезпечення рівноважного розвитку економіки взагалі	[4, с. 325]
Як специфічний вид політики держави		
Бурда М., Виплош Ч.	Грошово-кредитна політика – один із альтернативних видів політики уряду, що спрямовується на вплив на процентні ставки і валютні курси, загальніше – на умови фінансових ринків і їхні зв'язки з реальною економікою	[1,с. 27]
Будаговська С.М., Кілієвич О.І., Луніна І.О.	Грошово-кредитна політика – це політика, яка впливає на обсяг і структуру виробництва, загальний рівень цін, інвестицій та зайнятості, на стан зовнішньоекономічної рівноваги, змінюючи пропозицію грошей в економіці	[3,с.333]

Механізм впливу монетарної політики на фінансову систему може значно різнитися. Н.С. Ніколайчук у послідовності розповсюдження фінансово-монетарних імпульсів виділяє дві стадії [5]. Перша включає розповсюдження змін у монетарній політиці через фінансову систему – зміни інструментів центрального банку через грошово-кредитний ринок перетворюються у зміни цін облігацій і банківських кредитів. Друга стадія включає розповсюдження шоків монетарної політики від фінансової системи до реального сектора економіки.

Оцінку ефективності грошово-кредитної політики доцільно проводити з огляду на цілі, що ставились перед центральним банком при реалізації даної політики. Виділяють три рівні цілей грошово-кредитної політики: стратегічні, проміжні, тактичні (див. табл.2).

Макроекономічна оцінка ефективності монетарної політики проявляється у досягненні стратегічних цілей – економічного зростання, досягнення фінансової стабільності, зменшення рівня безробіття. Проміжні цілі грошово-кредитної політики полягають у зміні певних економічних процесів, які сприятимуть досягненню стратегічних цілей. Тактичні цілі – це ті економічні змінні, які повністю піддаються впливу через оперативні заходи центрального банку.

Таблиця 2

Показники ефективності реалізації грошово-кредитної політики

Критерії ефективності грошово-кредитної політики	Індикатори оцінки ефективності грошово-кредитної політики
Стратегічні цілі	
Економічне зростання	Ріст обсягу ВВП, темпи росту ВВП в розрахунку на душу населення, рівень безробіття
Цінова стабільність	Індекс споживчих цін, темп інфляції
Стабільність валютного курсу	Динаміка валютного курсу
Проміжні цілі	
Регулювання пропозиції грошей	Обсяг грошової маси, рівень монетизації економіки, питома вага готівки в структурі грошової маси
Тактичні цілі	
Середньозважений курс гривні до долара США та Євро, рівень облікової ставки та грошової бази	Цільові орієнтири грошово-кредитної політики в абсолютному та відносному вимірах

Залежно від макроекономічної ситуації в країні та цілей монетарної політики центральний банк у різні періоди використовували різні монетарні режими, зокрема таргетування обмінного валютного курсу, монетарне таргетування та пряме таргетування інфляції. Зміна макроекономічної ситуації в країні стала причиною зміни монетарного режиму. Серед основних причин запровадження інфляційного таргетування є, по-перше, неможливість використання обмінного курсу як номінального якоря, по-друге, недієвість заходів монетарного таргетування, що проявлялося у відсутності зв’язку між грошовою масою та інфляцією, по-третє, необхідність досягнення швидкого

зниження темпів інфляції. Перехід на монетарний режим інфляційного таргетування відбувався в три етапи (рис.1):

Рис. 1. Еволюція монетарних режимів в Україні [6]

Національний банк України на сучасному етапі пріоритетним визначає інфляційне таргетування. Для ефективного впровадження монетарного режиму інфляційного таргетування Національний банк України повинен деталізувати основні положення монетарної стратегії з одночасним удосконаленням механізмів, інструментів та внутрішніх процедур в НБУ відповідно до режиму інфляційного таргетування. Досягнення позитивних результатів від запровадження режиму інфляційного таргетування можливе за умови налагодження співпраці всіх інститутів, від яких залежить ефективність монетарної політики. НБУ повинен координувати свої дії з Кабінетом міністрів України (збереженні виваженої фіскальної політики, макроекономічному прогнозуванні, розвитку ринку державних цінних паперів), Міжнародним валютним фондом (умови програми співпраці повинні враховувати показник інфляції), Державним комітетом статистики (уточнення методології розрахунку

показників інфляції, посилення спроможності НБУ в аналізі макроекономічних зв'язків).

Література

1. Бурда М. Макроекономіка : Європейський контекст / М. Бурда, Ч. Виплош ; пер. з англ. – К. : Основи, 1998. – 682 с.

2. Мисак С.О. Фінансова політика / С.О. Мисак. – К., 2002. – 139 с.

3. Мікроекономіка і макроекономіка : підруч. для студентів екон. спец. закл. освіти : у 2 ч. / С. Будаговська, О. Кілієвич, І. Луніна та ін. ; за заг. ред. С. Будаговської. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. – 517 с.

4. Нікіфоров П.О. Теорія та метрологія регулювання грошового обігу / П.О. Нікіфоров. – Чернівці : Вид-во «Рута», 2002. – 240 с.

5. Ніколайчук С.А. Моделювання трансмісійного механізму монетарної політики в Україні : дис… канд. екон. наук : 08.00.11 / С.А. – К., 2008. – 235 с.

6. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – http://www. bank.gov.ua/doccatalog/document?id=28704716

7. Україна. Закон. Про Національний банк України: від 20.05.1999 № 679-XIV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/ laws/show/679-14.

Висоцький В.М., к.ю.н., доц. (Львів, Україна)

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

У зв'язку із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій сьогодні ми можемо говорити про нову форму публічного демократичного управління, якою є електронне урядування. Відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р., Програми діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої Постановою Верховної Ради України № 26-VIII від 11.12.2014 р., Програми діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої Постановою Верховної Ради України № 1099-VIII від 14.04.20 6 р. впровадження електронного урядування визначено одним із головних пріоритетів реформування системи державного управління. Ефективна система державного управління є однією з основних передумов демократичного врядування.

Поняття «електронне урядування» як форму організації державного управління визначено у Концепції розвитку електронного урядування в Україні, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 року № 2250-р. *Електронне урядування* – це форма організації державного

управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [2].

З огляду на міжнародний досвід розвиток електронного урядування є одним із ключових факторів забезпечення реформування та підвищення конкурентоспроможності країни. Інструменти електронного урядування здатні забезпечити значне покращення якості обслуговування фізичних і юридичних осіб та підвищення відкритості, прозорості й ефективності діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Впровадження електронного урядування передбачає створення якісно нових форм організації діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх взаємодію з громадянами та суб'єктами господарювання шляхом надання доступу до державних інформаційних ресурсів, можливості отримувати електронні адміністративні послуги, звертатися до органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням Інтернету [2].

Таким чином, електронне урядування – це така побудова державного управління, яка шляхом широкого застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій забезпечує якісно новий рівень відкритої взаємодії держави та суспільства, надання он-лайн повного комплексу державних послуг для всіх категорій громадян та суб'єктів господарювання. Електронне урядування сприяє реалізації завдань і функцій держави, вдосконаленню державного управління загалом.

Згідно останнього дослідження ООН (United Nations E-government Survey 2016) щодо розвитку електронного урядування (E-Government Development Index) Україна посіла 62 місце, піднявшись на 25 пунктів, порівняно з 2014 роком (87 місце) [3]. Незважаючи на те, що наша країна вперше за останні шість років показала ріст на 25 позицій в рейтингу ООН з електронного урядування (E-Government Development Index), Україна все же значно відстає від світових темпів розвитку електронного урядування. Це наочно вказує на необхідність удосконалення державної політики у цій сфері, вирішені наявних тут таких першочергових проблем:

– недостатній рівень єдиної координації, контролю та взаємодії замовників завдань і проектів у сфері інформатизації та розвитку електронного урядування;

– економічна криза, що призвела до зменшення обсягу фінансування завдань та проектів у сфері розвитку електронного урядування;

– несформованість та недосконаліть нормативно-правової бази, що регулює сферу розвитку електронного урядування;

– низька якість управління розробкою, впровадженням, підтримкою функціонування та розвитком інформаційно-телекомунікаційних систем (бази даних, реєстри тощо) та ресурсів (центри обробки даних, телекомунікаційні мережі тощо) органів влади;

– недостатній рівень інформаційної безпеки та захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах органів влади;

– неврегульованість питання електронної ідентифікації та автентифікації фізичних та юридичних осіб при взаємодії з органами влади;

– низькі темпи розвитку внутрішніх систем електронного документообігу та сучасних інформаційно-аналітичних інструментів підтримки прийняття управлінських рішень;

– недостатній рівень готовності державних службовців та працівників органів місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб до запровадження й використання інструментів електронного урядування;

– цифрова нерівність у використанні інформаційно-комунікаційних технологій між органами влади на центральному та місцевому рівнях.

Підсумовуючи результати проведеного дослідження, визначимо, що електронне урядування це нова модель державного управління, яка здатна надати відносинам влади і громадян характер взаємодії та взаємосприяння. Кризові явища в державному управлінні, побудованому на принципах бюрократії, ієрархічної організації, централізації, єдності керування і адміністрування, які досягли свого апогею в середині минулого століття (…) призвели до необхідності перегляду парадигми державного управління [1]. Електронне урядування наразі є ключовим і потужним інструментом реформування державного управління. Державне управління стає більш гнучким, встановлюються нові зв'язки між владою та громадянським суспільством.

Література

1. Балабаєва З. Європейський досвід розробки та впровадження в практику принципів демократичного врядування / Зінаїда Балабаєва. – Режим доступу : http:// www.nbuv.gov.ua

2. Концепція розвитку електронного урядування в Україні: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 року № 2250-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2250-2010-р

3. United Nations E-Government Survey 2016: E-Government in Support of Sustainable Development. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-GovernmentSurvey-2016

Грицай І.О., к.ю.н., доц. (Дніпро, Україна)

ГЕНДЕРНЕ КВОТУВАННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

З часу незалежності Української держави та початку її демократичного розвитку, питання забезпечення гендерної рівності у всіх сферах суспільного

життя, на всіх рівнях державної влади, набуло не просто першочергового, а надзвичайно важливого значення. Необхідність їх негайного практичного вирішення відразу висунула вимоги створення теоретичного фундаменту у цій сфері. Політичні сфери держав світу мають певні відмінні та спільні ознаки, серед останніх слід виокремити їх непристосованість у тій чи іншій мірі для жінок.

Проблематикою гендерного квотування займалися такі вітчизняні та зарубіжні автори, як Ю. Акімова, С. Бабухіна, Д. Батлер, М. Бачелет, О. Вороніна, І. Грабовська, І. Гуцуляк, Т. Деметрадзе, В. Дойчман, І. Жерьобкіна, К. Карпенко, Д. Кул, Т. Марценюк, К. Пейтман, Л. Санстейн, Л. Тємкіна, Н. Шведова, М. Шенлі та ін.

Ідея та ініціатива введення гендерного квотування виникла у кінці 1960–х рр. у політичній сфері та належить швецьким соціал–демократам. Проте, не менше значення у цьому відіграли активність та контроль жіночих рухів.

Використання системи квот для збільшення жіночого представництва на виборних посадах – метод кількісного збільшення жінок у політиці. Головна ідея квот полягає у тому, щоб залучати жінок до політичних позицій і забезпечити їх входження у політичне життя, що цілком узгоджується з міжнародними стандартами [1, с. 15]. Проте, введення гендерного квотування може викликати певні обмеження.

Так, Ю. Акімова вважає, що при запровадженні механізму квотування важливо не порушити інший важливий конституційний принцип – свободи вибору. Це є складним питанням, одним із шляхів вирішення якого авторка вбачає посилання на проведення антидискримінаційної політики [2, с. 59]. На думку Т. Деметрадзе, держава зобов'язана підтримати квоту як тимчасову міру боротьби з дискримінацією. У такому випадку свобода вибору не обмежується, а лише вводиться у певні рамки, вона відбуватиметься за рахунок однієї умови: ця свобода не повинна служити підставою і бути умовою порушення гендерної рівності як такої [3, с. 121].

Проведені дослідження Радою Європейського Союзу надали підстави для висновку, що встановлення гендерних квот політичними партіями – один із найбільш ефективних засобів забезпечення гендерної рівності у парламенті. Механізм добровільних партійних квот є достатньо розповсюдженим у більшій половині країн–членів ЄС та загалом у країнах Європи – Бельгії, Франції, Німеччині, Італії, Польщі, Литві, Греції, Румунії, Угорщині та ін.

У світі існують різні моделі квотування. Найбільш поширеними є: 1) 40/60 – модель характерна для скандинавських держав – Фінляндія, Швеція, Ісландія та ін.; 2) 30/70 – зокрема, в Аргентині, де 30% – квоти для жінок, проте, у нашій державі, де також активно здійснюються спроби впроваджувати таку модель законодавство передбачає дещо інше формулювання – 30% тієї чи іншої статті; 3) 20/80 у Бразилії, де 20% – квоти для жінок.

Існують й інші моделі квотування, наприклад, коли виборчим законодавством регламентовано певну кількість місць для жінок у парламенті. Нині квотування місць у парламенті законодавчо закріплено у деяких африканських та азійських державах, зокрема, у Республіці Бангладеш. Так,

після останніх виборів у цій країні у 2014 р. до парламенту обрано 350 депутатів: 300 – у територіальних округах, по одному від кожного виборчого округу, з яких 21 жінка; 50 місць зарезервовані для жінок, які обираються у відповідності з законом на основі процедури пропорційного представництва у парламенті за допомогою єдиного переданого голосу [4]. Іншими словами, у законодавчому органі держави відбувається кооптація. Інститут кооптації нерідко піддається критиці у контексті недемократичної форми виборів, оскільки потенційно створює підґрунтя для зловживань – можливість обрання вигідних для себе кандидатів.

Цікавим є приклад Руанди, де згідно з новою системою, кожна з 12 префектур країни обирає за непартійним принципом і направляє до нижньої палати парламенту по дві жінки. Таким чином, ще до проведення загальних виборів їм гарантується 24 місця [5].

Важливо, що віднедавна українським законодавством також передбачено гендерне квотування. У 2013 та у 2015 рр. до ст. 8 Закону України «Про політичні партії в Україні» були внесені зміни, якими зобов'язано політичні партії у своїх статутах вказувати розмір квот, що визначає мінімальний рівень представництва жінок і чоловіків у виборчому списку кандидатів у народні депутати України від партії у загальнодержавному окрузі, кандидатів у депутати місцевих рад в багатомандатних виборчих округах і має становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку. Ці зміни, з одного боку, свідчать про всебічні намагання держави сприяти забезпеченню гендерної рівності та суспільний прорив у цій сфері, з іншого боку – у законодавстві відсутні санкції за порушення цієї вимоги, не врегульованим залишається питання розташування у виборчому списку кандидатів–жінок.

Парламентська Асамблея Ради Європи в своїй резолюції «Виборча система як інструмент підвищення представництва жінок у політичному житті» дає рекомендації державам–членам Ради Європи звернутися до всіх політичних партій із закликом добровільно ввести гендерні квоти та радить приділити увагу питанню застосування ефективних санкцій: бажано не у вигляді штрафів, а у формі відхилення списків кандидатів [6]. Такий підхід безумовно матиме позитивний вплив на гендерне збалансування у національних парламентах.

Слід навести статистичні дані щодо країн світу, які є лідерами у забезпеченні принципу гендерної рівності у національних парламентах: Руанда з показником у 61,3% та Болівія – 53% жінок [7]. Також нині у світі є країни, які не мають жодної жінки у парламенті – Федеративні Штати Мікронезії, Катар, Вануату та Ємен, або ж представлені однією особою жіночої статті – Оман, Соломонові Острови, Беліз, Тонга, Тувалу. Разом із тим, важливо зауважити, що в Омані у 1991 р. сформовано Консультативну Асамблею – Междліс аш–Шура – з метою розширеної участі громадськості в управлінні державними справами, яка здійснює частину законодавчих повноважень, виконуючи цим свого роду роль верхньої палати парламенту. Представницький орган складається із 85 членів, серед яких 14 жінок, тобто 16,5%. Також із 13 осіб верхньої палати законодавчого органу Белізу 4 є жінками, що становить 31%.

Серед європейських країн щодо участі жінок у національному парламенті – коли жінки займають 40%, або більше місць – найбільш успішною є ситуація у таких країнах, як Ісландія – 47,6%, яка до речі також посідає четверте місце у світі за кількістю жінок у парламенті, Швеція – 43,6%, Фінляндія – 42%, Норвегія – 40%. Саме жінки Скандинавії випереджають інші держави Європи за ступенем представництва в органах влади. Для порівняння у парламентах Ісландії у 1995 р. було 25% жінок, у 2004 – 30%; в Швеції – 40 та 45%; у Фінляндії – 33 та 37%; у Норвегії – 39 та 36% відповідно. Ці дані свідчать про стабільність гендерної політики, що має дієвий та позитивний вплив на суспільну думку у вказаних країнах щодо забезпечення гендерного балансу в органах державної влади.

Справедливо відзначити, що достатньо близькими до показника у 40% жінок у парламентах європейських країн є: Іспанія – 39%, Бельгія, Нідерланди – 38%, Німеччина, Словенія – 37% та ін.

Таким чином, можна з упевненістю сказати, що за останні 50–60 років жінки всього світу досягли помітних результатів у питанні їх рівної з чоловіками представленості у різних сферах суспільства, зокрема і в органах державної влади. На сучасному етапі гендерне квотування має важливе науково–практичне значення, яке потрібно застосовувати як перехідний засіб для підготовки громадськості до усвідомлення необхідності ширшого представництва жінок в органах влади. Перспективними та практично важливими дослідженнями у сфері гендерної рівності є вивчення механізму реалізації гендерного квотування.

Література

1. Шведова Н. А. Гендерное равенство и устойчивое развитие: новые тенденции / Н. А. Шведова // Женщина в российском обществе. – 2006 – Вып. 4. – С. 3–21.

2. Акимова Ю.О. Конституционный принцип равноправия мужчины и женщины: на примере законодательства РФ и ФРГ: дис … канд. юрид. наук : 12.00.02 / Акимова Юлия Олександровна. – М. : 2006. – 210 стр.

3. Деметрадзе Т. Р. Конституційний принцип рівності прав жінки і чоловіка: поняття, зміст, механізм його реалізації та захисту: дис ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Деметрадзе Тамаз Ревазович. – Ужгород, 2015. – 215 арк.

4. Name and Composition of Parliament. Официальный сайт Национальной Ассамблеи Бангладеш [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.parliament.gov.bd/index.php/en/about–parliament/name–and–composition–of–parliament

5. В Руанде по итогам парламентских выборов женщины составили почти 64% Палаты депутатов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tass.ru/mezhdunarodnaya–panorama/679955

6. Women in national parliaments [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ipu.org/wmn–e/classif.htm

7. Council of Europe Parliamentary Assembly: Increasing women's representation in politics through the electoral system [Електронний ресурс], 2010. – Режим доступу: http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext /ta10/erec 1899.htm

Горалько О.В., к.е.н., доц. (Львів, Україна)

МОНЕТАРНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ (ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Монетарна політика – це комплекс дій Національного банку, який впливає на грошову пропозицію. Основною метою її проведення є забезпечення стабільності національної грошової одиниці, повна зайнятість населення та стабільність цін.

Основними інструментами монетарної політики НБУ є: облікова ставка та норми обов'язкових резервів. Облікова ставка Національного банку України – один із монетарних інструментів, за допомогою якого Національний банк України встановлює для банків та інших суб'єктів грошово-кредитного ринку орієнтир щодо вартості залучених та розміщених грошових коштів [1]. Використовуючи дані НБУ спостерігаємо наступну динаміку зміни облікової ставки протягом 2010-2016 років (таблиця 1).

Таблиця 1

Динаміка облікової ставки НБУ, %*

Період	% річних
2016	
з 28.10	14
з 16.09	15
з 29.07	15.5
з 24.06	16.5
з 27.05	18
з 22.04	19
2015	
з 25.09	22
з 28.08	27
з 04.03	30
з 06.02	19.5
2014	
з 13.11	14.0
з 17.07	12.5
з 15.04	9.5
2013	

з 13.08	6.5
з 10.06	7.0
2012	
з 23.03	7.5
2010	
з 10.08	7.75
з 08.07	8.5
з 08.06	9.5

* [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=53647

Починаючи з серпня 2013 року до березня 2015 року НБУ поступово підвищував рівень облікової ставки з 6,5% річних до 30% річних. З серпня 2015 року бачимо зворотну тенденцію. Загалом у 2015 році була тричі зменшена облікова ставка з 30% річних до 22% річних, а у 2016 році шість разів – з 19 % річних до 14% річних. Це є позитивною тенденцією, оскільки зниження рівня облікової ставки веде до збільшення пропозиції грошей на кредитному ринку.

Норматив обов'язкового резервування – установлений Національним банком у процентному значенні розмір обов'язкових резервів до зобов'язань щодо залучених банком коштів [2]. Динаміку нормативів обов'язкового резервування наведено в таблиці 2.

Таблиця 2
Динаміка нормативів обов'язкового резервування в Україні за 2010-2016 рр.*

Період дії	Нормативи обов'язкового резервування для формування банками обов'язкових резервів, %				
	строкові депозити юридичних і фізичних осіб		кошти на поточних рахунках та депозити на вимогу юридичних і фізичних осіб		кошти, залучені банками від банків-нерезидентів та інших фінансових організацій-нерезидентів
	національна валюта	іноземна валюта	національна валюта	іноземна валюта	
01.02.2009-30.06.2011	0	4	0	7	2
Період дії	строкові депозити юридичних і фізичних осіб		кошти на поточних рахунках та депозити на вимогу юридичних і		кошти, залучені банками від банків-

				фізичних осіб		нерезидентів та інших фінансових організацій-нерезидентів		
	національна валюта	іноземна валюта		національна валюта	іноземна валюта			
		короткострокові	довгострокові			національна валюта	іноземна валюта (крім російських рублів)	у російських рублях
01.07.2011-29.11.2011	0	6	2	0	8	0	2	-
30.11.2011-30.03.2012	0	7,5	2	0	8	0	2	-
31.03.2012-29.06.2012	0	8	2	0	8,5	0	2	0
30.06.2012-30.06.2013	0	9	3	0	10	0	3	0
					юр. особи / фіз. особи			
01.07.2013-29.09.2013	0	10	5	0	10 / 15	0	5	0
30.09.2013-18.08.2014	0	10	7	0	10 / 15	0	5	0
19.08.2014-30.12.2014	0	10	7	0	10 / 15	0	5	5
Період дії	за строковими депозитами			за коштами на поточних рахунках та депозитами на вимогу				
з 31.12.2014	3			6,5				

* [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – https://www.bank.gov.ua/files/stat.pdf

До 01.07.2011 р. нормативи обов’язкового резервування поділялись за такими категоріями: строкові депозити юридичних та фізичних осіб у національній валюті; строкові депозити юридичних та фізичних осіб в іноземній валюті; кошти на поточних рахунках та депозити на вимогу юридичних та фізичних осіб у національній валюті; кошти на поточних рахунках та депозити на вимогу юридичних та фізичних осіб в іноземній валюті; кошти залучені банками від банків нерезидентів.

З 01.07.2011 року відбулись наступні зміни: 1) поділ строкових депозитів юридичних і фізичних осіб у іноземній валюті на короткострокові та довгострокові; 2) поділ коштів, залучені банками від банків нерезидентів на національну валюту, іноземну валюту (крім російських рублів) та російські рублі. Крім цього, відбулось збільшення нормативу обов'язкового резервування

по коштах на поточних рахунках та депозитах на вимогу юридичних та фізичних осіб в іноземній валюті з 7% річних до 8% річних, а згодом і до 10% річних.

Також необхідно звернути увагу на те, що за весь аналізований період норматив резервування за коштами, залученими у національній валюті, становив 0 %. Це було пов'язано з девальвацією гривні та підвищеним попитом на іноземну валюту.

З 01.07.2013 року відбувся поділ коштів на поточних рахунках та депозитах на вимогу юридичних і фізичних осіб в національній валюті залежно від фізичних та юридичних осіб.

З 31.12.2014 року НБУ кардинально змінив структуру нормативів обов'язкового резервування, тому що поділ на валюти було скасовано і введено два нормативи залежно від строковості (строкові депозити; поточні рахунки та депозити на вимогу). Дані зміни негативно впливають на банківську систему, оскільки збільшують самі обсяги резервів, але тим самим знижують прибутковість.

Якщо НБУ потрібно збільшити пропозицію грошей, він знижує облікову ставку та норму резервування. Це дуже потужні інструменти монетарної політики, які на практиці потребують обережного застосування, оскільки це передбачає довгостроковий вплив на стан грошово-кредитного ринку.

Література

1. Україна. Закон. Про Національний банк України: від 20.05.1999 року № 679-XIV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14/

2. Національний банк України. Постанова. Про затвердження Положення про порядок формування та зберігання обов'язкових резервів банками України та філіями іноземних банків в Україні: від 11.12.2014 року № 806. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0806500-14.

Гриценко В.Г., д.ю.н., проф., заслужений юрист України
(Кропивницький, Україна)

ЩОДО МОДЕРНІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ТА ШТАТНОЇ РОБОТИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Розвиток правоохоронної діяльності в Україні зумовлений динамічними і статичними процесами, які відбуваються як зовнішньо поряд з іншими органами державної влади, так і всередині окремих правоохоронних органів. Скоординована взаємодія правоохоронних органів не може існувати без належного рівня забезпечення управлінської та штатної роботи в таких органах, а відповідно повинна мати комплексне та досконале правове забезпечення з метою досягнення основної мети правоохоронної діяльності в цілому – охорони

та захисту прав, свобод людини і громадянина, інтересів суспільства та держави.

Особливим напрямом модернізації управлінської та штатної роботи правоохоронних органів має бути правове забезпечення навчання працівників державних органів згідно з європейськими стандартами. Напрям підвищення рівня навчання майбутніх кандидатів на зайняття посад у правоохоронних органах повинно відбуватися із встановленням рівня їх відповідності і професійної орієнтації. Крім цього, навчання має відбуватися за окремо розробленою Кабінетом Міністрів України програмою підготовки фахівців для правоохоронних органів.

Як вважає С.В. Карпенко, основними піднапрямами з цього питання на сучасному етапі мають стати: забезпечення випереджаючого характеру навчання з урахуванням перспектив розвитку держави, вдосконалення завдань і функцій її органів; запровадження цільової спрямованості навчання на основі дотримання європейських освітніх стандартів, досягнення інтенсифікації та оптимізації навчального процесу; удосконалення підвищення кваліфікації кадрового резерву та новопризначених правоохоронців; оптимізація мережі навчальних закладів та ін. [1, с. 234].

Другим таким напрямом має бути професійна підготовка працівників правоохоронних органів після навчання, під час роботи в правоохоронних органах. І.Ч. Шушкевич вказує, що високий професіоналізм правоохоронних органів європейських країн досягається не лише завдяки глибокій професійній підготовці у фахових поліцейських закладах освіти. Поліцейський у Великобританії, Франції, Німеччині та інших країнах, наприклад, змушений протягом всієї служби навчатись, від цього залежить його просування по службі, присвоєння офіцерського чину, оплата праці, пільги тощо [2, с. 85]. О.М. Брисковська ж вказує, що підготовка правоохоронців в європейських країнах спрямована також на те, щоб застерегти їх від психології професійної обережності, сформувати в них переконання про те, що якою б розгалуженою і матеріально забезпеченою та наділеною необхідною правовою підтримкою не була б правоохоронна система, без співпраці з громадськістю, передовсім населенням, вона не зможе в повній мірі розв’язувати покладені на них завдання [3, с. 313].

З цього випливає, що підготовка штатних працівників правоохоронних органів є запорукою перспективного вдосконалення правоохоронної сфери в цілому тому, що правоохоронці є елементами великої системи і кожен з них є чинником впливу на стан правопорядку в державі. Це дає підстави вважати, що важливе значення має орієнтованість майбутніх спеціалістів не лише на загальні завдання правоохоронної діяльності, а передусім на специфіку конкретної штатної роботи в окремому правоохоронному органі. У цьому випадку максимально скорочується строк їх адаптації до професійної діяльності, вона набуває необхідної ефективності.

Процеси реформування правоохоронної системи ставлять нові вимоги до керівного персоналу правоохоронних органів і також до їх штатної роботи. Як вказує Н. Т. Гончарук, вимоги до персоналу правоохоронних органів виходять

із специфіки його діяльності, обов'язків державних службовців, основних принципів державної служби, встановлених Законом України «Про державну службу» [4, с. 206]. На думку Н.Т. Гончарук, вимоги до працівників правоохоронних органів слід доповнити наступними: громадянська зрілість, здатність забезпечити предметність, конкретність, професіоналізм в управлінні, глибокі спеціальні знання, вміння використовувати в своїй діяльності передові управлінські технології і досвід, прогресивні методи, прийоми, раціональні форми й організаційно–технічні засоби управління [4, с. 207].

Наступним напрямом модернізації має стати запровадження в межах штатної роботи правоохоронних органів європейських інструментів інституційної розбудови – Twinning, TAIEX, SIGMA.

Програма Twinning була запроваджена Європейською Комісією і сприяє розбудові професійної мережі працівників, в тому числі і правоохоронних органів влади, країн–членів ЄС і тих, де вже впроваджувалась ця програма. На виконання програми Twinning в Україні було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження організації роботи із підготовки та реалізації проектів Twinning в Україні» [5], відповідно до якої функції Адміністративного офісу програми виконує Центр адаптації державної служби до стандартів ЄС. Цією постановою визначаються основні вимоги до організації роботи з підготовки та реалізації державними органами проектів Twinning.

Програма TAIEX (Technical Assistance Information Exchange) надає можливості: 1) надання експертів країнам–бенефіціарам як радників для розробки європейських стандартів в межах національного законодавства; 2) здійснення міжурядових та навчальних візитів і конференцій, що дає змогу вивчення досвіду країни–члена ЄС; 3) організація і проведення робочих зустрічей з метою роз'яснення євроінтеграційних процесів.

Програма SIGMA пропонує по здійсненню модернізації штатної роботи правоохоронного персоналу державних органів виконання комплексу таких заходів: 1) реформування державних інституцій; 2) менеджмент у сфері розробки політики в конкретній сфері; 3) управління державними видатками на правоохоронну діяльність; 4) управління адміністративними службами; 5) адміністративний нагляд та інформаційні служби.

Активне використання наданих можливостей дозволить Україні отримати консультативну допомогу провідних європейських експертів у вирішенні проблеми адаптації до стандартів ЄС штатної та управлінської роботи у сфері правоохоронної системи і адміністративної юстиції, зокрема контролю, внутрішнього і зовнішнього аудиту державної служби, координації політики і регулятивного управління. Запровадження наведених програм має сприяти якнайшвидшій модернізації управлінської та штатної роботи правоохоронних органів України до стандартів Європейського Союзу, її розвитку відповідно до цінностей демократичного суспільства, забезпеченню виконання конституційних завдань, функцій на кожному етапі соціально–економічного розвитку.

Таким чином, можна констатувати про наявність наступних напрямів модернізації управлінської та штатної роботи правоохоронних органів: 1) правове забезпечення навчання працівників державних органів згідно з європейськими стандартами; 2) професійна підготовка працівників правоохоронних органів після навчання, під час проходження служби; 3) формування сучасної державної кадрової політики у правоохоронній системі; 4) правове забезпечення цілеспрямованого формування кадрового корпусу правоохоронних органів; 5) підвищення вимог до професійної етики працівників правоохоронних органів; 6) запровадження в межах штатної роботи правоохоронних органів європейських інструментів інституційної розбудови – Twinning, TAIEX, SIGMA.

Вище викладене дає можливість зробити висновок, що діяльність по вдосконаленню правових та організаційних аспектів управлінської та штатної роботи в правоохоронних органах ґрунтується на персональній відповідальності кожного працівника за прийняте ним управлінське рішення. Усі напрями модернізації управлінської та штатної роботи правоохоронних органів залежать від практичного втілення принципів правоохоронної системи згідно з європейськими вимогами і стандартами в національному законодавстві. Якість здійснення правоохоронної функції, впровадження політики ретельного та якісного добору працівників правоохоронних органів на штатні посади обумовлює чітку зміну акцентів у сфері державного управління, наближення його до конкретної людини.

Література

1. Карпенко С.В. Створення та реформування системи управління державною службою України на рубежі XX – XXI ст. : монографія/ С.В. Карпенко. – К. : Інститут історії України НАН України, 2011. – 304 с.

2. Шушкевич И.Ч. Професиональная подготовка полицейских в европейских странах/ И.Ч. Шушкевич. – Спб. : 1997. – 186 с.

3. Брисковська О. М. Кадрове забезпечення діяльності поліції зарубіжних країн – один із чинників успішного удосконалення правопорядку / О.М. Брисковська, Л.М. Овечкіна // Наук. вісн. НАВСУ. – 2003. – Вип. 2. – С. 312–319.

4. Гончарук Н.Т. Управління керівним персоналом у сфері державної служби України : теорія та практика. монографія// Н.Т. Гончарук. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2012. – 592 с.

5. Про затвердження організації роботи із підготовки та реалізації проектів Twinning в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.2007 № 154 // Офіційний вісник України від 19.02.2007 р. – № 10. – стор. 20. – стаття 361.

Залуговська Г.П., студентка (Чернігів, Україна)
Наук.кер.: Ткаченко О.Г., к.ю.н. (Чернігів, Україна)

НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО–ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Необхідною умовою для побудови правової, соціальної та демократичної України є реформування шляхом приведення її органів влади до міжнародного стандарту. На теперішній час наша держава взяла курс на реформування пенітенціарної системи в бік світових стандартів, а саме: приведення умов тримання ув'язнених та засуджених у слідчих ізоляторах та місцях позбавлення волі до європейських норм; боротьба із зростанням захворюваності на туберкульоз, ВІЛ–інфекцію та інші епідемічні хвороби серед ув'язнених та засуджених; запобігання катування та нелюдському або такому, що принижує гідність поводженню з особами, які тримаються в установах виконання покарань.

Державна кримінально–виконавча служба України (далі – ДКВС України) активно зазнає реформ. По–перше, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 року № 343 Державну пенітенціарну службу України як самостійний державний орган, на який було покладено виконання кримінально–виконавчої політики держави ліквідовано і покладено на Міністерство юстиції України функції з реалізації політики виконання кримінальних покарань [4]. По–друге, створено орган пробації, на який покладено виконання завдань, перелічених у Законі України «Про пробацію» [3].

Але цього недостатньо. Оскільки неможливо належним чином реалізовувати кримінально–виконавчу політику держави піклуючись тільки про забезпечення належних умов відбування покарань, то під час реформ необхідно приділити належну увагу і до головного суб'єкта кримінально–виконавчої політики – ДКВС України.

На теперішній час існує багато викликів перед нашою державою у сфері виконання кримінальних покарань, таких як: недосконалість законодавства, що регулює діяльність органів та установ ДКВС України та недостатнє матеріально–технічне забезпечення органів та установ виконання покарань.

Порядок та умови проходження служби у ДКВС України потребують також змін у контексті євроінтеграційних процесів, що відбуваються в Україні.

Закон України «Про Державну кримінально–виконавчу службу України» був прийнятий 12 років тому і автоматично він не може всебічно регулювати діяльність ДКВС України. Наприклад, стаття 14 передбачає, що спеціальна перевірка осіб, які претендують на службу в ДКВС України, проводиться відповідно до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», який втратив чинність, про що аж до сьогодні не було внесено змін [1].

Частина 5 статті 23 Закону України «Про Державну кримінально–виконавчу службу України» вказує, що на осіб рядового і начальницького складу кримінально–виконавчої служби поширюється соціальний захист

поліцейських, визначений Законом України «Про Національну поліцію, а також порядок і умови проходження служби, передбачені для поліцейських. Що дає підстави для суперечок при реалізації норми права, а саме чи мається на увазі, що на осіб рядового і начальницького складу поширюються виключно Розділ IX «Соціальний захист поліцейських» та Розділ VII «Загальні засади проходження служби в поліції» Закону України «Про Національну поліцію» чи на осіб рядового і начальницького складу поширюються всі норми Закону України «Про Національну поліцію», що стосуються соціального захисту і порядку та умов проходження служби, передбачених для поліцейських, незалежно від назви розділів [2].

Отже, Державна кримінально–виконавча служба України створена з метою реалізації пенітенціарної політики держави. Без належного нормативно–правового забезпечення реалізація цієї мети є неможливою. А тому пропонуємо внести зміни до Закону України «Про Державну кримінально–виконавчу службу України»: у статті 14, 14–1, 15 слова «Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» замінити словами «Законом України «Про запобігання корупції»; частину 5 статті 23 доповнити конкретними переліками соціальних пільг, передбачених для поліцейських, які поширюються на осіб рядового і начальницького складу, а також деталізувати які саме статті Закону України «Про Національну поліцію» регулюватимуть порядок і умови проходження служби особами рядового і начальницького складу ДКВС України. Дані зміни ліквідують суперечки при реалізації норм права.

Література

1. Закон України «Про Державну кримінально–виконавчу службу України» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний веб. сайт. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2713–15

2. України «Про Національну поліцію» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний веб. сайт. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580–19

3. Закон України «Про пробацію» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний веб. сайт. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/160–19

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний веб. сайт. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/343–2016–п

Земсков Д.Д., студент (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Бабарикіна Н.А., ст. викл. (Запоріжжя, Україна)

ПРОЦЕС ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОГО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Історія децентралізованої держави є історією суперечностей, пов’язаних із пошуком найкращої форми організації влади в державі. Децентралізація

належать до найбільш дискусійних питань останніх десятиліть і в зарубіжній науці. Поряд з цим спостерігається тенденція до пошуку країнами, включаючи постсоціалістичні, нової організації державного управління, зорієнтованої на демократичні принципи. При цьому важливі питання розвитку території чи надання управлінських послуг делегуються з центрального на регіональний і місцевий рівні.

Місцеве самоврядування виконує найважливішу роль сполучної ланки між суспільством і системою державного управління, між договірним саморегулюванням і самоорганізацією суспільства і державним владно–примусовим регулюванням суспільних відносин та сприяє само–розгортанню демократії. Тільки в умовах розвиненої громадськості можливе ефективне функціонування органів місцевого самоврядування, оскільки кожен громадянин повинен не тільки добре розуміти особисту відповідальність, але і бути готовим узяти її на себе при вирішені проблем місцевого співтовариства. [1, с. 4]

З'ясовано, що протягом останніх десятирічь у багатьох країнах світу широко застосовуються різні види децентралізації (адміністративна, політична, фіскальна), причини впровадження яких відрізняються залежно від політичного тиску, пріоритетів, впливу низки інших внутрішніх і зовнішніх факторів. Виявлено основні причини (політичні, економічні, необхідність покращання якості надання державних послуг та ін.), що зумовлюють проведення децентралізації, особливо в країнах із трансформаційною економікою.

Традиційно усталений погляд на децентралізацію як на процес, за якого в рамках централізованої держави утворюються самостійні одиниці, що є носіями місцевого самоврядування – громади, потребує вироблення нових підходів до аналізу його змісту. На сьогодні необхідною умовою стабільного розвитку суспільства та ефективного функціонування держави (як найповнішої відповідності управлінської діяльності інтересам суспільства, дотримання прав і свобод громадян, їх практичної реалізації тощо) є забезпечення балансу загальнодержавних інтересів не лише з інтересами територіальних громад, а й кооперація та координація цих інтересів на різних рівнях виконавчої влади. За існуючої системи державної влади управління сконцентроване в центрі, не вистачає ресурсів і, відповідно, функціонування виконавчої влади на місцях є не досить динамічним, спостерігаються суперечності між місцевими органами влади, і, як результат – відчуженість людей від неї. Також зростанню довіри до влади сприяє те, що є рішучість держави удосконалити систему публічного управління та її активність щодо реалізації програми реформ. Якщо керівництво держави має стратегічне бачення, здатне акумулювати необхідні людські й матеріальні ресурси, та послідовно втілює програму реформ, то децентралізаційні процеси матимуть успіх, хоч буде відсутність політичної підтримки й можливий опір на місцях. Рівень розвитку та активність громадянського суспільства, яке здатне змусити і центральний уряд, і органи місцевого самоврядування вжити реальних заходів для поліпшення якості послуг, що ними надаються. [2, с. 4] З огляду на це потребує вдосконалення та приведення у відповідність з Конституцією України правове регулювання цих

проблем. Насамперед це стосується розвитку місцевого самоврядування, стратегічного планування, і особливо бюджетної політики держави.

Одним із способів упровадження децентралізації в Україні є всебічне реформування адміністративної системи. Досягнуті результати та існуюча системи організації влади, адміністративно–територіального устрою держави не відповідають потребам будівництва, задекларованим демократичним суспільством. Ефективність і дієвість влади можна підвищити шляхом запровадження децентралізації. З огляду на великий кредит довіри виборців діяльність влади має відповідати актуальним запитам суспільства, яке довело свою готовність і здатність до формування якісно нових інститутів як основи громадянського суспільства.

Визначено основні позитивні (підвищення політичної активності громадян шляхом їх залучення до процесу прийняття рішень, стримування проявів сепаратизму, покращання якості надання державних послуг населенню, ощадливе використання бюджетних коштів тощо) і негативні (загроза макроекономічній стабільності, жорсткі бюджетні обмеження та ін.) тенденції та наслідки впровадження реформ децентралізації й надання державних послуг населенню. Оскільки децентралізація сама по собі не є універсальним механізмом вирішення усіх проблемних питань, необхідне оптимальне поєднання децентралізації управління та розвитку територіальних громад.

Література

1. Борденюк В. Механізм державного управління як система органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування // Право України. – 2005. – № 6. – С.175.

2. Кресіна І. Вплив децентралізації на ефективність публічної влади [Електронний ресурс] / Ірина Кресіна. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://www.viche.info/journal/4776/.

Куліченко Д.О., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Пелех І. В., к.ю.н. (Запоріжжя, Україна)

ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА

На сьогодні у громадян, які проживають на території міста Запоріжжя відсутня правова обізнаність стосовно компетенції, засад функціонування та розуміння спільного і відмінного у роботі органів державної влади та місцевого самоврядування.

Це розуміння є важливим, тому що за своєю природою ці суб’єкти публічної влади мають власні механізми об’єктивного співвідношення між змістом їх діяльності та їх структурною організацією, а усередині кожної підсистеми публічної влади існують власні численні взаємозв’язки між

функціями та повноваженнями і ресурсними можливостями (правовими, матеріально–фінансовими та іншими) щодо досягнення результату, як ефективного впливу на об'єкти соціального, економічного, правового та іншого характеру [5]. Україна на шляху становлення правової держави потребує не лише активних, але й свідомих громадян, які формують громадянське суспільство, що є невід'ємною складовою в умовах європейської інтеграції.

Предметом дослідження є Запорізька міська рада (далі – ЗМР) та Запорізька обласна державна адміністрація (далі – ЗОДА), а нормативну основу становлять Конституція України, Закони України «Про державну службу», «Про місцеве самоврядування в Україні» та інші.

Причинами неефективних взаємовідносин органів місцевого самоврядування й органів державної влади є: нечітке розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та місцевими державними адміністраціями, неефективний механізм їх взаємодії, відсутність чіткого розподілу повноважень і відповідальності між органами місцевого самоврядування різного рівня [5].

Досліджуючи це питання, ми розробили порівняльну характеристику за основними критеріями, які на наш погляд, дозволяють зрозуміти якісні відмінності у роботі предмету дослідження.

Підпорядкування та звітність є одним із найвагоміших критеріїв, оскільки він є фундаментальним при аналізуванні діяльності певного органу публічного адміністрування: ЗМР – територіальній громаді, ЗОДА – Кабінету Міністрів України, Адміністрації Президента України, Верховній Раді України.

Присяга є важливим елементом вступу на державну службу та на службу в органи місцевого самоврядування, відмова у її прийнятті тягне за собою скасування акту про її призначення на посаду. Присягають державні службовці – українському народові, а посадові особи місцевого самоврядування – громаді та народові України.

Фінансування заходів різного роду спрямованості відбувається через Державний бюджет України у ЗОДА, а у ЗМР ще й з податків, які сплачують мешканці міста.

Нормативно–правові акти, які можуть видавати ці органи: ЗОДА – розпорядження, ЗМР – рішення (ухвали, доручення, звернення, заяви тощо).

За сферою впливу: ЗМР – місто Запоріжжя, ЗОДА – Запорізька область (міські ради, районні державні адміністрації). Згідно з законодавством, «органи виконавчої влади, їх посадові особи не мають права втручатися в законну діяльність органів та посадових осіб місцевого самоврядування, а також вирішувати питання, віднесені Конституцією України, законами до повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування, крім випадків виконання делегованих їм радами повноважень, та в інших випадках, передбачених законом».

Одним із найважливіших критеріїв є відповідальність посадових осіб суб'єктів публічної влади. Органи та посадові особи місцевого самоврядування несуть відповідальність за свою діяльність перед територіальною громадою, державою, юридичними і фізичними особами [4]. За невиконання або

неналежне виконання посадових обов'язків. Визначених нормативно–правовими актами у сфері державної служби, посадовою інструкцією, а також порушення службової дисципліни державний службовець притягається до дисциплінарної відповідальності [2] та до матеріальної відповідальності, у разі заподіяння матеріальної та моральної шкоди фізичним та юридичним особам незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю під час здійснення своїх повноважень.

Загалом, різницю можна прослідкувати шляхом подальшого порівняння їх правового статусу, компетенції та функцій, які закріплені у законодавстві.

Спільним для ЗМР та ЗОДА є те, що це органи публічного адміністрування, які мають надавати населенню якісно та ефективно адміністративні послуги і спільними, злагодженими діями сприяти реалізації усіх прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Задля усунення проблеми, сприяння обізнаності суспільства в цілому стосовно цих органів публічного адміністрування, успішного інтегрування до Європейського Союзу потрібно в першу чергу модернізувати українське законодавство, що призведе для створення платформи порозуміння та розвитку правової свідомості громадян.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. //Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, №30, ст. 141

2. Закон України «Про державну службу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889–19

3. Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [Електронний ресурс].–Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/2493–14

4. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/280/97–вр

5. Новак А.О. Порівняльно–правовий аналіз делегування повноважень органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування в Україні та країнах–членах ЄС/ А.О. Новак// Теорія і практика правознавства: електрон. наук. фах. Вид. – 2014. – Вип. 2(б)

Максакова Р.М., д.ю.н., проф. (Запоріжжя, Україна)

ІДЕЇ СУВЕРЕНІТЕТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Кожна епоха має свої особливі уявлення та концептуальні підходи до осмислення ідеї суверенітету. Сучасні умови глобалізації суспільно-політичного життя, розширення та поглиблення інтеграційних процесів, створення великої кількості міждержавних структур, регіональних та

міжнародних організацій зі своїми специфічними цілями та завданнями свідчать про невичерпність та актуальність проведення досліджень сутності суверенітету в різних його проявах.

Сучасні науковці продовжують дослідження ідей суверенітету, їх впливу та реалізації в теперішніх умовах. Серед них можна назвати правознавців О. Л. Бредіхіна, А. Ш. Галімову, В. Д. Гапотій, М. І. Грачова, О. В. Єраклінцеву, І. А. Куян, В. Д. Людвіг, О. О. Моїсєєва, Л. М. Романову, А. О. Селіванова, Г. М. Федущак-Паславську, політолога А. Ю. Баргамяна та ін.

Специфікою визначення змісту і меж суверенітету в умовах глобалізації є те, що з метою вирішення глобальних проблем, інтегруючись у різні міжнародні та регіональні організації, суверенна держава, виходячи із власних національно-державних інтересів і свого суверенного рішення, добровільно передає здійснення частини своїх повноважень на наддержавний рівень (у цьому випадку мова йде не про обмеження суверенітету, а лише про функціональне обмеження сфери державної влади), але ця передача не може бути критерієм втрати суверенітету.

Схожі думки містяться в дисертаційній роботі О. О. Моїсєєва «Співвідношення суверенітету та наддержавності в сучасному міжнародному праві (в контексті глобалізації)». Ведучи мову про необхідність розмежування влади суверенної держави і державного суверенітету, науковець зазначає, що влада держави і її міжнародна правосуб'єктність, на відміну від суверенітету та міжнародної правосуб'єктності первинного суб'єкта міжнародного права (мається на увазі суверенна держава), мають відносний характер і межі своєї реалізації, обумовлені внутрішнім законодавством і міжнародним правом.

У дисертації М. І. Грачова суверенітет розглядається як найголовніша якісна політична і правова характеристика держави. Автор стверджує, що суверенітет у державно-правових відносинах виступає як визнана державотворчим народом (легітимна), зовні непохідна, постійна, юридично необмежена верховна влада, що володіє універсальним повноваженням на управління державою в цілому та концентроване монопольне право на прийняття остаточних рішень з усіх питань загальнодержавного значення. Юридичний зміст суверенітету становлять функції та повноваження верховної влади, які в сукупності можуть бути визначені як виключна компетенція держави. Основними функціями автор вважає установчу функцію, організації й управління державним життям, підтримання та охорони політико-правового порядку, стабілізації й розвитку суспільно-політичного устрою держави.

На відміну від О. О. Моїсєєва, М. І. Грачов вважає, що процеси глобалізації є фактором, який руйнує суверенну національну державність й істотно трансформує класичні форми державного устрою. Це веде до загальної трансформації державності в сучасному світі, видимими ознаками якої є реновація імперських моделей державного устрою і виникнення нового виду імперського суверенітету. У зв'язку з цим визначилися дві суперечливі тенденції: одна – це розширення виняткових правомочностей верховної влади відносно територіальних підрозділів, що добре видно на прикладі збільшення обсягу компетенції федеральної влади у низки федеративних держав; а інша

тенденція – регіональна децентралізація й автономізація, федералізація і конфедералізація сучасних держав, які відбуваються паралельно з передачею їхніх суверенних прав на більш високий рівень – різним міжнародним організаціям і спілкам або супроводжуються їх добровільним обмеженням на користь потужніших в економічному і політичному відношенні держав і союзів конфедеративного типу, еволюціонують у напрямі федеративних імперій.

Нова форма мирного співіснування може бути формою рівноваги великих державних (імперських) утворень. На сьогодні вагома роль і значення у великій політиці, а також привілеї фактичного суверенітету стають монополією дуже небагатьох макрорегіональних і світових держав імперського типу зі складним територіальним устроєм. Решту становлять формально суверенні держави, які перестають, по суті, бути такими. Вони стають фактично і юридично підконтрольні цим супердержавам, хоча, можливо, і не будуть зазнавати значної зміни свого статусу у сферах внутрішньої організації та управління.

Подібно до позиції М. І. Грачова, російська дослідниця Л. М. Романова також вважає, що загальним політико-правовим вектором глобалізації є обмеження суверенітету особистості, суспільства і держави. При цьому вона вважає Європейський Союз інтеграційною національно-державною формою, яку слід розглядати як закономірний етап суверенізації в умовах глобалізації, особливий спосіб політико-правового захисту національних інтересів групи країн, що передбачає передачу частини їх суверенітету наддержавним інституційним суб’єктам. Вона стверджує, що ототожнення суверенітету як політико-правового явища з функціонуванням державної влади, традиційне для політико-правової науки, не відповідає його інституційно-правовій сутності, звужуючи його до одного виміру. Суверенітет набагато ширше і багатше в інституційно-правовому плані, включає нормативно-правові групи забезпечення відповідних правових статусів не тільки держави, а й суспільства та особистості. Авторка вважає, що таке розуміння суверенітету відповідає політико-правовій практиці сучасності, коли легітимація прав особистості, суспільства і держави на інституціональному рівні реалізується як еквівалентність їх ціннісного та нормативно-правового значення в системі нормативно-правового регулювання. Тому незалежність і самостійність як головні властивості суверенітету притаманні і державі, і названим суб’єктам у контексті захисту та реалізації прав і свобод людини і громадянина, як правило, мають конституційне закріплення в національних правових системах.

Відносини суверенітету – це не що інше, як сукупність зв’язків між людьми, які виникають з приводу реалізації інтересів особистості, суспільства і держави в рамках історично сформованих політичної і правової систем. Відносини суверенітету є частиною системи суспільних відносин – економічних, політичних, правових і культурних, що характеризують суспільну і державну системи. Суб’єктом відносин суверенітету є особистість, суспільство і держава, об’єктом – права і свободи людини, стабільність державної влади і стійкість соціально-економічного розвитку.

Звертаючись до генезису інституту суверенітету, розглядаючи підходи, сформульовані у працях Ж. Бодена, Т. Гоббса, Ж. Марітена, Ж. де Местра, Ж.-

Ж. Руссо, К. Шмітта, й історичні колізії, пов'язані з формуванням інституту суверенітету в країнах Західної Європи і Росії, дослідниця показує, що правова інституціоналізація суверенітету – це процес політико-правової легітимації життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави, заснована на цінностях державної політики інституційно-правова форма реалізації свободи особистості, народовладдя, незалежності і стабільності державної влади, територіальної цілісності держави. Авторка виходить з того, що історія людства є історією розвитку людської свободи. Відтак, процес суверенізації інститутів державної влади відбувається в просторі відносин влади і примусу.

У цьому контексті відмінність між суспільством і державою полягає в характері національної суверенної влади, де сама держава є завершенням суспільства й основною інституційною умовою забезпечення свободи в ньому. Так, суверенну державу слід розглядати як вищу форму співжиття, оскільки вона формує інституціональні умови для інтеграції суспільного цілого, коли верховна влада трактується як представник громадської волі. Таке підпорядкування приватних воль громадській волі є основою суверенітету і правового порядку в суспільстві, де право – це юридична форма вираження суспільного блага.

В дисертаційній роботі О. Л. Бредіхіна зазначається, що представники юридичних наук проводять дослідження суверенітету в рамках конституційних положень, визначаючи предметом розгляду нормативну конструкцію, не деталізуючи реальні засади верховної влади; натомість представники політичних наук досліджують суверенітет з позиції засад і ресурсів верховної влади, при цьому не розглядають (або розглядають фрагментарно) питання юридичної легітимації і формалізації суверенітету в нормативних документах національного та міжнародного рівнів. Проте суверенітет слід розглядати як комплексне явище, якому притаманні політичні та юридичні ознаки. В результаті проведеного дослідження автор доводить, що походження й реалізація державного суверенітету пов'язані з його джерелом і носієм. Джерелом суверенітету О. Л. Бредіхін визначає вольові дії політично організованого суб'єкта, які привели до утворення держави і правового закріплення у відповідному установчому юридичному акті властивостей суверенітету. Носієм суверенітету він називає консолідовану за певними ознаками соціальну групу, яка має можливість здійснювати верховну владу в суспільстві і реалізує її через систему законодавства і структуру органів державної влади.

Політичний зміст суверенітету, або «політичний суверенітет», на думку автора, означає реальну забезпеченість політичної влади, панівної в межах певної держави, матеріальними та ідеальними ресурсами, що дає змогу самостійно формувати свою волю і виражати її в правових нормах. Політичний суверенітет, пише автор, виник разом з державою і зумовлений такими факторами, як спільна територія проживання, єдина національність і спільна мова, культурна спільність населення, необхідність організації життя суспільства.

Юридична форма суверенітету, або «юридичний суверенітет», на думку автора, являє собою зовнішнє формальне закріплення властивостей суверенітету в системі законодавства, структурі та компетенції органів державної влади. Юридичний суверенітет бере початок у юридичних документах, таких як конституція, що проголошує суверенітет, акти про визнання суверенітету іншими державами, декларація незалежності та інші юридичні документи, в яких фіксується й обґрунтовується суверенітет конкретної держави. О. Л. Бредіхін доводить, що політичний і юридичний суверенітет як зміст і форма перебувають у діалектичній єдності і взаємодії.

В сучасній юридичній енциклопедії суверенітет розглядається в трьох формах: народного, державного і національного суверенітету.

Так, В. Л. Федоренко визначає народний суверенітет (франц. souveraineté, первісно – вершина, верховна влада, з лат. superus – верхній) – як один із принципів міжнародного та конституційного права, що передбачає визнання народу єдиним джерелом влади в державі та його виключного права на зміну конституційного ладу. Народ здійснює свою владу безпосередньо (референдуми, вибори та інші форми безпосередньої демократії) та через представницькі органи та посадових осіб держави і місцевого самоврядування.

Надаючи визначення національного суверенітету в згаданій юридичній енциклопедії, В.М. Шаповал зазначає, що в чинній Конституції України суб'єктом здійснення права на самовизначення названі як українська нація, так і Український народ – громадяни України всіх національностей.

Отже, поняття «суверен» з часом пройшло суттєву трансформацію. Сувереном вважався спочатку Бог, потім монарх або будь-який правитель, група осіб (наприклад, керівний склад політичної партії в державах з однопартійною політичною системою), з розвитком економічних відносин сувереном можуть виступати транснаціональні корпорації та фінансово-промислові групи, а в теоріях демократії – народ.

Спеціальне дослідження поняття суверенітету запропонував Й. Д. Левін, який пов'язує це поняття із поняттям верховної влади, а останню визначає як безсумнівну ознаку поняття суверенітету, що неможливий без верховної влади. Елементами, що конституюють верховну владу, на його думку, є її усталеність, самостійність, необмежена компетенція. Не є верховною владою в державі влада тимчасова (наприклад, тимчасовий уряд або установчі збори з наперед обмеженим терміном повноважень), влада, делегована на певних умовах іншим органом, а також влада, компетенція якої встановлюється, обмежується або контролюється іншим органом держави.

На думку В. В. Іванова, класичні визначення суверенітету треба уточнювати. Він, зокрема, вважає, що суверенним є тільки той суб'єкт, який приймає рішення про надзвичайний стан і до компетенції якого належить випадок, для якого не передбачена жодна компетенція. Той, хто встановлює норми, повинен мати повноваження змінювати і порушувати їх, оскільки без цього справжньої незалежності, повновладдя, верховенства немає. Однак коли суверен кимось обмежений, хоч би і самим собою, він a priori перестає бути сувереном у повному сенсі цього слова. Суверен не може бути нікому й ніяк

«підкорений». Зважаючи на це, стверджує автор, теорія народного суверенітету перебуває у непримиренній суперечності з поняттями влади і держави.

Крім того, відзначає автор, вступ у міжнародне спілкування – укладення договорів, участь у діяльності міжнародних організацій – автоматично зумовлює обмеження суверенітету зобов'язаннями перед іншими суверенами, що теж обмежують свої суверенітети. Тому не лише нація, а й держава не може бути суверенною, і слід або вважати суверенітет фікцією, або виокремлювати формальний суверенітет як декларацію, що відповідає теоретичному поняттю, нормативно закріплена, оформлена і визнана міжнародним співтовариством, і фактичний суверенітет.

Сподіваємось, що наведені тут міркування сприятимуть подальшим науковим пошукам з питання сутності суверенітету в різних його проявах.

Олійник В.М., аспірант (Запоріжжя, Україна)
Наук.кер.: Наливайко Л.Р., д.ю.н., проф. (Дніпро, Україна)

ОЗНАКИ ПРИНЦИПІВ ВЗАЄМОДІЇ СУДОВОЇ ВЛАДИ ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Одним із стратегічних пріоритетів державного та суспільного розвитку України є розбудова громадянського суспільства. Особлива увага при цьому приділяється питанням підвищення ефективності взаємодії між органами державної влади усіх рівнів та інститутами громадянського суспільства. Характерною особливістю реформ, що відбуваються в сучасній Україні, є і впровадження концепції «сервісної держави», де влада, зокрема, судова влада, в кінцевому результаті, постає інструментом служіння людині. Об'єднуючи всі ці варіанти, ми можемо синтезувати їх в коротко сформульований сфокусований корисний результат взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні – функціонування правової держави.

В правовій державі суди покликані здійснювати правосуддя, встановлювати і підтримувати атмосферу законності і правопорядку, виступати арбітром між державою і особистістю, а також до певної міри бути арбітром між різними гілками влади. Сильна і незалежна судова влада є необхідним елементом демократичної правової культури. Тому, видається, що основне завдання при дослідженні судової влади, її ролі у становленні громадянського суспільства в нашій країні полягає в пошуку і реконструкції тих демократичних принципів, які лежать в основі національної правової культури і можуть бути розвинені у процесі взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства.

Принципи взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні не виділяються в якості впорядкованої системи ні в доктрині, ні в законі, тому формулювати їх слід з урахуванням наявних положень загальної теорії права і норм законодавства. Взаємодія судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні є одним із напрямків діяльності двох визначальних для правової держави елементів – суду та громадянського суспільства, функцією останніх, спрямованою на вирішення

поставлених перед ними завдань, з урахуванням основних засад – принципів. Оскільки процес, який нами досліджується, має усі ознаки правового явища, аналізуючи принципи взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні, доречно вести мову про принципи права.

Принципи взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні є частиною не тільки системи загальних принципів права, а і галузевих принципів – принципів судочинства, які мають характер першооснови в процесі взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства. Спираючись на це припущення, можна виділити універсальні ознаки принципів взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні, що свідчить про необхідність звернутися до їх аналізу.

1. Принципи взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні є продуктом теоретичного осмислення і, як правило, юридичного закріплення практики реалізації правових норм, що об'єктивно склалася в процесі здійснення судової влади, а також функціонування інститутів громадянського суспільства в Україні. В їх основі лежить ідея справедливості суду, яка отримала теоретичне обґрунтування в якості елемента правосвідомості громадянського суспільства. Точніше, сам принцип виступає у вигляді кінцевого результату ідейного розвитку теорії судової влади. В цьому випадку «принцип показує ступінь узагальнення, до якого дійшли в даній теорії; він висловлює ідею в загострено–односторонній формі» [1, с. 281]. Ця «загостреність» у сфері судочинства здійснюється формуванням юридичної зобов'язаності до комунікації органів суду з інститутами громадськості у вигляді нормативного правового припису загального характеру. Принципи взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні, таким чином, постають як єдність теоретичної думки і юридичної вимоги. У своїй дії вони підкреслюють роль загальних принципів права як «життєвої сили», «механізму саморегулювання», що забезпечує єдність і узгодженість всіх елементів правової системи.

2. Принципи взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні мають свою структуру, яка визначається наявністю трьох основних елементів: вимога, ідеал та знання, викладене у вигляді правил поведінки, певних моделей відносин. Вимога є конкретизоване вираження зобов'язання, що міститься в принципі. Це основа його нормативності, сформульованої у вигляді запиту інститутів громадянського суспільства на справедливе та ефективне судочинство.

Вимоги принципів взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства можуть виявляти себе на рівні установок правосвідомості або бути закріпленими в нормах права. Наприклад, принципи права, які отримали законодавче закріплення, проявляють себе в нормах, а норми можуть висловлювати певні принципи. Однак слід мати на увазі, що нормативність принципів взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні виступає як більш висока узагальнююча властивість у порівнянні зі звичайними нормами. Справа в тому, що якщо основним змістом норм права виступають формалізовані правила поведінки сторін у вигляді двосторонніх

вимог, то принципи взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні найчастіше формулюють ідеал судової влади, тобто ідеальний ціннісно–нормативний образ правової дійсності в певній сфері (сфері судочинства). Ідеали в праві виражаються через уявлення про необхідність прагнути до досягнення цілей справедливого, законного, гуманного правопорядку. Ідеали ставлять цілі, орієнтири людської діяльності, оцінюючи її через призму найважливіших соціально значущих ідей. Нарешті, вимога і ідеал як елементи змісту правового принципу взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні втілюються у форму знань, інформації про закономірності нормативної ситуації та бажаний образ діяльності. Звідси прийнято вважати, що принципи права відображають і юридично закріплюють основні закономірності розвитку суспільства, а знання і цілепокладання – основа їх формування [2, с. 59].

3. Призначення принципів взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні полягає у забезпеченні ідеологічної і практичної єдності правотворчості, інтерпретації та реалізації правових норм, що регулюють правовідносини у цій сфері. Ці норми є складовими цілісної правової системи суспільства, вони орієнтують її на загальнозначущі, найбільш цінні ідеали соціального розвитку. Це означає, що процеси реформування української правової системи знайшли нові принципи, які отримали своє законодавче закріплення на рівні кодифікації і правореалізації. Серед таких принципів вагоме місце займають і принципи взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні.

4. Істотною властивістю принципів взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні є їх здатність юридично виражати найбільш важливі прогресивно акцентовані цінності суспільного життя, які в Україні на сьогодні зводяться до намагань побудувати ефективну, конкурентоздатну, проєвропейську правову державу. За кожним принципом взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні стоїть запит кожного члена громадянського суспільства на справедливий суд як основний елемент сучасної демократичної правової країни, що має в суспільному житті притягальну силу орієнтира і ідеалу соціального розвитку. З точки зору теорії, цінність може бути охарактеризована як «якість, в силу якої предмет або явище стає об’єктом соціальних прагнень» [3, с. 118]. Всі вироблені людством цінності в якості продуктів його культури мають об’єктивно–суб’єктивний характер. Вони об’єктивні за своїм походженням як результат колективного досвіду і зовні нав’язаного індивіду стандарту поведінки, і суб’єктивні, бо порівнюються з внутрішньо виробленими і засвоєними кожною особистістю індивідуальними системами правових, політичних, побутових та інших цінностей. Очевидно, що більшість членів здорового суспільства безумовно орієнтуються на ідеали законності, справедливості, гуманізму, свободи і рівності, бо за цими ідеями стоять уявлення і колективістські переконання про їх важливість, корисність, необхідність проведення в життя за допомогою правового регулювання. Серед таких ідеалів є і справедливий суд як основа правової держави, де захищаються

базові права людини. Це і є ціннісним обґрунтуванням принципів взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні. Крім цього, об'єктивне існування принципів взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні обґрунтовується не тільки їх нерозривним зв'язком з закономірностями економічного та політико–правового життя, на якій зазвичай акцентують увагу в літературі, скільки ціннісним прогресом у розвитку правової системи. Як справедливо зауважує С. П. Погребняк, принципи є втіленням нерозривних зв'язків між минулим, сьогоденням і майбутнім правової системи [4, с. 3].

Таким чином, на сучасному етапі становлення та реформування Української держави основне завдання при дослідженні судової влади, її ролі у становленні громадянського суспільства в нашій країні полягає в пошуку і реконструкції тих демократичних принципів, які лежать в основі національної правової культури і можуть бути розвинені у процесі взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства.

Література

1. Копнин П. В. Диалектика как логика и теория познания / П. В. Копнин. – М. : Наука, 1973. – 342 с.

2. Черданцев А. Ф. Логико–языковые феномены в праве, юридической науке и практике / А. Ф. Черданцев. – Екатеринбург : Наука, 1993. – 192 с.

3. Ветютнев Ю. Ю. Правовые ценности / Ю. Ю. Ветютнев // Проблемы теории государства и права : учебник / под ред. А. В. Малько. – М. : Юрлитинформ, 2012. – С. 117–135.

4. Погребняк С. П. Основоположні принципи права : автореф. дис. … докт. юрид. наук : 12.00.01 / С. П. Погребняк. – Х., 2009. – 36 с.

Орлов С.В. студент (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Бабарикіна Н.А., ст. викл. (Запоріжжя, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ІМІТАЦІЙНИХ ІГОР В СОЦІАЛЬНО–ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Вивчення феномена гри в соціально–політичному просторі набуває особливої актуальності з огляду на необхідність вивчення різних форм політичної діяльності, що включає в себе гру як невід'ємну складову. Ігрові технології сьогодні поширені настільки широко в політичному просторі, що розуміння їх сутності допоможе вирішити ряд інших супутніх науково–методологічних проблем, а історико–політична еволюція гри здатна проілюструвати механізм розвитку суспільства, пролити світло на сутність багатьох політичних процесів, тим самим стає можливим визначити справжнє місце гри в політичному просторі.

Ігрові практики, такі як ділові, рольові, імітаційні, організаційно–діяльні ігри, дозволяють нам по–перше, зрозуміти сенс процесу створення закінчених ігрових моделей в політиці, по–друге, підтверджують припущення про можливість використання гри в якості самостійного методу дослідження політичних процесів, по–третє, аргументувати положення про науковий статус гри як об'єкт аналізу [3, с. 41].

Можливості гри при аналізі політичних процесів, а саме політичних конфліктів, політичних переговорів, прийняття політичних рішень і політичного консультування відзначені сучасними авторами. Аналіз імітаційної гри як соціальної технології та методу дослідження політичних процесів дозволяє належним чином оцінити гру не тільки як засіб пізнання світу людиною, але і показати становлення і розвиток політики за допомогою гри, а це означає – представити її як спосіб перетворення і освоєння політичних процесів, що сприятимете формуванню нового методу дослідження політичних процесів (ігрового). Гра в даному аспекті допоможе повнішому розумінню конкретних соціальних і політичних процесів, що має як теоретичне, так і практичне значення для інших наук, зокрема історії, психології, педагогіки, соціології, культурології тощо.

Імітаційні ігри дозволяють більш багатомірно досліджувати політичну ситуацію, уточнюючи оцінки і прогнози розвитку подій. Існують як досить загальні, так і вельми конкретні визначення імітаційної гри. Так, ряд авторів розглядає імітаційну гру як знакову систему і визначають її як засіб, інструмент комунікації. Інші ж під імітаційної грою розуміють моделювання обраних аспектів конфліктної ситуації, що виконується відповідно до заздалегідь визначеними правилами, вихідними даними і методиками. [2, с. 108].

До основних ознак імітаційної гри можна віднести наступні:

– наявність проблеми або завдання, яке подається для вирішення;

– наявність умовного, змодельованого об'єкта;

– наявність взаємодій між ігроками, які повторюють реальні зв'язки і відносини ієрархічної системи по горизонталі і вертикалі;

– наявність конфліктних ситуацій внаслідок розбіжності інтересів або в умовах інформаційної невизначеності;

– наявність в грі фактора часу, що збігається з реальним, «стислого» або уповільненого;

– наявність системи оцінки ігрової діяльності;

– наявність змагання або змагальності граючих груп; [1, с. 10].

Аналіз політологічного аспекту гри дозволить розширити соціальні можливості для її застосування як методу дослідження, прийому спілкування, освіти, способу вирішення конфліктів, кризових ситуацій, проведення переговорів, тренінгів, так як евристичні, епістемологічні і комунікативні можливості гри широкі і багатогранні.

Імітаційна гра дозволяє визначати механізми розвитку політичного процесу, допомагає орієнтуватися в складному електоральному процесі, а також знаходити зв'язки між елементами процесу, недоступні іншим методам вивчення політичної реальності. За допомогою імітаційних ігор проводяться

дослідження суспільно–політичної ситуації і формулюються стратегії політичної поведінки.

Доцільно використовувати імітаційні ігри як дієвий засіб навчання, так як підготовлений теоретичний матеріал, що закріплюється в ході гри емоційними переживаннями, яскраво запам’ятовується і зберігається надовго. Використання імітаційних ігор в політології робить необхідним осмислення і узагальнення об'єктивних закономірностей функціонування і розвитку суспільства, які дають можливість отримати більш широкі форми організації науки і забезпечують дослідження актуальних політичних проблем. Імітаційні ігри можуть виконувати різноманітні функції в залежності від сценарію і цілей гри. Безсумнівною перевагою імітаційних ігор є те, що вони з'єднують теорію і практику, сприяючи виробленню професійного досвіду, практичних умінь і навичок.

Література

1. Бабкин В.Ф. Деловые имитационные игры в организации и управлении: Учебное пособие / В.Ф. Бабкин, С.А. Баркалов, А.В. Шепкин. – Воронеж: 2001. – 207 с.

2. Глухов В.В. Ситуационный анализ: Деловые игры для менеджмента / В.В Глухов, А.Н. Кобышев, А.В. Козлов. – С. : Специальная литература, 1999. – 223 с.

3. Федорова Л.І. Гра: дидактична, рольова, ділова. Вирішення навчальних і професійних проблем / Л.І. Федорова. М. : ФОРУМ, 2009. – 176 с.

Плинокос Д.Д. к.е.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Однією із умов інтеграції України в Європейський Союз виступає активізація процесів захисту інтелектуальної власності, в тому числі першочерговим та актуальним стають питання захисту авторського права.

Сучасний стан розвитку технологій, вдосконалення техніки та стрімкий розвиток Інтернет дозволили отримувати великий обсяг інформації, обробляти та розповсюджувати її, інколи при цьому відбувається порушення авторських прав, та завдання прямих та опосередкованих збитків авторам. Незважаючи на наявність правового забезпечення цих відносин існує недосконалість дієвих механізмів охорони і захисту авторського права, що унеможливлює створення необхідних умов для іноземних інвестицій та дотримання законних прав українських та зарубіжних власників авторських прав.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС, регламентує багато аспектів захисту авторських прав та інтелектуальної власності. Захист прав інтелектуальної власності, нарівні з забезпеченням прав інвесторів є надзвичайно актуальним питанням для економіки України та залучення прав

інвесторів. В Європейському Союзі у 2016 році проводили дослідження і з`ясували: галузі з високим рівнем захисту інтелектуальної власності забезпечують – прямо та опосередковано – приблизно 38% усіх робочих місць в ЄС і складають 42% ВВП. Міжнародний Альянс інтелектуальної власності (International Intellectual Property Alliance, IIPA) оцінює інтелектуальну власність як найприбутковіший сектор американської економіки. У 2013 р. додана вартість основних галузей авторського права до ВВП США сягнула понад 1,1 трильйона дол. (1,126.59 млрд дол.), що становить 6,71 % вартості всієї економіки США. Сумарні галузі авторського права дали працевлаштування понад 11,2 млн працівникам у 2013 р., що становить 8,26 % усієї зайнятості США. Це зайвий раз засвідчує високу важливість захисту таких прав для економіки. Однак залишається ще дуже багато завдань, зокрема і ті, що стосуються покращення законодавства й особливо його виконання, адже в Україні дотримання законодавства з питань інтелектуальної власності знаходиться на досить низькому рівні [1].

Ці проблеми можливо та потрібно ефективно вирішувати за умови вироблення стратегії регулювання відносин, які складаються у зв’язку зі створенням, використанням та охороною об’єктів авторського права та прав на них.

Окремим питанням є забезпечення ефективного судочинства в сфері захисту інтелектуальної власності. Всередині 2016 року було прийнято зміни до Конституції України в частині правосуддя та нову редакцію Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Ці зміни передбачають створення вищих спеціалізованих судів, зокрема Вищого суду з питань інтелектуальної власності [2].

Відповідно до ст.32 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [3], Вищий суд з питань інтелектуальної власності буде здійснювати правосуддя як суд першої інстанції у справах, визначених процесуальним законом.

Питання діяльності спеціалізованого суду в Україні дуже активно обговорюється, та має своїх прихильників та противників. Але зупинимось на основних позитивних моментах:

1. Суддями Вищого суду з питань інтелектуальної власності будуть призначатися спеціалісти, які мають досвід професійної діяльності у справах інтелектуальної власності, та знають специфіку цього питання.

2. Вищий спеціалізований суд дозволить уніфікувати судову практику в сфері захисту авторських прав.

3. Судді можуть більш ретельно вивчати справи, та поглибитись у специфіку питання, що не завжди можливо реалізувати в рамках діючого законодавства, та при розгляді справ судами різних юрисдикцій.

4. Передбачається, що Вищий суд буде діяти як суд першої інстанції, рішення якого можна буде оскаржити тільки в Касаційному господарському суді, що входить до складу Верховного суду.

5. В цілому створення спеціалізованого суду наслідує практику судочинства та захисту авторських прав у багатьох країнах, так, зокрема, існує

Федеральний патентний суд Німеччини, Патентний суд Великобританії, Федеральний Патентний Суд Швейцарії,.

З вищевикладеного можна зробити висновок, що не зважаючи на проблеми, які існують сьогодні у сфері захисту авторських прав, в Україні поступово реалізується європейська практика розгляду справ в спеціалізованому суді – Вищому суді з питань інтелектуальної власності, що дозволить запровадити більш ефективне судочинство в галузі захисту інтелектуальних прав.

Література

1. Тарасенко Л. Л. Захист авторських прав: процесуальні аспекти / Л.Л. Тарасенко // Часопис Київського університету права. – 2015. – № 2. – С. 246–250. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2015_2_60

2. Вищий «інтелектуальний» суд: на фінішній прямій //"Юридична газета» [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: http://yur–gazeta.com/publications/legal–business/lideri–rinku–reyting–yuridichnih–kompaniy–ukrayini–2016.html – Назва з екрана.

3. Про судоустрій і статус суддів Закон України від 02.06.2016 № 1402–VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402–19

Похильченко І.М., магістрант (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Капітаненко Н.П., доц., к.ю.н. (Запоріжжя, Україна)

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА В УКРАЇНІ

Інформація дозволяє людству активно працювати в різних сферах суспільного розвитку, допомагає провести інтеграцію людських зусиль. Зараз інформація стала основним ресурсом людства, базою соціального і технічного розвитку. Справді, інформаційний чинник в останні роки спричинив революційні зміни. Одночасно, інформація є глобальною проблемою сучасності, бо саме від неї залежить успішний розвиток суспільства. На сьогоднішній день інформація є важливою складовою будь-яких відносин, вона все більше набуває значущості та вагомості на сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства.

Існує велика кількість думок різних вчених щодо поняття інформації. Важливим є визначення інформації на законодавчому рівні. Згідно ст. 1 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992р. інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [1].

В країнах з налагодженим механізмом правового регулювання підприємництва інститут конфіденційної інформації відпрацьований як

теоретично, так і практично. В той час як в Україні даний інститут знаходиться поки що в стадії становлення. Така проблема існує не лише у сфері діяльності органі державної влади та місцевого самоврядування, але і в звичайному, повсякденному житті українського бізнесу. Відсутність достатнього правового регулювання негативно відображається на розвитку економіки країни, що в свою чергу є однією з причин зниження інвестицій в нашу державу.

Згідно ст.7 Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 р. конфіденційна інформація визначається як інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов. Розпорядники інформації, які володіють конфіденційною інформацією, можуть поширювати її лише за згодою осіб, які обмежили доступ до інформації, а за відсутності такої згоди - лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [2].

Законодавство, що стосується захисту інформації в таких країнах як США, Канада та Німеччина (закони захисту інформаційної сфери) діють з 70-х років XX століття. Законодавство в сфері захисту інформації цих країн, перш за все, визначає об’єкти правової охорони в інформаційній сфері, порядок реалізації права власності на інформаційні об’єкти, права і обов’язки власників, правовий режим функціонування інформаційних технологій; категорії доступу окремих суб’єктів до певних видів інформацій, встановлює категорії секретності, поняття «конфіденційної інформації» та межі його правового застосування. Також можна відзначити, що інформація в цих країнах може бути захищена за допомогою правових засобів захисту інтелектуальної власності й взагалі інформація розглядається як об’єкт права інтелектуальної власності, навіть, коли йдеться про масову інформацію [3].

У Сполучених Штатах Америки в червні 1966 р. був прийнятий Закон про свободу інформації. Даний закон вніс важливий внесок в розвиток інформаційного суспільства США. Відповідно до закону до конфіденційної інформації була віднесена така інформація як: секретні матеріали в інтересах національної оборони; інформація, що відноситься виключно до внутрішніх правил розпорядку та поведінки персоналу установи; є торгово-промисловими секретами і комерційної або фінансовою інформацією, отриманою від будь-якої особи на умовах конфіденційності або законних привілеїв; матеріали, що є службовими записками і листуванням в межах установи або між установами, і які за законом не зобов'язані надаватися третій стороні у разі коли цей заклад знаходиться в стані судового розгляду; матеріали, що є особистими та лікувальними справами, та іншими документами подібного роду, надання яких мало б результатом неправомірне вторгнення в особисте життя; матеріали, що містяться або ставляться до актів перевірок, звітів і зведень, підготовленим самим установою; матеріали, що містять геологічні і геофізичні дані та інформацію, включаючи карти з місцем розташування свердловин [4, с.37-38].

В Україні відповідно до ст. 6 Закону «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011р. конфіденційна інформація є однією з видів

інформації з обмеженим доступом, також до такої інформації відноситься таємна та службова інформація.

Обмеження доступу до інформації здійснюється відповідно до закону при дотриманні сукупності таких вимог: 1) виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя; 2) розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам; 3) шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні; 4) не може бути обмежено доступ до інформації про розпорядження бюджетними коштами, володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном, у тому числі до копій відповідних документів, умови отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена, по батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримали ці кошти або майно. При дотриманні вимог, передбачених законом, це положення не поширюється на випадки, коли оприлюднення або надання такої інформації може завдати шкоди інтересам національної безпеки, оборони, розслідуванню чи запобіганню злочину [2].

Разом з тим, не належать до інформації з обмеженим доступом відомості, зазначені у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Варто відзначити, що обмеженню доступу підлягає інформація, а не документ. Якщо документ містить інформацію з обмеженим доступом, для ознайомлення надається інформація, доступ до якої необмежений.

Отже, в умовах розвитку ринкової економіки та інформаційного суспільства інформація стає найціннішим товаром, тому важливим для суб’єктів господарювання є захист конфіденційної інформації. Саме розуміння поняття конфіденційної інформації та її захист може допомогти підприємствам забезпечити економічну безпеку, захистити себе від недобросовісної конкуренції і в деяких випадках навіть уникнути банкрутства. Правовий статус конфіденційної інформації в Україні знаходиться на етапі розвитку і потребує вдосконалення.

Література

1. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. –1992. – № 48. – ст.650.

2. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – ст. 314.

3. Климчук С. Проведення порівняльного аналізу законодавства у сфері інформації з обмеженим доступом України та країн-членів НАТО / С. Климчук // Юридичний журнал «Юстініан». – 2006. – №11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.justinian.com.ua

4. Доступ до інформації та електронне урядування / Автори-упорядники М.С. Демкова, М.С. Фігель. – К.: Факт, 2004. – 336 с.

Прихан І.І., к.ю.н., доц. (Івано-Франківськ, Україна)

МОРАЛЬНА КУЛЬТУРА ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ

У сучасних умовах роль морально-етичного підгрунтя у процесі управління значно підвищується. Суспільне управління сьогодні вже не може здійснюватися орієнтуючись тільки на адміністративні методи. Публічний службовець повинен володіти високим рівнем правової культури, бути освіченим, співвідносити свою поведінку з моральними та культурними ідеалами. Відповідно підвищуються і вимоги до апарату органів публічної влади, до особистості публічного службовця. Ці вимоги не зводяться тільки до наявності професійних знань, вмінь і навичок, до відповідального й сумлінного виконання службових повноважень, вірності державним та суспільним інтересам. У процесі розвитку громадянського суспільства і розширення можливостей державної й муніципальної служби підвищується значення моральних якостей публічних службовців, а рівень їх духовного розвитку, моральної культури, культури поведінки та адміністративного етикету стають критеріями професійної придатності.

У структурі моральної культури публічного слуюбовця доцільно виділяти моральну свідомість (етичне мислення і моральні почуття), моральну поведінку й діяльність, моральні відносини і культуру спілкування, а також моральні якості, які суттєво впливають на професійну діяльність та поведінку, зокрема забезпечують громадянську спрямованість і зміст соціальних цінностей особистості та спрямовують на досягнення поставлених цілей, допомагають контролювати і гальмувати негативні процеси в поведінці.

Складовою частиною моральної культури публічного службовця є професійна етика, що вивчає роль і значення моральних принципів і норм, особливості їхньої реалізації у сфері публічної служби, моральний потенціал професії та особистості публічного службовця, його моральні якості і рівень загальної культури.

Перебуваючи під постійною і пильною увагою громадськості, службовці державних і муніципальних органів зобов'язані виявляти стриманість, демонструвати належну особисту поведінку, а також відповідальне ставлення до професійного обов'язку та професійної честі.

За останні три роки, в тому числі внаслідок Революції Гідності, в Україні відбулося значне оновлення штату публічних службовців, зокрема й в процесі виконання Закону України «Про очищення влади» [1]. Вступ публічного службовця на посаду, як правило, пов'язаний з отриманням різних матеріальних і нематеріальних благ. Це, безумовно, впливає на особисті якості окремих службових чи посадових осіб. При цьому, державна воля трансформується в особисту, а державна влада привласнюється посадовою особою й використовується у власних цілях та інтересах. За таких умов публічний

службовець служить не суспільству, а собі, своїм інтересам. Зловживання владою є однією з форм присвоєння влади і проявляється у використанні службових повноважень, наприклад, як засобу протекціонізму, корупції тощо.

Враховуючи названі загрози, публічні службовці в силу своїх посадових обов'язків повинні відрізнятися безумовним позитивним ставленням до прав та свобод людини і громадянина, оскільки масові порушення таких прав і свобод призводять до відчуженості громадян від чиновників та державного апарату вцілому, і спонукають громадянин всіляко уникати звернення в державні чи муніципальні органи.

Оцінка правових явищ, здійснювана правосвідомістю, є не тільки правовою, а й їх моральною оцінкою, визначенням їх відповідності моралі суспільства. Тому, будь-які порушення законності з боку публічних службовців, ігнорування законних прав та інтересів особи, недодержання вимог справедливості при вирішенні питань про юридичну відповідальність завжди розглядаються як аморальні явища.

5 серпня 2016 року Наказом Національного агентства України з питань державної служби затверджено Загальні правила етичної поведінки державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування. Наказ закріпив не тільки конкретні правові норми, пов'язані із службовою діяльністю, а й окреслив певні моральні межі, які держслужбовець не повинен порушувати. Керівники державних органів, органів місцевого самоврядування чи їх структурних підрозділів у разі виявлення чи отримання повідомлення про порушення правил етичної поведінки в межах своєї компетенції відповідно до законодавства зобов'язані вжити заходів щодо припинення виявленого порушення, усунення його наслідків та притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності, а у випадках виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення також поінформувати спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції [2].

Державні службовці під час виконання своїх посадових обов’язків зобов’язані неухильно дотримуватись загальновизнаних етичних норм поведінки, бути доброзичливими та ввічливими, дотримуватись високої культури спілкування (не допускати використання нецензурної лексики, підвищеної інтонації), з повагою ставитись до прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, об’єднань громадян, інших юридичних осіб, не проявляти свавілля або байдужість до їхніх правомірних дій та вимог [2].

Працівники державної служби повинні запобігати виникненню конфліктів у стосунках з громадянами, керівниками, колегами та підлеглими. Вони зобов’язані виконувати свої посадові обов’язки чесно і неупереджено, незважаючи на особисті ідеологічні, релігійні або інші погляди, не надавати будь-яких переваг та не виявляти прихильність до окремих фізичних чи юридичних осіб, громадських і релігійних організацій. Слід мати на увазі, що державний службовець служить народові, але через державну організацію [3, с.12].

За останні два роки відбулися суттєві зміни, як в нормативному, так і в інституційному механізмі регулювання публічної служби в Україні. Чимало

заходів спрямовані на спрощення процедур у сфері публічного управління та мінімізацію суб'єктивного впливу публічного службовця на прийняття рішень від імені держави Україна. Якщо ж посадові особи все-таки змушені приймати відовідні рішення, то вони зобов'язані це робити на основі чітких, прозорих, нормативно закріплених правил і правових процедур. При цьому, в реаліях сьогодення на перший план повинні виходити такі характеристики моральної культур державних службовців як: відповідальність за свої дії, вміння знаходити компроміс, узгодження своїх дій з морально-етичними нормами, що панують у суспільстві тощо.

Проблема забезпечення прав і свобод людини і громадянина, з точки зору формування моральної культури суспільства, є однією з найбільш актуальних. Тільки тоді, коли кожен публічний службовець навчиться поважати права людини і громадянина як найвищу соціальну цінність, цей принцип матиме пріоритетне значення в його професійній діяльності, і тільки в цьому випадку можна говорити про підвищення рівня його моральної культури. Водночас відносини в системі держава - громадянське суспільство повинні базуватися на законодавчо закріплених моральних принципах. З одного боку, непросто врегулювати багатосторонні відносини між державою і суспільством, з іншого - необхідно закріпити ті правові аксіоми, які створюють реальні гарантії дотримання прав і законних інтересів громадян.

Отже, формування моральної культури публічних службовців варто розглядати як комплексний процес, що яскраво простежується у створенні морально-правового клімату в суспільстві, що гарантував би особі реальну свободу поведінки в поєднанні з відповідальністю перед суспільством, забезпечував її права, соціальну захищеність, повагу її гідності, тобто поставив би людину в центр економічних, соціальних, політичних та культурних процесів.

Література

1. Про очищення влади: Закон України від 16 вересня 2014 року // Офіційний веб-сайт ВР України. – [Електронний ресурс].— Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1682-18

2. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування: Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 5 серпня 2016 року // Офіційний веб-сайт ВР України. – [Електронний ресурс].— Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16

3. Василевська Т.Е. Етика державних службовців і запобігання конфлікту інтересів : навч.- метод. матеріали / Т. Е. Василевська ; уклад. О. М. Руденко. – К. : НАДУ, 2013. – 76 с.

Рябко А.Ю., студентка (Кропивницький, Україна)

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ СЛІДІВ ЗАПАХУ (КРИМІНАЛІСТИЧНА ОДОРОЛОГІЯ)

Запахові сліди – це новий вид слідів у криміналістиці, наукове дослідження яких вперше було проведено А. І. Вінбергом, М. В. Салтевським, В. І. Шикановим та ін. Запахові сліди суттєво відрізняються від трасологічних, тому що вони не мають сталої зовнішньої форми, вони невидимі і нестандартні за своїми властивостями.

Ідея консервації і використання криміналістами запахових проб, отриманих зі слідів людини на місцях подій, отримала розвиток у 97 країнах Східної Європи. Криміналісти Німеччини і Угорщини на початку 70–х років перейшли від консервації запахо– повітряних сумішей до адсорбції пахучих речовин зі слідів людини на бавовняні серветки. Була розроблена методика підготовки та застосування спеціалізованих собак–детекторів, закладені основи техніки лабораторного аналізу запахових об’єктів. Угорськими криміналістами були відпрацьовані питання організації регіональних банків (колекцій) запахових зразків, отриманих від осіб, які перебувають на обліку. Такі колекції використовувалися для оперативної перевірки на причетність до скоєння конкретного злочину осіб, які перебувають на обліку

Як визначає Биленчук П.А., що розділ криміналістики, в рамках якого розробляються способи виявлення, фіксації (консервації) та дослідження запахових слідів, отримав назву криміналістичної одорології. Науковими основами криміналістичної одорології є сучасні досягнення науки про запахи, похідні від досліджень в області хімії, біології, фізіології, біоніки, кінології та інших наук [1].

Вчений Паясковський В.В. вважає, що запах у криміналістиці розглядається як своєрідний невидимий слід у вигляді частинок (молекул), що виділяються в навколишнє середовище предметами і речовинами – носіями запаху і викликають у живих організмів специфічні подразнення нервових закінчень органів нюху. Серед багатьох властивостей запаху криміналісти відзначають, в першу чергу, ті, які обумовлюють механізм утворення запахових слідів і повинні бути враховані при їх виявленні, фіксації та вилученні [2, с. 222].

Особливе значення в криміналістиці має запах людини. Індивідуальність запаху людини як результат життєдіяльності організму і роботи видільних систем генетично обумовлена і дозволяє ідентифікувати його шляхом застосування біодетектора запаху – собаки, що має від природи високорозвинений нюховий аналізатор і пройшла спеціальне тренування, може використовуватися в одорологічній лабораторії [1].

Вчений – криміналіст Загайнова И.С. стверджує, що людина як джерело запаху залишає запахові сліди на предметах, з якими фізично контактує

тривалий час, також на предметах особистого користування та з якими має відносно короткочасний контакт. Всі ці предмети є носіями запаху людини, бо утримують на собі пахучі виділення його поту. Інформацію про запах людини несуть і її кров, волосся, частки нігтів. Не зазнають істотних змін плями висохлої крові, волосся та нігті, які можуть зберігати запах кілька десятків років. При сприятливих умовах довгострокове носіння предметів одягу, недопалки сигарет зберігають запах кілька місяців; предмети, що знаходилися в контакті з тілом людини від 60 хв до 60 годин, сліди ніг – від 10 до 24 годин. Тому запахові сліди людини можуть бути використані як при розкритті злочину по «гарячих слідах», так і через тривалий час після його вчинення. Сама особа адаптована до власного запаху і не відчуває його, що ускладнює умисне знищення запахових слідів [3, с. 55].

На думку вченого Шеремета А.П., на збереження запахових слідів впливає цілий ряд факторів, які слід враховувати в ході їх виявлення та вилучення, що здійснюється в рамках окремих слідчих дій (огляду, обшуку, виїмки та ін) з додержанням відповідних процесуальних вимог. Висока температура повітря, низька вологість, переміщення повітряних потоків (вітер, протяг) сприяють швидкій зміні запахових речовин. Слідчий, приступаючи до огляду місця події або іншим слідчим діям, повинен прийняти заходи щодо збереження запахових слідів, по можливості усунувши або послабивши вплив негативних факторів, і повністю виключити невиправдане, дотик до предметів–носіїв запахових слідів до їх вилучення. [4, с. 224].

Вчений – криміналіст Гордеев С.Б. стверджує, що порівняльне дослідження попередньо вилучених запахів–слідів і порівняльних зразків здійснюється в лабораторних умовах. Біодетектор (собака) занюхує початковий стартовий запах і у разі виявлення цього ж запаху у порівняльному ряду, приймає умовну «сигнальну позу». Вибірка включає серію проходів декількох собак–дублерів у різних тактичних варіантах розташування проб у порівняльному ряду в цілях виключення помилкового результату. Описана процедура проводиться з дотриманням строгих правил і в спеціально обладнаному приміщенні одорологічної лабораторії, яка забезпечена необхідним технічним оснащенням і захисним екраном для нейтралізації впливу на собаку присутніх осіб. Попередньо проводиться тестування функціонального стану собаки–детектора з використанням еталонних запахових проб [5, с. 65].

Порівняльний ряд містить не менше 10 проб запахів, включаючи допоміжні та шуканий запахи. Проби розташовуються по колу у випадковому порядку [5, с. 65].

На нашу думку, одорологічна ідентифікація дозволяє встановити такі обставини: приналежність запаху на даному об'єкті (ґрунт, одяг, знаряддя злочину тощо), конкретно перевіряються особи; спільність джерела запахових слідів, зібраних у різний час і в різних місцях. Отримана інформація дозволяє

слідчому зробити широке коло похідних висновків, наприклад, про належність предметів конкретним особам, у відповідності до встановлених вимог осіб на даному місці в певний час і ін.

Спеціально підготовлені собаки використовуються не тільки при лабораторній одорологічній ідентифікації, але і безпосередньо на місці події. Службово–розшукова собака може «взяти» слід злочинця і переслідувати його по запаху, що міститься в слідах ніг, а також здійснювати вільний пошук по запаховому сліду предметів, що належать конкретним особам чи мають «стандартний» запах, наприклад пошук стріляних гільз по запаху згорілого пороху, пошук вибухових речовин, наркотичних засобів, трупів.

Поряд з біологічним детектором в криміналістиці використовуються технічні детектори запахових речовин – прилади, що досліджують газоподібні речовини. Газові аналізатори або хроматографи дозволяють розпізнавати компоненти газових сумішей. Зусилля вчених спрямовані на створення високочутливих аналізаторів, що діють за принципом використання органів нюху живих істот (нейрокомп'ютерів). Однак, інструментарію, повністю адекватного або хоча б істотно наближеного до рівня чутливісті нюхового апарата тварин, поки не створено [2, с. 226].

Отже, наукових перешкод для введення до сфери процесуального доказування результатів одорологічного експерименту не існує. Потрібні лише воля законодавця та організаційні заходи щодо забезпечення постійного процесу спеціального навчання службових (спеціальних) собак, які використовуються для проведення лабораторних досліджень, а також підготовка достатньої чисельності спеціалістів–кінологів та створення для цього належної матеріальної бази.

Література

1. Криминалистическая одорология: понятие, современное состояние, возможности использования: спецкурс / П.А. Биленчук, А.Н. Симчук. – К.: 1997. – 79 с.

2. Криміналістика: підручник / В. В. Паясковський, Ю. М. Чорноус, А.В. Іщенко, О.О. Алєксєєв та ін. – К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 544 с.

3. К вопросу об особенностях обнаружения и изъятия запаховых следов человека / И. С. Загайнова, О. А. Канатникова // Правоохранительные органы: теория и практика – 2015. – № 1. – С. 53–56.

4. Криміналістика: навч. посібник для студ. вищих навч. закл./ А.П. Шеремет. – Чернівці : «Наші книги», 2008. – 440 с.

5. Криминалистическое исследование запаховых следов: учебное пособие / С.Б. Гордеев. – Владивосток, 2011. – 84 с.

Сапіга М.Я., слухач (Чернігів, Україна)
Наук. кер.: Ткаченко О.Г., к.ю.н. (Чернігів, Україна)

ЩОДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЗА ПОРУШЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

На шляху до великого європейського майбутнього наша держава повинна провести ряд реформ, які є вимогами Євросоюзу. Чи не найпершим та найголовнішим завданням є викорінення корупції. Особи, які вчинили корупційні правопорушення, повинні бути притягнуті до юридичної відповідальності. Звичайно, із проведенням антикорупційної реформи, 26 квітня 2015 року в Україні набрав чинності Закон України «Про запобігання корупції» [1] (далі – Закон), як один із нормативно-правових актів, який допоможе у реалізації вимоги Євросоюзу – побороти корупцію. Є окремий розділ, у якому передбачена відповідальність за корупційні правопорушення, саме стаття 65 Закону визначає види такого правопорушення: кримінальна, адміністративна, цивільно-правова та дисциплінарна. У даному випадку пропонуємо розглянути більш детально дисциплінарну відповідальність.

При розгляді даної проблеми, окремі аспекти розглядали такі вчені як М.І. Хавронюк, М.В. Пресняков, С.Е. Чаннов, В.С, Венедиктов, О.Г. Боднарчук, М.І. Іншин та ін. Не дивлячись на численний науковий доробок вище зазначених вчених, відповідальність за корупційні правопорушення, потрібно постійно удосконалювати, адже, на нашу думку наявна відповідальність ще не досягла своєї основної мети – викорінення корупції.

Головна мета даного дослідження є аналіз дисциплінарної відповідальності за корупційні правопорушення, який допоможе запобігти її новим проявам.

Дисциплінарна відповідальність як самостійний вид юридичної відповідальності виступає особливим елементом у структурі правової системи, важливим фактором, що забезпечує правомірну поведінку державного службовця при виконанні ним своїх повноважень. Вона характеризується наявністю, як правило, власної підстави — дисциплінарного проступку, особливих санкцій — дисциплінарних стягнень, спеціального суб’єкта дисциплінарного проступку і суб’єкта дисциплінарної влади, який уповноважений застосовувати дисциплінарне стягнення у встановленому порядку [2, с. 86]. Тобто з цього можна зрозуміти, що дисциплінарна відповідальність як одна із видів юридичної відповідальності, дійсно здатна забезпечити правомірну поведінку особи при виконанні своїх повноважень, оскільки її особливістю можна назвати те, що саме накладення дисциплінарної відповідальності здійснює керівна особа до свого підлеглого. Вона може наставати навіть і за вчинення посадовою особою банального ганебного проступку, який у Законі України «Про Державну службу» [3], визначені як невиконання чи неналежне виконання посадовою особою своїх службових обов'язків, перевищення своїх повноважень.

Взагалі, метою дисциплінарної відповідальності є реалізація суб'єктами відповідних відносин своїх прав на виконання певним чином своїх функціональних обов'язків, а також відновлення правопорядку, який був порушений. Тобто, метою дисциплінарної відповідальності є покарання працівника. Доцільність його застосування визначається самим роботодавцем. Доцільність передбачає: сувору індивідуалізацію відповідальності залежно від тяжкості порушення, обставин його вчинення, властивостей особистості порушника; пом'якшення відповідальності або навіть звільнення від неї у разі малозначності правопорушення, відсутності шкідливих наслідків і тощо [4, с. 44]. Кожне дисциплінарне покарання застосовується індивідуально та з певним особливим підходом застосованої особи до тієї, яка вчинила корупційний правопорушення.

Як зазначає О.Г. Боднарчук: «Вчинення антикорупційного правопорушення є дисциплінарним проступком, оскільки містить усі його ознаки. Зокрема, дисциплінарний корупційний проступок характеризується рядом загальних ознак, спільних з ознаками інших дисциплінарних проступків державних посадових осіб, а саме: суспільна шкода, протиправність, винність, караність» [5]. У відповідності до вище зазначеного, до корупційних проступків слід віднести порушення, які мають ознаки корупції та за які передбачена лише дисциплінарна відповідальність.

Закон чітко передбачає, що особа яка вчинила корупційне правопорушення, але до неї не застосовано покарання чи стягнення, то вона підлягає дисциплінарній відповідальності у встановленому цим законом порядку. Крім того, для виявлення умов та причин, які сприяли вчиненню корупційного правопорушення проводиться службове розслідування за поданням спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції або приписом Національного агентства рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації, в якому працює особа, яка вчинила таке правопорушення.

Особі яка вчинила корупційне порушення встановлюються обмеження, виключно за вмотивованим рішенням суду. А саме обмеження пов'язані із забороною займатись діяльністю на яку покладено виконання функцій держави.

Особа, якій оголошено про підозру, відстороняється від займаної посади, у зв'язку із закриттям провадження через відсутність складу адміністративного правопорушення, особі, яка була відсторонена від виконання своїх функціональних обов'язків, відшкодовується середній заробіток за час вимушеного прогулу.

Відповідно до ЗУ «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України» за порушення службової дисципліни особами рядового та начальницького складу, слід віднести сюди і співробітників Державної кримінально-виконавчої служби України, можуть накладатися такі види дисциплінарних проступків:1) усне зауваження; 2) зауваження; 3) догана; 4) сувора догана; 5) попередження про неповну посадову відповідність; 6) звільнення з посади; 7) пониження в спеціальному званні на один ступінь; 8) звільнення з органів внутрішніх справ.

На нашу думку, щоб застосування дисциплінарної відповідальності стало більш практичним та дієвим, потрібно внести деякі корективи у Законі, а саме, щоб особа, яка вчинила корупційне правопорушення за яке понесла дисциплінарну відповідальність, і якщо вона вчиняє, подібне правопорушення протягом того самого року, в такому випадку потрібно застосовувати таке стягнення як звільнення з посади.

Таким чином, підсумовуючи вище викладене, слід сказати, що дисциплінарна відповідальність є одним із видів юридичної відповідальності, що настає внаслідок порушення норм Закону України «Про запобігання корупції», а також тих нормативно-правових актів, які регулюють порядок проходження державної служби та статус осіб, уповноважених на виконання державних функцій.

Література

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 № 1700-VII // Голос України. − № 206. − 25 жовтня.

2. Корнута Л.М. Дисциплінарна відповідальність державного службовця в Україні : теоретичний та практичний аспекти / Л. М. Корнута // Актуальні проблеми держави і права. − 2011. − Випуск 62. − С. 84-90.

3. Про державну службу : Закон України від 17 листопада 2011 року № 4050-VI // Відомості Верховної Ради України. − 2012. − № 26. − Ст. 273.

4. Козін С.М. Система принципів дисциплінарної відповідальності у трудовому праві / С.М. Козін // Науковий вісник Херсонського державного університету. − 2014. − Випуск 3. − Том 2. − С. 41-45.

5. Боднарчук О.Г. Теоретичні основи та адміністративно-правові механізми протидії корупції в Державній кримінально-виконавчій службі України монографія / О.Г. Боднарчук. − К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 462 с.

Семенікова А.С., студентка магістратури (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Ганзенко О.О., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Інтеграція України в Європейське Співтовариство вимагає адаптації національного законодавства та юридичної практики до права ЄС. Юридичною основою приведення вітчизняної правової системи у відповідність до правової системи ЄС є Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка є основним програмним документом для євроінтеграційних процесів. Проте, вказаний документ містить лише основні орієнтири для процесу адаптації, що обумовлює

необхідність розробки та прийняття значної кількості підзаконних нормативно-правових актів – планів, програм імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в національне право. Це обумовлює актуальність та необхідність змістовного дослідження напрямів удосконалення нормотворчої діяльності органів державної влади в контексті євроінтеграційних процесів.

Сучасний стан нормотворчості органів державної влади є задовільним, враховуючи відсутність чіткої законодавчої основи, що актуалізує проведення даного дослідження.

На думку групи українських науковців під керівництвом О.В. Петришина, нормотворчість – це діяльність уповноважених на це суб'єктів з розроблення, розгляду, прийняття та офіційного оприлюднення нормативно-правових актів, яка здійснюється за визначеною процедурою [1, с. 210-214]. В такому визначенні очевидним є ототожнення правотворчості і нормотворчості, адже до нормативно-правових актів відносяться і закони, і підзаконні нормативно-правові акти.

Про ототожнення понять «правотворчості» та «нормотворчості» свідчать і сформульовані ознаки правотворчості, які виділяють науковці під керівництвом О.В. Петришина. До основних ознак правотворчості вони пропонують віднести наступні:

– нормотворчість є етапом правоутворення. Під час нормотворчості в нормативно-правових актах мають закріплюватися норми права, які є результатом узагальнення найбільш важливих повторювальних суспільних відносин, а також засобом витіснення шкідливої суспільної політики. Право, що зароджується у суспільстві, завдяки нормотворчій діяльності уповноважених суб'єктів набуває формальної визначеності, державного захисту, системності, що суттєво підвищує його регулятивну ефективність;

– нормотворчість є правовою формую діяльності публічної влади поряд із правозастосуванням, тлумаченням права, контрольно-наглядовою та установчою діяльністю. Тому нормотворча діяльність урегульована правом і є юридично значущою, тобто породжує правові наслідки. Основна відмінність нормотворчості від інших правових форм діяльності полягає в тому, що її метою є створення, зміна або скасування норм права;

– результатом нормотворчої діяльності є нормативно-правові акти, за допомогою яких формально закріплюють норми права. Загальним результатом нормотворчості є законодавство як джерело права;

– нормотворчість здійснюється уповноваженими на це суб'єктами – органами і носіями публічної влади; органами державної влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, народом та територіальними громадами. Крім того, суб'єктами нормотворчості можуть виступати інші особи, яким публічна влада делегувала нормотворчі повноваження (наприклад, державні та недержавні організації);

– нормотворчість здійснюється за певною процедурою, яка регламентується законодавством. Процедурний характер нормотворчої діяльності (тобто її здійснення в установленому порядку) зменшує вірогідність свавілля та помилкових рішень, забезпечує створення справедливих та

ефективних норм права. Додержання процедури розгляду, прийняття та набрання чинності нормативно-правовими актами є однією з умов легальності нормотворчого процесу. Суттєві порушення процедури нормотворчості можуть призвести до визнання нормативно-правового акта недійсним у судовому порядку [1, с. 210-214].

Іншої думки щодо співвідношення понять «правотворчість» і «нормотворчість» дотримується А.О. Рибалкін, який за результатами аналізу різноманітних підходів до визначення поняття «правоутворення», «правотворчість» і «нормотворчість» запропонував власне бачення співвідношення цих правових інститутів.

Визначаючи діяльність стосовно впровадження у правову систему регуляторів суспільної поведінки – норм права, термін «правотворчість», на думку А.О. Рибалкіна, доцільно застосовувати як родове поняття, охоплюючи ним такі два різновиди створення норм права, як законотворчість – створення правових норм, що набувають закріплення в актах вищої юридичної сили – законах, та нормотворчість – діяльність з прийняття правових норм на основі та відповідно до законів. Спираючись на існуючі в юридичній науці підходи до розуміння нормотворчості, він запропонував таке її визначення: нормотворчість – це нормативно впорядкована, офіційна діяльність компетентних суб'єктів зі створення, зміни або скасування правових норм, метою якої є конкретизація актів вищої юридичної сили [2, с. 15-16].

В цілому варто погодитись із такою позицією і визначити, що нормотворча діяльність (нормотворчість) є видом правотворчості, що полягає у діяльності уповноважених суб'єктів органів державної влади та місцевого самоврядування щодо прийняття, зміни або скасування підзаконних нормативно-правових актів на підставі, на виконання та у відповідності до законів України.

У 2014 році Україна зробила свій остаточний геополітичний вибір. 27 червня 2014 року була підписана Угода про асоціацію між Україною та ЄС. 16 вересня 2014 року Угода про асоціацію була одночасно ратифікована Верховною Радою та Європейським парламентом [3]. Наступним кроком має стати набуття Україною повноправного членства у Європейському Союзі, що вимагає подальшої адаптації національного законодавства до права ЄС, приведення його у відповідність до європейських правових стандартів.

До основних напрямів удосконалення нормотворчої діяльності органів державної влади в контексті євроінтеграційних процесів слід віднести:

– прийняття чіткої законодавчої основи для нормотворчої діяльності у вигляді Закону України «Про нормативно-правові акти»;

– підготовка у вищих навчальних закладах магістрів права з окремої спеціалізації «Нормотворча діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування»;

– стажування вітчизняних нормопроектувальників у парламентах та вищих навчальних закладах європейських держав;

– продовження роботи з адаптації національного законодавства до права ЄС з використанням всього арсеналу юридичної техніки відомчої

нормотворчості у відповідності до європейських стандартів (запозичення позитивного досвіду європейських нормотворців щодо розробки юридичних конструкцій, юридичної термінології, юридичної стилістики тощо);

– врахування прецедентної практики Європейського суду з прав людини в процесі нормотворчої діяльності у відповідності до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».

Таким чином, тільки комплексна робота у всіх перелічених напрямах дозволить реально удосконалити сучасний стан нормотворчої діяльності органів державної влади у відповідності до правових стандартів та цінностей Європейського Союзу.

Література

1. Теорія держави і права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін. ; за ред. О.В. Петришина. – Х. : Право, 2014. – 368 с.

2. Рибалкін А.О. Нормотворчість органів внутрішніх справ (аспекти загальної теорії): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / А.О. Рибалкін ; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2005. – 18 с.

3. Угода про асоціацію між Україною та ЄС (анотація основних розділів Угоди) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Міністерства закордонних справ України. – Режим доступу: http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-association

Сировий О.В., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ДЕРЖАНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ

Антимонопольний комітет України (далі – АМКУ) є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності.

Особливості статусу Антимонопольного комітету України обумовлюються його завданнями та повноваженнями, в тому числі роллю у формуванні конкурентної політики, та визначаються Конституцією України, Законом України «Про Антимонопольний комітет України», іншими актами законодавства. Ці особливості полягають, зокрема, в особливому порядку призначення та звільнення Голови Антимонопольного комітету України, його заступників, державних уповноважених, голів територіальних відділень, у спеціальних процесуальних засадах діяльності Антимонопольного комітету України, наданні соціальних гарантій, охороні особистих і майнових прав

працівників Антимонопольного комітету України на рівні з працівниками правоохоронних органів.

Особливості статусу Антимонопольного комітету України регулюються також статтею 19 Закону України «Про Антимонопольний комітет України», відповідно до якої, під час виконання покладених на Антимонопольний комітет України завдань органи та посадові особи Антимонопольного комітету України, його територіальних відділень керуються законодавством про захист економічної конкуренції і є незалежними від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та суб'єктів господарювання, а також політичних партій та інших об'єднань громадян чи їх органів. Втручання вказаних суб'єктів у діяльність Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень забороняється, за винятком випадків, визначених законами України.

Слід зазначити що, на сьогодні місце Антимонопольного комітету України в системі органів державної влади є дещо невизначеним. Відповідно до ст.1 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» він є держаним органом із спеціальним статусом, а відповідно до ст.24 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» та Указу Президента від 9 грудня 2010 року № 1085/2010 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади», який є діючим незважаючи на втрату Президентом повноважень видавати такі Укази, Антимонопольний комітет України є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом.

В той же час Кабінет Міністрів України на основі нових повноважень, отриманих відповідно до змін у Конституцію України внесених Законом України від 21 лютого 2014 року № 742-VII, прийняв постанову від 10 вересня 2014 р. №442 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади», яка визначила, що АМКУ належить до центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України безпосередньо.

Такий підхід суперечить зазначеним вище законам, однак приймаючи зазначену постанову Кабінет Міністрів України посилається на пункти 9 і 9^1 статті 116 Конституції України, якими передбачено існування лише міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. Проте зазначене положення Конституції України існує з моменту її прийняття у 1996р., лише змінюючи своє розміщення в Конституції зі ст. 106 на ст.116 і зворотно. І це раніше не заважало надавати Антимонопольному комітету України спеціальний статус.

Тож на сьогодні маємо три нормативно визначених місця Антимонопольного комітету України в системі державних органів України:

1) держаний орган із спеціальним статусом;

2) центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом;

3) центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України безпосередньо.

Ураховуючи, що Конституцією України не передбачено існування центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом як окремого

виду органів виконавчої влади, це означає, що центральні органи зі спеціальним статусом є лише одним із видів центральних органів виконавчої влади, на які поширюються положення Конституції України, що стосуються центральних органів виконавчої влади. А отже, віднесення АМКУ до центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом не узгоджується з п. 9-2 ч. 1 ст. 116 Конституції України, у якому передбачено, що Кабінет Міністрів України призначає на посади та звільняє з посад за поданням Прем'єр-міністра України керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України. Як зазначає Ю.В. Ващенко, таке віднесення було (і залишається) штучним, оскільки Конституцією України лише встановлено особливий порядок призначення на посаду та звільнення з посади керівника АМКУ, а не визначено цей орган як орган виконавчої влади певного рівня [1, с.33].

З приводу місця АМКУ в системі органів державної влади слід звернути увагу, що органи антимонопольно-конкурентного регулювання в низці зарубіжних країн мають статус незалежних регуляторних органів, які набули значного поширення в Західній Європі наприкінці минулого століття. Крім агентств з питань загальної конкуренції, серед незалежних регуляторних органів поширеними є регулятори сфер комунальних послуг (зокрема енергетики, телекомунікацій) та фінансові регулятори. У зв'язку з цим вважаємо більш доцільним виведення АМКУ з системи органів виконавчої влади та віднесення його до групи незалежних регуляторних органів, нормативно-правове оформлення статусу якої на сьогодні відбувається в України. Звертаємо увагу, що зазначена тенденція вже намітилася в Україні з огляду на перспективне законодавство України. Так, 26 червня 2014р. Президентом України було зареєстровано у Верховній Раді України проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування)» №4178а [2]. Зазначеним законопроектом передбачається, серед іншого, у запропонованій новій редакції ст. 106 Конституції України віднести до повноважень Президента України призначення на посади та звільнення з посад Голови Антимонопольного комітету України, голів і членів національних комісій, що здійснюють державне регулювання природних монополій, у сферах зв'язку та інформатизації, ринків цінних паперів і фінансових послуг (п. 9-2 ст. 106 Конституції України). Вважаємо, що зазначена законодавча ініціатива свідчить про розуміння на вищому рівні спільних рис у правовій природі регуляторів у сфері конкуренції, природних монополій та фінансових ринків, які підкреслюють необхідність надання особливого місця в системі органів державної влади цим органам, що, безумовно, є дуже позитивним [1, с.37].

Ураховуючи зазначене вважаємо, що Антимонопольний комітет України повинен бути виведений за межі системи органів виконавчої влади та віднесений до групи незалежних регуляторних органів, до якої мають бути віднесені Національний банк України та регуляторні комісії (зокрема з регулювання природних монополій, фінансових ринків, цінних паперів та фондового ринку, зв'язку та інформатизації). За таких умов місце АМКУ в

системі державних органів України краще визначати саме як «державний орган влади з особливим статусом» визначений у Законі України «Про Антимонопольний комітет України».

Література

1. Ващенко, Ю.В. До питання про місце в системі органів державної влади України Антимонопольного комітету України, Фонду державного майна України, Державного комітету телебачення і радіомовлення України / Ю.В. Ващенко // Адміністративне право і процес. – 2014. – № 4 (10). – С.31-41

2. Про внесення змін до Конституції України (щодо повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування) : Проект Закону України від 26 червня 2014 р. реєстр. №4178а [Електронний ресурс] / Президент України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/ webproc4_1?pf3511=51513

Струк Є.О., студент (Чернігів, Україна)
Наук. кер.: Козинець О.Г., к.і.н., доцент (Чернігів, України)

ФОРМА ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ – ДОСВІД ПОШУКУ

З моменту здобуття Україною незалежності, перед нашою державою постало питання, яка ж саме повинна бути форма правління. Форма правління характеризує організацію вищих органів державної влади, розподіл їх повноважень, порядок формування, а також роль суспільства у формуванні органів влади [1 с. 73]. Форма правління повинна відповідати прагненню населення певної держави і при цьому повинна бути злагода між вищими органами влади, що іноді, на жаль, важко забезпечити. Відповідність цим критеріям дозволить ефективно, а головне стабільно розвивати державу, тому цій темі приділяється велика увага в Україні, де пошук оптимальної форми державного правління продовжується й досі. На жаль, знайти оптимальну форму правління буває дуже важко, адже мають місце не лише об’єктивні фактори, а й суб’єктивні.

Обговорення і дискусії стосовно вибору форми правління для нашої держави почалися на початку 90-х рр. XX ст., коли Україна стала незалежною. Теорія держави і права вирізняє два основні види форми правління: монархія та республіка. Зважаючи на прагнення українського народу до демократичної держави, розглядалися тільки республіканські форми правління: президентська, парламентська та змішана. Україна, як складова частина тоталітарної держави в минулому, не могла бути президентською республікою, адже в такій державі, президент має дуже широкі повноваження. Звичайно, український народ, маючи досвід життя у державі, де керувала одна особа, не захотів надавати широкі повноваження президенту, тут велику роль відіграли суб’єктивні чинники. В Україні, особи, котрі приходять до влади, хочуть її зосередити в

своїх руках з метою власного збагачення, а також самостійного володарювання. На нашу думку, причиною цьому є життя народу протягом довгого періоду спочатку у монархічній, а потім у тоталітарній державі, де верхівка повністю зосереджувала владу у своїх руках. Відсутність досвіду життя в демократичній країні, такого наприклад як у США, вплинуло на те, що в Україні і досі не існує ефективно діюча система поділу влад та стримувань і противаг, що може призвести до фактичної узурпації влади президентом. Велика кількість цих недоліків показує нам, що президентська форма правління Україні не підходить.

Наступним видом форми правління, котру б могла впровадити Україна – це парламентська республіка. З точки зору відходу від тоталітаризму і шляху до демократії, парламент є тим органом, що, на нашу думку, потрібний Україні, адже узурпувати влади ніхто не зможе, але з'являється багато небезпек, які можуть дестабілізувати державний механізм і буде неможливо проводити ефективну політику.

В Україні, після здобуття незалежності, почала з'являтися велика кількість партій, кожна з них не має абсолютної підтримки, це пов'язано з тим, що населення нашої держави по-різному дивиться на політику, котра повинна проводитись і по-різному виділяють курс, по якому повинна йти наша держава. В парламент пройде велика кількість партій, котрі будуть відстоювати свою позицію, котра суперечить інтересам іншої партії і це призведе до унеможливлення стабільної роботи парламенту. Також не буде єдності у веденні зовнішньої політики. Україна, за такої форми правління не зможе нормально розвиватися, фактично, держава буде стояти на одному місці, влада буде паралізована через постійні суперечки. Це потягне за собою невдоволення населення, заколоти, страйки, збільшиться ймовірність силового протистояння. Також в Україні присутній влив на депутатів, це призведе до діяльності депутатів на користь певних осіб або навіть держав, а не України, це є фактично загроза суверенітету нашої країни. Таким чином, впровадження парламентської республіки в Україні недопустиме, оскільки це може призвести до катастрофічних наслідків.

Співставивши два основні види форми правління з реаліями нашої держави, можна зробити висновок, що вони нам не підходять. Попри це, певна форма правління повинна бути обов'язково, тому було вирішено впровадити змішану форму державного правління, в основі лежить взяття найкращих якостей від президентської і парламентської форми і злиття їх в одну. Але виникає питання, кому ж надати більше повноважень, президенту чи парламенту? Над цим питанням розмірковують і досі. Україна в своїй історії чотири рази змінювала форму державного правління, змінюючи президентсько-парламентську республіку на парламентсько-президентську і навпаки, це є свідченням нестабільної політичної системи держави.

Як відомо, за Конституцією 1996 р. Україна отримала «сильний» парламент і «сильного» президента, що забезпечувалось за допомогою «слабкого» уряду, який, залишаючись підзвітним і відповідальним перед обома політичними гравцями, відправлявся у відставку щоразу, коли протистояння

між ними загострювалося. Так не могло довго тривати, тому у 2004 році була проведена конституційна реформа, що зміцнювала позиції парламенту та уряду. Президент зіткнувся з тим, що його компетенція не дозволяє йому самостійно втілювати в життя власну програму дій. За наявності більшості у парламенті пост прем'єр-міністра почав відігравати у державі значну роль, а в економічній сфері навіть став вище президента, але прем'єр-міністр виявився позбавленим підтримки з боку голів місцевих державних адміністрацій, адже право щодо їх призначення було збережено за президентом. Таким чином, реформа 2004 року не була продуманою і тому стала неефективною [2, с. 59-60]

Спостерігаючи за процесами в Україні, ми бачимо, що при виборі форми правління законодавці повинні рахуватися з науковцями, котрі досліджували проблеми форм правління, що існували в нашій державі та світі, але це практично не застосовувалося і як наслідок ми маємо багато проблем і суперечок стосовно організації влади з боку різних сил у країні. Фактично в Україні не було створено умов для конструктивного діалогу та співпраці між різними гілками влади і як наслідок, діалогу між державою та суспільством. Удосконалення потребує механізм стримувань і противаг. Форма державного правління пройшла значний шлях еволюції, але жоден із її етапів не був у повній мірі ефективним з позиції забезпечення демократичної консолідації та демократичного розвитку політичної системи. Розвиток форми правління в Україні – це є швидше результат постійних змін у розподілі влади між політичними елітами, ніж пошук оптимальної форми управління державою. При проведенні конституційної реформи, внесенні змін, потрібно враховувати комплекс певних характеристик: виборча система, формат партійної системи, і не обмежуватися лише розподілом повноважень між гілками влади [3, с.105-107].

Найбільш оптимальною формою правління для України, на нашу думку, є все ж таки напівпрезидентська форма правління, але з врахуванням досвіду країн Європи. Впровадження принципу співіснування гілок влади, котрий полягає у тому, що у разі перемоги на парламентських виборах політичної партії, яка підтримує президента, уряд фактично формується президентом, коли на парламентських виборах перемагає опозиційна президенту політична партія, в такому випадку парламентом. Цей принцип не є суто теоретичним. Таке співвідношення політичних сил підтверджується і французьким досвідом (1986–1988, 1993–1995, 1997–2002 рр.). Таке впровадження дозволить певним чином стабілізувати відносини між гілками влади і, як наслідок, буде забезпечений нормальний розвиток держави [2, с.60].

Отже, на нашу думку, найбільш вдалою формою правління для України є президентсько-парламентська республіка, але не в тому вигляді, в котрому її запроваджували, а допрацьована з врахуванням досвіду європейських держав та досліджень вітчизняних науковців. Важливим також є те, що українська еліта повинна зрозуміти, їх обирають для представництва українського народу та

праці на його користь, а не на власну, адже це також має значний вплив на ефективність тієї чи іншої форми правління, котра впроваджується в державі.

Література

1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / О.Ф. Скакун. пер. з рос. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.

2. Петришин О. Змішана республіканська форма державного правління: питання теорії та практики / О. Петришин // Право України. – 2009. – №10. – С. 57–60.

3. Бостан С.К. Форма правління незалежної Української держави : етапи розвитку, проблеми, перспективи / С.К. Бостан // Форум права. – 2011. – №2. – С. 103–110.

Трохименко Д.О., слухач (Чернігів, Україна)
Наук. кер.: Ткаченко О.Г., к.ю.н. (Чернігів, Україна)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день, вітчизняна пенітенціарна система перебуває у стані реформування. Щоб створити нову сучасну систему виконання покарань, яка б відповідала високим європейським стандартам, необхідно вирішити низку проблем.

Насамперед такими проблемами є:

– проблема пенітенціарної політики;

– питання безпеки кримінально–виконавчої системи (далі – КВС);

– емоційне вигоряння у пенітенціарних службовців;

– недостатнє матеріальне і фінансове забезпечення КВС;

– недосконалість нормативно–правової бази КВС;

– ставлення суспільства до пенітенціарної системи і т.д.

Про проблему пенітенціарної політики України, доречно говорить відомий український учений-новатор Г. Радов. Дане проблемне питання розпочинаються з елементарного – відсутності у сучасній українській науці та соціальній практиці адекватного уявлення щодо поняття і сутності пенітенціарної політики як соціально-правового явища [1, с. 12]. В Україні на провадженні пенітенціарної, а не кримінально-виконавчої діяльності наполягав науковець В. Синьов. Він розглядав її в узагальненому розумінні як таку, що має вузько професійну, суто функціональну специфіку, спільні характеристики, зумовлені особливостями свого предмета (засуджені та їхня спільність), умовами роботи (місця позбавлення волі, особлива правова регламентація дій) і завданням (перевиховання засуджених, збереження і примноження їхніх суспільно корисних рис, зокрема фізичного і психічного здоров’я, здатності позитивно виконувати свої соціальні ролі; безпека – як внутрішня в межах

установи, так і зовнішня, з погляду захисту суспільства від злочинців) [2, с. 19–20].

Зміст пенітенціарної політики та її наслідків уособлюють слова керівника Американської пенітенціарної асоціації Е. Травізона: «Тюрма належить суспільству, як і суспільство – тюрмі. Виправлення злочинців – обов'язок усієї громадськості, а не тільки пенітенціарної системи. Ця нова філософська концепція закликає тих, хто її не приймає, до її прийняття» [3, с. 241]. Аналізуючи чинне кримінально-виконавче законодавство України у сфері виконання покарань варто сказати, що його зміст не узгоджується з пенітенціарною діяльністю, а це необхідно враховувати у кримінально-виконавчій діяльності, зокрема науковій складовій, де поняття, категорії та норми зазначених правових явищ не є тотожними. Саме про це наголошували у своїх працях П. Михайленко, А. Степанюк, В. Трубніков та інші українські вчені.

Безпека існуючої кримінально-виконавчої системи України є складовим елементом системи національної безпеки держави. На безпеку КВС України впливає багато факторів, як зовнішніх, так і внутрішніх. До зовнішніх факторів безпеки кримінально-виконавчої системи відносять такі: неадекватна оцінка ролі і місця кримінально-виконавчої системи України в загальнодержавному механізмі соціаль-ного управління у сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави; відсутність ефективної координації дій між усіма суб'єктами державної влади щодо вироблення і реалізації єдиної державної політики у сфері виконання покарань; невідповідність між правовим та інституціональним забезпеченням кримінально-виконавчої системи; функціональна невизначеність та фактичне перевантаження слідчих ізоляторів; відсутність спеціальних установ для тримання засуджених до довічного позбавлення волі; відсутність концепції безпеки кримінально-виконавчої системи як складової частини системи національної безпеки України.

До основних внутрішніх факторів загроз безпеці кримінально-виконавчої системи на рівні виправної установи належать: тероризування засуджених позитивної спрямованостіз боку інших засуджених; створення та існування неформальної, сурово ієрархованої і стратифікованої структури груп засуджених, вплив на яку малоефективний; вимагання із засуджених майна, грошей, особистих речей, посилок, передач для «злодійських кас»; − підбурювання та організація нападів на засуджених, персонал установи; компрометація окремих співробітників, які ведуть активну боротьбу з порушниками режиму; погроза або шантаж стосовно адміністрації або її окремих представників; опір законним діям персоналу виправної установи; примушування до участі в групових заворушеннях; підготовка засобів для скоєння злочинів; листування із засудженими та інши- ми особами з порушенням установлених прав ізоляції.

Емоційне вигоряння у пенітенціарних службовців розглядається як форма професійної деформації суб'єкта професійної діяльності, що проявляє себе у зниженні емоційної віддачі, прагненні скоротити професійні обов'язки, які вимагають емоційних витрат та у прагненні виправити це шляхом

знецінювання діяльності. Особливості професійної діяльності співробітників кримінально-виконавчої системи і рівень емоційно-стресових навантажень висувають підвищені вимоги до їх морального стану, суспільно- правової свідомості і психічної стабільності [4].

Чинники, які сприяють розвитку професійної деформації у пенітенціарних службовців можна об'єднати у 2 групи: індивідуальні й організаційні. Індивідуальні чинники – включають індивідуально-психологічні характеристики співробітника, його особистісні якості та властивості. У перші два роки роботи людина проявляє підвищену готовність до активного включення у діяльність. Це пояснює ефект психологічної мобілізації – прагнення продемонструвати свої кращі якості. Також констатується тимчасова дезадаптація – невідповідність особистісних особливостей людини і реальності. На третьому-п'ятому роках роботи відбувається переосмислення попередніх і формування нових норм і відносин особистості до праці. Знижується здатність до співпереживання. Наростає конформність, твердий стиль поведінки, знижується обережність й обачність у вчинках [5], а це сприяє зростанню службових злочинів.

Організаційні чинники – обумовлені соціально-психологічним характером професійної діяльності і специфікою роботи у пенітенціарних установах. До них відносять: надмірну напруженість, стресогенність, екстремальність.

Отже, аналізуючи вище викладене, можна зробити висновок, що постійне реформування української пенітенціарної системи, яке почалось із здобуттям незалежності України, так і не змогло вирішити основні фундаментальні проблеми кримінально-виконавчої системи, такі як: проблема пенітенціарної політики; питання безпеки кримінально-виконавчої системи; емоційне вигоряння у пенітенціарних службовців; недостатнє матеріальне і фінансове забезпечення КВС; недосконаліть нормативно-правової бази КВС; ставлення суспільства до пенітенціарної системи. Саме поступове і ефективне вирішення визначених питань, дозволить створити нову сучасну пенітенціарну систему.

Література

1. Радов Г.О. Першочергові проблеми пенітенціарної політики України на сучасному етапі / Г. О. Радов // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. – 1996. – № 1. – С. 12-16.

2. Синьов В. М. Підготовка спеціалістів для пенітенціарної системи / В. М. Синьов // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. – 1996. – № 1. – С. 17-24.

3. Enthony P. Travisono. The American Prison: From the Beginning. – ACA : Glencoe Press, 1983. – 288 p.

4. Ушатиков А. М. Основы пенитенциарной психологии: учебник / А. М. Ушатиков. − Рязань: Академия права и управления, 2001. − 536 с.

5. Клиническая психология / Под ред. М. Перре, У. Бауманна. − Спб. : Питер, 2002. − 431с.

Тунтула А.С., к.ю.н., доц. (Николаев, Украина)

НОВАЯ ДОКТРИНА МЕХАНИЗМА ПЕРЕДАЧИ ВЛАСТИ ОТ ИЗБИРАТЕЛЕЙ СУБЪЕКТАМ ВЛАСТНЫХ ПОЛНОМОЧИЙ

Евроинтеграционные процессы подразумевают не только адаптацию нашего государства к правовому полю государств Европейского Союза, но и возможность предложить этим странам наиболее развитые положения отечественной юриспруденции в части совершенствования механизма государственного регулирования , среди которых можно выделить разработанную А. А. Кириченко новую доктрину последовательности передачи власти от избирателей государства в целом или ее отдельных административно-территориальных единиц (АТЕ) субъектам властных полномочий, что в усовершенствованном варианте может быть представлено в следующей редакции:

1. Непосредственная демократия (непосредственная власть, первичная власть):

1.1. Общегосударственная непосредственная демократия (общегосударственная первичная власть):

1.1.1. Общегосударственный референдум.

1.1.2. Общегосударственные выборы.

1.2. Региональная непосредственная демократия (региональная первичная власть):

1.2.1. Региональный референдум.

1.2.2. Региональные выборы.

1.3. Локальная непосредственная демократия (локальная первичная власть в виде общего собрания коллектива юридического лица с принятием решения с помощью тайного голосования и др.).

Другие формы народного волеизъявления не носят демократический характер. Они не являются всеобъемлющими и/или не могут обеспечить тайну волеизъявления (а, значит, и гарантии свободы такого волеизъявления): митинги, шествия, вече, экзит-полы, регистрация на сайтах, подача заявлений, общее собрание коллектива юридического лица с открытым голосованием и др.

2. Представительская демократия (вторичная власть):

2.1. Полипредставительская демократия (поливторичная власть):

2.1.1. Общегосударственная полипредставительская демократия (общегосударственная поливторичная власть):

2.1.1.1. Первый уровень (парламент в целом).

2.1.1.2. Второй уровень (президиум парламента, вторая палата парламента).

2.1.2. Региональная полипредставительская демократия (региональная поливторичная власть):

2.1.2.1. Первый уровень (сессия местных советов, законодательного собрания и др.).

2.1.2.2. Второй уровень (исполком, президиум, иное постоянное представительство местных советов, законодательного собрания и др.).

2.1.3. Локальная полипредставительская демократия.

2.1.3.1. Первый уровень (собрание представителей коллектива юридического лица).

2.1.3.2. Второй уровень (президиум, иное постоянное представительство общего собрания или собрания представителей юридического лица).

2.2. Монопредставительская демократия (моновторичная власть):

2.2.1. Общегосударственная монопредставительская демократия или общегосударственная моновторичная власть (президент, премьер-министр или иное высшее должностное лицо государства, избираемые всеми избирателями страны).

2.2.2. Региональная монопредставительская демократия или региональная моновторичная власть (губернатор, глава региона, иной выборный высший руководитель региона).

2.2.3. Локальная монопредставительская демократия или локальная моновторичная власть (выборный руководитель юридического лица).

3. Делегированная демократия (третичная власть):

3.1. Общегосударственная делегированная демократия (общегосударственная третичная власть):

3.1.1. Правительство.

3.1.2. Премьер-министр.

3.1.3. Руководители министерств, ведомств и комитетов.

3.2. Региональная делегированная демократия или региональная третичная власть (руководители, сотрудники региональных юридических лиц).

3.3. Локальная делегированная демократия или локальная третичная власть (руководители и сотрудники низовых юридических лиц).

В данном случае речь идет о передаче власти собственно от избирателей каждой административно-территориальной единицы государства (регионов) субъектам властных полномочий, чем подчеркивается полная самостоятельность каждой административно-территориальной единицы государства (региона), мнение избирателей каждой из которой в решении общегосударственных вопросов учитывается только с помощью общегосударственного демократичного консенсуса, тогда как в пределах своей территории, мнение данных избирателей по вопросам, которые де-факто принадлежат к компетенции органов местного самоуправления, является законом для субъектов властных полномочий как местного, так и общегосударственного уровня власти.

Представленную новую доктрину в полной мере дополняет разработанная этим же автором новая доктрина политических режимов государства, согласно которой предлагается выделять следующие режимы:

1. Теоретическая модель политических режимов государства:

1.1. Демоскратия, когда решения в обществе или в локальных коллективах принимаются осознанно большинством избирателей или иных голосующих, минимально 50% плюс еще хотя бы один голос, что возможно лишь при достаточно высокой политической зрелости избирателей.

1.2. Квазидемоскратия - если решения в обществе, хотя и принимаются большей частью его избирателей, но не осознанно, т.е. когда избиратели фактически не понимают, за какое именно решение, за достижение какой именно цели они голосуют.

1.3. Демонкратия, что происходит уже от слов «demon + kratos» - власть зла, насилия, в конечном счете, меньшинства избирателей государства, когда решение в обществе практически принимаются меньшинством избирателей.

2. Практическая модель политических режимов государства:

2.1. Политико-правовая гуманистическая элита, которая реально принимает все решения в государстве от имени народа и практически в интересах большинства народа, а, значит, в интересах того или иного типа гуманистического гипертипа государства.

2.2. Политико-правовая эгоистичная элита, которая иногда формально принимает все решения в государстве от имени народа, но в интересах фактически меньшинства, а, значит, в интересах того или иного типа эгоистического гипертипа государства.

В то же время данная новая доктрина политических режимов государства является преимущественно теоретической разработкой, рассчитанной на перспективную практическую апробацию.

Современная апробация демоскратичного режима может быть только ситуативной и лишь в случаях решения референдумом простых, доступных для осознанного понимания всем избирательным электоратом, вопросов. В таком аспекте возникает и закономерный вопрос, юридически обоснованно ли представление права участия в референдуме или выборах правонарушителям, по крайней мере тем из них, которые совершили столь тяжкое правонарушение, что за него были приговорены к срочному или, что еще хуже, к пожизненному лишению свободы.

В случае предоставления и таким правонарушителям избирательного права возникает правовая коллизия, с одной стороны, государство тратит немалые средства на исполнение первой базисной задачи юриспруденции в части разработки эффективного, рационального и качественного правового регулирования необходимых сторон общественной жизни; с другой стороны, определенное лицо, как правило, умышленно и тяжко или даже особенно тяжко нарушает это правовое регулирование, а с третьей стороны, само же предоставляет и этому лицу-правонарушителю право принимать непосредственное участие в разработке и принятии такого регулирования путем референдума или косвенного участия в этом процессе через избрание тех, кто будет разрабатывать и принимать такое правовое регулирование.

Поскольку участие в референдуме и выборах (избирать и быть избранным) должно быть осознанным, то в целом целесообразно лишить права

избирать или быть избранными или голосовать на референдуме следующие категории физических лиц:

1. Правонарушителей, которые осуждены к срочному или пожизненному лишению свободы, а при наличии - и к смертной казни (в последнем из случаев, разумеется, до приведения приговора в силу), что восстанавливается у правонарушителей, осужденных к срочному лишению свободы, лишь тогда, когда их судимость погашена или с них снята судом досрочно.

2. Лиц, не достигших совершеннолетия.

3. Невменяемых лиц и ограниченно вменяемых лиц, в т.ч. и тех, которые по этой же причине лишены полной де-факто имущественно-договорной деликтоспособности.

Шавырина О.В., ст.преподаватель (Могилев, Республика Беларусь)

ВАЖНЕЙШИЙ ПРИОРИТЕТ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ БЕЛОРУССКОГО ГОСУДАРСТВА-СТРОИТЕЛЬСТВО ЖИЛЬЯ

Жилищная проблема в настоящее время в Республике Беларусь стоит достаточно остро. Ее решение-одна из основных задач государства. Обеспечение человека доступным и комфортным жильем было и остается одним из важнейших приоритетов социально-экономической политики белорусского государства.

В настоящее время в Республике Беларусь основным способом удовлетворения жилищной потребности граждан является строительство жилья. На сегодняшний день в республике действует ряд нормативных правовых актов по данному направлению.

Так, соответствующее решение закреплено постановлением «О мерах по выполнению заданий на 2017 год по строительству жилых домов, объемах ввода в эксплуатацию и финансирования строительства жилья и объектов инженерной и транспортной инфраструктуры в 2018 году» [1]. В соответствии с данным постановлением почти наполовину увеличиваются объемы жилья для многодетных семей. Так, увеличены объемы ввода жилья для многодетных семей с 191,2 тыс. кв.м в 2016 году до 259,7 тыс. кв.м в 2017 году. Если в прошлом году новые квартиры было запланировано построить для 2194 многодетных семей, то в текущем году-для 4329 семей. В Минске новые жилые помещения планируется построить для 754 многодетных семей (в прошлом году-для 566 семей). Также, следует отметить, что больше квартир построят и для отселения. В текущем году для отселения граждан, проживающих в ветхих и аварийных жилых домах, новые квартиры планируется построить для 145 семей (26-в Минске). В прошлом году планировалось отселить 110 семей. Относительно же заданий на 2018 год, то в 2018 году в Беларуси запланировано построить также 3500 тыс. кв.м жилья, из них в Брестской обл.-

472 тыс. кв.м, Витебской-251 тыс. кв.м, Гомельской-391 тыс. кв.м, Гродненской - 490 тыс. кв.м, Минской - 972 тыс. кв.м, в Могилевской обл. - 280 тыс. кв.м.

В 2018 году в Минске, как и в текущем, запланировано ввести в эксплуатацию 644 тыс. кв.м жилья.

Еще одним важнейшим нормативным правовым актом по строительству жилья является Постановление Совета Министров Республики Беларусь 21.04.2016г. № 325 Государственная программа «Строительство жилья на 2016 – 2020 годы» [2]. Если мы рассмотрим характеристику предыдущего периода жилищного строительства, то реализация государственной политики в области жилищного строительства позволила в 2011- 2015 годах ввести в эксплуатацию 25,8 млн. кв. метров жилья, благодаря чему свои жилищные условия улучшили более 310 тыс. семей (свыше 1 млн. человек). При этом около 53 процентов жилья (13,7 млн. кв. метров) построено гражданами, состоящими на учете нуждающихся в улучшении жилищных условий (196,7 тыс. семей). Уровень обеспеченности населения жильем вырос с 25 кв. метров на человека в 2011 году до 26,36 кв. метра на человека в 2015 году. Наращивались объемы строительства жилья социального пользования и для многодетных семей, а также индивидуального жилищного строительства. С 2011 года по январь – декабрь 2015г. доля жилья, построенного для многодетных семей, в общем объеме введенного жилья выросла с 5,6 процента до 7,4 процента, индивидуального жилья – с 30,9 процента до 46,6 процента. За 2011-2015 годы построено 321,6 тыс. кв. метров жилья социального пользования, 2012-2015 годы-465,5 тыс. кв. метров жилых помещений коммерческого использования, 2014- 2015 годы- 1086 тыс. кв. метров жилья по государственному заказу. За 2011-2015 годы на строительство жилья направлено 147,7 трлн. рублей, из них 41,5 трлн. рублей – льготные кредиты банков, на строительство инфраструктуры – 26,8 трлн. рублей. Существенно увеличилась за этот период доля собственных средств организаций и населения в общем объеме финансирования жилищного строительства, по итогам 2015 года она превысила 60 процентов. Государственная программа «Строительство жилья на 2016-2020 годы» направлена на создание условий для удовлетворения гражданами потребности в доступном и комфортном жилье согласно их индивидуальным запросам и финансовым возможностям. Также, следует отметить, что развитие жилищного строительства в Республике Беларусь в 2016-2020 годах будет проходить в соответствии с общей концепцией развития экономики страны, предусматривающей сокращение доли бюджетного финансирования и расширение использования внебюджетных источников. Государственной программой предусмотрено увеличение уровня обеспеченности населения жильем с 26,36 кв. метра на человека (в 2015 году) до 27,3 кв. метра (в 2020 году). При этом в общем объеме ввода в эксплуатацию жилых домов к 2020 году не менее 40 процентов будет приходиться на долю индивидуальных жилых домов, а все многоквартирные жилые дома планируется строить в энергоэффективном исполнении, позволяющем снизить эксплуатационные затраты. Также в соответствии с данной программой выработано ряд мероприятий:-строительство жилья для граждан, имеющих право на

государственную поддержку в виде льготных кредитов и субсидий, будет осуществляться по экономичным проектам и контролируемым ценам; - продолжится повышение уровня благоустройства жилищного фонда, развитие социальной, инженерной и транспортной инфраструктуры населенных пунктов, особенно в сельской местности и малых городских поселениях и т.д. Целью Государственной программы является повышение уровня обеспеченности населения Республики Беларусь доступным и качественным жильем. Сводным целевым показателем Государственной программы является уровень обеспеченности населения жильем, который вырастет с 26,5 кв. метра на человека (в 2016 году) до 27,3 кв. метра (в 2020 году). Задача подпрограммы– обеспечение строительства запланированных объемов общей площади жилья: 4000 тыс. кв. метров в 2016 году и по 3500 тыс. кв. метров в год с 2017 по 2020 год. Объем ввода в эксплуатацию жилья за счет всех источников финансирования в 2016 – 2020 годах – 18 млн. кв. метров. Строительство жилья для граждан, состоящих на учете нуждающихся в улучшении жилищных условий и осуществляющих строительство (реконструкцию) жилья с государственной поддержкой, будет осуществляться за счет планируемых на эти цели объемов льготных кредитов банков с преимущественным использованием экономичных проектов жилых домов в крупнопанельном исполнении. Доля индивидуального жилищного строительства в общем объеме жилищного строительства в 2020 году – 40 процентов. В целом за 2016-2020 годы планируется ввести в эксплуатацию 6481 тыс. кв. метров общей площади индивидуальных жилых домов, в том числе: в 2016 году – 1181 тыс. кв. метров; в 2017 году – 1250 тыс. кв. метров; в 2018 году – 1300 тыс. кв. метров; в 2019 году – 1350 тыс. кв. метров; в 2020 году – 1400 тыс. кв. метров. Доля внебюджетных источников финансирования в общем объеме финансирования строительства жилья – ежегодно не менее 80 процентов. Ограничение объемов льготного кредитования, оптимизация перечня категорий граждан, имеющих право на государственную поддержку при улучшении жилищных условий, будет стимулировать граждан инвестировать собственные средства в строительство жилья. Оценка объемов внебюджетных инвестиций (за счет собственных средств граждан и организаций) в жилищное строительство как в целом по республике, так и по регионам будет проводиться на основе научно-обоснованной экономико-математической модели. Граждане, желающие улучшить свои жилищные условия, смогут осуществлять строительство жилья, в том числе реконструкцию, с использованием банковского кредита, жилищных облигаций, долевым способом, а также приобретать жилье на первичном и вторичном рынках. К 2020 году будут созданы соответствующие условия для развития ипотеки и системы жилищных строительных сбережений. Продолжится работа по строительству жилых помещений коммерческого использования как за счет средств республиканского и местных бюджетов, так и с привлечением частных инвестиций на условиях государственно-частного партнерства. Планируется осуществлять строительство жилья за счет льготных кредитных ресурсов на условиях, определяемых банками, по ставкам, уменьшенным на 50 процентов ставки рефинансирования Национального

банка. При этом в 2016 – 2020 годах планируется ввести в эксплуатацию 8675,6 тыс. кв. метров энергоэффективного жилья: в 2016 году – 1418,1 тыс. кв. метров; в 2017 году – 1462,5 тыс. кв. метров; в 2018 году – 1760 тыс. кв. метров; в 2019 году – 1935 тыс. кв. метров; в 2020 году – 2100 тыс. кв. метров. К 2020 году все многоквартирное жилье будет строиться в энергоэффективном исполнении.

Таким образом, в Республике Беларусь созданы все условия и имеется соответствующая нормативная правовая база по созданию комфортного, долговечного, экономичного по содержанию и обслуживанию жилищного фонда, способного удовлетворять жилищные потребности нынешнего и будущих поколений граждан и обеспечивать доступность в приобретении жилья всех слоев населения, повышение уровня обеспеченности граждан жильем, развитие жилищного строительства с преимущественным использованием средств внебюджетных источников финансирования и долгосрочных форм кредитования граждан на приобретение жилья, дальнейшее развитие рынка жилья и жилищных услуг. Так как эффективное использование существующего жилищного фонда являются приоритетными направлениями социально-экономического развития страны.

Литература

1. Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 29 дек. 2016 года №1113 «О мерах по выполнению заданий на 2017 год по строительству жилых домов, объемах ввода в эксплуатацию и финансирования строительства жилья и объектов инженерной и транспортной инфраструктуры в 2018 году»[Электронный ресурс] // Законодательство стран СНГ/ ООО«СоюзПравоИнформ». - Режим доступа:http://base.spinform.ru /show_ doc.fwx?rgn=8687 .-Дата доступа: 27.04.2017.

2. Постановление Совета Министров Республики Беларусь 21.04.2016г. № 325 «Строительство жилья на 2016 – 2020 годы» [Электронный ресурс] // Законодательство стран СНГ/ ООО «СоюзПравоИнформ».-Режим доступа: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=8687 .-Дата доступа: 27.04.2017.

Шатіло В.А., к.ю.н., доц. (Київ, Україна)

ПИТАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ

Інституційність є необхідною ознакою і беззаперечною умовою існування ефективного збалансованого конституційного механізму державної влади. Власне термін інститут (від лат. institutum – устрій, організація установа) має кілька значень: 1) комплекс організацій, установ, індивідів, що володіють певними засобами, ресурсами і виконують правові, соціальні, політичні функції

(держава, суд, політичні партії); 2) форма організації політичної, економічної, соціальної, правової та іншої діяльності людей через чіткий поділ функцій; 3) зібрання людей, які згідно з поділом праці, об'єднуються для досягнення спільної мети, забезпечення діяльності в певній галузі суспільних відносин. У юридичній науці поняття «інститут» найчастіше означає комплекс норм, що регулюють суспільні відносини. Діяльність же інститутів заснована на чітко розробленій системі правил і норм, контролі за їх виконанням [1, с. 115-116]. Проте, варто зазначити, що юриспруденція, з одного боку, є беззаперечно інституційною наукою, тобто вивчає правові інститути, а, з іншого, юриспруденція вивчає інститути-моделі і не завжди звертає увагу на правові інститути, що реально функціонують і реалізуються у суспільних відносинах.

Але, на жаль, реальність не завжди відповідає інститутам-моделям, а тому основним завданням дослідження та побудови ефективного конституційного механізму державної влади є наближення інститутів-моделей до реального існування у суспільному житті. Адже суто формалістський «інституціоналізм» може призвести до вивчення фіктивних інститутів, тобто моделей, яким в реальності мало що відповідає.

Конституційний механізм державної влади повинен ґрунтуватись на інституційній основі та функціонувати ефективно й стабільно. В інакшому випадку вирішення політичних, економічних та соціальних завдань не буде результативним і держава буде слабшати. Для цього необхідно дотримання та вирішення наступних важливих умов.

По-перше, забезпечення стабільності, стійкості та поступового, комплексного, виваженого реформування конституційних інститутів таких як: інститути законодавчої, виконавчої, судової влади, інститут конституційної юрисдикції, інститут територіальної організації державної влади та інші. По-друге, послідовне та правомірне виконання функцій, покладених на органи державної влади та інші державні органи. По-третє, правильне використання методів конституційно-правового регулювання в політичній, економічній, соціальній та інших сферах життєдіяльності суспільства. По-четверте, підтримання органічної взаємодії основних інститутів механізму державної влади та недопущення перебільшення ролі одних та недооцінки інших. По-п'яте, сприяння усіма можливими способами демократизації державної влади та залучення громадян до управління державними справами.

Вперше теоретико-логічна модель конструювання політичного процесу та інтерпретації сутності інститутів державної влади та їх призначення представлені у працях Н.Макіавеллі [2]. Він відстоював погляд на політику як технологічний процес. Для Макіавеллі механізм організації державної влади – це особливе інституційне «ремесло», «мистецтво», пов'язане з технологіями здійснення публічної влади та управління. Інституційні властивості державної влади він обґрунтовує через її здатність забезпечити порядок, ефективне задоволення потреб та інтересів народних мас, цілісність та єдність держави. Проте, такий підхід до призначення інститутів механізму державної влади, звісно, має на меті забезпечення сильної жорстко централізованої моделі організації державної влади.

Створення в Україні сучасного, дієвого конституційного механізму державної влади повинно супроводжуватись формуванням якісно оновленої системи інститутів. Варто зазначити, що інституційні зміни, безумовно, відбуваються в історичній послідовності під впливом відповідних чинників (наприклад, таких як глобалізація, інформатизація тощо). Саме тому актуалізується необхідність формування нових інститутів, здатних сприяти реалізації державної публічної політики і заснованих на принципах партнерських відносин між державою та громадянським суспільством. На ефективність, стабільність, адекватність інституційних інструментів упорядкування суспільних, політичних, економічних та інших процесів життєдіяльності суспільства впливають структурованість, баланс (дисбаланс) владно правової взаємодії, обмеженість (необмеженість, непідконтрольність) поведінки та застосування форм примусу, стійкість та розвиненість світоглядних уявлень та поведінки соціально-правових суб'єктів, що ґрунтується на високому рівні конституційної правосвідомості.

Отже, викладене дозволяє говорити про інституційність як базову характеризуючу ознаку та невід'ємний елемент конституційного механізму державної влади в Україні.

Література

1. Ожегов С.И. Словарь русского языка: ок 57000 слов / Под ред. чл.-корр. АН СССР Н.Ю.Шведовой. 20-е изд., стереотип. – М. : Русский язык, 1988. – С.115-116.

2. Нікколо Мак'явеллі. Флорентійські хроніки. Державець. Переклад з італійської: Анатоль Перепадя. – К.: Основи, 1998. – 492 с.

Шейда В.Ю., аспірант (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Ганзенко О.О., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В ЄС ЯК ПРОЯВ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Україна є європейською соціальною правовою державою, яка активно розвивається і прагне набути повноправного членства в Європейському Союзі. Таке прагнення обмовлено об'єктивними процесами глобалізації, необхідністю інтеграції нашої держави у європейський політико-правовий простір задля забезпечення найвищих стандартів реалізації та захисту прав і свобод людини, розвитку вітчизняної економіки та культури. Все це обумовлює актуальність дослідження інтеграції України в ЄС як прояву процесів глобалізації.

Термін глобалізація походить від французького слова «global» - загальний. Цим терміном визначається об'єктивний процес формування, функціонування та розвитку принципово нової всесвітньої системи відносин між країнами і народами на підставі взаємозв'язку та взаємозалежності, що поглиблюються у всіх сферах життєдіяльності світового співтовариства.

На думку І. Сопіги, глобалізація – це процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. Основними наслідками цього процесу є розподіл праці, міграція в масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, а також зближення рівня культур різних країн. Це об'єктивний процес, який носить системний характер, тобто охоплює усі сфери життя суспільства [1].

Узагальнюючи наукові дослідження глобалізації Т.П. Чубко робить висновок про те, що на сьогодні існує три концептуально відмінні підходи, які пропонують своє бачення глобалізації. Перший, апологетичний – глобалізм (Т. Фрідман, М. Хорсман, А. Маршалл, Е. Гідденс та ін.) – полягає в тому що, глобалізація розглядається як невідворотній процес, сутністю якого є абсолютний примат світового порядку над національними державами і суспільствами.

Другий, поміркований – трансформаціоналізм (К. Уолтс, П. Герст, Г. Томпсон, У. Бек, Д. Штігліц, Д. Гелд, Е. Макгрю) – полягає в тому, що сучасні форми глобалізації розглядаються як такі, що не мають аналогів в історії, а держави і суспільства в усьому світі під впливом глобалізації зазнають глибоких змін, намагаючись пристосуватися до більш взаємозв'язаного, але вельми непевного світу. Таким чином, на світовій арені залишаються як головні «гравці» національні держави і уряди, певні локальні культури, але вони зазнають суттєвих змін під впливом глобалізаційних процесів.

Третій, антиглобалізаційний – альтерглобалізм (С. Амін, Ф. Утар, К. Агтитон, Н. Хомський, Е. Туссен). Його представники стверджують, що глобалізація – це переважно міф, який приховує справжню суть міжнародного господарства, що дедалі більше поділяється на три головні регіональні блоки, де національні уряди залишаються вельми впливовими.

Отже, в найбільш загальному плані глобалізація означає формування певного загального світового простору, пронизаного єдиними принципами економічного та гуманітарного співіснування націй [2].

Для України процес глобалізації означає в першу чергу процес євроінтеграції.

У 2014 році Україна зробила свій остаточний геополітичний вибір. 27 червня 2014 року була підписана Угода про асоціацію між Україною та ЄС. 16 вересня 2014 року Угода про асоціацію була одночасно ратифікована Верховною Радою та Європейським парламентом (Стаття 4 Угоди про асоціацію, у котрій йдеться про встановлення Поглибленої та Всеосяжної Зони Вільної Торгівлі, частково вступила в силу 1 січня 2016 року) [3]. Наступним кроком має стати набуття Україною повноправного членства у ЄС, що вимагає подальшої адаптації національного законодавства до права ЄС, приведення його у відповідність до європейських правових стандартів.

Важливим документом, який став путівником українського народу на шляху до Європи, стала Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», затверджена Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 [4].

У відповідності до Стратегії сталого розвитку «Україна - 2020», рух української держави уперед здійснюватиметься за такими векторами:

- вектор розвитку – це забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя. Україна має стати державою з сильною економікою та з передовими інноваціями. Для цього, передусім, необхідно відновити макроекономічну стабільність, забезпечити стійке зростання економіки екологічно невиснажливим способом, створити сприятливі умови для ведення господарської діяльності та прозору податкову систему;

- вектор безпеки – це забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності. Україна має стати державою, що здатна захистити свої кордони та забезпечити мир не тільки на своїй території, а й у європейському регіоні. Визначальною основою безпеки має також стати забезпечення чесного і неупередженого правосуддя, невідкладне проведення очищення влади на всіх рівнях та забезпечення впровадження ефективних механізмів протидії корупції. Особливу увагу потрібно приділити безпеці життя та здоров'я людини, що неможливо без ефективної медицини, захищеності соціально вразливих верств населення, безпечного стану довкілля і доступу до якісної питної води, безпечних харчових продуктів та промислових товарів;

- вектор відповідальності – це забезпечення гарантій, що кожен громадянин, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, матиме доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг в державному та приватному секторах. Територіальні громади самостійно вирішуватимуть питання місцевого значення, свого добробуту і нестимуть відповідальність за розвиток всієї країни;

- вектор гордості – це забезпечення взаємної поваги та толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її історію, культуру, науку, спорт. Україна повинна зайняти гідне місце серед провідних держав світу, створити належні умови життя і праці для виховання власних талантів, а також залучення найкращих світових спеціалістів різних галузей.

Стратегія передбачає в рамках названих чотирьох векторів руху реалізацію 62 реформ та програм розвитку держави (реформа системи національної безпеки та оборони; дерегуляція та розвиток підприємництва; податкова реформа; програма енергоефективності; земельна реформа; реформа житлово-комунального господарства; реформа транспортної інфраструктури; реформа у сфері здійснення державних закупівель; реформа державного фінансового контролю та бюджетних відносин; реформа державної служби та оптимізація системи державних органів; судова реформа; оновлення влади та антикорупційна реформа; програма електронного урядування; реформа правоохоронної системи; програма енергонезалежності; реформа захисту інтелектуальної власності; реформа системи соціального захисту; пенсійна реформа; реформа системи охорони здоров'я; реформа у сфері забезпечення

безпечності та якості харчових продуктів; реформа у сфері захисту прав споживачів; програма створення бренду «Україна» тощо) [4].

Таким чином, практична реалізація Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» забезпечить досягнення основної мети України в умовах глобалізаційних процесів – набуття повноправного членства в ЄС, що в свою чергу сприятиме зростанню економіки, забезпеченню належного рівня реалізації та захисту прав і свобод громадян.

Література

1. Сопіга І. Глобалізація як чинник світової гегемонії США [Електронний ресурс] / І. Сопіга // Науковий блог: публікації, наукові статті, дискусії. – Режим доступу: http://naub.org.ua/?p=1063

2. Чубко Т.П. Глобалізація: поняття, вплив на сучасні державу і право / Т.П. Чубко // Форум права. – 2010. – № 1. – С. 396-405. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2010_1_64

3. Угода про асоціацію між Україною та ЄС (анотація основних розділів Угоди) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Міністерства закордонних справ України. – Режим доступу: http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-association

4. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015

Шершень Н.Б., ст. викладач (Дніпро, Україна)

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Європейська інтеграція є складним і комплексним процесом, вона стосується майже всіх сфер суспільного життя. Для України європейська інтеграція передусім пов’язана із внутрішніми реформами: адаптацією законодавства України до законодавства Європейського Союзу, впровадженням у життя європейських цінностей, переходом до європейських стандартів, норм і процедур.

На сьогоднішній день інтеграційні процеси в Україні надзвичайно динамічні. Все більше країн світу залучаються до співпраці: економічної, науково-технічної, політичної, а також дають можливість отримати від неї численні переваги та набути досвіду. Україна активно інтегрується в систему європейських економічних зв’язків і потребує виважених та ефективних рішень в державному управлінні. З огляду на європейський вибір України та сучасний стан розвитку її системи державного управління, європейський досвід державного управління є надзвичайно актуальним для нашої держави.

Ефективність системи державного управління залежить від кадрового забезпечення – державних службовців – виконавців правил і процедур,

координаторів процесів, їхнього потенціалу до підвищення кваліфікації, нарощування адміністративної спроможності.

Державна служба є одним із важливих інститутів державного управління. Вона спрямована на реалізацію державної волі, є прямим каналом зв'язку «держава-суспільство». Перед інститутами державної служби, враховуючи сучасні інтеграційні процеси України до Європейського Союзу, стають непрості завдання щодо реформування та покращення, відповідно до стандартів Європейського Союзу.

Державна служба – це публічна, професійна, політично неупереджена діяльність осіб із практичного виконання завдань і функцій держави, зокрема щодо: 1) аналізу державної політики на загальнодержавному, галузевому і регіональному рівнях та підготовки пропозицій стосовно її формування, у тому числі розроблення та проведення експертизи проектів програм, концепцій, стратегій, проектів законів та інших нормативно-правових актів, проектів міжнародних договорів; 2) забезпечення реалізації державної політики, виконання загальнодержавних, галузевих і регіональних програм, виконання законів та інших нормативно-правових актів; 3) забезпечення надання доступних і якісних адміністративних послуг; 4) здійснення державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства; 5) управління державними фінансовими ресурсами, майном та контролю за їх використанням; 6) управління персоналом державних органів; 7) реалізації інших повноважень державного органу, визначених законодавством [1]. Ці особи є державними службовцями і мають відповідні службові повноваження.

Інтеграційні процеси відображають потребу населення в самоорганізації, саморегулюванні суспільних зв'язків і відносин, та соціальний контроль.

Європейський Союз розглядає розвиток відносин між державними службовцями та громадянами як міцну основу для поліпшення процесів вироблення державної політики та якісного врядування. Залучення громадян до процесів вироблення та прийняття державних рішень дає змогу органам влади знайти нові шляхи вирішення проблем.

Гармонічні відносини між державними службовцями та громадянами значною мірою залежать саме від виконавської діяльності державних службовців. Громадяни оцінюючи роботу у кожному конкретному випадку – конкретного службовця формують думку про загальний апарат держави та державну службу як таку. У взаємовідносинах із громадянами орган влади представлений не анонімними структурами, але й людьми, які несуть окрім громадянської та моральної відповідальності ще й юридичну [2, с. 52].

Стаття 3 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачає: Сторони визнають, що принципи вільної ринкової економіки становлять основу для їхніх відносин. Верховенство права, належне врядування, боротьба з корупцією, боротьба з різними формами транснаціональної організованої злочинності й тероризмом, сприяння сталому розвитку і ефективній багатосторонності є головними принципами для посилення відносин між Сторонами. Серед основоположних принципів взаємодії України та Європейського Союзу виділяють зокрема й належне

врядування, що так чи інакше стосується ефективного функціонування державного управління, а з ним й державної служби. Важливим аспектом політичного діалогу між сторонами, згідно з п. е) ч. 2 ст. 4 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, є досягнення цілей такого діалогу, зокрема й у питаннях доброго врядування [3].

Одним із важливих кроків на шляху до реального впровадження заходів щодо покращення діяльності інституту державної служби було прийняття постанови Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні на період до 2017 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації» від 18 березня 2015 р. № 227-р. Стратегія визначає проблеми, які потребують розв'язання, мету, шляхи реалізації, індикатори реформи державної служби та служби в органах місцевого самоврядування та містить комплекс першочергових завдань і заходів, спрямованих на забезпечення розвитку державної служби та служби в органах місцевого самоврядування.

Основними напрямами реалізації Стратегії є:

– гарантування політичної нейтральності державної служби та служби в органах місцевого самоврядування шляхом розмежування політичних та адміністративних посад;

– забезпечення рівного доступу громадян до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, усунення корупційного механізму шляхом проведення виключно відкритого конкурсу на зайняття вакантних посад;

– формування ефективної системи управління людськими ресурсами на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування, що базуватиметься на врахуванні знань, умінь, навичок, а також особистісних якостей державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування;

– підвищення ефективності професійного навчання державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування шляхом оптимізації системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, зокрема у сфері державного та регіонального управління, запровадження індивідуальних програм розвитку персоналу та планування кар'єри;

– встановлення прозорої моделі оплати праці та уніфікація порядку встановлення розмірів посадових окладів відповідно до юрисдикції державного органу та органу місцевого самоврядування;

– гармонізація державної служби та служби в органах місцевого самоврядування шляхом відповідності законодавства у сфері державної служби та служби в органах місцевого самоврядування міжнародним стандартам та нормам ЄС;

– організаційно-методичне забезпечення проведення комплексного функціонального обстеження системи центральних та місцевих органів виконавчої влади з метою розвитку інституційної спроможності державного апарату;

– забезпечення прозорості, відкритості та підзвітності державних органів та органів місцевого самоврядування шляхом залучення організацій громадянського суспільства, наукових та експертних установ до розгляду

питань з формування та реалізації державної політики у сфері державної служби та служби в органах місцевого самоврядування [4].

Отже, коли в системі державного управління змінилися виклики і вимоги, необхідні інноваційні й нестандартні підходи до вирішення нових завдань, нових підходів до державної служби. Державний службовець є одним із важливих елементів системи державного управління – від нього залежить дієздатність інституцій, дотримання процедур, необхідних для демократичного управління, вироблення політики та координація євроінтеграційних процесів. Європейська інтеграція потребує специфічних знань, навичок і вмінь та особливо небайдужого ставлення. Важливою передумовою готовності державного службовця до професійної діяльності в умовах інтеграції слугує теоретична підготовка з розкриттям специфіки започаткування й розвитку інституцій Європейського Союзу, нормативно-правового забезпечення діяльності Європейського Союзу, правових актів щодо регулювання внутрішнього ринку Євросоюзу. Державний службовець, в умовах європейської інтеграції має вміти проводити стратегічний, політичний, ситуаційний, системний вид аналізу, мислити стратегічно та глобально, швидко й ефективно вирішувати широке коло питань європейської інтеграції, знаходити шляхи вирішення можливих ситуативних проблем, враховувати досвід країн-членів Євросоюзу.

Література

1. Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. № 889-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19.

2. Європейський досвід державного управління : курс лекцій / уклад. : О. Ю. Оржель, О. М. Палій, І. В. Кравчук та ін. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – 76 с.

3. Угода про асоціацію між Україною та ЄС, укладена 27 червня і ратифікована 16 вересня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344.

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні на період до 2017 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації» від 18 березня 2015 р. № 227-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/227- 2015-%D1%80.

РОЗДІЛ 7
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО, ФІНАНСОВОГО ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Баїк О.І., к.ю.н. (Львів, Україна)

ПРО РІЗНОВИДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Відповідальність за порушення податкового законодавства України є важливою складовою правового регулювання податкових правових відносин, найчисельнішими суб'єктами яких є платники податків. Податкове законодавство (англ. tax legistation) – це сукупність нормативно-правових актів, які містять правові норми, об'єднані спільним предметом регулювання – відносинами у сфері податкової діяльності. До прийняття Податкового кодексу України (далі – ПК України), законодавчі акти, що лежали в основі податкового законодавства становили певну систему: а) загальні нефінансові закони; б) загальні фінансові закони; в) загальні податкові закони; г) спеціальні податкові закони [1, с. 319].

Сучасне податкове законодавство України також має системний міжгалузевий та міжнародно-правовий зміст і складається із нормативно-правових актів, визначених у п. 3.1 ст. 3 ПК України [2]. Одним із принципів, на яких ґрунтується податкове законодавство України є невідворотність настання визначеної законом юридичної відповідальності у разі порушення податкового законодавства (пп. 4.1.3 п. 4.1 ст. 4 ПК України). Відповідальність за порушення податкового законодавства – це юридична відповідальність, через установлений законодавством механізм якої реалізується державний примус у податковій сфері. Для встановлення взаємозв'язку між державним примусом і юридичною відповідальністю важливе значення має «обов'язок». Головне призначення відповідальності полягає у державному примусі до реального виконання обов'язків [1, с. 79]. Сплата податків і зборів в порядку та розмірах, встановлених законом, є конституційним обов'язком кожного. Дана норма, закріплена у ч. 1 ст. 67 Конституції України, знайшла своє логічне продовження у ПК України, зокрема в ст. 36, яка визначає податковий обов'язок платника податку. За невиконання або неналежне виконання податкового обов'язку, що є безумовним та першочерговим стосовно інших неподаткових обов'язків, платник податків, крім випадків, визначених ПК України або законами з питань митної справи, несе відповідальність [2]. Беручи за основу ст.ст. 110, 111 ПК України, за порушення податкового законодавства платниками податків настає фінансова, адміністративна та кримінальна відповідальність. Своєю чергою, контроль за дотриманням податкового законодавства покладено на контролюючі органи [2]. При цьому слід пам'ятати, що Конституцією України закріплено гарантію про те, що ніхто не може відповідати за діяння, які на час

їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення (ст. 58 Конституції України) [3].

Відповідальність за порушення податкового законодавства України платниками податків повинна ґрунтуватися на конституційних нормах в частині індивідуального характеру юридичної відповідальності особи (ст. 61 Конституції України) [3]. На думку М. Хавронюка, зміст цієї норми полягає в тому, що при призначенні покарання, стягнення, застосування інших заходів, пов'язаних з притягненням особи до юридичної відповідальності того чи іншого виду мають враховуватися дані про особу винного, зокрема такі, що пом'якшують та обтяжують відповідальність, дані про ступінь її вини, мету і мотиви вчинення правопорушення тощо і з урахуванням цих даних має остаточно вирішуватись питання про вид і міру покарання (стягнення), про можливість звільнення особи від відповідальності чи від покарання (стягнення тощо) [4, с. 258]. Однак, як слушно зауважує Д. Лук'янець, принципу індивідуалізації юридичної відповідальності, закріпленому у ст. 61 Конституції України, не відповідає нормативна конструкція фінансової відповідальності за ПК України, що є суттєвою прогалиною у правовому регулюванні податкових відносин. Зазначений конституційний принцип реалізований у правовому регулюванні кримінальної та адміністративної відповідальності [5, с. 82-85].

Фінансова відповідальність за порушення податкового законодавства – це вид відповідальності, який реалізують через накладення на платників податків штрафів та фінансових санкцій у разі допущення ними порушень у сфері податкових правовідносин [6, с. 133]. Цей вид відповідальності встановлюється та застосовується згідно з ПК України та іншими законами у вигляді штрафних (фінансових) санкцій (штрафів) та/або пені (п. 111.2 ст. 111 ПК України), що зараховуються до бюджетів, до яких згідно із законом зараховуються відповідні податки та збори (п. 113.1 ст. 113 ПК України). Штрафні (фінансові) санкції (штрафи) застосовуються за кожне вчинене разове та триваюче порушення окремо у разі вчинення платником податків двох або більше порушень податкового законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи (п. 115.1 ст. 115 ПК України). За одне податкове правопорушення контролюючий орган може застосувати тільки один вид штрафної (фінансової) санкції (штрафу), передбаченої ПК України та іншими законами України (п. 116.2 ст. 116 ПК України). Види порушень податкового законодавства визначено статтями 118 –127 ПК України. Однак у ПК України не встановлено вік, з якого платник податку, який порушив податкове законодавство, притягується до фінансової відповідальності. У правовій доктрині фінансову відповідальність науковці відзначають як максимально наближену до адміністративної відповідальності та виокремлюють низку спільних характеристик, а саме: а) публічно-правовий характер; б) спрощена процедура застосування заходів відповідальності в порівнянні з кримінальною; в) приблизно однаковий ступінь суспільної небезпеки [7, с. 213].

Адміністративна відповідальність за порушення податкового законодавства – це заходи адміністративного впливу за допомогою

адміністративно-правових норм, що містять осуд винного і його діяння й негативних наслідків. Особливістю цього виду відповідальності є застосування до порушника адміністративних санкцій, які не мають тяжких правових наслідків; застосовуються в разі менш тяжких податкових правопорушень (провин); не спричиняють судимості [8, с. 63]. На основі ч. 2 ст. 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) адміністративна відповідальність за порушення податкового законодавства платниками податків настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності [9]. Вважаємо, що підставою адміністративної відповідальності за порушення податкового законодавства платником податків є його протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, що посягає на охоронюваний законом порядок у галузі фінансів і підприємницької діяльності. Склади цих правопорушень та розмір штрафу, який є кратним до неоподаткованого мінімуму доходів громадян, визначено статтями 163-1–163-3, 164-1, 164-5 КУпАП. До адміністративної відповідальності притягуються особи, які досягли шістнадцятирічного віку на момент вчинення адміністративного правопорушення (ст. 12 КУпАП).

Кримінальна відповідальність за порушення податкового законодавства – це відповідальність, що настає лише у випадку навмисного ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, що входять у систему оподаткування, введених у встановленому законом порядку [8, с. 64]. До кримінальної відповідальності притягуються платники податків, які порушують податкове законодавство України шляхом ухилення від сплати податків та зборів у значних, великих, особливо великих розмірах. Дана норма закріплена статтею 212 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [10]. Особа звільняється від кримінальної відповідальності за діяння, передбачені ч.ч. 1–3 ст. 212 КК України, якщо вона до притягнення до кримінальної відповідальності сплатила податки, збори (обов'язкові платежі), а також відшкодувала шкоду, завдану державі їх несвоєчасною сплатою (фінансові санкції, пеня) (ч. 4 ст. 212 КК України). Кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років (ч. 1 ст. 22 КК України).

Узагальнюючи вищевикладене, вважаємо, що, в цілому, притягнення до відповідальності платників податків за порушення податкового законодавства врегульовано національною нормативно-правовою базою. Правові норми щодо притягнення до фінансової відповідальності закріплено у ПК України, до адміністративної – у КУпАП, до кримінальної – у КК України. Однак ці норми потребують уніфікації з метою покращення їх дії у податковому праві України.

Література

1. Фінансова енциклопедія / О.П. Орлюк, Л.К. Воронова, І.Б. Заверуха [та ін.] ; за заг. ред. О.П. Орлюк. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 472 с.

2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-14, № 15-16, № 17. – Ст. 112 (Редакція від 15.04.2017 р., підстава 1988-19, 1989-19).

3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141 (Редакція від 30.09.2016 р., підстава 1401-19).

4. Конституція України : Офіц. текст : Коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина: Навч. посібн. / Авт.-уклад. М.І. Хавронюк. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 384 с.

5. Лук'янець Д.М. Фінансова відповідальність за податковим кодексом України: недоліки правового регулювання [Текст] / Д.М. Лук'янець // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2012. – № 1(6). – С. 82-85.

6. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. – 844 с.

7. Савченко А.В. Адміністративна та фінансова відповідальність за правопорушення в галузі фінансів / А.В. Савченко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 2 . – С. 210-214.

8. Фінанси. Бюджет. Податки: національна та міжнародна термінологія : у 3 т. / за ред. Т.І. Єфименко, А.І. Мярковського; ДННУ «Акад. фін. управління». – Вид. 2-ге, переробл. й доповн. – К. : ДННУ «Акад. фін. управління», 2013. – Т. 3. – 2013. – 672 с.

9. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122 (Редакція від 07.05.2017 р., підстава 1812-19).

10. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131 (Редакція від 26.04.2017 р., підстава 1977-19).

Буканов Г.М., к.політ.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Європейська інтеграція і членство в Європейському Союзі є стратегічною метою України — це є найкращим способом реалізації національних інтересів, побудови економічно розвинутої і демократичної держави, зміцнення позицій у світовій системі міжнародних відносин.

Для України європейська інтеграція — це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС.

Для досягнення цієї мети необхідне реформування податкової політики, а саме перетворення її з суто фіскального інструменту на ефективний засіб соціально – економічної стратегії держави. Податкова система має стимулювати інноваційну та інвестиційну діяльність, що потребує зменшення податкового тиску, посилення захисту платників податків, максимальне спрощення процедури оподаткування.

Дослідивши проблеми, які ми сьогодні маємо в податковій сфері, основними завданнями податкової реформи в Україні мають бути: 1) демократизація податкової служби України (зміна ідеології); 2) забезпечення більш рівномірного розподілу податкового тягаря між платниками податків; 3) підвищення фіскальної ефективності податків за рахунок розширення податкової бази, покращання адміністрування, зменшення масштабів ухилення від сплати податків; 4) формування нового інституційного середовища оподаткування, сприятливого для реалізації принципу рівності всіх платників перед законом.

Виникає необхідність удосконалення податкової політики України за такими напрямами: підвищення ефективності системи адміністрування; вдосконалення законодавчого забезпечення податкової системи шляхом розробки і прийняття Податкового кодексу України; детінізація економіки та боротьба з корупцією в системі адміністрування податків шляхом посилення кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків та корупцію у системі держаних органів влади; реформування спрощеної системи; реформування системи відрахувань до фондів соціального страхування шляхом запровадження єдиного соціального податку.

Реформування податкової системи необхідно проводити шляхом послаблення податкового тиску по відношенню до тих, хто платить податки і інвестує кошти у виробництво. Для цього необхідно перш за все знизити кількість податків, тому що наше податкове законодавство цим переобтяжене. З другого боку - необхідно полегшити податковий тиск. Більш дієвим способом є впровадження стимулюючої системи оподаткування.

Для підвищення ефективності функціонування податкової системи потрібно поетапно зменшувати ставку оподаткування прибутків до рівня країн членів ЄС. Зменшення ставки податку на прибуток в Україні, є результатом того, що вона суттєво зменшилась в країнах ЄС протягом 2009-2015 рр. Для прикладу, середня ставка податку на прибуток корпорацій в країнах – членах ЄС зменшилась з 18,9% до 16,8% протягом цього періоду. Ефективність зменшення ставок податку на прибуток пояснює концепція А. Лаффера: якщо податкова ставка зростає, бізнес або йде у тінь, або згортається і навпаки. Також, разом зі зниженням ставки потрібно підвищувати норми амортизаційних відрахувань, які зменшуватимуть оподатковуваний прибуток і направлятимуться на інвестиції.

Серед принципів, на основі яких мають будуватись податкові відносини країни, слід виділити наступні: системність і внутрішня цілісність, оптимальна множина податків, платоспроможність (податкоспроможність) платників податків, рівнонапруженість, розумна достатність, стабільність, гнучкість,

ефективність, однократність. Водночас зауважено, що деякі з принципів є недостатньо виваженими. Так, принцип рівномірності сплати, який виходячи з необхідності своєчасного надходження коштів у державний бюджет, суперечить класичному принципу – простоті і зручності податків. Справедливість останнього доведена багаторічною практикою його застосування в багатьох країнах світу. Принцип соціальної справедливості цілком дублює принцип рівнозначності та пропорційності за винятком забезпечення соціальної підтримки, що взагалі не має відношення до податків, а належить до функції державного бюджету.

Таким чином, метою податкової реформи поряд із зменшенням податкового тиску через зміну податкового законодавства є врегулювання відносин суб`єктів господарювання різних організаційно-правових форм, різних форм власності і напрямів діяльності з державою. В підсумку однією з найбільш ефективніших форм управління ринковою економікою є податкове регулювання та створення ефективної податкової політики. При реформуванні податкової системи необхідно дотримуватись балансу інтересів держави, господарюючих суб'єктів і громадян. Тільки в цьому разі податкова реформа сприятиме зростанню ділової активності, скороченню тіньової економіки, розвитку податкової культури населення.

Воронова О.В., к.ю.н., доц.. (Запоріжжя, Україна)

ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ ПРО ОСОБУ (ПЕРСОНАЛЬНІ ДАННІ) : ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ

На сучасному етапі демократичних перетворень Україна визнає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку найвищою соціальною цінністю. До конституційних основ правового статусу людини як учасника інформаційних відносин належить стаття 34 Конституції України: «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.

Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя» [1].

Стаття 11 Закону України «Про інформацію» [2] дає визначення поняття «інформація про особу». «Інформація про фізичну особу (персональні дані) – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована». Ст 2. Закону України «Про захист персональних даних» [3] дублює, що «персональні дані – відомості чи

сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована».

На визначення змісту конфіденційної інформації про особу спрямовані й інші нормативно-правові акти органів судової влади. Зокрема Постанова Пленуму Верховного Суду України визначає : *відомості, що ганьблять потерпілого або близьких йому осіб* – це такі дійсні чи вигадані про них, їх дії і дії, вчинені щодо них, які потерпілий бажає зберегти в таємниці і розголошення яких, на його думку, скомпрометує або принизить честь і гідність його чи липких йому осіб.

До персональних даних, тобто до фактів, подій та обставин приватного життя людини, що дозволяють ідентифікувати його особу, можна віднести такі відомості: про зміст сімейного життя; про акти цивільного стану; про листування та телефонні переговори; про поштові, телеграфні, електронні та інші повідомлення; про партійну належність; про віросповідання; про соціальне походження людини, її расову, національну та мовну належність; про лікарську, адвокатську, нотаріальну, страхову, банківську, комерційну та інші види таємниць, що сформувалися в життєдіяльності громадянина, і які стосуються безпосередньо нього [4].

До таких відомостей, зокрема, можуть відноситися дані про: інтимні сторони життя, захворювання, неблаговидні вчинки, злочинну діяльність тощо.

Джерелами документованої інформації про особу є видані на Її ім’я документи, підписані нею документи, а також відомості про особу, зібрані державними органами влади та органами місцевого і регіонального самоврядування в межах своїх повноважень.

Обмеження доступу до інформації про особу здійснюється на підставі норм Закону України «Про інформацію» : «не допускаються збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини».

Кожному гарантується судовий захист права спростувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім’ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації. Більше того, незаконне збирання, зберігання, використання, знищення, поширення конфіденційної інформації про особу або незаконна зміна такої інформації, визначено ст. 182 Кримінального кодексу України злочином.

Законодавство України у сфері захисту персональних даних на сьогодні ще не повною мірою відповідає вимогам положень європейських стандартів, а саме Конвенції Ради Європи «Про захист осіб у зв’язку з автоматизованою обробкою персональних даних» № 108 та Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу «Про захист осіб у зв’язку з обробкою персональних даних і вільним обігом цих даних» від 24 жовтня 1995 року 95/46/ЄС.

Конвенція № 108 виходить з того, що права і інтереси особи в умовах застосування новітніх інформаційних технологій, комп'ютерних і телекомунікаційних засобів можуть бути порушені в результаті несанкціонованого збору, обробки, зберігання і розповсюдження персональних даних їй на шкоду, завдяки цьому, звівши нанівець її природні, життєві права, що є основою свободи, загальної справедливості та миру. Означені права слід захищати владою закону.

Тривалий час методи захисту інформації розроблялися тільки державними органами, а їхнє впровадження розглядалося як виключне право тієї або іншої держави. Проте в останні роки з розвитком комерційної і підприємницької діяльності збільшилося число спроб несанкціонованого доступу до конфіденційної інформації, а проблеми захисту інформації виявилися в центрі уваги багатьох вчених і спеціалістів із різноманітних країн.

Із середини XX століття Німеччина багато уваги приділяла захисту такого виду інформації, як *персональні дані*. В 1970 році прийнято перший у світі нормативний акт, який регулював питання захисту персональних даних. Закон «Про захист даних» передбачав два основних завдання : по-перше, попередити втручання у приватну сферу громадян Німеччини за допомогою нової інформаційної техніки, а по-друге, не допустити змін визначених конституцією країни розподілу повноважень у зв'язку з виникненням «інформаційних переваг» виконавчих органів влади перед парламентськими органами.

Із 1977 року громадяни Німеччини з приводу розголошення своїх персональних даних мають право самостійно приймати рішення, а захист їх прав з цього питання здійснює незалежний уповноважений із захисту персональних даних, якого обирають у Ландтазі.

У наш час захист персональних даних у країні здійснюється у відповідності до положень Федерального закону «Про подальший розвиток обробки і захисту даних» від 20 грудня 1990 р.

Відповідно до редакції цього Закону, персональні дані перебувають під захистом тільки тоді, коли вони застосовуються у приватному житті й виконують певну громадську чи економічну функцію життєдіяльності. Зовнішній контроль за забезпеченням захисту персональних даних здійснює Федеральний уповноважений із захисту персональних даних, якого обирає Бундестаг Німеччини. Бундестаг обирає Федерального уповноваженого із захисту персональних даних терміном на 5 років, який призначається на посаду Президентом. Він нікому не підпорядковується, а до його компетенції належить перевірка особистих скарг громадян про незаконне використання їхніх особистих даних федеральними державними установами й правоохоронними органами. Зазначимо, що інститут уповноваженого є незалежним від усіх державних органів. Таким чином, незалежність уповноважених – це гарантія свобод громадян і надійний захист від протиправних дій з боку держави. За організаційне забезпечення його діяльності відповідає Міністр внутрішніх справ, саме він здійснює посадовий нагляд за його діяльністю.

На нижчому рівні, тобто на підприємствах, де працюють громадяни, також здійснюється захист їхніх персональних даних. Навіть на маленьких

підприємствах, де працює 5 працівників також вводиться посада уповноваженого із захисту персональних даних (§ 36 Закону 1990 р.). Крім того, в Німеччині забороняється збирання персональних даних громадян.

Отже, в Німеччині захист персональних даних не лише добре визначений законодавством, а й реально забезпечується в практичній діяльності та житті. Німецьке законодавство з питань захисту персональних даних базується на положеннях, які випливають із принципу інформаційного самовизначення. Тому кожний громадянин сам розпоряджається своїми персональними даними. Якщо в інтересах держави він повинен відкривати цю інформацію, то питання державних установ до нього повинні обмежуватися необхідним мінімумом, наприклад, сплата податків. Використання персональних даних громадян у Німеччині заборонене. Персональні дані про громадян дозволяється збирати і використовувати тільки в рамках чітко окреслених законом цілей [5, с. 190].

Література

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. : за станом на 30 вересня 2016 року // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Про інформацію : Закон України від 02 жовтня 1992 р. : за станом на 01 січня 2017 року // ВВР України. – 1992 – № 48. – Ст. 650.

3. Про захист персональних даних : Закон України від 01 червня 2010 р. : за станом на 01 січня 2017 року // ВВР України. – 2010. – № 34. – Ст. 481.

4. Актуальні питання з захисту персональних даних та практичного застосування Закону України «Про захист персональних даних» [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://tzi.ua/ua/aktualn_pitannya_z_zahistu_personalnih_danih_ta_praktichnogo_zastosuvannya_zakonu_ukrani_pro_zahist_personalnih_danih.html. – Назва з екрана.

5. Гуз А.М. Історія захисту інформації в Україні та провідних країнах світу : навчальний посібник / А.М. Гуз. – К. : КНТ, 2007. – 260 с.

Данілов С.О., аспірант (Кропивницький, Україна)
Наук. кер.: Касьяненко Л.М., д.ю.н., проф. (Ірпінь, Україна)
Ратушняк Т.В., к.фіз.–мат. н. (Ірпінь, Україна)

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ПОДАТКОВИХ ПРАВОВІДНОСИН: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Активний розвиток інформаційної сфери суспільства на сьогоднішній день спричиняє зміни в усіх сферах діяльності держави та суспільства. Глобальні зміни в інформаційних системах викликають необхідність розвитку технологій створення, обміну, збереження, охорони та знищення інформації. Інформаційні ресурси в сучасних умовах стають системо – утворюючим фактором життєдіяльності органів державного управління.

Проблемам організації податкових правовідносин та його вдосконалення

за допомогою використання комп'ютерних систем присвячено роботи багатьох вчених, до яких належать: Бутинець Ф.Ф., Малюга Н.М., Гулемба О.М., Івахненков С.В. та інших.

Більшість дослідників вказують на те, що податковий аудит у зв'язку з інформаційними технологіями набирає значного розвитку, та все ж існує ряд перешкод в даній сфері, які потрібно вирішити і придати детальному дослідженню для найбільшої оптимізації здійснення процесу податкового аудиту. На що і спрямовується головний акцент в діяльності науковців.

Проблема реформування податкової системи призводить до появи проблем, які в минулому не виникали. До яких належить і проблема створення високоефективної системи інформаційно обліку та аудиту. На жаль, за сучасних умов, поняття податкового адміністрування в Україні, застосовується в практиці управління оподаткуванням в більшій мірі, в сенсі здійснення контрольно–перевірочної роботи і увага безпосередньому електронному аудиту приділяється неналежна.

Комп'ютеризація принципово не змінює методологію бухгалтерського обліку. Натомість методика аудиту фінансової звітності підприємств, на яких використовуються комплексні комп'ютерні інформаційні системи підприємств та комп'ютерні системи бухгалтерського обліку, зазнає значних і суттєвих змін, хоча, звичайно, загальна мета аудиту не змінюється.

Що стосується переваг подання звітності платниками податків в електронному вигляді, то вони очевидні:

– економія робочого часу платників податків, а також їхніх коштів на придбання бланків звітних документів (немає необхідності відвідувати податкову інспекцію, купувати бланки звітності);

– звітність, надіслана до податкового органу електронною поштою через мережу Інтернет із застосуванням посилених сертифікатів ключів електронного цифрового підпису, не потребує дублювання на паперових носіях, а також їх зберігання;

– уникнення витрачання часу у чергах до податкового інспектора або «вікна» прийому звітності при поданні звітності, оскільки достатньо її лише сформувати в електронному вигляді за допомогою спеціальних програм та передати через мережу Інтернет до фіскального органу;

– гарантія автоматичної перевірки підготовлених документів на наявність арифметичних помилок та описок;

– суттєве скорочення термінів проведення перевірки щодо правомірності заявлених до відшкодування сум ПДВ та забезпечення своєчасного їх відшкодування платнику податку;

– можливість оперативного оновлення форматів подання документів в електронному вигляді по телекомунікаційним каналам зв'язку (у разі зміни форм податкових декларацій, інших документів, які є підставою для нарахування і сплати податків, або при введенні нових форм декларацій платник податків автоматично отримує можливість оновлення версій форматів);

– можливість отримання платником податків інформації щодо стану

розрахунків стосовно сплати податків та заборгованості перед бюджетом;

– конфіденційність інформації;

– оперативність обробки отриманої інформації у податковому органі [3].

На жаль, рівень інформатизації Державної фіскальної служби України порівняно із Західними країнами значно нижчий. Водночас, на сьогодні проведено значний обсяг робіт із модернізації засобів автоматизації функцій районних, обласних територіальних органів Державної фіскальної служби України.

Створено й функціонує Державний реєстр фізичних осіб–платників податків та інших обов'язкових платежів, де під час реєстрації в Державному реєстрі кожній фізичній особі централізовано надається єдиний ідентифікаційний номер. Розроблено понад 50 АРМ, які забезпечують виконання обліково–розрахункових функцій практично в усіх підрозділах головних управлінь ДФС в областях. З їх допомогою автоматизовано найбільш рутинні та складні процедури обробки даних. У кількох областях створюються локальні мережі, що об'єднують автономні АРМ. Впроваджена й експлуатується система зв'язку між районними, обласними і центральним органом в режимі електронної пошти з використанням комутованих каналів.

Але, оскільки роботи виконувалися за відсутності чіткої концепції розвитку інформаційної інфраструктури фіскальної служби і часто були реалізовані без додержання єдиних стандартів та технологій, то не було досягнуто бажаного результату – значного впливу на підвищення рівня надходжень до бюджетів держави.

Що стосується дослідження організації документальних перевірок, то вони дають змогу узагальнити основні причини неефективного проведення податкового аудиту: нечітке законодавство, повна відсутність урегулювання оподаткування деяких операцій в інформаційних системах; недосконаліть методик проведення перевірок за кожним конкретним податком та необхідність їх реформування і на лаштування відповідно до вимог інформаційного програмного забезпечення; відсутність юридичного супроводу під час проведення перевірок; через брак часу перевірки великих платників податків проводяться не суцільним порядком з урахуванням кожного первинного документа, а вибірково з причин неповноцінного введення первісної інформації до комп'ютерних баз даних [2, с. 107].

Неодмінною вимогою щодо успішного функціонування автоматизованої інформаційної системи та здійснення податкового аудиту є забезпечення конфіденційності інформації, її захисту від несанкціонованого доступу та умисного зруйнування. Реалізація цих умов досягається системою організаційних, технічних і програмних засобів захисту.

На практиці функціонування системи АІС «Податковий блок» додержується принцип децентралізованого збору та обробки інформації (на робочому місці співробітника), що дозволяє підвищити повноту, точність і актуальність документів, які готуються, прискорити їх підготовку. Продуктивність праці на рутинних операціях збільшується в кілька разів завдяки використанню на АРМ спеціального програмного забезпечення.

Широко застосовуються також розвинені засоби електронних комунікацій (мережні засоби, електронна пошта і т.д.) [1, с. 214].

Враховуючи все вищевикладене, пропонується впроваджувати новітні інформаційні технології при організації перевірок (зокрема, електронних документальних перевірок), шляхом:

– в доперевіряємому періоді за допомогою електронних інформаційних систем аналізувати статутно–реєстраційні документи конкретного платника податків на предмет дотримання вимог статутної діяльності, здійснення операцій згідно зетверджених КВЕД і т.д.;

– у АІС «Податковий блок» створити окремий інформаційний сервер для обробки та аналізу інформації, що міститься в наданих платниками податків первинних документах та співставляти їх достовірність із відомостями, що відображені конкретним контрагентом (зокрема, при перевірках достовірності формування податкового кредиту з ПДВ);

– електронний ресурс реєстрації податкових накладних вдосконалити функцією «блокування» при виявленні розбіжностей між задекларованими податковими зобов'язаннями продавця та податковим кредитом покупця;

– в АІС «Податковий блок» створити окремий інформаційний сервер «Карта платника податків», який у відсотковому співвдношенню характеризуватиме активність платника податків на протязі певного звітного періоду, оскільки проблемним аспектом залишається створення суб'єктів господарювання виключно з метою надання податкової вигоди третім особам (так звана «податкова яма»).

Вважаємо, що запровадження вищевказаних напрямків, сприятиме оптимізації процесу адміністрування податків і зборів органами ДФС України та зниженню рівня ухилення від оподаткування платникамми податків.

Література

1. Бутинець Ф.Ф., Малюга Н.М., Петренко Н.І. Аудит: стан і тенденції розвитку в Україні та світі: Моногр. / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир : ЖДТУ, 2008. – 564 с.

2. Івахненков С.В. Комп'ютерний аудит: контрольні методики і технології / С.В. Івахенков. – К.: Знання, 2009. – 286 с.

3. Офіційний веб–сайт ДФС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.sta.gov.ua/control/uk/index

Дараганова Н. В. к.ю.н., доц. (Київ, Україна)

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ: СФЕРА ТРУДОВОГО ЧИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА?

Як зазначив Ю.Д. Древаль, вже аксіоматичним є положення про те, що управління, як функція будь-якої системи, що спрямована на збереження її якісної визначеності, на вдосконалення й розвиток суспільних відносин,

виявляється скрізь і завжди. Сьогодні ж дискусії щодо управлінських відносин у царині праці виходять на якісно новий рівень [1, с. 1]. Предметом зазначених дискусій, вважаємо, мають бути й питання щодо публічного управління охороною праці в Україні.

Традиційно склалося, що питання, які стосуються правового регулювання такої сфери як охорона праці, зокрема й питання управління охороною праці, на думку вчених-трудовиків мають розглядатися в межах трудового права.

Яскравим прикладом зазначеної позиції є праця В.І. Чудовського, в якій автор зазначає, що: «під державним управлінням охороною праці розуміють діяльність органів законодавчої, виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо забезпечення безпеки праці, збереження життя, здоров'я та працездатності людей на виробництві через формування та впровадження правових, соціально-економічних, організаційно-технічних та медико-профілактичних заходів, методів і засобів», а саме управління охороною праці на підприємстві є: «складовою підсистемою загальної системи управління підприємством, оскільки лише за умови високого рівня охорони праці може бути забезпечене ефективне виконання завдань, що постають перед підприємством, і досягнення найкращих економічних результатів», тоді як загалом системою управління охороною праці є: «сукупність органів управління підприємством, які на підставі комплексу нормативної документації проводять цілеспрямовану, сплановану діяльність щодо здійснення завдань і функцій управління з метою забезпечення здорових, безпечних і високопродуктивних умов праці» [2]. При цьому зазначений автор не визначає того, як, якими методами та засобами трудового права можна врегулювати питання управління охороною праці.

Отже, виникає питання – який тип правового регулювання притаманний трудовому праву? Який метод правового регулювання трудове право використовує? Якою є переважаюча комбінація способів правового регулювання трудового права? Відповідь на ці основні питання і має бути основоположною при визначенні того, чи галузь трудового права може вирішувати питання управління охороною праці.

За визначенням С.С. Алексєєва, кожна галузь має «свій предмет» – особливу ділянку громадського життя, особливий вид однорідних суспільних відносин: конституційних, трудових, земельних, з соціального забезпечення тощо. Кожна з галузей має й «своє законодавство», як правило, – самостійні кодекси, інші кодифіковані законодавчі акти. Та все-таки головна особливість кожної галузі – це наявність особливого юридичного режиму («методу регулювання»), що характеризує те, як, яким способом – через дозволи, заборони, зобов'язання й здійснюється юридичне регулювання [3, с. 44–45].

При цьому є беззаперечним фактом те, що саме до дозволів тяжіє трудове право, як до зобов'язань – адміністративне. І саме у предметі адміністративного права, попри всі дискусії, одними з основних, на наш погляд, є управлінські відносини, які складаються в сфері публічного управління, а методу правового регулювання, за визначенням Ю. М. Козлова, найбільш характерні правові

засоби, що розраховані на суспільні відносини влади-підпорядкування, тобто за участю нерівноправних сторін [4, с. 31].

Не оспорюючи наявність як публічних, так і приватних методів правового регулювання трудових відносин, вважаємо, що насамперед слід визнати наявність сьогодні в трудовому праві зменшення домінантної ролі держави, що було притаманно за часі існування колишнього СРСР, та висування на перший план саме приватних, а не публічних методів правового регулювання. Насправді саме у цьому і існує певний парадокс, коли розглядаючи окремі інститути трудового права, зокрема й у сфері охорони праці, вчені-трудовики переходять до здійснення правового регулювання цих інститутів насамперед публічно-правовим методом – методом влади та підпорядкування [5, с. 100–104; 6, с. 132–135].

Враховуючи зазначене вище, вважаємо, що юридично доцільним та обґрунтованим є установлення саме за адміністративним правом врегулювання питань щодо публічного управління охороною праці. У зв'язку з цим, пропонуємо в навчальних джерелах з адміністративного права України при поданні теми «Адміністративно-правове регулювання праці» окремим блоком висвітлювати питання публічного управління охороною праці України.

Література

1. Древаль Ю.Д. Проблематика державного управління охороною праці [Електронний ресурс] / Ю.Д. Древаль // Теорія та практика державного управління. – 2016. – № 1(52). – С. 1. – Режим доступу : http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2016-1/doc/1/03.pdf.

2. Чудовський В.І. Система управління охороною праці в сучасних умовах господарювання [Електронний ресурс] / В.І. Чудовський // Режим доступу : file:///C:/Users/Admin/Downloads/49423.pdf : Право і безпека. – 2012. – № 1 (43).

3. Алексеев С.С. Публичное и частное право (общие положения). Отрасли права / С.С. Алексеев // Право : азбука – теория – философия : опыт комплексного исследования. – М. : Статут, 1999. – 712 с.

4. Козлов Ю.М. Метод административного права / Ю.М. Козлов // Административное право : учебник / Под ред. Ю.М. Козлова, Л.Л. Попова. – М. : Юристъ, 2001. – 728 с.

5. Охтієнко В.М. Проблеми правового регулювання охорони праці шахтарів вугільної промисловості / В.М. Охтієнко // Право і суспільство. – № 4. – 2014. – С. 100–104.

6. Івчук Ю.Ю. Державна політика України у сфері охорони праці : вплив правових стандартів ЄС / Ю.Ю. Івчук // Право та інноваційне суспільство. – № 1 (4). – 2015. – С. 132–135.

Джос Д.О., студентка (Дніпро, Україна)
Наук. кер.: Ліпинський В.В., к.ю.н. (Дніпро, Україна)

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ

Враховуючи реалії сьогодення, в більшості випадків за порушення митних правил застосовується адміністративна відповідальність. Адміністративна відповідальність застосовується, як каральна санкція державою стосовно порушників митних правил.

Адміністративна відповідальність реалізується шляхом застосування до винних осіб адміністративних стягнень, тобто у своїй сукупності вони й складають систему заходів адміністративної відповідальності. Загальною особливістю адміністративних стягнень є їх виховний, репресивний, каральний та профілактичний характер [3, с.145].

Як зазначав В.В. Ліпинський: «Адміністративна відповідальність за порушення митних правил – це галузевий вид адміністративної відповідальності, специфічна форма негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів (митних та судових) на певну категорію протиправних проявів (порушень митних правил), згідно з якою особи, що вчинили ці правопорушення, повинні відповідати за свої неправомірні дії й каратися за це адміністративними стягненнями» [4, с.37].

Саме керівник митного органу або суддя застосовує адміністративне стягнення, як міру покарання до осіб, які порушують правила перетину митного кордону.

Митний кодекс України містить вичерпний перелік адміністративних стягнень,а саме:

– Попередження.
– Штраф.
– Конфіскація.

Інші адміністративні стягнення до порушника не можуть застосовуватись. При побудові даної системи стягнень законодавцем був врахований принцип – від менш суворого до більш суворого.

Адміністративні стягнення можна класифікувати на основні та додаткові. Адміністративні стягнення які зазначені в Митному кодексі застосовуються як основні. Виключення становить лише конфіскація, яка може застосовуватись як основний так і додатковий вид стягнення.

Попередження – це вид адміністративного стягнення, що полягає у офіційному осудженні особи, визнаної винною у вчинені порушення митних правил і застереженні від вчинення подібних протиправних діянь в подальшому [2,с.191]. Можна зазначити, що з перерахованих адміністративних стягнень за порушення митних правил найменш суворим є попередження. Про накладення даного виду стягнення виносить постанова.

В Митному кодексі передбачено, що штраф є найбільш поширений вид адміністративного стягнення майнового характеру. Штраф є видом стягнення грошового характеру, нараховується у відносно визначених одиницях(

неоподаткованих мінімумах доходів громадян), застосовується як у судовому так і позасудовому порядку, сума штрафу зараховується до державного бюджету [1,с.208].

Конфіскація як вид стягнення за порушення митних правил полягає у примусовому вилучені товарів, транспортних засобів та безоплатній передачі їх у власність держави. Слід зазначити,що конфіскація застосовується незалежно від того, чи є ці товари, транспортні засоби власністю особи, яка вчинила правопорушення [5, с.215]. Конфіскація поширюється на: товари, товари із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), та транспортні засоби , що використовувалися для переміщення безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України.

Отже, адміністративне стягнення можна розглядати як складовий елемент змісту інституту адміністративної відповідальності, яке застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення.

Література

1. Адміністративна відповідальність за порушення митних правил/ За заг.ред. В.В. Ченцова/ В.В. Ченцов. – К.: Істина, 2010. – С.208.

2. Адміністративне право України: Підручник: За заг.ред. д.ю.н., проф. Коломоєць Т.О. – Київ: «Істина», 2008. - С.191.

3. Колпаков В.К. Курс адміністративного права України: підручник / В. К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д. Сущенко. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – С.145.

4. Ліпинський В.В. Правові аспекти притягнення до адміністративної відповідальності за порушення митних правил нерезидентів (на прикладі розпорядження тимчасово ввезеними на митну територію України транспортними засобами особистого користування)/ В.В. Ліпинський // Вісник Академії митної служби України. Серія: «Право», № 1 (10), 2013. – С.37.

5. Митне право України: навчальний посібник / За заг.ред. В.В. Ченцова / В.В. Ченцов. – К. : Істина, 2007. – С.215.

Дукач О.І., слухач (Чернігів,Україна)
Наук. кер.: Шамрук Н.Б., к.ю.н.(Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КОРУПЦІЯ»

На даний час, враховуючи становище в Україні, одним із першочергових завдань нашої країни є утвердження демократичних принципів верховенства права, рівності всіх перед законом. Підставою для цього є останні події, які відбуваються в нашій країні, а також приклади провідних країн світу з розвинутою демократією. Поряд із цим існують певні проблеми, які гальмують процеси повноцінного та швидкого розвитку країни, на протидію яким потрібно звернути додаткову увагу держави та громадськості.

Одним із негативних соціальних явищ, яке потребує глибокого наукового вивчення та аналізу є корупція. З огляду на те, що більшість негараздів, які час від часу вражають різні сфери нашого суспільства, особливо це стосується невдалого вирішення деяких економічних проблем, кризових ситуацій, що відбуваються на фоні політичного протистояння у країні, певною мірою пов'язують із впливом на ці процеси явища корупції.

Актуальність вивчення цього явища полягає у спроможності існувати в кожній країні, не залежно від рівня розвитку,рівня економіки, соціального розвитку, та наявності законодавчої бази, яка повинна протидіяти цьому. Унікальність його полягає у здатності постійно розвиватися, перетворюватися у різні форми прояву, вдосконалюватися, пристосовуватися до наявної правової бази та співіснувати поряд із обов'язковими принципами, які притаманні правовій, демократичній державі [4, с. 6].

Метою є висвітлення основних негативних моментів впливу корупції на становлення владно–управлінського аппарату держави, а також привернення ууваги до проблеми законодавчого визначення розуміння поняття корупції, чітко виражених форм її прояву, що має вирішальне значення у практичній діяльності підрозділів системи правоохоронних органів країни, одним із завдань яких є боротьба з корупцією.

Доречно буде звернути увагу на той факт, що фахівці розвинутих країн іноді стверджують, що корупція є частиною культури багатьох крахн світу. А тому, корупційні діяння виправдовуються тим, що громадяни таким чином віддячують за надані в їх адресу послуги, або виконані інші дії, тим самим безпосередньо заперечуючи факт корупції. За таких умов постає проблема у визначенні відмежування: коли сааме таке діяння є символічною вдячністю за надані послуги, а коли воно є діянням, яке підпадає під ознаки корупційного.

Вдосконалення правової кваліфікації протиправних вчинків, яких можна віднести до корупційних діянь, полягає у необхідності наукового вивчення, аналізу та юридичної оцінки протиправних діянь, що не віднесені до корупційних, але мають усі ознаки, притаманні данному виду правопорушень. На нашу думку, на даний час, у діючій системі антикорупційного законодавства передбачені не всі форми прояву корупції. Це пояснюється тим, що це явище здатне постійно розвиватись і пристосовуватись до умов розвитку суспільства та вимог законодавства щодо протидії йому, а також при необхідності яка настає у випадку застосування певних обмежень, трансформуватися у іншу форму прояву, яка не підпадає під дію антикорупційного законодавства.

Щодо поняття «корупція» Р.М. Тучак робить акцент на трьох аспектах свого поняття:

а) політичному, який виражається в проникненні осіб кримінальної орієнтації в структури політичної влади і використанні їх можливостей для задоволення своїх злочинних потреб;

б) соціально–економічному, що полягає у спотворенні (викривленні) корумпованим держапаратом рішень держави з соціальноекономічних питань, а також численними випадками допуску кримінальних елементів до економічних важелів управління;

в) правовому, для якого характерне лобіювання інтересів у процесі законотворчої діяльності [2, с.205].

Також, необхідно погодитися з думкою А.Француза про те, що основна загроза корупції полягає у руйнуванні політичної системи. Коли держава не виконує своїх функцій, тим самим порушуються принципи законності та верховенства права, коли інтереси окремих осіб панують над інтересами суспільства і держави, тоді стрімко падає рівень довіри громадян до влади та держави та настає так звана «криза легітимності» і внаслідок цього руйнується політична система, яка заснована на праві зв'язків між державою і суспільством [3, с. 14–19].

У національному законодавстві, на сьогоднішній день, відсутнє єдине розуміння визначення поняття «корупції». Так у чинному Законі України «Про запобігання корупції» поняття «корупції» розуміється як «діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне виконристання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг» [1].

Проводячи аналіз публікацій, повязаних із проблемою вивчення явища корупції, ми зустрінемо безліч поглядів на розуміння данного поняття. Крім того, тривають дискусії щодо доцільності на законодавчому рівні закріплення визначення явища корупції.

Зокрема, німецьке законодавство не містить загального визначення поняття «корупція», це явище складається з конкретних корупційних діянь, за які законом передбачено відповідальність.

Правоохоронні органи Німеччини у своїй діяльності користуються робочим визначенням цього поняття, яке дала спеціально створена группа фахівців Міністерства внутрішніх справ і Міністерства юстиції. Тим самим корупцію розуміють як дії, під час вчинення яких державні службовці використовують своє посадове становище, щоб збагатитися матеріальним чи нематеріальним шляхом або збагатити третіх осіб [4, с. 15].

З приводу доцільності законодавчого закріплення сутності корупції, погоджуємось з пропозицією М.І. Мельника, який вважає, що у законі такого визначення не повинно бути, тому що корупція – це складне соціальне, політичне, економічне, правове явище, а за явище відповідальність наставати не може. Відповідальність повинна наставати за певні прояви корупції, корупційну поведінку, а не за явище.

Наявність офіційного визначення на законодавчому рівні поняття «корупції» не дасть додаткових можливостей щодо ефективної боротьби з цим явищем, так як воно має узагальнююче, а не кваліфікуюче значення [5, с. 64–69].

Підводячи висновок, слід підкреслити, що корупція – явище, яке постійно змінюється, розвивається, трансформується, пристосовуючись до умов розвитку закконодавства, суспільства та держави, при цьому її сутність і негативний вплив лишаються незмінними. З урахуванням вищевикладеного, необхідно доповнювати існуюче антикорупційне законодавство визначеннями

можливих форм корупційної поведінки, а також адекватної відповідальності за такі діяння.

Література

1. Про запобігання корупції : Закон України, 14 жовт. 2014 р. №1700–VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 87. – С. 156–218.

2. Тучак Р.М. Корупція як соціально–правове явище / Р.М. Турчак // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць. Х.: Вид–во Харків НАДУ «Магістр», 2006. № 3 (30). С. 203–209.

3. Француз А. Правові аспекти боротьби з корупцією у контексті становлення політичної системи сучасної України // Юридична Україна. – 2005. – № 4. – С. 14–19.

4. Камлик М. І., Невмержицький Є.В. Корупція в Україні. – К.: Знання, КОО – 2010. – С. 15

5. Мельник М.І. Антикорупційне законодавство України: досвід застосування та проблеми вдосконалення // Юридична Україна. – 2003. – №6. – С. 64–69.

Зливко С. В., к.ю.н. (Чернігів Україна)

ХАРАКТЕРИСТИКА УПРАВЛІНСЬКОЇ РОЛІ КЕРІВНИКА В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Сучасні процеси реформування пенітенціарної системи пов’язані із підпорядкуванням її Міністерству юстиції України і порушують низку практичних та теоретичних питань перед наукою адміністративного права щодо визначення управлінської ролі керівника на сучасному етапі.

Особливої актуальності процес реформування набув із презентацією 10 лютого 2016 року Міністерством юстиції України плану реформування Державної пенітенціарної служби України, що входить до сфери відповідальності зазначеного міністерства [1]. У концепції реформи відзначено, що пенітенціарна система є зразком пострадянської системи місць позбавлення волі. За часи незалежності України та самостійного функціонування ця система не зазнала принципових змін в ідеології організації в’язничної справи, втратила у матеріально-побутовому та фінансовому забезпеченні.

Однією з перших характеристик цього процесу була така: через тривале перебування поза увагою держави та суспільства система виконання покарань перетворилась на «відстійник» кадрів, які не виявили себе в інших державних органах, не пройшли процедури очищення влади за однойменним законом. Вона не має якісних традицій підготовки персоналу, тенденцій до розвитку професійних кадрів. З 2014 року Державна пенітенціарна служба України не продемонструвала жодної зрозумілої ініціативи реформуватися, оптимізувати свою діяльність (за рекордно низьких показників наповнення установ

виконання покарань ініціатив системної оптимізації штатів та матеріального й ідеологічного переобладнання установ не продемонстровано) [2].

З нашої позиції така негативна характеристика загальнодержавної системи, центрального органу виконавчої влади значною мірою зумовлена низьким кадровим потенціалом системи виконання покарань, зокрема його низькою управлінською кваліфікацією, що не відповідає сучасним вимогам до управлінських кадрів державної служби.

Слід зауважити, що це не суто проблема пенітенціарної системи, подібна ситуація характерна і для реформи загальної державної служби, яка за проголошеними пріоритетами зобов'язана забезпечити оновлення кадрів і прихід професійних державних службовців, які орієнтовані на захист суспільного інтересу та досягнення цілей урядування, мають високий професійний рівень, орієнтовані на досягнення результатів та є політично незалежними. Також паспорт реформи державного управління відзначає, що у державних органах необхідно впровадити і добитись функціонування сучасних інструментів управління людськими ресурсами [3].

Діяльність керівника державного органу влади сьогодні є багатофункціональною. Вона об'єднує роботу з визначення основних цілей управління, а також способів їх досягнення та головних напрямів розвитку державного органу влади. Ця діяльність пов'язана з впливом на підлеглих, виконанням конкретних управлінських функцій щодо підлеглих і органу державної влади в цілому, відповідальністю перед вищими органами за виконання визначених функцій і завдань [4].

Сьогоденне реформування державної служби потребує нової моделі керівника, який насамперед орієнтується на цінності демократичної правової і соціальної держави, служіння народові України, дотримується морально-етичних норм, здатний ефективно виконувати покладені на нього функції, що й актуалізує проблему пошуку оптимальної моделі керівника в системі державної служби. Роль керівника-лідера в колективі є дуже важливою, оскільки саме від нього залежить груповий консенсус, професійна динаміка, якість комунікації, успіх у роботі, морально-психологічний клімат та багато інших факторів становлення й розвитку колективу і кожної особистості в ньому [5, с. 157, 159]. У державних органах влади нового типу посилюється роль керівника – це лідер, який допомагає співробітникам самостійно виробляти нові підходи, удосконалювати прийоми і методи виконуваної роботи, формує колектив як єдину монолітну команду, здійснює налаштування цієї команди і показує особистий позитивний приклад у вирішенні спільних завдань [4].

Європейський тип управління передбачає посилення акценту на відкритість системи виконання покарань до громадського моніторингу, застосування ресоціалізації за допомогою системи психолого-корекційного соціального впливу як в пенітенціарних установах, так і в системі пробації, побудову виробництва та підприємництва в установах на основі відкритої ринкової економіки, а не адміністративно-командного типу господарювання. Ці позиції вимагають від керівника системи (установи, органу) готовність

співпрацювати із громадянським суспільством, місцевими територіальними громадами, місцевим самоврядуванням і бізнесовим середовищем, готовність будувати відносини із засудженими та їхніми соціальними контактерами на правових засадах, взаємодосяжності завдань виконання покарань, поваги до прав людини [6, с. 55].

З погляду практичних працівників, позитивними характеристиками керівника пенітенціарної системи є: професіоналізм (професійна освіта у відомчому виші), юридична компетентність, взаємодія із колективом і врахування його потреб, взаємодія із громадськістю, рівне ставлення до позитивної та негативної поведінки підлеглих та засуджених, стійкість до зловживань та зневага до корупційних можливостей, взаємодія із релігійними організаціями.

Отже, з огляду на вищезазначене можна констатувати, що керівник у пенітенціарній системі – особа, яка має стресостійкість, викликає довіру та є людяною до підлеглих та засуджених, продукує ідеї, вимагає та уміє переконувати й об'єднувати навколо себе людей для досягнення загальних цілей; забезпечує розвиток підлеглих. Ризиками, які потрібно долати на цьому рівні, є байдужість до завдань та діяльності підлеглих та жага до власного збагачення.

Література

1. Реформа пенітенціарної системи України: Міністерство юстиції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.slideshare.net/minjust/p-58095593.

2. Галай А.О. Тюремна система: як реформувати динозавра [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://humanrights.org.ua/material/tjuremna_sistema_jak_reformuvati_dinozavra.

3. Паспорт реформи державного управління [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://reforms.in.ua/ua/reforms/reforma-derzhavnogo-upravlinnya.

4. Стельмащук Л. С. Роль, завдання та функції керівника у посиленні відкритості державного органу влади // Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток». – № 9, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=886.

5. Воронько Л. О. Сучасний керівник у системі державної служби України: пошук оптимальної моделі / Л. О. Воронько // Державне управління: теорія та практика. – 2013. – № 2. – С. 157–170.

6. Зливко С.В. Сутність і характеристика управлінської ролі керівника в сучасних умовах функціонування пенітенціарної системи України / С.В. Зливко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». – 2016. – № 24. – С. 54-53.

Зливко Я.С., слухач (Чернігів,Україна)
Наук. кер.: Сикал М.М., к.ю.н. (Чернігів Україна)

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПІДСТАВ ПРИТЯГНЕННЯ СУДДІВ ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Питання дисциплінарної відповідальності суддів як особливої категорії державних службовців є особливим інститутом. Який носить дискусійний характер серед громадськості, викликає неоднозначні оцінки з боку вчених, суддівської спільноти, а також представників інших державних органів. Значної уваги заслуговує проблема ефективності механізму притягнення суддів до відповідальності за порушення ними меж здійснення судової влади.

Особливість статусу суддів має суттєвий вплив на визначення підстав виникнення дисциплінарної відповідальності суддів, кола суб'єктів, які можуть ініціювати питання про дисциплінарну відповідальність суддів, та органів, що правомочні вирішувати це питання.

Підставою дисциплінарної відповідальності для судді є вчинення ним дисциплінарного проступку, тобто винного, протиправного порушення службових обов'язків. Слід відзначити, що дисциплінарна відповідальність суддів є одним із засобів забезпечення виконання їх професійних (службових) обов'язків, а відтак суддівської дисципліни [1].

Виноградова зазначає, що загальним об'єктом дисциплінарних проступків є дисципліна – становище, за якого усі суб'єкти правовідносин влади і підпорядкування неухильно повинні додержуватися певних правил та встановленого порядку, які визначені законами, статутами та положеннями. Суддівська дисципліна є одним із видів спеціальної (статутної) дисципліни, оскільки пов'язана з професійною діяльністю носіїв судової влади. Суддівська дисципліна у вузькому змісті – це соціальні правила поведінки суддів (вимоги, що до них висуваються) і фактична їх реалізація [2].

Питання дисциплінарної відповідальності суддів регулюють спеціальні закони, що визначають статус суддів, – Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року №2453-VI та Закон України «Про Вищу Раду правосуддя» № 1798-VIII, який набув чинності з 5 січня 2017 року.

В результаті аналізу законодавчої бази, слід відмітити, що відповідно до статті 131 Конституції України [3] та статті 3 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» [4] на Вищу раду правосуддя покладено наступні повноваження щодо притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності: 1) забезпечення здійснення дисциплінарним органом дисциплінарного провадження щодо судді; 2) утворення органів для розгляду справ щодо дисциплінарної відповідальності суддів; 3) розгляд скарги на рішення відповідних органів про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора; 4) ухвалення рішення про звільнення судді з посади; 5) надання згоди на затримання судді чи утримання його під вартою чи арештом; 6) ухвалення рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя та

здійснення інших повноважень, визначених цим Законом та Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Розділ VI статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [5] зазначає наступні підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності: 1) істотні порушення норм процесуального права при здійсненні правосуддя, пов'язані зокрема з відмовою в доступі особи до правосуддя з підстав, не передбачених законом, порушення вимог щодо розподілу та реєстрації справ у суді, правил підсудності чи підвідомчості, необґрунтоване вжиття заходів забезпечення позову; 2) невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом; 3) порушення вимог щодо неупередженого розгляду справи, зокрема порушення правил щодо відводу (самовідводу); 4) систематичне або грубе одноразове порушення правил суддівської етики, що підриває авторитет правосуддя; 5) розголошення таємниці, що охороняється законом, зокрема таємниці нарадчої кімнати або таємниці, яка стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні; 6) неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік за формою і в порядку, що встановлені Законом України «Про запобігання корупції» зазначення в ній завідомо неправдивих відомостей.

Дисциплінарна відповідальність пов'язана з невиконанням або неналежним виконанням працівником своїх трудових обов'язків, порушенням трудової дисципліни. Дисциплінарна відповідальність суддів як вид юридичної відповідальності полягає в покладенні на порушника суддівської дисципліни несприятливих позбавлень морального, матеріального та організаційного характеру і є одним із засобів забезпечення відповідності діяльності й поведінки суддів професійним стандартам [6].

Відповідно до статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» до суддів може застосовуватись дисциплінарне стягнення у виді: 1) попередження; 2) догани – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця; 3) суворої догани – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців; 4) подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді та обов'язковим направленням судді до Національної школи суддів України для проходження курсу підвищення кваліфікації, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, та подальшим кваліфікаційним оцінюванням для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді; 5) подання про переведення судді до суду нижчого рівня; 6) подання про звільнення судді з посади.

Як зазначає Гончаренко О.В., що дисциплінарна відповідальність судді порівняно з конституційною чи кримінальною є значно м'якшою і застосовується у вигляді догани. Проаналізувавши Закон, можна дійти висновку, що вчинення суддею дисциплінарного проступку за умови

дотримання строків є автоматичною підставою для притягнення його до дисциплінарної відповідальності, водночас не є підставою для звільнення його з посади. Можна погодитися з таким твердженням, якщо суддя допустив лише один дисциплінарний проступок, проте наявність кількох дисциплінарних проступків повинна бути вже підставою для конституційної відповідальності судді, тобто для порушення питання про звільнення його з посади [7].

Згідно з частиною другою статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», якою передбачено, що саме лише скасування або зміна судового рішення не тягне за собою дисциплінарної відповідальності судді, який брав участь у винесенні цього рішення, якщо при цьому не було допущено навмисного порушення закону чи несумлінності, що потягло за собою істотні наслідки. Досить слушною є позиція законодавця, оскільки судове рішення, скасоване або змінене в подальшому судом вищої інстанції, може бути прийнято в результаті оцінки обставин справи, доказів, норм закону, що регулюють відповідні правовідносини, суддею, який впевнений в правильності саме своєї правової позиції. Тобто таке рішення може бути прийнято суддею, який, хоча і припустився при прийнятті рішення помилки в оцінці обставин справи або застосуванні норми закону, не порушив закон навмисно і не допустив несумлінності. Крім того, скасування судового рішення може стати наслідком недосконалої урегульованості законодавством певного виду правовідносин або відсутність сталої судової практики при розгляді окремих категорій справ.

Підсумовуючи, відзначимо, що дисциплінарна відповідальність суддів має загальні цілі юридичної відповідальності, а саме: захист правопорядку та законності, зміцнення у суддів поваги до законності, прав і свобод громадян, вимог присяги судді, державної дисципліни та запобігання новим проступкам. Судова реформа докорінно змінює систему дисциплінарної відповідальності суддів. По-перше, дисциплінарне провадження стосовно всіх суддів здійснюватимуть дисциплінарні палати Вищої ради правосуддя, що сприятиме уніфікації дисциплінарних процедур. По-друге, новим Законом дещо розширені підстави для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, які направлені на усунення корупційних ризиків. По-третє, надалі суддів не будуть звільняти за порушення присяги, а після набуття законом чинності суддям загрожуватиме звільнення за інших обставин.

Література

1. Статус суддів: Учбово-практичний посібник / І.Є. Марочкін, Ю.І. Крючко, Л.М. Москвич, І.В. Назаров, Р.Р. Трагнюк / За ред. проф. І.Є. Марочкіна. – Х., 2006. – 754 с.

2. Виноградова Л.Є. Юридична відповідальність суддів загальних судів України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Одеська національна юридична академія. – Одеса, 2004. – 187 с.

3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. − 1996.− № 30. − Ст. 141.

4. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 7-8. – Ст. 50

5. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 31. – Ст. 545.

6. Подкопаєв С. Про дисциплінарну відповідальність суддів // Юридичний журнал, 2005. – № 6. – С. 14–16.

7. Гончаренко О. Актуальні питання притягнення суддів до відповідальності / / (частина перша) Вісник Вищої ради юстиції, 2011. – № 1 (5). – С. 77–91.

Ісенко К.В. студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук.кер.: Купін А.П., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Проголошений Україною курс на інтеграцію до ЄС передбачає досягнення не тільки соціально орієнтованої економіки, а й високих стандартів, реальної демократії, побудови громадянського суспільства, дотримання верховенства права.

Європейський вибір пояснюється високим рівнем життя, прав і свобод громадян, досягнутим розвинутими країнами. Існують різні позиції щодо пріоритетності факторів, які повинні діяти для досягнення цих стандартів. Проте, очевидним фактором успіху є побудова прозорої та ефективної системи публічного управління, адаптація політико-правової сфери до міжнародних стандартів. На нашу думку, стратегічними векторами вдосконалення адміністративно-правової політики України в цій сфері є, перш за все, адаптація українського законодавства до механізмів міжнародного регулювання адміністративної відповідальності фізичних та юридичних осіб, а також з'ясування адміністративно-правових гарантій захисту прав фізичних та юридичних осіб країн ЄС в Україні.

На сьогодні можна констатувати існування суттєво дезінтегрованого масиву законодавства про адміністративну відповідальність, що складається з двох головних видів нормативно-правових актів, які відповідають двом ключовим типам адміністративної відповідальності: перший – це чинний КУпАП та деякі інші акти законодавства, що визначають адміністративну відповідальність на його засадах (закони України «Про боротьбу з корупцією», «Про державне регулювання ринку цінних паперів» тощо); другий – це акти окремих галузей законодавства, зокрема податкового, митного, валютного та інших, що встановлюють адміністративну відповідальність на інших, ніж передбачено в КУпАП, засадах.

Крім цього, небезпідставними є переконання науковців, які зазначають,

що переважна більшість норм Особливої частини КУпАП за змістом є санкціями інших норм і, до того ж, норм різної галузевої належності. За такого підходу до кодифікації фактично відбувається своєрідне «розчленування» відповідних норм, коли їх гіпотези і диспозиції містяться в одному нормативно-правовому акті, а санкції – в іншому. Тому подібна кодифікація призводить не до посилення інтегрованості та підвищення якості текстуального викладу нормативного масиву, що мають бути її (кодифікації) відповідними завданнями, а навпаки – до «розпорошення» змісту окремих норм в численних актах законодавства, а в низці випадків – і в різних правових галузях.

Таким чином, проблема полягає в тому, що в законодавстві про адміністративні правопорушення, яке склалося сьогодні, відсутня систематизація норм у межах одного закону, що призводить до конкуренції норм, невідповідності їх вимогам, які ставляться до правової норми.

Першочерговою умовою приєднання будь-якої країни до ЄС є адаптація її законодавства до відповідних міжнародних стандартів, приведення його у відповідність до існуючого права ЄС. Розуміння поняття «адаптація» дає можливість сприймати його як «пристосування чинних внутрішньодержавних норм до нових міжнародних зобов'язань держави без внесення будь-яких змін в її законодавство», або, як зазначено в Постанові Кабінету Міністрів України «Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»: «адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу є процесом зближення та поступового приведення законодавства України у відповідність до законодавства Європейського Союзу»

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС усвідомлюється як поетапне прийняття та впровадження нормативно-правових актів України, розроблених з урахуванням законодавства ЄС, метою якої є досягнення відповідності правової системи України та acquis communautaire (дослівно – «доробок спільноти», тобто правова система ЄС) з урахуванням критеріїв, що висуваються до держав, які мають наміри щодо вступу. З огляду на це, нині доцільним є створення концептуально й змістовно нового кодифікованого акта, який би згідно з досягнутими на цей час науковими поглядами і узагальненнями фахівців-практиків повніше враховував усю розмаїтість реально існуючих адміністративно-деліктних відносин, і більше відображав потребу національної правової системи на шляху поступового входження України до Європейського адміністративного простору.

В умовах нагальної потреби максимального наближення вітчизняного законодавства до європейського законодавства особливо цінним для України є вивчення досвіду країн ЄС. На сьогодні в нашій державі такий напрям визначений як стратегічний, про що свідчать численні нормативно-правові акти з питань адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Не менш стратегічним повинно стати завдання щодо якісно-правової систематизації всього масиву діючих і створення нових норм, у тому числі упорядкування збірки нормативно-правових актів у цій сфері, а також укладення відповідно до діючих міжнародно-правових угод єдиного переліку осіб, які користуються імунітетом від адміністративної юрисдикції.

Пріоритетним напрямом реформування норм адміністративного законодавства у сфері адміністративної відповідальності іноземців на території нашої держави повинно бути вироблення адміністративно-правових, у тому числі нормативно-правових та інституційно-організаційних, гарантій захисту прав фізичних та юридичних осіб країн ЄС в Україні. При цьому гарантія в зазначеному аспекті усвідомлюється нами як один із найбільш важливих елементів адміністративно-правового статусу іноземних фізичних та юридичних осіб, що ґрунтується на принципах законності, верховенства права, рівноправності тощо.

Одним із головних суб'єктів забезпечення гарантій захисту прав фізичних та юридичних осіб країн ЄС є ДМС України, утворена в 2011 р. Проте, як доводить практика, повноцінна реалізація покладених на неї функцій є практично неможливою з огляду на те, що її діяльність має швидше дозвільно-реєстраційний характер, тоді як не вистачає правоохоронної складової цієї діяльності. Тому корисним буде врахування міжнародної практики діяльності таких служб, більшість яких входить до складу МВС.

З ліквідацією у структурі МВС України підрозділів міліції міграційного контролю та відсутністю аналогічних підрозділів у системі міграційної служби, утворилася адміністративна прогалина, за якою завдання щодо запобігання та протидії нелегальній міграції, іншим порушенням міграційного законодавства на сьогодні практично нікому виконувати.

З метою забезпечення реалізації належної політики в галузі забезпечення прав і свобод іноземців під час притягнення до адміністративної відповідальності необхідно: визначити пріоритети у сфері боротьби з нелегальною міграцією та спланувати заходи, спрямовані на покращання стану протидії нелегальній міграції; розробити план заходів щодо створення в системі міграційної служби підрозділів міграційного контролю та ввести його у дію; створити в ДМС України відомчу підсистему інтегрованої міжвідомчої інформаційно-телекомунікаційної системи щодо контролю іноземних громадян, які перебув перебувають на території України з будь-якою метою, а також про іноземців, які не виїхали з України після закінчення строку перебування в країні.

На сьогодні, в Україні виникла нагальна потреба у розробленні механізму щодо суттєвого ускладнення умов перебування нелегальним мігрантам. Зокрема, необхідним є: спрощення процедури видворення нелегальних мігрантів; збільшення штрафних санкцій для юридичних осіб за залучення праці нелегальних мігрантів; зобов'язання власників орендного житла перевіряти міграційний статус потенційних орендарів; обов'язок перевіряти імміграційний статус особи при зверненні до банку, отримання посвідчення водія. Крім того, розгляд апеляцій на рішення про видворення осіб необхідно здійснювати лише після їх видворення.

Капітаненко Н.П., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ АВТОРСЬКИХ ПРАВ: СТАН ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

Трансформаційні процеси в суспільному розвитку та побудова демократичної, правової держави в Україні спонукають до оновлення доктринальних засад українського адміністративного права в контексті євроінтеграційних вимог [1]. Провідною тенденцією розвитку сучасного адміністративного права є перегляд його основних засад з метою гармонізації відносин між публічною адміністрацією й людиною. Нормам адміністративного права надається роль основного засобу створення моделей адміністративно-правових відносин нового типу, за яких людина повинна вбачати в адміністративному праві один з головних засобів гарантії реалізації та захисту своїх прав і свобод у сфері публічно-правових відносин.

Серед важливих завдань зазначених перетворень – реформування адміністративного законодавства з урахуванням положень Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом [2], яка передбачає суттєві зміни щодо упорядкування суспільних відносин, зокрема, сфери інтелектуальної власності. Широке розповсюдження об’єктів інтелектуальної власності в суспільстві актуалізує питання вдосконалення законодавства України для охорони та захисту авторських прав.

Різні аспекти адміністративно-правового захисту авторських прав відображено в працях таких учених, як: В.Б. Авер’янов, Ю.П. Битяк, І.Л. Бородін, Р.А. Калюжний, І.Ф. Коваль, А.Т. Комзюк та ін.

Відповідно до ст.51 Закону України України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р. захист авторських прав здійснюється в порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством [3].

Питання тлумачення категорії «адміністративно-правовий захист» залишається дискусійним серед науковців. Позиції правників заслуговують на увагу, однак трансформації наукових теорій у площину чинного законодавства так і не відбулося [4, с.217]. Саме правові норми, вважають Бачинін В.А. і Панов М.І., надають суспільним відносинам цивілізований характер, однак, якщо в науці найвиразніше виражене інтелектуальне начало, у мистецтві – художнє, то в праві – вольове [5, с.125]. Відтак, створення нової теоретичної бази стосовно адміністративно-правового захисту прав потребує активної нормотворчої діяльності.

Автори академічного курсу «Адміністративне право України» визнають, що адміністративно-правовий захист прав, свобод та законних інтересів громадянина являє собою сукупність застосовуваних у порядку, врегульованому нормами адміністративного права, засобів, спрямованих на здійснення уповноваженими на те органами (посадовими особами), а також

особами та громадянами відповідних процесуальних дій (процедур) [6, с.378]. Саме цю думку варто підтримати.

Основою правового регулювання адміністративно-правового захисту авторських прав є Конституція України. Так, ст.54 Основного закону гарантує громадянам свободу літературної, художньої, наукової творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності та право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Разом з тим Конституція України передбачає право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної та творчої діяльності (ч.1 ст.41). Держава забезпечує також захист прав усіх суб'єктів права власності, які рівні перед законом (ч.4 ст.13) [7].

Частиною національного законодавства України є чинні міжнародні договори сфери інтелектуальної власності, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, наприклад, Всесвітня конвенція про авторське право прийнята (1952 р.), Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право (1996 р.) та ін.

Варто зауважити, що відносини у сфері інтелектуальної власності, зокрема, стосовно захисту авторських прав, регулюються цілою низкою чинних нормативно-правовоих актів вітчизняного законодавства. Передусім, це книга четверта «Право інтелектуальної власності» та глави 75, 76 книги п'ятої ЦК України, які містять як загальні положення про право інтелектуальної власності, так і спеціальні правила стосовно створення і використання певного об'єкта, а також регламентують договірні відносини у вказаній сфері.

ГК України (глава 16) регулює відносин щодо використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності. Крім того, розділ XIV МК України регулює питання сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України.

Регулюють сферу інтелектуальної власності численні закони України: «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р., «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р.; «Про видавничу справу» від 5 червня 1997 р.; «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 р. ; «Про захист інформації в автоматизованих системах» від 5 липня 1994 р., «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2016 р. тощо.

На виконання положень законів України прийнято багато підзаконних нормативно-правових актів, які передбачають механізм застосування законів в зазначеній галузі, зокрема, Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) а використання об'єктів авторського права і суміжних прав» від 18 січня 2003 р. №72, Постанова Кабінету Міністрів «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір» від 27 грудня 2001 р. №1756 та ін.

Юридичну відповідальність за порушення стосовно інтелектуальної діяльності передбачають КК України, МК України, КпАП України. Так, юридичну основу адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері авторського права складає система норм права, які регулюють відносини в

зазначеному сегменті інтелектуальної власності, а саме: ст. 51-2, ст.164-6, ст.164-9, ст.164-13 КпАП [8], ст.ст. 399-401 МК України, ст.ст. 52, 53 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р.

Процедура застосування юридичної відповідальності за порушення у сфері інтелектуальної власності регламентується КПК України, КпАП України, ЦПК України та ГПК України.

Отже, розширення сфери застосування результатів інтелектуальної, творчої діяльності, зростання кількості порушень у цій галузі потребує вдосконалення вітчизняного законодавства з метою вироблення ефективного механізму захисту авторських прав суб'єктів правовідносин в контексті євроінтеграційних вимог.

Використання інтелектуальної власності в якості стратегічного ресурсу в системі формування національного багатства та підвищення конкурентоспроможності економіки країни, прискорення інноваційного розвитку та інтеграції України у міжнародний економічний простір передбачають прийняття Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року.

Література

1. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. - №29. – ст.367.

2. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄвропейськимСоюзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16 вересня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. - №40. – ст. 2021.

3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №13. – ст. 64.

4. Троцюк Н.В. Адміністративно-правовий захист авторських прав / Н.В. Троцюк // Часопис Київського університету права. – 2015. – №1. – с.216 – 219.

5. Бачинін В.А., Панов М.І. Філософія права: Підручник для юрид. спец-тей вищих навч. закладів освіти. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. – 472 с.

6. Адміністратине право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). — К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. – 584 с.

7. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Прийнятий 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. - 1984 - додаток до №51. – Ст. 1122.

Кисельов Д.О., аспірант (Кропивницький, Україна)
Наук. кер.: Кондратенко В.М., к.ю.н., доц. (Кропивницький, Україна)

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ЗБОРУ, ОПРАЦЮВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПОДАТКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ

Державна фіскальна служба України (далі – ДФС України), як і інші державні органи, для забезпечення належного виконання покладених на неї завдань, наділена певним колом повноважень, щодо збору, обробки та використання інформації, адже інформаційна забезпеченість контролюючих органів безпосередньо впливає на контроль за належним виконання платниками податків податкового обов'язку по сплаті податків, зборів та інших обов'язкових платежів, недопущення правопорушень у сфері оподаткування.

Відповідно до статті 72 Податкового кодексу України (далі - Кодексу) для інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючого органу використовується інформація, що надійшла: від платників податків та податкових агентів, від органів влади, органів місцевого самоврядування та Національного банку України, від банків, інших фінансових установ інформація про наявність та рух коштів на рахунках платника податків [1].

Крім того, наказ Державної фіскальної служби України від 31 липня 2014 року № 22 визначає, що при організації документальних перевірок доперевірочний аналіз здійснюється з опрацюванням: інформації інформаційно-аналітичних систем органів державної фіскальної служби всіх рівнів, інформації, що дозволяє виявити ризики у діяльності платника податків, показників фінансової та податкової звітності, інформації про пов'язаних осіб, інформації, отриманої від інших підрозділів, щодо проведених операцій з нерезидентами, із відкритих джерел, інформації, щодо взаємовідносин з будь-якими контрагентами, щодо застосування платником податків схем ухилення від оподаткування або схем мінімізації (за наявності), іншої інформації щодо платника податків, яка може бути використана при проведенні доперевірочного аналізу, з метою визначення можливих ризиків порушень платником податків чинного законодавства та питань, що підлягають першочерговій перевірці [2].

На офіційному сайті ДФС України міститься інформація, що дана інформаційна система призначена для виконання завдань, покладених на органи ДПС: інформування платників податків про їх податкові зобов'язання та надання роз'яснень податкового законодавства, податковий облік та реєстрація платників податків, прийом та обробка документів податкової звітності та облік платежів, перевірка податкової звітності на відповідність вимогам та нормам, встановленим законодавчими та нормативними актами України, застосування заходів із погашення податкового боргу у випадках порушення податкової дисципліни з боку платників податків, вирішення спірних питань щодо сум податкових донарахувань та податкового боргу тощо [4].

У силу міжнародної однотипності фіскально-адміністративних технологій у демократично-правових державах методи роботи американського і українського податківців відрізняються мало. У США проводять виїзні

перевірки (field audits) і документальні (камеральні) перевірки (correspondence audits), що нагадує контрольну практику податкових інспекцій в Україні. У нас результати перевірки оформляють актом, у США – звітом (revenue agent's report). У США, як і в Україні, увагу зосереджено на джерелах потенційного податкового ризику для великих платниках, малому бізнесі з немалими доходами і претензіями на пільги, на платниках з репутацією податкових правопорушників. Під підозрою знаходяться також господарюючі суб'єкти, котрі переважно мають справу з готівкою (кафе, дрібні майстерні і т. п.).

При перевірці податкоспроможності (tax liabilities) платників функціонери Служби внутрішніх доходів (далі – СВД) США мають право доступу до всіх можливих джерел інформації, в тому числі до документів третьої сторони (банків, страхових компаній, пенсійних фондів та ін., а також других державних установ) [3, с. 58].

Беспалова А.О. у своєму дисертаційному дослідженні «Правове регулювання адміністрування податків і зборів в Україні», аналізує деякі ключові розбіжності, які існують в алгоритмах дій німецьких та українських податкових інспекторів під час перевірок. В Україні, як свого часу в Німеччині, проводять перевірку процесу обліку, увага перевіряючи фокусується на формальних подробицях. Здійснюється повна перевірка обов'язкової наявності первинних документів, а в Німеччині акцент уваги перевіряючи зміщується на перевірку достовірності безпосередньо результатів обліку. Відслідковується зміст первинних документів, перевірки проводяться вибірково з метою звірити звітність компаній з найважливішими даними по галузі [2].

Аналізуючи досвід податкового адміністрування різних країн світу, можна помітити тенденцію до розширення практики застосування інформації в діяльності контролюючих органів. Так, контролюючі органи здійснюють збір, опрацювання та використання інформації, яка надходить із різних джерел та яка необхідна для виконання контролюючими органами покладених на них функцій. Крім дій, які вже закріпилися в широкій практиці, таких як збір податків через залучення послуг приватних банків, і використання контрольної роботи незалежних аудиторів, слід зазначити також залучення послуг приватних фірм для розробки комп'ютерного забезпечення роботи податкових органів, обробки великих масивів даних в окремих областях контрольної роботи тощо. Так, наприклад у США значного поширення набули так званні інформаційні кредитні бюро – приватні фірми, що спеціалізуються на зборі та аналізі даних стосовно фінансового стану приватних осіб. Згодом інформація, отримана податковими органами з декларацій платників податків, документів фінансових і державних установ, а також кредитних досьє, вводиться у спеціальну комп'ютерну систему, обробляється і зіставляється з даними, що містяться в деклараціях платників податків [4].

Проаналізувавши можливості і потенціал податкових органів зарубіжних країн, методи їх інформаційно-аналітичної роботи, доходимо до висновку, що Україна суворо дотримується європейського курсу, шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів, в тому числі у сфері оподаткування, який полягає у впровадженні нових методів і форм податкового

адміністрування, створення сприятливих умов для бізнесу та подальших перспектив розвитку економіки.

Література

1. Податковий кодекс України. Закон України № 2755-VI від 02.12.2010 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.

2. Наказ Державної фіскальної служби України від 31 липня 2014 року N22 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо порядку взаємодії між підрозділами органів державної фіскальної служби при організації, проведенні та реалізації матеріалів перевірок платників податків» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sfs.gov.ua/yuridichnim-osobam/podatkoviy-kontrol/nakazi/66305.html

3. Податкові системи зарубіжних держав : навчальний посібник / Андрущенко В.Л., Варналій З.С., Прокопенко І.А., Тучак Т.В. – К. : Кондор-Видавництво, 2012. – 222с.

4. Беспалова А.О. Правове регулювання податків і зборів в Україні : дис… канд. юрид. наук : 12.00.07 / Беспалова Аліса Олегівна. – Одеса, 2015. – 233с.

Ковганич К.С., студент (Харків, Україна)
Наук.кер.: Крайник Г.С., к.ю.н., ас. (Харків, Україна)

КОРУПЦІЯ ЯК ОДИН З ГОЛОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ІСНУВАННЯ ОРГАНІЗОВАННОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Основною проблемою діяльності організованних злочинних груп та злочинних організацій на сьогодні є їх «латентність», яка забезпечується завдяки такому явищу, як «корупція».

На сучасному етапі розвитку кримінально–правової доктрини існує досить багато визначень терміну «корупція». Вважаю за доцільне використовувати легальне визначення, яке міститься у Законі України «Про запобігання корупції», відповідно до якого: корупція – це використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей.

Щодо визначення поняття «організованної злочиності», то вважаю за доцільне використати наступне визначення: Організована злочинність – це

групова діяльність трьох або більше осіб, яка характеризується стійкими ієрархічними зв'язками або особистими відносинами, які дають змогу їх ватажкам витягати прибуток або контролювати території і ринки, внутрішні та зовнішні, за допомогою насильства, залякування або корупції як для продовження злочинної діяльності, так і для проникнення у легальну економіку.

Організовані злочинні спільноти, які діють в Україні, охопили найприбутковіші злочинні ринки і мають міцні стосунки з іноземними «партнерами». У зв’язку із цим на часі є розгляд питання мінімізації негативного впливу організованої злочинності в контексті зарубіжного, насамперед європейського досвіду.

Отриманні під час дослідження статистичні данні свідчать про те, що загалом діяльність організованих злочинних груп та злочинних організацій за останні роки має тенденцію до зниження, і це здавалось би досить позитивним моментом, але в той же час збільшується їхня корумпованість і наявність міжнародних зв’язків. Якщо в 2008 році 15 таких груп було з корумпованими зв’язками, то до 2013 року їхня кількість збільшилася до 33.

Підводячи підсумки розгляду діяльності організованих злочинних груп та злочинних організацій, а також їх взаємозв’язок з таким явищем, як «корупція», можна зробити наступний висновок – аналізуючи статистичні данні, можна побачити тенденцію до зменшення діяльності ОЗГ та ЗО, але в той же час збільшується їхня корумпованість і наявність міжнародних зв’язків, тобто мова йде саме про «латетну» злочинність.

Також досить важливим залишається той факт, що корупція є одним з головних чинників діяльності організованої злочинності, і діяльність останньої відбувається у нерозривному зв’язку х таким явищем як корупції. Вважливо зазначити, шо сьогодні Україна стоїть на шляху «принципової» боротьби з корупцією, але в той же час такому явищу як організована злочинна діяльність майже не приділяється увага. Вважаю, що боротьба з цими двома явищами повинна здійснюватися сукупно, адже як вже зазначалося данні явища перебувають у тісному взаємозв’язку між собою.

Практика свідчить, що організована злочинність будучи чинником соціальних і економічних перетворень має стійкі тенденції подальшого розвитку, розширює сфери впливу(економіка, політика тощо…). Проникнення у владні та управлінські структури організованої злочинності, яка характеризується залежністю законодавчої та управлінської діяльності від вузькогрупових корпоративних інтересів певних злочинних структур. Вона проявляється не лише у корисливих зловживаннях влади, але й у розкраданнях, інших економічних злочинах з метою задоволення корпоративних інтересів партій, груп матеріального забезпечення, виборчого процесу тощо.

Головними економічними причинами виникнення організованої злочинності є: падіння розвитку економіки, що в свою чергу несе зниження соціально–економічного життя людей.

Крупко Я.М., викладач (Чернігів, Україна)

УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ Й РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ РОЗПОДІЛУ КОШТІВ МІЖ БЮДЖЕТАМИ

Умови впровадження й реалізації принципів розподілу коштів між бюджетами пов'язані зі ступенем розробки та досконалості нормативно–законодавчої бази. Уся стратегія реформування міжбюджетних відносин повинна будуватися на системі принципів розподілу коштів між бюджетами та розподілу функціональних повноважень між органами центральної влади та органами місцевого самоврядування. Ефективне функціонування всієї системи розподілу бюджетних коштів між ланками бюджетної системи пов'язане із ступенем реалізації правових засад даного процесу.

Чинна база нормативно–правових актів у сфері міжбюджетного регулювання має ряд недоліків, що потребує вдосконалення. Зокрема, це стосується неузгодженості в нормативних положеннях щодо розподілу коштів (доходів і видатків) місцевих бюджетів у Бюджетному кодексі та Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Запровадження якісно нових умов щодо реалізації принципів розподілу коштів між бюджетами повинно починатися з обґрунтування та законодавчого визнання правових засад, принципів процесу розподілу бюджетних коштів.

Якщо структура та принципи бюджетної системи закріплені на законодавчому рівні, то з принципами розподілу коштів між бюджетами та умовами їх впровадження виникають проблеми, оскільки вони не визначені єдиним нормативним актом.

Практична управлінська реалізація вказаних вище принципів процесу розподілу бюджетних коштів породжує серйозні проблеми у їх застосуванні, що є темою для дискусій та досліджень у цій сфері.

Варто зазначити, що практична реалізація принципів розподілу коштів між бюджетами зумовлена як позитивними, так і негативними факторами. *Позитивне* підґрунтя впровадження принципів пов'язане з завданням, що поставлене Україні міжнародними фінансовими інституціями щодо реформування бюджетної системи країни.

Реалізація принципів розподілу коштів між ланками бюджетної системи також ускладнюється *негативними* чинниками, зокрема: декларативністю багатьох політичних намірів і рішень влади щодо удосконалення даного процесу (розподілу); непослідовністю реформування бюджетної системи; формальним ставленням до принципів розподілу коштів між бюджетами суб’єктами бюджетного процесу; відсутністю досконалого механізму розподілу бюджетних коштів; численними порушеннями законності в даному процесі; відсутністю контролю за діяльністю суб’єктів бюджетного процесу та механізмів притягнення до відповідальності.

Будь–яка модернізація вимагає часу, оскільки йде комплексне спрямування на оновлення не лише публічних, а й соціальних інститутів. Тому

впровадження та реалізація принципів розподілу коштів між бюджетами в Україні ще не досягли досконалості.

До подальших кроків на шляху вдосконалення організації процесу розподілу необхідно запровадити прозорий та обґрунтований механізм розподілу коштів державного бюджету, що дозволило б оцінити потреби конкретної адміністративно–територіальної одиниці в централізованій ефективній підтримці.

Література

1. Конституція України : прийнята на п’ятій сесії Верховна Рада України 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР [Текст] // ВВР. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97–ВР [Текст] // ВВР. – 1997, № 24, ст.170.

3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456–VI [Текст] // ВВР. – 2010. – № 50–51. – Ст. 572.

Кубрак Т.О., слухач (Чернігів,Україна)
Наук. кер.: Ніщимна С. О. д.ю.н., проф. (Чернігів, Україна)

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ

Проблемами державного боргу в Україні займалися багато вчених, які вивчали як економічні, так і юридичні аспекти цього правого інституту. Кожний з дослідників наводить власні визначення державного боргу, які можна узагальнити як загальний розмір заборгованості держави своїм кредиторам, а також відсотки за ним і невиконані фінансові зобов’язання держави.

В. Козюк в своєму монографічному дослідженні визначає державний борг як «загальну суму емітованих, але непогашених позик з нарахованими процентами та прийнятих державою на себе у відповідний спосіб зобов’язань» [1, с. 11]

Питання теорії і практики реалізації боргової політики держави досліджували С.С. Алексєєв, Т.П. Вахненко, Л.К. Воронова, О.П. Гетманець, О.О. Дмитрик, І.Б. Заверуха, І.Є. Криницький, О.А. Музика-Стефанчук, О.П. Орлюк, Л.А. Савченко та інші.

Наявність державного боргу та накопичення заборгованості сприяють необхідності існування ефективного управління ним.

Управління державним боргом являє собою комплекс заходів, що здійснюються державою через уповноважені органи, з метою:

1) координації умов залучення коштів;

2) обліку залучених коштів;

3) забезпечення платоспроможності держави, тобто можливості повернення боргу та виплати відсотків.

Таким чином, можна говорити про те, що управління державним боргом представляє собою правовий інститут, що забезпечує реалізацію ефективної фінансової політики держави. Метою проведення фінансової політики є ефективне використання запозичених коштів та забезпечення вчасного виконання боргових зобов'язань державою.

Необхідно зупинитися на обов'язковості існування процесу управління держаним боргом та цілях його здійснення. Це питання підлягає аналізу та дослідженню з моменту набуття Україною незалежності і продовжує вдосконалюватися до цього часу, адже з кожним днем фінансова політика у сфері управління державним боргом повинна удосконалюватися задля ефективного результату.

Досліджуючи питання управління державним боргом, В. Л. Терещенко зауважує, що у процесі управління державним боргом необхідно забезпечити:

– пошук ефективних умов запозичення коштів з точки зору мінімізації вартості боргу;

– недопущення неефективного та нецільового використання запозичених коштів;

– забезпечення своєчасної та повної сплати суми основного боргу та нарахованих відсотків;

– визначення оптимального співвідношення між внутрішніми та зовнішніми запозиченнями за умови збереження фінансової рівноваги в країні;

– забезпечення стабільності валютного курсу та фондового ринку країни [2, с. 61].

На наш погляд, представлені позиції щодо необхідності забезпечення державного боргу, можуть бути ефективними за умови належного нормативно-правового регулювання. На жаль, в Україні нормативно-правове регулювання державного боргу здійснюється різними нормативно-правовими актами, що обтяжує досягнення найбільш ефективної системи управління державним боргом. Постає потреба удосконалення (упорядкування) двох аспектів державно-боргових відносин: зовнішнього та внутрішнього боргу.

Проблемами управління державним боргом є:

1) недосконала система контролю за державною заборгованістю;

2) відсутність повної та прозорої інформації стосовно зовнішніх позик держави;

3) низький рівень інформаційно-аналітичного забезпечення боргової політики держави.

Достатньо проблематичним є питання розробки програм державних запозичень, які ухвалюються лише на найближчу перспективу (як правило один рік), що знижує ефективність управління державним боргом. Зарубіжні країни, що вже досягли рівня певної економічної стабільності, ухвалюють відповідні програми, виходячи з середньострокової перспективи (3-5 років), що є додатковим важелем стабільної фінансово-економічної ситуації в державі.

Таким чином, на основі вище сказаного, можна зробити висновок, що управління державним боргом, як один з інститутів права, потребує

вдосконалення, адже існують проблеми, які підлягають негайному вирішенню, а саме:

1) зростання загального обсягу державного боргу;

2) досить висока заборгованість перед міжнародними валютними організаціями;

3) слабкий розвиток внутрішнього ринку державних цінних паперів;

4) відсутність ефективного механізму управління державним боргом та його правового забезпечення.

На нашу думку, шляхами удосконалення правового інституту управління державним боргом можуть бути зміни нормативно-правового регулювання по таких напрямках:

– удосконалення нормативно-правового регулювання внутрішнього ринку державних запозичень;

– активізація внутрішнього ринку запозичень;

– відмова від співпраці з міжнародними валютними організаціями, які висувають умови, що негативно впливають на економічну незалежність держави;

– зосередити увагу на удосконалення контролю та нагляду за управлінням державним боргом;

– посилити контроль за порядком залучення, розподілу та використання державних запозичень;

– впровадження досвіду європейських країн щодо практики управління державним боргом країни.

Література

1. Козюк В. В. Державний борг в умовах ринкової трансформації економіки України : монографія / В. В. Козюк. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 238 с.

2. Терещенко В. Л. Державний борг України: сутність, соціально-економічні наслідки, перспективи оптимізації / В. Л. Терещенко // Економіка і регіон. – 2011. – № 4 (31). – С. 59 –62.

3. Заверуха І. Б. Державний борг України: проблеми правового регулювання : монографія / І. Б. Заверуха. – Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – 310 с.

4. Вахненко Т. П. Державний борг України та його економічні наслідки : монографія / Т. П. Вахненко // НАН України : Інститут економічного прогнозування. – К. : Альтерпрес, 2000. - 152 с.

5. Пирожкова Ю.В. Фінансово-правове регулювання державного боргу в Україні: шляхи оптимізації / Ю.В. Пирожкова // Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучасної розбудови держави і суспільства : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 5 – 7 червня 2014 р. / Ред.кол.: В.С. Венедіктов, А.М. Куліш, М.М. Бурбика; За ред.: В.С. Венедіктова, А.М. Куліша. – Суми : СумДУ, 2014. – С. 57 – 62.

Купін А.П., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПОЛІТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УМОВАХ ОНОВЛЕННЯ ПРЕДМЕТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Адміністративно-політична діяльність є об’єктом державного управління, яке визначається як вид діяльності держави, що полягає у здійсненні нею управлінського, тобто організуючого впливу на ті сфери і галузі суспільного життя, які вимагають певного втручання держави шляхом використання повноважень виконавчої влади, і здійснюється шляхом прийняття нормативно-правових актів та проведенням відповідних організаційних заходів, спрямованих на їх виконання. Організація і діяльність адміністративно-політичного апарату Української держави ґрунтується на загальновизнаних принципах, методах та формах діяльності державної влади в Україні, що обумовлює однакову суть і соціальне призначення державного управління в галузі адміністративно-політичної діяльності з іншими його галузями. Однак управління адміністративно-політичною діяльністю має свої особливості, що, насамперед, залежить від характеру державних завдань та функцій у зазначеній галузі, системи і структури державних органів, їх повноважень, форм і методів роботи в цій сфері.

Необхідно підкреслити, що в адміністративно-правовій науці відсутня загальноприйнята назва даного виду управлінської діяльності. Так, деякі автори таку управлінську діяльність називають управлінням «соціально-політичною діяльністю» інші – управлінням «у сфері безпеки та законності». Але переважна більшість адміністративістів цей вид управління називає управлінням «у сфері адміністративно-політичної діяльності».

Визначенню поняття адміністративно-політичної діяльності має передувати розгляд її особливостей. До таких, наприклад, відносяться: специфічний характер державних функцій у зазначеній галузі та їх важливе соціальне значення; переважання владно-розпорядчих методів; встановлення для особового складу органів управління адміністративно-політичною діяльністю спеціальних звань, класних чинів, передбачення особливого порядку проходження державної служби; особливий порядок притягнення до відповідальності; наявність так званого «особливого» статусу органів управління адміністративно-політичною діяльністю.

В умовах оновлення предмета адміністративного права вважається доцільним, що: по-перше, виділення такої особливості, як важливе соціальне значення державних функцій у цій сфері, є не зовсім доцільним. Адже функції держави (державні функції), під якими, як правило, розуміють головні

напрямки і види діяльності держави, обумовлені її завданнями та цілями і такі, що характеризують її сутність, мають однакове соціальне значення, тому серед них не можна виділяти «важливі» і «неважливі». Крім того, функції держави не слід ототожнювати з функціями окремих її органів, які є частиною апарату держави, ці функції відображаються у їх компетенції. По-друге, виділення такої особливості, як переважання владно-розпорядчих методів, також є недоцільним, оскільки вони характерні для будь-якого іншого виду (напрямку) управління чи управлінської діяльності.

Про недоцільність виділення як особливості адміністративно-політичної діяльності того, що вона «пов'язана із головними та фундаментальними функціями держави», нагадаємо лише, що в теорії права функції держави поділяють на: законодавчі; виконавчі; судові; правоохоронні та інформаційні, або на внутрішні і зовнішні, проте аж ніяк не на основні (головні, фундаментальні) та неосновні. Не можна погодитись і з такою особливістю даного виду діяльності як «здійснення спеціалізованих функцій, що вимагають однакової технології», оскільки автори не вказують, про яку саме технологію йдеться. Зайвими вважаємо і такі особливості адміністративно-політичної діяльності як «безперервність і оперативність такої діяльності, ієрархічність, застосування заходів адміністративного впливу, наявність професійного апарату», які є характерними для будь-якого із видів державного управління, а не лише управління у сфері адміністративно-політичної діяльності.

До особливостей адміністративно-політичної діяльності, необхідно віднести такі: 1) як правило, правоохоронний характер функцій, які здійснюють суб'єкти (органи), що реалізують державну політику у цій сфері; 2) основу цього виду діяльності складають управлінські відносини, які мають свою специфічну структуру та особливості, і які є домінуючими, однак це не виключає можливості виникнення, розвитку чи припинення в їх діяльності інших, неуправлінських відносин; 3) специфічний і нормативно визначений характер суб'єктів та об'єктів адміністративно-політичної діяльності; 4) воєнізованість суб'єктів управління (за винятком управління юстицією); 5) змістом цієї діяльності є охорона і захист держави, суспільства та окремих громадян як від внутрішніх, так і зовнішніх загроз; 6) закріплення об'єктів охорони та захисту суб'єктами адміністративно-політичної діяльності на конституційному рівні; 7) встановлення для особового складу органів управління адміністративно-політичною діяльністю спеціальних звань, класних чинів, передбачення особливого порядку проходження державної служби та особливий порядок притягнення їх до відповідальності.

Таким чином, адміністративно-політичну діяльність доцільно визначити як специфічну діяльність системи уповноважених органів, як правило, правоохоронних чи воєнізованих, що виконують завдання та функції щодо

охорони, захисту та забезпечення реалізації прав і свобод фізичних і юридичних осіб, законності та безпеки особи, суспільства і держави.

Макієнко А.А., слухач (Чернігів,Україна)
Наук. кер.: Ніщимна С. О. д.ю.н., проф. (Чернігів, Україна)

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗДІЙСНЕННЯ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Основою валютного законодавства є валютне регулювання,саме воно підкреслює правові основи здійснення державної політики на валютному ринку, виробляє економічну базу для прийняття нормативно– правових актів у сфері функціонування як валютного обігу,так і валютного контролю.

Важливий внесок у розвиток теорії валютного регулювання й контролю зробили такі сучасні російські правознавці, як Є.Г. Батанов, Т.І. Губарьова, А.С. Селівановський, О.С. Федченко та інші. Питанням валютного регулювання та валютного контролю в українському науковому середовищі у різні роки присвячували свої роботи фахівці фінансового та банківського права, а саме: Ю.В. Ващенко, Л.К. Воронова, Є.В. Карманов, О.А. Костюченко, С.І. Лучковська, О.П. Орлюк, Р.М.Сухий та інші.

Але й досі, зважаючи на динамічні зміни в національному банківському законодавстві актуальними є питання, пов'язані з валютним регулюванням та валютним контролем.

Питання валютного регулювання традиційно розглядаються дослідниками у широкому та вузькому значенні.

У широкому розумінні валютне регулювання кваліфікується як один із найбільш дієвих механізмів, за допомогою якого держава має можливість впливати на об’єктивні економічні процеси.

Натомість, звужений підхід трактує валютне регулювання як спосіб реалізації валютної політики держави, режим державного регулювання порядку зовнішніх розрахунків, операцій з валютою на внутрішньому ринку, золотом та інших схожих процесів [1, с. 12].

О. А. Костюченко вважає, що валютне регулювання – це діяльність держави, спрямована на регламентацію міжнародних розрахунків і на порядок здійснення операцій із валютними цінностями [2, с.301].

Основною нормативно– правового регулювання, якою установлено режим здійснення валютного регулювання і валютного контролю на території України є Декрет Кабінету Міністрів України «Про системи валютного регулювання і валютного контролю» [3].

Валютне регулювання є однією з форм валютної політики, яка є необхідною для підтримки економічної стабільності та утворення основи для розвитку міжнародних відносин, інтеграції України в світовий простір, забезпечення фінансової безпеки та стабільності держави.

Адамик Б. П. визначає такі головні завдання здійснення валютного регулювання та валютного контролю:

– організація системи курсоутворення, захист та забезпечення необхідного ступеня конвертованості національної грошової одиниці;

– регулювання платіжної функції іноземної валюти та інших іноземних інструментів, регламентація поточних операцій платіжного балансу;

– організація внутрішнього валютного ринку;

– регламентація та регулювання банківської діяльності з валютними цінностями;

– регулювання процесів утворення та руху валютного капіталу, захист іноземних інвестицій;

– встановлення режиму та обмежень на вивезення і ввезення через кордон валютних цінностей;

– забезпечення стабільних джерел надходження іноземної валюти на національний валютний ринок [4, с.145].

Валютне регулювання в Україні здійснюється водночас на двох рівнях: зовнішньому і внутрішньому.

Зовнішнє валютне регулювання сприяє розвитку зовнішньої торгівлі, підтриманню рівноваги платіжних балансів країни, стабілізації валют, підвищення рівня їх конвертованості.

Внутрішнє валютне регулювання, в свою чергу, здійснюється компетентними органами держави з метою здійснення контролю за внутрішніми і зовнішніми валютно– фінансовими потоками, проведенням моніторингу й регулювання стану внутрішнього валютного ринку України.

Валютний контроль є видом фінансового контролю, який представляє собою комплекс заходів, які здійснюють спеціально уповноважені державні органи та інші суб'єкти, за допомогою яких держава контролює встановлений нею порядок здійснення валютних операцій.

Важливу роль для вдосконалення системи валютного регулювання в Україні відіграє відповідний аналіз досвіду зарубіжних країн.

На нашу думку підвищенню ефективності чинної системи валютного регулювання і валютного контролю в Україні сприятиме удосконалення концептуальних положень валютної політики, до яких можна віднести:

1) побудову валютної політики відповідно до загальних напрямків розвитку економіки країни;

2) установлення взаємозалежності та взаємозв`язків між цілями короткострокової та довгострокової валютної політики;

3) визначення перспектив розвитку системи валютного регулювання та валютного контролю;

4) вивчення та урахування досвіду побудови системи валютного регулювання та валютного контролю зарубіжних країн.

Література

1. Артемов Н. М. Валютное регулирование в Российской Федерации : автореф. дисс… докт. юрид. наук 12.00.14 – Административное право; финансовое право; информационное право / Артемов Н. М. – М., 2002. – 54 с.

2. Костюченко О. А. Валютне регулювання, валютний контроль / О. А. Костюченко // Юридична енциклопедія. – К. : Українська енциклопедія ім. М.П.Бажана, 1998. – Т.1.: А– Г – 672 с.

3. Про систему валютного регулювання і валютного контролю : Декрет Кабінету Міністрів України від 19.02.93 р. №15– 93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/15– 93

4. Адамик Б. П. Національний банк і грошово– кредитна політика / Б. П. Адамик : Навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти України. – Т. : Карт– бланш, 2002. – 278 с.

5. Воронова Л.К. Финансовое право : учебное пособие / Л.К. Воронова, Н.П. Кучерявенко. – Х. : Легас, 2003. – 448 с.

Медведик Л.О. суддя (Дрогобич, Україна)

ОЗНАКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ СУДУ ЗА ПРОЕКТАМИ НОВИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ КОДЕКСІВ (ЧАСТИНА 1: ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ)

В Україні вже декілька років триває судова реформа. Розпочалася вона із оголошення потреби суспільства в заміні усіх без винятку суддів. Неодноразово змінювався Закон України «Про судоустрій і статус суддів». Згодом були внесені зміни до розділу «Правосуддя» Конституції України. Шість місяців проходить конкурс на посади суддів до Верховного Суду. Паралельно розпочалася робота над внесенням змін до чинного процесуального законодавства. Щоб довідатися, як вона триває, саме в цьому розрізі, доцільно провести огляд пропонованого вирішення проблеми розмежування юрисдикцій між судами різних спеціалізацій у проектах нових процесуальних кодексів. Підготовкою відповідного проекту закону займалася робоча група з реформування процесуального законодавства, яка створена Радою з питань судової реформи при Президентові України. Підписаний він главою держави 22 березня 2017 року за номером 6232 і визначений як невідкладний при внеснені на голосування до парламенту. Експертне середовище схиляється до думки про високі шанси на прийняття даного законопроекту найближчим часом, а тому цікавість до нього є доволі високою.

Отже, в проекті Цивільного процесуального кодексу України (далі – проект), глава 2 залишилась із тією ж назвою «Цивільна юрисдикція», об'ємно збільшилась і складається тепер із трьох параграфів:

§ 1. Предметна та суб'єктна юрисдикція. За формулюванням статті 20 проекту, суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що

виникають з цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства. Суди розглядають у порядку цивільного судочинства також вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій, якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна або майнових прав, якщо цей спір підлягає розгляду в місцевому загальному суді і переданий на його розгляд з такими вимогами [1]. Вказано, що це здійснюється в порядку наказного, позовного (загального або спрощеного) та окремого провадження. Окреслено, для яких справ призначено кожен із порядків. З даного параграфа вбачається, що базова перша частина статті проекта, що визначає юрисдикцію загальних судів виписана вкрай недосконало, оскільки з тих чи інших правовідносин справи не виникають. Абзац 2 щодо вимог про реєстрацію є важким навіть для розуміння, не те що для правильного застосування. Прослідковується невідповідність назви параграфа і змісту, адже щодо суб'єктної юрисдикції нічого не висвітлено.

Серед позитиву слід відмітити чітку систематизацію викладеного.

§ 2. Інстанційна юрисдикція. Новелою, в порівнянні з діючою редакцією ЦПК України, є віднесення певної категорії справ на розгляд саме апеляційних судів, як судів першої інстанції. Дане положення статті 24 проекту за своїм змістом є позитивом, адже сприятиме більш фаховому та оперативному судовому розгляду. Крім того, зніме і так надмірне навантаження на місцеві загальні суди.

§ 3. Територіальна юрисдикція (підсудність). Серед іншого, відразу можна помітити, що суб'єктом законодавчої ініціативи уже в самій назві параграфу утотожнено поняття територіальної юрисдикції з поняттям підсудності. Стаття 29 проекту про підсудність справ за вибором позивача в порівнянні з діючою редакцією ст. 110 ЦПК України поповнилась пунктом 15 за рахунок теперішньої статті 113 та оновилась пунктом 14 про можливість пред’явлення позовів про відшкодуваання збитків спричинених заходами забезпечення позову за місцем застосування заходів забезпечення позову [2].

«Виключна підсудність» збільшилась удвічі, отримавши надмірну деталізацію, яка до того ж, не є ні конкретною, ні вичерпною. Наприклад, частина 8 цієї статті має доволі складну конструкцію, зважаючи на вживання терміна «похідними» і викликатиме чимало запитань на практиці.

Такою, що вирішує по-новому одразу декілька практичних питань є пропонована норма ст. 189 проекту, зокрема її ч. 5, згідно якої не допускається об'єднання в одне провадження кількох вимог, щодо яких законом визначена виключна підсудність різним судам.

Підсудність справ окремого провадження не зазнала змін і діючим статтям: 236, 242, 246, 251, 257, 260, 269, 274, 279, 283, 287 ЦПК України відповідають в проекті статті: 296, 302, 306, 311, 317, 321, 330, 335, 340, 344, 348.

Згідно ст.ст. 375, 379, 381 проекту, суд апеляційної інстанції наділяється правом, якого на тепер у нього немає: скасувати судове рішення або ж ухвалу про відкриття провадження і направити справу для розгляду до іншого суду

першої інстанції за встановленою підсудністю. Подібним правом статті 410, 412 проекту наділили і суд касаційної інстанції. Тут, задля запобігання порушення розумного строку розгляду справи доцільно було б вирішувати таке питання касаційним судом із врахуванням думки сторін та третіх осіб; можливо – і з отриманням їх згоди на продовження розгляду судом касаційної інстанції.

З проекту вилучено можливість суду переглядати у зв'язку з нововиявленими обставинами судовий наказ. Замість нього включено постанову суду. Причому тепер ці три види судових рішень можуть бути переглянуті ще й за виключними обставинами. Такий перегляд не здійснюватиметься тільки судом, який ухвалив рішення, в залежності від підстав ця функція буде покладена ще й на Верховний Суд (розгляд у складі Великої Палати) та суди апеляційної і касаційної інстанцій. Щоправда перелік таких підстав для судів апеляційної і касаційної інстанцій помилково зазначений у ч. 2 ст. 426 проекту із посиланням на ч. 4 цієї статті, якої дана норма не містить.

Розділ VI «Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб)» ЦПК України, нічим особливо не відрізняється і в проекті. Хіба що там, він поповнився однією статтею 437 «Зупинення виконання судового рішення», яка по суті продубльована із абз. 2 ч. 8 ст. 395 цього ж документа.

В цілому зі статтей 374, 377, 378, 379, 382 розділу, конкретизацію щодо підсудності в проекті отримала тільки одна – ст. 441 (відповідна ст. 377 ЦПК України).

Справедливо буде відзначити, що суб'єкт законодавчої ініціативи все таки спробував виправити вказані недоліки шляхом введення універсальної норми ст. 447 проекту про те, що процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах, вирішуються судом, який розглядав справу як суд першої інстанції, якщо інше не визначено цим Розділом, а процесуальні питання, пов'язані з виконанням рішень інших органів (посадових осіб), вирішуються судом за місцем виконання відповідного рішення.

Порядок судового контролю за виконанням судових рішень зазнав лише «косметичних змін». В плані підсудності, скаргу в проекті кодексу пропонується подавати до суду, який розглянув справу як суд першої інстанції. В діючому Законі – до суду, який видав виконавчий документ, що по суті одне і теж.

За діючим ЦПК України, заява про скасування рішення третейського суду подається до суду за місцем розгляду справи третейським судом; рішення міжнародного комерційного арбітражу, який знаходиться на території України, може бути оспорено сторонами до суду відповідно до міжнародного договору України та/або Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж».

За проектом, заява про скасування рішення третейського суду подається до апеляційного суду за місцем розгляду справи третейським судом; рішення міжнародного комерційного арбітражу, якщо він знаходиться на території України може бути оспорено в порядку, передбаченому відповідним розділом проекту до апеляційного загального суду за місцем знаходження арбітражу.

Заява про відновлення втраченого судового провадження у відповідності до ст. 491 проекту кодексу подається тільки до суду, який розглядав справу як суд першої інстанції. Положення про суд, який ще й постановив ухвалу про закриття провадження у справі – вилучено.

У порядку визначення суду, який розглядає питання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду змін не передбачається, як і щодо визначення підсудності судам України цивільних справ з іноземним елементом.

Підсумовуючи наведене, можна дійти висновку, що кардинальних змін в цивільному процесуальному законодавстві на майбутнє не передбачається. Законодавчо пропоноване визначення справ, що віднесені до юрисдикції загальних судів не сприятиме розмежуванню предметної юрисдикції між ними і спеціалізованими судами. Хоча перед оприлюдненням документів(проектів кодексів) координатор Ради з питань судової реформи, заступник глави Адміністрації Президента Олексій Філатов розповідав про намагання максимально детально викласти в правилах юрисдикції, що є в кожному кодексі, ті випадки, які зараз викликають питання [3]. В даному випадку залишається сподіватися на результати обговорення проекту юридичною спільнотою та заявлене його доопрацювання перед розглядом в парламенті. Справжню користь нововведень покаже їх практичне застосування на практиці. І, можливо, це нове вдасться «налаштувати» швидше, ніж старе.

Література

1. Проект цивільного процесуального кодексу України від 22 березня 2017 року №6232 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://jrc.org.ua/steps/step/procesual%27ne_zakonodavstvo.

2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/stru/paran2298#n2298.

3. Веремко Вілен «Яких коректив зазнає судочинство після прийняття нових кодексів» / Вілен Веремко // газета «Закон і бізнес». – Випуск №11 (1309). – 2017. – 18.03-24.03.

Пузирна Н. С., к.ю.н. (Чернігів, Україна)

АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ПРАЦІ: ВІД ФОРМИ ДО ЗМІСТУ

Конституція України проголошує Україну суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою, де людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. А визнання, дотримання і захист зазначених прав і свобод є першочерговим обов’язком держави. Становлення

правової держави, забезпечення законних інтересів, прав і свобод громадян можливо лише за ефективної діяльності державних органів влади.

Поряд з проведеним реформуванням Державної служби України з питань праціще більш пильну увагу приділено її діяльності. Створення Державної служби України з питань праці (Держпраці) замість Державної служби гірничого нагляду та промислової безпеки України (Держгірпромнагляд) – це новий якісний етап у розвитку системи державних органів, які уповноважені здійснювати адміністративний захист трудових прав працівників. У здійсненні Державною службою України з питань праці (далі – Держпраці) визначених законодавством України для неї функцій і завдань великуроль відіграє адміністративна діяльність з необхідними для цієї діяльності адміністративно-правовими засобами і методами.

Сучасний стан системи органів, які уповноважені здійснювати адміністративний захист трудових прав працівників, вимагає особливої уваги щодо діяльності, виконання обов'язків, дотримання законності, а також щодо вивчення основних положень нормативно-правових актів і різного кола теоретичних питань, які стосуються діяльності посадових осіб Держпраці, в тому числі форм адміністративної діяльності цієї служби.

Питання про визначення сутності й поняття форм адміністративної діяльності Держпраці протягом усього періоду існування органів, які уповноважені здійснювати адміністративний захист трудових прав працівників, залишається важливим і актуальним. Що ж таке форма адміністративної діяльності Держпрацii в чому її суть? Для відповіді на це питання необхідно звернутися до інших категорій і понять. За тлумачним словником С. І. Ожегова: «форма – це спосіб існування змісту» [2]. Іншими словами, форма – це якесь зовнішнє вираження будь-якого предмета, в цьому випадку дій, результатів адміністративної діяльності Держпраці.

Що стосується значення самої адміністративної діяльності Держпраці, то на сьогодні під адміністративною діяльністю Державної служби України з питань праці ми розуміємо виконавчо-розпорядчу (управлінську) діяльність з організації роботи служби і практичного здійснення адміністративно-правовими способами і засобами покладених на неї функцій. Таким чином, адміністративна діяльність Держпраці являє собою самостійну функцію цього органу.

Загалом функції Держпраці можна класифікувати за кількома ознаками. Залежно від мети, на які вони спрямовані, функції можна поділити на внутрішньоорганізаційні і зовнішні. Внутрішньоорганізаційні призначені для забезпечення чіткого і злагодженого функціонування всіх структурних підрозділів, посадових осіб, а також ефективне використання інших сил і засобів. А зовнішні спрямовані на практичне вирішення завдань, що стоять перед Держпраці зовні, що виходять за межі внутрішньоорганізаційної

діяльності. Також функції Держпраці за характером управлінських завдань можна поділити на загальні, спеціальні та забезпечувальні.

До загальних функцій адміністративної діяльності Держпраці відносяться: прогнозування, планування, організація, регулювання, облік, нагляд,контроль.

До забезпечувальних функцій належать: кадрове, фінансове, матеріально-технічне та інше забезпечення адміністративної діяльності.

І, нарешті, спеціальні (основні) функції вказані в Положенні про Державну службу України з питань праці, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 р. № 96 [3].

Відповідно до цього Положення основними завданнями Держпраці є: 1) реалізація державної політики у сферах промислової безпеки, охорони праці, гігієни праці, поводження з вибуховими матеріалами, здійснення державного гірничого нагляду, а також з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, зайнятість населення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування в частині призначення, нарахування та виплати допомоги, компенсацій, надання соціальних послуг та інших видів матеріального забезпечення з метою дотримання прав і гарантій застрахованих осіб; 2) здійснення комплексного управління охороною праці та промисловою безпекою на державному рівні; 3) здійснення державного регулювання і контролю у сфері діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки; 4) організація та здійснення державного нагляду (контролю) у сфері функціонування ринку природного газу в частині підтримання належного технічного стану систем, вузлів і приладів обліку природного газу на об'єктах його видобутку та забезпечення безпечної і надійної експлуатації об'єктів Єдиної газотранспортної системи.

Функції Держпраці – це напрямки її діяльності, тобто те, чим займається ця служба в особі посадових осіб та інших працівників служби. Ми погоджуємось з думкою Р. М. Самойлюк, що для здійснення функцій, покладених законодавством, необхідно виконувати певні дії в певних сферах діяльності і приймати по них рішення, досягати конкретного результату, іноді шляхом примусу [4, с. 41–46]. З огляду на кількість функцій Держпраці існує і достатня різноманітність дій, спрямованих на їх здійснення, і різноманітність рішень, прийнятих по них. Отже, різноманітність дій, спрямованих на здійснення функцій Держпраці, способи їх виконання і результат, їх зовнішнє вираження і буде формою адміністративної діяльності цієї служби.

Таким чином, враховуючи вищевикладене, доходимо висновку, що форма адміністративної діяльності Державної служби України з питань праці– це зовні виражена група дій, які однорідні за своїм характером і правовою природою, а також результати таких дій, за допомогою яких здійснюються функції, покладені на Держпраці відповідно до чинного законодавства України.Інститут форм адміністративної діяльності Держпраці знаходить своє відображення у

всіх сферах діяльності цієї служби. Ця обставина пов’язана з тим, що свої функції Держпраці виконує кожен день, а форма адміністративної діяльності нерозривно з ними пов’язана.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. –1996. – №30. – Ст. 141.

2. Ожегов С. И.Толковый словар руського язика [Электронный ресурс]/ С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М.: Азъ, 1992. – Режим доступа : http://www.lib.ru/DIC/OZHEGOW/ozhegow_s_q.txt.

3. Положення про Державну службу України з питань праці [Електронний ресурс] : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 року № 96. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-п.

4. Самойлюк Р.Н. Определяющие факторы эффективности методов осуществления государственной власти/ Р.Н. Самойлюк // Юридическая наука и практика: Вестник Нижегородской академии МВД России. – 2014. – № 3 (27). – С. 41–46.

Пупков А.М. студент (Запоріжжя, Україна)
Наук.кер.: Купін А.П., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ІНОЗЕМЦІВ І ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

Проблеми визначення та регулювання правового статусу іноземців в Україні і українських громадян за межами України набули в останні роки особливої актуальності. З одного боку, це пояснюється тим, що чисельність іноземців, які постійно проживають в Україні, зростає в результаті збільшення рівня відкритості економіки та держави для зарубіжних інвесторів і підприємців, скасування багатьох адміністративних обмежень і заборон для в'їзду і пересування іноземців, довгострокового перебування на території України великої кількості фахівців та працівників з інших країн, а також розвитком туризму та культурних комунікацій у зв'язку із інтегруванням до ЄС.

Після розпаду СРСР мільйони людей, які проживають державах пострадянського простору, стали для України іноземцями. Крім того, через міжнаціональні конфлікти на території колишнього Союзу велика кількість громадян була вимушена полишити території вже незалежних держав і стати біженцями. Переїхавши до України, вони продовжують тривалий час залишатися іноземцями. У той же час, різко зросла і імміграція українських громадян за кордон. Отже, за останній час відбувся ряд кардинальних історико-політичних,міжнародно-правових,соціально-політичних та адміністративно-територіальних змін, внаслідок чого, зрозуміло, виникла потреба не лише у

створенні законодавчої бази для регулювання правового статусу іноземних громадян, але і здійснення відповідних наукових досліджень цього адміністративно-правового інституту.

Здійснивши переселення до України, іммігранти довгий час залишаються тут іноземцями. Тому проблема як іноземців, так і вимушених переселенців для нашої країни та суспільства має загальносвітовий характер і є реальністю в багатьох державах і в наші дні, набуваючи в Україні своїх специфічних рис.

Україна і досі не встановила "непроникних" та надійних кордонів між колишніми союзними республіками а нині незалежними державами – РФ та Білоруссю, що теж істотно ускладнює проблему іноземців та осіб без громадянства, а також роботу відповідних адміністративних органів, які є компетентними в галузі міграційної політики. Оскільки Україна в таких масштабах зіткнулася з цією проблемою нещодавно (особливим чином проблема загострилася у зв’язку із подіями на південному сході держави), то вона, зрозуміло, не має ще достатнього досвіду оптимального розв'язання зазначених проблем ані в правовому (міжнародно-правовому), ані в адміністративно-правовому аспектах. Все це створює підгрунтя для виникнення адміністративно-правових проблем, які потребують невідкладного вирішення.

Коментуючи законодавство України, предметом регулювання якого стали статусні норми щодо іноземців, осіб без громадянства та біженців, автори в переважній більшості констатували зв'язок між демократичними принципами правового статусу іноземців в міжнародному праві (національного режиму; рівності іноземців перед законом; єдності прав, свобод і обов'язків; гарантованості прав і свобод; взаємності; «відкритих дверей»; ідентичності; найбільшого сприяння; преференційності та ін.) та провідною роллю в Україні національного режиму і режиму найбільшого сприяння, що сполучаються з режимом взаємності при вибірковому застосуванні спеціального (преференційного) режиму.

В структурному аспекті адміністративно-правовий статус іноземних громадян та осіб без громадянства, які перебувають на території України, не має відмінностей щодо адміністративно-правового статусу громадян України і включає в себе аналогічні формоелементи, а саме: права, свободи та обов'язки індивіда. Державна приналежність особи (інститут громадянства (підданства)) впливає виключно на обсяг правоздатності певного індивіда: в бік збільшення переліку наданих певній особі прав, свобод і обов'язків, або, відповідно, його зменшення.

Обсяг правоздатності іноземних громадян та осіб без громадянства залежить не тільки від юридичної складової, а й часто обумовлений економічними, соціальними і політичними факторами, які певною мірою впливають на зміст конституційно-правового статусу іноземця.

Виходячи з аналізу теоретичних положень авторів праці яких присвячені адміністративно-правовому статусу іноземців та осіб без громадянства, можна виділити щонайменше три моделі структурно-системних відносин між іноземцями та особами без громадянства, з одного боку, та державою – з іншого в сфері адміністративно-правового регулювання:

А) модель дискреційних процедур (надання політичного притулку) або випадкового відбору. За умови переважання цієї моделі структурно-системних відносин держава не встановлює чітких адміністратвино-правових критеріїв, які б зробили процедуру перебування іноземця на території держави цілком передбачуваною. Іноземці та особи без громадянства за таких адміністративно-правових умов майже не потребують реальної адаптації і можуть експлуатувати нормативно-правові принципи мультикультуралізму для отримання від держави, яка їх приймає, різних типів соціальної допомоги.

Б) модель селективно-формалізованих процедур перебування та подальшої асиміляції (насамперед адміністративно-правової, а не культурно-побутової). Така модель, з ідеологічних міркувань, виключає неявне делегування державних повноважень неформальним і часто кримінальним етнічним структурам. Перша стратегія обрана більшістю європейських країн, проміжна (з випадковим вибором) – США, друга застосовується в Канаді та Австралії.

Міжнародний досвід довів ефективність селективної моделі структурно-системних відносин. Наприклад, в Канаді в результаті впровадження такої моделі інтереси іноземців досить швидко починають співпадати з інтересами громадян. Не в останню чергу це було пов'язано з фактичною політикою майнового цензу, в рамках якої ключовим чинником надання громадянства стає придбання нерухомості в Канаді, тобто, держава не лише спонукає іноземців до самостійної трудової діяльності, але і створює гарантії їх територіальної седиментації (осідання на території держави).

В) змішана модель, яка поєднує в собі ознаки моделі випадкового відбору та селективно-формалізованих процедур. За умов цієї моделі відносини іноземців та осіб без громадянства і органів виконавчої влади вибудовуються, з одного боку, на засадах випадкового відбору (іноземець/особа без громадянства може реалізовувати свої адміністративні права та нести відповідні обов’язки у зв’язку із наданням йому притулку); з іншого боку – йдеться про наявність відповідних адміністративно-правових критеріїв, за умови виконання яких іноземець/особа без громадянства може перебувати на території держави та реалізовувати адміністративниі права та обов’язки у відповідних сферах (освітній, підприємницькій, соціальній тощо).

Романов В.П. здобувач (Київ, Україна)

ДОСВІД ШВЕЙЦАРІЇ У ЗДІЙСНЕННІ КОНТРОЛЮ ОБІГУ ДОРОГОЦІННИХ МЕТАЛІВ І ВИРОБІВ З НИХ

На сьогодні дорогоцінні метали стали незамінним сировинним компонентом у багатьох галузях світового господарства, ринком ювелірних та побутових виробів, інвестиційним та стабілізуючим фінансовим інструментом національної економіки, а це своєю чергою зумовлює необхідність упорядкування суспільних відносин, що виникають в цій сфері, очевидного державного втручання у «ювелірну» галузь з метою захисту інтересів власників

ювелірних прикрас, забезпечення прав споживачів виробів із дорогоцінних металів та каміння, легального їх обігу на території країни, безпеки та надійності таких предметів.

Наразі 91,6% виготовлених ювелірних виробів надходять на споживчий ринок поза зором Державної фіскальної служби України, а 88,5% ювелірних виробів в роздрібній мережі реалізується на споживчому ринку нелегально [1, с. 131-132], що значно підвищує рівень загроз суспільству в частині безпеки, надійності, якості та відповідності таких виробів правилам, нормам та стандартам. Зокрема, 20% ювелірних сплавів, які можна зустріти на українському ринку не стандартизовані, і питання їхньої якості викликають сумніви.

Невипадковими є випадки, коли потрібні показники безпеки, довговічності, соціального призначення та інші, що визначають споживну цінність ювелірного виробу з дорогоцінних металів або каміння, не передбачені нормативною і супровідною документацією, зустрічаються випадки відсутності взагалі нормативної та технічної документації, зразків для порівняння тощо.

Ринок дорогоцінних металів та каміння у разі недотримання технологічних вимог може завдати також шкоди споживачам ювелірних виробів, адже важкі метали, потрапляючи до організму людини накопичуються і поступово його руйнують. Найбільш негативний вплив мають легуючі компоненти дорогоцінних сплавів, зокрема кадмій, цинк, індій, нікель та ін.

Забезпечити виконання всіма суб’єктами обігу дорогоцінних металів та каміння відповідних правил, нормативів і стандартів, подолати вказані вище проблеми покликаний контроль. Враховуючи що вітчизняна система контролю у сфері обігу дорогоцінних металів та виробів з них ще далека від оптимальної, доречно звернутися з цього приводу до позитивної зарубіжної практики й, насамперед, до досвіду Швейцарії.

Система контролю якості дорогоцінних металів та виробів з них в більшості країн світу, виникла у зв'язку з необхідністю гарантувати платоспроможність грошей (які були золотими або срібними). Саме потреба гарантувати якість дорогоцінного металу, який виступав в ті часи еквівалентом грошової одиниці, сприяло формуванню чітко регламентованих систем пробірного нагляду.

В даний час клеймування здійснюється пробірними палатами, які розташовані в багатьох країнах світу, але найбільш поширені в Європі, на Близькому Сході та в Азії. У ряді країн пробірні палати перебувають у віданні держави, а в інших вони працюють як приватні організації. У деяких країнах запроваджено обов'язкові системи клеймування, в інших − діють добровільні системи. Переважна більшість, але не всі пробірні палати не залежать від клієнтів, яких вони обслуговують [2].

В Швейцарії приділяється досить велика увага контролю обігу дорогоцінних металів і виробів з них. Він здійснюється відповідно до вимог наступних законодавчих актів:

− Федеральний Акт від 20 червня 1933 р. «Про контроль дорогоцінних металів» (Federal Act of 20 June 1933 on the Control of Trade in Precious Metals and Precious Metal articles (Precious Metals Control Act, PMCA, CCFL 941.31);

− Ордонанс від 8 травня 1934 р. «Про контроль дорогоцінних металів» (ordinance of 8 May 1934 on the Control of Trade in Precious Metals and Articles Precious Metals (Precious Metals Control Act, PMCA, CCFL 941.311);

− Ордонанс від 17 серпня 2005 р. «Про податковий контроль дорогоцінних металів» (Ordinance of 17 August 2005 taxes on for Precious Metals control (CCFL 941.319);

− Інструкція від 1 травня 2010 р. «Про контроль дорогоцінних металів» [3, 4, 5].

Крім того, існують міжнародні конвенції з контролю дорогоцінних металів, які Швейцарія уклала з деякими іншими країнами для сприяння торгівлі. Зливки з дорогоцінних металів і вироби, що містять кілька видів металів, повинні мати маркування, що свідчить про чистоту металу у відповідності з правовим стандартом (до тисячних), а також знак «відповідальності», зареєстрований в Головному управлінні по контролю за дорогоцінними металами; вироби, що містять кілька видів металів, повинні нести додаткове маркування, яке вказує базовий використовуваний метал.

Система клеймування в Швейцарії є державною. Зливки та корпуси годинників із золота, срібла, платини або паладію іноземного або вітчизняного виробництва, які продаються у Швейцарії, підлягають контролю і державному обов’язковому клеймуванню. Для корпусів годинників, що складаються із сплавів дорогоцінних і базових металів, офіційне клеймування є добровільним. Крім корпусів годинників, тобто для всіх інших виробів з дорогоцінних металів, процедура контролю є добровільною [6].

Вироби, що продаються в Швейцарії, повинні нести знак «відповідальності» (клеймо виробника) і бути зареєстрованими в Центральному управлінні по контролю за дорогоцінними металами в Берні. Реєстр містить близько 15 000 клейм виробників, зареєстрованих швейцарськими або іноземними компаніями і знаходяться у відкритому доступі, тому завжди можна отримати інформацію стосовно кожного конкретного знака. Клеймо виробника можна порівняти з підписом, так як, ставлячи своє тавро, власник ручається за якість виробу та несе відповідну відповідальність надалі.

Існує кілька обов'язкових приписів, що стосуються форми і зображення знака виробника, однак ці правила не є офіційними правилами таврування, так як клейма різних виробників не повинні бути ідентичними при реєстрації.

Серед фахівців ювелірного ринку подекуди лунають пропозиції щодо демонополізації, або введення добровільного режиму випробування і клеймування ювелірних та інших виробів з дорогоцінних металів. Однак прихильники такої позиції не пропонують жодних гарантій споживачам із забезпечення вмісту дорогоцінних металів. Система добровільного клеймування існує в багатьох країнах. Однак ті, хто висуває подібні пропозиції щодо запозичення зарубіжного досвіду використовує ту його частину, яка стосується свободи виробників і забувають про іншу сторону, яка стосується їх

відповідальності. В даному випадку при розгляді питання щодо можливості запровадження добровільного режиму клеймування може бути використаний досвід Швейцарії, де виробники ювелірних виробів в обов'язковому порядку набувають для цілей виробництва вже готові і сертифіковані ювелірні сплави тільки на афінажних підприємствах [7].

Використання вітчизняними виробниками ювелірної продукції тільки сертифікованих ювелірних сплавів, виготовлених на афінажних підприємствах, забезпечило б достатній рівень гарантій для споживачів кінцевої продукції та додаткове завантаження таких підприємств.

Література

1. Семенюк К.М. Механізми державного регулювання розвитку ювелірної галузі в Україні : дис. … канд. каук держ. управл. : 25.00.02 / Семенюк Катерина Миколаївна. – К., 2015. – 214 с.

2. International Association of Assay Offices. Hallmarking. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.theiaao. com/hallmarking/.

3. The Precious Metals Control Act of 20th June 1933 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.admin.ch/ch /e/rs/c941_31.html

4. The Precious Metals Control Ordinance of 8th May 1933 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.admin.ch/ch/e/rs/c94 l_311.html

5. International Association of Assay Offices. Switzerland. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.theiaao.com/switzerland/

6. Precious metal control [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ezv.admin.ch/org/04135/04148/ index.html? lang=en.

7. Андреева Л.А., Замышляев Д.В. Система государственного контроля оборота драгоценных металлов (клеймение) // Вопросы современной юриспруденции: сб. ст. по матер. XXII междунар. науч.-практ. конф. – Новосибирск: СибАК, 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://sibac.info/conf/law/xxii/31977

Сарыбаева А.Н., к.ю.н., доц (Одесса, Украина)

ПРОБЛЕМЫ КОДИФИКАЦИИ АДМИНИСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В ТРУДАХ А.П. КОРЕНЕВА

В советской юридической литературе проблемам систематизации, в т.ч. кодификации, административного права уделялось весьма незначительное внимание. Вопросы кодификации административно–процессуального права являются намного более разработанными.

Наиболее известным специалистом в области административного права, авторству которого принадлежит ряд исследований возможностей его кодификации, является Алексей Прокофьевич Коренев.

Следует отметить, что автор анализировал вопросы кодификации советского административного права весьма глубоко. В 1962 г. А.П. Коренев защитил диссертацию на соискание ученой степени кандидата юридических наук в г. Москве. Из автореферата диссертационного исследования А.П. Коренева на тему «Кодификация советского административного права» следует, что в тот период актуальность темы исследования виделась в необходимости укрепления правопорядка, обеспечении строго соблюдения законности, искоренении нарушений правопорядка, ликвидации преступности и устранения всех порождающих ее причин. В этом контексте, актуальность исследования проблем кодификации административного права не утрачена и поныне.

Структура автореферата диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук в 1962 г. отличалась от современной, в связи с чем в него не включена информация о цели исследования, объекте и предмете исследования, а также о поставленных автором задачах. Фактически, автореферат начинается с актуальности анализируемой проблемы, после чего автор излагает сначала краткое содержание своей работы, посвящая содержанию каждой главы по одному абзацу (1–2 предложения), а потом поочередно характеризует каждую главу более детально.

Диссертационное исследование, исходя из автореферата, состоит из трех глав. Первая глава посвящена задачам и принципам кодификации административного права, вторая – системе кодификации административного права, третья – кодификации административного права и вопросам законодательной техники [1].

Поскольку после защиты кандидатской диссертации А.П. Коренев продолжил исследования, посвященные кодификации административного права, наибольший интерес представляют не материалы его диссертационного исследования, а разработки, вошедшие в опубликованную на его материалах монографию (А.П. Коренев, «Кодификация советского административного права», г. Москва, издательство «Юридическая литература», 1970 г.). Следует отметить, что многие выводы автора являются актуальными и по прошествии практически 50 лет с момента ее опубликования.

В своей монографии А.П. Коренев более детально подошел к вопросу обоснования актуальности исследования выбранной тематики. В дополнение к аргументам, приведенным в автореферате его кандидатской диссертации, резюмируя причины, которыми вызвана необходимость систематизации советского административного законодательства с использованием такого ее вида, как кодификация, он писал: «совершенствование советского административного законодательства предполагает его кодификацию. Применение административно–правовых норм затрудняется сейчас тем, что они рассредоточены по многочисленным правовым актам, причём изданным в разное время. Наряду с новыми, имеется немало устаревших актов. Нередко между нормами, содержащимися в различных источниках, можно обнаружить несогласованности и противоречия» [2, с. 3].

Важным для учета при изучении возможностей кодификации административного законодательства Украины представляется и вывод А.П. Коренева о том, что «в процессе кодификации советского административного законодательства необходимо:

1) устранить формально действующие, но устаревшие, утратившие практическое значение и противоречивые нормы административного права;

2) создать новые нормы административного права, которые должны отражать и закреплять вновь возникшие общественные отношения в сфере советского государственного управления;

3) учесть национальные особенности при регулировании управленческих отношений в союзных республиках, не нарушая при этом единство административно–правового регулирования такого рода отношений в масштабе всего Союза ССР;

4) сгруппировать нормы административного права по такой системе, которая была бы научно обоснована и удобна для практического их применения» [2, с. 4].

Следует отметить, что актуальность полностью утратил лишь третий пункт из списка предлагаемых. Что же касается пункта 2, в котором автор рекомендует «создать новые нормы административного права, которые должны отражать и закреплять вновь возникшие общественные отношения в сфере советского государственного управления», то в нем целесообразно лишь заменить словосочетание «советское государственное управление» на более актуальное на современном этапе развития административного права Украины словосочетание «публичное администрирование» – и предложение будет звучать достаточно актуально.

Особое значение следует уделить сформулированной рекомендации «сгруппировать нормы административного права по такой системе, которая была бы научно обоснована и удобна для практического их применения». Именно этот аргумент был приведен в начале статьи для обоснования необходимости исследования основных подходов к систематизации, в т.ч. кодификации административного права Украины.

Практически все наработки А.П. Коренева, касающиеся соотношения между административным законодательством СССР и субъектов федерации – республик в настоящее время навряд ли могут быть использованы в украинских исследованиях по этой теме. Интерес представляет лишь авторская оценка самого факта начала кодификации административного права Украинской ССР. В частности, он связывает первую его кодификацию с кодификацией, проводимой на уровне СССР. А.П. Коренев пишет: «активная работа по кодификации административного законодательства проводилась примерно в те же годы на Украине. Результатом явилось принятие в 1927 году Всеукраинским Центральным Исполнительным Комитета Административного кодекса УССР. Но и он в основном ограничивался регулированием общественных отношений в

области охраны общественного порядка и государственной безопасности» [2, с. 5]. Приведенная цитата является очень емкой с точки зрения как включенного в нее фактического, так и оценочного материала.

Литература

1. Коренев А.П. Кодификация советского административного права: автореф. дисс. … канд.юрид.наук / Алексей Прокофьевич Коренев. – М. : 1962. – 14 с.

2. Коренев А. П. Кодификация советского административного права / А.П. Коренев. – М. : Юрид. лит., 1970. – 134 с.

Ткач О.О., студент (Миколаїв, Україна)
Наук. кер.: Кравченко І. А., к.ю.н. (Миколаїв, Україна)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ

Динаміка політико-правових та суспільних процесів в Україні породжує необхідність їх наукового обґрунтування, визначення проблем та пошуку шляхів їх вирішення. Як і будь–яке інше питання, що становить суспільний інтерес, питання трансплантології потребує наукового дослідження як з позиції медицини, так і з позиції права. Незважаючи на те, що Україна була однією з перших країн, в якій проводилися операції з пересадки органів, сьогодні наша країна знаходиться в аутсайдерах у цій галузі медицини. Щорічно трансплантаціїю серця потребує 2 тис. українців - не виконується жодної пересадки, пересадку нирки чекають 4 тис. осіб на рік - отримують у кращому разі 100, пересадку печінки потребує 2–2,5 тис. хворих - отримує її 30-40 осіб. В цей же час в США, лідер з трансплантації органів, робиться 10 тис. пересадок нирки в рік, 4 тис. - печінки і 2 тис. – серця [1].

Так, першою і основною передумовою для виникнення правовідносин в сфері трансплантології (здійснення трансплантацій) стало прийняття в 1999 р. Закону України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині». Безумовно, прийняття цього закону врегулювало ряд правових питань у вітчизняній трансплантології. Однак залишається ще багато не вирішених і спірних проблем як етичного порядку, так і тих, що відносяться до сфери права, зокрема адміністративного. Так, згаданий нормативно-правовий акт, має суттєві прогалини, зокрема щодо метеріального забезпечення [2, с.158].

Проблеми з трансплантацією органів в Україні стосуються пересадки як від живої людини, так і від померлої. Згідно з українським законодавством від живого донора пересадити орган можуть тільки його родичу або чоловіку/дружині. Виняток становлять лише біологічні матеріали, які регенеруються, наприклад, кістковий мозок. Більш того, взяти орган у такого донора можна тільки після отримання його письмової згоди. Якщо ж ніхто з

родичів не підходить за медичними показниками, хворому і близьким залишається або чекати, або шукати спосіб провести трансплантацію за кордоном [3].

Ситуація, що склалась наразі в Україні потребує докорінних змін у вітчизняному законодавстві та реорганізації системи державного управління у зазначеній сфері.

Проте, у зв'язку зі спробами реформування системи охорони здоров'я, загострилася дискусія з питань «трупного донорства», «презумпції згоди» і «презумпції незгоди».

Наукові висновки з даних питань свідчать, що правове регулювання потребує удосконалення, а місцями і кардинальних змін. Що ж до питання державного управління трансплантації органів, то, на нашу думку, воно малодосліджене і потребує вивчення.

Загальноприйнятого поняття державного управління трансплантації органів у науковій літературі немає, тому базуючись на наукових дослідженнях ми можемо зробити висновок, що державним управлінням трансплантації органів є діяльність органів державної влади у сфері охорони здоров'я, що здійснюють координацію та контроль у галузі трансплантології.

На думку заступника голови Громадської ради при Міністерстві охорони здоров'я Оксани Александрової, одна з основних проблем української трансплантології – відсутність служби трансплант-координації, яка б забезпечувала зв'язок між лікарнями, де з'являються донори, і реципієнтами [4]. В Україні існує лише Координаційний центр трансплантації органів, тканин і клітин, який відповідно до Положення, затвердженого Міністерством охорони здоров'я, має консультативно-дорадчий характер і позбавлений чітких повноважень, які б давали можливість впливу на заклади охорони здоров'я і координацію трансплантації органів. Координаційний центр здійснює забезпечення діяльності єдиної державної інформаційної системи трансплантації, яка через відсутність належного фінансування потребує удосконалення.

Серед пропозицій з реорганізації координаційного центру - повністю реорганізувати його у Державну службу трансплантації та органного донорства, яка б об'єднала усі бази, в яких можливий забір органів.

На даний момент Міністерство охорони здоров'я України активно працює над вирішенням проблеми трансплантації в нашій державі. Наразі уже є розроблена робочою групою інструкція щодо роботи трансплант-координатора, також ведеться робота щодо перегляду посадової інструкції лікаря-анестезіолога, котрі повинні будуть вміти констатувати смерть мозку, оскільки це важлива складова усього процесу трансплантації [5].

Таким чином, ми встановили, що державне управління трансплантації органів в Україні є і таким, що потребує докорінних змін та реорганізації механізму надання допомоги. Основною проблемою є відсутність чіткої системи державного управління у цій сфері, на чолі з виокремленим органом державної влади з чітко визначеною компетенцією щодо регулювання процесів трансплантації, підтримуючи зв'язки із закладами охорони здоров'я, донорами

та реципієнтами. Шляхами вирішення існуючих проблем з позиції державного управління є: створення Державної служби трансплантації та органного донорства; удосконалення Єдиної державної інформаційної системи трансплантації; збільшення фінансування даної галузі.

Література

1. Трансплантологія «по-українськи»// Центр сімейної медицини. URL: https://www.centrmed.com/news/detail.php?ID=8186 (дата звернення: 24.04.2017)
2. Юшкова В. В. Соціально-економічні передумови адміністративно-правової охорони відносин у сфері трансплантології// Часопис Київського університету права. 2013. № 4. С. 158 – 161
3. Нинько Д. Трансплантологія в Україні: чому так складно стати донором і як приречені люди можуть врятувати собі життя// Сьогодні: електрон. версія газ. 2016. Дата оновлення: 22.08.2016. URL: http://ukr.segodnya.ua/life/health/744528.html (дата звернення: 24.04.2017)
4. Шевченко І. Трансплантація в Україні: смерть від безпорадності// УНІАН. 2016. Дата оновлення: 21.11.2016. URL: http://lib.pu.if.ua/files/dstu-8302-2015.pdf (дата звернення: 24.04.2017)
5. Проблеми та перспективи розвитку системи трансплантації в Україні: що заважає рятувати тисячі українців за допомогою трансплантації?// Офіційний веб-сайт МОЗ України. 2017. Дата оновлення: 17.03.2017. URL: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/pre_20170317_a.html (дата звернення: 24.04.2017)

Чайковська Є. В. студентка (Чернігів, Україна)
Наук. кер.: Ніщимна С. О. д.ю.н., проф. (Чернігів, Україна)

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Головною складовою державної системи соціального захисту населення є пенсійне забезпечення в Україні. Пенсійне страхування виступає однією з гарантій соціального захисту населення, яке значним чином вливає на рівень життя людей, добробут та займає важливе місце у соціально-економічному розвитку країни. Цей вид страхування забезпечує прожитковий мінімум для непрацездатних громадян та дає змогу отримувати дохід після припинення трудової діяльності.

Правовий статус Пенсійного фонду України визначається Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [21] (далі – Закон), Указом Президента України «Про положення про Пенсійний фонд України» [2] та іншими нормативно-правовими актами.

Пенсійний фонд є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра соціальної політики України, забезпечує реалізацію державної

політики з питань пенсійного забезпечення та ведення персоніфікованого обліку надходжень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [2, Ст.1].

Доходи бюджету Пенсійного фонду відіграють пріоритетну роль у забезпеченні населення пенсійного віку соціальними благами.

Бюджет Пенсійного фонду, відповідно до ст. 71 Закону – це план утворення та використання цільового страхового фонду, що формується із страхових внесків до солідарної системи і надходжень з інших джерел [1, Ст. 71] .

До джерел формування бюджету Пенсійного фонду віднесено, зокрема, страхові внески, інвестиційний дохід, кошти державного бюджету та державних цільових фондів, суми фінансових і адміністративних санкцій, а також добровільні внески на загальнообов’язкове державне пенсійне страхування.

Напрями використання коштів Пенсійного фонду визначені ст. 73 Закону і включають: виплату пенсій, надання соціальних послуг, оплату послуг із виплати та доставки пенсій, фінансування адміністративних витрат, пов’язаних із виконанням його функцій та формування резерву коштів [1, Ст. 73].

Основною проблемою як пенсійної системи загалом, так і діяльності Пенсійного фонду, є незбалансованість та дефіцит його бюджету, недостатність власних надходжень для фінансування пенсій та, як наслідок, низький рівень пенсійного забезпечення населення. В Україні наявна система пенсійного страхування не виконує належним чином свого головного завдання, оскільки розмір пенсій здебільшого не дає можливості підтримувати мінімальний рівень життєдіяльності. Тому, досліджуючи напрями вдосконалення діяльності Пенсійного фонду, варто зупинитися на проблемах, пов’язаних з його фінансовим станом:

1. Значне зменшення надходжень до бюджету Пенсійного фонду можна пояснити раптовою тимчасовою втратою контролю над частиною території країни, зниженням обсягів виробництва, зменшенням працюючого населення на фоні збільшення отримувачів пенсії.

2. Фінансовий стан фонду напряму залежить від рівня зайнятості населення, справляння єдиного соціального внеску та загалом від економічної ситуації в державі. Значним чином на формування його бюджету вливає рівень оплати праці.

3. Серйозним аспектом дефіциту бюджету Пенсійного фонду виступає тінізація доходів громадян. Через це Пенсійний фонд щорічно втрачає значні кошти. Вирішення цієї проблеми вбачається в стимулюванні працівників та роботодавців до легалізації заробітних плат, а також в підвищенні розміру штрафних санкцій за надання неправдивих відомостей щодо розміру заробітної плати та, як наслідок, заниження розміру єдиного внеску.

4. Не менш важливою для України є демографічна проблема – старіння нації, що призводить до скорочення частки працюючого населення та, відповідно, зростання навантаження на Пенсійного фонду. Демографічні зміни

у структурі населення також зумовлені постійним зниженням народжуваності та зростанням смертності, процесом міграції населення.

Вже нині у пенсійній системі України на 10 платників внесків припадає 9 пенсіонерів. За незмінності рівня участі населення у пенсійному страхуванні до середини 2020-х років кількість пенсіонерів зрівняється з кількістю платників, а до кінця прогнозованого періоду - перебільшуватиме її на третину [3, с. 27].

5. Ще одним фактором, який негативно впливає на розвиток пенсійної системи є диференціація розміру пенсійних виплат. Законодавче встановлення пільг і привілеїв одній категорії застрахованих осіб за рахунок інших призводить до повної чи часткової тінізації заробітної плати, що негативно позначається на фінансовій стабільності Пенсійного фонду. [3, с. 28]. Тому вважаємо, що розмір пенсії має бути однаковим для людей, які сплачували рівні внески.

У пенсійних системах розвинутих європейських країн існують різноманітні підходи до вирішення проблем, пов'язаних із демографічними процесами. З метою зниження соціально-економічних ризиків, проводилися такі реформи: зменшення розміру пенсійної виплати (Угорщина, Греція, Італія, Португалія, Швейцарія), підвищення пенсійного віку, ускладнення умов здобуття пенсійних прав (Німеччина, Італія, США), збільшення ставки страхового внеску; зміна умов індексації пенсійних виплат (Німеччина, Швеція, Японія); введення у розподільчі системи умовно-накопичувальних схем; запровадження додаткового рівня пенсійного страхування [4, с. 84].

Стосовно підвищення пенсійного віку необхідно зазначити, що під час проведення цієї реформи необхідно враховувати наявність демографічного резерву, тобто рекомендованої очікуваної тривалості життя, для чоловіків – понад 70 років, а для жінок – 80 років і більше. За даними Державної служби статистики України, опублікованими на її офіційному сайті, в Україні очікувана тривалість життя жінок складає в середньому 76 років, а чоловіків – 66 років. Тому підвищення пенсійного віку може створити проблеми, якщо не вживати заходів, спрямованих на підвищення якості життя громадян та покращення їх здоров'я.

У сучасних умовах соціальної, фінансової, політичної нестабільності в Україні відбувається реформування пенсійної системи. Важливим кроком у реформуванні пенсійної системи України є запровадження недержавного пенсійного забезпечення. Система недержавного пенсійного забезпечення покликана створити можливості для збереження та примноження коштів вкладників з метою забезпечення отримання ними стабільного доходу після настання пенсійного віку. Перевага полягає в тому, що розвиток недержавного пенсійного забезпечення спроможний послабити в майбутньому навантаження на державне пенсійне страхування, доповнити його новими схемами пенсійного страхування.

Проте сучасний стан розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні не відіграє помітної ролі у пенсійній системі країни. Частка працездатного населення, охопленого недержавним пенсійним забезпеченням, не перевищує 3,5%. До причин недостатнього розвитку недержавного

пенсійного забезпечення можна віднести низький відсоток працюючого населення та неспроможність громадян здійснювати заощадження на майбутнє [5, с. 36–37].

Основними напрямками вдосконалення цієї важливої складової пенсійної системи є:

– запровадження механізму гарантування внесків населення у недержавні пенсійні фонди;

– підвищення реальних доходів населення.

Отже, успішне реформування пенсійної системи вимагає нормативно-правових перетворень, які б забезпечили на законодавчому рівні:

– створення робочих місць і збільшення частки зайнятого населення;

– підвищення соціальних стандартів;

– мінімізації прихованого безробіття, тіньової зайнятості;

– удосконалення порядку призначення, перерахунку пенсії;

– скасування та заборону впровадження нових пільг у виплаті пенсій без визначення джерел їх фінансування;

– удосконалення методів контролю та підвищення ролі соціальних партнерів в управлінні соціальним страхуванням;

– прозорість використання пенсійних коштів;

– економічне виховання населення працездатного віку та молоді щодо запровадження накопичувального пенсійного страхування.

Отже, діюча пенсійна система в Україні потребує поступових та кардинальних змін в правовому, економічному, соціальному та організаційному напрямках.

Література

1. Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http: / zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1058-15.

2. Про положення про Пенсійний фонд України : Указ Президента України від 06.04.2011 р. № 384/2011 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http: / zakon0.rada.gov.ua/laws/show/384/2011.

3. Нижик Н. Р. Принципи диференціації пенсійних відносин: окремі аспекти теорії пенсійного права / Н. Р. Нижик, І. О. Гуменюк // Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». – 2015. – Т.2. – № 35. – С. 26-30.

4. Надрага В. І. Фінансові ризики розбудови пенсійної системи в Україні: демографічний аспект / В. І. Надрага // Фінанси України. – 2015. – № 1. – С. 79 – 86.

5. Коваль О. П. Ризики, загрози, пріоритети та наслідки реформування пенсійної системи України : аналіт. доп. / О. П. Коваль.– К.: НІСД, 2015. – 44 с.

Чорна М.В., аспірантка (Кропивницький, Україна)
Наук. кер.: Соболь Є.Ю., д.ю.н., доц. (Кропивницький, Україна)

МЕТА АДМІНІСТРАТИВНО–ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Створення чіткої та цілісної системи державного управління у сфері охорони земель є однією з головних умов, що визначає, передусім, економічну стабільність України.

Сфера охорони земель, як і будь-яка інша сфера діяльності людини, перебувають у постійній динаміці.

У звязку з цим, виникає необхідність посилити контроль у сфері охорони земель, реалізувавши його безпосередньо через відповідні органи публічної влади.

Зазначемо, що сьогодні законодавчо не визначена мета адміністративно – правового регулювання діяльності органів публічної влади у сфері охорони земель.

Слід звернути увагу на те, що зміст поняття «мети» не достатньо конкретизується, зокрема у сфері охорони земель.

Також проблема визначення мети адміністративно – правового регулювання діяльності органів публічної влади у сфері охорони земель є актуальною, оскільки саме від мети залежить рівень ефективності діяльності органів публічної влади.

Зауважимо, що формування нового правового поля з чітким формулюванням мети є основою забезпечення належної охорони земель, поліпшення їх властивостей у процесі використання та розвитку інфраструктури земельного ринку.

Мета повинна бути рушійною складовою в процесі виконання своїх повноважень посадовими особи органів публічної влади.

Зазначимо, що основною метою діяльності органів державної влади у галузі земельних відносин є забезпечення дотримання землевласниками та землекористувачами земельного законодавства. Проте, постійний розвиток суспільних відносин спонукає до змін форм і методів цієї діяльності.

Розкрити зміст мети адмінстративно - правового регулювання у сфері охорони земель неможливо без визначення мети адміністративно – праравового регулювання вцілому, оскільки вони співвідносяться між собою як окреме та загальне.

Отже, «адміністративно-правове регулювання» належить терміну «регулювання» (від лат. regulo – правило). В юридичній науковій та навчальній літературі термін «регулювання» трактується як упорядкування, налагодження, приведення чогось у відповідність до чогось (з чимось) [1, с. 256].

На нашу думку «регулювання»– це діяльність, в основі якої лежить певна, чітко сформульована мета (ціль), яка передує процесу усвідомлення суб’єктом регулювання потреби в ньому.

На думку професора В. Колпакова, основною метою (ціллю) державного регулювання є вдосконалення суспільної системи відповідно до державних інтересів [2, с. 16]. Р. Кондратьєв, досліджуючи категорію цілі державного регулювання, тлумачить її як ефективне функціонування та розвиток суспільства [3, с. 85].

Слід зазначити, що саме мета, задля якої здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері охорони земель є тим системоутворюючим чинником, який обумовлює особливу комбінацію суб'єктів, засобів, методів, реалізації правового регулювання, завдяки якій забезпечується його ефективність. Мета регулювання детермінується саме потребою в покращення якості регулювання сфери охорони земель через діяльність органав публічної влади.

На наш погляд, метою правового регулювання суспільних відносин у сфері охорони земель є забезпечення належних умов для сталого розвитку розглядуваних суспільних відносин, що дозволяє задовольнити екологічні, економічні, соціальні потреби суспільства, мінімізуючи ризик впливу негативних факторі для збереження основного багатства держави – землі.

Необхідно звернути увагу на те, що в положеннях Земельного кодексу України та спеціальних законів не зазначена мета адміністративно – правового регулювання діяльності органів публічної влади у сфері охорони земель.

Статтею 164 Земельного кодексу України [4] визначено зміст охорони земель та в статті 1 Закону України «Про охорону земель» законодавець наводить поняття охорони земель. Текст зазначених норм можна розглядати досить багатогранно, наприклад, як напрямки діяльності органів влади у сфері охорони земель, як завдання та сферу їх діяльності та як мету.

На нашу думку, мета повнинна бути сформульована та чітко визначена на законодавчому рівні, окремо від завдань та функцій, бути основоположною для інших норм законодавства та рушійною в діяльності представників державної влади у сфері охорони земель.

Проблема визначення цілей адміністративно-правового регулювання є достатньо розробленою на теоретичному рівні, але, на жаль, не реалізованою практично, а саме не відображається у нормі права. Ми можемо лише аналізувати законодавчі акти в даній сфері та визначати власний зміст поняття «мети адміністративно – правового регулювання у сфері охорони земель», субєктивно оцінити інформацію та зробити власні висновки.

Оскільки земля є національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, метою адміністративно правового регулювання діяльності органів публічної влади у сфері охорони земель повинно бути, насамперед, формування ефективних методів та способів контролю у сфері охорони земель та створення відповідного компетентного та незалежного органу влади, до повноважень якого належало б розробка та впровадження механізмів реалізація даної мети.

Більш того, зазначимо, що на сучасному етапі розвитку земельних відносин роль держави в їх регулюванні має посилюватись.

Література

1. Дія права : інтегративний аспект : [монографія] / кол. авторів ; відп. ред. Н. М. Оніщенко. – К. : Юридична думка, 2010. – 360 с. , с.172;

2. Колпаков В.К. Адміністративне право України. [підручник] / В.К. Колпаков –К.: Юрінком Інтер, 1999. –736 с.;

3. Кондратьєв Р. Соціальне управління: поняття, реалізація в галузях права (теоретичний аспект) / Р. Кондратьєв // Вісник УАДУ при Президентові України. –2001. –№2. –С. 85-89;

4. Земельний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14;

Шаган В.В., слухач (Чернігів, Україна)
Наук. кер.: Шамрук Н.Б., к.ю.н. (Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ БІЖЕНЦІВ В УКРАЇНІ

Проблема правового статусу біженців, їх прав, свобод і обов’язків та реалізація своїх прав, яка набула особливої актуальності для України, не втрачає своєї гостроти через географічне розташування України та у зв’язку із сучасними подіями на сході країни.

Близькість України до кордонів із Європейськими країнами й так звана «прозорість» східних кордонів України призвели до посилення міграційних процесів і загострення проблеми біженців.

Теоретичні та практичні питання правового статусу біженців в Україні досліджували В.Д. Андрієнко, М.О. Баймуратов, Л.Р. Біла-Тіунова, М.В. Буроменський, О.А. Гончаренко, О.А. Малиновська, В.О. Новік, О.І. Піскун, С.Б. Чехович, В.М. Шаповал, Ю.С. Шемчушенко, В.В. Шепель, М.О. Шульга та інші.

В загальному розумінні, біженець – це особа, яка не є громадянином України і внаслідок цілком обґрунтованих побоювань може стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності тощо, перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни абр не бажає користуватися цим захистом унаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань [1].

Правове становище іноземця в будь-якій країні є особливим, оскільки складається з двох елементів: правового статусу громадянина своєї країни і правового статусу власне іноземця.

Аналіз правового статусу біженців вимагає чіткого розмежування між поняттям «біженець» і «правовий статус біженця». Біженець – це особа, яка відповідає встановленим у міжнародному праві критеріям для визнання за нею певного правового статусу. Статус біженця – це система визнаних і закріплених міжнародно-правовими нормами та практикою держав, прав і обов'язків особи, котру розглядають як біженця (правовий статус біженця є конкретною формою реалізації раніше встановленого правового становища цієї особи на території держави притулку). З погляду адміністративного права правовий статус біженця визначатиметься у правовому просторі, що характеризується, з одного боку, принципом суверенітету держави і пов'язаними з ним принципами територіального верховенства та самозбереження, а з іншого - конкуруючими гуманітарними принципами, які випливають із загального міжнародного права (включаючи мету і принципи діяльності ООН) й окремих договорів.

Інакше кажучи, зміст правового статусу біженців становлять їхні права, свободи та обов'язки, передбачені нормами загальних і спеціальних міжнародних (переважно багатосторонніх) угод, а також реалізовані національним законодавством держав [2].

Проблема біженців в Україні існує й дедалі загострюється як правова, гуманітарна та політична. Основною причиною, що зумовлює виникнення біженців, є переслідування осіб з боку держав у вигляді незаконного обмеження свободи, дискримінації, насильства, загрози фізичного знищення, яке примушує особу не тільки змінити місце свого проживання в межах країни, а й залишити свою країну та шукати притулку за її межами. З цього погляду явище біженців є правовим нонсенсом.

На законодавчому рівні питання, пов'язані з біженцями й особами, які потребують додаткового або тимчасового захисту, регулюються Законом України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», іншими нормативно-правовими актами, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [3, с.38 – 42].

Прийняття Конституції України також було важливим етапом у розвитку системи захисту прав біженців в Україні. Особливе значення в цьому контексті мають положення, що гарантують іноземцям і особам без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні, а отже, і біженцям, рівність прав, свобод і обов'язків із громадянами України (ст. 26), свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України (ст. 33), забороняють будь-яке обмеження прав за ознаками раси, кольору шкіри, релігійної належності, мовними або іншими ознаками (ст. 24), спрямовані на захист сім'ї, прав дитини (ст. 52), а також передбачають можливість надання іноземцям та особам без громадянства притулку в Україні (ст. 26) [4].

Виходячи з вищевказаного, необхідно зазначити, що за наявності всіх ознак, які визначають особу біженцем, для встановлення законності перебування на території України необхідно отримати офіційний статус біженця, тобто визнання центральним органом виконавчої влади, що реалізує

державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, іноземця або особи без громадянства біженцем.

Для визначення статусу біженця проводиться відповідна процедура, яка здійснюється територіальними органами міграційної служби відповідно до Тимчасової інструкції про оформлення документів, необхідних для вирішення питання про надання, втрату й позбавлення статусу біженця [5].

Остаточне рішення за заявами про надання статусу біженця приймається Державною міграційною службою.

Особливості отримання статусу біженця в Україні зумовлені значним ростом числа осіб, які бажають отримати такий статус. Цьому явищу значно сприяє географічне розташування нашої країни та розширення Європейського Союзу. Поряд із нормативно-правовою регламентацією надання статусу біженця громадянам в Україні існують проблеми з фактичним отриманням цього статусу та подальшою його реалізацією, пов'язані з фінансовими можливостями країни та іншими причинами.

Отже, удосконаленню міграційного законодавства України має передувати, перш за все, забезпечення механізму правового статусу біженців (заборона примусової депортації та збільшення кількості пунктів тимчасового утримання біженців, їх працевлаштування, навчання мові та ін.). Поряд із тим, приєднання нашої країни до Конвенції про статус біженців дає змогу отримати суттєву допомогу від міжнародних організацій, які опікуються питаннями біженців: Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців та Міжнародної Організації Міграції.

Проте забезпечення прав і свобод біженців не повинно суперечити інтересам громадян України та держави в цілому. Необхідно об'єднати зусилля науковців і практичних працівників для розробки таких напрямів державної політики, які б забезпечили ефективне регулювання міграційних процесів відповідно до економічних можливостей країни. Для цього необхідно, на нашу думку, звернутися до досвіду європейських країн, які для вирішення питань, пов'язаних із допуском громадян інших держав на тимчасове або постійне проживання, застосовують такий обмежувальний засіб, як щорічні квоти на прийом біженців та інші механізми регулювання міграційних процесів.

Література

1. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 8 липня 2011 року № 3671-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 59. – Ст. 2347.

2. Міжнародно-правовий статус прав біженців [Електронний ресурс]. – Режим доступу htth://pidruchniki.com/1098120546705/pravo/mizhnarodno-pravoviy_status_prav_bazhentsiv#82.

3. Ковалишин І.Г. Правовий статус біженців в Україні як вид правового статусу іноземців / І.Г. ковалишин // Право України. – 2001. – № 2. – С. 38 – 42.

4. Законодавство України про захист прав біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, у світлі її міжнародних

зобов'язань [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrinur.kiev.ua/publications/publications_9.html.

5. Надання статусу «біженець» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http:/pechersk.kievcity.gov.ua/news/4005.html.

Шашкова А.О., студентка (Кропивницький, Україна)
Наук. кер. Соболь Є.Ю., д.ю.н., доц. (Кропивницький, Україна)

СУТНІСТЬ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Питання адміністративно-правового регулювання сфери інтелектуальної власності завжди було одним з найактуальніших, адже саме ця сфера є рушійною для розвитку всього світу загалом та України зокрема. Конституція України гарантує захист прав інтелектуальної власності та передбачає здійснення такого захисту державою, а саме – державними органами. У зв'язку з євроінтеграційними процесами Україна, відповідно до європейських стандартів, проводить реформування державної системи та гармонізацію національного законодавства України до Європейського Союзу. Ключовим в цьому контексті є Указ Президента України від 12 січня 2015 р., яким схвалено Стратегію сталого розвитку «Україна-2020», відповідно до якої рух уперед здійснюється за такими векторами: вектор розвитку, вектор безпеки, вектор відповідальності та вектор гордості. Одним із кроків в рамках вектора безпеки передбачено проведення реформи захисту інтелектуальної власності [2].

Сфера інтелектуальної власності є одним з ключових елементів національної інноваційної системи і проблеми її розвитку та функціонування висвітлювались у працях українських і зарубіжних учених В. Авер'янова, С. Алексєєва, Ю. Битяка, В. Брижко, О. Бандурка, Т. Гуржій, С. Гуцу, Є. Додіна, В. Клочкова, Т. Костецької, О. Кузьменко, І. Мартьянова, І. Личенко, О. Орлюк, О. Остапенка, І. Пахомова, О. Селіванова та інших.

Мета статті полягає в розкритті сутності та доцільності реформування системи інтелектуальної власності в Україні.

Інтелектуальна власність має широкий діапазон та стосується всіх сфер суспільного життя. Зараз немає жодної сфери, яка б не стосувалася інтелектуальної власності або не використовувала результати інтелектуальної діяльності. Однак власники інтелектуальної власності та автори не завжди мають змогу захистити свої законні права, тому сфера інтелектуальної власності потребує адміністративно-правового підґрунтя для забезпечення її ефективної діяльності та захисту.

Законодавче визначення «право інтелектуальної власності» закріплено статтею 418 ЦК України, згідно з якою «право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим кодексом та іншим законом. Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності,

зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається цим Кодексом та іншим законом» [4].

Аналізуючи зазначену статтю, можна зробити висновок, що об’єкт права ІВ обов’язково повинен бути законодавчо закріплений, тобто, щоб віднести будь-який результат інтелектуальної творчої діяльності до об’єктів ІВ на це повинна бути пряма вказівка в законодавстві України.

Відомо, що інтелектуальна власність є однією з ключових категорій інноваційної системи та економічного розвитку країни, тому її охорона повинна бути забезпечена належним чином та відповідно до міжнародних стандартів. Ще наприкінці ХХ століття в Україні почалося становлення системи правової охорони інтелектуальної власності. Однак, сьогодні вона докорінно змінює свою структуру.

1 червня 2016 року схвалено Концепцію реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, згідно з якою передбачено перетворення трирівневої складної структури системи організації державного управління сферою інтелектуальної власності на дворівневу.

На сьогоднішній день система організації державного управління сферою інтелектуальної власності є ієрархічною та включає Міністерство економічного розвитку і торгівлі в Україні, Державну службу інтелектуальної власності та державні заклади, віднесені до сфери управління Державної служби інтелектуальної власності.

Реформування державної системи інтелектуальної власності передбачає створення єдиного національного органу інтелектуальної власності, що має право здійснювати владні повноваження у сфері інтелектуальної власності та представляти Україні у зовнішній відносинах.

Саме тому метою Концепції є створення оптимальної, якісної та ефективної державної системи правової охорони інтелектуальної власності, здатної сформувати, реалізувати прозору публічну модель подолання існуючих викликів та ризиків і запропонувати дієві інструменти сфери інтелектуальної власності як стимули для розвитку споріднених економічних та суспільних чинників.

Для досягнення мети було розроблено низку напрямів. Серед основних можна виділити:

– запровадження прозорої дворівневої структури державної системи правової охорони інтелектуальної власності, за якої Мінекономрозвитку забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності, а національний орган інтелектуальної власності виконує окремі публічні функції (владні повноваження) з реалізації державної політики у зазначеній сфері;

– реорганізація системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами;

– удосконалення національного законодавства та його гармонізація до законодавства ЄС [3].

З вищевказаного випливає, що даною Концепцією започатковано створення нової, дієвої та ефективної системи охорони інтелектуальної

власності, а також приведення законодавства України у відповідність до норм Європейського союзу.

Шляхи запровадження прозорої дворівневої структури державної системи правової охорони інтелектуальної власності – це комплекс заходів, які повинні бути виконані у встановлений термін визначеним у Концепції колом суб'єктів, з метою реалізації вищевказаних напрямів у життя. До таких шляхів віднесено:

– ліквідацію ДСІВ;

– створення національного органу інтелектуальної власності, який є державною організацією, що утворюється на базі державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності»;

– удосконалення законодавства щодо механізму та порядку зарахування зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, з урахуванням положень міжнародних договорів України;

– ліквідацію державного підприємства «Інтелзахист»;

– трансформацію державної організації «Українське агентство з авторських та суміжних прав» у недержавну організацію колективного управління [3].

Вже 23 серпня 2016 року Кабінетом Міністрів України були зроблені перші кроки реалізації Концепції в життя. Своєю постановою «Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади державної системи правової охорони інтелектуальної власності» Кабінет Міністрів України постановив ліквідувати Державну службу інтелектуальної власності, поклавши на Міністерство економічного розвитку і торгівлі завдання і функції з реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності [2].

Вищевказана постанова також передбачає утворення комісії з ліквідації Державної служби інтелектуальної власності.

Сутність реформування державної системи правової охорони в сфері інтелектуальної власності полягає в ліквідації старого та створенні на його місці нового державного органу. Однак, як вже показує досвід, такі реформи, на жаль, не дають бажаних результатів, крім того, затягуються на невизначений час. Враховуючи те, що інтелектуальна власність є рушійною силою науково-технічного процесу, то вказана реформа може призупинити розвиток інноваційних технологій на час реформування. Проблема адміністративно-правового захисту прав у сфері інтелектуальної власності також залишається відкритою і створення нового органу зі «старими» повноваження навряд чи змінить ситуацію в позитивний бік.

Більш дієвим, на нашу думку, було б збереження Державної служби інтелектуальної власності, а на її базі (тобто в структурі органу) створити підрозділи, котрі б виконували функції, які передбачені Концепцією реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, відповідно до якої такі функції повинен виконувати новостворений Національний орган. Відповідно до вищевказаного, пропонуємо в Проекті Закону України «Про Національну систему охорони інтелектуальної власності в Україні» розділом IV регламентувати основні положення та діяльність саме ДСІВ, замість нового Національного органу.

Література

1. Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади державної системи правової охорони інтелектуальної власності: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 585 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/585-2016-%D0%BF

2. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015

3. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.06.2016 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/402-2016-%D1%80

4. Цивільний кодекс України від від 16.01.2003 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15

РОЗДІЛ 8
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПРАВА В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Астахов Д.С., к.ю.н.(Запоріжжя, Україна)

ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ АДАПТАЦІЇ ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ ДО ТРУДОВОГО ПРАВА КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У РОЗРІЗІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Тема адаптації трудового права України до трудового права країн Європейського союзу набирає значної актуальності, зокрема її політологічний аспект, який значно впливає на відносини України з іноземними державами та формує певною мірою політичний та економічний клімат України. Роль адаптації трудового права України важко недооцінити, через те, що внаслідок глобалізації, взаємний вплив та взаємозалежність між державами лише збільшується. Нагальною проблемою є невідповідність великої кількості норм трудового права України Європейським стандартам у сфері регулювання найманої праці, крім того занепокоєння викликає недостатній існуючий адаптаційний механізм впровадження норм права Європейського союзу в Українське законодавство.

Хоча декларативно українським законодавством закріплено імплементацію норм міжнародного права у національне законодавство України. Трудове право це галузь права у якій задіяно найбільша кількість членів суспільства по відношенню до будь–якої іншої галузі права, тобто кожний член суспільства за своє життя вступає у трудові правовідносини, через це уніфікація норм трудового права для різних країн є досить важливим питанням. Крім того норми КЗпП України є досить застарілими і потребують, якщо не нового Кодексу законів про працю то хоча б оновлення норм чинного КЗпП. І якщо таке оновлення буде то варто звернути увагу саме на Європейський досвід та Європейські правові стандарти.

Саме у адаптації національного трудового права до норм Європейського трудового права є ключем до співпраці між Україною та її європейськими партнерами, зокрема у сфері працевлаштування іноземних громадян, оскільки європейське законодавство на відміну від нашого національного законодавства дає досить широкий спектр переваг для іноземного працівника. До того ж слід відзначити, що Україною на сьогоднішній день ратифіковано менше половини обов’язкових для країн членів Європейського союзу Європейських конвенцій. Адаптація трудового права України передбачає насамперед реформування правової системи держави та приведення її у відповідність до європейських стандартів, шляхом імплементації Європейських норм права до національного законодавства. Однак при адаптації трудового права України не слід ідентично копіювати Європейські норми права повністю, через те що правова система нашої країни не може миттєво перестроїтися і саме тому у контексті

інтеграційних процесів в Україні слід саме адаптувати, а не копіювати норми трудового права до права ЄС.

Гармонізація трудового права України із правом Європейського Союзу має певні складнощі як загальнотеоретичного, так і галузевого характеру. Природа європейського права досить складна, вона обумовлена унікальністю співтовариств, які виникли як міжнародні організації і продовжують еволюціонувати у напрямку федеративних або конфедеративних структур. Поняття «європейське право» охоплює собою інститути, котрі діють в межах Європи, а не тільки Співтовариств.

Політологічний аспект адаптації трудового права України полягає саме у політичних «дивідендах», які наша держава отримає від імплементації Європейських стандартів трудового законодавства, які полягають у зміцненні положення нашої держави на міжнародній арені, спрощення укладення міжнародних договорів та вступу України до ЄС. З огляду на останні політичні події та соціальні явища у нашій державі, саме процес адаптації трудового права до права ЄС дозволить вийти Україні на якісно новий рівень відносин з Європейськими державами.

Бабенко О.П., студент (Запоріжжя)
Наук. кер.: Бостан С.К., д.ю.н., проф. (Запоріжжя, Україна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Сучасні економічні відносини, інтенсивність нарощування обсягів виробництва дають не лише позитивні соціально-економічні результати, але мають і певні негативні наслідки, зокрема, порушення трудових прав працівників, у тому числі й права на безпечні умови праці. У прагненні досягти найвищих економічних показників, збільшити доходи своєї діяльності роботодавці не завжди приділяють достатньо уваги безпеці та гігієні праці, їх забезпеченню та фінансуванню. Як наслідок, рівень виробничого травматизму в Україні залишається досить високим. Офіційна статистика не повністю відбиває реально існуючий стан умов праці, якщо враховувати високий рівень латентності цього явища. Це вимагає більш виваженого ставлення до питань виробничої безпеки і охорони праці в країні, обумовлює необхідність вдосконалення системи соціальних та правових заходів забезпечення охорони праці в Україні. Реформування правового регулювання трудових відносин у вітчизняному законодавстві вважається одним з ключових напрямків державно-правового розвитку у бік країн Західної Європи [1, с. 2].

Трудове право країн Західної Європи слід поділити на два види: романо-германський та англосаксонський. Особливостями романо-германського виду є те, що він має такі підвиди: германський, романський і скандинавський. Для них характерним є наявність розвиненої системи колективно-договірного регулювання та значна роль законодавства. У таких західноєвропейських країнах континентальної Європи як ФРН, Австрія, Швейцарія, які мають форму

федерації, розрізняється юрисдикція у сфері трудових відносин федеральних органів та органів членів федерації, а в унітарних державах Західної Європи домінує загальнонаціональне законодавство. В таких країнах як Італія, Іспанія, Португалія, де області користуються певною автономією, органи їхньої влади можуть приймати акти, які не суперечать загальнонаціональним законам. У таких країнах як Великобританія, Ірландія (англосаксонський вид трудового права) характерним є значна роль колективних договорів та судових прецедентів у регулюванні найважливіших аспектів трудових відносин. Становище профспілок, організація та проведення страйків, порядок колективно-договірної організації праці регулюються в зазначених країнах у законодавчому порядку [2, с. 174].

Так, протягом XX століття у країнах Західної Європи предметом трудового права, окрім відносини щодо застосування найманої праці, стали відносини між роботодавцем і найманим працівником, між колективом працівників (профспілками) та об'єднаннями роботодавців у частині встановлення і реалізації умов праці, оплати праці, соціального страхування тощо, а з кінця XX століття воно почало регулювати і відносини співвласників різних видів колективної власності, які зайняті у трудовому і виробничому процесах.

До основних проблем трудового права в цей період належить захист особистості найманого працівника, його честі, гідності, особистих і сімейних таємниць від посягань з боку роботодавців і держави. Поряд з охороною праці, норми трудового права у цей період гарантують здійснення широкого комплексу соціально-економічних прав і свобод. Захист основних трудових прав і свобод став у трудовому праві країн Західної Європи одним із головних його інститутів. Зазначений інститут трудового права, який в першу чергу ґрунтується на правах людини, приділяє головну увагу інтересам та потребам окремого працівника як особистості, яка є незалежною, прагне до справедливості, до соціального спілкування, вільна від зневаги та принижень з боку будь-якої особи на виробництві. В цілому норми трудового права країн Західної Європи в цей період встановлюють рівновагу між економічною ефективністю виробництва та соціальною захищеністю його учасників. Хоча особливості історичного розвитку, державного устрою та правових систем західноєвропейських країн позначилися на правовому регулюванні трудових відносин, але предмет, принципи, методи та джерела такого регулювання були схожими [2, с. 173].

Наступним актуальним питанням правового регулювання трудових відносин у західноєвропейських країнах є профспілки. Так, головним джерелом правового регулювання діяльності профспілок та укладення договорів у країнах Західної Європи XX століття були норми законів та конституцій, в яких містяться загальні принципи права. Протягом XX століття у країнах Західної Європи закон мав юридичну перевагу над нормативними актами урядів, міністерств праці та інших органів виконавчої влади. Умови праці, закріплені в законі, могли бути конкретизовані у колективних або індивідуальних трудових договорах. Якщо у країнах континентальної Європи договори і законодавство

відігравали однакову роль у регулюванні трудових відносин, то у Великобританії договір мав перевагу над законодавством, що пояснюється застосуванням норм загального права. Слід зазначити, що законодавство майже всіх західноєвропейських країн щодо колективних договорів визнавало професійні спілки, однак у ФРН та Австрії таким правом користувалися і робітничі представництва на виробництві. У період після другої світової війни у більшості країн Західної Європи наймані працівники набули права утворювати профспілки без їхньої реєстрації у державних органах, проте у Португалії та Греції реєстрація була обов'язковою. Колективні договори у західноєвропейських країнах укладалися централізовано: об'єднанням профспілок з об'єднанням роботодавців. Умови таких колективних договорів поширювалися не тільки на членів профспілок, але й на всіх працівників. Профспілки, що безпосередньо діють на виробництві, укладали колективні договори, які стосувалися розміру заробітної плати, робочого часу та часу відпочинку. Особливістю робітничого представництва в усіх країнах Західної Європи є те, що законодавство або практика надає працівникам право брати участь у встановленні розміру винагороди за працю, більшу, ніж узаконений мінімум, у переведенні їх на інше місце роботи, у плануванні виробництва нової продукції, у частковому або повному припиненні виробництва тощо; роботодавець зобов'язаний інформувати працівників про вартість виробленої продукції, про ціну виробленої продукції та про прибутки, про плани розширення виробництва і контракти; про нову продукцію, що має вироблятися та нові технологічні процеси, про зміни у фінансовому становищі виробництва та про всі інші зміни у його діяльності. Профспілка має право перевіряти бухгалтерські книги, рахунки, документи тощо. Представники найманих працівників, починаючи із середини XX століття, мають право брати участь в управлінні виробництвом [2, с. 175].

Також актуальним питанням є колективні договори. Протягом 60-70-х років XX століття законодавство країн Західної Європи було спрямоване на зростання ролі колективних договорів (з'явилися національні угоди, соціальні угоди за участі держави, угоди на місцевому рівні). Законодавством було покладено на роботодавця значні обов'язки: надавати інформацію владі та профспілкам про свої наміри звільняти працівників; проводити консультації з робітничою радою щодо звільнень, виплати звільненим працівникам значної за розміром компенсації; заборонено звільняти працівників у зв'язку зі зміною власника виробництва тощо. Отже, у західноєвропейських країнах працівники користуються правом через своїх представників брати участь у прийнятті рішень, які стосуються будь-яких проблем виробництва [2, с. 176].

Наступним актуальним питанням правового регулювання трудових відносин у західноєвропейських країнах є колективні трудові конфлікти. Слід зазначити, що у країнах Західної Європи колективні трудові конфлікти вирішуються на рівні держави, яка шляхом законодавства регулює поведінку сторін у разі виникнення трудових конфліктів та бере безпосередню участь у їхньому вирішенні. В окремих випадках трудові конфлікти можуть бути вирішені без участі держави – шляхом примирення та у третейському порядку.

Індивідуальні трудові конфлікти можуть бути вирішені або представниками найманих працівників, або в адміністративному, або в судовому порядку [2, с. 176].

Також актуальним питанням є страйки. У першій половині XX століття страйки, як один із засобів боротьби найманих працівників за соціальні та економічні інтереси, проводилися відповідно до норм цивільного, кримінального та адміністративного права, а з другої половини XX століття – відповідно до норм трудового права. Законодавство країн Західної Європи визнає суб'єктом права на страйк, як правило. тільки профспілку. Учасникам страйку законодавство гарантує збереження робочого місця, але припиняє трудові відносини, тому і виплата заробітної плати є виключним явищем. Страйкуючі отримують допомогу із профспілкових фондів або від благочинних організацій [2, с. 176].

Що стосується питання правового регулювання робочого часу, часу відпочинку та соціального страхування, слід зазначити, що таке регулювання у країнах континентальної Європи здійснювалося як нормами закону, так і умовами колективного договору, а в Англії – лише умовами колективного договору [2, с. 177].

Особливої уваги заслуговує питання правового регулювання оплати праці. Починаючи з 50-х років XX століття вплив на розмір заробітної плати у країнах Західної Європи стали здійснювати багатофакторні системи, за яких до уваги беруться раціональне використання сировини і обладнання, покращення якості продукції, ефективність технологічного процесу та фізичні й інтелектуальні якості працівника. Велику роль у системах заробітної плати стали відігравати індивідуальні та колективні премії, широко застосовувалася система участі працівників у розділі прибутків. Різновидом зазначеної системи стала видача працівникам акцій на право власності. Таким чином працівник не лише бере участь у розподілі прибутків, але й стає співвласником виробництва. Все це сприяє високій продуктивності праці трудівника [2, с. 177].

Останнім актуальним питанням правового регулювання трудових відносин у західноєвропейських країнах є соціальне страхування. Так, система соціального страхування забезпечує найманих працівників та членів їхніх сімей засобами існування на випадок втрати роботи, а також медичним обслуговуванням у випадку захворювання або каліцтва. У західноєвропейських країнах виникла система як державного, так і приватного соціального страхування. Система державного страхування базується на основі самоврядування застрахованих через профспілки або інші організації найманих працівників, а система приватного соціального страхування – на створенні фондів окремими організаціями, асоціаціями та роботодавцями [2, с. 177].

Отже, розширення зв'язків між країнами і поглиблення їх інтеграції та поява нових держав з їх національними відмінностями та суверенізацією, значним чином впливають на розвиток права. Оскільки ідеї соціальної справедливості, прав людини, верховенства права та інші стали надбанням всього людства, то відбувається поглиблений розвиток права та його зближення у світовому масштабі. Зближення правових систем та їх інститутів не знищує їх

національних відмінностей. Існують значні відмінності і у застосуванні норм права. Характерною у цьому відношенні є зміна форм правового регулювання трудових відносин. Так, у 40-х роках XX століття у країнах Західної Європи почалася реалізація доктрини соціального партнерства, в основі якої лежить ідея гармонії інтересів різних верств суспільства. Сприйняття в трудовому праві цієї доктрини змінило його функції. Воно стало відігравати роль юридичного інструменту, що відповідає новим вимогам суспільства, стирає протиріччя між роботодавцями і найманими працівниками за допомогою системи законів і колективних договорів. Доктрина соціального партнерства докорінним чином вплинула на правове регулювання трудових відносин і наповнила його новим змістом.

Література

1. Бахуринська О.О. Кримінально-правова характеристика порушення вимог законодавства про охорону праці (ст. 271 КК України) : автореф. дис… канд. юрид. наук : 12.00.08 / О.О. Бахуринська. – Київ, 2007. – 18 с.

2. Кальян О.С. Правове регулювання трудових відносин у країнах Західної Європи (історико-правовий аспект): дис… канд. юрид. наук : 12.00.01 / О.С. Кальян. – Київ, 2005. –188 с.

Жернаков В.В., к.ю.н., проф. (Харків, Україна)

ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО–ТРУДОВИХ ПРАВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Сучасні умови глобалізації з усією очевидністю зумовлюють інтеграційні процеси. Прагнення країн до співпраці у цивілізованому світі визнається ознакою рівня розвитку держави. На цьому шляху нашій країні доводиться вирішувати багато складних проблем. Серед них, поряд з політичними та економічними, є й питання законодавчого забезпечення інтеграційних процесів.

Слід погодитись з тим, що адаптація законодавства України, а згодом і всієї правової системи – важливе завдання, що потребує значних ресурсів і часу. Як підтверджує досвід країн Центральної та Східної Європи, які вже ввійшли до Європейського Союзу, процес адаптації законодавства включає в себе декілька послідовних етапів. Серед них – створення сприятливого середовища для залучення іноземних інвестицій; адаптація законодавства України у пріоритетних сферах зовнішньої торгівлі у контексті створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, створення якої стало можливим тільки після вступу України до СОТ тощо [1, с. 75–76].

Та у розбудові євроінтеграційного процесу слід зважувати на його призначення і зміст. Не слід забувати, що у ньому зацікавлені не тільки поважні суб’єкти політики та потужні гравці в економічній сфері, а й прості люди, які у сукупності складають суспільство як основу держави. Тому по–справжньому

дієвим цей процес можна вважати, якщо законодавством створено умови не лише щодо вільного руху капіталів, товарів та робочої сили, а й забезпечено права людини, у тому числі у соціальній сфері.

Україна, обравши пріоритетним європейський вектор у процесах інтеграції, вже більше двадцяти років поступово рухається у цьому напрямку. Затверджена Указом Президента України від 11.06.1998 р. „Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу" серед чотирьох основних напрямів інтеграційного процесу на перше місце поставила адаптацію законодавства України до законодавства ЄС та забезпечення прав людини. Вона заклала основу для складного процесу приведення національного законодавства у відповідність до європейських стандартів. Схвалена постановою Кабінету Міністрів України від 16.08.1999 р. Концепція адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу передбачила загальну характеристику законодавства ЄС, мету адаптації законодавства: забезпечення відповідності законодавства України зобов'язанням, що випливають з Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами–членами від 14 червня 1994 р. (далі – УПС). В цій угоді, ратифікованій Законом України від 10.11.1994 р., серед положень, що впливають на підприємницьку діяльність та інвестиції, названо й умови праці. Статтею 24 УПС встановлено, що як Співтовариство та його держави–члени, так і Україна намагатимуться забезпечити відповідно громадянам держав–членів ЄС та України, які на законних засадах працюють за межами своїх країн, ставлення, вільне від будь–якої дискримінації з причин громадянства стосовно умов праці, винагороди за працю або звільнення з роботи у порівнянні зі своїми власними громадянами.

Завдання приведення законодавства України до вимог ЄС було визначено й Законом «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 21.11.2002 р. Для розвитку трудового права важливим є положення про те, що процес адаптації має охоплювати всі сфери законодавства України. Серед пріоритетів наведено правові заходи по забезпеченню формування ринкових відносин, зайнятості та охорони праці [2]. Ці питання було розвинуто й Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 р. № 1629–IV [3].

Ратифікувавши Законом № 137–V від 14.09.2006 р. Європейську соціальну хартію (переглянуту) від 03.05.1996 р. [4], Україна прийняла на себе зобов'язання забезпечити політику щодо ефективного здійснення таких прав та принципів, як право громадян займатися будь–якою прибутковою діяльністю на території держави будь–якої іншої Сторони на засадах рівності з громадянами останньої з урахуванням обмежень, які ґрунтуються на безперечних економічних або соціальних причинах; право трудящих–мігрантів на захист і допомогу на території держави будь–якої іншої Сторони; право працівників на рівні можливості та рівне ставлення до них у вирішенні питань щодо працевлаштування та ін.

Статтею 17 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами–членами, з іншої сторони, від 27.06.2014 р. [5] встановлено чітке правило: ставлення до працівників, які є громадянами України та які законно працевлаштовані на території держави–члена, має бути вільним від будь–якої дискримінації на підставі громадянства стосовно умов праці, винагороди або звільнення порівняно з громадянами цієї держави–члена.

Оскільки нинішній етап розвитку законодавства про працю пов'язаний із завершенням процесу кодифікації, необхідно проаналізувати, як зазначене положення реалізується у проекті Трудового кодексу України [6]. За ст. 6 проекту ТКУ, громадяни України мають право займатися трудовою діяльністю у період тимчасового перебування за кордоном, якщо це не суперечить законодавству України і законодавству країни перебування. Поруч з цим, встановлене статтею 7 право іноземців та осіб без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні, займатися трудовою діяльністю не обмежується у часі. З цього приводу виникають логічні питання щодо відповідності цієї частини проекту ТКУ зазначеній вище Угоді. Думається, принципи рівності й заборони дискримінації за ознакою громадянства, встановлені міжнародними актами, зумовлюють неприпустимість обмеження прав громадян законодавством України. Право на отримання постійної роботи встановлюється законодавством країни перебування громадян України, і тому воно не може обмежуватись внутрішнім законодавством України.

Крім того, громадянам України, які на законних підставах перебувають і працюють в інших країнах, у встановленому порядку має бути забезпечено право на соціальне страхування. З правом вільного обрання місця проживання пов’язана реалізація права громадян України на отримання пенсії при переїзді за кордон. Положення ст. 51 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р. № 1058–IV, за яким у разі виїзду пенсіонера на постійне місце проживання за кордон пенсія, призначена в Україні, за заявою пенсіонера може бути виплачена йому за шість місяців наперед перед від'їздом, не витримує критики з огляду на вимоги часу. Не можна погодитись з тим, що під час перебування за кордоном пенсія виплачується, якщо це передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України [7].

Конституційний Суд у п. 3 Рішення № 25–рп/2009 від 07.10.2009 р. зазначив, що пенсія за віком, за вислугу років та інші її види, що призначаються у зв'язку з трудовою діяльністю, заслужені попередньою працею і є однією з форм соціального захисту. Цим визначається зміст і характер обов'язку держави стосовно громадян, які набули право на одержання пенсії. Правова, соціальна природа пенсій унеможливлює залежність права на її одержання від факту укладення Україною з відповідною державою міжнародного договору з питань пенсійного забезпечення. Держава зобов'язана гарантувати це право незалежно від того, де проживає особа, якій призначена пенсія, – в Україні чи за її межами. Відповідні положення ст. 51 зазначеного закону визнані ткаими, що не

відповідають конституції, і не можуть застосовуватись [8] Між тим, практика йде своїм шляхом, і органи Пенсійного фонду очікують змін до Закону.

Як бачимо, однією з проблем реалізації прав громадян України в умовах інтеграції є недостатній рівень правової культури як у нормотворців, так і у суб'єктів правозастосування. Нам треба змінювати ментальність, орієнтуючись на загальнолюдські цінності, які у країнах з високим рівнем правової культури стали повсякденною практикою.

Література

1. Кухарська Н.О. Україна в сучасних інтеграційних процесах: Навчальний посібник. – Одеса: «Атлант ВОІ СОІУ», 2015. – 186 с.
2. Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 3. – Ст. 12.
3. Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 29. – Ст. 367
4. Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 43. – Ст. 418.
5. Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 40. – Ст. 2021.
6. Проект Трудового кодексу України / Законопроект №1658 від 27.12.2014 р . – Офіційний веб–портал Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221
7. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. – Закон України від 09.07.2003 № 1058–IV – [Електрон. ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1058–15/page/
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" від 07.10.2009 № 25–рп/2009 // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v025p710–09

Заюков І. В., к.е.н., доцент (Вінниця, Україна)

ПРИЙНЯТТЯ ТРУДОВОГО КОДЕКСУ ЯК ВАЖЛИВИЙ КРОК АКТИВІЗАЦІЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС

Актуальність дослідження викликана докорінними змінами, що відбуваються в Україні у зв'язку з формуванням ринкових відносин, соціально–економічними перетвореннями, зокрема в сфері праці та інтеграцією України до ЄС. Так, важливою умовою для набуття Україною членства в ЄС, є необхідність проведення реформ, у тому числі в сфері трудового законодавства на основі реалізації Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами–членами [1] з поступовим досягненням відповідності копенгагенським критеріям. Саме реформування трудового законодавства України, у тому числі має на меті активізувати

економічну політику в напрямку підвищення рівня продуктивності виробництва, розширення бази економічного зростання та забезпечення гідного рівня життя кожному громадянину України.

Проблемам реформування вітчизняного трудового законодавства в аспекті інтеграції України до ЄС приділяли увагу А. Денисевич, І. Кисельов, К. Мельник, В. Нікітінський, Ю. Орловський, П. Пилипенко, В. Ротань, З. Симорота, О. Телічко, Н. Хуторян, Г. Чанишева, О. Ярошенко та ін.

Так, в статті [2] наголошується, що законодавство країн–членів ЄС, особливо в сфері праці ґрунтується на принципі неприпустимості дискримінації працівників за будь–якими ознаками, зокрема віком, трудовим стажем, релігійними чи будь–якими іншими переконаннями, статтю тощо. Тому з метою їх унеможливлення в Україні та імплементації нових норм європейського трудового законодавства необхідно прийняти єдиний кодифікований збірник трудових законів, а саме – Трудовий кодекс України замість діючих, наприклад, Кодексу Законів про працю України, Законів України «Про відпустки», «Про зайнятість населення», «Про колективні договори і угоди», «Про оплату праці», «Про охорону праці» та ін.

В проекті [3] зазначається, що прийняття наведених вище законів та нормативно–правових актів призвело до того, що з‘являються колізії у зв‘язку з неузгодженістю тих чи інших положень. Зокрема, це стосується порядку надання неоплачуваних відпусток, охорони праці, запозиченої праці. Крім того, змінились суспільні відносини з участю профспілок, з’явились нові суб’єкти трудового права в особі організацій роботодавців. Тому необхідно реформувати вітчизняне трудове законодавство з максимальним врахуванням положень міжнародно–правових документів з питань праці, а також актів ЄС в зв’язку із здійсненням Україною зовнішньополітичного курсу в напрямку європейської інтеграції. За таких умов виникла необхідність у комплексному та взаємопов’язаному вирішенні проблем регулювання трудових відносин, спроба якого здійснена в проекті Трудового кодексу (Кодекс). Без прийняття якого в Україні і надалі будуть фіксуватись порушення трудових прав громадян.

Так, загальновідомими основними фактами порушення законодавства в сфері трудових відносин на сучасному ринку праці нашої країни є: – зростання обсягів незаконного звільнення працівників; – існування системи виплат заробітних плат «в конвертах», невчасна її виплата, надання працівникам вимушених неоплачуваних відпусток; – ризик знецінення здоров’я і життя працівників, які працюють в шкідливих (небезпечних) умовах праці; – не оформлення трудових відносин відповідно до трудового законодавства; – масове поширення укладання з працівниками цивільно–правових договорів (регламентуються Цивільним кодексом України), що позбавляє їх соціального захисту; – випадки погіршення становища працівників порівняно із трудовим законодавством, що оформляється трудовим договором; звільнення працівників за підставами, не передбаченими законодавством; кабальні умови праці, наприклад, запровадження матеріальних санкцій при звільненні за ініціативи працівника, зміна безстрокових договорів строковими та ін.

Наведені вище недоліки потрібно терміново виправляти, тому виникає необхідність в реформуванні вітчизняного законодавства. Так, в дослідженні [4] аналізуються засади його реформування. Найбільш актуальними і цікавими з позиції наукового і практичного підходів є: забезпечення балансу трудових інтересів роботодавців і працівників при врахуванні вимог ринкової економіки; дотримання існуючих соціальних стандартів в сфері праці (при прийнятті Кодексу варто уникнути звуження змісту та обсягу прав і свобод працівників, зокрема це стосується питань заробітної плати); забезпечення гармонізації з діючими нормами МОП, директив в сфері праці країн–членів ЄС тощо; використання механізмів соціального діалогу, соціальної відповідальності; усунення всіх проявів дискримінації в сфері праці; врегулювання питань запозиченої праці (лізингу персоналу, аутстафінгу, аутсорсингу).

Зазначені засади мають активізувати законодавців до прийняття Трудового кодексу України. За часи незалежності до Верховної Ради України на розгляд подавались декілька законопроектів, які передбачали системний аналіз змін трудового законодавства та прийняття в цілому Кодексу, але, на жаль, станом на 01.04.2017 року він не був прийнятий. Якщо проаналізувати пояснювальну записку до відповідного законопроекту [3], то можна звернути увагу на такі важливі в науково–практичному плані моменти: – конкретизовано сферу дії Кодексу в напрямку поширення відносин з участю іноземних працівників і роботодавців, що є важливим напрямком імплементації його норм до трудового законодавства країн–членів ЄС; – включено положення, спрямовані на адаптацію трудового законодавства України до Європейської соціальної хартії і інших міжнародно–правових актів – Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, конвенцій і рекомендацій МОП, наприклад, ст. 4 «Недопущення дискримінації у сфері праці», ст. 5 «Заборона примусової праці»; ст. 21 «Основні права працівника» та ін. встановлені правила щодо правонаступництва в трудових відносинах, у тому числі це особливо стосується усунення порушень інтересів найманих працівників при ліквідації підприємств та створенні на їх базі нових; – з урахуванням статті 3 Конституції України та міжнародно–правових актів встановлено обов’язок роботодавця шанувати честь і гідність працівників, а в разі порушення – відшкодовувати їм моральну шкоду; – визначено зміст трудової функції працівника та її співвідношення з переліками робіт, що наводяться в кваліфікаційних характеристиках;– виключено дискримінаційне обмеження права працівників, які працюють за строковим трудовим договором щодо звільнення за власною ініціативою; – сформульовано положення про першочерговість виплати заробітної плати за рахунок коштів, що поступають до каси або на рахунок роботодавця; – сформульовано загальні правила про склад робочого часу; – передбачено, що акти трудового законодавства регулюють відносини з дня набрання ними чинності і не мають зворотної сили, крім випадків, коли вони пом’якшують або скасовують матеріальну та дисциплінарну відповідальність особи; – запропоновано норму щодо застосування актів законодавства однакової юридичної сили у разі їх

неузгодженості, якими регулюються трудові відносини. У цьому випадку застосовується акт, що є спеціальним для цих відносин. У разі неоднозначного трактування прав працівника чи роботодавця, коли є можливість прийняття рішення на користь того чи іншого, рішення приймається на користь працівника; – передбачено аналогію права, згідно якої якщо відносини не врегульовані актами з питань праці, вони регулюються актами трудового законодавства, що регулюють подібні за змістом трудові відносини.

Таким чином, з метою усунення правових колізій між діючим трудовим законодавством України та законодавчими нормами в сфері праці в країнах–членах ЄС, міжнародними нормами; дискримінації та порушення прав працівників на вітчизняному ринку праці; забезпечення інтеграції нашої країни до країн–членів ЄС варто якнайшвидше активізувати процес проведення реформ в сфері трудового законодавства, зокрема необхідно терміново прийняти Трудовий Кодекс України.

Література

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами–членами, з іншої сторони. − [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

2. Денисевич А. Адаптація трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу / А. Денисевич // Форум права. − № 2. – С. 104−107.

3. Пояснювальна записка до проекту трудового кодексу України . − [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id...30947.

4. Гуцу С. Ф. Актуальні питання реформування трудового законодавства України / С. Ф. Гуцу // Гуманітарний часопис. – 2013. − № 3. – С. 108−112.

Киян В.Я., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ ЩОДО ТРУДОВИХ СПОРІВ

Розширення підстав виникнення трудових правовідносин у сучасному інтеграційному просторі породжують і частоту протиріч між сторонами трудового договору. Для врегулювання цих розбіжностей у трудовому праві існує ряд понять: «трудовий спір», «трудовий конфлікт», які визначають процедурні та процесуальні відносини між сторонами трудового договору.

Однак слід визнати, що не можна зводити поняття трудових спорів лише до наявності розбіжностей між сторонами трудових правовідносин. Безумовно, будь–яке порушення норм трудового права створює підстави для виникнення трудового спору, але це ще не означає, що спір дійсно виникне. Для виникнення трудового спору необхідне волевиявлення зацікавленої сторони у

вигляді її активних дій, спрямованих на вирішення спору з використанням встановлених законодавством процедур.

Проблемні питання трудових спорів, конфліктів є предметом досліджень у роботах багатьох вчених, таких, як Болотіна Н. Б., Зуб І. В., Курінний А. М., Лазор В. В., Ротань В. Г., Смирнов О. В., Стичинський Б. С., Чанишева Г. І. та ін. Однак, у трудовому праві до цього часу відсутня єдність поглядів із цих питань.

Слово «спір» у словнику української мови тлумачиться як: словесне змагання; обговорення чого–небудь двома або кількома особами, в якому кожна з сторін обстоює свою думку, свою правоту/

Як зазначає П. Д. Пилипенко, трудовими спорами є неврегульовані шляхом взаємних переговорів розбіжності між суб'єктами трудових правовідносин, що виникають з приводу застосування трудового законодавства, або встановлення чи зміни умов праці.

На думку Г. І. Чанишевої та Н. Б. Болотіної, трудові спори – це неврегульовані шляхом безпосередніх переговорів розбіжності між працівником (колективом працівників) і власником підприємства (уповноваженим ним органом) із приводу застосування норм трудового законодавства, а також встановлення нових або зміни існуючих умов праці.

Як вбачається з позицій науковців, дані визначення мають узагальнюючий характер, де відсутні розмежування трудових спорів і трудових конфліктів.

Окремої думки дотримується О. М. Курінний, котрий розмежовує поняття трудових спорів і конфліктів. Причому, на його думку, розбіжності, не передані сторонами на розгляд до юрисдикційного органу, є трудовим конфліктом, а ті, які передані, – трудовим спором.

У сучасному зарубіжному праві трудові спори розглядають як конфлікти інтересів (або економічні спори) і конфлікти права (інакше – юридичні спори).

Конфлікти інтересів мають непозовний характер і можуть бути врегульовані у погоджувальному порядку на підставі компромісів. Конфлікти права виникають при порушенні (дійсному або уявному) прав суб'єктів трудових відносин, встановлених нормативними актами. Такі конфлікти вирішуються у судовому порядку й мають позовний характер. Як видно з аналізу, зарубіжного законодавства перевага надана терміну «трудовий конфлікт».

Якщо ж предметом розбіжності працівника (трудового колективу) і роботодавця є невиконання чинних правових норм, закріплених у законодавстві, колективних договорах, угодах, то має місце порушення права, передбаченого цими нормами. Таким чином, при розбіжностях подібного роду між сторонами виникає трудовий спір, оскільки його предметом є бажання однієї зі сторін встановити істину по праву, і характер вимог буде позовним. Тому повноцінний захист порушеного права можливий лише у судовому порядку шляхом позовного провадження.

Також відсутні зазначені дефініції трудових спорів і трудових конфліктів і у чинному законодавстві України , що слід розглядати як правову прогалину.

Відповідно до ст. 2 Закону України від 03 березня 1998 року № 137 «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» ці поняття розглядаються у одному правовому полі, де колективний трудовий спір (конфлікт) – це розбіжності, що виникли між сторонами соціально–трудових відносин, щодо: а) встановлення нових або зміни існуючих соціально–економічних умов праці та виробничого побуту; б) укладення чи зміни колективного договору, угоди; в) виконання колективного договору, угоди або окремих їх положень; г) невиконання вимог законодавства про працю**.** Як вбачається, у законодавстві передбачений лише примирливо–третейський спосіб вирішення колективних трудових спорів. Відсутність правового механізму захисту й поновлення порушеного права трудового колективу є істотною прогалиною у трудовому законодавстві, оскільки дана норма охоплює виключно колективні трудові відносини, чим обмежує повноту трудових відносин в цілому.

З урахуванням викладеного вище можна зробити висновок, що термін «трудова розбіжність» слід розглядати як синонім як для терміну «трудовий спір», так і для терміну «трудовий конфлікт».

У нормах сучасного трудового права мають бути закріплені окремі дефініції трудового спору й трудового конфлікту, і відповідно до правової природи названих понятійних категорій повинна створюватися сучасна система вирішення трудових розбіжностей, що відповідатиме потребам ринкових відносин у суспільстві.

Разом з тим доцільно звернути увагу і на те, що у перспективному трудовому законодавстві цьому питанню теж не приділено достатньо уваги. Так ст. 314 проекту Трудового кодексу України під назвою «Колективний трудовий спір» передбачено, що порядок функціонування системи заходів по вирішенню колективних трудових спорів (конфліктів) та взаємодії сторін соціально–трудових відносин у процесі врегулювання колективних трудових спорів (конфліктів), що виникли між ними, визначається законом. Як вбачається, у проекті Трудового кодексу дана норма теж залишається без змін, що, нажаль, так і залишить без вдосконалення норму, яка б розмежувала ці два поняття.

Орлова Н.Г., асистент (Харків, Україна)

ЩОДО ВИМОГИ ДО СТАНУ ЗДОРОВ'Я ПРАЦІВНИКІВ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ

Однією з обов'язкових мінімальних вимог для дипломування спеціалістів річкового та морського транспорту, окрім досягнення певного віку, наявності спеціальних практичних і теоретичних знань та стажу роботи, що залежить від посади, на яку претендує працівник, проходження працівником спеціальної підготовки та здачі відповідних іспитів (необхідність проходження документально підтвердженої спеціальної або спеціалізованої підготовки), є стан здоров'я, особливо зору і слуху, а також мови.

Стан здоров’я є важливим і необхідним фактором відбору для роботи в умовах, що впливають на появу професійних деструкцій у працівників водного транспорту, нехтувати яким при прийнятті на роботу неприпустимо.

Положення стосовно охорони здоров’я працівників водного транспорту містяться у Конвенції про медичний огляд моряків № 73 від 29.06.1946 р., Конвенції про охорону здоров'я та медичне обслуговування моряків № 164 від 08.10.1987 р., Конвенції про страхування моряків на випадок хвороби № 56 від 24.10.1936 р., Конвенції про обов'язковий медичний огляд дітей та підлітків, зайнятих на борту суден № 16 від 25.10.1921 р. тощо, при цьому Україною ратифіковано лише Конвенцію про медичний огляд моряків та Конвенцію про обов'язковий медичний огляд дітей та підлітків, зайнятих на борту суден. У ст. 52 Кодексу торговельного мореплавства України закріплено, що до роботи на судні допускаються особи, визнані придатними для цього за станом здоров'я. Всі члени екіпажу повинні мати висновок медичної комісії про придатність для роботи на відповідній посаді.

Конвенція про підготовку та дипломування моряків встановила права, обов’язки та відповідальність судновласників, моряків і закладів Міністерства охорони здоров’я України при проведенні обов’язкових попередніх, періодичних, позачергових медичних оглядів моряків відповідно до вимог Кодексу торговельного мореплавства України, Закону України «Про охорону праці» та Конвенції про медичний огляд моряків. Важливість проведення медичних оглядів на високому професійному рівні підтверджується не тільки відповідними міжнародними конвенціями, а й значною кількістю національних нормативо–правових актів України.

Обов'язок з організації проведення попередніх і періодичних медичних оглядів працівників покладається на роботодавця, який також зобов'язаний зберігати на час проходження оглядів за працівниками місце роботи і середній заробіток (ст. 169 КЗпП України).

За вимогами, що пред’являються до стану здоров’я і психофізіологічного статусу працівників, залежно від важливості функцій, що виконуються ними на судні, особи, які проходять медичний огляд, об’єднуються у професійні групи: до першої групи віднесено осіб, професійна діяльність яких не пов’язана з питаннями безпеки (токарі, слюсарі, кочегари на рідкому паливі, дизелісти самохідних кранів тощо), до другої групи – осіб, які виконують рішення, пов’язані з безпекою під час плавання (електрики, машиністи, маячні служники тощо), до третьої групи – осіб, які приймають рішення, пов’язані з безпекою під час плавання (капітани, помічники капітанів, механіки, помічники механіка, начальники радіостанцій та ін.). Розподіл фахівців за професійними групами обумовлений ступенем соціальної небезпеки їх професійної діяльності відповідно до ст. 31 «Обов’язкові медичні огляди» Основ законодавства України про охорону здоров’я, відповідно до якої, з метою охорони здоров’я населення організуються профілактичні медичні огляди неповнолітніх, вагітних жінок, працівників підприємств, установ і організацій зі шкідливими і небезпечними умовами праці, військовослужбовців та осіб, професійна чи інша

діяльність яких пов’язана з обслуговуванням населення або підвищеною небезпекою для оточуючих.

Захворюваннями та вадами, які є протипоказаннями для роботи на суднах, є внутрішні хвороби (хвороби ендокарда, міокарда, перикарда, ішемічна хвороба серця, хронічні захворювання легенів, нирок, важкі форми цукрового діабету та ін.), нервові та психічні хвороби (шизофренія, розумова відсталість, невротичні розлади та ін.), хірургічні хвороби, захворювання очей та порушення їх функцій, хвороби вуха, горла, носа, шкіри.

Для виявлення непридатних кандидатів під час профвідбору мають бути враховані психологічні протипоказання, такі як розсіяна увага, підвищена конфліктність, недостатня психічна стійкість, схильність до паніки і схильність до ризику. Все це не дасть можливості претенденту належним чином жити на судні і виконувати свої функції, особливо в небезпечних ситуаціях. Професійний психологічний відбір важливий не тільки для забезпечення ефективності трудової діяльності, але і може допомогти самій людині в збереженні фізичного і душевного здоров'я.

Згідно Конвенції про медичний огляд моряків жодна особа не приймається на роботу на судні, якщо вона не подасть посвідки, що підтверджує її придатність до роботи, на яку вона наймається. Медичне посвідчення про придатність до рейсу видається строком не більше ніж на два роки, а посвідчення про здатність розрізняти колір – на строк до 6 років, і підписується компетентним лікарем.

Роботодавець може відсторонити від роботи працівника, який відмовляється або ухиляється від проходження у встановленому порядку обов'язкового медичного огляду (ст. 46 Кодексу законів про працю України); це не є обов'язком роботодавця – лише правом, що представляється невірним (особливо у сфері транспорту), і тому потребує внесення відповідних змін у дану статтю. Оскільки продуктивність праці залежить від раціонального використання трудових ресурсів, правильне використання трудового потенціалу працівника враховуючи можливості його здоров’я, сприяє безпосередньому впливу на збільшення продуктивності праці.

Надійність професійної діяльності, що розуміється як ймовірність виконання професійних завдань у конкретних умовах з необхідною якістю, як правило, зумовлена функціональним станом працівника. Функціональний стан обумовлюється функціональними резервами – комплексом особистісних якостей, необхідних для здійснення професійної діяльності, рівень сформованості яких залежить не тільки від особливостей проходження професійної підготовки, а й безпосередньо від стану фізичного і психологічного здоров'я працівника. Таким чином, стан здоров’я працівників водного транспорту є гарантією забезпечення особистої і колективної безпеки, а також надійності професійної діяльності на водному транспорті.

Пузирний В. Ф., д.ю.н., доцент (Чернігів, Україна)

НЕРОБОЧІ ДНІ ЗА ТРУДОВИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Відповідно до трудового законодавства України неробочі дні є одним із видів часу відпочинку. Неробочий день –це не призначений для роботи, вільний від роботи; день, у який не працюють [1]. Таке визначення, на наш погляд, носить, скоріше, загальносоціальний характер. Неробочі дні, які звільняють працівників від роботи і тим самим надають їм час відпочинку, мають важливе цільове призначення. Стаття 73 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП) визначає перелік святкових днів, які також є неробочими.

Відповідно до ст. 73 КЗпП Української РСР у редакції від 10 грудня 1971 року неробочими святковим днями були 1 січня, 8 березня, 1, 2 і 9 травня, 7 і 8 листопада та 5 грудня. Кардинальних змін ст. 73 КЗпП України зазнала в 1991 році, коли було здійснено розмежування святкових і неробочих днів, а сама стаття була доповнена нормою про те, що робота також не провадиться в дні релігійних свят:– 7 січня – Різдво Христове;– один день (неділя) – Пасха (Великдень);– один день (неділя) – Трійця.

У контексті змін, внесених до ст. 73 КЗпП Законом від 18 червня 1991 року № 1205–XII, цікавим виявився той факт, що святковим днем визнали 7 січня – Різдво Христове, хоча спочатку воно було лише неробочим днем. Таким чином, склалася ситуація, за якої один день – 7 січня – одночасно є і святковим, і неробочим днем. Проте чи є воно святом, наприклад, для неправославних вірян? Слід зазначити, що по суті і святкові, і неробочі дні є тотожними з огляду на те, що у ці дні робота не проводиться, а проведення робіт у святкові і неробочі дні допускається у виняткових випадках. Тому, на нашу думку, доцільніше 7 січня – Різдво Христове – все ж таки вважати неробочим днем. Ми також підтримуємо позицію С. М. Черноус, яка зазначає, що законодавство про працю України повинно зазнати змін у частині встановлення та надання неробочих днів для святкування релігійних свят, а також гарантій для працівників у разі залучення до роботи в такі дні [2, с. 78].

Проект Трудового кодексу України [3] у статті 160, яку пропонується назвати «Дні державних і релігійних свят, робота в які не проводиться», передбачає, що:

1. Днями державних свят, робота в які не проводиться, є:1) 1 січня – Новий рік;2) 8 березня – Міжнародний жіночий день;3) 1 і 2 травня – Міжнародний день солідарності трудящих;4) 9 травня – День Перемоги;5) 28 червня – День Конституції України;6) 24 серпня – День Незалежності України;7) 14 жовтня – День захисника України.

2. Днями релігійних свят, робота в які не проводиться, є:1) 7 січня – Різдво Христове;2) один день (неділя) – Пасха (Великдень);3) один день (неділя) – Трійця.

Проект Закону України «Про державні та інші свята, пам'ятні дати і скорботні дні» [4], ініційований Українським інститутом національної пам'яті, серед іншого, пропонує змінити назву статті 73 КЗпП України на «Неробочі дні» та закріпити, що неробочими днями в Україні є державні, традиційні і міжнародні свята, а саме:

1 січня – Новий рік;7 січня – Різдво Христове за юліанським календарем; 1 травня – День праці;8 травня – День пам'яті та примирення;28 червня – День Конституції України;24 серпня – День Незалежності України;14 жовтня – День захисника України;Воскресіння Христове (Великдень);День Святої Трійці.

Таким чином, положення вищевказаного законопроекту передбачають вилучення з нині діючого переліку неробочих днів 8 березня – Міжнародного жіночого дня, 2 травня – Дня міжнародної солідарності трудящих та 9 травня – День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні (День перемоги) і, відповідно, святковими неробочими днями в Україні мають бути 9 днів замість нинішніх 11.

Загалом слід зазначити, що ст. 73 КЗпП України, зазнавши достатньо суттєвих змін за часів незалежності нашої держави, все ж таки викликає дискусії з приводу чіткого переліку неробочих днів в Україні, в зв'язку з чим і потребує вдосконалення.

Література

1 Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sum.in.ua/s/nerobochyj.

2 Черноус С. Правове регулювання неробочих днів в Україні: проблеми відповідності антидискримінаційному законодавству. / С. Черноус // Підприємництво, господарство і право. –2016. –№1. – С. 75–79.

3 Трудовий кодекс України: проект від 20.05.2015 року (доопрацьований) реєстр. № 1658 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221.

4 Проект Закону України «Про державні та інші свята, пам'ятні дати і скорботні дні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.memory.gov.ua/laws/proekt–zakonu–ukraini–pro–derzhavni–ta–inshi–svyata–pam–yatni–dati–i–skorbotni–dni–nova–redakts.

Сеньків І.М., магістр (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер. Киян В. Я. к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

ПОНЯТТЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІДНОСИН, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВИРІШЕННЯМ КОЛЕКТИВНИХ ТРУДОВИХ СПОРІВ В КОНТЕКСТІ ПРЕДМЕТУ ТРУДОВОГО ПРАВА.

Право на працю – є дном із фундаментальних прав людини, яке встановлено міжнародно–правовими актами і визнане усіма державами світу.

Це право належить до групи соціально–економічних прав і в загальному сенсі відображає потребу людини створювати і здобувати джерела існування для себе і своєї сім'ї, реалізовувати свій творчий потенціал, та виражати свою особистість.

Право на працю і захист від безробіття проголошено Загальною декларацією прав людини (ООН, 1948 р.), Міжнародним Пактом про економічні, соціальні та культурні права (ООН, 1966 р.), ратифікованим Верховною Радою УРСР, Конвенціями і Рекомендаціями Міжнародної організації праці (МОП). На європейському рівні право на працю встановлено Європейською соціальною хартією (Рада Європи, 1961 р., переглянута у 1996 р.), підписаною Україною У липні 1997 року Верховна Рада України ратифікувала Європейську конвенцію з прав людини, яка набула чинності з 11 вересня. Відтоді громадяни України отримали право звертатися за захистом своїх порушених прав до міжнародних організацій, зокрема до Європейського суду з прав людини в Страсбурзі. Причому, Європейською соціальною хартією передбачено розгляд міжнародними судами порушень трудових та соціально–економічних прав. Але звертатися до Європейського суду можна лише тоді, коли вичерпано всі національні механізми захисту прав людини.

Для початку потрібно дати визначити, що таке трудовий спір. На законодавчому рівні визначення трудовому спору дається в ст. 2 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» Колективний трудовий спір (конфлікт) – це розбіжності, що виникли між сторонами соціально–трудових відносин, щодо: а) встановлення нових або змін існуючих соціально–економічних умов праці та виробничого побуту; б) укладення чи зміни колективного договору, угоди; в) виконання колективного договору, угоди або окремих їх положень; г) невиконання вимог законодавства про працю.

Конституція України, прийнята в 1996 році, проголосила країну демократичною, соціальною і правовою державою, а людину, її права, свободи та інтереси – найвищою соціальною цінністю. Усе це зумовлює вироблення теоретичних положень, пов’язаних з реалізацією конституційного права громадян на працю та спрямованих, в тому числі, на ефективне вирішення колективних трудових спорів.

Право на працю людини й громадянина реалізується в конкретних правовідносинах шляхом укладання трудового договору. Саме в рамках трудового договору вирішується питання про роботу з певної професії, спеціальності, кваліфікації чи посади. Характер трудових відносин між працівниками та роботодавцями дедалі ускладнюється, змінюються принципи побудови цих відносин, формуються нові механізми взаємної матеріальної відповідальності сторін тощо. Для того, щоб право на працю реально здійснювалося, реалізовувалося, не утискаючи інші права та свободи, а гармонійно поєднуючись із ними, необхідне прийняття законів, які б забезпечували механізм реалізації права на працю, ефективне та справедливе правосуддя.

Трудове право України як провідна галузь єдиної системи національного права України має за мету регулювання трудових відносин працівників (робітників і службовців), котрі працюють на підприємстві, в установі, організації, а також у фізичної особи на підставі трудового договору.

В науці трудового права визначення поняття трудових правовідносин проводиться, виходячи із легального визначення трудового договору, що дається в (ст. 21)КЗпП. Трудові відносини виникають із угоди між працівником і власником підприємства або уповноваженим ним органом, а також фізичною особою. за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядку, а власник підприємства або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін.

Трудові відносини містять у собі моменти об'єктивної і суб'єктивної волі. Об'єктивною вона виступає як воля держави, оскільки існування трудових прав, обов'язків і правовідносин забезпечується законодавчими актами про працю, що затверджуються державою.

Отже, трудові правовідносини можливі тоді, коли існують фактичні трудові відносини, що потребують правової форми, тобто перетворення в правові відносини. У процесі трудової діяльності між суб'єктами трудових відносин виникають розбіжності, які можуть перерости у спори. Вони можуть виникати як між працівником та роботодавцем, так і між колективом найманих працівників та роботодавцем чи роботодавцями. Колективні трудові спори є менш поширеним видом трудових спорів. На відміну від індивідуальних, колективні трудові спори мають законодавче закріплення їх поняття у Законі України „Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) від 3 березня 1998 р. Важливе значення набуває не стільки вирішення колективних трудових спорів, стільки не допущення цих спорів, чому сприяє чітке дотримання трудового законодавства сторонами трудових відносин. Правовою базою для вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) є низка законів України, укази Президента України та нормативні акти Національної служби посередництва і примирення.

Основою ж усієї законодавчої бази України є Конституція України, якою гарантуються основні права та свободи людини. Зокрема, в статті 3 говориться, що „права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави ". Стаття 36 проголошує право громадян на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально–економічних прав та інтересів. Дуже важливою є стаття 44, яка визначає, що „ті, хто працює, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів. Заборона страйку можлива лише на підставі закону ".

Стаття 64 гарантує, що „конституційні права і свободи людини не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України". Порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) регулюється, як уже

зазначалося, відповідним Законом України від 3 березня 1998 року. Цей Закон встановлює основні правові та організаційні засади вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) – КТС і спрямований на здійснення взаємодії сторін соціально–трудових відносин у процесі їх врегулювання на принципах соціального партнерства. Закон має широку сферу дії – його норми поширюються на всіх найманих працівників, їх представницькі органи та на власників підприємств (установ, організацій) незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також на їх організації

Колективний трудовий спір – це неврегульовані розбіжності, які виникли між трудовим колективом найманих працівників підприємства, установи, організації, їх структурних підрозділів і роботодавцем з питань встановлення нових або зміни існуючих соціально–економічних умов праці і виробничого побуту, укладення, зміни, виконання колективного договору, угоди або окремих їх положень, невиконання законодавства про працю.

Колективний трудовий спір може бути припинений на будь–якій стадії спору, якщо сторони досягли згоди щодо предмета його виникнення. Однак, якщо примирні процедури не привели до вирішення спору і роботодавець не виконує угоди про його вирішення або ухиляється від примирних процедур, інша сторона має право продовжити вирішення колективного трудового спору шляхом організації та проведення страйку.

Страйк – це винятковий метод вирішення колективного трудового спору, пов’язаний із серйозними наслідками як для роботодавця, так і для працівників. Тому закон встановлює спеціальну процедуру його проведення – певну послідовність дій, терміни та правила їх проведення. Недотримання цієї процедури має наслідком визнання страйку незаконним.

Законодавство встановлює певні гарантії для працівників під час страйку, який визнається законним.

Смалій Ю.П., студентка (Харків, Україна)
Наук. Кер.: Гараєв А.О., викладач (Харків, Україна)

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИПРОБУВАННЯ ПРИ ПРИЙОМІ НА РОБОТУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

В сучасних умовах ринкових відносин і прагнення України стати повноправним членом Європейського Союзу науці трудового права необхідно здійснювати свій розвиток в напрямку радикального реформування національного трудового законодавства. Одним із таких інститутів трудового права, який потребує глобального наукового опрацювання, зміни та доповнення є інститут випробування при прийнятті на роботі. Норми статей Кодексу законів про працю України розкривають загальні положення про строк випробування при прийнятті на роботу, залишаючи поза увагою коло питань, пов’язаних з необхідністю встановлення випробування, критеріями оцінювання випробування, встановленням результатів випробування. І це створює підґрунтя для вразливого, незахищеного правового становища працівників,

яким може скористуватись роботодавець на свою користь, локально вирішуючи порядок встановлення, проведення випробування, наслідком якого може стати незаконне звільнення. Тому, на перший погляд, суто факультативна, формальна умова трудового договору може відіграти вирішальну роль у працевлаштуванні кожного з нас.

Стаття 26 Кодексу законів про працю України (надалі по тексту – КЗпП) встановлює, що строк випробування може встановлюватись тільки при прийнятті на роботу і тільки згодою між обома сторонами трудового договору з метою перевірки відповідності працівника роботі, яку він намагається отримати. Це волевиявлення закріплюється в наказі (розпорядженні) про прийняття на роботу.

Така форма зовнішнього вираження домовленості сторін трудового договору про встановлення випробування встановлює домінантний характер зі сторони роботодавця. А у працівника залишається можливість лише прийняти таку умову і ознайомитись зі змістом наказу. Це дає підстави говорити про відсутність у працівника можливостей впливати на закріплення в трудовому договорі умови про випробування, а відповідно і про відсутність домовленості між ним та роботодавцем щодо умови про випробування.

На мій погляд, умову про випробування потрібно погоджувати в трудовому договорі, який в свою чергу, повинен укладатись виключна в письмовій формі у двох примірниках, які мають однакову юридичну силу.

Виходячи зі змісту ч.2 ст.28 Кодексу законів про працю України оцінку відповідності працівника обумовленій роботі дає власник або уповноважений ним орган. Ця оцінка повинна бути дана до закінчення строку випробування.

При позитивній оцінці випробування наказ чи розпорядження про остаточне зарахування працівника не видається. Працівник вважається прийнятим на роботу з першого дня роботи з умовою випробування.

Аналіз чинного законодавства про працю України дає право зробити висновок, що загальних нормативно закріплених критеріїв оцінки результатів випробування працівника чи рекомендацій щодо проведення такого випробування не має. Це суттєво ускладнює механізм реалізації процедури випробування.

В таких законодавчих умовах, в обстановці економічної кризи та зростання безробіття власник-роботодавець не обмежений ні економічно, ні юридично, що в свою чергу тягне обмеження прав громадян. Тож, в новому Трудовому кодексі повинна бути передбачена спеціальна норма про оцінку праці під час випробування, її процедурні умови. Крім того, необхідно передбачити процедуру закінчення випробування, факт встановлення його результатів. Доцільно передбачити обов’язок власника повідомити працівника про те, що він витримав випробування чи не витримав його. В такому варіанті є цивілізований людяний підхід, який не залишає двоякого змісту.

Положення ст. 184 КЗпП, якою заборонено звільняти вагітних жінок з ініціативи власника або уповноваженого ним органу, поширюється і на випадок звільнення у зв’язку з незадовільними результатами випробування. А тому вагітні, складають виключену категорію, випробування яким встановлюватись

може, а звільнити у зв'язку з не проходженням випробування їх законодавство не дозволяє.

В напрямку усунення цієї прогалини потрібно включити вагітних жінок до категорій осіб, для яких не встановлюється випробування.

Якщо в період випробування у власника або уповноваженого ним органу виникли інші підстави для припинення трудових відносин, наприклад скорочення чисельності і штату працівників, зміни істотних умов праці тощо, звільнення працівника повинно проводитись з цих підстав, а не як того, що не витримав випробування.

При бажанні працівника в період випробування розірвати трудовий договір за своєю ініціативою, власник або уповноважений ним орган може зажадати від працівника дотримання правил, передбачених ст. 38 і 39 КЗпП України, зокрема попередити роботодавця про розірвання трудового договору за 2 тижні. Продовження роботи після закінчення строку випробування, навіть при незадовільних його результатах, не дає право власнику або уповноваженому ним органу звільняти працівника з роботи за цією підставою.

Вважаю, що дотримання 2-тижневого строку попередження роботодавця про розірвання трудового договору за ініціативою працівника, який проходить випробування, є неспіврозмірним зі строком випробуванням (за загальним правилом до трьох місяців) і працівник, який випробовує свої професійні здібності на новій роботі, поряд з «незручним положенням» під час такого випробування, має право хоча б на те, щоб в скорочені строки розірвати трудовий договір за своєю ініціативою.

Звільнення за незадовільними результатами випробування згідно ст.43-1 КЗпП є випадком розірвання трудового договору за ініціативою власника без згоди виборного органу первинної профспілкової організації. Чим визвано таке ігнорування ролі профспілкового органу в захисті прав працівників? Адже, ст.2 ЗУ "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», закріплює, що профспілки створюються з метою здійснення представництва та захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів профспілки, що по своїй суті і виражається в їх активній участі при звільненні працівника як захисника законних інтересів працівників, як засобу попередження незаконного звільнення. І саме з метою запобігання суб'єктивного негативного оцінювання результатів випробування роботодавцем, профспілка і повинна бути тим органом, який допоможе здійснити контроль за об'єктивністю оцінювання результатів випробування і попередити незаконні звільнення.

Отже, звільнення по результатам випробування повинно бути віднесено до звільнень по ініціативі власника за попередньою згодою виборного органу первинної профспілкової організації.

На закінчення необхідно визначити, що судова практика показує, що позови про поновлення на роботі осіб, звільнених як таких, що не витримали випробування, як правило, задовольняються. Не дивлячи на відсутність державного регулювання порядку звільнення за цією підставою, суди вимагають підтвердження факту невідповідності професійних знань та навичок працівника, тій роботі, щодо якої він проходить випробування. У більшості

випадків, роботодавець не може підтвердити вказані підстави звільнення доказами. Представляється, що за таких умов потрібно проаналізувати якість виконання доручень керівника; випадки порушення термінів виконання завдань; як успішно справляється працівник із загальним обсягом роботи; чи відповідає його рівень професійно - кваліфікаційним вимогам.

Отже, звільнення на основі такої підставі, як незадовільний результат випробування, викликає складності, пов'язані з доказуванням невідповідності працівника виконуваній роботі, його некомпетентності. І поки законодавчо не буде урегульована процедура звільнення по даній підставі або чітко не будуть сформульовані умови, при яких можливе звільнення працівника як такого, що не витримав випробування, звільнення за такою підставою завжди можна буде заперечити в суді.

Смолярова А.Д.,студентка (м. Харків, Україна)
Наук. кер.: Швець Н.М., к.ю.н., доц. (м. Харків, Україна)

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РІВНЯ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

За якісний результат роботи в межах підприємства відповідає висококваліфікований персонал. В усьому світі підприємства відчувають потребу в працівниках, які наділені гнучкістю, високим рівнем кваліфікації та здатністю пристосовуватися до змін у діловій сфері. Саме тому, за умов сьогодення, все більшого значення набуває професійна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів, які повинні сприяти розвитку професіоналізму, компетентності, здатності до отримання знань впродовж життя, підвищення рівня культури громадянина тощо.

Згідно зі ст. 43 Конституцією України держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду діяльності, реалізовує програми професійно–технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.

З точки зору створення системи підготовки кадрів, яка б відповідала сучасним умовам розвитку, слід окремо підкреслити принципові положення Рекомендації МОП № 195 про розвиток людських ресурсів: освіта, підготовка кадрів і безперервне навчання. Зокрема, вона передбачає, що держави – члени МОП повинні за участю соціальних партнерів визначити національну стратегію в області освіти і підготовки кадрів,розробляти сприятливу соціальну та іншу політику, створювати економічні умови і стимули, спонукати підприємства інвестувати засоби у сферу освіти і підготовки кадрів; укріплювати соціальний діалог і колективні переговори як основоположний принцип для розвитку систем, наближення програм до реального життя, підвищення їх якості та забезпечення ефективності витрат; сприяти рівним можливостям для жінок і чоловіків у сфері освіти, підготовки кадрів і безперервного навчання; визнавати навчання, отримане на виробництві, включаючи офіційне і неофіційне навчання, а також виробничий досвід; сприяти розширенню навчання і

підготовки кадрів на виробництві. На основі консультацій з соціальними партнерами, а також з використанням національних кваліфікаційних основ, слід вживати заходів, направлених на сприяння розробці, реалізації і фінансуванню прозорого механізму оцінки, атестації і визнання рівня кваліфікації,утому числі раніше набутих знань і досвіду, незалежно від того, в якій країні вони були отримані та чи були вони отримані в рамках офіційних або неофіційних систем.

У проекті «Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010–2020 р.)» зазначено, що протягом останніх років потенціал кваліфікованих робітників в Україні значно знизився у порівнянні з розвинутими країнами. Це зумовлено падінням престижу робітничих професій, неефективним інформуванням населення щодо попиту на професії, недостатньою участю суб'єктів господарювання у розв'язанні проблем професійної освіти і навчання. Як наслідок, суб'єктів господарювання не задовольняє якість підготовки робітничих кадрів, що пов'язано із застарілою матеріально–технічною базою, недосконалістю кваліфікаційних характеристик на професії та види робіт, державних стандартів професійно–технічної освіти, недостатнім рівнем підготовки педагогічних працівників.

Питання організації та здійснення професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників на виробництві регулюються Кодексом законів про працю України, Цивільним кодексом України, законами України «Про професійний розвиток працівників», «Про освіту», «Про професійно–технічну освіту», «Про вищу освіту», Указом Президента України від 03.08.1999 р. № 958/99 «Про основні напрями розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року», постановою Кабінету Міністрів України від 28.06.1997 р. № 695 «Про гарантії і компенсації для працівників, які направляються для підвищення кваліфікації, підготовки, перепідготовки, навчання інших професій з відривом від виробництва», «Положенням про професійне навчання кадрів на виробництві», затвердженим спільним наказом Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства освіти і науки України від 26.03.2001 р. № 127/151 тощо. Проте перелічені нормативно–правові акти не враховують усіх особливостей підвищення професійного рівня працюючих громадян, не передбачають заходів щодо їх стимулювання.

У «Концепції розвитку системи підвищення кваліфікації працівників на період до 2010 року» схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 березня 2006 р. № 158–р визначаються наступні фактори, що стримують розвиток системи підвищення кваліфікації працівників: низький ступінь відповідальності роботодавців за рівень професіоналізму та кваліфікації працівників, небажання витрачати на це кошти; економічна неспроможність підприємств забезпечувати підвищення кваліфікації працівників відповідно до потреб сучасного виробництва; низька мотивація працівників до підвищення свого професійного рівня, відсутність системи стимулювання професійного просування по службі.

Дійсно, в умовах ринкової економіки роботодавець зацікавлений у наявності висококваліфікованих працівників на підприємствах. Для підвищення

професійного рівня працівників роботодавцю необхідно виділяти кошти. Але, навіщо виділяти кошти, якщо є можливість прийняти на роботу підготовленого спеціаліста з досвідом роботи. Це питання можна вирішити шляхом укладення колективного договору (угоди), де можна встановити системи підвищення професійного рівня працівників. Так, всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців і всеукраїнськими об'єднаннями професійних спілок та Кабінетом Міністрів України було укладено Генеральну Угоду про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально–економічної політики і трудових відносин в Україні на 2016–2017 роки. За умовами цієї угоди для забезпечення зайнятості населення, збереження та розвитку трудового потенціалу сторони домовились проводити підвищення кваліфікації працівників не рідше одного разу на 5років, а також проводити професійну перепідготовку та підвищувати кваліфікацію працівників у періоди їх неповної зайнятості та для працівників, які перебувають під загрозою вивільнення; удосконалювати систему професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, професійного навчання працівників та професійної орієнтації населення, умов здійснення наставництва; формувати державне замовлення на підготовку фахівців та робітничих кадрів з урахуванням потреб ринку праці; розвивати національну систему кваліфікацій, у тому числі підтримку діяльності існуючих та заохочення створення нових галузевих рад, розвиток систем незалежного підтвердження кваліфікацій, розроблення професійних стандартів, утворення укрупнених (інтегрованих) професій та у разі необхідності вносити їх до Національного класифікатора України «Класифікатор професій» ДК 003:2010. Колективно–договірне регулювання у сфері професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, професійного навчання працівників та професійної орієнтації населення посилить мотивацію працівників до підвищення свого професійного рівня та сприятиме професіоналізму, компетентності, здатності до отримання нових знань та підвищення рівня виробничої культури працівників.

Зауважимо, що у Законі України «Про професійний розвиток працівників» визначаються напрямки діяльності роботодавців у сфері професійного розвитку працівників. До них відносяться: розроблення поточних та перспективних планів професійного навчання працівників; визначення видів, форм і методів професійного навчання працівників; розроблення та виконання робочих навчальних планів і програм професійного навчання працівників; організація професійного навчання працівників; добір педагогічних кадрів та фахівців для проведення професійного навчання працівників безпосередньо у роботодавця; ведення первинного та статистичного обліку кількості працівників, зокрема тих, які пройшли професійне навчання; стимулювання професійного зростання працівників; забезпечення підвищення кваліфікації працівників безпосередньо у роботодавця або в навчальних закладах, як правило, не рідше ніж один раз на п'ять років; визначення періодичності атестації працівників та організація її проведення; проведення аналізу результатів атестації та здійснення заходів щодо підвищення професійного рівня працівників.

За умови реалізації цих напрямків роботодавці створять сприятливі умови для якісного професійного розвитку працівників згідно з пріоритетами державної соціально–економічної політики, орієнтованої на задоволення потреб особистості, суспільства і держави.

Отже, оновлення нормативно–правової бази, зокрема шляхом внесення змін до законодавчих актів у сфері професійного розвитку працівників, на нашу думку, істотно вплине на вдосконалення системи підвищення кваліфікаційного рівня працівників, що сприятиме підвищенню продуктивності праці, забезпеченню випуску конкурентоспроможної продукції, інтеграції України у Світове економічне співтовариство.

Смолярова М.Л., к.ю.н., доц.. (м. Запоріжжя, Україна)

СТИМУЛЮВАННЯ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

В умовах кардинальних змін економічних засад українського суспільства відбувається стрімкий розвиток трудових відносин між працівником і роботодавцем, що призводить до зміни ролі соціальної політики держави у соціально–трудових відносинах. Разом з тим, соціально–економічна криза, зубожіння населення, тривала відсутність чітких стратегічних напрямків подальшого курсу держави, – призвели до стагнації багатьох основоположних сфер життя, що безпосередньо вплинуло на соціально становище населення країни. Існує нагальна потреба глибоких еволюційних змін у соціальній сфері, а відповідно стала очевидною доцільність визначення нових доктринальних підходів у організації системи стимулювання працівників на підприємствах з огляду на вимоги сьогодення.

В Україні було прийнято значну кількість законів та інших нормативно–правових актів, що вміщують стимулюючі норми права. Усі вони спрямовані на стимулювання правомірної поведінки працівників у різних сферах трудової діяльності. Для виявлення найбільш ефективного засобу стимулювання необхідно проведення оцінки діяльності працівника за умов застосування до нього різних правових стимулів. На практиці не завжди має місце належна оцінка праці й рівна винагорода за виконання однакових завдань, що свідчить про неефективність діючої системи правового стимулювання. Правове стимулювання повинне відповідати потребам, інтересам та мотивам працівників, інакше воно не цікавитиме їх і не стане засобом, з допомогою якого можна спонукати особу до певного правомірного діяння. На думку, М. О. Дей, ступінь ефективності способів матеріального стимулювання залежить передусім від того, наскільки правильно в ній враховані потреби працівників. Адже шлях до ефективного управління людиною пролягає через розуміння її потреб, мотиваційних настанов. Тільки знаючи, що спонукає людину до дії, які мотиви покладено в основу її діяльності, можна розробити ефективну систему форм і методів управління нею. Зокрема, науковець, аналізуючи норми, які регулюють питання оплати праці, вказує, що

«…забезпечення правової охорони заробітної плати має важливе значення для забезпечення зацікавленості працівника результатами праці» [1, с.4, 123].

З метою забезпечення справедливого розподілу результатів праці, реалізації права працівників на своєчасне отримання заробітної плати і її достатній рівень, задоволення потреб працівників на рівні вище за державні соціальні стандарти і соціальні гарантії укладаються колективні договори (угоди), де можна встановити системи організації стимулювання працівників. Так, всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців і всеукраїнськими об'єднаннями професійних спілок та Кабінетом Міністрів України було укладено Генеральну Угоду про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально–економічної політики і трудових відносин в Україні на 2016–2017 роки. За умовами цієї угоди починаючи з 2016 року, щороку при формуванні основних напрямів бюджетної політики та підготовці проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік передбачати зростання основних державних соціальних стандартів та гарантій (розмірів прожиткового мінімуму, мінімальної заробітної плати, посадового окладу (тарифної ставки) працівника першого тарифного розряду Єдиної тарифної сітки, мінімальної пенсії, соціальних виплат та соціальної допомоги) відповідно до критеріїв передбачених Законом України «Про оплату праці» та Конвенціями МОП: №102 про мінімальні норми соціального забезпечення, №117 про основні цілі та норми соціальної політики, №131 про встановлення мінімальної заробітної плати з особливим урахуванням країн, що розвиваються, але не менш ніж на прогнозний рівень інфляції [2].

В індустріально розвинених країнах застосовується велика кількість різноманітних систем оплати праці. У багатьох країнах є свої характерні риси у сфері організації оплати праці. Так, наприклад, в основі шведської моделі – солідарна заробітна плата, у Великобританії – оплата за індивідуальними контрактами, в Італії – виплата колективних та індивідуальних надбавок до галузевих тарифних ставок і надбавок у зв'язку із зростанням вартості життя.

Дійсно, правильна організація правового стимулювання сприяє поглибленню зацікавленості працівників у справах підприємства, спонукає працівників до високоефективної роботи, що, в кінцевому рахунку, виражається у зростанні прибутку та ефективності праці.

Отже, системи стимулювання працівників повинні відповідати умовам сучасності, бути гнучкими з урахуванням соціальних та економічних факторів. Урахування вищезазначених умов допоможе створити ефективну систему стимулювання працівників, взаємоузгодити існуючі закони та інші нормативно–правові акти, привести їх у відповідність до міжнародних стандартів у цій сфері, дозволить забезпечити належну реалізацію правових стимулів.

Література

1. Дей М. О. Правове регулювання засобів стимулювання праці в умовах ринкової економіки : теоретичний аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Дей М. О. – Харків, 2005. – 212 с.

2. Генеральна угода про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально–економічної політики і трудових відносин в Україні: Угода від 23.08.2016 р. // Урядовий кур'єр. – 2016. – 14 вересня. – № 172.

Собакарь А.О., д.ю.н., проф. (Дніпро, Україна)

ТРУДОВІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ НА БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ПРАЦІ

Поза всяким сумнівом, вирішальну роль у реалізації та захисті суб'єктивних прав працівників, в тому числі на безпечні умови праці, відіграють конституційні гарантії, соціально–правове значення яких полягає в тому, що вони забезпечують працівникові реальну можливість користуватись певним соціальним благом, яке закріплено трудовим законодавством, безперешкодно реалізувати свої права. Образно говорячи, юридичні гарантії служать тим «надійним містком», який забезпечує необхідний перехід від можливості, яка проголошується в законі, до дійсності.

В сучасній енциклопедичній літературі під поняттям гарантії (від французького «garantie» – забезпечення, запорука) прав та свобод людини і громадянина розуміють умови, засоби, способи, які забезпечують здійснення у повному обсязі і всебічну охорону прав та свобод особи. Поняття «гарантії» охоплює усю сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію прав та свобод, на усунення можливих перешкод їх повного або належного здійснення [1, с. 555].

Юридичні гарантії складають собою систему норм права, призначенням яких є забезпечити уповноваженим суб'єктам реалізацію їхніх прав.

Суттю гарантій права на працю є створення державою умов для здійснення громадянами права на працю, рівних можливостей у виборі професії та роду трудової діяльності. Змістом гарантій цього права є певна можливість заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вільно погоджується.

Вільне обрання праці та вільне погодження на неї означає виключне право особи самій розпоряджатися своїми здібностями до праці. Це положення є втіленням у національному законодавстві змісту статті 23 Загальної декларації прав людини [2, с. 88]. А також реалізовано вимоги статті 8 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, якою заборонено примусову працю в Україні, тим самим гарантується принципова можливість для громадян України обирати собі рід занять, роботу за здібностями, у місці і в час, зручні або прийнятні для них [2, с. 11]. Водночас, як зазначено у Законі

України «Про правовий режим надзвичайного стану», у виключних випадках, пов'язаних з необхідністю проведення аварійно–рятувальних робіт, допускається залучення працездатного населення і транспортних засобів громадян до виконання аварійно–рятувальних робіт при умові обов'язкового забезпечення безпеки праці. Формою гарантій права на працю є передбачені Конституцією і законами правові та організаційні форми цих відносин (трудові, договірні тощо). Стаття 43 Конституції України саме гарантує право кожного на працю.

Держава взяла на себе зобов'язання створити умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантувати рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності. Законом України «Про зайнятість населення» визначені економічні, правові та організаційні основи зайнятості населення України, його захисту від безробіття, а також соціальні гарантії з боку держави в реалізації громадянами права на працю.

Кожний працівник має право на умови праці, що відповідають вимогам безпеки та гігієни праці і не є шкідливими для здоров'я. Це передбачено ч. 4 ст. 43 Конституції України. Яка забороняє використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їх здоров'я роботах. Гарантують право на належні, здорові і безпечні умови праці ст. ст. 153–173[1], 174, 190, КЗпП [3], а також Закон України «Про охорону праці» [4].

Також слід відзначити, що основним нормативним документом, який регулює здійснення права на працю є Кодекс законів про працю України (КЗпП) [3]. Проте такі гарантії реалізації права на працю як: заборона безпідставної відмови у прийомі на роботу (ст. 22 КЗпП); обмежений перелік підстав звільнення за ініціативою власника або уповноваженого ним органу (ст. 40 КЗпП); їх обов'язок надати інше робоче місце при звільненні у разі змін в організації виробництва і праці (ст. 49[2] КЗпП); а також передбачені ст. 5[1] КЗпП України гарантії забезпечення права громадян на працю в сучасних умовах ринку праці, ще не ефективно виконують захисні функці [3].

Сприяють виконанню вимог трудового законодавства і добровільні об'єднання громадян – професійні спілки. Вони створюються з метою представництва, здійснення захисту трудових, соціально–економічних прав та інтересів членів профспілки.

Вітчизняне законодавство передбачає адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення законодавства про працю і правил щодо охорони праці. Це відображено у ст. 41 Кодексу України про адміністративні правопорушення та ст. ст. 172–173 Кримінального кодексу України, що свого роду є адміністративною і кримінальною гарантіями по забезпеченню права на працевлаштування та його охорону.

Окрім того, Законом України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)», на який робиться посилання у ст. 44 Конституції України, передбачено розділом ІІІ порядок здійснення права на страйк. Визначити страйк незаконним може тільки суд у випадках, визначених у статті 22 вказаного Закону (наприклад, якщо страйк оголошений з вимогами про

зміну конституційного ладу тощо). Зазначений Закон визначає поняття, сторони, вимоги сторін колективного трудового спору, послідовність розгляду спору, відповідальність за порушення законодавства про колективні трудові спори та ін. Згідно статті 15 вищевказаного Закону. В Україні діє Національна служба посередництва і примирення. Її мета – поліпшення трудових відносин, запобігання виникненню колективних трудових спорів (конфліктів), їх прогнозування та сприяння своєчасному їх вирішенню [5].

У статті 44 Конституції України гарантується право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів. Сутністю гарантій права на страйк є умови, що створюються державою для захисту економічних і соціальних інтересів. Змістом гарантій права на страйк є система відносин по розв'язанню, врегулюванню трудових спорів, захист соціальних і економічних прав, інтересів, соціальних і економічних благ. Формою гарантій права на страйк є те, що його проведення можливе лише у встановленому законом порядку.

Отже, трудові гарантії є одним із видів юридичних гарантій, серед яких важливе місце займають гарантії прав працівників на безпечні умови праці, адже таке право визнано в Україні одним з конституційних прав людини і громадянина, його забезпечення здійснюється за допомогою системи правових соціально–економічних організаційно–технічних, санітарно–гігієнічних лікувально–профілактичних заходів та засобів.

Права працівників на безпечні умови праці реалізуються за допомогою відповідних гарантій, вдосконалення яких бачиться за рахунок: приведення норм, які регламентують ці питання, у відповідність до вимог директив ЄС; звернення уваги регіональних служб з охорони праці й інспекції праці на відповідні суб'єкти недержавної форми власності по забезпеченню на них належного рівня охорони праці; приведення нормативної складової змісту розділів з охорони праці і здоров'я в колективних договорах та угодах до належного рівня, адже вони значною мірою декларативні, носять неконкретний характер і практично не містять додаткових прав та гарантій для працівників у сфері охорони праці; забезпечення виконання працівниками лише тих робіт, які не протипоказані їм за станом здоров'я, що забезпечується встановленням законодавчих обмежень при укладенні трудових договорів і переведенні працівників на легшу роботу; заборони укладання трудових договорів з особами, яким за медичними висновками протипоказана запропонована робота за станом здоров'я; встановлення юридичної відповідальності за порушення приписів нормативно–правових актів про охорону праці та нестворення перешкод для діяльності посадових осіб органів державного нагляду за охороною праці, представників професійних спілок, найманих працівників; подальшого застосування заходів економічного впливу до юридичних та фізичних осіб, які відповідно до законодавства використовують найману

працю, посадових осіб та працівників за порушення вимог про її охорону, адже персоніфіковані матеріальні санкції до порушників відображають вдосконалення правового регулювання охорони праці.

Література

1. Юридична енциклопедія: В 6т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко та ін. – К.: «Укр. Енциклопедія», 1998. – Т. 1: А–Г. – 672 с.

2. Права людини і професійні стандарти для юристів у документах міжнародних організацій / Упоряд. Т. Яблонська. – Амстердам–Київ: Сфера, 1999. – 342 с.

3. Кодекс законів про працю України // Кодекси України. – 2002. – № 6. – К.: Преса. – 139 с.

4. Закон України «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992 року // Відомості Верховної Ради України від 14.10.1992. – № 49. – Ст. 669.

5. Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 3 березня 1998 року // Відомості Верховної Ради України – 1998. – № 34. – Ст. 227.

Цилюкова І.В., студентка (Львів, Україна)
Наук.кер.: Заболотна Н.Я., к.ю.н., асист. (Львів, Україна)

ЗАХИСТ ТРУДОВИХ ПРАВ ГРОМАДЯН У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СУДІ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Конституційні права громадян навіть при існуванні сприятливих умов для реалізації потребують належного внутрішньодержавного механізму їх охорони і захисту, особливо коли мова йде про порушення трудових прав громадян.

Право на працю вперше закріплене у Загальній декларації прав людини. Вітчизняне ж законодавство закріплює таке право у ст. 43 Конституції України та ст. 2 Кодексу законів про працю України.

Виникнення трудових спорів – явище доволі поширене у правовому полі. Складність внутрішньодержавної процедури захисту трудових прав громадян в Україні полягає у тому, що працівнику досить важко домогтися відновлення свого порушеного права, відшкодування шкоди, завданої незаконними діями роботодавця та притягнення винних осіб до відповідальності. Крім того, працівник і досі залишається найменш захищеною стороною трудових відносин. Тому, цілком очевидна відсутність досконалої системи гарантій та захисту прав працівників в Україні.

Важливим та доволі ефективним способом захисту порушених трудових прав є міжнародний захист. Відповідне право громадян закріплено у Конституції України, а саме в ч. 4 ст. 55: «... після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і

свобод до відповідних міжнародних установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна» [1]. Україна після ратифікації 17 липня 1997 року Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, (далі – Конвенція) включила її положення до національного законодавства, цим самим визнавши обов'язкову юрисдикцію Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) з питань, передбачених даним документом.

Відтак, громадяни, чиї трудові права порушено державою чи її органами влади може звернутись з індивідуальною заявою до такого судового міжнародного органу. ЄСПЛ не є апеляційним до національних судових інстанцій, він не може ні скасовувати, ні змінювати їхні рішення. Суд не має права безпосередньо захищати особу перед національною судовою інстанцією. Він може розглядати лише скарги, спрямовані проти держав, що ратифікували Конвенцію [2, с. 34].

Важливо також вичерпати всі можливі ресурси внутрішньодержавного правового захисту порушеного права на працю та обґрунтувати подану індивідуальну заяву з огляду на положення Конвенції. Окрім цього, встановлений чіткий строк подання заяви до ЄСПЛ, що становить шість місяців від дати прийняття остаточного рішення на національному рівні (Верховним Судом України або Конституційним Судом України, який розглянув справу щодо порушення трудових прав). Розгляд заяв в ЄСПЛ безкоштовний. Суд може за наявності подачі відповідної вимоги про справедливу сатисфакцію, присудити заявнику так звані «судові та інші витрати», які включають в себе витрати заявника на кореспонденцію із Судом. Мовами звернення є офіційні мови ЄСПЛ – французька або англійська. Проте до моменту вирішення питання про прийнятність поданої заяви на розгляд Судом, громадянин може листуватись із ЄСПЛ однією з 47 мов країн – учасниць Конвенції (в тому числі українською) [3, с. 12].

Значна частина справ за заявами проти України, поданих до ЄСПЛ, стосується невиконання або невиправдано тривалих затримок виконання рішень українських судів, якими передбачається стягнення з роботодавця тих чи інших платежів на користь працівника («Головін проти України», «Войтенко проти України» тощо).

Крім того, серед значної кількості справ, які розглядає і у яких приймає рішення ЄСПЛ, є спори з приводу незаконного звільнення. Серед найбільш гучних є справа «Олександр Волков проти України». Європейський суд з прав людини зобов'язав Україну поновити Олександра Волкова на посаді судді Верховного суду України. Про це йдеться у рішенні суду від 9 січня 2013 р., яке оприлюднено на офіційному сайті ЄСПЛ. Крім того, ЄСПЛ вирішив, що Україна має сплатити Волкову 6 тисяч євро компенсації моральних збитків та 12 тисяч євро – компенсації видатків [4, с. 84].

Варто зауважити, що з 1 січня 2016 р. набула чинності нова редакція правила 47 Регламенту Європейського суду з прав людини про зміни вимог щодо звернення до ЄСПЛ. Зміни торкнулися документів які подаються, крім того у формулярі заяви має бути вказане місце народження заявника, скасовано

також можливість направлення відповідної заяви до ЄСПЛ факсом, адже документ має містити оригінальні власноручні підписи. Тому подача заяви можлива лише через поштову адресу. На наш погляд нові зміни сприятимуть спрощенню та вдосконаленню процедури подання заяв.

Для мінімізації ризику отримання відмови ЄСПЛ заявнику варто все ж таки заручитися допомогою фахівця, тобто представника, хоча участь останнього не є обов'язковою.

Правило 36 Регламенту ЄСПЛ надає адвокату – представнику право первісного подання скарги від імені заявника. Так, адвокат має ті ж повноваження, що й заявник. Разом з тим у ЄСПЛ права адвоката відносно збору й подання доказів трохи ширші, ніж в українському праві. Зокрема, адвокат вправі представляти ЄСПЛ як докази, письмові показання свідків, яких він опитав самостійно, навіть якщо цих свідків не опитували національні слідчі, судові або інші органи. Крім того, адвокат може представляти в Суд докази, які не представлялися в національні суди та не оцінювалися ними.

В силу правила 44 Регламенту Суду адвокат може бути відсторонений від участі в розгляді справи через використання ним образливих, безпідставних і несумлінних доводів. ЄСПЛ висуває певні вимоги до адвоката, який здійснює представництво в міжнародному суді. Представництво заявника може здійснюватися або професійним адвокатом, допущеним до адвокатської діяльності і постійно проживаючим на території однієї з держав, або іншою особою, затвердженою Головою Палати суду. Варто звернути увагу на те, що не обов'язково, щоб цей адвокат був адвокатом тієї держави, в якій проживає заявник. Адвокат, що представляє в ЄСПЛ справу заявника повинен в достатньому ступені володіти однією з офіційних мов суду – англійською або французькою. Це необхідна умова для ведення справи. Після відправлення скарги в суд адвокат–представник повинен за вимогою суду чи за своїм розсудом подавати письмові пояснення, документи, інші додаткові докази по справі з дотриманням термінів їхнього подання. З моменту, коли адвокат заявлений як представник заявника в ЄСПЛ, все листування і контакти із судом здійснюються тільки ним, і всі його дії породжують права, обов'язки та відповідальність для заявника, а також особисто для нього самого [5, с. 237].

В цілому, захист трудових прав громадян у ЄСПЛ, на нашу думку, залишається недостатньо врегулюваним. Відсутність окремого законодавчого акту, який регулював би адвокатську і представницьку діяльність у ЄСПЛ породжує потребу належної правової регламентації даної сфери. Досить ефективним було б створення об'єднання адвокатів, які спеціалізуються на представництві у ЄСПЛ.

Зростання кількості звернень українських громадян до ЄСПЛ в контексті захисту трудових прав наштовхує на думку необхідності першочергового: – внесення доповнення до чинного Кодексу законів про працю України, а саме: виокремлення в самостійний розділ форм і способів захисту трудових прав громадян, чіткої регламентації повноважень органів державної та судової влади при розгляді ними спорів у цій сфері; – виокремлення і систематизації

комплексу трудових процесуальних норм, що забезпечать ефективний розгляд і вирішення трудових спорів;

Проте, перший кроком з реформування діючого трудового законодавства має стати повний відхід від ідеологічних стереотипів та декларативних норм законодавства з одночасною євроінтеграцією у всіх сферах державного життя.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]: – Режим доступу : www.rada.gov.ua

2. Актуальні питання реформування правової системи: зб. наук. ст. за матеріалами III Міжнар. наук.–практ. конференції. – м. Луцьк; РВВ «ВЕЖА», 2006. – Т. 1.– С. 31 – 35.

3. Караман І. В., Козіна В. В. ЄСПЛ, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви: перше знайомство./ І. В. Караман, В. В. Козіна. – Х.: Фактор, 2014. – 80 с.

4. Гаращенко Л. П. Практика Європейського суду з прав людини щодо захисту трудових прав. / Л. П. Гаращенко // Судова апеляція. – №2 (39).– 2015. – С. 79 – 86.

5. Іванцова А. В. Правове становище адвоката у Європейському суді з прав людини / А. В. Іванцова // Pravna veda a prax: vyzvy modernych europskych integracnych procesov : medzinarodna vedecka konf., Bratislava, Slovenska republika, 27–28 novembra, 2015. – Bratislava, 2015. – С. 237–240.

УЧАСНИКИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Аніщенко Михайло Анатолійович – асистент кафедри управління і економіки фармації, медичного та фармацевтичного правознавства Запорізького державного медичного університету, кандидат юридичних наук;

Арабаджи Наталя Борисівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Міжнародного гуманітарного університету;

Арабаджиєв Дмитро Юрійович – доктор політичних наук, доцент, завідувач кафедри загальноправових та політичних наук юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету;

Бабарикіна Надія Анатоліївна – старший викладач кафедри загальноправових та політичних наук юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету;

Астахов Дмитро Сергійович – старший викладач кафедри загально–правових та політичних наук юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук;

Бабенко Олександр Петрович – студент гр. Юз-112м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету;

Баєва Лілія Вікторівна – доцент кафедри конституційного, адміністративного та трудового права юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент;

Баїк Оксана Іванівна – доцент кафедри цивільного права та процесу Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка», кандидат юридичних наук;

Батанов Олександр Васильович – провідний науковий співробітник відділу конституційного права та місцевого самоврядування Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, професор;

Борщевская Анна Эдуардовна – старший преподаватель кафедры правовых дисциплин Учреждения образования «Могилевский институт МВД Республики Беларусь», кандидат юридических наук;

Бостан Людмила Миколаївна – кандидат історичних наук, доцент;

Бостан Сергій Костянтинович – професор кафедри конституційного, адміністративного та трудового права юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, доктор юридичних наук, професор

Буканов Григорій Миколайович — доцент кафедри конституційного, адміністративного та трудового права Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат політичних наук, доцент;

Бульбах Вікторія Анатоліївна – студентка гр. 302–ФМ начально–наукового інституту фінансів, економіки і менеджменту Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;

Вельможко Іван Іванович – студент гр.Юз–112м – юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету;

Висоцька Інна Борисівна – доцент кафедри фінансів та обліку Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент;

Висоцький Володимир Мирославович – доцент кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Вільховська Світлана Юріївна – студентка гр. МП–116 Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету;

Воронова Ольга Василівна – завідувач кафедри цивільного, адміністративного та фінансового права Інституту права ім. Володимира Сташиса Класичного приватного університету, кандидат юридичних наук, доцент;

Гайворонська Таісія Олексіївна – декан факультету соціальних наук Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат філософських наук, доцент;

Гамбург Леонід Самойлович – доцент кафедри теорії, історії держави і права та міжнародного права Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету, кандидат юридичних наук, доцент;

Ганжуров Юрій Семенович – завідувач кафедри організації видавничої справи, поліграфії та книгорозповсюдження Видавничо-поліграфічного інституту Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», доктор політичних наук, професор;

Горалько Оксана Вікторівна – доцент кафедри фінансів та обліку Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент;

Грицай Ірина Олегівна – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри соціально–гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Гриценко Володимир Григорович – завідувач кафедри галузевого права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

Гудаліна Олена Сергіївна – студентка гр. 34 факультету історії та права Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка;

Данілов Сергій Олександрович – аспірант Університету державної фіскальної служби України, головний державний інспектор відділу супроводження судових спорів за позовами платників податків юридичного управління Головного управління ДФС у Кіровоградській області;

Данькова Лариса Ивановна – доцент кафедры теории и истории права Частного учреждения «БИП – Институт правоведения»;

Дараганова Ніна Володимирівна – доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права факультету міжнародної торгівлі та права Київського національного торговельно-економічного університету, кандидат юридичних наук, доцент;

Демидова Ирина Андреевна – профессор кафедры правовых дисциплин факультета милиции Могилевского института МВД, кандидат юридических наук, доцент, соискатель ученой степени доктора наук;

Денисенко Вікторія Володимирівна – доцент кафедри конституційного,

адміністративного та трудового права юридичного факультету Інституту управління і права Запорізького національного технічного університету, кандидат історичних наук, доцент;

Денисов Костянтин Вікторович **–** викладач економічного факультету Запорізького національного університету, кандидат економічних наук;

Джос Дар'я Олександрівна **–** студентка 4 курсу Університету митної справи та фінансів,

Діденко Тетяна Іллівна **–** доцент кафедри цивільного, адміністративного та фінансового права Інституту права ім. В. Сташиса Класичного приватного університету, кандидат юридичних наук, доцент;

Доній Наталія Євгеніївна – професор кафедри економіки та соціальних дисциплін Академії Державної пенітенціарної служби, доктор філософських наук, доцент;

Дукач Олег Іванович – слухач 351 навчальної гр. Юридичного факультету Академії Державної Пенітенціарної Служби;

Єльнікова Аліна Миколаївна – студентка 251 групи юридичного факультету Чорноморського національного університету імені Петра Могили;

Жернаков Володимир Володимирович **–** завідувач кафедри трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, професор;

Залуговська Ганна Петрівна – студентка заочної форми навчання 5 курсу факультету заочного, контрактного навчання та підвищення кваліфікації працівників Академії Державної пенітенціарної служби;

Заюков Іван Вікторович – доцент кафедри безпеки життєдіяльності та педагогіки безпеки Вінницького національного технічного університету, кандидат економічних наук, доцент;

Заярнюк Олексій Васильович – доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності факультету економіки та менеджменту Центральноукраїнського національного технічного університету, кандидат економічних наук, доцент;

Земсков Даніїл Димитрович – студент групи Ю–215 юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету;

Зливко Станіслав Володимирович **–** доцент кафедри адміністративного, цивільного та господарського права і процесу Академії Державної пенітенціарної служби, кандидат юридичних наук;

Зливко Ярослава Станіславівна **–** слухач 352 академічної групи юридичного факультету Академії державної пенітенціарної служби;

Іванов Іван Михайлович – студент гр. 34 факультету історії та права Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка;

Ісенко Катерина Володимірівна **–** студентка гр.Ю-112м – юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету;

Капітаненко Наталія Петрівна – доцент кафедри менеджменту організацій та управління проектами факультету управління та менеджменту Запорізької державної інженерної академії, кандидат юридичних наук, доцент;

Кириченко Александр Анатольевич – заведующий кафедрой правоведения Учебно-научного института истории, политологии и права Николаевского национального университета имени В. А. Сухомлинского, доктор юридических наук, профессор;

Кисельов Дмитро Олександрович – аспірант кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка;

Киян Володимир Якович **–** доцент кафедри цивільного, адміністративного та фінансового права Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету, кандидат юридичних наук, доцент;

Кісловський Андрій В'ячеславович – аспірант кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Книш Роман Юрійович **–** студент гр.Ю–112м – юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету;

Ковганич Костянтин Сергійович **–** студент Інституту прокуратури та кримінальної юстиції, Національного юридичиного університету України імені Ярослава Мудрого;

Коверзнєва Ганна Павлівна **–** доцент кафедри галузевих наук Київського університету права Національної академії наук України, кандидат юридичних

наук, доцент;

Кондратенко Віталій Миколайович – доцент кафедри галузевого права Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка, кандидат юридичних наук, доцент;

Корнієнко–Зєнкова Наталія Миколаївна – головний консультант секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя, аспірантка Київського університету туризму, економіки і права;

Коса Альона Володимирівна – студентка гр. Юз–112 юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету;

Костроміна Олена Георгіївна – доцент кафедри соціально–гуманітарних дисциплін Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій, кандидат юридичних наук, доцент;

Крупа Даніїл Вячославович – студент гр. Ю–112 юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету;

Крупко Яна Михайлівна – викладач кафедри адміністративного, цивільного та господарського права і процесу Академії Державної пенітенціарної служби;

Кубрак Тетяна Олександрівна – слухач 351 навчальної групи юридичного факультету Академії Державної пенітенціарної служби;

Кукса Олександра Олександрівна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Кулагін Дмитро Олександрович – студент групи Юз–112 юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету;

Куліченко Дарина Олегівна – студентка гр. К34–14 Економіко–правничого коледжу Запорізького національного університету;

Купін Арнольд Павлович – доцент кафедри конституційного, адміністративного та трудового права юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент;

Лисенко Каріна Сергіївна – студентка гр. 13 факультету історії та права Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка;

Маєцька Зінаїда Степанівна – колегіантка Запорізького січового колегіуму;

Макаренков Олексій Леонідович **–** доцент кафедри історії і теорії держави та права юридичного факультету Запорізького національного університету, кандидат юридичних наук, доцент;

Макієнко Аліна Анатоліївна – слухач 351 навчальної групи юридичного факультету Академії Державної пенітенціарної служби;

Максакова Руслана Миколаївна — завідувач кафедри конституційного, адміністративного та трудового права Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, доктор юридичних наук, професор;

Медведик Лев Орестович – суддя Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області;

Мисаревич Наталия Валентиновна – заведующий кафедрой специальных юридических дисциплин Частного учреждения образования «БИП–Институт правоведения», кандидат юридических наук, доцент;

Мілова Тетяна Миколаївна – доцент кафедри державно–правових дисциплін та адміністративного права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, кандидат юридичних наук, доцент;

Мішина Наталя Вікторівна – професор кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор;

Моісеєнко Денис Миколайович – аспірант кафедри теорії та історії держави і права Класичного приватного університету;

Навчально–наукового інституту права і соціальних технологій Чернігівського національного технологічного університету;

Наливайко Лариса Романівна – завідувач кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Нестерович Володимир Федорович – завідувач кафедри Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, доктор юридичних наук, доцент;

Ніколюк Альона Андріївіна – студентка гуманітарно–правового факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету;

Овчаренко Карина Олександрівна – студентка 2 курсу юридичного факультету Запорізького національного університету;

Олійник Віктор Миколайович – аспірант Класичного приватного університету;

Орлов Сергій Володимирович – студент групи Ю–215 юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету;

Орлова Наталія Геннадіївна – асистент кафедри трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Панкевич Олег Зіновійович – доцент кафедри адміністративно–правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Плинокос Дмитро Дмитрович – доцент кафедри управління персоналом і економіки праці, Запорізького національного технічного університету, кандидат економічних наук, доцент;

Поглєдова Ксенія Володимирівна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Поляк Юлія Володимирівна – студентка гр. 13 факультету історії та права Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка;

Попазова Надія Сергіївна – студентка гр.Ю–112м – юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету;

Попова Ольга Ярославівна – студентка IV курсу гр. 3413–5 юридичного факультету Запорізького національного університету;

Похильченко Ірина Миколаївна – магістрант гр. ПТБ-16-1м факультету економіки та менеджменту кафедри економіки підприємства Запорізької державної інженерної академії;

Припхан Ірина Ігорівна- доцент кафедри міжнародного, конституційного та адміністративного права Івано-Франківського юридичного інституту

Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент;

Пророченко Владислав В'ячеславович – студентка гр. КПР–162 юридичного факультету Навчально–наукового інституту права і соціальних технологій Чернігівського національного технологічного університету;

Пузирна Наталія Станіславівна – доцент кафедри трудового права, адміністративного права та процесу Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій Чернігівського національного технологічного університету, кандидат юридичних наук;

Пузирний Вячеслав Феодосійович, професор кафедри трудового права, адміністративного права та процесу Навчально–наукового інституту права і соціальних технологій Чернігівського національного технологічного університету, доктор юридичних наук, доцент;

Пупков Артур Миколаєвич – студент гр.Юз-112м – юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету;

Раєвська Катерина Іллівна – студентка 5 курсу заочного факультету №1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Рекеть Николай Николаевич – старший преподаватель кафедры специальных юридических дисциплин Частного учреждения образования «БИП – Институт правоведения» (Гродненский филиал), магистр юридических наук;

Риндюк Віра Іванівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії права ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

Риндюк Віра Іванівна – доцент кафедри теорії та історії права Юридичного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», кандидат юридичних наук, доцент;

Романов Валерій Петрович – здобувач Науково-дослідного інституту публічного права;

Рябко Анастасія Юріївна – студентка гр.43 факультету історії та права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка;

Рябовол Лілія Тарасівна – доцент кафедри державно–правових дисциплін та адміністративного права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, доктор педагогічних наук, доцент;

Сапіга Марія Ярославівна – слухач денної форми навчання 352 академічної групи юридичного факультету Академії Державної пенітенціарної служби, старший лейтенант внутрішньої служби;

Сапоговська Ірина Олегівна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Сарыбаева Анна Николаевна – доцент кафедры конституционного права Национального университета «Одесская юридическая академия», кандидат юридических наук, доцент;

Свелеба Галина Іванівна **–** студентка гр. ПВ–24 навчально–наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка»;

Семенікова Анна Сергеевна – студентка магістратури юридичного факультету Запорізького національного університету;

Сеньків Інна Миколаївна – студентка крупи МП–116 Класичного приватного університету Інституту права ім. Володимира Сташиса;

Середа Анжела Миколаївна – доцент кафедри історії і теорії держави та права юридичного факультету Запорізького національного університету, кандидат історичних наук, доцент;

Сибірцева Людмила Сергіївна – студентка 64 – ї групи факультету історії та права Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка;

Сировий Олексій Валерійович – доцент кафедри приватної охоронної діяльності факультету управління фізичною культурою та спортом Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент;

Скользнєва Валерія Владиславівна – студентка 4 курсу юридичного факультету Запорізького національного університету;

Скуміна Марина Сергіївна – студентка гр. ПР–131 юридичного факультету Навчально–наукового інституту права і соціальних технологій Чернігівського національного технологічного університету;

Слабко Світлана Миколаївна – доцент кафедри теорії, історії держави і права та міжнародного права Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету м. Запоріжжя, кандидат юридичних наук, доцент;

Смалій Юлія Павлівна – студентка групи 41-П відділення «Правознавство» Харківського автомобільно-дорожнього технікуму;

Смолярова Альона Дмитрівна – студентка Слідчо–криміналістичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Смолярова Марина Леонідівна – доцент кафедри конституційного, адміністративного та трудового права юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент;

Собакарь Андрій Олексійович – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри тактико–спеціальної підготовки;

Степаненко Кирило Володимирович – доцент кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Сторожук Оксана Василівна – доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності факультету економіки та менеджменту Центральноукраїнського національного технічного університету, кандидат економічних наук, доцент;

Струк Євгеній Олександрович – студент гр. ППР-161 юридичного факультету Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій Чернігівського національного технологічного університету;

Тарасова Аліна Олександрівна – студент гр. Ю–112м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету;

Ткач Олександр Олександрович – студент гр. 252 юридичного факультету Чорноморського національного університету ім.. Петра Могили;

Ткаченко Олександр Григорович – доцент кафедри адміністративного, цивільного та господарського права і процесу юридичного факультету Академії Державної пенітенціарної служби, кандидат юридичних наук, доцент, підполковник внутрішньої служби;

Третяк Аліса Іванівна – старший науковий співробітник науково–дослідного центру з питань діяльності органів та установ ДКВС України Академії Державної пенітенціарної служби;

Трохименко Дмитро Олегович – слухач денної форми навчання 352 академічної групи юридичного факультету Академії Державної пенітенціарної служби, лейтенант внутрішньої служби;

Тульчевська Марія Миколаївна – студентка 251 групи юридичного факультету Чорноморського національного університету ім. Петра Могили;

Тунтула Александра Сергеевна – доцент кафедры уголовного и гражданского права и процесса юридического факультета Черноморского национального университета имени Петра Могилы, кандидат юридических наук, доцент;

Хадієва Ельвіра Рафаілівна – студентка КПР– 163 юридичного факультету;

Цилюкова Іванна Валеріївна – студентка гр. ПВм–16, Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка»;

Чайковська Євгенія Вікторівна - слухач 351 навчальної групи юридичного факультету Академії Державної пенітенціарної служби;

Чепець Ольга Сергіївна – аспірантка Класичного приватного університету, кафедри теорії, історії держави і права та міжнародного права;

Чорна Марина Василівна – аспірантка факультету історії та права Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка;

Шавырина Оксана Владимировна – старший преподаватель кафедры правовых дисциплин Могилевского института МВД Республики Беларусь;

Шавырина Оксана Владимировна- старший преподаватель кафедры правовых дисциплин Могилевского института МВД Республики Беларусь;

Шаган Вадим Васильович – слухач юридичного факультету Академії Державної пенітенціарної служби;

Шатіло Володимир Анатолійович - доцент кафедри права факультету економіки і права Київського національного лінгвістичного університету, кандидат юридичних наук, доцент;

Шашкова Анастасія Олександрівна **–** студентка VI курсу факультету історії та права Цетральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка;

Шейда Владислав Юрійович **–** аспірант кафедри історії і теорії держави та права юридичного факультету Запорізького національного університету;

Шершень Наталія Борисівна – старший викладач кафедри загальноправових дисциплін юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Юдин Виктор Викторович **–** старший преподаватель кафедры гуманитарных дисциплин, УО Могилевский государственный университет продовольствия;

Ющик Олексій Олексійович – аспірант Міжрегіональної Академії управління персоналом;

Яцик Тарас Романович – здобувач вищої освіти освітнього ступеня магістр Львівського державного університету внутрішніх справ.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1 ФІЛОСОФСЬКІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....5

Гамбург Л.С. ДЕРЖАВНИЙ ЗМІСТ КОНФЕДЕРАТИВНОЇ ФОРМИ У ПОРІВНЯЛЬНІЙ ХАРАКТЕРИСТИЦІ МОДЕЛЕЙ СКЛАДНОГОПОЛІТИКО–ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ 5

Ганжуров Ю.С. СУБ'ЄКТНЕ ПРАВО ЗАКОНОТВОРЕННЯ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 8

Данькова Л.И. РОЛЬ СУДЕБНОГО ПРЕЦЕДЕНТА В УСЛОВИЯХ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ПРАВОВЫХ СЕМЕЙ В РАМКАХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ.....11

Демидова И.А. ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИЕ ЦЕННОСТИ КАК ОСНОВА ПРАВОВОЙ ИНТЕГРАЦИИ.....16

Доній Н.Є. Б.О. КІСТЯКІВСЬКИЙ: ФІЛОСОФУВАННЯ В ПРОСТОРІ «МІЖ»...19

Макаренков О.Л. ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ОСНОВ ПІДХОДІВ ДО ВИВЧЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В УМОВАХ ПОДАЛЬШОГО НАСИЧЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ПРАВОВОГО ПРОСТОРУ ЦІННОСТЯМИ ЗАХІДНОЇ ТРАДИЦІЇ ПРАВА 22

Риндюк В.І. РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ 25

Слабко С.М. ПІДХОДИ ДО ТЛУМАЧЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ У ТЕОРЕТИКО–ПРАВОВІЙ НАУЦІ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ.....28

Ющик О.О. ДО ВИЗНАЧЕННЯ СПОРТИВНОГО ПРАВА В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 31

РОЗДІЛ 2 ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....34

Денисенко В.В. МІЖНАРОДНІ УГОДИ ЯК ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА У ВІДНОСИНАХ ПЛЕМІННИХ НАРОДІВ З АНТИЧНИМИ ДЕРЖАВАМИ.....34

Бостан Л.М., Маєцька З.С. ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ФОРМА ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ ДЕРЖАВОЮ І СУСПІЛЬСТВОМ: З ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 37

Мисаревич Н.В. МАГДЕБУРГСКОЕ ПРАВО КАК ПРИМЕР ОБЩЕЕВРОПЕЙСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННО–ПРАВОВОЙ ИНТЕГРАЦИИ 41

Панкевич О.З., Яцик Т.Р. УГОДА ПРО ПАРТНЕРСТВО І СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕТАП ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ 43
Поляк Ю.В. ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОЇ ЕТНОПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 47
Пророченко В.В. ВАРШАВСЬКИЙ ДОГОВІР 1920 Р. ТА ЙОГО ПОЛІТИКО–ПРАВОВІ НАСЛІДКИ 49
Рекеть Н.Н. ИСТОРИКО–ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ РЕЗУЛЬТАТОВ ЗЕМЕЛЬНЫХ РЕФОРМ XIX– НАЧ. XXI ВВ. В УКРАИНЕ И БЕЛАРУСИ.....51
Середа А.М. ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (1918 Р.) 54
Скользнєва В.В. ПРАВА І СВОБОДИ В КОНТЕКСТІ ЮРИДИЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЛЮДИНИ ЕПОХИ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ 57
Чепець О.С. ОРГАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ НОТАРІАЛЬНИХ КОНТОР РОБОТИ З КАДРАМИ В УКРАЇНІ В 1923–1940 РР. (ІСТОРИКО–ПРАВОВИЙ АСПЕКТ) .59
РОЗДІЛ 3 ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНІ КРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....63
Борщевская А.Э. СУБЪЕКТЫ ПРАВА НА КАССАЦИОННОЕ ОБЖАЛОВАНИЕ (ОПРОТЕСТОВАНИЕ) В ГРАЖДАНСКОМ ПРОЦЕССЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ 63
Гудаліна О.С. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 66
Заярнюк О.В. ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....69
Коса А.В. ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО–ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИХ УНІТАРНИХ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 72
Крупа Д.В. КОНСТИТУЦІЙНО–ПРАВОВИЙ СТАТУС УРЯДУ ПОЛЬЩІ.....75
Кулагін Д.О. ОСОБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇМІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ДЕЯКИХ ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИХ КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 79
Моісеєнко Д.М. ЗАГАЛЬНІ РИСИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМИ ДЕРЖАВИ ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИХ КРАЇН ЄВРОСОЮЗУ 82
Ніколюк А.А. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ДОСВІД СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ: ТРУДНОЩІ ТА ДОСЯГНЕННЯ.....85
Сторожук О.В. МОТИВАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРАЦІ ВИКЛАДАЧІВ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ 88

Тарасова А.О. ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ 91
Лисенко К.С. РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЗА ДОТРИМАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ 95
Попова О.Я. УКРАЇНА КРІЗЬ ПРИЗМУ ІНДЕКСУ НЕДІЄЗДАТНОСТІ ДЕРЖАВ 98
Шавырина О.В. ВАЖНЕЙШИЙ ПРИОРИТЕТ СОЦИАЛЬНО–ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ БЕЛОРУССКОГО ГОСУДАРСТВА – СТРОИТЕЛЬСТВО ЖИЛЬЯ.....101
РОЗДІЛ 4 КОНСТИТУЦІЙНА РЕФОРМА В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗАВДАНЬ ДЕРЖАВНО–ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ 105
Аніщенко М. А. ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНО–ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ ЯК ОСНОВНИЙ ПРИНЦИП РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....105
Баєва Л.В. РОЛЬ ТА ФОРМИ БЕСПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ ТА УЧАСТІ ГРОМАДЯН У ЗДІЙСНЕННІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА РІВНІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 107
Вельможко І.І. ПОНЯТТЯ ПУБЛІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ НА ДОСВІДІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН 109
Вільховська С.Ю. ЗАСТЕРЕЖЕННЯ ДО МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ УКРАЇНИ.....112
Денисов К.В. ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНІ ТА БЮДЖЕТНІ АСПЕКТИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА 113
Кісловський А.В. ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗРОБКИ ТА ПРИЙНЯТТЯ СТАТУТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД МІСТ В УКРАЇНІ.....116
Кириченко А.А. НОВАЯ ДОКТРИНА РЕФОРМИРОВАНИЯ КОНСТИТУЦИОННОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА 118
Книш Р.Ю. РОЛЬ СТАТУТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У НОРМОТВОРЧОМУ ПРОЦЕСІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ З УРАХУВАННЯМ ІНОЗЕМНОГО ДОСВІДУ 121
Кукса О.О. ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНСТВА 124
Мішина Н.В. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ.....126

Нестерович В.Ф. КОНСТИТУЦІЙНО–ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВОЇ ПРАВОТВОРЧОЇ ІНІЦІАТИВИ В УКРАЇНІ 128
Овчаренко К.О. КОНСТИТУЦІЙНО – ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ.....131
Поглєдова К.В. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ІНСТИТУТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТІВ 133
Рябовол Л.Т. ДОСЛІДЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ: НЕОБХІДНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ 135
Сапоговська І.О. ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ У СФЕРІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ УКРАЇНИ.....139
Свелеба Г.І. МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ.....142
Степаненко К.В. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНОГО СТАНУ У СФЕРІ ПІЗНАННЯ І ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....145
Тульчевська М.М. ПРОБЛЕМА ПОДВІЙНОГО ГРОМАДЯНСТВА: МІЖНАРОДНЕ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ.....147
РОЗДІЛ 5 ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ..150
Батанов О.В. ЛЮДСЬКИЙ ВИМІР СУЧАСНОГО МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА: ПРАВОЗАХИСНИЙ АСПЕКТ.....150
Гайворонська Т.О. УКРАЇНСЬКИЙ МЕНТАЛІТЕТ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ.....154
Діденко Т.І. ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ НА СПІЛЬНЕ МАЙНО БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ 158
Єльнікова А.М. СВОБОДА СОВІСТІ ТА ВІРОСПОВІДАННЯ В СИСТЕМІ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ.....160
Іванов І.М. ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 163
Коверзнєва Г.П. РЕАЛІЗАЦІЯ УРЯДОМ ПРАВ ГРОМАДЯН НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ.....166
Кондратенко В.М. ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО–ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....169
Корнієнко–Зєнкова Н.М. ПРАВО ЛЮДИНИ НА ПРАВОВУ ІНФОРМАЦІЮ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ.....171

Кострoміна О.Г. ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ 174
Мілова Т.М. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ІНСТИТУТУ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЇХ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ 176
Попазова Н.С. ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА СВОБОДИ ПЕРЕСУВАННЯ ТА ВІЛЬНИЙ ВИБІР МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ЗА КОНСТИТУЦЄЮ УКРАЇНИ ТА КОНСТИТУЦІЯМИ КРАЇН ЄС 178
Раєвська К.І. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА НЕДОТОРКАНІСТЬ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ (ПРАЙВЕСІ) В УКРАЇНІ 181
Сибірцева Л.С. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОГО ДОСТУПУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ НА ОСВІТУ, ЯК ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ МОДЕЛІ ОСВІТИ 184
Скуміна М.С. БАЗОВІ ЦІННОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 186
Третяк А.І. ДОРТРИМАННЯ ПРАВ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ... 190
Хадієва Е.Р. ІНСТИТУТ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ 193
Юдин В.В. ВЗЯТКА В ВУЗЕ ГЛАЗАМИ СТУДЕНТОВ 195
РОЗДІЛ 6 ДЕРЖАВА, ДЕРЖАВНА ВЛАДА ТА ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 197
Арабаджи Н.Б. ЩОДО ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ 197
Арабаджиєв Д.Ю., Бабарикіна Н.А. ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ 199
Бостан С.К. ІНТЕГРАТИВНІ ОСНОВИ НАУКИ ПРО ДЕРЖАВУ 201
Бульбах В.А. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 204
Висоцька І.Б. МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДТВОРЕННЯ 208
Висоцький В.М. ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ 211
Грицай І.О. ГЕНДЕРНЕ КВОТУВАННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД 213
Горалько О.В. МОНЕТАРНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ (ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ) 217

Гриценко В.Г. ЩОДО МОДЕРНІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ТА ШТАТНОЇ РОБОТИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ 220
Залуговська Г.П. НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО–ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ.....224
Земсков Д.Д. ПРОЦЕС ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОГО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ 225
Куліченко Д.О. ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА.....227
Максакова Р.М. ІДЕЇ СУВЕРЕНІТЕТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 229
Олійник В.М. ОЗНАКИ ПРИНЦИПІВ ВЗАЄМОДІЇ СУДОВОЇ ВЛАДИ ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ.....234
Орлов С.В. ВИКОРИСТАННЯ ІМІТАЦІЙНИХ ІГОР В СОЦІАЛЬНО–ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ 237
Плинокос Д.Д. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ 239
Похильченко І.М. ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА В УКРАЇНІ.....241
Прихан І.І. МОРАЛЬНА КУЛЬТУРА ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ.....244
Рябко А.Ю. ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ СЛІДІВ ЗАПАХУ (КРИМІНАЛІСТИЧНА ОДОРОЛОГІЯ) 247
Сапіга М.Я. ЩОДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЗА ПОРУШЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА 250
Семенікова А.С. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....252
Сировий О.В. ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ДЕРЖАНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ 255
Струк Є.О. ФОРМА ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ – ДОСВІД ПОШУКУ 258
Трохименко Д.О. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ 261
Тунтула А.С. НОВАЯ ДОКТРИНА МЕХАНИЗМА ПЕРЕДАЧИ ВЛАСТИ ОТ ИЗБИРАТЕЛЕЙ СУБЪЕКТАМ ВЛАСТНЫХ ПОЛНОМОЧИЙ 264

Шавырина О.В. ВАЖНЕЙШИЙ ПРИОРИТЕТ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ БЕЛОРУССКОГО ГОСУДАРСТВА-СТРОИТЕЛЬСТВО ЖИЛЬЯ.....267
Шатіло В.А. ПИТАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ.....270
Шейда В.Ю. ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В ЄС ЯК ПРОЯВ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....272
Шершень Н.Б. ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....275
РОЗДІЛ 7 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ аДМІНІСТРАТИВНОГО, ФІНАНСОВОГО ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....279
Баїк О.І. ПРО РІЗНОВИДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ.....279
Буканов Г.М. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОГО ПРАВА В УКРАЇНІ.....282
Воронова О.В. ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ ПРО ОСОБУ (ПЕРСОНАЛЬНІ ДАННІ) : ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ.....284
Данілов С.О. ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ПОДАТКОВИХ ПРАВОВІДНОСИН: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....287
Дараганова Н.В. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ: СФЕРА ТРУДОВОГО ЧИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА?.....290
Джос Д.О. ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ.....293
Дукач О.І. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КОРУПЦІЯ».....294
Зливко С.В. ХАРАКТЕРИСТИКА УПРАВЛІНСЬКОЇ РОЛІ КЕРІВНИКА В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....297
Зливко Я.С. ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПІДСТАВ ПРИТЯГНЕННЯ СУДДІВ ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....300
Ісенко К.В. РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС.....303
Капітаненко Н.П. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ АВТОРСЬКИХ ПРАВ: СТАН ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ.....306

Кисельов Д.О. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ЗБОРУ, ОПРАЦЮВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПОДАТКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ 309
Ковганич К.С. КОРУПЦІЯ ЯК ОДИН З ГОЛОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ІСНУВАННЯ ОРГАНІЗОВАННОЇ ЗЛОЧИННОСТІ 311
Крупко Я.М. УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ Й РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ РОЗПОДІЛУ КОШТІВ МІЖ БЮДЖЕТАМИ 313
Кубрак Т.О. ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ.....314
Купін А.П. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПОЛІТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УМОВАХ ОНОВЛЕННЯ ПРЕДМЕТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА.....317
Макієнко А.А. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗДІЙСНЕННЯ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.319
Медведик Л.О. ОЗНАКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ СУДУ ЗА ПРОЕКТАМИ НОВИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ КОДЕКСІВ (ЧАСТИНА 1: ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ) 321
Пузирна Н.С. АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ПРАЦІ: ВІД ФОРМИ ДО ЗМІСТУ 324
Пупков А.М. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ІНОЗЕМЦІВ І ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА.....327
Романов В.П. ДОСВІД ШВЕЙЦАРІЇ У ЗДІЙСНЕННІ КОНТРОЛЮ ОБІГУ ДОРОГОЦІННИХ МЕТАЛІВ І ВИРОБІВ З НИХ.....329
Сарыбаева А.Н. ПРОБЛЕМЫ КОДИФИКАЦИИ АДМИНИСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В ТРУДАХ А.П. КОРЕНЕВА 332
Ткач О.О. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ 335
Чайковська Є.В. ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ 337
ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ.....337
Чорна М.В. МЕТА АДМІНІСТРАТИВНО – ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ...341
Шаган В.В. ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ БІЖЕНЦІВ В УКРАЇНІ 343
Шашкова А.О. СУТНІСТЬ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ 346
РОЗДІЛ 8 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПРАВА В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 350

Астахов Д.С. ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ АДАПТАЦІЇ ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ ДО ТРУДОВОГО ПРАВА КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У РОЗРІЗІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ 350
Бабенко О.П. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ 351
Жернаков В.В. ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО–ТРУДОВИХ ПРАВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 355
Заюков І.В. ПРИЙНЯТТЯ ТРУДОВОГО КОДЕКСУ ЯК ВАЖЛИВИЙ КРОК АКТИВІЗАЦІЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС.....358
Киян В.Я. ОСОБЛИВОСТІ ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ ЩОДО ТРУДОВИХ СПОРІВ.....361
Орлова Н.Г. ЩОДО ВИМОГИ ДО СТАНУ ЗДОРОВ'Я ПРАЦІВНИКІВ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ 363
Пузирний В.Ф. НЕРОБОЧІ ДНІ ЗА ТРУДОВИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ 366
Сеньків І.М. ПОНЯТТЯ ТА ХАРКТЕРИСТИКА ВІДНОСИН, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВИРІШЕННЯМ КОЛЕКТИВНИХ ТРУДОВИХ СПОРІВ В КОНТЕКСТІ ПРЕДМЕТУ ТРУДОВОГО ПРАВА. 367
Смалій Ю.П. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИПРОБУВАННЯ ПРИ ПРИЙОМІ НА РОБОТУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ 370
Смолярова А.Д. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РІВНЯ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 373
Смолярова М.Л. СТИМУЛЮВАННЯ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 376
Собакарь А.О. ТРУДОВІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ НА БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ПРАЦІ 378
Цилюкова І.В. ЗАХИСТ ТРУДОВИХ ПРАВ ГРОМАДЯН У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СУДІ З ПРАВ ЛЮДИНИ 381
УЧАСНИКИ КОНФЕРЕНЦІЇ 385
ЗМІСТ 398

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої 10-річчю Інституту управління та права ЗНТУ
(Запоріжжя, 20 травня 2017 р.)
Том 1

Редактори: *С.К. Бостан, Р.М. Максакова*
Комп'ютерна верстка: *Я.О. Зайцева*
Технічний редактор: *Я.О. Зайцева,*
Оригінал-макет: *С.К. Бостан*

Підписано до друку 19.06.2017 р.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк лазерний. Гарнітура Times
Ум. друк. арк. 25,4; Наклад 200 прим.; Зам. № 19-17.

Віддруковано з оригінал-макету

Видавництво ТОВ РВА «Просвіта»
69002, Запоріжжя, пр. Соборний, 75
Тел. (061) 787–59–12; 289–20–83; 289–20–84

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
Серія ДК № 417 від 12.04.2001 р.